ГАЛИЦЬКО-РУСЬКІ ПРИПОВІДКИ.

204

І. Франко
Гал.-руські
народні
приповідки
т. I
А-Діти

ЕТНОҐРАФІЧНИЙ ЗБІРНИК.

ВИДАЄ

ЕТНОҐРАФІЧНА КОМІСИЯ

НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМЕНИ ШЕВЧЕНКА.

Том XVI.

ГАЛИЦЬКО-РУСЬКІ НАРОДНІ ПРИПОВІДКИ.

Зібрав, упорядкував і пояснив

Др. ІВАН ФРАНКО.

Виипуск 2. (Відати—Дїти).

У ЛЬВОВІ, 1901—1905.

Накладом Товариства.

З друкарні Наукового Товариства імени Шевченка
під зарядом К. Беднарского.

GALIZISCH-RUTHENISCHE VOLKSSPRICHWÖRTER.

Gesammelt, redigiert und erklärt

VON DR. IVAN FRANKO.

Bd. I. (A—Djity).

ГАЛИЦЬКО-РУСЬКІ НАРОДНІ ПРИПОВІДКИ.

Зібрав, упорядкував і пояснив

Др. ІВАН ФРАНКО.

Том перший.

(А—Дїти).

ІЗ ФРАНКІАНИ
І. О. Біляшкевича
№ 204 | 9196

У ЛЬВОВІ, 1901—1905.

Накладом Товариства.

З друкарні Наукового Товариства імени Шевченка.
під зарядом К. Беднарского.

Тимчасова оповістка.

Передаючи шан. Громадї початок моєї збірки галицько-руських народнїх приповідок, уважаю потрібним сказати дещо про плян сього виданя. Розпочавши збирати приповідки та всякі образові реченя, порівнаня, проклятя, формулки, мудрованя і т. и. ще на шкільній лаві, звиш 30 лїт тому назад, я постановив нарештї приступити до виданя отсеї збірки, в яку крім зібраного мною безпосередно з уст народа матеріялу входять численні, більші або меньші рукописні збірки иньших осіб, що набрали ся чи то у мене, чи в Наук. Тов. ім. Шевченка, чи в иньших бібліотеках, а надто ті збірки галицько-руських приповідок, що були друковані давнїйше (Осипа Левицького, Ількевича, Кобринського, Головацкого, Ст. Петрушевича, Гнїдковського, Ґреґоровича, Кольберґа, Незабітовского і т. и).

Відкладаючи детальне обговоренє всїх тих, а особливо рукописних збірок, які війшли в мою, до передмови першого, зглядно остатнього тому, позволяю собі на сьому місцї загально висловити сердечну подяку всїм тим Впов. Паням і Панам, що зволили своїми причинками допомогти менї до зложеня отсеї збірки. До сеї подяки долучую просьбу — не залишати сього дїла, збираня приказкового матеріялу, й далї. Отсей перший випуск нехай буде заразом і покажчиком, як і які річи збирати.

Основні прінціпи, на яких я поклав своє оброблене та впорядкованє отсеї збірки, можна висловити ось у яких точках:

1) Кожда приповідка повинна бути записана як найдокладнїйше, в тім диялєктї і в тій формі, як живе в устах народа; коли її вживають у ріжних формах, у ріжних язикових конструкциях, треба записувати всї відміни.

2) При кождій приповідцї зазначую, де вона записана; тілько там, де се неможливо (при приповідках узятих із старших збірок, з яких не зазначено місцевости) подаю назву збирача.

3) До кождої приповідки додаю більш або меньше детальне пояснене річеве, а де треба, то й язикове, по змозї черпане також із уст народа; се конечне тому, що вже тепер деякі приповідки

в наших старших збірках незрозумілі, бо виплили нераз із якихсь місцевих чи припадкових обставин.

4) При кождім поясненю, а властиво там, де се можу зробити, вказую паралелї даної приповідки в иньших збірках наших і чужих, инколи цитуючи вповнї ті чужі приповідки, де їх текст може причинити ся до пояснення нашої, частїйше даючи тілько бібліографічну вказівку.

5) При впорядкованю матеріялу я держав ся принятої в науцї системи — азбучного порядку тем. Так упорядкована найбільша з виданих доси збірок приповідок, пятитомовий Sprichwörter-Lexicon К. Вандера; одначе я занехаяв проведений Вандером (і Словаком Затурецким) скрізь подїл на властиві приповідки і приказкові звороти, порівнаня, образи і т. и., йдучи тут за упрощеною системою Адальберґа. Для лїпшого перегляду і для вигоди при уладжуваню покажчика я завів подвійну нумерацию приповідок: одну в рамах кождої теми, а другу в живій паґінациї, де показую загальне число всїх приповідок у збірцї.

Моя збірка буде виходити випусками (один випуск, се один том Етноґрафічного Збірника), кождий в обемі 200 сторін. Три такі випуски будуть чинити один том (600 сторін тексту), до якого буде додана орієнтацийна передмова, покажчик лїтератури, скорочень і тем. Цїлість, на скілько можу оцїнити се тепер, обійме що найменше 3 такі томи (9 випусків). До остатнього тома буде додана детальна студия про приповідки взагалї, про важнїйші збірки і спеціяльно про матеріял використаний у моїй збірцї. Зі сказаного виходить, що докінчене друку отсеї збірки буде можливе хиба за яких 10 лїт, числячи один випуск Етноґр. Збірника на рік.

Для тих, хто захоче користувати ся отсим виданем, подаю тимчасове пояснене вжитих у ньому скорочень.

Adalb. — Księga przysłów, przypowieści i wyrażeń przysłowiowych polskich, zebrał i opracował Samuel Adalberg. Warszawa 1889—1894.

Ант. і Драг. Историческія пѣсни Малорусскаго народа, съ объясненіями Вл. Антоновича і М. Драгоманова. Кіевъ 1874, 1875. (2 томи).

Бар., Bar. — Bajki, fraszki, podania, przysłowia i pieśni na Rusi, zebrał ks. Sadok Barącz. Drugie wydanie. Lwów 1886.

Bartoš. — Moravský lid. Františka Bartoše sebrané rozpravy z oboru moravské lidovědy. V Telči 1892.

Батят. — Батятичі, село жовківського пов.

Beb. — Heinrich Bebels Proverbia germanica, bearbeitet von Dr. W. H. D. Suringar. Leiden 1879.

Белел. — Белелуя, село снятинського пов.

Бережж. — Бережниця, село жидачівського пов.

Берез. — Березів, село коломийського пов.

Бжоз., Brzoz. — Przysłowia polskie, zebrał Franciszek Korab Brzozowski. Kraków 1896.

Бібр — Бібрка, місточко бобрецького пов.

Бір. Бор. — Бірки або Борки Великі, село тернопільського пов.

Болех. — Болехів, місточко долинського пов.
Борис. — Борислав, село дрогобицького пов.
Борки — див. Бірки.
Бортн. — Бортники, село бобрецького пов.
Братк. — Братківці, село стрийського пов.
Будил. — Будилів, село снятинського пов.
Wahl. I. — Das Sprichwort der hebräisch-aramäischen Literatur mit besonderer Berücksichtigung des Sprichwortes der neueren Umgangssprachen. Ein Beitrag zur vergleichenden Parömiologie von Dr. M. C. Wahl. Erstes Buch. Zur Entwicklungstheorie des sprichwörtlichen Materials. Leipzig 1871.
Wahl. II. — Das Sprichwort der neueren Sprachen. Ein vergleichend phraseologischer Beitrag zur deutschen Literatur von Dr, M. C. Wahl. Erfurt 1877.
Wand. — Deutsches Sprichwörter-Lexicon. Ein Hausschatz für das deutsche Volk, herausgegeben von Karl Friedrich Wilhelm Wander. Leipzig 1867—1880, перше вид. 5 томів.
Wacł. z Ol. Pieśni polskie i ruskie ludu galicyjskiego, z muzyką instrumentowaną przez Karola Lipińskiego, zebrał i wydał Wacław z Oleska. We Lwowie 1833.
Винн. — Винники, місточко львівського пов.
Вік. — Вікно, село скалацького пов.
Wlisl. — Märchen und Sagen der Bukowinaer und Siebenbürger Armenier. Aus eigenen und fremden Sammlungen übersetzt von Dr. Heinrich von Wlislocki. Hamburg 1891.
Войн. — Войнилів, місточко калуського пов.
Wojc. Войцїцкий — O przysłowiach historycznych i rolniczych ludu w Polsce i na Rusi, przez K. Wł. Wojcickiego. Warszawa 1885. (В книзї Złota przędza poetów i prozaików polskich, т. II, стор. 639–652).
Воробл. — Вороблевичі, село дрогобицького пов.
Вурцбах. — Die Sprichwörter der Polen, historisch erläutert, mit Hinblick auf die eigenthümlichsten der Lithauer, Ruthenen, Serben und Slovenen und verglichen mit änhlichen andrer Nationen, mit beigefügten Originalen. Ein Betrag zur Kenntniss slavischer Culturzustände von Dr. Constant Wurzbach, 2. Ausg. Wien 1852.
Haller. — Altspanische Sprichwörter und sprichwörtliche Redensarten aus den Zeiten vor Cervantes... von Dr. Joseph Haller. Zweiter Theil. Regensburg 1873.
Гвозд. — Гвоздець, місточко коломийського пов.
Гильф. — Старинный сборникъ сербскихъ пословицъ, изд. А. Гильфердингъ (Записки Имп. Русскаго Географическаго общества по отдѣленію этнографіи, т. II, С. Петербургъ 1869, стор. 117–224).
Гнїдк. Пословицы и поговорки Галицкой и Угорской Руси, изд. В. С. Вислоцкаго (Записки ut supra, стор. 227—362) В се виданє крім рукописної збірки Гнїдковського вийшли давнїйше

друковані збірки Левицкого, Головацкого та Ількевича, які ми використали окремо.

Голг. — Голгочі, село підгаєцкого пов.

Голоб. — Голобутів, село стрийського пов.

Гол. - Головацкий Яків, цитовані його збірки приповідок із книжки „Вінок Русинам на обжинки“ Відень 1847 (т. II, ст. 240—254) і Slavische Bibliothek oder beiträge zur slavischen philologie und geschichte, herausgegeben von Fr. Miklosich, Wien 1851, т. I, стр. 264—266.

Голов. Пѣсни — Народныя пѣсни Галицкой й Угорской Руси, собранныя Я. Ѳ. Головацкимъ. Москва, 1878, три части в 4 томах.

Горб. — Горбачі, село рудецького пов.

Городен. — Городенка, місточко городенського пов.

Гор. — Городок, місточко городецького пов.

Гриб. Грибов. — Грибовичі, село львівського пов.

Giusti — Raccolta di proverbi Toscani con illustrazioni, cavata dai manoscritti di Giuseppe Giusti. Firenze 1853.

Greg. - Przewodnik dla zwiedzających Czarnogórę położoną w powiecie Kossowskim, napisał Jan Gregorowicz. Lwów 1881.

Grimm. DM. — Deutsche Mythologie von Jacob Grimm.

Даль — Пословицы русскаго народа, сборникъ... Владиміра Даля, изд. 2, два тома. С. Петерб. Москва 1879.

Дар. — Przysłowia ruskie, zebrał M. Darowski, рукопис бібліотеки Оссолїньских у Львові.

Дидь. — Дидьова, село турецького пов.

Дик. — М. А. Дикаревъ, Воронежскій этнографическій сборникъ. Воронежъ 1891.

Дмит. — Дмитровичі, село львівського пов.

Добрівл. — Добрівляни, село дрогобицького пов.

Добр. — Добромиль, місточко добромильського пов.

Доброс. — Добросин, село жовківського пов.

Довгоп. Довгополе, село косівського пов.

Дол. — Долина, місточко долинського пов.

Драгом. Розв. — Розвідки Михайла Драгоманова про українську народню словесність і письменство (Збірник фільольог. секциї Наук. тов. ім. Шевченка т. II і III). Львів 1899, 1900.

Дрог. — Дрогобич, місто дрогобицького пов.

Дул. — Дулїби, село стрийського пов.

Етн. Зб. — Етнографічний Збірник, видає Етнографічна комісия Наук. тов. ім. Шевченка у Львові. Томи I—IX.

Етнол. мат. — Матеріяли до українсько-руської етнольогії, видане етногр. комісиї за редакциею Хв. Вовка т. I—III.

Ефим. Млр. зак. — Сборникъ малороссійскихъ заклинаній, составилъ П. Ефименко. Москва 1874.

Жабє — Жабє, село косівського пов.

Желех. — Малоруско-нїмецкий словар, уложив Евгений Желеховский. Львів 1886, 2 томи.

Жовк. — Жовква, місто жовківського пов.
Зав. Завад. — Завадів, село стрийського пов.
Зазул. — Зазулинці, село залїщицького пов.
Залїщ. — Залїщики, місточко залїщицького пов.
Zátur. — Slovenská přisloví, pořekadla a úsloví, sepsal Adolf Petr Záturecký. V Praze 1897.
Збар. — Збараж, місточко збаразького пов.
Іваник. — Іваниківка, село богородчанського пов.
Ільк. — Галицкіи приповѣдки и загадки зобранїи Григорим Ильковичом. У Вѣдни 1841.
Kalina. — Lud, organ Tow. ludoznawczego, pod red. prof. A. Kaliny. Lwów. Виходить від р. 1895.
Кал. Калуш, місточко калуського пов.
Карл. — Карлів, село снятинського пов.
Климець — село стрийського пов.
Ключів — село коломийського пов.
Knap. — Thesaurus polono-latino-graecus Gregorii Cnapii, t. III, continens Adagia polonica selecta etc. Varsoviae 1632.
Коб. Кобил. — Кобиловолоки, село теребовельського пов.
Кобр. — Букварь новымъ способомъ оу̑ложеный для домашнои науки. Въ Львовѣ 1842 (автором був Йосафат Кобринський; тут уміщено 45 приповідок).
Kolb. III. — Lud, jego zwyczaje, sposób życia, mowa, podania, przysłowia, obrzędy, gusła, zabawy, pieśni, muzyka i tańce. Serja III. Kujawy (Warszawa 1867).
Кол. Колом. — Коломия, місто коломийського пов.
Кольб. — Pokucie, obraz etnograficzny Oskara Kolberga, 4 tomy. Kraków 1883–1889.
Ком. Комар. — Комарно, місточко рудецького пов.
Ком. — Нова збирка народнихъ малоруськихъ приказокъ, присливъівъ, помовокъ, загадокъ и замовлянь. Впорядкувавъ М. Комаровъ. Одесса 1890.
Корч. — Корчин, село стрийського пов.
Косс. — Коссів, місточко косівського пов.
Кот. Котуз. — Котузів, село підгаєцкого пов.
Красноіля — село косівського пов.
Крех. — Крехів, село жовківського пов.
Кривор. — Криворівня, село косівського пов.
Krumb. — Sitzungsberichte der königl. bayer Akademie der Wissenschaften. Philosophisch-philologische Classe, Sitzung vom 8 Juli 1893. Prof. K. Krumbacher, Mittelgriechische Sprichwörter. München 1893.
Кун. — Кунин, село жовківського пов.
Кутп — місточко косівського пов.
Лев. Grammatik der ruthenischen oder kleinrussischen Sprache in Galizien von Joseph Lewicki. Przemyśl 1834.
Libl. — Česká přisloví a pořekadla. Šebral a sestawil Jan Slawibor Liblínský. W Praze, 1848.
Лїбух. — Лїбухора, село стрийського пов.

Лімна — село турецького пов.
Linde — Slownik języka polskiego przez M. Samuela Bogumiła Linde, wyd. drugie, Lwów 1859.
Лол. — Лолин, село долинського пов.
Луч. Лучак. — Др. В. Лучаківський, рукописна збірка приповідок зібраних у Тернопільщині.
Люб. — Любша, село жидачівського пов.
Льв. — Львів.
Махн. — Махновець, село золочівського пов.
Мінч. — Филимон Мінчакевич, рукописна збірка приповідок із 30-их років, у бібліотеці Нар. Дому у Львові.
Мост. — Мостиска, місточко мостиського пов.
Мшан. — Мшанець, село старосамбірського пов.
Наг. — Нагуєвичі, село дрогобицького пов.
Нез. — Незабітовский, збірка приповідок із сяніцького пов., вийшла в виданє Бжозовского.
Ном. — Українські приказки, прислівя і таке иньше, зібрав М. Номис. С. Петербург 1864.
Нос. — Сборникъ бѣлорусскихъ пословицъ составленъ И. И. Носовичемъ (Записки И. Р. Геогр. Общества по отд. этногр. т. I.) С. Петербургъ 1867.
Oesterley, Wend. — Wendunmuth von Hans Wilhelm Kirchhof. Herausgegeben von Hermann Oesterley (Bibliothek des Litterarischen Vereins in Stuttgart, томи 95 - 99). Tübingen 1869.
Орел. — Орелець, село снятинського пов.
Орт. — Ортиничі, село самбірського пов.
Osm. Spr. — Osmanische Sprichwörter, herausgegeben durch die k. k. Orientalische Akademie in Wien. Wien 1865.
Ост. Біб. — Біблія видана в Острозї 1580.
Отин. — Отиневичі, село бобрецкого пов.
Памятки — Памятки українсько-руської мови і лїтератури, вид. Археоґрафічна комісия Наук. тов. ім. Шевченка, томи I- III, Львів 1896, 1899, 1902.
Папір. — Папірня, село теребовельського пов.
Петр. — Przysłowia i przypowieści ludu ruskiego w Galicyi, zebrane przez S. P. z Dobrzan. (Przyjaciel domowy, Lwów, 1857) S. P.—Степан Петрушевич; також його рукопис у моїм посїданю.
Петруш. — Общерусскій дневникъ церковныхъ, народныхъ, семейныхъ праздниковъ и хозяйственныхъ занятій, примѣтъ и гаданій, составилъ А. С. Петрушевичъ. Львовъ 1866.
Печен. — Печенїжин, місточко коломийського пов.
Підвол. — Підволочиска, місточко скалацького пов.
Пост. — Постолівка, село гусятинського пов.
Пужн. — Пужники, село бучацького пов.
Пустом. — Пустомити, село львівського пов.
Рава Р. — Рава Руска, місточко равського пов.
Рогат. — Рогатин, місточко рогатинського пов.
E. Rot. — Adagia, id est Proverbiorum, paroemiarum et parabolarum omnium, quae apud Graecos, Latinos, Hebraeos, Arabes

etc. in usu fuerunt, collectio absolutissima... Des. Erasmi Rotterdami et aliorum. Francofurti 1670.

Roszk. O. — Obrzędy i pieśni weselne ludu ruskiego w Lolinie, zebrała Olga Roszkiewicz (Odbitka ze Zbioru wiadomości do antropologii krajowej т. XII).

Сенеч. — Сенечів, село стрийського пов.

Seybold — Viridarium, d. h. Der Lustgarten von auserlesenen Sprichwörtern, von Joh. Georg Seybold. Nürnberg, 1667.

Сим. — Старинные сборники русскихъ пословицъ, поговорокъ, загадокъ и проч. XVII—XIX столѣтій. Собралъ и приготовилъ къ печати Павелъ Симони. Вып. первый, I—II. С. Петербургъ 1899.

Simr. — Die deutschen Volksbücher, gesammelt von Karl Simrock. Bd. V. Deutsche Sprichwörter. Frankfurt a. M. 1846.

Скал. — Скалат, місточко скалацького пов.

Сквар. — Скварява, село жовківського пов.

Снят. — Снятин, місточко снятинського пов.

Сор. — Сороки, село львіського пов.

Стан. — Станїславів, місто.

Стец. (через помилку Стеж.) — Стецева, село снятинського пов.

Стоян. — Стоянів, місточко каменецького пов.

Стрий — місто.

Стрільб. — Стрільбичі, село старосамбірського пов.

Сумцов. Разыск. — Проф. Н. Ѳ. Сумцовъ. Разысканія въ области анекдотической литературы. Анекдоты о глупцахъ. Харьковъ 1897.

Сяніц. — Сяніцкий повіт, приповідки зібрані Незабітовским не знати в яких селах.

Tendlau — Sprichwörter und Redensarten deutsch-jüdischer Vorzeit. Als Beitrag zur Volks- Sprach- und Sprichwörterkunde. Aufgezeichnet aus dem Munde des Volkes und erläutert von Abraham Tendlau. Frankfurt a. M. 1860.

Тереб. — Теребовля, місточко теребовельського пов.

Топільн. — Топільниця, село самбірського пов.

Туглук. — Туглуків, село снятинського пов.

Tunnic. — Tunnicius. Die älteste niederdeutsche Sprichwörtersammlung, herausgegeben... von Hoffmann von Fallersleben. Berlin 1870.

Турильч. — Турильче, село борщівського пов.

Турка — місточко турецького пов.

Туст. — Тустановичі, село дрогобицького пов.

Тяглів — село белзького пов.

Угерцї — село самбірського пов.

Угн. — Угнів, місточко равського пов.

Ур. — Уриче, село стрийського пов.

Franck. — Sprichwörter durch Sebastian Francken. Frankenfurt a. M. 1541.

Frischb. — Preussische Sprichwörter und sprichwörtliche Redensarten, gesammelt von H. Frischbier. Königsberg, 1861.

ZDMG. — Zeitschrift der deutschen Morgenländischen Gesellschaft.
Цен. — Ценїв, село коломийського пов.
Zingerle — Die deutschen Sprichwörter im Mittelalter, gesammelt von Ignaz von Zingerle. Wien 1864.
Cinc. — Przysłowia, przypowieści i tp. ludu polskiego na Szląsku, zebrał Andrzej Cinciała. Kraków 1884.
Czap. — Księga przysłów, sentencyi i wyrazów łacińskich używanych przez pisarzów polskich, zebrał Leopold Czapiński. Warszawa 1892.
Čelak. — Mudrosloví národu Slovanského ve příslovích... uspořádal Fr. L. Čelakovský. V Praze 1852.
Чуб. — Труды этнографическо-статистической экспедиціи въ Западно русскій край, снаряженной Имп. Р. Геогр. Обществомъ. Югозападный отдѣлъ. Матеріалы и изслѣдованія собранныя П. П. Чубинскимъ, т. I, 2.
Явора — село турецького пов.
Явор. — Яворів, місточко яворівського пов.
Яс. С. — Ясениця Сільна, село дрогобицького пов.

Передмова до першого тому.

Випускаючи в сьвіт перший том моєї збірки Галицько-руських народніх приповідок, приказок, порівнань та образових речень уважаю потрібним поперед усього сказати дещо про повстанє сеї збірки.

Збирати та записувати всякі матеріяли з уст народа, казки, пісні, приповідки, образові реченя, порівнаня, проклятя, заклинаня, мудрованя та поодинокі слова я розпочав іще в ґімназії, і то не лише буваючи лїтом дома на вакаціях, у Нагуєвичах та инших сусїднїх селах (Ясениці Сільній, Унятичах), але також у Дрогобичі. Живучи на станціях у ріжних дрогобицьких міщан та передміщан я знайомив ся залюбки з такими, що заховали в памяти богато старої руської міщанської традиції (назву тілько кравця Івана Гутовича та теслю Деревака, тодї, в початку 70-их років, уже звиш 70-лїтнього дїда); від них і многих инших я списував не мало етноґрафічного матеріялу, та иноді при помочи товаришів вишукував також инших оповідачів по передмістях, платив їм скромний почастунок і заставляв їх цїлими ночами співати та оповідати всяку всячину. Таким робом зібрав я ще в ґімназії досить показну збірну пісень (звиш 800 н-рів) і не менше показну збірку инших матеріялів, у тім числї також приповідок.

Не мало їх я тодї вже записав у рідним селї Нагуєвичах. Мої батько й мати мали дар досадного, образового висловлюваня своїх думок; правда, батька я затямив дуже мало, бо він відумер мене шестилїтньою дитиною і з його оповідань тілько дещо заховало ся в моїй памяти; за те від мами я позаписував і вивчив на память не мало пісень, в тім числї також повний весїльний цикль, який на жаль у заверюсї пізнїйших лїт десь менї затратив ся. Що до приповідок, то я записав їх богато від покійних нагуївських сусїдів Івана Гайґля, Івана і Гната Рибяків, Мартина Лялюка та його сина Дмитра, від мойого вітчима Гриня Гаврилика і від богатьох инших селян, що день у день бували в нашій хатї. Особливо велику силу того скарбу зібрав я в роках 1880 – 1882, коли я, по-

терпівши розбите своєї карієри у Львові, на якийсь час осїв був на селї і займав ся селянською роботою.

Моє увязнене в р. 1877 і девятимісячний побут у львівській вязниці, пізнїйше (з початку 1880 р.) увязнене в Коломиї і вандрівка „шупасом“ (етапом) із Коломиї до Дрогобича, а також численні екскурзії в ріжні сторони краю, чинені тоді й пізнїйше, зводили мене до купи з великою силою ріжних людий, від яких я мав нагоду записувати ріжнородний етноґрафічний матеріял. Із тюрми я виніс також невеличкі збірочки приповідок із Крехова, Батятич, Рогатина, Городка, Янова і т. и. Та особливо богато й ітересного матеріялу я записав у коломийськім арештї 1880 р.: тут повстала богата збірка приповідок із Ценева, списана з уст Кароля Батовського, не менше богата збірка з уст Івана Васильківського, міщанина з Коломиї; коломийську збірку я доповняв іще пізнїйше в часі моїх побутів у тім містї; в арештї повстали таком невеличкі збірочки з Матієвець, Гвіздця, Богородчан, Туглукова та инших покутських місцевостий, записувані від ріжних принагідних арештантів. Побут у Скваряві коло Жовкви лїтом 1879 р. придбав менї збірочку тамошнїх приказок; побут у Березові долїшнїм коло Коломиї весною 1880 р. обогатив мою збірку також гарною коллєкцією тамошнїх приповідок.

Десятилїтня участь моя в радікальній аґітації, при чім менї доводило ся відвідати та об'їхати майже всю східню Галичину від Перемишля та Дидьови над Сяном аж до Підволочиск, Борщева та Снятина, дала менї крім усього иншого також показну збірку нових приповідок На вічах і зборах виступали деякі бесїдники-селяни, що так і сипали приповідками, мов добрим намистом, і я іноді не вспівав записувати всього, що обивало ся о мої вуха. Так повстав основний контінґент моєї збірки.

Коло половини 80-их років я війшов був у переписку з пок. дром Ізидором Коперніцким, професором Краківського унїверситету і редактором відомої публїкації „Zbiór wiadomości do antropologii krajowej“, для якої я дав йому записане д-кою Ольгою Рошкевичівною (зам. Озаркевичевою) та її братом пок. Ярославом Рошкевичем лолинське весїлє. Довідавши ся, що у мене лежить маса записок з приповідками, яких публїкації в якімось руськім виданю годї було тоді надїяти ся, пок. Коперніцкий запросив мене впорядкувати свою збірку і прислати її йому для „Zbioru“. Я зараз узяв ся до працї, попереписував свої проповідки латинськими буквами, порівняв їх із давнїйшими нашими збірками, друкованими вже (головно Ількевича, Вислоцкого, Петрушевича та Головацкого), і зладив своє „доповнене“ до тих збірок, упорядкувавши й свій матеріял поазбучно після першого слова кождої приповідки, так само, як

і всї наші старші збірки. Одержавши грубий рукопис моєї збірки, що містив більше матеріялу, нїж усї старші збірки взяті до купи, Копернїцкий дуже врадував ся і обіцяв ся зараз друкувати її. Але справа затягла ся якось, тим часом у „Kwartalniku Historycznym“ вийшла моя троха прйостра рецензія на Копернїцкого „Górali beskidowych“, пок. учений розсердив ся на мене і звернув менї рукопис приповідок, жадаючи, щоб я впорядкував його інакше, методом Номиса, і докладно визначив усї Номисові паралелї. Се була задача по над мої сили. Як відомо всякому, хто переглядав Номиса, його збірка впорядкована так нераціонально, що як би розписати конкурс на невідповідне та непрактичне впорядковане матеріялу, то наш Номис певно одержав би першу премію. Одержавши назад свій рукопис, я покраяв його на шматочки і почав укладати з нього нову збірку, але вже по новому пляну.

Я тепер рішучо зрезиґнував із думки друкувати свою збірку в якім будь польськім виданю. Натомість я задумав дати повний корпус галицько-руських народнїх приповідок, упорядкованих відповідно до вимогів новочасної науки. В тій цїли я поперед усього переписав на окремих картках усї свої й инші дотеперішнї друковані збірки галицько-руських приповідок, а власне:

1. Йосифа Левіцкого, подані в додатку до його Grammatik der Ruthenischen oder Kleinrussichen Sprache in Galizien von Joseph Lewicki. Przemyśl 1834, стор. 201—210.

2. Григорія Ількевича, видані окремою книжкою п. з. Галицкіи приповѣдки и загадки зобранїи Григорим Илькевичом. У Вѣдни 1841, стор. VI+124.

3. Йосафата Кобринського, подані у взірцях мови в його букварі п. з. Букварь новымъ способомъ уложеный для домашнои науки. Въ Львовѣ 1842; приповідок тут усїх 45.

4. Якова Головацкого дві збірочки, з яких одна була друкована в книжцї „Вѣнок Русинам на обжинки“, Вѣдень 1847, т. II. стор. 240—254, а друга в Slavische Bibliothek, oder beiträge zur slavischen philologie und geschichte herausgegeben von Fr. Miklosich, Wien 1851, т. I. стор. 264—266.

5. Стефана Петрушевича, друкована в польській часописї „Przyjaciel Domowy“ п. з. Przysłowia i przypowieści ludu ruskiego w Galicyi, zebrane przez S. P. z Dobrzan (Przyjaciel Domowy,Lwów 1857).

6. М. Гнїдковського, що війшла в склад збірки Вислоцкого, друкованої пз. Пословицы и поговорки Галицкой и Угорской Руси, изд. С. Петербургъ 1868. (Записки Имп. Русскаго Географическаго Общества по отдѣленію эгнографіи, т. II. С. Петербургъ 1868, стор.

227—362). В се виданє крім рукописної збірки М. Гнїдковського (ум. 1861 в Мостищах Калуського пов.) війшли давнїйше друковані збірки Левицького, Головацького та Ількевича, от тим то видїливши з виданя Вислоцкого ті давнїйші збірки, решту значив я назвою Гнїдковського (Гнїдк.)

7. Ґреґоровича збірка гуцульських приказок (усїх 12) у брошурі Przewodnik dla zwiedzających Czarnogórę położoną w powiecie Kossowskim, napisał Jan Gregorowicz. Lwów 1881, ст. 43—44.

8. Кольберґа збірка поміщена в його виданю Pokucie, obraz etnograficzny Oskara Kolberga, 4 tomy. Kraków 1883—1899, див. том. III. стор. 179—198.

9. Садока Баронча збірка приповідок, подана в додатку до його книжки пз. Bajki, fraszki, podania, przysłowia i pieśni na Rusi, zebrał ks. Sadok Barącz. Drugie wydanie. Lwów 1886.

10. Незабитовського невеличка збірочка руських приповідок із Сяніцького пов. війшла в склад польської збірки пз. Przysłowia polskie zebrał Franciszek Karol Brzozowski. Kraków 1896.

11. Іван Верхратський, Про говор галицких Лемків. (Збірник фільольоґічної секциї Наук. Тов. ім. Шевченка, т. V.) У Львові 1902, збірка приповідок і загадок стор. 224—232.

Крім тих друкованих збірок увійшли в мою збірку ось які більші або менші, давнїйші або новійші рукописні збірки:

12. Бажанська Олеся (зам. Озаркевичева), збірка з Сорок коло Львова.

13. Белей Іван, записки з Перевізця, Войнилова і инших сїл калуського та станїславівського повітів.

14. Бордуляк Тимотей, збірка приповідок із Бордуляків, Тучна, Утїхович.

15. Бохенська Евгенїя, кілька збірок із Красносїлець збараського пов., Збаража та Голишова бобрецького пов.

16. Валюх Іван, збірка з Урового, дрогобицького пов.

17. Веретельник Андрій, збірка з Камінки Струмилової та Сїлця Бенькового, камянецького пов.

18. Гнатюк Володимир, записки з Пужник та Коропця, бучацького пов.

19. Даровский Олександер Верига, збірка невідомо де зібрана, списана десь у першій половинї XIX віку і перехована в рукописнім віддїлї бібліотеки Оссолїнських у Львові під ч. 2244 пз. Przysłowia ruskie, zebrał M. Darowski. Вони мають закраску подільського діялєкту і для того я включив їх у свою збірку, хоч і не маю певности, чи вони зібрані по сей, чи по той бік Збруча.

20. О. Деревянка, записки зі Львова, Підмихайлович та Журова рогатинського пов.

21. Дерлиця Теодор, декілька приповідок із Подусильної, перемишлянського пов.

22. Дубицький Омелян, збірка приповідок записаних 1863 р. у Стоянові.

23. Єндик Дмитро, кілька збірок, а головно з Комарна, місточка рудецького пов., Зазулинець заліщицького пов. і Гриняви косівського пов.

24. Желехівський Евген, декілька приказок із Станїславова.

25. Заклинський Богдан, збірка дуже гарних матеріялів записаних у пов. станїславівськім, богородчанськім та товмацькім.

26. Зубрицький Михайло, кілька гарних збірок із Мшанця старосамбірського пов. та деяких инших сїл; записи цїнні особливо тим, що майже при кождім нумері подано пояснене зачерпнене чи то з уст народа, чи то з обставин, серед яких приказка була вжита даною людиною.

27. Іван з над Прута, невідомий по прозвищу збирач, гарна збірка приповідок із Замулинець снятинського пов.

28. Кирчів Богдар, збірочка з Корчина стрийського пов.

29. Кобилецький Іван, збірка з Ясениці Сільної дрогобицького пов.

30. Косевич Евген, збірка з ріжних неозначених близше сїл станїславівського пов.

31. Кохановський Іван, збірка з Козової та Сколього, стрийського пов.

32. Кузїв Іван, кілька збірок із Грушової та инших сїл дрогобицького пов. і з Дидьової турецького пов.

33. Левінський Володимир, збірочка з Дрогобича.

34. Лучаківський Володимир, бувший бурмістр Тернополя, дуже гарна і богата збірка приповідок, на жаль невідомо, де списуваних. О скільно знаю від д. Ол. Барвінського та дра Е. Олесницького, за якого посередництвом я від пок. Лучаківського дістав був до вжитку його рукопис, покійник списував їх у значній части в Ременові львівського пов., а також із ріжних сїл тернопільського та збаразького пов. від селян, із якими мав дїла як адвокат. Усї приповідки з його збірки я зазначував його прозвищем (Лучак).

35. Ляторовська Людмила, збірка з Сапогова, борщівського пов.

36. Маковей Осип, гарна збірка приповідок із Яворова, яворівського пов.

37. Мартович Лесь, збірочка приказок із Русова та инших сїл снятинського пов.

38. Мінчакевич Филимон, товариш Маркіяна Шашкевича, збірка приповідок записаних ще десь у 30-их роках XIX в. невідомо в якій місцевости, але судячи з діялєкту, десь у горах турецького або старосамбірського пов. Рукопис у бібліотеці Нар. Дому у Львові.

39. Мочульський Михайло, збірка записана в Миколаєві над Дністром жидачівського пов.

40. Навроцкий Володимир, записки роблені в Голгочах та Котузові підгаєцкого пов.

41. Павлик Михайло, записки з Коссова, з Лімни турецького пов., з Лолина долинського пов., з Тяглова белзького пов.

42. Петрушевич Стефан, збірка записана в 30-их роках у Добрянах стрийського пов. Крім друкованої збірки, названої висше під ч. 5., я користував ся власноручними копіями збирача, що зберегають ся між рукописами бібліотеки Оссолінських у Львові та в бібліотеці львівського університету під знаком 2 D 37 і в моїй бібліотеці. Всї ті копії мають деякі відміни супроти друкованого тексту.

43. Равлюк Василь, збірка приповідок із Орелця снятинського пов.

44. Рошкевичі Ольга й Ярослав, записки з Лолина долинського пов.

45. Скрипчук Василь, збірка з Городенки.

46. Стеблецкий Стефан, збірка з Теребовлї.

47. Стоцкий Кароль, збірка зі Стрия.

48. Туземець З. (мабуть псевдонїм), збірка з Добросина і инших сїл жовківського пов.

49. Щурат др. Василь, кілька збірок із Грибович львівського пов., Кобиловолок та Папірнї теребовельського пов.

50. Ясеницький Кипріян, збірка з Балигорода, Стежниці та инших місцевостий лїського пов.

Крім сих збірок я використав цїлий ряд безіменних записів з ріжних околиць нашого краю. Всїм тим Впов. Добродіям і Добродійкам, що потрудили ся над збиранєм того нашого народнього добра і були ласкаві чи то посередно чи безпосередно збогатити ним мою збірку, складаю на сьому місцї найсердечнїйшу подяку. Тілько завдяки такій численній участи збирачів менї було можливо дати вченому сьвітови збірку так богату, яка не вважаючи на обмежену ґеоґрафічно терріторію (сама Галичина, не то без росийської Украіни, але навіть без Буковини й Угорської Руси) та на цїлковите поминенє творів нашої лїтератури, в троє або і в четверо перевисшує збірку Номиса, в яку крім українських війшли, як відомо, також старші галицькі збірки. Те богацтво одначе показує менї

чим далї тим виразнїйше, що й отся збірка дуже далека ще від вичерпаня всього скарбу нашої мови і народнього досьвіду; кожда нова збірочка, хочби яка мала і хочби як принагідно зроблена, дає менї обік річий відомих бодай кілька інтересних варіянтів і бодай кілька нових, невідомих доси приповідок От тим то я й звертаю ся тут з уклінною просьбою до всїх любителїв нашого народа і його гарної, образової та многовіковим досьвідом збогаченої мови, не покидати й далї своїх заходів коло збираня тих коштовних перлин. Публїкація моєї збірки тілько що розпочата; отсей перший том, як тепер бачу, творить ледво пяту часть того, що вже нагромаджено в мене, і при найкориснїйших обставинах публїкація решти займе ще 8 — 10 лїт. Скілько за той час можна ще зібрати! І я маю надїю, що коли менї пощастить довести се дїло до кінця, то наше наукове письменство буде мати памятку, що справдї гідна буде назвати ся цїнним вкладом у науку народовіданя.

Ще одно важне питанє зазначене в моїй збірцї, хоч певно далеке від повного виясненя, а власне питанє про ґеоґрафічне розширенє приповідок. Певна річ, обік загально розповсюджених, а по части інтернаціональних приповідок в устах кождого люду раз у раз творить ся, обертаєть ся і забуваєть ся велика сила місцевих приказок, дотепів та bonmots, із яких деяким щастить здобути собі ширшу популярність, а деякі забувають ся не вийшовши поза тїсну сферу одного села чи околиці. От тим то при збираню приповідкового скарбу я поклав прінціпом (і тут моя збірка виріжняєть ся від усїх відомих менї доси), при кождій приповідцї зазначувати місцевість, де вона записана. Певна річ, при найбільшій части нумерів ся ґеоґрафічна ремарка має вартість зовсїм припадкову: там і там записана приповідка, але се ще не значить, щоб її не знали де інде. Вже троха більше значіня мають такі ремарки, коли під одним нумером бачимо варіянти тої самої приповідки з ріжних місцевостий, хоча, розуміють ся, про межі розповсюдженя даної приповідки і се ще зовсїм не рішає; на се кидає сьвітло аж дальше порівнанє даного нумеру з приповідками иньших країв і народів. Але важне значінє мають ґеоґрафічні ремарки при приповідках записаних діялєктом; вони дуже часто позволяють сконтролювати вірність самого запису. З сього погляду треба пожалкувати прим., що не зазначено нїяких місцевостий при збірцї Ількевича, в якій усї приповідки мають українські, мягкі закінченя: ходить, робить і т. д. Де їх записано і чи додержано тут місцевий виговір, чи може систематично змінено його? Я особисто вважаю се друге правдоподібнїйшим, хоча мягкий виговір слів стрічаєть ся декуди в Галичинї, прим. у Дрогобичі та в Брідщинї й загалом на галицькій Волинї.

Сей прінціп географічного умісцевленя приповідок додержаний у моїй збірці всюди, де се було менї можливе, тоб то де або записував я сам, або міг на певно знати, звідки походить збірка. Декуди такі означеня менше докладні, де я мав у руках збірки безіменні і з невідомих менї сїл; тут я зазначував хиба відповідно до почтового стемпля місто, з якого прийшла посилка; відси в збірці такі численні ремарки з іменами міст: Тернопіль, Жовква, Збараж, Сянок, Станїславів, Тисьмениця і т. д. В таких випадках треба звичайно розуміти не саме місто, а й його околицю. Тілько при приповідках узятих із старших збірок, яких збирачі відомі, а місцевости, де вони збирали, не подані, я зазначував назви збирача: Лев. (Левицький Йосиф), Кобр. (Кобринський Йосафат), Мінч. (Мінчакевич Филимон), Ільк. (Ількевич), Гол. (Головацький Яков), Петр. (Петрушевич Степан), Гнїдк. (Гнїдковський Михайло), Лучак (Лучаківський Володимир), Дар. (Даровский Мечислав), Кольб. (Кольберґ). Ось рєстр місцевостий, у яких записувано приповідки:

Балиг. — Балигород, місточко лїського пов.

Батят. — Батятичі, село жовківського пов.

Белел. — Белелуя, село снятинського пов.

Береж. — Бережниця, село жидачівського пов.

Берез. — Березів, село коломийського пов.

Бібр. — Бібрка, місточко бобрецького пов.

Бір. або Бор. — Бірки або Борки Великі, село тернопільського пов.

Богородч. — Богородчани, місточко богородчанського пов.

Болех. — Болехів, місточко долинського пов.

Борисл. — Борислав, село дрогобицького пов.

Борки — див. Бірки.

Бортн. — Бортники, село бобрецького пов.

Будил. — Будилів, село снятинського пов.

Ви. — Вислік Великий (Верхр. Лемк.)

Винн. — Винники, місточко львівского пов.

Вік. — Вікно, село скалатського пов.

Вовчк. — Вовчківцї, село снятинського пов.

Войн. — Войнилів, село калуського пов

Войткова, село добромильського пов.

Воля Задерев. — Воля Задеревацка, село

Воробл. — Вороблевичі, село дрогобицького пов.

Гвозд. — Гвоздець, місточко коломийського пов.

Голг. — Голгочі, село підгаєцкого пов.

Голоб. — Голобутів, село стрийського пов.

Горб. — Горбачі, село рудецького пов.
Горова, село борщівского (?) пов.
Городен. — Городенка, місточко городенського пов.
Гор., Город. — Городок, місточко городецького пов.
Граб. — Грабовець, сего стрийського пов.
Гриб., Грибов. — Грибовичі, село львівського пов.
Грин. — Гринява, село косівського пов.
Груш. — Грушова, село самбірського пов.
Дверн. — Дверник, село лїського пов.
Д. ВЛ. — Дарова грибівського пов. (Верхр. Лемк.)
Дидь. — Дидьова, село турецького пов.
Дмит. — Дмитровичі, село львівського пов.
Добрівл. — Добрівляни, село дрогобицького пов.
Добр. — Добромиль, місточко добромильського пов.
Доброс. — Добросин, село жовківського пов.
Доброст. — Добростани, село городецького пов.
Довгоп. — Довгополе над Черемошем, село косівського пов.
Довж. — Довжанка, село тернопільського пов.
Дол. — Долина, місточко долинського пов.
Дорож. — Дорожів, село самбірського пов.
Дрог. — Дрогобич, місто дрогобицького пов.
Дул. — Дулїби, село стрийського пов.
Жабє, село косівського пов.
Жидач. — Жидачів, місточко жидачівського пов.
Жовк. — Жовква, місто жовківського пов.
Жуків, село бережанського пов.
Жураки, село богородчанського пов.
Зав., Завад. — Завадів, село стрийського пов.
Завад. Рим. — Завадка Риманівська, село сяніцького пов.
Зазул. — Залулинці, село залїщицького пов.
Залїщ. — Залїщики, місто залїщицького пов.
Залїсє, село золочівського пов.
Залуче, село коломийського пов.
Зазулинці, село коломийського пов.
Заставці, село підгаєцкого пов.
Збар. — Збараж, місточко збараського пов.
Іваник. — Іваниківка, село богородчанського пов.
Іванівці Ж. — Іванівці, село жидачівського пов.
Кал. — Калуш, місточко калуського пов.
Карл. — Карлів, село снятинського пов.
Кіндр. — Кіндратів, село турецького пов.

Климець, село стрийського пов.
Ключів, село коломийського пов.
Кнїгин. — Кнїгинин, село станїславівського пов.
Княж. — Княждвір, село коломийського пов.
Коб., Кобил. — Кобиловолоки, село теребовельского пов.
Кол., Колом. — Коломия, місто коломийського пов.
Ком., Комар. — Комарно, місточко рудецького пов.
Короп. — Коропець, село бучацького пов.
Корч. — Корчин, село стрийського пов.
Косс. — Коссів, місточко косівського пов.
Кот, Котуз. — Котузів, село підгаєцкого пов.
Красноіля, село косівського пов.
Краснос. — Красносільці, село збаразького пов.
Крех. — Крехів, село жовківського пов.
Кривор. — Криворівня, село косівського пов.
Кун. — Кунин, село жовківського пов.
Кути, місточко косівського пов.
Лемк. — Лемківщина
Лис. — Лисятичі, село стрийського пов.
Лім. — Лімна, село турецького пов.
Лїбух. — Лїбухора, село стрийського пов.
Лїсько, місто лїського пов.
Лол. — Лолин, село долинського пов.
Ло. ВЛ. Лосє, село горлицкого пов. (Верхр. Лемк.)
Любінь, село рудецкого пов.
Люб. — Любша, село жидачівського пов.
Лют. — Лютовиска, місточко лїського пов.
Льв. — Львів.
Матв. — Матвіївці, село коломийського пов.
Махн. — Махновець, село золочівського пов.
Мик. н. Д. — Миколаїв над Днїстром, місточко жидачівського пов.
Мо. ВЛ. — Мохначка, село грибівського пов. (Верхр. Лемк.)
Мост. — Мостиска, місточко мостиського пов.
Мшан. — Мшанець, село старосамбірського пов.
Наг. — Нагуєвичі, село дрогобицького пов.
Немил. — Немилів, село брідського пов.
Ожидів, село брідського пов.
Орел. — Орелець, село снятинського пов.
Орт. — Ортиничі, село самбірського пов.
Отин. — Отиневичі, село бобрецького пов.

Папір. — Папірня, село теребовельського пов.
П. ВЛ. — Перегримка, село ясельського пов. (Верхр. Лемк.)
Перегинсько, село калуського пов.
Печен. — Печеніжин, місточко коломийського пов.
Підвол. — Підволочиска, місточко скалатського пов.
Пістинь, місточко косівського пов.
Подус. — Подусильна, село перемишлянського пов.
Пол. — Поляни, село сяніцкого пов. (Верхр. Лемк.)
Пост. — Постолівка, село гусятиньского пов.
Пужн. — Пужники, село бучацького пов.
Пустом. — Пустомити, село львівского пов.
Рава Р. — Рава Руська, місточко равського пов.
Рогат. — Рогатин, місточко рогатинського пов.
Самб. — Самбір, місто самбірського пов.
Сапог. Сапогів, село борщівського пов.
Сенеч. — Сенечів, село стрийського пов.
Синев. — Синевідсько, село стрийського пов.
Сїл. Б. — Сїлець Беньків, село камінецького пов.
Скал. - Скалат, місточко скалатського пов.
Сквар. — Сварява село жовківського пов.
Сморже, місточко турецького пов.
Снят. — Снятин, місточко снятинського пов.
Сор. — Сороки, село львівского пов.
Стан. — Станїславів, місто станїславівського пов.
Стара Сіль, місточко старосамбірського пов.
Стежн. — Стежниця, село лїського пов.
Стоян. — Стоянів, місточко каменецького пов.
Стрий, місто стрийського пов.
Стрільб. — Стрільбичі, село старосамбірського пов.
Сяніц. — Сяніцкий повіт, приповідки зібрані Незабитовским, не знати в яких селах.
Тарн. — Тарноруда місточко скалатського пов.
Тереб. — Теребовля, місточко теребовельського пов.
Терноп. — Тернопіль, місто тернопільськозо пов.
Тисьм. — Тисьмениця, місточко товмацького пов
Тїсна, село лїського пов..
Товсте, місточко скалатського пов.
Топільн. — Топільниця, село старосамбірського пов.
Торки, село перемиського пов.
Туглук. — Туглуків, село снятинського пов.
Турильче, село борщівського пов.

Ту. — Туринсько, село сяніцького пов. (Верхр. Лемк.)
Турка, місточко турецького пов.
Туст. — Тустановичі, село дрогобицького пов.
Тухля, село стрийського пов.
Тучно, село перемишлянського пов.
Тяглів, село равського пов.
Тюд. — Тюдів, село косівського пов.
Угерці, село самбірського пов.
Угн. — Угнів, місточко равського пов.
Угр. гор. — Угринів горішний, село станіславівського пов.
Унят. — Унятичі, село дрогобицького пов.
Ур. — Уриче, село стрийського пов.
Устер. — Устеріки, село косівського пов.
Утїх. — Утїховичі, село
Хиринка, село перемиського пов.
Ходор. — Ходорів, місточко бобрецкого пов.
Цен. — Ценів, село коломийського пов.
Циг. — Цигани, село борщівського пов.
Ч. ВЛ. — Чорний, село горлицького пов. (Верхр. Лемк.)
Чорт. — Чортовець, село городецького пов.
Явора, село турецького пов.
Явор. — Яворів, місточко яворівського пов.
Янів, місточко городецкого пов.
Яс. С. — Ясениця Сільна, село дрогобицького пов.

Як бачимо, тих 178 місцевостий вичислених тут, репрезентують майже всї повіти заселені Русинами, але головний контінґент матеріялу дало Підгірє (повіти дрогобицький із 9 місцевостий, стрийський із 14, коломийський із 11, снятинський із 7) та деякі гірські повіти (турецький із 6, косівський із 10 місцевостий); і що до числа зібраних приповідок ті повіти дали найбільше. Скількож то ще вдячної працї для збирачів! Бажалось би, щоб дальші томи хоч по части доповнили прогалини сього першого та щоб дальші лїта дали до нього як найбільше доповнень (дещо є вже й тепер!).

Дуже важна річ при робленю покажчиків, при пошукуваню та цитованю — нумерація. Деякі збірки, як ось білоруська Носовича і инші задля браку біжучої нумерації роблять неможливим порядне цитованє, бо вказавши сторону книжки, де на сторонї містить ся 15–20 нумерів, дослїдникови всетаки завдаєть ся працю переглядати цїлу сторону, поки знайде відповідне число. Оттим то в моїй збірцї за прикладом Вандера й Адальберґа заведено порядкове нумерованє приповідок під кождою темою, а надто для цїлий

покажчика заведено також порядкове нумероване всеї коллекції, що йде в живій патінації на версї кождої сторінки. Надію ся, що ся „подвійна бухгальтерія“, хоч і як богато причиняє менї працї, покажеть ся практичною і здобуде собі признане.

Само зібране матеріялу, се ще одначе лише половина, і то, можна сказати, менша половина працї. Богацтво збірки залежить від сутїку щасливих обставин; далеко важнїйша річ обробити і опублїкувати зібраний матеріял так, щоб із нього була найбільша можлива користь для науки. Тут перша і найважнїйша річ — упорядковане матеріялу. Особливо при приповідках дуже важна річ упорядкувати їх так, щоб при величезнім числї нумерів як найлекше було знайти те, чого бажаєть ся. Сьому вимогови не відповідає анї поазбучне впорядковане по початковим буквам тексту кождої приповідки, бо та початкова буква першого слова тай загалом перше слово може бути зовсїм припадкове, зміняти ся в рїжних варіянтах, не маючи нїчого спільного зі змістом приповідки. Малі збірнички добре порядкувати таким способом, бо там за годину, за дві, тай прочитаєш усю збірку і вже тямиш, де чого шукати. Але великих збірок, де матеріял числить ся десятками тисяч нумерів, так порядкувати не можна, бо за таким чисто механїчним упорядкованєм пропадає всяке наукове уґруповане матеріялу, а в многотї дрібних деталїв пропадає можність знайти і скомплєтувати такі ґрупи, яких треба для даних студій.

Другий спосіб, уживаний давнїйше при впорядкованю більших збірок (Челяковского, Даля, Номиса), се був тзв. фільозофічний. Уважаючи приповідки фільозофією, мудрістю народа (Челяковский так і назвав звою збірку Mudroslovi) впорядчики силкували ся уложити з них суцїльну систему фільозофії народної, ґрупуючи приповідки по темам, узятим не так із змісту самих приповідок, як із певної фільозофічної системи. Отже йшли за чергою ґрупи приповідок про Бога, ангелів, небо, душу, загробне житє, гріх, пекло, кари і т. и. зовсїм як у підручнику доґматики, або: вічність, простір, земля, твір, звір і т. и. відповідно до матеріялїстичної фільозофії. Розумієть ся, що вся маса приповідок нїяк не хотїла вміщати ся в таку штучну систему і приходило ся дуже богато зовсїм відкидати (фрази, приказкові звороти, проклятя, мудрованя і т. и.), або впихати великі купи в додаткові рубрики „мішанини“, „varia“ і т. д. Що такий спосіб порядкованя був не лише ненауковий, але по просту антінауковий, се видно не лише з тих додаткових ґруп, що завсїгди являють ся testimonium paupertatis для даної системи, але також із того, що даний матеріял без переведеня відповідних детальних дослїдів

над ним від разу вжито для будови певної цілости, яка з нього може й не повинна вийти, а навіть для ілюстрації чи підпираня певних тез, яких підпиране може зовсім противить ся самій натурі даного матеріялу. Ненаукове, доґматичне й апріорне думане лежало в основі такого впорядкованя приповідок, і для того наука мусїла закинути його.

Ходило о те, щоб винайти посередню систему, якаб з одного боку не була зовсім механічна, а з другого вільна була від якої будь апріорности, подавала матеріял способом легким до перегляду і пригідним для студій. Такій задачі найлїпше відповідє система принята К Вандером у його клясичнім „Sprichwörter-Lexicon"-ї, а власне впорядковане по темам. Приказки, звороти і т. и. зводить ся в ґрупу під титулом того слова, що в них найважнїйше або характеристичне, чи то буде іменник, прикметник, дїєслово, чи яка инша часть мови, без огляду на те, чи те слово стоїть на початку, чи в середині, чи на кінцї приповідки, і ті ґрупи порядкуєть ся по їх титуликах (темах, по нїм. Stichwort) поазбучно. Сей спосіб дає подвійну користь. Раз що запобігає мішаню матеріялів неналежних до себе, запирає ворота довільности, не позволяючи порядкувати після п о н я т ь, які нїби то висловлені в приказках, а змушує держати ся с л і в, які є в їх тексті, запобігає підсуваню якихось власних чи доґматичних чи фільософічних поглядів там, де їх може й зовсім не бути, а по друге; подає дослїдникови, лїнґвістови, етноґрафови матеріял упорядкований привичним йому лексиконовим способом і зведений уже в ґрупи знов таки не самовільно, а після найпевнїйшого можливого крітерія — самого тексту приповідок. Правда, бувають приповідки, в яких таких тем, таких важних та характерних слів більше, не одно, або в яких характерне та для дослїдника важне слово стоїть що до свого синтактичного значіня на другім місцї і не може вважати ся основною темою приповідки. Щоб не збільшувати збірки і не повтаряти одної такої приповідки кілька разів під ріжними темами, а про те дати дослїдникови можність переглянути від разу, де поза даною темою приходить іще інтересне для нього слово, на се служить загальний покажчик тем, що повинен бути доданий при кінцї збірки. Брак такого покажчика, се дуже поважна хиба кольосального лексикона Вандера; натомість добрі покажчики мають новійші славянські збірки — польська Адальберґа і словацька Затурецкого[1]). Вандер і Затурецкий, порядкуючи матеріял (сей остатнїй

[1]) Подібним покажчиком старав ся й наш Номис вирівняти хиби свого „фільософічного" впорядкованя укр. приказок, але на лихо собі його покажчик, надрукований неможливо дрібним друком, має таку масу помилок у цифрах, що хто коли пробував покористувати ся ним, мусїв певно так як і я кинути сю безплодну роботу. Нове видане укр. приповідок новою методою буде метою дальшої моєї праці, si sors dabit otia vitae скінчити галицькі.

ще подекуди старим фільософічним способом) розріжняють властиві приповідки від приказкових речень та фраз. Не розуміючи наукової цїли такого розріжненя, що надто дуже часто буває зовсїм припадкове і самовільне, я йдучи за прикладом Адальберта не держав ся того і порядкував увесь матеріял під одною темою суцїльно, поазбучно після початкових слів кождої приповідки.

Чим найбільше відріжняєть ся моя збірка від збірок Вандера, Адальберта та Затурецкого, се поясненями, які я додаю до кождої приповідки. Вандер і Адальберт додають їх лиш декуди. Я пішов тут за дезідератом петербурської Академії Наук., висловленим збирачеви білоруських приповідок Носовичу і переведеним у його гарній (на жаль, механїчно, поазбучно впорядкованій і ненумерованій) збірцї. Може деякі з тих пояснень видадуть ся декому зайвими, бо в них даєть ся лише парафраза приповідки і без того зрозумілої кождому. Та хто перегляне досить значне число приказок (особливо зі збірки Гнїдковського), при яких у мене зазначено: „значінє неясне“, той зрозуміє певно, що метода — пояснювати кожду, хоч тепер для нас ясну приказку, має значну наукову вагу. Приповідка як монета: поки в обігу, кождий знає її цїну, а вийде з обігу, то й робить ся нераз просто загадкою, особливо коли вона оперта на якійсь грі слів або являєть ся ремінїсценцією якоїсь мандрівної анекдоти або якогось місцевого, давно забутого факту. Надто при сих поясненях являєть ся можність торкнути ся многих народнїх звичаїв, вірувань, поведінок, діялєктичних окремішностий та инших етнольоґічних та язикових появ, які попадають під руки збирачеви і можуть мати немале значінє для всякого будущого дослїдника.

Та обік того par excellence національного елєменту приповідок, що вводить нас у духа язика, в психольоґію народа, показує in flagranti процес твореня місцевої та історичної традициї, вірувань, поведінок, жартів та ущипливих вигадок, не треба забувати про те, що самі форми житя, вірування і традициї народа — результат довговікового історичного розвою і що в тім розвою велику ролю грали постороннї, чужонародні культурні та полїтичні впливи. Отсей інтернаціональний елємент грає визначну ролю також і в формованю та всьому контінґентї приповідок. Зазначити його, вказати хоч приблизно його розмір, тобто вказати в нашім приповідковім скарбі процент елєментів чи то занесених до нас із чужих жерел, чи взагалї спільних нашому народови з иншими, се була також важна і не легка задача, яку я поклав собі при обробленю своєї збірки приповідок. Розуміть ся, вичерпати в тій цїли всю величезну при-

повідкову літературу ріжних народів було по над мої сили й засоби; я обмежив тут свою задачу о стілько, що перевів найстараннїйше порівнанє наших приповідок з польськими (збірки Адальберґа та Бжозовского), словацкими (Затурецкого), чеськими (Челяковского), білоруськими (Носовича), староруськими (Сімонї); далеко менше використано росийську збірку Даля, литовську Шляйхера, серболужицьку Муки; та головним і найбогатшим жерелом порівнань служила пятитомова збірка Вандера, де обік нїмецькнх надруковано масу анальоґічних приповідок французьких, італїйських, шведських данських, чеських, польських, хорватських та мадярських у орігіналах, росийських та орієнтальних у перекладах. Я тілько виємково подавав чужі тексти, а зрештою обмежав ся на бібліоґрафічних вказівках дотичних паралєль. Та що при тім мусїв для ощади місця вживати скорочень, то подаю тут усю вжиту в поясненях літературу як поясненє тих скорочень:

Adalb. — Księga przysłów, przypowieści i wyrażeń przysłowiowych polskich, zebrał i opracował Samuel Adalberg. Warszawa 1889—1894.

Ант. Драг. — Историческія пѣсни Малорусского народа, съ объясненіями Вл. Антоновича и М. Драгоманова, Кіевъ 1874, 1875 (2 томи).

Bartoš — Moravský Líd. Františka Bartoše sebrané rozpravy z oboru moravské lidovědy. V Telči 1892.

Beb. — Heinrich Bebels Proverbia germanica, bearbeitet von W. K. D. Suringar. Leiden 1879.

Brzoz. — Przysłowia polskie, zebrał Franciszek Korab Brzozowski. Kraków 1896.

Wahl I. — Das Sprichwort der hebräisch-aramäischen Literatur mit besonderer Berücksichtigung des Sprichwortes der neueren Umgangssprachen. Ein Beitrag zur vergleichenden Parömiologie von Dr. M. C. Wahl. Erstes Buch. Zur Entwickelungstheorie des sprichwörtlichen Materials. Leipzig 1781.

Wahl II. — Das Sprichwort der neueren Sprachen. Ein vergleichend phraseologischer Beitrag zur deutschen Literatur von Dr. M. C. Wahl. Erfurt 1877.

Wand. — Deutsches Sprichwörter-Lexikon. Ein Hausschatz für das deutsche Volk, herausgegeben von Karl Friedrich Wilhelm Wander. Leipzig 1867—1880, перше виданє 5 томів; друге виданє було докладним повторенєм першого (Titelausgabe).

Wacł. z Ol. — Pieśni polskie i ruskie ludu galicyjskiego, z muzyką instrumentową przez Karola Lipińskiego, zebrał i wydał Wacław z Oleska. We Lwowie 1833.

Wisła — Wisła, miesięcznik gieograficzno-etnograficzny. Warszawa від 1887. (Цитат на стор. 447 недокладний, мав бути VI, 263 і д.)

Wlisl. — Märchen und Sagen der Bukowinaer und Siebenbürger Armenier. Aus eigenen und fremden Sammlungen übersetzt von Dr. Heinrich von Wlislocki. Hamburg 1891.

Wojc. — O przysłowiach historycznych i rolniczych ludu w Polsce i na Rusi, przez K. Wł. Wojcickiego. Warszawa 1885. (В книзї Złota przędza poetów i prozaików polskich, t. II. стор. 639–652).

Wurzb. — Die Sprichwörter der Polen, historisch erläutert, mit Hinblick auf die eigenthümlichsten der Lithauer, Ruthenen, Serben und Slovenen und verglichen mit ähnlichen anderer Nationen, mit beigefügten Originalen. Ein Beitrag zur Kenntniss slavischer Culturzustände von Dr. Constant Wurzbach, 2. Ausg. Wien 1852.

Haller — Altspanische Sprichwörter und sprichwörtliche Redensarten aus den Zeiten des Cervantes. Von Dr. Joseph Haller. Zweiter Theil. Regensburg 1873.

Hempel — Lateinischer Sentenzen- und Sprichwörter-Schatz. Gesammelt von Dr. Hermann Hempel. Bremen 1872.

Гильф. — Старинный сборникъ сербскихъ пословицъ, изд. А. Гильфердингъ. Записки Имп. Русскаго Географическаго общества по отдѣленію этнографіи, т. II. С. Петербургъ 1869, стор. 117–224.

Голов. Пѣсни — Народныя пѣсни Галицкой и Угорской Руси, собранныя Я. Ѳ. Головацкимъ. Москва 1878, 3 части в 4 томах.

Giusti — Raccolta dei proverbi Toscani con illustrazioni, cavata dai manoscritti di Giusseppe Giusti. Firenze 1853.

Grimm DM. — Deutsche Mythologie von Jakob Grimm.

Груш. Іст. — Михайло Грушевський, Історія України-Руси, том. I. Виданнє друге. Львів 1904.

Даль — Пословицы русскаго народа, сборникъ... Владиміра Даля, изд. 2. два тома. С. Петерб. Москва 1879.

Дик. — М. Л. Дикаревъ, Воронежскій этнографическій сборникъ. Воронежъ 1891.

Драгом. Розв. — Розвідки Михайла Драгоманова про українську народню словесність і письменство (Збірник фільольої. секциї Наук. Тов. ім Шевченка, т. II і III). Львів 1899, 1900.

Етн. Зб. — Етноґрафічний збірник, видає Етноґрафічна Комісия Наук. Тов. ім. Шевченка у Львові, томи I—XV.

Етнол. мат. — Матеріяли до українсько-руської етнольогії, видане Етногр. Комісиї за редакциею Хв. Вовка. т. I—VI.

Ефим. Малор. зак. — Сборникъ малороссійскихъ заклинаній, составилъ П. Ефименко. Москва 1874.

Желех. — Малоруско-нїмецкий словар, уложив Евгений Желеховский. Львів 1886, 2 томи.

Zátur. — Slovenská přísloví, pořekadla a ùsloví, sepsal Adolf Petr Záturecký. V Praze 1897.

Lud — Lud, organ Tow. ludoznawczego, pod red. prof. A. Kaliny. Lwów, виходить від. р. 1895.

Knap. — Thesaurus polono-latino-graecus Gregorii Cnapii, t. III., continens Adagia polonica selecta. Varsaviae 1632.

Cnyrim — Sprichwörter... bei provanzalischen Lyrikern von Eugen Cnyrim. Marburg 1887.

Kolb. III. Lud, jego zwyczaje, sposób życia, podania, przysłowia, obrzędy, gusła, zabawy, pieśni, muzyka, tańce. Serja III. Kujawy. Warszawa 1867.

Ком. — Нова збирка народнихъ малоруськихъ приказокъ, прислівъівъ, помовокъ, загадокъ и замовлянь. Впорядкувавъ М. Комаровъ. Одесса 1890.

Krumb. — Sitzungsberichte der Königl. bayer. Akademie der Wissenschaften. Philosophisch-philologische Classe, Sitzung von 8 Juli 1893. Prof. K. Krumbacher, Mittelgriechische Sprichwörter. München 1893.

Leutsch — Corpus paroemiographorum graecorum, edidit Dr. Ernestus Ludov. a Leutsch. t. II. Gottingae 1851.

Libl. — Česká přisloví a pořekadla. Sebral a zestavil Jan Slavibor Liblínský. W Praze 1848.

Linde — Słownik języka polskiego przez M. Samuela Bogumiła Linde. Wydanie drugie, Lwów 1859.

Muka — Přisłowa a přisłowne hrónička a wusłowa Hornjołužickich Serbow. Zběrał a zhromadźił Jan Radyserb Wejla. Dorjadował a wudał Dr. Ernst Muka. Budyšin 1902.

Нос. — Сборникъ бѣлорусскихъ пословицъ составленъ И. И. Носовичемъ (Записки Р. И. Геогр. Общества по отдѣл. этнографіи, т. I. С. Петербургъ 1867), передрукований без зміни також у Сборникѣ отдѣленія русск. яз. и словесн. И. Акад. Наукъ т. XII. С. Петербургъ 1874.

Oesterley, Wend. — Wendunmuth von Hans Wilhelm Kirchhof. Herausgegeben von Hermann Oesterley (Bibliothek des Litterarischen Vereins in Stuttgart, томи 95—99). Tübingen 1869.

Osm. — Osmanische Sprichwörter, herausgegeben durch die K. K. Orientalische Akademie in Wien. Wien 1865.

Павлик, Читальні — Про руські народні читальні в Галичині. Написав М. Павлик. Львів 1886.

Памятки — Памятки українсько-руської мови і літератури, вид. Археографічна Комісия Наук. тов. ім. Шевченка, томи I—III. Львів 1896, 1899, 1902.

Pazzaglia — Ingresso al Viridario proverbiale aperto a curiosi amatori della vera moralitá insegnata da proverbi antichi e moderni... di Giov. Antonio Pazzaglia. Hannovera 1702.

Петруш. — Общерусскій дневникъ церковныхъ, народныхъ, семейныхъ праздниковъ и хозяйственныхъ занятій, примѣтъ и гаданій, составилъ А. С. Петрушевичъ. Львôвъ 1866.

E. Rot. — Adagia, id est Proverbiorum, paroemiorum et parabolarum omnium, quae apud Graecos, Latinos, Hebraeos, Arabes etc. in usu fuerunt, collectio absolutissima Des. Erasmi Rotterdami et aliorum. Francofurti 1670.

Roszk. O. — Obrzędy i pieśni weselne ludu ruskiego w Lolinie, zebrała Olga Roszkiewicz. (Odbitka ze Zbioru wiadomości do antropologii krajowej, t. XII).

Seybold — Viridarium, dh. Der Lustgarten von auserlesenen Sprichwörtern, von Joh. Georg. Seybold. Nürnberg 1667.

Сим. — Старинные сборники русскихъ пословицъ, поговорокъ, загадокъ и проч. XVII — XIX столѣтій. Собралъ и приготовилъ въ печати Павелъ Симони. Выпускъ первый, I — II. С. Петербургъ 1899.

Simr. — Die deutschen Volskbücher, gesammelt von Karl Simrock, Bd. V. Deutsche Sprichwörter. Frankfurt a. M. 1846.

Сумцовъ, Разыск. — Проф. Н. Ф. Сумцовъ, Разысканія въ области анекдотической литературы. Анекдоты о глупцахъ. Харьковъ 1897.

Tendlau — Sprichwörter und Redensarten deutsch-jüdischer Vorzeit. Als Beitrag zur Volks-, Sprach-und Sprichwörterkunde. Aufgezeichnet aus dem Munde des Volkes und erläutert von Abraham Tendlau. Frankfurt a. M. 1860.

Tunniz. — Tunnizius, Die älteste niederdeutsche Sprichwörtersammlung, herausgegeben... von Hoffmann von Fallersleben. Berlin 1970.

Franck — Sprichwörter durch Sebastian Francken. Frankenfurt a. M. 1541.

Франко, Карпаторуське письменство. (Відбитка з Записок Наук. Тов. ім. Шевченка) Львів 1901.

Frischb. – Preussische Sprichwörter und sprichwörtliche Redensarten, gesammelt von H. Frischbier. Königsberg 1861.

ZDMG. — Zeitschrift der deutschen Morgenländischen Gesellschaft. Leipzig. Виходить від 1841 р.

Zingerle — Die deutschen Sprichwörter im Mittelalter, gesammelt von Ignaz von Zingerle. Wien 1864.

Cinc. — Przysłowia, przypowieści i t. p. ludu polskiego na Szląsku, zebrał Andrzej Cinciała. Kraków 1884.

Czap. Księga przysłów, sentencyi i wyrazów łacińskich używanych przez pisarzów polskich, zebrał Leopold Czapiński. Warszawa 1892.

Čelak. — Mudrosloví národu Slovanského v přislovích... uspořádal Fr. L. Čelakvoský. V Praze 1852.

Český Líd, zborník věnovaný studiu lídu českého v Čechách, na Moravě, ve Slezsku a na Slovensku. Vydava Dr. Čeněk Zibrt. V Praze. Виходить від р. 1892.

Чуб. — Труды этнографическо - статистической ексцедиціи въ Западнорусскій край, снаряженной Имп. Р. Геогр. Обществомъ. Югозападный отдѣлъ. Матеріялы и изслѣдованія собранныя П. П. Чубинскимъ, т. I, 2.

Schleicher — Litauische Märchen, Sprichwörter, Rätsel und Lieder. Gesammelt und übersetzt von August Schleicher. Weimar 1857.

Другий (подвійний) випуск отсього першого тома друкуєть ся за спеціяльною запомогою ц. і к. Мінїстерства просьвіти, яке ще в початку 1903 р. признало Науковому Тов. ім. Шевченка 1000 К. на виданє збірки приповідок. На жаль Товариство довідало ся про се й одержало сю запомогу наслїдком проволоки, яка зайшла в галицькім намісництві, аж рік пізнїйше і через се запізнило ся також виданє книжки.

Про виданє роблене з такого сипкого матеріялу і ще до того з таким скомплїкованим апаратом, а надто роблене чоловіком так перетяженим усякими иншими роботами як я, з більшим правом як про пісні можна повторити слова Драгоманова, що мусїлиб хиба ангели і то коллеґіяльно вести його редакцію і корректуру, щоб у ньому не було помилок. Що буде їх значне число і в моїй збірцї, се певно. Деякі пропуски чи то самого матеріялу, чи порівняних бібліоґрафічних вказівок будуть подані в доповненях, що появлять ся аж на кінцї цїлости. Деякі помилки в упорядкованю матеріялу або маловажні, або легкі до справленя, тай не нарушують характеру тексту (вкажу прим. на стор. 225 – 240, де в живій наґінації приповідок (нумери над сторінками) помилено цифри о 17, і сю помилку треба справити на цїлому аркуши, хоча на дальших аркушах ну-

мерація йде правильна). У мене не було часу систематично перешукати всіх 600 сторін сього тома за друкарськими помилками, тож подаю тут лише дещо, що принагідно впало менї в очи, і прошу Впов. читачів, комуб іще щось пригодило ся, вказати менї для справленя в дальших томах. І так на стор. 250 під ч. 115 до остатніх слів уваги Етн. Зб. V треба додати стор. 161. Стор. 284 ч. 75 зам. Дрот. читай Дрог. Стор. 287 ч. 6 зам. Нич. читай Наг. Стор. 401 ч. 8 зам. Балич. читай Балиг. Стор. 437 ч. 81 зам. Ноч. чит. Наг. Стор. 438 під Гостина ч. 7 зам. Heller чит. Haller. Стор. 481 ч. 22 зам. Лит. читай Лис.

Кінчачи отсю передмову вважаю своїм милим обовязком зложити сердечну подяку голові Наук. Тов. ім. Шевченка проф. М. Грушевському, який своїми порадами і вказівками був менї помічний при укладаню пляну виданя, а також ласкаво читав корректуру перших 200 сторін сього тома і дуже часто робив свої цінні уваги. Так само ще раз уклінно дякую всїм, хто чи то помічю чи порадою допоміг менї в отсїй нелегкій праці.

Львів д. 20 лютого 1905.

Др. Іван Франко.

А.

Аби. 1. Аби по при мене, аби не в мене! (Наг.)

Scil. ударити, трафити. Коли чоловік відсторонює ся від якоїсь справи.

2. Аби там не знати що! (Снят.)

Доповн.: то того не зроблю.

Або—або. 1. Або гой, або йой. (Наг.)

Себто: або радість, або плач. Пор. коломийку:

Як я ішов до дівчини, то-м співав, то-м гойкав,
А як ішов від дівчини, то-м плакав, то-м йойкав. (Наг.)

2. Або так, або сяк. (Ільк.)

Зазначене альтернативи в загальній формі.

3. Або ти, або я, або дівка моя. (Наг.)

Війшла в приповідку звичайна поговірка одного чоловіка, що всюди, чи треба чи не треба, любив приплутати в розмові свою дочку.

4. Або то я що таке? (Наг.)

В значіню: хибаж я нїщо не значу?

5. Або що, або куди. (Наг.)

Характеризує цїлковиту непевність у якійсь трудній ситуації. Виразнїйше в старохорв. Ние га ни куд ни камо. (Гильф. 1754.)

Абшит. 1. Абшит дістав. (Наг.)

Нїм. Abschied — відставка від військової служби. Поговірка уживає ся і в ширшім значіню: відлучений, відправлений, прогнаний із якогось становища. Пор. польське Dostał abszyd niemiecki. (Adalb. Niemiec, 6.)

Абшитований. 1. Він уже від того абшитований. (Наг.).

Значить: відставлений, відлучений. Абшитований жовнїр — вислужений.

Авраам. 1. Не втнеш Авраме Ісаака! (Зав.)

Оповідають, що в якійсь церкві була намальована „жертва Авраамова“: Ісаак клячить звязаний, Авраам замахнув ся на него мечем, а за його плечима ангел ухопив за меч рукою і з його уст виходять слова: „не втнеш“... Пор. Ном. 5456 і т. д. Та се мотив не наш, а вандрівний, пор Wander, I, 14 (Abraham 4).

Агі. 1. Агі на тя, пропав бис! (Климець.)

Бойківське прокляте, на Підгірю вживане часто як пародия на Бойків.

Адам. 1. Адам як перший раз Єву побачив, то встав тай облизав сї, а потім поцїлював тай обіймав сї. (Цен.)

Подають як зразок проповіді давнїх попів, що любили розмальовувати біблійні історії льокальним кольоритом і апокріфічними, инколи дуже натуралїстичними деталями.

2. Адам з неба падав: як летів, то п—дів, як упав, то сї вс—в. (Завад.)
Прозивають і дразнять хлопця, що зве ся Адам.

3. Було ся не облизувати, Адаме! (Гнїдк.)
Очевидний натик на приповідку Адам 1; уживаєть ся жартуючи, коли чоловік потерпить через жіночу спокусу. Пор. Wander, I, 26, (Adam 1, 2, 4).

4. Від Адама-Єви починає. (Наг.)
Коли хто широко балакає про непотрібні і загально звісні річи і заходить дуже з далека. Пор. Adalb. Adam, 12; Zátur. V. 262; Wander I, 27 (Adam 29).

Адвокат. 1. Адукат готовому дивит си. (Жабє)
Се б то адвокат дивить ся лише на готові гроші, які дає йому клїєнт, не дбаючи, чи справа добра, чи нї.

2. Адукат, то такий пан, що помагає брехати. (Кути)
Адвокатське ремесло загалом не користуєть ся симпатиєю в народї; про се сьвідчать такі епітети, як „брехунець“, „лупій“ і т. и.

3. Наймити адуката. (Жовк.)
Звичайний вислов замісь: віддати якусь справу адвокатови.

4. Найму я си адуката, він ще й не так потрафит брехати. (Кол.)
Пор. увагу до Адвокат, 2.

5. Не оббирай сї менї за адуката! (Наг.)
Коли хтось непрошений і до того ще незручно бере ся боронити другого.

6. Тебе хто тут за адуката приставив? (Наг.)
Коли хто мішає ся не в своє дїло, або боронить когось без потреби.

Адиной. 1. Борухате Адиной: штири Жиди, єден ґой. (Наг.)
Початок жидівської молитви: Boruch atú Adojnoj (Господи помилуй нас), повернений у насьміх над Жидами, що чотири йдуть на одного християнина і ще просять Божої помочи. Та сама жидівська фраза в иньшім звязку у Білорусів: Борухатудунаю, кобылки не маю (Нос. 263). Носович поясняє: „говорятъ въ насмѣшку дремлющему“ — пояснене якесь несуразне, бож текст сам ясний.

Аз. 1. Аз, буки, віде — в золотї їде. (Коб.)
Висловлено думку, що наука доводить до панованя. „Аз, буки, віде“ — перші букви кирильської азбуки, перший початок науки. До тих букв иньша приказка див. Номис, 6066—6068. У старор. „азъ да буки“ в значіню вмілости читаня, а далї загалом у значіню мудрости, в припов. „Азъ да буки избавитъ ли отъ муки?“ (Сим. 21) — очевидно подіктованій аскетичним поглядом, ворожим сьвітовій мудрости. В иньшій, московській приповідцї „Азъ, буки, вѣди страшит что медвѣди“ (Сим. 71) висловлений той страх перед шкільною наукою, про який згадує вже перша руська лїтопись. Думка про те, що наука доводить до богацтва подібно як у нашій приповідцї висловлювалась уже старими Єгиптянами, див. Ermann, Aegypten und aegyptisches Leben im Alterthum 721.

2. Аз — до комори вляз; буки — набрав міх муки; віде — із комори їде. (Іваник.)
Давнї школярі-бурсаки дуже часто змушені бували голодом до крадїжки віктуалів. Мусїло бути якесь оповіданє, з якого повстала отся поговірка:

школярі в школї твердять азбуку, а пошкодований рівночасно виводить свої жалї перед учителем.

Азбука. 1. Бийте, бийте по а́збуцї! (Наг.)

Жартобливо, коли хтось замазує слїди свого лихого вчинка. Ся приповідка мала повстати ось із якої нагоди. Один богач купив зелїзний плуг, та боячи ся, щоб йому не вкрали його, велїв ковалеви на леміші вибити азбуку. По кількох днях сам коваль украв той леміш, щоб зробити з него сокиру. Він зараз усадив його в огонь. Тілько що зелїзо розпекло ся і коваль поклав його на ковало, аж тут іде богач-властивець шукаючи своєї згуби. Коваль хапає молот і кричить своїм челядникам: „Бийте, бийте по азбуцї!“ щоб затерти знак на краденім леміші.

2. Приложи ся до азбуки, будут повні кишенї і руки. (Коб.)

Наука доводить до достатку, пор. Аз. 1.

Ай-вай. 1. Ай вай, борухай, моє дочки не рухай! Моє дочки Катерички, біле лички, чорне п—ки. (Наг.)

Ай вай — з нїмецько-жидівського жарґону: au weh! (ой болить) — звичайний жидівський окрик. Приказки уживають і в иньших випадках, прим. сими словами насьміваєть ся парубок з дївки, коли вона зачеплена починає кричати або лаятись.

2. Ай вай мір, богато жовнїр: горівки пют, гроший не дают! (Луч.)

Нарікане якогось Жида-коршмаря. Уживає ся і в загальнїйшім значінню, жартливо, прим. коли в хату йде богато гостий.

Але. 1. Але́ — ззїдж г—о́ мале! (Наг.)

Ся поговірка належить до ряду тзв. „мудрованьˮ, яких приміри див. у показчику під словом „мудрованяˮ. „Змудрувати кого“ значить сказати якесь реченє, звичайно цинїчного характеру, але конечно до риму з остатнїм словом, на якому перший скінчив свою бесїду. Дуже часто піддає ся несьвідущому таке слово, на яке має ся вже готове „мудроване“, прим „скажи: мотика“. Хто не знає, до чого воно йдеть ся, каже: „мотика“, — а на се перший зараз додає: „Мати ти велика“. Іноді ставить ся питане таке, що так чи сяк на него б повинна бути відповідь така, що надає ся до „змудрованя“, прим. „Чи змудрую я тебе?“ Чи запитаний відповість: „змудруєш“, чи „не змудруєш“ — усе одно він почує „до прикладу“: „Пса в г—ю поцюлюєш“. Розуміють ся, що ся гра дотепу може забавляти тілько дїтей 5—10 лїтнїх. Я чував такі „мудрованя“ тілько в двох сусїднїх селах Нагуєвичах і Ясениці Сільній дрогобицького пов. і там записана й моя коллекцийка. Приклади таких самих язикових штучок знаходимо також у Номиса 14144, 14153—4, 14159—60, 14163.

2. Нема нїкого без „а́ле“ свого. (Гнїдк.) ...без „але“. (Петр.) ...нїчого без... (Мінч.)

Знач. нема нїкого без хиби. Пор. Ном. 2447; Adalb. Ale; Zátur XII, 646; Wander I, 10 (Aber 33).

Альмужна. 1. Яка альмужна, такий і „отченаш“. (Наг.)

Який дар, така подяка. Альмужна, з нїм. Almosen, а се з грецького ἐλεμοσύνη — милосердє. Пор. старохорв. За малу задушбину мало и оченâшà. (Гильф. 583).

Америка. 1. Га́мерика на циганстві стоїт. (Збараж)

Такий погляд висловляв один еміґрант, що був у Бразиліï і відтам вернув жебраком.

Амінь. 1. Амінь, Духу сьвjатий! (Наг.)

Сими словами, що формально беручи не мають нїякого значіня, характеризуєть ся ситуация, коли всї способи випробувані і нїщо не може помогти. Значить: усьому конець, усе пропало. Слова виглядають як вирвана фраза з якоїсь молитви. В вірші Устияновича „Пещена дитина“ ся поговірка ужита в троха відмінній формі:

Розступись земле, Духу сьвятий амінь:
Щезла дитина, як у воді камінь

2. Та ще ти не а́мінь. (Наг.)

Знач. ще не конець, ще не гинеш. Пор. Adalb. Amen 1; Zátur. XII, 489.

3. Як а́мінь у па́цьири, так тї тото́ не мине́. (Наг.)

„Пацьир“ — із латинського „pater“ — перше слово молитви Pater noster, яка кінчить ся словом „амінь“. Приповідкою висловлено неминучість якогось наслїдка, бо з молитви так само як із пісні, слова не викидають, і хто говорить сю молитву, мусить сказати й амінь. Пор. Adalb. Amen 2; Wander I, 68 (Amen 2).

Ангел. 1. Був би ангел, коби не роги. (Комар.)

Роги — атрибут чорта. Приповідка про людей на вид добрих та чесних, а в ґрунтї зопсованих і підлих. Пор. польське „anioł z rogami“. Adalb. Anioł 2; Zátur. VIII, 685.

Ангельський. 1. Ангельським голосом говорит. (Стрий)

Промовляє до серця, лагідно, щиро.

Андрей. 1. Андрею, не будьте свинею, коли вас люде величають. (Ільк.)

Довгий ряд прикладок привязаних до найпопулярнїйшях у нас імен хресних (див. показчик під „Імена“) характеризує те замилуване до скла́дного, дотепного слова, яким визначає ся наш народ. У тих прикладках декуди видно їдку сатиру (як ось зараз у отсїй першій), декуди більше невинний жарт, та нераз не видно нїчого крім наміру — посьмішити веселу компанїю коштом чийогось імени. Пор. Номис, 2837.

2. Куме Андрею, не будьте свинею. (Наг.)

Коротша і загальнїйше уживана форма попередньої прикладки. Ідент. Номис, 2837.

3. Отче Андрею, бери кирею, йди прав парастас! (Явор.)

Підхоплено мабуть ненавмисно сказану прикладку якоїсь старосьвітської попадї, що командувала своїм мужем. В якім значіню уживаєть ся поговірка тепер — не знаю.

Андрій сьв. 1. Андрію, Андрію, на тобі колопнї сїю! Дай ми Боже знати, з ким буду сьлюб брати. (Наг.)

На сьвятого Андрія (д. 30 падол.) ворожать дївчата між иньшим також сїючи коноплї і промовляючи отсю формулу. Див Номис. 262; Петрушевич, 81; Етногр. Збірн. V, 203. Сьв. Андрій дає дївчині побачити в ночи її любчика, див. Bartoš, 7. До слова „колопнї“ завважу, що се народньо-етимольоґічна форма зам. коноплї, з латинського canabis, первісно з вавилон-

ського ku-ni-bu — як бачимо, одна з найстарших культурних ростин (див. E. Stucken, Astralmythen. I, 5).

2. Андрію, лен на тя сїю: дай ми Боже знати, з ким тя буду брати. (Мшан.)

Закінчене мабуть хибне: тя зам. го, то б то лен. Див. М. Зубрицький, Народнїй календарь (Матер. до р.-у. етнол. III, 51). Сїяне льну як спосіб приворожити жениха, щоб явив ся у снї, див. Engelien-Lahn, 239.

Андрух. 1. Андрух — бодай оглух! (Крех.)

Здаєть ся, говорять без наміру проклятя, а так тілько, як мудроване.

2. Андрух, пампух, наливай-кишки, як сунь так сунь пироги з миски. (Воробл.)

Поговірка на якогось Андруха ненажеру.

3. Зійшли ся два Андрухи, єден темний, другий глухий. (Гнїдк.) ...слїпий. . (Дрог.)

Приповідка перекладена з польського, що вказує невідповідний руській мові акцент остатнього слова „глу́хий“. Уживає ся, коли два нездари беруть ся разом до якогось дїла. Пор. Adalb. Andrzej 3.

Андрушко. 1. Андрушку, будеш їв юшку, а я мясце, бо мене дитина ссе. (Ільк.)

Говорила якась жінка чоловікови, даючи йому їсти гірше, а собі лїпше. Пор. Номис, 12.000.

2. Грів Бог Андрушка і без того кожушка. (Гнїдк.)

Знач. і без того не пропаду, як не пропав доси; ремонстрация, коли хтось дає другому пізнати, що робить йому велику ласку. Вар. Номис, 5289.

3. З нашого Андрушка нї мньисо нї юшка. (Наг.)

Знач. він не здалий нї до чого.

4. Обійде ся Андрушка без того окрушка. (Ільк.)

Відміна припов. Андрушко 2, значіне те саме. Пор Ном. 5289.

Анї-анї (Нї-нї). 1. Анї бе, анї ме не знає. (Ільк.) ...анї ме. (Петр.) Нї бе, нї ме. (Лев.)

Чи „бе“ значить другу букву латиньского абецадла, а „ме“ одну з дальших, чи може одно овечий, а друге козячий голос, яких хтось не вміє розріжнити, в усякім разї поговірка характеризує ґрунтовного тупицю. Див. Ном. 6059. Нос. ст. 381 поясняє сю саму приповідку як характеристику крайньої бідности, мовляв, не має або не лишив по собі анї вівцї анї корови. Пор. старохорв. Не умие ни бу, ни му (Гильф. 1919).

2. Анї дзень, анї кукуріку. (Ільк.)

Не добудеш із него нїякого слова, нїякого звука; чоловік неговіркий, або гнївний та сердитий, або глупий.

3. Анї мру-мру! (Гнїдк.) Анї мур-мур! (Наг.)

Наказ мовчати, бути зовсїм тихо. Чи те „мур-мур“ не пішло з латинського murmurare, воркотїти?

4. Анї наш, анї ваш. (Ільк.) Нї... нї... (Петр.)

Чоловік байдужний, нерішучий, що нїколи не знає, куди пристати. Инъше пояснене до тої самої приповідки вживаної у Білорусів дає Нос. 384.

5. Анї нашим, анї вашим. (Наг.)

Scil. не буде користи з якоїсь річи, бо вона дістала ся в третї руки; пор. Нос. ст. 384.

6. Анї пари з рота не пустив. (Наг.)

Знач. не обізвав ся анї словом.

7. З того ни ва́ри ни пари. (Лімна).

Знач. ніякого хісна.

8. Най не буде нї тобі нї мінї. (Наг.)

Про злого, завидющого чоловіка, що волить знищити якусь річ, ніж аби иньший мав користати з неї

9. Нї взни мі, нї нас—у ти. (Наг.)

Scil. не скаже. Коли хтось угнївае ся на другого і не витае ся з ним.

10. Нї відси нї відти. (Кол.)

Говорять про несподївану появу, про яку не знати, відки прийшла або якої мотиви тяжко зрозуміти, прим. нї відси нї відти наскочив на мене. Пор. Нос. 384.

11. Нї за ним, нї перед ним. (Лучак.)

Про неробу, що за ним не видно слїду працї, а перед ним не видно нїякої мети, яку б він поклав собі.

12. Нї за се́се, нї за то́то. (Лол.)

Знач. за дармо, без причини, пор. Нос. 383.

13. Нї за́-що, нї про́-що. (Наг.).

Без причини, прим. побили, поганьбили. Пор. Нос. 383.

14. Нї зрідло, нї згусло. (Гнїдк.) Нї зрідне, нї згусне. (Наг.)

Scil. від того менї..., се б то: се не змінило мого положеня, не зашкодило, але й не помогло.

15. Нї нам, нї вам. (Наг.)

Говорять про щось невдале, попсоване. Пор. Ном. 3008, 4826; Нос. ст. 383.

16. Нї на нїм, нї перед ним. (Наг.)

Коли хтось їсть, а при тім виглядае лихо, так що анї на нїм, то б то на його тїлї не видно поправи, ні перед ним не видно тої страви, яку він з'їдае.

17. Нї се, нї те. (Ільк.) Нї сьо, нї то. (Лев.)

Згірдно, в значіню: ледащо, безхарактерний, маловартий чоловік або непотрібна річ. Пор. Ном. 6378, 7658.

18. Нї соб, нї цабе́. (Наг.)

Себ-то: нї в право, нї в лїво. Соб кличе ся тілько на воли; значить „до себе“, себто на лїво, до поговича, який веде правою рукою за воловід „підручного“ вола. Чи „цабе“ (чув я також форми: „цаба́“ (відси „цабани́ти“), „цобе́“ і „цебе́“) буде скорочене „від себе“, як звичайно толкують, — не сьмію твердити. Значіне приповідки: з ним не порадиш, його не повернеш нї ь право нї в лїво, бо впертий і непослушний.

19. Нї сяк, нї так. (Ільк.)

Значіне двояке: 1) із двох альтернатив анї одна не підходить, пор. нїм. weder so noch so, і 2) альтернативи нема, а тілько загалом характеризуе ся невдачу. Пор. Ном. 7657; Стефаник, Дорога, стор. 39. Пішла моя Настя нї сяк нї так.

20. Нї сюд, нї туд. (Ільк.) Нї сюди, нї туди. (Наг.) Нї суда́, нї туда́. (Спят.)

Положене безвихідне, клопіт. Пор. Ном. 3115 (Нї в сюд, нї в туд, а все прибудь) і 7655; білор. у Нос. ст. 385 і його відмінне пояснене про неподатливий характер, якого годї повернути, або про дївку, яку обминають сватачі.

21. Ні цюр, ні кап. (Лучак.)

Говорять про скупого або про бідного, який не то що не дасть щедро, але не любить або не може дати й дрібки.

Анна. 1. Анна — не велика обрадова́нна. (Наг.)

Знач. не велика потіха. „Обрадованна“ взяте зі звісної молитви до Богородиці, але вжите як іменник тут і в иньших приповідках.

2. Панна Анна орґанїста сїла на пса: гатьта, вісьта. (Дрог.)

Дотинок зложений на якусь дочку орґанїста, первісно по польськи. В Дрогобичи сьпівали цїлий куплєт руcько-польською мовою:

Panna Anna organista,
Siła na psa: hat'ta-wiśta.
Nie mogła się napowiedzić,
Jak to na psie dobrze jeździć.

Антипко. 1. Антипко в нїм сїдит. (Наг.)

Антипко — в значеню злого духа. Яким способом грецке імя *Ἀντίπας*, часто вживане як імя хресне від перших віків християнства, зробило ся у нас синонїмом злого духа — не знаю.

2. Якого Антипка кричиш? (Наг.)

Кричати кого або чого — елїптичний вислов: кричати домагаючись чогось, домагати ся, забагати.

Антін. 1. Антін вер—в сї як кінь. (Наг.)

Одна з тих прикладок, у яких годї добачити якогось сатиричного наміру, а тілько один намір — посьмішити цинїчним дотепом, змудрувати.

Антонї сьв. 1. Антонї, а де мої конї? (Наг.)

Сьвятий Антонїй Падванський належить до тзв. 14 сьвятих помічників і вважає ся патроном від загублених або вкрадених річей. Повисша приповідка пішла з того, що у якогось Жида вкрадено конї. Хтось намовив Жида, щоб „дав на мшу“ до сьв. Антонїя, то конї віднайдуть ся. Ксьондз на мшу взяв, відправив як слїд, але день за днем минав, а коней не було. Тодї Жид у неділю пішов сам до костела і ставши перед образом сьв. Антонїя, голосно з докором крикнув: „Антонї, а де мої конї?“ Недалеко стояв справжнїй злодїй, що припадково звав ся також Антонї. Думаючи, що Жид знає про його крадїж, він перелякав ся, взяв Жида за руку і виводячи його з костела шепнув: „Та цить, Мошку, не кричи! Віддам тобі конї, лиш не кажи нїкому, що то я вкрав“. Таким способом через Антонїя Жид справдї одержав назад свої конї. Пор. Adalb. Antoni 4 (без пояснення).

Антошко. 1. Антошку, їдж по трошку, не з'їдж ложку! (Вік.)

Приговорюють, коли хто їсть занадто захланно.

2. Антошку, льигай на дошку, дістанеш панську заплату. (Ценїв)

Таку заплату називали також „панською готівкою“, бо пан за панщизняних часів завше був готов наділяти нею не самих тілько Антошків.

Анцихрист. 1. Анцихрист го знає. (Наг.)

Згірдно, сердито замісь: я не знаю.

Апостол. 1. І меже дванацїтьма апостолами найшов сї єден Юда. (Наг.)

Загальне значінє: в більшій компанії все знайде ся якийсь зрадник та негідник. Пор. Adalb. Judasz 2; Wander I, 110 (Apostel, 2); Giusti, 63.

2. Не вдавай ся з апостолами за стів. (Мінч.) ...за стіл. (Ільк.)

Тут „апостолів“ ужито через непорозуміне; властиве значіне маѳ приповідка, коли замісь апостолів покласти „постоли“: не лїзь з постолами, себто в буденній, лихій одежі за стіл між празникових гостей. Зрештою може вжито тут „апостолів“ гумористично в значіню високо поставлених, гонорних людей, з якими вбогому простакови не слїд рівняти ся. Див. Ном. 2839.

Аптикарь. 1. Не здуриш аптикара серва́сером. (Бжоз.) ...шалабастром. (Колом.)

Себ-то не здуриш знавця. Приповідка повстала певно на основі оповіданя про якийсь специяльний випадок, але оповіданѳ затратилось. Сервасер — Scheidewasser; шалабастер — алябастер.

Арап (Гарап). 1. Білий як Арап; чорний як гусь. (Ільк.)

Іронїчно. Пор. Номис, 8528.

2. Чорний як Га́рап. (Наг.)

Порівнанѳ з чорним Гарапом прикладаѳ ся звичайно до річей, що повинні бути білими, прим. коли хто довше не миѳ ся, то каже: „Ходжу чорний як Г.“ Або сорочка непрана „чорна як Г.“

Арґани. 1. Арґа́ни ми в вуха́х грають. (Наг.)

Значить: безладний, докучливий крик, верес: оглушуѳ мене, або: голова болить, у голові шумить так що нїчого не чую.

Аренда. 1. Всьо в аренді, брехня не в аренді. (Ільк.)

Знач. брехати вільно скілько хочеш.

Арешт. 1. Арешти собов витирати. (Наг.)

Знач. поневіряти ся в арештї.

2. Арешт, то дім плачу́. (Льв.)

Говорять сторожі арештантам, що пробують скорочувати собі час сьпівом.

3. Бодай з того арешту не вийшов нїколи! (Наг.)

Кляла жінка чоловіка, що за крадїж попав у арешт.

4. В арештї як у клїтцї. (Льв.)

„Неволя: їсти, пити дають, а вийти не вільно“ — говорять арештанти.

5. До арешту брама широка, а з арешту фіртка вузенька. (Льв.)

Се б то: дістати ся туди легко, але видобути ся трудно.

6. До арешту го взьили. (Наг.) ..дали. .. посадили. (Наг.)

Увязнили.

7. До арешту мі не засади́ш. (Наг.)

Се б то: не присилуєш мене те а те зробити.

8. За тото́ аре́шту нема. (Наг.)

Се дїло не протизаконне, дозволене.

9. І в арештї не одна невинна душьи покутуѳ. (Наг.)

Не кождий, хто в тюрмі, вже й винуватий.

10. Ми тут у арештї мусимо голосно кричати до Пана Бога, щоби нас почув. (Льв.)

Так говорили Жиди-арештанти сторожам, коли тї забороняли їм на судний день надто крикливо молити ся.

11. На а́решт го засудили. (Наг.)

Засудили сидїти в арештї.

12. Хто в арештї, той злодїй. (Льв.)

Звичайний погляд буцїм то наскрізь леґальних людей, над яким іронїзують арештанти.

13. Ще на мнї арешт не висит. (Цен.)

Ще менї нїщо страшне не грозить, примусу нема.

Арештант. 1. Над бідним арештантом кождий сї збиткує. (Наг.)

Себ то кождий із тих, що мають над ним догляд і на яких він не може нїкому жалуватись.

Арідник. 1. Арідник го знає. (Довгоп.)

Арідник у Гуцулів у знач. злого духа, те саме, що у воронїжських Великорусів Аре́д або Аре́ди, див. Дик. 173.

Аркан. 1. Аби-сте мнї арканóм тьигли́, то не піду. (Наг.)

Аркан в значінню шнура, пор. старом. „Арканъ не тараканъ: хошъ зубовъ нѣтъ, а шею ѣстъ“ (Сим. 70).

2. Аркана́ танцювати. (Снят.)

Аркан — танець, улюблений на Покутю і на Буковинї.

3. Арканóм би го звідти не витьиг. (Наг.)

Коли хто десь засидїв ся, прим. у коршмі і не хоче вертати до дому.

4. На арканї го не вдéржиш. (Наг.)

Жалувала ся мати, що син парубок не ночує дома, а бігає за дївчатами.

Артим. 1. Відважний Артим іде сьміло гей в дим. (Комар.)

Не знати на певно, чи се загальна характеристика відважного чоловіка, чи іронїчне мудроване.

Аршак. 1. Аршакóм ідут. (Войн.)

З польського „orszak“ — купа, товариство, громада, почт. Лїнде виводить се слово з мад. orszag — край (III, 582), та мабуть безпідставно.

Аршинник. 1. Якого ти аршúнника дам? (Наг.)

Слово „аршинник“ по правилу людової етимольоґії утворене з арсенїку на взір аршина. Арсенїк — трутизна звісна й простому народови. Поговірка вживаєть ся в сердитім, згірднім значінню: що тобі дам їсти?

Атаман. 1. Ата́маном ту́рма кріпка́. (Гнїдк.)

Знач. навіть купа овець робить ся силою, коли в нїй єсть порядок і провід. Турма — отара овець.

2. Два атамани, а єден підданий. (Наг.)

Говорить ся, коли де більше людей бере ся до розказуваня, нїж до виконаня розказів. Пор. далї під сл. Пан, а надто Wander, I, 124 (Arbeiter 9).

Атлас. 1. Купив пан атла́с, та все з нас. (Луч.)

Пан з мужиків богатїє і роскошує. Пор. білор. „Гето, мужик, атлас!“ „Ат нас, паночек, ат нас!“ (Нос. 282), де очевидно вся сіль в тім, що мужикови в слові „атлас“ причуває ся зрозуміле для него „ат нас“. Пор. дальшу від сеї формою польську припов. Adalb. Chłop, 88.

Ауш. 1. Аýш, ястріб би тї спйрив! (Наг.)

Окрик, яким прогонюють курей і прокляте, щоб їх поїв яструб.

Афтанас. 1. Афтанас батько наш. (Бар.)

Якийсь відривок, чи не варіянт поговірки уміщеної далї під „Отче наш“?

Аціба. 1. Аціба від хліба! Засьи від Івасьи! (Явор.)

Окриком „аціба“ або „ціба“ прогонюють пса. Се слово мб. споріднене з чеським čuba (пес). Поговірки вживають, коли хтось виявляє занадто великі претенсиї.

2. Аціба, засьи! (Наг.)

Виглядає як скорочене попереднього. Значіне таке саме. „Засьи‘, також „засе“ і „зась“, із польського „za się“ — назад себе.

3. Аціба, кожух! (Наг.) ...кожушини! (Голоб.)

Насьміх, коли хто перелякає ся пса і кричить. Поговірка взята з оповідання про Жида, що прийшовши до господаря і заставши його на подвірю попереду усего запитав його: „А ци дома ваш пес?“ Господарь відповів, що пса нема. — А щож то онде на приспі? — Та то кожух. — Жид убезпечив ся, та коли пес кинув ся на него, він почав кричати: — Аціба, кожух! (Пор. Етн. Зб. VI, 493).

Б.

Баба. 1. Або я баба, аби мінї хто розказував? (Болех.)

Значить, бабі можна розказувати, а мужови нї.

2. Баба, а десітьом рада. (Кольб.)

Хоч стара, але любить забавити ся. Пор. словацьке: Jaka taka stara baba, kad ju bočka, to je rada (Zátur. VII, 279).

3. Баба а чорт, то собі рідня (Ільк.) ...рідні. (Петр.) ...рівні. (Залісє.)

Згірдний, ненависний погляд на жінку як на знаряд злого духа значно старший від християнського аскетизму, але ним розвинений у всїх консеквенциях, уведений навіть у канонічне право. В Балабановім Требнику з р. 1606 читаємо: „ибо діаволъ съ женами брань творитъ мнихомъ и святымъ“. Те саме і незначні вар. див. Номис 9073; Чуб. I, 229; у Чехів: Baba a čert z téhož příbuzenstwa (Čelak. 309); пор. Wander V, 385 (Weib, 151); у Поляків: Baba gorsza jak djabeł (Adalb. Baba 121).

4. Баба Богу сє молила, а горівку любила. (Короп.)

Див. Етн. Зб. VI, ч. 136. Загальне значіне: і фарисеї молять ся; молитва не чинить іще моральним чоловіком.

5. Баба виновата, що дївка черевата. (Мінч. Ільк. Петр.)

Очевидно іронїя, мовляв: баба в тому винна, хоч того й не зробила. Те саме Ном. 4061.

6. Баба з воза, коням лекше. (Ільк.) ...кобилї... (Лев.) ...коньом... (Петр.)

Коли хтось позбуде ся зайвого помічника, тягару, завади. Пор. Adalb. Baba 12; Wander V, 166 (Weib 8), і старомоск. Сим. 1246 „Кума шла пѣша, к[ум]онямъ лехче.“

7. Баба з воза, лекше кілкам. (Лев.) ...на колеса. (Наг.)

„Кілкам“ — польонїзм, від „kółko“, колесо; приповідка записана Левицьким мабуть у Склї, або в Перемишлї. Значіне те саме, що й попередньої. Див. Номис 5505 вар. б; Adalb. Baba 12; Zátur. XIII, 216 (возови лекше); білор. Баба с кальос, кальосам легчи (Нос. 258).

8. Баба з пекла родом. (Ільк.)

Себ-то лиха, люта. Те саме (з Ільк.) у Номиса 243; Ком. 4: Баба тепла, родом з самого пекла; Adalb. Baba 80: On ma babę z piekła rodem. Еразм

виводить початок сеї і подібних приповідок у ріжних народів від єресї Севериянів і Архонтиків, які вчили, що жінка — твір Сатани, а хто женить ся, вступає до чорта в службу (E. Rot. 253).

9. Баба з печі, чорт на піч. (Дар.)

Значіне може бути двояке. Або: баба така лиха, що й чорт разом з нею не може вдержати ся на печи, абож: поки була баба на печи, то там було тихо і спокійно, а як злїзла, то дїти почали бити ся та галасувати, мов би чорт ускочив між них.

10. Баба з чортом, як пес з хортом. (Гнїдк.)

Себ-то: однакові, близькі свояки.

11. Баба казала: „Перебула-м сїчень і мічень, а на марець виставлю палець.“ Тай у мартї замерзла. (Бібрка)

Коли хтось легковажить собі трудности якогось дїла. Вислов. „сїчень-мічень“ належить до тзв. паристих римованих слів, із яких одно має самостійне значіне, а друге докомпоноване до него не має значіня, а тілько надає головному певний відтїнок, прим. шуря-буря, шасть-прасть, кренту-невенту, гала-драла (Гала = Аллах) і т. д. Пор. Мирза Джафаръ, Объ искусственномъ образованіи парныхъ словъ (Reimwörter)“ поміщ. в „Юбилейный Сборникъ въ честь Вс. Ѳ. Миллера“, Москва, 1900, стор. 310—313.

12. Баба си нагадала, коли зїлє на голову клала. (Гнїдк.)

Один із численних дотинків на бажане старших жінок показувати себе молодшими. Квітчати голову — прівілеґія молодих дївчат.

13. Баба чорта звела. (Мшан.)

Про „бабський“ розум приповідки говорять не так згірдно, як про иньші прикмети старих жінок. Зрештою нагода, при якій ужито сего афоризму (Етн. Зб. VI, 206), не стілько показує у баби розум, скілько у чорта дурноту. Та всеж намір приповідки — схарактеризувати здібність баби до злого. Пор. Ком. 9 (Баба й чорта переможе) і Libl. ст. 44: Baba jest třikrat horší než čert.

14. Баба як бє чоловіка, то ни знає коли годї. (Пужн.)

Див. Етн. Зб. VI, 48. Жіноча лютість не знає міри. Се вже висловив Ювеналь пишучи: Sic collige, quod vindicta nemo magis gaudet, quam femina — знай, що нїхто більше не тїшить ся пімстою, як жінка (E. Rot. 253).

15. Баба як гармата. (Наг.)

Себ-то заживна́, сильна.

16. Баба як тур. (Ільк.)

Себ-то висока, росла, кремезна.

17. Баба як фаса. (Дрог.)

„Фаса“ з нїм. Fass, бочка; знач.: огрядна, груба.

18. Баби читают, як коло божого гробу. (Колом.)

„Читати“ тут у значіню: монотонно і жалібно рецитувати, голосити. Уладжуване „божих гробів“ у велику пятницю по церквах і костелах належить у нас по містах до традицийних звичаїв і у латинян і в унїятів. Такий „божий гріб“ — специяльно на ту цїль зроблена рухома капличка декорує ся в нутрі як найбогатше, там складає ся плащеница, а обік ставить ся сторожа, яка від пятницї мусить стояти (розуміють ся, чергуючись) аж до недїлї. Перед тим божим гробом читаєть ся й сьпіваєть ся уставом приписані відправи.

19. Бабі не вірь, баба шяльвір. (Гнїдк.)

„Шяльвір“ з польського „szalbierz“, пор. нїм. Salbader — ошуканець, шарлатан. У Словаків: Ne veř čertu ani stare babě (Zátur. VII, 157); пор. Wander II, 182 (Glauben 14). Упімнене давнє, пор. грецьке *Γυναικὶ πίστευε μὴ δ' ἂν ἀποθανῇ* (жінцї не вірь, хоч і вмре), основане на оповіданю, що померша мачуха ще й у гробі вбила свого пасерба, що молив ся на її могилї і згиб від намогильного стовпа, який упав на нього, див. E. Rot. 252; пор. Simr. 11.342, 43.

20. „Бабо, син ти з дуба впав.“ — „Коби в добру годину!“ (Гнїдк.)

Насьміх над бабською добродушністю, а може й над вірою в добрі і злі години.

21. Вилїзла баба на граба, а дїд на ялицю, тай стрілив бабі в г – цю. (Наг.)

Старші, яким уже відхотїло ся слухати байок, переривають инколи сею поговіркою оповідача, коли сей зачне традицийною фразою: „Був собі дїд тай баба“.

22. Гоца-кеца коло пєца, треба бабі смичка. (Наг.)

Коли баба пускає ся танцювати, тай загалом коли хтось бере ся до дїла не відповідного його лїтам або його станови. Що до паристо римованих слів гоца-кеца див. увагу до Баба 11.

23. Дай нам Боже добрий час, би ся баби ґзили: то по штири то по пять на купі лежьили. (Кобил.)

Коломийковий склад показує, що се властиво сьпіванка — насьміх над бабами, що поривають ся битись між собою. Ґзити ся, досл. бігати (відси ґедз), гратись.

24. Добра баба до поради. (Дрог.)

Жіноча ремонстрация супроти чоловічого: йди геть, що ти менї поможеш! Зовсїм иньше значінє має споріднена з сею приповідка у Поляків (Adalb. Baba 93): Po radę do baby, a przez nią do czarta, себ-то: хиба чорт може дати гіршу раду, як баба. Пор. нїмецькі, чеські, датські і т. п. приповідки, Wander I, 1143, Frauenrath, а також Simr. 11.254: In bösen Räthen ist das Weib des Mannes Männin.

25. До єдної баби десьить чортів не хопјить сї. (Комар.)

Себ-то: не дадуть їй ради. Мусїла баба добре заімпонувати розумом чи хитрістю тому, хто зложив сю приповідку.

26. Дочекала ся баба гречаної паски. (Луч.)

Коли хтось ждав добра, а дождав ся ще більшого лиха. Паска традицийно мусить бути пшенична.

27. За то баба вінувала, що дївка черево мала. (Луч.)

Гумористичний погляд на віно як на премію за те, що парубок узяв дївку не зовсїм нетикану. Такий погляд побачимо ще й далї, див. „Дївка“.

28. Захотїла стара баба молодою бути. (Наг.)

Се перший рядок коломийки, але вживає ся також як приповідка, в значіню докору або насьміху.

29. З бабов би і біда кінця не урвала. (Мшан.)

„Біда“ в значіню чорта; „кінця урвати“ — дійти до ладу. Див. Етн. Зб. VI, 296. У Поляків простїйше: Z babą czart nie poradzi (Adalb. Baba 37).

30. З бабою і дїдько справу пріграв. (Ільк.)

Оповіданє про те, як чорт на спілку з бабою раз сїяв мак, а раз садив морков і оба рази був обдурений, див. Етн. Збір. VI, 206. Та сама прип. у Ном.

9071; Ком. 9 (З бабою і чорт не виграє) і Čelak. 309 S babou i čert soud prohral. До оповідання про чорта обдуреного при сівбі і збиранню, див. паралелї Grimm, Mythologie II, 981; F. Liebrecht, Germania, XXVI, 123.

31. З бабою і чорт не годен вийти на конець. (Мшан.)

Вийти на конець — дійти до згоди, поставити на своїм. Див. Етн. Збір. VI, 206.

32. З бабою нїколи не трафиш до кінця. (Луч.)

Трафити до кінця — дійти до ладу, полагодити дїло на обопільне вдоволене.

33. З чим баба на торг, з тим і з торгу. (Луч.)

Може мати двояке значіне. Або се баба бідна, що йшла на торг без нїчого і вертає так само; абож вона ходила на торг із таким товаром, якого від продажі не поменшало.

34. Клади лабу на бабу, а баба каже: „фалабу!“ (Наг.)

Старша жінка рада, коли її хто зачепить як молоду. Отся приповідка — скорочена форма жартливої пісеньки:

Я на бабу кладу лабу,
Баба каже: „Хвала Богу!“
Я на бабу кладу другу,
Баба родит зелепугу. (Наг.)

35. Колисала баба дїда від поранку до обіда. (Наг.)

Властиво початок жартливої дитячої пісеньки; як приказка вживає ся до висьміяня непотрібної, безцїльної роботи. Те саме по польськи Adalb. Baba 61, без поясненя, і *61.

36. Красна баба без єдваба. (Гнїдк.)

Шовкова сукня не додасть їй краси.

37. Кукуріку! баба в ріпу, а дїд в каши бабу страшит. (Дрог.)

Дитяча приказочка; якогось глубшого значіня я не міг допитати ся. Дуже подібне у Білорусів: Кукурѣку, баба въ рѣпу, а дзѣдъ за ею съ кочергою (Нос. 335) — по думцї Носовича „шуточная поговорка при пѣніи пѣтуха“.

38. Ладна баба без єдваба. (Мінч. Петр.)

Пор. висше ч. 36. Ладний в значіню гарний.

39. Локла баба хлїба, чекаючи на дїда. (Крех.)

Локла, пор. польське łaknąć. Подібно в старор.: Ждала баба обѣда, да не бѣгала отъ дѣда, див. Сим. 883.

40. Луп цуп бабу в пуп. (Вікно)

Сьміють ся з такого, що без причини впадає в злість і кидає ся бити не розбираючи, кого й куди.

41. Маєш бабо редути! (Дрог.)

Редути — масковий баль. Оповіданя, яке дало очевидно почин тій приповідці, про нещасні пригоди баби на масковім балї, я не чув. Приповідка, первісно польська, вживає ся, коли кому несподївано трафить ся якась прикрість або перешкода. Adalb. Baba 68: Masz babo redutę! — також не пояснено.

42. Мала баба Василь, Василь дурний як тельи. (Наг.)

„Бабин син“, себ-то хлопець вихований без батьківського проводу, не має у нашого народа доброї слави і стрічає ся з частими насьміхами в роді отсего.

43. Мала баба сина тай му портки вшила: на передї тїсно, а на задї трісло. (Наг.)

Насьміхають ся, коли хтось робить не до ладу, не вміючи гаразд.

44. Нагадала собі бабка, як дівкою була. (Ільк.)
Коли хтось споминає давно минуле та ще й жалує за ним. Пор. Adalb. Baba 97.

45. На двоє баба ворожила: або вмре, або буде жила. (Ільк.) . .казала. (Наг.)
Насьміх над бабською ворожбою. В дальшім ряді пасьміх над кождим, хто не хоче, чи не вміє висловити своєї думки ясно і рішучо, але говорить двозначно. Те саме див. Номис 5616; Adalb. Baba 72 (наведено також руський текст із A. Schneider, Encyklopedya do krajoznawstwa Galicyi II, 5); Zátur. XIV, 177 (друга половина: або буде дощ, або слота); Нос. 351.

46. Най буде бабі плескано. (Ільк)
Коли хто упирає ся при своїй думці. На який специяльний факт натякає приповідка, не вмію сказати.

47. Най-но, чия баба буде війтом? (Кольб.)
Насьміх, коли хтось потішає себе марною надією. У Ном. 4901 іронічно: Буде баба війтом! У Чехів (Libl. 44): Kde je kozel zahradnikem, stara baba poručnikem, tam by byl čert služebnikem — висловлено в иньшій комбінації думку про нездатність баби до проводу в мужському ділі.

48. Не знати, чи будут наші бабуня в небі. (Збар.)
Коли хтось подає сумнівну річ за певну.

49. Не мала баба клопоту, купила си порося; баба в крик, порося в квік. (Ільк.) ...порося. (Петр.) ...тай порося си купила. (Лев.)
Коли хтось самохіть напитав собі клопіт. Варіянти див. Номис, 1058; Adalb. Baba 80; Нос. 369; те саме в старохорв. Не имала баба бѣса, теръ купила прасе. (Гильф. 1548).

50. Не поможе бабі кадило, коли бабу сказило. (Городен.) ...як бабу... (Залісє)
Злої вдачі не направиш лагідними способами. Те саме Ном. 5667.

51. Не пхай бабі палця в рот. (Дар.)
Значить: не вірь бабі, неначеб-то: хоч беззуба, а все таки може вкусити. Про жіночий звичай кусати в сварці була вже латинська приповідка, див. E. Rot. 624: mordes tanquam mulieres.

52. Не сїло, не пало: дай бабо сало. (Лев. Петр.) Нї ... нї ... подай бабо на піч... (Зазул.)
Знач.: без причини, не приготований бери ся щось робити. Сїсти і впасти в такім сполученю, значить прилетїти, прибути, пор. весільну пісню:
Ой ізленули два янгелоньки з неба,
Ой сїли-впали у Йвасенька на оборі.
Те саме в польськім: Ni siadło, ni padło, daj babo sadło! (Adalb., Baba 84).

53. Нїщо бабі по єдвабі. (Ільк. Петр.)
Себ-то не поможуть їй дорогі строї. Пор. висше ч. 36, 38.

54. Носит ся, як баба з топоро́м. (Мінч.) ...з ти́жборьом (Лол.) ...зо ступов. (Наг.)
Утворено мабуть по анальогії: носить ся, як дурень зо ступою, приповідки основаній на звіснім оповіданю про дурня, що одержавши по батькови ступу не хотїв розстати ся з нею і ночуючи в лїсї на дереві в.. ...ти, пор. Етн. Збірн. VIII, ч. 34, 35. Є також оповіданє про дурну бабу, що витягши двері на дерево пустила їх відси на розбійників, див. данську казку у Möller, Folke-

sagn, італіянську і иньші вказані в Köhler, Kleinere Schriften I, 71, 337, 341. Слова „тижбір“ у Желех. нема; воно значить: ступярь, ступернак, товкач від ступи.

55. Поїхала баба в лїс без підтоки, без колїс; як запjила в сухий пень, то стояла цїлий день. (Наг.)

Коли хто бере ся до роботи, не маючи до неї нї сили, нї вправи. Їхати в лїс по дрова — дїло мужчинське, а не жіноцьке. Підто́ка (у Желех. II, 651 хибно підтоки, plur. tant.) — півпоперечний дрючок у возї, що з обох боків кінчить ся осями, отже: передня і задня підтока.

56. Потрібне, як бабі лихо. (Дар.)

Про зовсїм непотрібне; бабі вже досить того лиха, що стара.

57. Роди бабо дитину, а баба ялова. (Дар.)

Коли хтось приходить до другого з дикою, неоправданою претензією.

58. Роди бабо дїтину! — Чекай нане годину. (Бжоз.)

Панській самоволї годї спротивити ся навіть у таких річах, що неможливі з природи. Але на такий розказ є один спосіб — проволокти його виконанє.

59. Роди бабо, коли бабі з лїт вийшло. (Тереб.) ...а бабі сто лїт. (Наг.)

Те саме в польськім: Adalb. Baba 119. Войцїцкий (Przysł. III, 181) а за ним і Вурцбах (Poln. Sprichw. 55) прикладали сю приповідку до специяльного випадка: женячки нововибраного короля Степана Баторія з Анною Ягайлонкою, тодї вже звиш 50-лїтньою. По шлюбі пани бажали королевій мати мужеського потомка, та деякі нишком купили собі з тих бажань, що, мовляв, куди вже такій старій бабі родити дитину! Та се пояснене мало правдоподібне, бо вже в XVII в. знаходимо в Дубровнику хорв. припов. Роди баба дѣте, откудъ ти очи стоѥ (Гильф. 2456).

60. „Сер бабо на стул!“ — „Стидаю ся, пане.“ (Комар.)

Оповідають, що до баби-Русинки прийшли на постій вояки, правдоподібно ще польські (на се вказує польська перша фраза) і велїли їй дати собі сира, а вона зрозумівши їх не так збороняла ся поганити собі стіл, поки вкінцї уступаючи погрозам не згодила ся — на ще більше обурене голодних вояків. Оповідане я чув у Наг.

61. Стара баба розуму не мала: голова болїла, с—ку завивала. (Комар.)

Насьміх, коли хтось уживає способів зовсїм невідповідних до задуманої мети.

62. Стара баба с—ла, трави ся тримала; трава ся урвала, баба в г—о впала. (Комар)

Насьміх над бабою, без загальнїйшого значіня.

63. Сторгувала баба бич, та не дала могорич. (Явор.)

Могорич пють тілько при якімось значнїйшім торзї, коли купують конї, воли, то-що. Якась бідна баба, купивши для свого чоловіка батіг, перепрашала продавця, що не ставить могоричу, і відси пішла приказка, коли хтось у дрібних справах поводить ся так, як коли б ходило о великі.

64. Так виїжджає, як баба зо ступою. (Лучак.)

Коли хтось вирве ся („виїде“) з яким недоладним словом. Натяк на дурну бабу і [illegible]у зо ступою, див. Баба ч. 54.

65. Тир, тир, тир, дай бабо сир! (Дар.)

Коли хто у одно, вперто торочить якесь неоправдане жадане. „Тир-тир-тир“ —

ономатопоетичне змальоване, як якісь напасники, може вояки-постояльці термосять дверми, домагаючи ся їди.

66. То баба з вухами. (Наг.)

Здаєть ся, що первісно було „з вусами“, себ-то баба з мужеським характером, по польськи „Herod baba“, пор. Adalb. Herod.

67. То баба сім миль з за пекла. (Кал.)

Знач. люта, сварлива і напаслива. Пор. висше Баба 8, і Adalb. Baba 125.

68. То стара баба, не чоловік. (Наг.)

Мужчина вважає се лайкою, коли його назвати бабою; з тим прозвищем вяже ся розуміне про брак сильної волї, рішучости, відваги.

69. То така баба, що десятьом рада. (Печен.)

Пор. висше Баба, 1.

70. То така баба, що й дідька не треба. (Наг.)

Себ-то: зла, хитра, підступна. Пор. висше Баба 3. Див. також Wander, V, 318 (Weib, 14); Čelak. 309; пор. нім. Wer ein böses Weib hat, braucht keinen Teufel (Simr. 11.330 a).

71. Три бабі, три жабі, тай буде ярмарок. (Збар.)

Баби говірливі, крикливі. Дуже близькі вар. див. Ном 9083—86; Čelak. 395; Wander V, 294 (Weib 12); Simr. 11.308; Liebrecht у Jahrbuch für romanische und englische Litteratur IV, 120; Даль. I, 438, 3; Adalb., Baba 45; середньовікові приповідки див. Beb. 109 і 464, пор. латинський двостих:

Ranae tres, et anus totidem, tres insuper aucae
Possunt immensum voce replere forum.

72. У баби довгий волос, а короткий розум. (Наг.)

Дуже давня і загально розповсюджена обсервация, див. Ном. 9051, Frischb. Pr. Spr. I, 278, ч. 3999; Wander V, 130 (Weib 6); староруська „Волосы долги, да умъ коротокъ“ (Сим. 415) і „У бабы...“ (тамже 2361); Simr. 11.359; купу старонїмецьких приказок на сю тему наводять Zingerle, стор. 35 і Сурінґар до Beb. ч. 200 (стор. 57 і 304—306); Даль. I, 437; Hoc. 446; турецька Osm. Spr. 327.

73. У баби лиш єдно добре купити. (Гнїдк.)

Очевидно слово „баба“ має тут ширше значіне: жінка загалом.

74. У баби чорні лаби. (Наг.)

Бо ходить боса по болотї.

75. У баби язик, як у чорта хвіст довгий. (Корч.)

Знач. сварлива, обмівна. Троха подібне великор. Волосъ дологъ, а языкъ длиннѣй (Даль. I, 438).

76. Уздріла баба муда, а не видит дуба. (Кольб.)

Бачить мале, а не бачить великого.

77. Хто перший раз до міста приходит, мусит стару бабу цюлювати. (Наг.)

Так говорять дїтям, що напирають ся їхати зі старшими до міста.

78. „Ци віддавала би-с ся, бабо?“ — „Ба, а хтож мене, паночку, возьме?“ (Вікно)

Не скаже баба: нї, а тілько: а хтож мене візьме. Охота була б у неї.

79. Штурк бабу в яйцї! (Дрог.)

Коли хтось починаючи роботу зараз із самого початку зробить щось не до ладу.

80. Ще баба дівков була, як сї тото стало. (Наг.)

Знач. дуже давно, пора вже про се й забути, иноді навіть: се якась байка, того нїхто не затямив.

81. Що бабі, то й громадї. (Зазул.)

Не все воно так, радше навпаки, див. Громада. Так як тут, див. Adalb. Baba 33: Co babce, to i gromadce.

82. Що вже бабі по єдвабі? (Луч.)

Не потрібно старому строїв, пор. висше Баба ч. 36, 38; майже так само у Поляків, див. Adalb. Baba 35.

83. Що волиш, бабонько: ци ласку божу, ци миску круп? (Наг.)

Таким питанєм відповів один парубок другому, коли той запитав його: ци волиш у лїтї хорувати, ци в кремінаї сїдїти? Приповідка взята зі звісної дитячої казки про дїда і бабу, що по бобі вилїзли до неба і там пан Біг по бабиному вибору дав їм миску круп, через які потому дїд убив бабу.

84. Як би баба вуса мала, то би була дїдом. (Цен.)

Гумористична відповідь на чиїсь сьмілі припущеня та неоправдані надії, пор. вірменське: Коли б моя бабуня була мала бороду, то була би моїм дїдусем (Wlisl. 182).

85. Як би сїм баб до него промовило. (Ільк.)

В тій формі приповідка не ясна. Маб. повинно бути: Як би сїм баб йому примовило, анальоґічно до Ном. 4462: „Як би сїм баб пошептало.“ Сїм баб узято в звязку з традицийним числом „сїм немочей“ чи апокріфічних „сїм трясавиць“, пор. Ном. 421; Ефим. Мрс. Закл. ч. 33, 36 (77 трясовиць), ч. 66 (сїм колодиць); М. Соколовъ, Матеріалы и замѣтки I—V.

86. Як сьвіт сьвітом, не була й не буде баба війтом. (Тереб.)

Коли хтось покладає надію на жіночий розум або на жіночий розказ. Та сама думка див. Ном. 5481; оригінальне мотиване див. Етноґр. Збірн. VI, ч. 133. У Греків була приповідка: *Γυναικὶ δ' ἀρχεῖν οὐ δίδωσιν ἡ φύσις* — природа не дає жінцї верховодити (E. Rot. 692). Значінє, як бачимо, те саме, що і в нашій приповідцї. Иньше значінє має подібна до нашої приповідка у Ком. 8: Доки сонця сьвіта, не буде з баби дїда, себ-то не заступить жінка мужчини в господарстві.

Бабин. 1. Бабина гривна всїм людем дивна. (Петр.)

Те, що у кождого звичайна річ, у баби (resp. у самохвалька) дивне та незвичайне. У Білорусів загальнїйше: Моя гривна усимъ дзивна (Нос. 345) — коли комусь завидують.

2. Бабина дївка тогди хату мете, коли старости йдут. (Гнїдк.)

Знач. лїнива, непривикла до порядку. Пор. коломийку:

Ой надийшли сватаченьки по під береженьки,
Я гадала, що до мене, та вмила ноженьки.
А як стали сватаченьки обору минати,
А я ноги у болото, а сама до хати. (Лол.)

3. Бабина донька, а економа кінь все гладонькі. (Мінч.)

Баба пестячи доньку годує її добре, а робити не велить. Так само економів кінь не йде до тяжкої працї, бо вживає ся тілько до верхової їзди. Подібне

у Поляків, пор. Adalb. Baba 26; Brzoz. Баба 2 (Babusina wnuczka, młynarska suczka, ekonomski koń).

4. Бабина донька, попова ґосподиня, а економів кінь завше гладонькі. (Петр.)

Очевидно приповідка польського походженя і має на думці ґосподиню у латинського ксьондза, яка не потребує журити ся сімєю і може дбати тілько про свою вигоду. Анї в Адальб., анї у Бжоз. такого варіянта сеї приповідки нема.

5. Бабиній дівці все недогода. (Гнїдк.)

Бо розпещена, привикла, щоб їй було все готове.

6. Бабин синок. (Наг.)

Знач. пестїй, нездара, вихований без батьківського проводу, пор. старохорв. Удовичко дѣте (Гильф. 3268).

7. Бабин смик. (Стоян.)

Говорять про парубка, що для маєтку женить ся зо старшою жінкою.

8. З бабиного сина а дочки нїчого людяного не буде. (Ільк.)

Тому, що не привикли до працї і до порядку. Теж у Ном. 9326.

9. Що бабине, то все не таке, як людське. (Ільк.)

Баба без мужа не вміє нїчого довести як слїд до ладу. Див. Ном. 9388.

Бабрати. 1. А то го збáбрав! (Льв.)

Зганьбив, спаскудив, скомпромітував прилюдно.

2. Бабрає сї в тім, як свиньи в болотї. (Наг.)

Оповідає якусь нецїкаву або обридливу річ залюбки, з деталями.

3. Та не розбáбруй паскудства! (Наг.)

Не розноси спльоток, не розмазуй поганої, немилої справи.

4. Який там з тебе дїдько бабрає? (Наг.)

Кричала сердита баба внукови, що раз-у-раз кликав її: бабо! бабо!

Бабський. 1. Бабськéлїто. (Наг.)

Так називають ся остатнї теплі осїнні днї, а також павутина, що тодї стелить ся скрізь по полю і лїтає в повітрі. Нїм. Altweibersommer, пор. Дик. 333; білор. Нос. 258; Adalb. Babie lato; Zátur. XIV, 68—9.

2. Бабські забабони. (Наг.)

Слово „забабони“, в давнїйшій церковщинї „бабоуны“, походить мабуть від еретиків Богомилів, яких у Сербії звали Бабунами і яких вірування, осуджені церквою, зробили ся традиційним віруванєм, забобоном найтемнїйших верств, а особливо жіноцтва. Див. Ном. 253. Зрештою приповідка про „бабські байки“ та безумні вірування звісна була вже старинним Грекам та Римлянам, див. Beb. ч. 557 (ст. 148 і 570).

3. Ти вже на бабськúй розум перейшов. (Наг.)

Знач. одурів, отуманїв. Про бабський розум іронїчно говорить і Поляк, див. Adalb. Baba 128 і пояснене.

Бабруна. 1. Бабрун-бабрун-бабруночко, покажи ми дорожечку: ци в гору, ци в долину, ци в середну кватирину? (Наг.)

Бабруною називає ся комашка, звана де инде „сонечко“ або „божа коровка“ (coccinella). Дїти кладуть її на руку і присьпівують або приговорюють висше наведену формулу, ворожачи з того, в який бік вона полетить, усякі цїкаві для них річи: колц полетить на право — буде те, а на лїво — се, а просто, то онте. Анальоґічні укр. примівки див. Ном. 337.

Бажати. 1. Забагає киндиба́лів та стріхопа́дів. (Дрог.)

Бажає сам не знає чого; слова „киндибали“ і „стріхопади“ не мають нїякого виразного значіня, бодай я не міг нїчого допитати ся.

2. Забагає му ся леду в Петрівку. (Залїсє)

Бажає неможливого.

3. Забагає му ся печеного леду. (Ільк. Кобр.)

Так само як попередня характеризує безглузде, фантастичне бажане.

4. Забагає троякого, а ту нема нїякого. (Іваник.)

Коли хтось ставить до другого вимоги по над його силу.

5. Забагло ся клопоту на здорову голову. (Луч.)

Коли хтось самохіть, без потреби вскочить у біду. Здорова голова — символ безжурного, спокійного стану, див. далї під „Голова“.

6. Най ся тобі не бажит печеного рака. (Ільк.)

Коли хтось кладе великий натиск на дрібницї, без яких легко можна обійти ся.

7. Най ся тобі не бажит печеного хлїба. (Гнїдк.)

Іронїчно: старай ся обійтись без найконечнїйшого, щоб догодити скупому, нелюдяному господареви.

8. Най ся того не бажить, що ся хати не держить. (Ільк. Greg.) Ней не бажит ся, що хати не держит ся. (Зазул.)

Бажане повинно не вибігати поза межі того, що практично можна осягнути. Афоризм очевидно характеризує старечий розум; молодїж усе против него.

7. Сам не знає, чого му ся забагає. (Луч.)

Говорять про знудженого, вічно невдоволеного чоловіка.

Бай. 1. Почкай баю, здохнеш в маю. (Дрог.)

Прозвище „бай“ в значіню „пан“ у нас не звичайне, в болгарськім уживає ся в значіню „брат“, „старший чоловік“. Приказка оперта на оповіданю про пана, що бояв ся вмерти в мартї, а якому слуга по скінченю марта написав отсе злобне віщуване. Див. Етногр. Збір. VI, 129.

Байбарзо. 1. Він мя має за байбарзо, а я си байдуже. (Гнїдк.)

Знач. він мене легковажить, помітує мною. Байбарзо = ба + і + барзо (дуже).

2. Має мі за байбарзо. (Наг.)

Див. попередню припов. Те саме у Поляків, див. Adalb. Bajbardzo 1.

Байда. 1. Байда хлїба як клебук. (Наг.)

Байда — шмат; клебук — колода, обрубок дерева.

Байдуже. 1. Він собі байдуже. (Ільк.)

Не дбає про щось, спокійний.

Байка. 1. Байка плавати, але як би казали нурка дати! (Гриб.)

Поговірка основана ось на якім оповіданю: Покликали пани Жида до покою і веліли йому плавати. Коли потім його питали товариші, як він то робив, він відповів: Байка плавати — і т. д.

2. Байка сї бає, а хлїб сї дає. (Кольб.) ...рубає. (Кольб.) ...крає. (Цен.)

Себ-то: слова говорити легко, але дїла йдуть зовсїм иньшою чергою, коштують труду.

3. Казав чоловік байки, заким не курив файки. (Ур.)

Курене люльки дало йому розривку, так що відхотїло ся казок.

4. Ладна байка: битва й молитва. (Залїсє)

Значінє сеї приповідки для мене неясне. Або „ладна байка“ треба розуміти іронїчно, мовляв: се зовсїм не пусте дїло, де били і треба було просити ся, — абож говорить ся про прикмети справжньої казки: щоб була ладна, треба, щоб у нїй оповідало ся про битви і про побожні дїла. Пор. Ном. 3807 Лайка—байка і т. д.

5. Нима байки без правди. (Кольб.)

В кождім, хоч і як неправдоподібнім оповіданю заховано зерно правди, — абож: найпустїйша, найменьше правдоподібна поговірка або чутка про когось має в собі хоч троха правди. Подібно у Поляків: W bajce bywa połowa prawdy. (Adalb. Bajka 5, пор. також 8.)

6. Повім вам байку: курив пес файку, курив, курив, тай очи зажмурив. (Наг.)

Жартлива казка, яку говорять старші, коли дїти докучають їм, щоб „говорили байки“.

7. Слухайте байку: Курив пес файку на довгім цибуху, заложив си за вухо. (Бібр.)

Див. увагу до попереднього числа.

8. То байки! (Наг.)

Знач. то неправда або: то дрібниця, сим нема що журити ся. Пор. Wander III, 455 (Märchen 4); тамже Posse 10; Adalb. Bajka 2.

9. То стара байка. (Льв.)

Знач. се давня новина, річ, яку всї давно знають (не конче неправдива).

Баки. 1. Баки кому забúти. (Гнїдк.)

Збаламутити кого, отуманити. Дословно: вдарити кого в лице так, щоб не тямив, що з ним дїє ся. У Желех. I, 10 хибно акцентовано „забúти“. Див. дальше ч. 2. Те саме у вороніжських Великорусів, див. Дик. 363.

2. Баки сьвітити. (Гнїдк.)

Знач. показувати кому приязний вид, підхлїбляти ся. Баки з нїм. Backe — вилиця, щока. Зрештою польські вчені перечать ся про значінє сего слова. В польськім ся приповідка (świecić baki або bakę) уживає ся від XVIII в. Одні пояснюють „baki“ назвою звісного польського віршописця XVII в. єзуіта Баки, другі виводять від нїм. Bake, що на балтийськім поморю значить морський сигнал, маяк. Карлович (Kurj. Warsz. 1887, ч. 299 a) виводить польську приповідку від української, а слово „баки“ від „бачити“, анальогічно до польських „patry“, „słuchy“. „Więc „baki switity“ znaczy dosłownie wlewać w kogo oczy, w oczy komuś patrzeć z chęcią służenia na każde skinienie, a w dalszej przenośni zasługiwać się, pochlebiać.“ На жаль, се толковане зовсїм силуване і самовільне. Одно те, що „бáки“ в значіню очей в укр. мові не вживає ся; друге те, що в такім разї сьвітити комусь баки значило би „сьвітити комусь очи“ — очевидний абсурд; а третє те, що й етимольогічно баки з баченєм не має нїчого спільного. Здаєть ся, що найпростїйше пояснене баки — Backe найшвидше доведе нас до цїли. Баки сьвітити — роз'яснювати лице, любенько всьміхати ся перед ким. На таке саме розуміне наводить і великор. Аддулси свайими баками (Дик. 52), знач. заплатив своїм лицем, за довг чи за провину набрав поличників. У росийськім баки — бокобороди, з нїм. Backenbärte.

3. Забúли му баки, що ни розуміє й третої. (Кольб.)

Не розуміє третої, пор. нїмецьке: Kann nicht bis drei zählen.

Бакир. 1. Ми з собов на ба́кир стоїмо. (Наг.)

Ми в гніву́, посварили ся. Ба́кир (відси баки́рити, перебаки́рити) пішло мабуть із нім. Bakort або Bakbord — лівий бік корабля. Отже: шапка на бакир — ш. насунена на лівий бік. В переносним значіню, в приповідках із сим звязано ті ідеї, що в віруваних звичайно вяжуть ся з понятем „лівий“, отже чогось злого, неприхильного, ворожого. Пор. Adalb. Być 15; Liebrecht, Zur Volkskunde 339.

2. Пішло му на ба́кир. (Дрог.)

Дізнав страт, вибив ся з колії, змарнував ся, звів ся ні на що. Пор. Adalb. Iść 46.

Балакати. 1. Набалакав три міхи правди. (Наг.)

В одній казці царь завдає слузі між иньшими тяжкими завданями також: сказати три міхи правди. Слуга сповняє се таким способом, що оповідає про три випадки, в яких царь, хоч і перебраний, грав дуже непочесну ролю. За кождим разом, коли оповіданє доходить до делїкатного місця, царь кричить: Ну, годі, годі, вже міх повний, завязуй! Значіне приказки: наговорив грубостей. Пор. білор. Наверзъ семъ коробовъ (Нос. 349).

2. Набалакали сє много, а нима нїчо з того. (Пужн.)

Пор. Етн. Зб. VI, 293. Про пусті розговори.

Баланда. 1. Ішов на Бала́нду тай трафив на банду. (Кун.)

Баланда — безлюдна місцевість між селами Скварявою й Глиньском, жовк. пов. Одинока коршма серед сїножати звабльовала колись по неділям людей музикою. Та „банда“ має тут і иньше, іронїчне значіне: бійка, бо в коршмі часто приходило до кровавих біятик. Пор. співанку:

Ой летїли сірі гуси, впали на Баланду;
Не ходила-м і не піду на жидівську банду. (Сквар.)

Балу́-балу́. 1. Я тут балу-балу, а тїсто біжит по столу. (Дрог.)

Балу-балу, ономатопоетично зам. балакати. Коли хтось покине пильну роботу задля пустої балачки.

Балувати. 1. Він тим балує. (Наг.)

Займає ся, практикує, він у тім досьвідний.

2. Хто чим балує, від того й гине. (Наг.)

Інакше: хто з чого жие, хто чим займає ся, хто в чім кохає ся, від того й гине. Коли зіставити зі старор. „Хто чѣмъ играетъ, тотъ тѣмъ и зашибетця“ (Сим. 2397), то виходилоб „балувати“ — „грати ся“, а в такім разї можна би се слово вивести від пізно-латинського та італїянського ballare — скакати, грати ся.

Баль. 1. От то буде крутий баль! (Льв.)

Крутий баль, дословно: крутий танець, переносно: бійка.

2. Справю я ти баль! (Наг.)

Буду бити так, аж будеш підскакувати з болю. Пор. Adalb. Bal, 4.

Баналюки. 1. Баналюки-небилиці, сховай сї з тим до г—ці. (Дрог.)

Баналюки в значіню: дурниці, небилиці взято з польського, а власне з віршованої фантастичної повісти Єронїма Морштина „Historya ucieszna o zacnej królewnie Banialuce“, вид. у Кракові 1650 р. Див. Adalb. Banialuka.

2. Що ти мінї банелюки плетеш? (Наг.)

Пор. висше.

Бантромій. 1. Бантромій везе гній. (Наг.)

Імя Бантромій — Бартоломей, властиво патроніміконБар-Тольмай, син Тольмая (про імя див. Winkler, Geschichte Israels in Einzeldarstellungen II, 40). Прикладка для риму, мудроване. Вона входить і в досить цинічну коломийку, якої перший рядок звучить: „Бантромій везе гній на старих санчищох“ (Наг.). Можливо зрештою, що маємо тут відгук якоїсь господарської ради, щоб на сьв. Бантромія розпочинати вожене гною. Що до руського календаря, по якому сьв. Бантромія припадає на 11 червня, се мало правдоподібне, але дуже можливе до латинського, по якому сей сьвятий припадає на 20 серпня; від того дня давно в Польщі розпочинали господарський рік — звісно, воженем гною. Пор. Adalb. Bartłomiej św. 6.

Баня. 1. Поїхав на Баню тай заїхав у калабаню. (Наг.)

Баня Котівська, село дрогоб. пов. сумежне з Бориславом. Приказка — одна з тих їдких стріл, які селяне одного села люблять пускати при нагоді на своїх сусїдів. Се називає ся „прилїпити їм латку“. Найчастїйше се дїєть ся в формі коротенької пісні, часом і в формі приповідки. Отся прикладка про погані баньські дороги (вони зрештою не були монополем того села) війшла також у пісню про вандрівку Біди, пор. Житє і Слово IV, 31.

Банюс. 1. Банюси́ — збуї. (Дрог.)

Жителїв Бані згірдно називають Банюсами (нормально вони Баньи́не). За для близького сусїдства з Бориславом там бували великі пиятики і кроваві бійки.

Бараболя. 1. Як є бараболя й капуста, то вже половина хлїба. (Луч.)

Приповідка зложена очевидно не вчаснїйше тзв. „тїсних років“ (1846—61), від коли бараболя заняла видне, декуди головне місце в буджетї поживи нашого народа. Про тїсні роки див. М. Зубрицький у Зап. Наук. Тов. ім. Шевченка, т. XXVI.

Баран. 1. Баран-баран, дуц! (Наг.)

Приговорюють дїти до малих баранчиків учачи їх туцкатись чолом. Пор. Ном. 9282.

2. Баране, не мути воду вовкови! (Ільк.)

Натяк на звісну Езопову байку, оброблену й у нас Глїбовим пз. Вовк та ягня. Літературну історію сеї байки див. Oesterley, Wendunmuth V, 34. Значінє приповідки іронїчне: слабий, не роби кривди сильному. Очевидно вістре вимірене против сильного, що шукає собі зачіпки. Пор. меньше виразну польську припов. Baranie, nie mąć wody! (Adalb. Baran 3), а також Wander, Lamm 45, Widder 369; Čelak. 215.

3. Баран — пан, а лис — пес. (Кобил.)

Значінє не ясне; треба розуміти (в звязку з білор. „На кожусѣ простый баранъ, да самъ собѣ панъ“, див. Нос. 352) про баранячий кожух і лисячу шубу. Знач.: той що в баранячім кожусї, себ-то заможний селянин—пан, не залежить нї від чийої ласки, а той, що в лисячій шубі — підпанок, звичайно служить, отже залежить від ласки більшого пана, так як пес від ласки хозяіна.

4. Вдячний як баран. (Гнїдк.)

Мабуть іронїя; баран штовхає й того, хто дає йому їсти, пор. польське (з иньшим вістрем): I mały baran często czabana wybodzie (Adalb. Baran 11). Варто завважити, що Адальберт пояснює: „czaban — gatunek większych baranów“, хоч у словнику Лїнде міг знайти (I, 344) властиве пояснене: великий вiл, або пастух-воларь.

5. На барани ходити. (Гнїдк.)

Значінє не ясне. По польськи: wziąć na barany значить: узяти на коркошї (Linde, I, 55). Може „баран“ тут значить те-ж, що таран (пор. Linde I, 53); ходити на барани — ходити на пролом, бути впертим і самовільним.

6. Поводит сї, як печений баран. (Наг.)

Мова про лїнивого. Поводити ся знач. рушати ся.

7. Співає, як баран підрізаний. (Наг.)

Коли хтось сьпівае пискливим, або хрипливим голосом.

8. Такий як баран. (Гнїдк.)

Незвісно, на яку баранову прикмету натякае се порівнанє.

9. Харчит, як недорізаний баран. (Наг.)

Коли хто дуже голосно і неприємно хропить у снї.

Барашівне. 1. А мінї барашівнóго? (Наг.)

Коли хтось посередничив у якійсь справі, а потім домагае ся подяки чи заплати (звісно, жартом), неначе поміг добити торгу.

Барашівник. 1. Барашівник циганством жиє. (Наг.)

Барашівник — посередник при купнї, особливо коней та волів. Розуміє ся, щоб заробити умовлену плату, він захвалює товар, не щадячи брехнї та божби.

Бариш. 1. Бариш дурному товариш. (Ільк.)

Знач. дурний нераз зискуе в торговлї.

Барна. 1. Доганят барнá барнї, а оба в ярмі. (Лім.)

Барна — темносїрий віл; доганяти — давати догану, докоряти, tadeln, verspotten. Коли люде в однаковій бідї, а ще сварять ся між собою або сьміють ся один з одного. Пор. нїм. Ein Esel heisst den anderen Sackträger (Franck, I, 88) і латинський середньовіковий вірш:

Est mirum bellum, quod asellus culpat asellum;
Pondera saccorum nam portat quilibet horum. (Beb. 135, 538).

Барон. 1. Ей чук, баранчук, продав козу за капчук. (Вар.)

Насьміх на якимсь бароном, іронїчно переміненим на „барана“, мабуть Вірменином, яких нераз дразнять продаванєм або різанєм кіз. Прим. звісне речене, що стояло на початку давнїйших латинських вправ: Armenorum gens bellicosa перемінено: Armenorum gens bili kozy.

Бас. 1. Бас гудит, дудка грає, Гнат мовчит, хоть всьо знає. (Мінч.)

Говорять про такого, що не мішає ся до загальної розмови, держить ся осторінь або робить вид, немов він знае лїпше те, про що вони говорять.

2. Басом сї на мене дивит. (Наг.)

Неприязно, сердито.

3. На бас брати кого. (Льв.)

Дурити, піднимати на сьміх.

Басувати. 1. А то му басує! (Наг.) ...підбасовує. (Цен.)

Знач. потакує, підхлїбляє ся.

Баталія. 1. Тамто баталія була! (Наг.)

Італїянське слово battaglia — битва. Пор. пісню:

Пане брате товаришу, буде баталїя:
Або моя або твоя дївчина Марія. (Наг.)

Батіг. 1. Батога з піску не уплетéш. (Ільк.)

Невідповідними способами діла не зробиш. Те саме по польськи: Bicza z piasku nie ukręcisz (Adalb. Bicz, 4).

Батько. 1. Батько збирав лижкою, а дїти їли варишкою. (Луч.) ...варихов. (Луч.)

Батько був скупий, дїти щедрі, або: батько бідував збираючи, а дїти роскошували. Пор. середньовіковий латинський вірш: Quod parcus quaeres, effundet prodigus haeres, а також нїмецький:

Was der Geiz'ge spart wie ein Hund,
Jagt der Erbe rasch durch den Mund. (Beb. 413)

2. Батько складав, синок роздав. (Кобил.)

Говорять про марнотратного сина. Пор. кашубське: Wójc sknér, dzecé rozrzétne (Adalb. Ojciec 26) і нїм. Was der Vater erspart, verthut der Sohn (Simr. 10.807).

3. Викрутив ся батько, без чуприни до дому пішов. (Дар.)

Гумор сеї приповідки лежить у подвійнім значіню слова „викрутив ся“. Звичайно воно значить: вийшов без шкоди з якогось клопоту, та тут ужите в буквальнім значіню: його вхопили за чуба і він поти крутив ся, поки й чуба не позбув ся. Отже й значіне приповідки: з бідою вирвав ся з пригоди, потерпів у нїй.

4. Впав батько з гори, дїдько го бери. (Кол.)

Характеризує невдячність дїтей, їх байдужність до батьківського горя, пор. Чуб. Батько 5; повнїйше у Білорусів: Упавъ бацька зъ горы! — Лихо его бери! — Кобыла здохла. — Ой, бѣда! (Нос. 449.)

5. Збув ся батько лиха: збув ся грошей з міха. (Ільк.)

Знов гумористично названо гроші лихом, а їх утрату — увільненем від лиха. Анальогічні гумористичні звороти стрічають ся в деяких новелях, прим. „оборонив ґомостя від вовків“ — знач.: украв попови вовчу шубу і т. и., див. Етн. Зб. VI, 242.

6. І на рідного батька можна правду сказати. (Луч.)

Очевидно ся „правда“ буде якась некористна для батька.

7. Мій батько і його батько коло одної печи гріли ся. (Ільк.)

Насьміх, коли хтось підшиває ся другому під свояцтво без нїякої підстави, пор. Ном. 9347.

8. Не маю батька, матери, щоби сї заступили за мене. (Голг.)

Батько й мати — натуральні захистники й оборонцї дїтей. Та тут має й іронічне значіне: не вмію собі сам помогти анї порадити, мушу сам упімнути ся за собою.

9. Не той батько, що сплодит, а той, що до розуму доводит. (Комар.)

Так говорить звичайно вітчим пасербам, домагаючись у них для себе пошани. Те саме у Поляків Adalb. Ojciec 16.

10. По старшинї батька в лоб. (Грибов.) ...в чоло. (Пужн.)

Гумористично: старшому насамперед належить ся привіт, почесна. Оповідане, що послужило жерелом сеї приповідки, див. Етн. Збір. VI, 21.

11. Пропав батько з дурними синами. (Ільк.)

Замісь помочи має через них тілько шкоду й сором.

12. Який батько, такий син: видовбали з дїжки сир. (Лев.) ...викрали... (Ільк.) ...видрапали... (Петр.) ...виносили... (Наг.)

Говорить ся з доганою: син плохий, та й батько не ліпший. Загальнійше ту саму думку висловляє середньовічна латинська припов. Qualis pater, talis filius і численні її варіянти. див. Beb. ч. 176 (стор. 51 і 290); Adalb. Ojciec 6; Simr. 10.795.

13. Як не стане, то батько дістане. (Дар.)

Дїти все надїють ся на батькову працю і старанність. Повнїйше у Білорусів: Хлѣба не станець, бацька достанець (Нос. 452).

14. Як я була у батенька, ходила я чубатенька. (Сор.)

Досл. високо зачесана, пишна; в ширшім значіню: гарно вбрана, безжурна.

Бачинська гора. 1. А здуло би тї, як Бачинську гору! (Наг.)

Бачинська гора — в с. Бачинї, самб. пов., висока і крута, звісна всїм, що їдуть до Самбора з правого берега Днїстра, бо через неї йде гостинець і з її верха круто сходить до ріки.

2. Як почав їсти на Бачинській горі, то перестав аж у Самборі. (Лім.)

Характеризує ненажеру, бо з Бачинської гори до Самбора досить далеко.

Бачити. 1. А бач: сиди тихо, не скач! (Кол.)

Осторога непосидючому або надто гордому.

2. Бачили ми таких! (Наг.)

Кола хтось надто виносить ся та пишає ся або дає пізнати иньшим, що має їх за дурнїв. Те саме Ном. 4245.

3. Ми ще й не таких бачили. (Наг.)

Себ-то: і ми не остатнї, не дурні.

4. Не бачила ковалиха цьвочка. (Нев.)

Коли хто без потреби дивує ся якійсь звичайній річи.

5. Сам бачу, що трачу. (Наг.)

Характеризує ся безпомічність, непорадність або слаба воля чоловіка. Пор. пісню:

Ой бачуж я, бачу,
Що худобу трачу,
А як прийду до домоньку,
Тяженько заплачу. (Наг.)

6. Сїм лїт го не бачив єм, бодай єм го був нїкди не бачив. (Ільк.)

„Сїм лїт“ символїчно зам. довгий час.

7. То, бачу, не туди йде. (Наг.)

„Бачу“ тут і дуже часто в анальогічних зворотах ужито в значіню „здаєть ся“, „мабуть“.

8. Ци не бачили ви Василя, пішло на весїля на друге селя? (Дрог.)

Передразнюють Нїмців кольонїстів, що силкуючи ся говорити по руськи калїчать мову таким способом.

9. Як тї зобачу, то тї урачу. (Цен.)

Урачити — погостити, в двоякім значіню: або справдї почастувати, або побити.

Баяти. 1. Що бай, то вибай. (Зазул.)

Скорочена форма приповідки поміщеної далї під ч. 2. Знач.: сплетнї, байки пущені про якогось чоловіка доводять инколи до того, що той чоловік справдї допустить ся вчинка, який закидувано йому a priori.

2. Що люде бают, то вибают. (Гнїдк. Заліс€).

Див. увагу до попереднього ч. Обсервация загально людська, якої психольогію змалював ішпанський поет Хозе Ечеґарей у своїй драмі „Galeotto“. Анальоґічні приповідки див. Wander III, 448 (62).

Безголов€. 1. А безголовји на тебе! (Наг.)

Звичайне прокляте. Слово „безголове“, властиво capitis diminutio, уживає ся загально в иньшім, далеко не кровавім значіню: непорадність, клопіт.

2. На безголове тобі! (Явор.)

Так кляла ґосподиня курку, що запіяла. І тут слово „безголове“ мало первісно те значіне, що такій курці втинали голову, вбачаючи в її піяню злу ворожбу, див. Етн. Зб. V, 82 і 249 ч. 32. Та прокляте вживає ся й загально, в значіню: щоб ти пропав.

Безумний. 1. Єдин безумний верже камінь у море, а сто розумних не вийме його. (Гнїдк.)

Форма отсеї приповідки, здає ть ся, підроблена трохи збирачем для догоди „граматиці“. Знач. нашкодити кождий може, але направити шкоду буває дуже трудно.

Беля. 1. Іди ти Бейло пяний! (Наг.)

Польський віршопис Осип Вадовский у книжці „Daniel prorok“ вид. 1699 р. пише:

Bela dotąd nazwisko dajem pijakowi,
Które przedtym służyło panom i królowi —

знак, що вже в XVII в. Поляки виводили сю приказку від угорського короля Белї, правдоподібно Белї II, званого Слїпим, звісного в своїм часі пяниці. Адальб. (п. сл. Upić się 8) уважає такий родовід хибним і ідентифікує слово „bela“ з „bełek“, колода. Наші приповідки, де з „беля“ зроблено „Бейла“, показують неможливість такого толкованя і примушують нас бачити в тій приповідці якусь історичну ремінїсценцию.

2. Спив ся як Беля (Бейла). (Ільк.)

Форма „спив ся“ в руськім рідко вживана, правдоподібно взята з польського, див. Adalb. Upić się 8, вар. b.; Ном. 11.699 (поясне€ також, як висше ч. 1.)

Береза. 1. Білої берези плакати. (Наг.)

Правдоподібно еліптичний вислов, зам. на подобу білої (плакучої) берези. Можливо зрештою, що первісно вживано сеї поговірки, говорячи жартом про школяря, що плакав побитий березовою різкою.

2. Ой береза дуба везла, троха вприла, троха змерзла. (Наг.)

Тут і в иньшій поговірці (див. Дуб) береза ідентифікує ть ся з жінкою, а дуб з мужем. Значіне отсеї поговірки: жінка беручись заступати місце мужа в господарстві, зазнає всяких неприємностей, мусить нераз і вприти (при тяжкій праці) і змерзнути, себ-то тремтїти зо страху.

Березовий. 1. Березової каші дати. (Гнїдк.)

Школярське вираже€, зам. побити, висїкти різкою.

2. Уже не їсть березової каші. (Гнїдк.)

Знач. уже виріс із шкільних лїт, парубочить ся.

Беріг. 1. До мого берега все припливе як ни г—о, то бодай (пробачте) ус—на тріска. (Кольб.)

Знач. менї нїколи нїщо добре не трапить ся.

2. До мого берега нїчо не приплине, хиба тріска або г—о. (Ільк.) ...хиба запорчене яйце. (Доброс.)

Пор. попереднє ч., а також білор. Къ нашему берегу ничого доброго не пристанець. (Нос. 336). Запорчене яйце, звичайнїйше за́порток.

3. Чий беріг, того й вода. (Наг.)

Звичайний правний погляд селян, що рішає прим. і про право риболовства.

Бесїда. 1. Без соли, без хлїба худая бесїда. (Мінч. Петр. Ільк.)

„Бесїда" має подвійне значінє: розмова і гостина. Важнїйша розмова, торг, загода і т. и. у наших селян нїколи не відбуває ся без гостини. „Хлїб-сіль" символїчно значить гостину, страву й напій. Те саме у Великорусів, Дик. 509. Подібне, хоч з еротичною закраскою, у Нїмців: Ohne Wein und Brot leidet Venus Noth (Simr. 10.817).

2. Бесїди богато, а розуму мало. (Ільк.)

Говорять про балакучого чоловіка.

3. Де много бесїди, там сї без гріху не обийде. (Яс. С.)

Знач. конче дійде до сварки, до обмови або брехень. Пор. нїм. Wer viel redet, lügt viel (Simr. 8253).

4. Дурна твоя бесїда. (Наг.)

Коли хтось пристає до другого з якоюсь несуразною просьбою або радою.

5. Затягає в себе бесїду. (Косс.)

Знач. говорить та не договорює, силкує ся не сказати всеї правди.

6. Не чужа бесїда, совість наша сама нас плямит. (Гнїдк.)

Так умовляють не зважати на людський поговір.

7. Пуста тї сї бесїда ймила. (Наг.)

Почав говорити не до річи, непотрібне.

8. Ти вже щось миниш бесїду. (Косс.)

Знач. говориш нещиро, брешеш або змінив свій давнїйший погляд.

Бесїдувати. 1. Вже-м тілько набесїдувала, що вам ся в голові крутит. (Лімна)

Говорила балакуча жінка збираючи ся до відходу.

Бескиди. 1. Піди за Бескиди, не збудеш ся біди. (Ільк. Петр.)

Від біди за горами не втечеш.

Бестия. 1. А то бестия собача! (Наг.)

Плєонастична лайка, бо й собака теж бестия. В тім роді й иньші лайливі реченя, як „дїдьку чортівський" і т. и.

Бик. 1. Бик вжижи сї воловодом, а чоловік словом. (Кольб.)

Дане слово вяже людські поступки, змушує чоловіка робити й таке, чого б не хотїв. Воловід — мотуз, якого кінець завязує ся волови за роги. Те саме у Турків: Уздою зьвіря (вяжуть), словом чоловіка. (Osm. Spr. 25.)

2. До чого бик навик, того і волом схоче. (Луч.)

До чого чоловік привик за молоду, того хоче й пізнїйше. Пор. Ном. 9565 a.

3. Забуде бик зиму, як ся дочекає трави. (Луч.)

Перебувши біду чоловік швидко забуває про неї.

4. Зійшли биці на киці. (Гнїдк.)

Хозяйство звело ся нї на що, сказати б, із волів на котів. В тім самім значіню у Білорусів: Перебиваець быки на бараны. (Нос. ст. 398).

5. На що бик звик, на тото нальига́є. (Петр.) ...на то й налїгає. (Ільк.) ...з тим і згине. (Петр.)

До якої роботи, до якого поводженя хто привик, від того не може відстати. Говорять часто про чоловіка кепсько вихованого, що привик до бійки та грубіянства, а потім і в лїпших обставинах заховує давні привички. Те саме Ном. 9565 б.

6. На що бик звик, за тим все рикає. (Городен.)

Хто до чого привик, того й бажає, того й жалує. Пор. Ном. 9565; Adalb. Byk 5.

7. На що бик навик, то й волом рик. (Гнїдк.)

До чого привик змалку, сего прагне й дорослим. Пор Ном. 9565.

8. Нї бик, нї телиця, нї дївка, нї молодиця. (Залїсє)

Говорять про покритку.

9. Сам бик землю борикає і на себе кидає. (Ільк. Кобр.) ...сам на себе... (Залїсє)

Напасливий чоловік зачіпає иньшого і сам на себе наводить сором. Те саме Ном. 9742. Ще у старих Греків говорило ся: *Βοῦς ἐφ' ἑαυτῷ κονιεῖται* (бик сам на себе пил піднїмає) в значіню „ubi quis ad suum ipsius malum volens lubensque ducitur“ (E. Rot. 488). Зрештою Еразм поясняє се не зовсїм вірно тим, що бики легко дають ся запрягати до ярма, тимчасом коли грецька приповідка так само як і наша взята з обсерваций звісної кождому пастухови, що бики визиваючи один одного до борнї уперед коплють ратицями землю і кидають її самі на себе. Пор. далї Віл, а також Wander III, 1096 (Ochs 79).

9. Соб бицю коло плота! Яка плата, така й робота. (Мінч.) ..заплата... (Петр.)

Поговірка панщизняних селян, що роблячи задармо, силкували ся як наймепше мучити себе й худобу працею. Має й загальнїйше значінє, пор. польське: Jaka płaca, taka praca (Adalb. Płaca 1).

10. Хапай за бики, бо процесия йде! (Луч.)

Себ-то звертай з дороги. Перед важнїйшою справою мусять буденні занятя і інтереси уступати на бік, як бики перед процесиєю. Пор. Ном. 12.794.

11. Чим бик навик, тим і реве. (Ільк. Кобр.) .. за тим і дома реве. (Дар.)

Значінє те саме, що попереду ч. 2, 5, 6, 7. Цїкава тут незвичайна конструкция реченя: Чим... навик — мабуть треба доповнити якесь дїєслово.

Билє. 1. З биля робити копи́ля. (Гнїдк.)

Пустити на когось погану поговірку, злу славу без нїякої причини; троха подібне, як „з мухи слона“, тілько з відтїнком злосливости.. Копиля́ — das Bastardkind.

Билина. 1. Сталам ся підносити, як тота билинка. (Збар.)

Билина — сама в полї, столочена — часто вживає ся в піснях як симболь сироти, опущеної, зрадженої, самітної жінки, вдови і т. и. Пор. Ном. 10.678.

Бинда. 1. Вже мінї бинди обридли, а чіпця ся хоче. (Луч.)

Говорить дївчина, якій навкучило ся дївувати, а хоче ся вийти заміж.

Бистрий. 1. Бистра як зелїзний птах. (Наг.)

Знач. лїнива неповорушна. Пор. Wander I, 1537 (Gelenk). Та сама думка троха инакше висловлена в кашубськім: Wón tak bjegá, jak drzewjani zajc (Adalb. Biec 20).

Битва. 1. Битва — молитва. (Комар.)

„Коли кого побють за провину, то так, як би сї помолив“ — додає збирач пояснене записане в уст народа.

Бити. 1. А било би тобов до землї! (Наг.)

Прокляте, натяк на страшну хоробу, епілепсию, про яку кажуть, що бє чоловіком до землї. В Нагуєвичах оповідав один парубок, що вже в парубочім віцї попав був у сю слабість, як дістав перший напад її в ночи. „Вже всї в хатї спали, лиш я сам іще клячав на припічку і говорив молитву. Нараз отвирає сї віконце від поду (в давнїх курних хатах були такі віконця в стелї над постїлю, куди виходив дим із хати) і крізь віконце спускає сї панич у червоних тїсних штанах. Зіскочив на постїль і приходит до мене. Я сї хрещу, а він сї всьміхає тай каже: Ану поборім сї! Я кажу: я не хочу. А він як мі хопив, як мнов верг серед хати, то я вже не знаю, що сї зо мнов далї стало. І від тогди маю тоту слабість.“

2. Або биймо сї, або купуй горівки. (Наг.)

Кепкують собі з людей скорих до бійки і до піятики. Пор. старопольське: Ali się wnet biją, ali z sobą piją (Adalb. Bić 1.).

3. Або бий ти мене, або нї, то я тебе буду. (Наг.)

„Бувают такі люде, що в пянім станї самі напрошуют сї на бійку. Коли наскочит такий чоловік на плохого, то вже збиткує сї над ним як хоче, але частїйше натрафит на такого, що не дає собі два рази сказати, набє напасника і зараз успокоїт його“. (Нар. пояснене.)

4. А то го вбили, вгаманували! (Наг.)

Натяк на біблїйне оповіданє про Гамана, жидівського ворога, що погиб через те. Зрештою Жиди в Галичинї по місточках на свій празник наймають бідного християнина, перебирають його за Гамана і з радісними криками бють його, нераз так сильно, що бідолаха тяжко се відхорує. Про се перед кількадесятьма роками були звістки в руських ґазетах.

5. Ба, та в с у бєш? А як би там у тім місци око було? (Наг.)

Жартлива ремонстрация, коли один ударить другого на жарт.

6. Бє, аж іскри скачут. (Наг.)

Образ узятий із ковальства. Пор. Wander II, 389 (Hauen 20).

7. Бє ся за масляні вишкварки. (Ільк.)

З масла не лишає ся вишкварків. Знач. бє ся за-нї-за-що

8. Бє, та ще й сам кричить: „Ратуйте, бо калїчить!“ (Тереб.)

Найчастїйше говорять про Жидів.

9. Бєш? Бодай тя на сон било! (Луч.)

„На сон бити“ — себ-то: не давати спати, бентежити сон.

10. Бив би сї до вс—ої тріски. (Наг.)

Се не значить „за .. тріску“, але: до остатнього подиху, до крайньої можности, scil. доки би хоч тріска лишила ся в його руках.

11. Бив го на два о́пади. (Наг.)

За двома наворотами, два рази.

12. Бив мя, бив мя кулаком, а потому патиком: як ня траснув до порога, аж єм носом запорола. (Замул.)

Так жалувала ся якась нещасна жінка на знущане свого мужа; мабуть первісно співанка.

13. Бив Циган Циганку за пісну стиранку. (Наг.)

Говорять, коли хтось побє кого зовсїм невинно. Цигани коров не держать,

значить, Циганці нївідки було взяти молока. Стиранка — дрібні клюски. З приповідки перероблено також сьпіванку:

Ой бив Циган Циганку,
Що варила стиранку:
Як ї вдарив кулаком,
Аж сї всц—ла молоком. (Наг.)

14. Бий, аби аж пазьдьирьи летїло! (Наг.)

Паздїрє — цурпалки від конопель, що відпадають при тріню (sing. паздерó).

15. Бий, аби знав, по чому локоть. (Яс. С.)

Про давнїй руський звичай, закріпляти битєм (переважно у молодших) знанє якоїсь важної річи, отже прим. місця, доки сягає межа або границя сїльської землї, або в нашім випадку цїни (бо таке очевидно первісне значінє сеї приповідки), див. Laveleye, La proprieté primitive розд. II.

16. Бий, аж буде душьи пити просити. (Наг.)

Іронїчно: пити просить тїло. Знач. бий, доки душа в ньому.

17. Бий, бий, вдарило би тобов у горьичку! (Наг.)

Звичайно: вкинуло би тебе; тут „ударило“ навязує безпосередно до попереднього „бий“ — ассоциация дуже часта при проклятях.

18. Бий єдного за другим, аби жадному кривди не було. (Наг.)

Гумористично, коли хтось кидає ся до бійки з кількома противниками нараз.

19. Бий, забивай ся, а до миски пхай ся. (Замул.)

Так навчав батько сина віддаючи його на службу до богача між численну челядь.

20. Бий-забий на него. (Ільк.)

Бий так, щоб забити коли на когось нападають, не конче з бійкою, а з погрозами, з лайкою в ріжних боків. Див. Ном. 3948; білор. Би, заби (Нос. 260); поль. Bij zabij na mnie (Brzoz. Bić 2).

21. Бий, кілько витримає! (Наг.)

Знач. без милосердя, тілько оглядаючись на те, щоб не вбити.

22. Бий, куди видиш! (Наг.)

Знач. не питаючи, чи в голову, чи в очи, чи куди.

23. Бий, лише за пліт не кидай. (Гнїдк.)

Приповідка, жартлива, взята зі звісного оповіданя про Цигана, якого господарь зловив у своїм садї, пор. Етн. Зб. VI, 565.

24. Бий, лиш через пліт не шпурьий. (Кольб.)

Поясненє див. висше ч 23.

25. Бий — не витримає, свари — не розуміє. (Наг.) ...нема що... (Наг.)

Про малу дитину, з якою не можна дати собі ради.

26. Бий, най знає, як то смакує! (Наг.)

Scil. такого, що сам любить бити иньших, а доси не був порядно битий.

27. Бий, не питай! (Наг.)

„Питати“ в значіню „вважати“, „щадити“.

28. Бий, пане, а не страш. (Лучак.)

Іронїчно, на такого, що раз у раз грозить, а не важить ся вдарити, або загальнїйше на такого, що нахваляєть ся щось зробити, а не може або не вміє.

29. Бий та духу слухай. (Дар.) ...пари надслухуй! (Наг.)

Себ-то слухай, чи ще живий. Те саме у Поляків: Adalb. Bić 4.

30. Бий тебе коцюба! (Дар.)

Жартливо, коли хтось з привички розігнав ся, щоб заклясти, та в тій хвилї схаменеть ся і поверне на невинне.

31. Бий тебе сила божа! (Залїсє) ...тя... (Ільк.)

Прокляте, первісна форма попереднього. Пор. Wander III, 1425 (Gott 100).

32. Бийте верхного, аби аж спідний почув. (Наг.)

Коли два борють ся і один одного повалить і приляже, то иньші таким окриком розборонять їх, змушуючи верхнього швидко встати.

33. Бийте мі і сїчіт, лише за пліт не мечіт! (Наг.)

Див. поясненє висше при ч. 23. Пор. Wander V, 194 (Werfen 10).

34. Бий, що сї влїзе! (Наг.)

Битє порівняно з накладанєм у посудину або з насипуванєм у міх.

35. Бий, як маєш бити, бо мінї сї квапно дїє, най з тобов чьису не трачу. (Наг.)

Коли два сварять ся, а жаден не наважує ся перший ударити.

36. Бий як пса! (Наг.)

Себ-то: чи є за що, чи нї за що. Пор. Дик. 481.

37. Бий як у міх! (Наг.) ...як кота в місї! (Цен.)

Поговірка взята з негуманного звичаю — завязувати в міх кота, що наробив шкоди і тодї бити його. Пор. польське Zbił go jak kota w worze (Adalb. Bić 42); Ном. 4030.

38. Били, аж дрантє летїло. (Ком.)

Образово: били, аж подерли одежу. Пор. Wander, Hauen 56.

39. Били, а розуму не навчили. (Наг.)

Як хто з роду дурень, то наука і звязане з нею нерозлучно битє розуму не дасть.

40. Били як Жиди Гамана. (Наг.)

Натяк на біблїйне оповіданє, пор. висше ч. 4. Див. Ном. 3956; Чуб. Бійка 2.

41. Бити — купити. (Мінч. Ільк.)

Себ-то, до бійки не всякий пірве ся; нераз сусїди побють ся аж попивши ся, тоб-то купивши горілки.

42. Бити — не купити. (Петр.)

За бійку не треба платити; хто иньших зачіпає, дістане сього добра й за дармо.

43. Бодай тобов било дó землї, аби з тї дух вибило! (Наг.)

Прокляте з бажанєм, щоб дотичний умер від корчів, епілєпсиї.

44. Буду бив, аж буду на вітер підносив. (Наг.)

Чим специяльно страшне підношенє на вітер, я не міг допитати ся. Чи не розуміти тут щось подібне до практикованого в московських бурсах битя „на воздусях“? (Див. Помяловскій, Очерки бурсы).

45. Буду бив, як буре просо. (Льв.)

Буре просо тяжке на молоченє, значить, треба бити дужше, нїж иньше збіже.

46. Буду бив як в околіт. (Угн.)

Порівнанє не зовсїм доладне, бо околіт — вимолочений, значить, його вже нема потреби бити. Процедура молоченя в Наг. така: поклавши снопи на тоцї рядом бють спершу на колосю і се називає ся колосувати; потім бють по снопах з усїх боків, обертаючи, і се називає ся колотúти, обколотити;

обколочені снопи називають ся прúколотки; вкінцї остатня фаза: приколотки розвязують і молотять мервлячи солому, крім жита, з якого солому підтрясають, а просту, довгу складають до купи і вяжуть у околоти, яких уживають головно на роблене китиць задля пошивання стріхи, до постелї і т. д.

47. Бють і плакати не дають. (Ільк. Гол.)

Приповідка без сумнїву старша від нар. оповіданя, до якого приложена в Етн. Зб. VI, 169 і характеризує загалом положенє чоловіка, якого кривдять і якому годї навіть пожалувати ся. Те саме Ном. 4041; у Поляків: Adalb. Bić 3; у Білорусів: И дзеруць и бьюць и плакаць не даюць (Нос. 316); троха відмінно в старохорв. Ние толико зло, кô га убию, колико кад му не дâду плакат (Гильф. 1597).

48. Вибило би з тебе душу! (Наг.)

Прокляте, коли хто кого вдарить або грозить бійкою.

49. Вибило тї з памjити? (Наг.)

Сердито до забудька: чи ти забув уже?

50. Вибю, аж ти буде с—а горіти. (Наг.)

Грозять малим, збиточним дїтям.

51. Вибю, що на *ню* не сьидеш. (Наг.)

Scil. задля боляків.

52. Видно, за мало тї били. (Наг.)

Не вигнали з тебе злих норовів та привичок. Пор. польське: Znać, że cię nie dobrze bito (Brzoz. Bić, 11).

53. Ґвавт, забєте невинного! (Коб.)

Гумористично, коли два бють ся тай нехотичи штуркнуть стороннього.

54. Де ся бют — утїкай, де їдят — там ся пхай! (Угерцї)

Прімітивний вислов дуже модерної опортунїстичної полїтики. Пор. польське: Gdzie biją, to uciekać; gdzie dają, to brać (Adalb. Bić 16); теж Дик. 1524.

55. Ей, бийте мі, добрі люде, бо мі тато малим не бив. (Наг.)

Битє — символїчно в значіню: вихованє, наука. Хто з малку не навчив ся жити з людьми, карає ть ся потому все житє. Тут ся думка висловлена в формі гумористичного покаяня.

56. Збив го на болото. (Наг.) ...на камýз. (Наг.)

Сильно збив, не конче на смерть, а тілько: покровавив, наробив синцїв. Камýз (на кáмуз, як у Желех. I, 332) не значить kleine Stücke, як поясняє Желех., а радше Brei, Koth.

57. Збив го на квасне ябко. (Наг.)

Квасні або недозрілі яблока утовкують наперед так, щоб змякли і пустили сок, і тілько тодї їдять. На сю процедуру натякає ть ся поговірка, характеризуючи сильне побитє. Те саме у Поляків, див. Adalb. Bić 43 і старохорв. Збитъ у тиквицу (Гильф. 444).

58. „Набив він сї мене, набив, але бо й я сї йому накльив!“ — „А він чув?“ — „Е, та де чув!“ (Цен.)

Гумористична характеристика хоробрости слабосилого супроти сильнїйшого або високо поставленого.

59. Набили го, що ся влїзло. (Борки)

Тоб-то: скілько самі хотїли, пор. висше ч. 34.

60. Набили, ще й плакати не казали. (Тереб.)

Пор. пояснене до ч. 46 а також польське: Ubiwszy nie dadzą się napłakać (Adalb. Bić 40).

61. Най бє, заки жиє! Як умре, то бити не буде. (Наг.)

Говорила жінка про чоловіка, що часто побивав її. Деякі жінки вважають бите за такий невідлучний атрібут чоловічої власти, що не поважають чоловіка, який не бє жінки.

62. На то бют, аби болїло. (Наг.)

Іронічна відповідь на крик битого: „Чого бєте?“ Пор. Adalb. Bić 32; Zátur. II, 168.

63. На що того бити, з ким жити? (Махн.)

Говорить добродушний чоловік про жінку. Пор. укр. З ким жити, того не гнївити (Ном. 9025); близше до нашого у Словаків: „Beda toho bic, s kym mušime žic (Zátur. VII, 553).

64. Не бий мене по с—ції, то не твого тата праці. (Явор.)

Жартливий протест против битя.

65. Не бийте тату мами, бо не буде спати з вами, а як ляже, то ся скулит, с—у випне, п—у стулит. (Горб.)

Жартливе упімнене против бійки, в формі співанки.

66. Не бити дїда, не їсти хлїба. (Цен.)

Толкують, що се якийсь розбоєм відняв у жебрака торбу з хлїбом і так висловлював свою радість. І загалом жартливо висловлена радість, коли якась не зовсїм гарна історія (парубоцькі збитки) кінчить ся добре, гостиною і піятикою.

67. Не бити кума, не пити з ним пива. (Ільк. Петр.)

Як би не було сварки, не було би згоди і при згоді почесного. Див. Ном. 5168.

68. Не буду я тебе бити, най тя лиха година бє. (Луч.)

Говорить сердитий чоловік, що не хоче або не сьміє вдарити того, хто його розсердив. Пор. Ном. 3868.

69. Не де й бєш, як не по голові. (Ільк.)

Говорять до такого, що бє на óслїп, не питаючи або добре бє, трапляє.

70. Не за тото бито, що ходила в жито, тілько що дома не ночувала. (Петр.) ...але за то... (Ільк.)

Дївчина прогулявши з парубками всю ніч, покарана батьком чи матїрю, жалувала ся: „Та жем пішла в жито... та же мі побили... та же роблю, не дармую.“ (Наг.) Приповідка вживає ся, коли хтось толкуючись обминає есенціональні моменти справи, а зупиняє ся на самих побічних, що не вияснюють дїла, але ставлять його в фальшивім сьвітлї. Див. Ном. 7238. В польськім те саме, але не повне: Nie za to ją bito, że chodziła w żyto (Adalb. Bić 35), повнїйше Brzoz. Bić 9 ...ale że doma nie sypiała.

71. Не конче той бє, хто в жменю плює. (Луч.)

Селяне мають звичай перед кождою тяжшою працею спльовувати в жменю, отже й перед бійкою. Ширше значінє приповідки: не кожда погроза веде за собою сповнене

72. Не я бю, верба бє: від нинї за тиждень Великдень. (Наг.) ...шутка бє... (Льв.)

Приговорюють у цьвітну (шуткову) неділю вернувши з церкви і бючи до-

машнїх, особливо малих дїтей, сьвяченою „шуткою“, себ-то вербовою гилькою покритою молодими шутками. Про бите як підмогу памяти див. висше, Бити 15. Та сама примівка у Білорусів, див. Нос. стор. 380.

73. Ни бий, але вперед поховай тоти, шо-с побив. (Кольб.)

Насьміх над таким, хто при всякій нагоді грозить бійкою, хоч його й не боять ся.

74. Ни бий, за живого білше буде. (Кольб.)

Жартом, коли чоловік у злости бє скотину.

75. Побий тебе Боже на гладкі дорозї! (Наг.) ...мене...

Слова взяті з пісні, вживають ся як прокляте, або коли чоловік клине ся в правдї своїх слів.

76. При мнї мого не бий. (Ільк.)

Мабуть відгомін старого родового звязку, який наказував членам роду безоглядну солїдарність супроти людей з иньших родів. „Мого“ має тут значінє свояка, хоч би й не з одного дому.

77. Та вни не били, лиш так пострашили. (Наг.)

Потїшають дїтей, яких побив батько.

78. Так били, що аж пити просив. (Луч.)

Спостереженє фізиольоґічно вірне: тяжко побитого, у кого витече богато крови, дуже мучить спрага. Образово, зам. дуже били.

79. Так буду бити, аж буде дрантє летїти. (Лучак.)

Пор. пояснене до ч. 38 а також Adalb. Bić 45.

80. Так го збив, що й цїлого місцьи не лишив. (Наг.)

Знач. повно синяків або ран на тїлї.

81. То нїчого, що будуть бити, аби хоть за пліт не кидали. (Луч.)

Жартливий натяк на оповіданє наведене в поясненю до ч. 23. Пор. Ном. 3920.

82. Туда бий, а туда потече. (Ільк.)

Дивував ся якийсь, що вдарив другого по за вуха, а тому носом кров потекла.

83. Хто бє, той не жартує. (Наг.)

Коли з жартів прийде до бійки.

84. Хто бє, той пробє. (Луч.)

Хто при всякій нагоді хапає ся до бійки, доведе до того, що або иньшим не стане терпцю і побють його, або сам він скалїчить когось і наскочить на тяжку кару. „Пробитись“ в Рускій Правдї значить: зруйнуватись процесом за побитє. Пор. Ном. 3813.

85. Ци би́ло, ци не било, а ти тьигни кобило. (Дрог.)

Слово „било“ має тут мабуть значінє „було“; форма „было“ уживає ся деколи в Дрогобиччинї поряд з „було“; цїкаво, що старші люде радше вживають старшої форми, а молодші „було“. В такім разї приповідка значила би: чи було що їсти, чи не було... в дальшім розуміню: чи дбають про тебе, чи нї, чи дякують, чи нї, а ти працюй. Та можливе також значінє бити — schlagen, знач.: чи під примусом, чи добровільно, а робити мусиш.

86. Що я його буду бити? Най го Бог побє! (Наг.)

Пор. пояснене до ч. 68.

87. Я не йду там де бют, лиш там, де їсти дают. (Дрог.)

Пор пояснене до ч. 54.

Битий. 1. Битий то пес. (Гнїдк.)

Знач. розумний, учений, практикований. „Пес“ про чоловіка в згірднім значінню.

2. Битий, як жидівський Гаман. (Печен.)

Пор. пояснене до Бити ч. 40, а також Ном. 3956.

3. За [одного] битого два небитих дають, та ще й не беруть. (Ільк.)

Сказано в тім припущеню, що битий — учений, справний, а небитий — неотеса, невмілий. Те саме Ном. 3897. Пор. старомос. На битомъ два небитыхъ даютъ (Сим. 1767); цольське Adalb. Bity 6; білор. За битаго одного двухъ небитыхъ даюць, да не беруць (Нос. 304), пояснено: „похвала тому, хто був під острим доглядом і навчанем“; нїм. Wander, Schlagen 389.

4. Не битий не кричи, а битий не мовчи. (Наг.)

Коли не маєш кривди, то не жалуй ся, але коли скривджений, то не мовчи, бо сам будеш винен, що нїхто за тобою не впімне ся. Білор. Не битому нечего плакаць (Нос. 360) поясняє Нос. так, що плачем не докажеш своєї невинности; пояснене дуже натягнене.

5. Я в тім не битий. (Наг.)

Знач. не вчений, недосьвідний.

Біб. 1. Біб — попора хлїбови. (Дрог.) .. половина хлїба. (Наг.)

Біб займає важне місце в числї знадобів селянської живности.

2. Біб — розпучи́й-черево. (Дрог.)

Із оповіданя про стрічу риби з бобом, див. Риба.

3. Біб треба сїяти в пісний день, то в нїм не буде мух. (Наг.) ...в понеділок... (Кол.)

Ассоциация ідей ясна — біб обік борщу найважнїйша пісна страва селянина, значить, удає ся також тоді, коли його сїяно в пісний день. До пісних днїв у більшости сїльської людности, особливо жіноцтва, належить також понеділок.

4. Всипали му як бобу. (Наг.)

Набили; про бійку симболїзовану сипанем у посудину див. Бити ч. 34.

5. Коли цвите біб, то тяжко за хлїб, а як мак, то не так. (Петр.)

Широко розповсюджена господарська примівка. Біб зачинає цвісти в початку червня, знач. у самий найтяжший передновок, а мак у другій половинї липня.

6. Лу́щити як біб. (Наг.)

Знач. бити палицею, щоб ляск ішов. Лущити має двояке значінє: теребити, обтрощувати тверду луску, і бити „з лу́ском“, гучно.

7. Ото му дав бобу! (Луч.)

Образово, зам. набив. Пор. висше ч. 4 і Ном. 3633.

Бігати. 1. Ану вибіга́ймо сї! (Наг.)

Знач. біжім на перегони, переносно: ану, хто з нас дужший, більше знаючий.

2. Бігає, як би му в задницю шило встромив. (Дрог.)

Про неспокійного, непосидючого чоловіка.

3. Бігає як кіт загоре́ний. (Ільк.)

Про непритаманного, нетямущого, що кидає ся сюди й туди без думки і пляну. Те саме у Поляків: Biega jako kot ogorzały (Adalb. Biec 3).

4. Бігає, як кіт з розщіпом на фості. (Наг.)

Поганий звичай — мучити кота, начіплюючи йому на хвіст розщіп (полїно або скипку розколену з одного кінця, так що в розколину встромляє ся хвіст

і потім пускає ся звірину бігати) дав почин отсій поговірці про чоловіка, що кидає ся сюди-туди, притиснений якоюсь потребою і просить собі помочи.

5. Бігає як навіджений. (Наг.)

Навіджений — божевільний, опанований злим духом. В основі сего слова лежить „відь“ в значіню злого духа; в такім значіню се слово й уживає ся на Підгірю, див. далї Відь. Із сего слова утворено також відь-ма, при чім „відь“ зовсїм не те саме, що корінь „від“ у відати, вість, від-від-ати і т. д.

6. Бігáй, куди тї ноги несут. (Наг.)

Коли хтось утїкає і не хоче стрічному сказати, куди і за чим біжить. Пор. нїмецьке Wander, Laufen 150. В скороговірцї: біяй або бьяй.

7. Бігáй на єдні нозї! (Наг.)

Знач. бігай і вертай швидко. Образ узятий із того, що простояти на одній нозї можна тілько недовго. Ще Гораций писав про Люцілїя, буцїм то сей поет писав свої вірші „stans pede in uno“, стоячи на одній нозї, знач. поспішно, недбало.

8. Бігáй на зломану голову! (Наг.)

Інтересна конструкция, зам.: бігай, щоб голову зломав. Пор. польське: Bieży, by miał szyję złomić (Adalb. Biec 7) і великор. Бѣжитъ сломя голову (Дик. 447).

9. Бігáй тай ноги на плечі бери! (Гнїдк.)

Жартливо: біжи і шануй ноги, немов би нїс їх на плечах, щоб міг швидше дійти до цїли.

Бігмати ся. 1. Ану забíгмай сї! (Наг.)

Бігмати ся — сказати „бігмé“, инакше забожити ся.

2. Забігмаю сї сто раз не раз. (Наг.)

Сто раз не раз — стереотиповий зворот на означене повної серіозности сказаного перед тим, див. далї Сто.

Бігме. 1. Бігмé! Бігме-ж-то-ну! (Наг.) Бігме Боже! (Яс. С.)

Звичайна формула божби. „Бігме“ маб. скорочена формула присяги: Біг мене покарай, або Біг менї сьвідок. Пор. нїмецьке Bei Gott, сербське Боґа мі!

2. Біг-не-бóже! (Наг.)

Перекручене попереднього, коли хтось збрехав і хоче нїби забожити ся, але не серіозно.

Бігти. 1. Біжи, біжи, а на місци лежи. (Бібрка)

Насьміх над лїнивим, що раз у раз говорить: а побіжу там, а потім побіжу там і там, — а сам анї з місця.

2. Біжи, куди тї ноги несут! (Наг.)

Тїкай, куди бачиш, куди можеш пройти. Подібне, в значіню безцїльного ходженя, старохорв. Идемъ гди ме ноги носе (Гильф. 813).

3. Біжи, не обзирай сї! (Наг.)

Має також ширше значіне: роби не вагаючись і не збочуючи від мети.

4. Біжи тай під ноги диви сї. (Наг.)

Роби обережно, з увагою на можливі перепини.

5. Біжит, аж язик вивалив. (Наг.)

Знач. ледво дишучи, що сили.

6. Біжит, землї не дотикає сї. (Наг.)

Про коня, що чвалає що духу.

7. Біжит як гінчий пес. (Наг.)

Коли хтось ходить не оглядаючись, занятий виключно чимсь одним. Пор. польське: Bieży jak chart (Adalb. Biec 1); нїм. Wander, Laufen 168.

8. Біжит як на солонéц. (Кольб.)

Солонец — місце де випливає солоне жерело, приваблює до себе всю звірину. Говорить ся, коли хтось поспішає десь на ласу гостину або за яким дешевим зиском.

9. Біжит як пес пішки до млина. (Добрівл.)

Себ-то: не дбаючи про невигоду поспішає туди, де можна здобути якусь користь.

10. Біжить, як швець з чобітьми на торг. (Ільк.)

Щоб попередити иньших. Те саме у Поляків, Adalb. Biec 15. Пор. нїм. Wander, Laufen 173.

11. Великі річи, що не можу бічи! Он та стара, тай то не могла. (Тереб.)

Жартливо, коли хтось щось повинен був зробити, а не зробив.

12. День біжит, день лежит. (Лучак.)

Про циганську кобилу, що привикла перекочовувати з місця на місце з довшими перестанками. Також про чоловіка непривичного до затяжної, систематичної праці.

13. День біжит, три дни лежит. (Наг.) Три дни... а день... (Печен.)

Про хоровитого, слабосилого чоловіка, що троха поробить, а потім мусить се відхорувати.

14. Єден біжит, другий лежит. (Наг.) Єдно... друге... (Наг.)

Про недібрану пару або спілку, де одно роботяще, друге лїниве.

15. Забіг у безвісти. (Наг.)

Коли хто біжить без огляду на дорогу або на мету; пропав.

16. Не забігай на перед! (Наг.)

Коли хтось у оповіданю або при якій роботї хапає ся поперед иньших, обминає якісь важні деталї і поспішає до кінця.

17. Перебіг бим го на гладкім. (Наг.)

Знач. перегнав би на рівнім, а в ширшім значіню: перевисшив би при рівних шансах.

18. Побіг вітра здоганьити. (Наг.)

Побіг до неозначеної, неможливої мети, взяв ся до безхосенного дїла.

19. Тре сї набігати, заки повбідати. (Наг.)

Знач. треба натомити ся, поки здобути якусь користь.

Біглий. 1. Біглому єдна дорога, а погонцеви десять. (Гнїдк.)

Хто тїкає, той іде одною дорогою, а хто гонить за ним, а не знає, куди він утїк, перед тим богато доріг і не звісно, на яку йти.

Біда. 1. Без біди не вмерти. (Колом.)

Себ-то: кождий умирає набідувавши ся; нїчиє житє не минає без біди.

2. Без біди сї тут не обійде. (Наг.)

Біда тут у значіню: клопіт, сварка, бійка. Пор. моск. Быть бѣдѣ.

3. Біда аж боком лїзе. (Наг.)

Уявлено біду в видї списа або загалом якоїсь болячки. Пор. Ном. 2225.

4. Біда без дожджу росте. (Карл.)

Дождж потрібний для росту збіжя; коли нема дожджу, то збіже не росте, але в міру того збільшує ся хліборобська нужда. Загальнійше: для зросту біди не треба користних обставин, вона при всяких виросте.

5. Біда би тї вкрила! (Наг.)

Прокляте. „Біда“ тут уявлена як якийсь елемент (маб. як вода), що накриває чоловіка з головою.

6. Біда бідї кумою. (Ур.)

Одно лихо звичайно вяже ся з другим.

7. Біда бідї на слободї. (Ільк.)

Біда нездалому, неробучому, нещасливому навіть на слободї, тоб-то навіть у такім положеню, де иньші дорабляють ся, зглядно дізнають усяких полегкостей. Див. Ном. 2216; пор. укр. Нема слободи без біди. (Ком. 65).

8. Біда біду мучит, як нема що. (Комар.)

„Біду“ в значіню бідного або злого чоловіка. Коли лихо не може вчепити ся доброго, то чіпляє ся подібного до себе.

9. Біда біду перебуде: єдна мине, десїть буде. (Наг.)

Перше „біда“ тут ужите загально в значіню заперечення: нїхто біди не перебуде, пор. далї ч. 18. Див. Ном. 2165. Те саме у Білорусів: Человѣкъ одну бѣду перебудзець, а дзесяць ихъ прибудзець (Нос. стор. 464).

10. Біда біду підганьиє. (Наг.)

Ще одно лихо не минуло, а вже друге настигає. Пор. Ном. 2166; польське Bieda biedę goni (Adalb. Bieda 94); словацьке Bieda biedu naháňa (Zátur. XII, 107); великор. Дик. 435.

11. Біда біду породила, а біда — чортова мати. (Петр.) ...біду... (Ільк.)

Та сама думка про причиновий звязок злого висловлена в привичній для народньої уяви генеальоґічній формі. Пор. Чуб. Біда 16; Ном. 2159; польське: Bieda biedę porodziła, a biedę czart (Adalb. Bieda 2).

12. Біда біду породила, а біди і чорт не возьме. (Ільк.)

Говорить ся про безперервність клопотів у людськім житю: одно лихо родить друге; нове настає, а старе не гине.

13. Біда біду тримає. (Ільк.)

Одно зло держить ся другим. Див. Ном. 2163; пор. слов. Béda bédě ruku dáva (Zátur. XII, 107).

14. Біда біду тьигне (Наг.)

Одно зло тягне за собою друге. Пор. Ном. 2160 і старохорв. Єдно зло друго потеже (Гильф. 685).

15. Біда, бодай моци не мала! (Наг.)

Звичайна примівка, коли згадує ся біду — очевидно персонїфіковану в подобі злого демона, який при згадцї про него може причепити ся до чоловіка.

16. Біда все бідою. (Пужн.)

Значіне двояке: 1) лихе, погане все лишить ся лихим; 2) нещасте хоч і яке невелике, всеж допікає чоловікови. Пор. оповіданє на сю тему Етн. Зб. VI, 114.

17. Біда встиду не знає. (Наг.)

В злій пригодї чоловік мусить робити таке, чого б у иньшім разї стидав ся. Ту саму думку висловлює нїмецька приповідка, Wander I, 139 (Armuth 28).

Те саме в латинськім Non habitant una pudor et fames (Quintilianus, Declamat. XII, cap. 8) і середньовікове: Ex veteri more pauper caret ecce pudore, див. Beb. 205; Simr. 7583.

18. Біда го носит. (Наг.)

Знач ходить у нещасливу пору, приходить туди, де його непотрібно. Пор. польське: Bieda go wszędy nosiła (Brzoz. Bieda 2).

19. Біда го там знає! (Наг.)

Сердито, зам. нїхто не знає.

20. Біда глупости сусїд. (Гнїдк.)

Через дурний розум чоловік звичайно впадає в біду. Те саме у Словаків Bieda hlúposti súseda (Zátur. X, 93) і у Великор. Дик. 437.

21. Біда гроші родит (Гнїдк.)

В нещастю чоловік мусить десь-відкись роздобути потрібні гроші.

22. Біда жертів не знає. (Наг.)

Те саме висловляє Нїмець: Noth kennt keinen Spass, див. Wander III, 1060, (Noth 350).

23. Біда за бідою ходит. (Гнїдк.)

Значіне двояке. Або: за одним лихом набігає друге, абож: на бідного чоловіка ще й нова біда валить ся. Пор. польське: Bieda za biedą się wlecze (Adalb. Bieda 17).

24. Біда з бідов, а без біди ще гірше. (Наг.) ...з бідою, без... (Лім.)

Говорить ся про лихого наймита, недобру жінку або загалом челядину: лихо з нею, а без неї ще гірше. Пор. польське: Bieda z biedą, a bieda i bez biedy (Adalb. Bieda 103).

25. Біда з бідов: нї висїяне, нї ви́опалане. (Наг.)

Про сварливого, незгідливого чоловіка, що любить усе говорити та робити на перекір.

26. Біда з бідов побере сї тай нужду сплодит. (Наг.)

Коли бідний побере ся з бідною, то дїти звичайно сходять на нужду. Подібно у Турків: Двоє голодних плодять жебрака (Osm. Spr 9).

27. Біда з бідов тай лихо. (Кольб.)

Зітхане чоловіка, якому докучила недобра жінка або челядина.

28. Біда з бідою ходить. (Ільк.)

Лихо не приходить нїколи само одно, але з иньшими в купі. Пор. чеське Nehody řadem chodivaji (Čelak. 155).

29. Біда і в день не спит. (Луч.)

А в почи й поготів. Знач. коли будь наскочить на чоловіка.

30. Біда і царські пороги не минає. (Гнїдк.)

Від біди нїхто не забезпечений. Пороги — симболь дому, житла, див. далї Поріг.

31. Біда красит, як кипяток рака. (Гнїдк.)

Іронїчно. Варений рак хиба тим красний, що червоний; чоловік у бідї хиба тим, що з плачу почервонїють очи. Загальнїйше Чуб. Лихо 2: Лихо нїкого не красить і Ном. 2102: Біда...

32. Біда май, біда не май. (Гнїдк.)

Хто має, мусить давати, платити, боронити свого майна; а хто не має, мусить турбувати ся шматком хлїба.

33. Біда мене найшла. (Лїбух.)

Про біду як про особу говорить ся дуже часто, в значіню грецького *καχοδαίμον*.

34. Біда моя над бідами. (Цен.)

Для кождого його горе найтяжше, найбільше дошкульне між усїми — чужими.

35. Біда на гладкі дорозї надибле. (Городен.)

Чоловік наскочить на лихо там, де його найменьше надїє ся.

36. Біда на престолї, коли нема нїчого в студолї. (Ільк.)

Престіл — символь високої почести. Самі почести без матеріяльного достатку не забезпечують чоловіка від турботи і горя.

37. Біда на сьвітї як в зимі, так в лїтї. (Замул.)

Злі пригоди не привязані до пори року, йдуть тягом.

38. Біда не дуда, куди йде, то реве. (Петр.)

Дуда — музикальний інструмент, отже зроблений для забави і веселости; біда навпаки заставляє ревти, плакати та кричати. Те саме порівнане, але в иньшім звязку, в укр. Біда не дуда: як стане дуть, то аж сльози йдуть (Ном. 2193) і поль.: Bieda nie duda, piszczy u niej i grajek (Adalb. Bieda 9); ще иньше в старомоск. Беда не дуда: играть не умѣетъ, а покинуть не смѣетъ (Сим. 366).

39. Біда не жерт. (Наг.) ...не жертує (Наг.) ...не на жерти. (Наг.)

Значіне двояке: а) лихо — річ серіозна, жартами його не збудеш ся; б) отсе лихо (в специяльнім випадку) не мале, його не слїд легковажити.

40. Біда не згине. (Бар.)

Кожде поколїне має і буде мати свою біду.

41. Біда не знає приказу. (Ільк.)

Лихо не піддаєть ся людській волї. Див. Ном. 2204. Майже дословно з нїмецького: Noth kennt kein Gebot (Simr. 7559).

42. Біда не каже „гой“, но все „йой“. (Гнїдк.)

Себ-то заставляє чоловіка не танцювати, а стогнати та сумувати.

43. Біда не питає лиха. (Яс. С.)

Себ-то не зважає на лихі, прикрі обставини, змушує чоловіка бороти ся з ними.

44. Біда не радість. (Цен.)

Звісно, для того, кого вона постигла.

45. Біда не спит. (Мінч. Петр.)

Не спочиває; нема перерви в лихих пригодах, раз на сего находять, то знов на иньшого. Пор. старохорв. Іуда не спи (Гильф. 786) — Іуда в знач. лихого демона!

46. Біда не спить, але по людех ходить. (Ільк.)

Близше специфікована та сама думка, що і в попереднїй. Див. Ном 2152.

47. Біда не ходить по лїсїх, але по людьох. (Ільк.) ...по лїсї. . (Мінч.)

Народне думане — антропоцентричне; ми знаємо, що „біда“, себ-то боротьба за істноване — одно з основних явищ у всїй орґанїчній природї. Те саме у Поляків: Bieda po ludziach chodzi, nie po lasach (Brzoz. Bieda 4); у старор. Беды ходятъ по людемъ, а не по лѣсу (Сим. 214); білор. Нос. 268 (Бѣда не по лѣсу, а по людзямъ ходзиць); великор. Дик. 439, 1394.

48. Біда нїколи сама не ходит. (Городен.)

Думка про звязок найріжнїйших обставин у кождім специяльнім фактї: те, що видавало ся одним лихом, при близшім оглядї оказуе ся цїлим рядом лихих

обставин. Пор. польське Bieda rzadko sama jedna przychodzi (Brzoz. Bieda 5); великор. Дик. 434, і нїмецьке Wander I, 10 (Abenteuer 1) і III, 1046 (Noth 52). Зрештою думка дуже давня; у Евріпіда читаємо (Troas дїя III): *ἐπί δ' ἄλγεσιν ἄλγεα κεῖται* (А горе лежить коло горя, E. Rot, 385); латинське Nulla calamitas sola і схожі з ним нїм. та иньші див. Beb. 372; старохорв. Н' єдно зло само не додзе (Гильф. 1691); новогрецькі і иньші див. Krumb. 123.

49. Біда сама не ходит, але десять за собою водит. (Братк.)

Та сама думка, що в попереднїм, зо специфікациєю на конвенціональнім числї десять. Пор. французьке Un mal attire l' autre (E. Rot. 385); Krumb. 123; Дик. 77 і далї ч. 102, 103 і 159; хорв. Svaka tuga samodruga (Čelak. 155); Wander VI, 1441 (Unglück 85, 183).

50. Біда старша, як роскіш. (Явор.)

Роскіш рідко буває, а біда дуже часто; старша значить тут „copiosior", а не „senior". Чи має ся приповідка деколи й часове значінє, себ-то, що бідність, низьке, пригноблене положенє — се первісний стан чоловіка, з якого він тілько звільна добиває ся до лїпшого — не можу сказати.

51. Біда, та що робити! Треба біду тїшити, чень і бідї колись конец буде. (Колом.)

„Біду тїшити" образово, замість: потїшати себе в бідї, не тратити доброго настрою. Що до закінченя, то пор польське: Każdej biedzie koniec przyjdzie (Adalb. Bieda 108); Wand. IV, 1450 (Unglück 295).

52. Біда тобов темлю́є. (Наг.)

Темлювати (у Желех. нема) — кидати, шибати. Говорять, коли хтось лїз десь на вишку і впав, або загалом ходячи необережно звалив ся з ніг, ударив ся або вдарив иньшого, і ще загальнїйше, коли хтось без потреби мішає ся в несвоє дїло, являє ся в місцях, де його зовсїм не треба.

53. Біда учит розума. (Гнїдк.)

Біда тут у значіню: досьвід, гіркий досьвід. Те саме у Поляків Adalb. Bieda 1; та сама думка у Верґілїя (Georgica I, 146): Multa docet duris urgens in rebus egestas (В важких пригодах богато навчає прикрий недостаток). Нашому „біда" відповідає тут: бідність; в тім самім значіню середньовікові й пізнїйші латинські й нїмецькі приказки див. Beb. 207 (стор. 59 і 314). Близше до нашого турецьке: що біда, то порада (Osm. Spr. 189) і нїм. Wand. IV, 1439 (Unglück 43).

54. Біда учить хлїба. (Ільк.)

Еґїптично зам. добувати хлїба. Троха инакше, жартливо у Поляків: Nauczy bieda pierogów jeść (Adalb. Bieda 112) і нїм. Noth lehrt Pfannkuchen essen, див. Wander III, 1055 (Noth 241).

55. Біда чоловіка і на печи найде. (Комар.) ...і в хатї... (Карлів)

Від злої пригоди нема нїде забезпеки. „На печи" — найзахистнїйше, найтеплїйше місце в хатї. Те саме у Поляків, див. Brzoz. Bieda 1.

56. Біда чоловіка найде, хоч і сонце зайде. (Ільк.)

Себ-то: і без соняшного сьвітла. Знач. нїколи не вважай себе зовсїм забезпеченим перед лихом. Пор. словацьке Bieda človĕka najde, choc aj slunko zajde (Zátur. XII, 107); Wand. IV, 1448 (Unglück 230).

57. Біда як булка на столї. (Бортн.)

Знач. готова, очевидна, безсумнївна. Пор. Wand. IV, 1448 (Unglück 246).

58. Біда як дуда: куда йде, то реве. (Ільк.)

Себ-то: дає сама про себе знати. В иньшім значіню порівнане біди з дудою див. ч. 38 а також білор. Бѣда якъ дуда: станешь дуць, слезы сами йдуць (Нос. 268).

59. Біди і грім не забє. (Ільк.)

Може мати двояке значіне: а) Лихо (in abstracto) не згине від грому; б) злого чоловіка грім не забє.

60. Біди не велика річ напитати. (Луч.) ...не тьижко... (Наг.)

Напитати не має тут значіня свідомо-дїяльного, бож умисно біди нїхто собі не шукає. Треба розуміти се так, що в кождій людській дїяльности не трудно дійти до непожаданого лихого наслїдка. Пор. Wand. IV, 1457 (Unglück 249).

61. Біди не купити. (Гнїдк.)

Знач. і за дармо приходить, легко набігає. Пор. нїм. Unglück ist wolfeil, Wand. IV, 1448 (Unglück 249).

62. Біди не мож ся збути. (Гнїдк.)

Годї від неї увільнити ся. Пор. словацьке: Čo kde budeš, biedy nikde nepozbudeš (Zátur. X, 140).

63. Біди не розповісти. (Пужн.)

Себ-то: всїх лихих пригод, що звичайно творять канву індівідуальної історії чоловіка. Пор. Етн. Зб. VI, 174; Ном. 3948; пор. кашубське Wón sę wó swójï biédze nimóże nagadac (Adalb. Bieda 89).

64. Біди не треба шукати, бо сама прийде до хати. (Замул.)

Навіть на такого чоловіка, що „не шукає біди“, знач. не напасний, не сварливий, не кривдить иньших, находить зла пригода. Пор. старохорв. Не зови зла, ер и само доходи (Гильф. 1946); Wand. IV, 1446 (Unglück 191); Čelak. 156.

65. Біди нї продати, анї проміняти. (Ільк.)

Що на кого впаде, мусить сам перетерпіти і сам своєю силою перебороти.

66. Біди си на мнї шукаєш? (Наг.)

Ремонстрация напасникови і заразом погроза, що „у мене знайдеш собі не користь, а біду“. Пор. Wander I, 806 (Elend 20).

67. Бідо-ж моя нещіслива! (Наг.)

Зітхане — плеонастичне, бо щасливої біди ще нїхто не зазнав. Перейшло і в сьпіванку:

Бідко-ж моя нещяслива, бідко-ж моя, бідко:
Думав: буду олїй їсти, — няй же го їсть дїдько! (Лол.)

68. Бідонька́ якась мене сї вчепила. (Наг.)

Про горе, що невідступно мучить чоловіка. Пор. висше ч. 33.

69. Біду-м собі купив за свої гроші. (Наг.)

Коли чоловік власною працею, власним коштом придбав щось таке, що йому причинює клопоту, прим. нездалу скотину або що. Пор. пісню, де жінка жалує ся на те, що власним посагом придбала собі нелюбого чоловіка:

Біду-м собі купила та за свої гроші:
Кажут біду любити, біда не хороший. (Голов. Пѣсни II, 469.)

У Білорусів: Хворобу собѣ купивъ за свое гроши (Нос. 452), пояснено на біль голови після перепою.

70. Біду на голову там найдеш, а не поміч. (Наг.)

Згірдно: не найдеш нїчого, дарма шукати. У Білор. Взявъ кабалу на свою голову (Нос. ст. 270).

71. Біду свари, біду ганьби і бий і на біду весь лїс виломи, то біда все бідов. (Пужн.)

„Біда“ в значіню непокірної, злої, лїнивої людини. Пор. Ет. Зб. VI, 33.

72. Більше біди, як лободи. (Пост.)

Чи не було тут первісно „слободи“? Та і в тій формі приповідка має добре значіне. Нераз із за марниці приходить до сварки і клопоту.

73. Бодай сї тобов біда вдавила! (Наг.)

Прокляте: щоб ти пропав! Біда уявлена в формі якоїсь прочвари.

74. Бодай ти біда була! (Наг.)

Прокляте: бодай тобі лихо було!

75. Бодай тї біда взьила за старий довг! (Наг.)

Дуже інтересна персонїфікация біди в формі старого лихваря.

76. Бодай тя біда взяла! (Лол.)

Прокляте, пор. ч. 75.

77. Буде бідї конець, як нас не стане. (Лучак.)

Буде добро, але ми його не дождемо.

78. В бідї пізнавай приятеля. (Збар.)

Загально розповсюджена приказка, пор. старор. Другъ вѣренъ въ напастехъ познавается (Сим. 72); нїм. Wander III, 1047 (Noth 76); I, 143 (Armuth 66); IV, 1445 (Unglück 162); лат. у Еннія: Amicus certus in re incerta cernitur і покревні з сим див. Wahl I, ст. 68; Haller II, ст. 13.

79. Вези біду й до Кракова, буде біда єднакова. (Гнїдк.)

Значіне двояке: а) іди й до Кракова (загалом у якусь далеку чужину), то й там знайдеш таку саму біду, як дома і б) вези злого, нездарного чоловіка в иньший край, у велике місто, він усе буде однаковий. Пор. Adalb. Kraków 2; Hoc. 454.

80. Вже му, видно, йшло на біду. (Наг.)

Сказано про скотину, що дуже гарно росла й годувала ся, а потім звелась нї на що; те саме про гарну, розумну дитину, що вмерла малою.

81. Виймив го з біди. (Наг.)

Знач. допоміг йому, виратував його. Пор. Wander III, 1060 (Noth 360).

82. Вилабудав сї з біди. (Наг.)

Видобув ся з тяжким трудом із лихого положеня. Пор. Wand. IV, 1458 (Unglück 493).

83. Вилїзь бідо з біди! (Сор.)

Двояке значіне: а) пародия екзорцизму, отже щось подібне до євангельського: „повелѣваю ти, душе нечистый, изыди изъ нея“, або б) жартлива апострофа до якогось бідолахи, щоб ратував ся зі свого нещастя. В першім разї „бідо“ значило би стілько, що „чорте“ (в тім значіню се слово уживає ся дуже часто, див. вище ч. 11, 15), а в другім значило би бідного чоловіка або загалом чоловіка, до якого обертають ся з певним співчутем змішаним із маловаженем.

84. Від біди не втечеш. (Наг.)

Злої пригоди не вбережеш ся. Пор. моск. Ат биды ни уйдьош. (Дик. 213); Wand. IV, 1440 (Unglück 64, 215).

85. Відбивай біду на бік на якийсь час! (Дидв.)

Себ-то: не турбуй ся, забувай про клопоти.

86. Від чого біда? (Гнїдк.)

Значить стількож, що: на те й лихо, памятай про потребу боротьби з ним.

87. Він біди не знає. (Наг.)

Говорять про гордого, нелюдяного, твердосердого чоловіка. Пор. нїм. Wander III, 1060 (Noth 366).

88. Він є на біді, на великій. (Лім.)

Себ-то: він тепер у тяжкій пригоді, в горю. Анальоґічну нїм. поговірку див. Wander III, 1060 (Noth 372).

89. Впав у біду, як курка в борщ. (Ільк.)

Нема йому виходу, горе зовсїм перемогло, зломало його. Див. Ном. 2222.

90. Всюди біда, лиш там добре, де нас нема. (Ільк.)

Звісне еґоцентричне розуміне сьвіта: те тілько лихо, що менї долягає, знач. де мене нема, там і лиха нема.

91. Годи біді, як самій собі. (Берез.)

Значіне двояке залежне від знач. слова біда: а) догаджай якійсь недобрій, неспокійній людинї; б) в нещасливім випадку мусить чоловік задля того лиха робити, дбати, пильнувати так, як би нераз не робив для себе, для своєї приємности.

92. Дай Боже біди, а грошї будут. (Лев. Ільк.) ...біду... (Залїсє)

В бідї чоловік мусить добути грошї, хоч нераз і з такими жертвами, яких би не повїс у нормальних обставинах. Пор. висше ч. 21.

93. Де-сь, бідо, була? — Тебе-м шукала. (Доброс.)

Значіне подвійне: або чоловік промовляє добродушно-жартливо чи сердито до якоїсь близької людини, з якою довго не міг здибати ся, або образово представлено момент, коли чоловік попадає в нещастє, якого не надїяв ся, та яке з давна грозило йому. Пор. новогрецьке: „Бідо, де йдеш? — До дому артиста.“ Wand. IV, 1450 (Unglück 296)

94. Десь сї всьи біда на мене злїзла. (Наг.)

Говорить у розпуцї чоловік, якого постигає лихо з ріжних боків. Пор. Wand. IV, 1457 (Unglück 462).

95. До біди доріг богато, а від біди й стежки нема. (Корч.)

Найріжнїйші занятя і дїла можуть довести до нещастя, з якого вихід дуже трудний.

96. До біди найде ся все й прибідок. (Луч.)

До одного лиха приторочить ся й друге, хоч би й меньше.

97. До біди не далеко. (Наг.)

Знач. її все можна надїяти ся. Див. Ном. 2183; Wand. IV, 1447 (Unglück 209).

98. До біди обизви сї, то скаже: „Писок маєш“, а мовчи, то скаже: „Ци вже й говорити не вмієш?“ (Наг.)

До біди, знач. до напасливого, незгідливого чоловіка; такому все недогода. „Писок маєш“ — еліптично, scil. великий рот маєш, ти балакучий, сварливий.

99. Довів го до біди. (Наг.)

Себ-то: до бідности, до нещастя, пор. Wander III, 1060 (Noth 362).

100. Дочекаєш сї біди на голову. (Наг.)

Коли хтось висловлює надїю на якусь непевну поміч.

101. Ет, біда! (Мінч.)
Сердита відповідь на питанє: Як там у вас, чи гаразд?

102. Єдна біда не дасть ся в знаки, аж як ся десять до купи злїзе. (Луч.)
Русин так привик до лиха, що одно само йому немов і байдуже. Пор. Čelak. 155.

103. Єдна біда не докучит, аж ся десять злучит. (Гнїдк.)
Див. попереднє. Пор. Ном. 2191; Ком. 60; Wand. IV, 1441 (Unglück 85).

104. За бідою не шукав, сама прийшла. (Доброс.)
Лихо приходить ненадїйно, сам чоловік не знає, відки.

105. Зайди си з бідов, біди сї не збудеш. (Наг.)
Себ-то: зчіпи ся, зтоваришуй ся з поганим чоловіком, то й не позбудеш ся клопоту. Пор. Wand. IV, 1445 (Unglück 168).

106. Зачепив біду. (Наг.)
Почав розмову або що з лихим, сердитим чоловіком і набрав ся від него лайки або побоїв.

107. Зачепи си біду, то з нев не дійдеш ладу. (Колом.)
Пор. вище ч. 105 і 106.

108. З біди не вмре, з роскоши жити не буде. (Явор.)
Знач. і біда і роскіш у житю минають, перебувають ся, не творять основи житя.

109. З бідою найдеш, а не подїлиш ся. (Залїсє)
З лихим, завидющим чоловіком і користь не на користь виходить.

110. Здибле чоловіка біда на гладкій дорозї. (Лучак.)
Несподївано попадає чоловік у нещастє. Пор. вище ч. 35.

111. З єднов бідов, як з рідпов сестров. (Наг.)
Scil. можна жити, погодити ся. Та звичайно чоловікови докучають рїжні лиха.

112. Зійшов на біду. (Наг.)
Знач. збіднїв, звів ся нї на що. Пор. Wander III, 1059 (Noth 372).

113. З сьвітною бідою. (Гнїдк.)
Значінє не зовсїм ясне. Слова „сьвітний“ у Желех. нема. По значіню його треба виводити від „сьвіт“, пор. всесьвітпий, — отже: з бідою з усего сьвіта, привселюдною, загальною.

114. З тьижков бідов. (Наг.)
Еліптично, дод. зробив або пішло се з великими трудностями, на силу. Пор. Wander III, 1060 (Noth 374).

115. Іди до біди, до тьижкої! (Наг.)
Відчепи ся, згірдно. Пор. нїм. Dass dich die schwere Noth! Wander III, 105 (Noth 357)

116. Іди, йди, не шукай си біди! (Наг.)
Не зачіпай, бо буде біда. Пор. білоруське: Не шукай бѣды, бѣда сама цебе найдзець (Нос. ст. 380); пор. Ном. 2180.

117. Коби біда, а гроші будут. (Луч.)
Пор. вище ч. 92.

118. Коби так о що, як о біду. (Наг.)
Scil. трудно. Всяке добро здобуває ся тяжко, а біда легко.

119. Коби хрестїнин свою біду знав, то би в нїй нїколи не бував. (Наг.)
...то би ї на сто миль обминав. (Наг.)

Стеріг ся б наблизитись до того місця. Говорять, коли когось у несподіваним місці (прим. у гостині, на ярмарку) спіткає якесь лихо.

120. Коби чоловік свою біду знав, то би їй зараз очи вибрав. (Наг.)
Знач. запобіг би їй, учинив би її нешкідливою.

121. Кого ся біда вчепить з ранку, того держить ся аж до останку. (Ільк.)
Кому нещастить ся з молоду, той і до смерти не зазнає добра. Пор. польське: Komu bieda z ranku, to i do ustanku (Adalb. Bieda 110); Wand. IV, 1452 (Unglück 348).

122. Кого ся біда вчепить, того ся тримає і руками і ногами. (Ільк.)
Хто раз попаде в нещасте, тому вже тяжко позбути ся його наслїдків. Див. Ном. 2170. Пор. польське: Jak się bieda uczepi, to jej i kijem nie odpędzisz. (Adalb. Bieda 42).

123. Кождий свою біду знає. (Наг.)
Відповідають на влазливі питаня: а що вам таке, чого зажурились? Те саме нїм. Wander IV, 1446 (Unglück 177).

124. Кождому своя біда в голові. (Наг.)
Кождий своїм лихом турбує ся. Те саме у Поляків: Każdemu swoja bieda w głowie (Adalb. Bieda 109); Wand. IV, 1441 (Unglück 75).

125. Коли біда найбільша, то поміч Божа найблизша. (Терноп.)
Загально розповсюджена думка, пор. нїм. Wenn die Noth am grössten, ist Gottes Hilfe am nächsten, Wander III, 1058 (Noth 317), або: Je grösser Noth, je näher Gott (Simr. 7585); в загальнїйшій формі у Словаків: Kde bieda vel'ká, tam pomoc blizká (Zátur. IX, 103); близше до нашого чеське: Když je nouze největší, bývá pomoc boží nejbližší (Libl. 58).

126. Коли біда, не йди до Жида, але до сусїда. (Петр. Кобр.)
Сусїд — найблизший, так сказати, природний поратівник у бідї. Пор. польське: Kiedy bieda, do sąsiada (Adalb. Bieda 55 і дословно схожий з нашим варіянт у дод. на стор. 666); Čelak 412.

127. Коли біда, то й плач не поможе. (Ільк. Петр.)
Поможе тілько подвоєна енерґія, дїяльність та зарадність. Те саме в польськім, див. Adalb. Bieda 107.

128. Кому біда, а людям сьміх. (Тереб.)
Не всяка зла пригода збуджує загальне співчутє; буває й так, що збудить насьміхи та кпини. Див. Ном. 2350. Подібне білор. Чужая бѣда людземъ смѣхъ (Нос. 467); те саме у Поляків, див. Adalb. Bieda 27, 64.

129. Котрóй біду знає, то той не фіґлює. (Крех.)
Себ-то: не піднимає на сьміх иньшого, що впав у біду. Пор. Wander III, 1059 (Noth 343): Wer selber war in Noth, reicht gern dem Hungrigen Brot.

130. Куди піду, то все біду знайду. (Замул.)
Говорить про себе тзв. Pechvogel, якому і найкористнїйші обставини виходять на зле.

131. Ляда біда чоловіка удрé. (Ільк.)
Звичайно говорять про дрібних урядників, возних, писарів і т. и., що користуючись прикрим положенєм або потребою селянина бажають видусити від него якусь дачку для себе. „Біда“ згірдно: непочесний, неважний чоловік.

132. Малу біду сховає і за пазуху, а великої не впхає і в міх. (Мшанець)
Знач. мале лихо перебуде чоловік і не говорячи про него нїкому, а велике доходить до відома всеї громади.

133. Ми вже відав у бідї до віка будемо мешкав. (Крех.)
Вислов безнадїйности бідного чоловіка, що не бачить можности лїпшої будущини.

134. На бідї будеш, на великій. (Лімна)
Таким поступуванєм дійдеш до великого лиха. Пор. вище ч. 88.

135. На біду-м сї вродив. (Наг.)
Говорить бідний. Пор. Wand. IV, 1458 (Unglück 481).

136. На біду не богато треба. (Яс. С.)
Scil. заходу, стараня; найменьша нагода може її спровадити.

137. На біду не цїпом молотити. (Наг.)
Себ-то: не треба тяжко працювати, навпаки, чим лекше собі поводиш ся, тим певнїйше вона прийде.

138. На біду як на гору кладе ся. (Гнїдк.)
Значінє не ясне менї. Звичайно на гору не треба ще й класти, бо вона й без того висока. Фраза „кладе ся на біду“ значить те саме, що „йде на біду“ (пор. ч. 80), щось призначене на нещастє. Виходило би (в порівнаню з ч. 80) значінє: коли чоловік має впасти в біду, то перед тим йому щастить ся, так немов би піднимав ся на гору, щоб потім тим глубше і тяжше впасти. Пор. укр. Коли б так на гору, як на біду (Ном. 2189).

139. На-в-пів з бідов то зробив. (Наг.)
Знач. ледво не ледво, неохітно, навпів присилуваний.

140. Най тї біда озьме! (Наг.)
Прокляте, пор. Wander IV, 1060 (Noth 357).

141. Напитав собі біди. (Наг.)
Власними заходами надбав собі лихо, самохіть ускочив у біду. Пор. вище ч. 60.

142. Научить біда ворожи́ти, коли нема що в губу вложити. (Ільк.)
Бідність учить промишляти. Оповіданє про те, як бідна баба стала ворожкою, див. Житє і Слово II, 359. У воронїжських Великорусів подібно: Быть варажыть, када не́чыва в рот палажыть (Дик. 713); те саме у Поляків (Adalb. Bieda 75).

143. Научит біда по́пити, коли ся нема чого вхопити. (Петр.) Навчит ...як нема що... (Тереб) ...як сї нема чого... (Наг.)
Натяк на бідний стан давнїх попів, що жили з ласки громади. Значінє: біда примушує чоловіка промишляти про себе, давати собі раду, щоб не терпіти голоду. Те саме Ном. 2199. Дословно з руського перекладено у Поляків: Nauczy bieda popić, kiedy niema czego chopić (Adalb. Bieda 74). Думка, що бідність учителька всяких хитрощів, часто висловлювалась ще в старовину, пор. грецьке: *Πολλῶν ὁ λιμὸς γίνεται διδάσκαλος* (Бідність учитель усякої всячини), або, як каже Теокріт: *Ἁ πενία, Διόφαντε, μόνα τὰς τέχνας ἐγείρει* (бідність сама збуджує всякі штуки, див. Beb. 206, стор. 58 і 312); пор. середньовічний вірш: Artes atque dolum tenuis vestigat egestas (Tunnic. 90); пор. нїм. Noth lehrt einen Bären tanzen і апальоґічні Simr. 7567—7571; Wander II, 1054 (Noth 223—245).

144. На чиюсь біду я там прийду. (Кол.)
Погроза. Говорив чоловік, коли йому донесли, що в коршмі бють його своякa.

145. На що ти біди на здорову голову? (Наг.)
Пощо шукати зайвого?

146. Не вийдеш з біди, як камінь з води. (Гнїдк.)
Знов образи „біда“ і „вода“ переплїтають ся; вийти з біди, увільнити ся від лиха, уявлено як виринути з води. Пор. Ном. 2157.

147. Не дай Боже помалу на біду сходити! (Луч.)
Жартливо, зовсїм не з тою думкою, що лїпше від разу впасти в нещасте.

148. Не забагай біди! (Луч.)
Коли хто захочує чогось такого, що грозить небезпекою або втратою.

149. Не зазнавши біди не буде добра. (Ільк.)
Хто зазнав біди, вміє шанувати добро, значить, не зазнавши лиха не зуміє вдержати добра. Пор. нїм. Wer nicht gesteckt in Noth, weist nicht, wie schmeckt der Sorgen Brot, див. Wander III, 1059 (Noth 338).

150. Не зачіпай біди, най біда щезає. (Луч.)
Говорять про сварливого, напасливого чоловіка, з яким не добре входити в дїло, анї навіть у розмову. Пор. Wand. IV, 1445 (Unglück 151).

151. Не з біди му сї дїє. (Наг.)
Нїщо йому не долягає, то й може гордувати та коверзувати

152. Нема більшої біди над лихі сусїди. (Гнїдк.)
Як добрий сусїд — велике добро, так навпаки злий — велике лихо, пор. вище ч. 125, а також Сусїд.

153. Не могла біда на нашу хижу сїсти, та сїла на сусїдову. — Цитте, дїти, цитте, чей уна ще на нашу сяде. (Мшан.)
Гумор лежить у рїжнороднім значіню слова „біда“. Приказка взята з оповіданя про те, як у гірське село залетїв бузько (там вони рідкість) і сїв на одну хату, а сусїдські дїти почали плакати, чому не сїв на їхню, див. Етн. Зб. VI, 73.

154. Не могла мя біда минути. (Гнїдк.)
„Не могла“ не в значіню „мусїла“, а в значіню жалю: чому не минула?

155. Не тьижко з бідов у біду впасти. (Наг.)
З поганим чоловіком легко прийти до сварки, бійки або иньшого лиха.

156. Не тьижко на біду зійти. (Наг.) ...до бійди прийти. (Наг.)
Знач. збіднїти, звестись нїнащо, або впасти в нещасте дуже легко.

157. Нїхто не знає, де го біда спіткає. (Наг.) ...чекає. (Цен.)
Нїде чоловік не забезпечений від лихої пригоди. Пор. вище ч. 119.

158. Нїхто чужої біди не знає. (Наг.)
Себ-то: не може відчути чужого лиха так як своє.

159. О біду не трудно. (Ільк. Петр.) ...не тяжко. (Залїсє)
Конструкция мб. польська. Див. Ном. 2186.

160. Одна біда чоловікови не докучит. (Залїсє) Єдна... (Ільк. Петр.)
Див вище ч. 103. У Поляків те саме: Jedna bieda nie dokuczy (Adalb. Bieda 45).

161. Одна біда як рідна сестра, але як сто бід, то тогди будь мудрий і вітримай! (Гвозд.)
Значінє такеж, як і ч. 160. Пор. білор. Одна бѣда не бѣда, а коли дзвѣ, три разомъ, то бѣда. (Нос. ст. 390); польське ...ale dziesięć razem. (Brzoz.

Bieda 10); Zátur. XII, 110; великор. Адно горе — ни горе, как бы з два нé-была (Дик. 97).

162. Ой біда, не гаразд, як бідї не подаст. (Пост.)
Себ-то, коли бідного не поратують.

163. Ой біда тай годї. (Ільк.)
Вислов знеохоти, огірченя. Див. Ном. 2224.

164. Пек ти, бідо, оссина ти! (Наг.)
Найзагальнїйша форма лайки: пропадай! Значінє слів „пек“ і „оссинá“ (у Желех. осина) темне; в „пек“ без сумнїву лежить ономатопоетичний вираз плюваня, те, що в нїм. pfui.

165. Підвів го під біду. (Наг.)
Про хитрого, злобного чоловіка, що втягнув иньшого в якесь погане або небезпечне дїло.

166. Пізнати біду і серед болота. (Кольб.)
Гумор і тут у двоякім значінню слова „біда“: а) пізнати сякого-такого (не конче злого) і в болотї, коли обталапає ся і б) в'їхавши або застрягши в болото пізнаєш біду.

167. Пішла біда до Босир тай виїла з бочки сир; а як пішла до Циган, там їй став ся саксаган. (Зазул.)
Приказка зложена в формі строфи звісної пісні про мандрівку Біди по ріжних селах, при чім у кождім двостиху подаєть ся до риму з назвою даного села якусь пригоду чи увагу тої (персонїфікованої) Біди, звичайно з притиком до характеру людей або властивости місця, а часто й без притику, аби до риму. Босири і Цигани — села Борщівського пов. Текст пісні про Біду і збірку анальоґічних строф про ріжні галицькі місцевости див. Житє і Слово IV, 27—31. Саксаган — капýт, смерть, пор. Ном. 14081.

168. Пішло му на біду. (Наг.)
Дізнав страт у господарстві або лиха в домашнім житю, руйнує ся і не може підняти ся.

169. Присїла го вся біда: вже нї окріп, нї вода. (Гнїдк.)
З біди зробив ся байдужним, апатичним.

170. Самохіть в біду лїзе. (Наг.)
Коли хтось не слухає осторог анї упімнень і не перестає робити лихо. Пор. Wand. IV, 1458 (Unglück 484).

171. Сам своїй бідї винен. (Наг.)
Про чоловіка, що попав у лихо з власної провини. Пор. Wand. IV, 1458 (Unglück 480).

172. Сїм бід на єден обід. (Наг.)
Говорять про скупого богача, що не любить нїчого дати або зробити не вилаявшись. Здаєть ся, що се перекручена стара приповідка: Сїм бід, один одвіт (Ном. 4277), себ-то: чи за один злочин, чи за більше, все однакова кара. Таке значінє має ся приповідка у Поляків, де кажеть ся: Siedm bied, a jeden odwet (Adalb. Bieda 79), де слово odwet відповідає руському одвіт = odpowiedzialność.

173. Старша біда як гаразд. (Луч.) ....як роскіш. (Пужн)
Пор. висше ч. 50.

174. Та вже аби на біду не було! (Наг.)
Знач. було б дивно, як би не було, або: на біду мусить бути.

175. Та вже би крайна біда була, як би того не зробив. (Наг.)
Було би погано, зовсім несуразно, як би не зробив.

176. Така біда, що й не тра лїпшої, отсеї досить. (Ключів)
Гумористично, коли хтось у великім клопоті і силкує ся хоч жартами влекшити свою душу.

177. Така біда, що нема мукй око запорошити. (Луч.)
Недостаток живности, се найчастїйша форма нещастя, що постигає наш народ, а особливо на хлїбороднім Поділю.

178. Та як би ни було біди, то би ни знали, шо то гаразд. (Кольб.)
Гаразд має цїну тілько як контраст з лихим положенєм, пор. висше ч. 149.

179. Ти бідо якась! (Наг.)
Промовляють звичайно до малих дїтей, навіть пестливо. В основі такого титулованя люблених дїтей „бідою“, „марою“, „поманою“, „манїєю“ і т. и. лежить прастаре віруване, що злі демони чіпають ся дїтей з гарними іменами, а оминають таких, що їх кличуть погано. Про се див. мої „Студиї над Карпаторуським письменством I“ (Записки Н. Тов. ім. Шевч. CXL, стор. 46.

180. Ти бідою журиш ся, а в неї донька росте. (Корч.)
Себ-то: ти турбуєш ся одним лихом, а з него вже наростає тобі иньше. Ту саму думку, але мляво висловлює Поляк: O biedę kłopotu nigdy niema, bo nie zginie (Adalb. Bieda 113); нїм. Ein Unglück geb'ert das andere і покревні див. Wand. IV, 1441 (Unglück 79, 81).

181. То ще пів біди. (Наг.) ...пів біди біда. (Кол.) ...пів біди лйха. (Стрий)
Зам. се не велика біда. Пор. польське: Jeszcze to pół biedy (Adalb. Bieda 50).

182. Уступи ся бідї з очей. (Замул.)
„Бідї“ тут у значіню лихому чоловікови.

183. Хоть біда, то гоц! (Петр.)
Говорять про веселого, легкомисного чоловіка, що байдужий до свого горя не перестає жартувати, гуляти та забавляти ся. Те саме у Поляків, див. Adalb. Bieda 24 і у Білорусів (Нос. ст. 454).

184. Хоть куди біда. (Корч.)
Знач. біда на всї боки, не аби яка. Лат. Mare malorum і покревні Wand. IV, 1458 (Unglück 497, 8).

185. Хто біди не зазнав, той не вміє добра шьинувати. (Наг)
Та сама думка в подібній формі висловлена висше ч. 149, 174 Пор. Wand. II (Gut, 217); IV, 1455 (Unglück 422, 451).

186. Хто біди не зазнав, той о нїй гадати не може. (Явор.)
Коли хтось у добрі, теоретично говорить про нужду иньших. Пор. польське Kto sam doznał biedy, ten innych biedę zrozumie (Adalb. Bieda 67); Wand. IV, 1455 (Unglück 421). Гадати — місцевий польонїзм, зам. говорити.

187. Хто біди не знає, най ся мене спитає. (Ільк.)
Говорить про себе чоловік, що зазнав на своїм віцї богато лиха. Див Ном. 2218.

188. Хто біду має, той богато знає; хто гаразд має, той мало знає. (Ільк.)
Лихі пригоди і боротьба з ними дають людському житю далеко богатший зміст, ніж одностайний добробит, який звичайно отуплює й увагу. Див. Ном. 2201.

189. Хто в бідї, біду стерпит, — а хто в гаразді, щоб ніколи біди не знав. (Ільк.)
Слова бідного чоловіка, що сам привик бороти ся з лихом, але знаючи всю важкість сеї боротьби не бажає сего нікому иньшому. Те-ж Ном. 2153.

190. Хто в бідї дав, два рази дав. (Ільк.)
Характерна модифікация латинської припов. Bis dat, qui cito dat.

191. Хто знає, де на чоловіка біда чекає! (Наг.)
Та сама думка троха в иньшій формі висловлена висше ч. 119.

192. Ци далеко тут до біди? (Наг.)
Говорить чоловік, коли мало-мало, через якусь дрібну обставину здужав уйти нещастя.

193. Ци то нині о біду тьижко? (Наг.)
Не тілько „нині“, але й усе чоловік наражений на лихі пригоди.

194. Ци хочеш мі в біду ввалити? (Наг.)
Говорить чоловік до товариша, що радить йому брати ся до якогось небезпечного дїла, або й сьвідомо накликає на него небезпеку.

195. Через бід[illegible] не тьижко в біду впасти. (Наг.)
Через лихого чоловіка в нещасте. Пор. словацьке Prišiel z biedy do nevole (Zátur. XII, 201).

196. Чоловік найбільше на біду робит. (Наг.)
Наші селяне розуміють нераз „біду“ дуже широко. Отже податки і всякі дачки та драчки будуть для них так само бідою, як випита горівка, судові кари, випадки смерти або хороби в домі, загалом усе, що пожирає більшу часть їх доходів і не справляє їм приємности.

197. Чужа біда за сахар, а своя за хрін. (Дар.)
Знач. чужій бідї нераз нишком і порадуєш ся, а своя гірко смакує, ще й сльози витискає. Пор. Ном. 2341; пор. нїм. Fremdes Unglück ist süss і под. Wand. IV, 1452 (Unglück 346).

198. Щезни бідо в безвісти! (Наг.)
Прокляте; „бідо“ може відносити ся і до певної особи і загалом до неприємної ситуациї, в якій находить ся чоловік.

199. Ще не ци́ле-ме́ре біда. (Гор.)
Знач. се ще не велика, не настояща біда. Ме́ре, пор. лат. mero — чисто, дїйсно. Пор. Wander III, 1060 (Noth 358).

200. Що за біда, петь ся вода! (Дар.)
Жартливо, коли хтось дивуєть ся якійсь зовсїм простій і природній річи. Приповідка взята з нар. оповіданя про жінку, що тайком перед чоловіком купила ковбасу, з'їла половину, а другу сховала під подушку, а потім раз у раз попивала воду та приговорювала як висше. Див. Етн. Зб. VI, 11; те саме Ном. 5233; подібне у Білорусів: То не бѣда, што пьецца вода (Нос. ст. 443), та мабуть там забулось оповіданє, що дало початок приповідці. Ще меньше ясне значінє в другій білор. приповідці: Бѣда, што не пьецца вода (Нос. ст. 268);

Носович пояснює: „жартливо говорять, коли хто турбує ся маловажною прикрістю“ — але се пояснене якесь натягнене.

201. Що му біда зробит? (Наг.)

Себ-то: він не подасть ся, не злякає ся, перетриває лиху годину, він сильний, богатий або має протекцию.

202. Що робити з біди? Тра в голову заходити (Ільк.) ...зайти. (Мінч.)

В голову заходити — журити ся, та тут значить: подумати, поміркувати. Див. Ном. 6507.

203. Я бідою зріс. (Комар.)

Себ-то: в бідних обставинах, серед недостатку.

204. Я з бідою, як з рідною мамою. (Сор.)

Зжив ся з лихом, привик до бідности.

205. Яка біда уродилась, така і згине. (Лев. Ільк.)

Знач. який недобрий, дурний, пустий уродив ся, такий і згине. Те саме (з помилкою „Як“) у Ном. 2168.

206. Як бим був біду знав, був бим її не чіпав. (Замул.)

Подібна думка в троха иньшій формі висловлена висше, див. ч. 120.

207. Як би ти мою біду знав, то б ти й свою показав. (Тереб.)

Слово „біда“ має тут двояке значіне: а) лихо, горе — знач. горе одного чоловіка спонукує другого до співчутя, до виявленя свого горя; б) полові орґани, пор. далї під Старий.

208. Як би чоловік свою біду знав, то би в нї нїколи не бував. (Наг.)

Пор. висше ч. 119; Wand. IV, 1440 (Unglück 66).

209. Як біда йде, то не тра й підгонити. (Колом.)

Іде — знач. валить ся на чоловіка, множить ся.

210. Як біда, то до Жида, а як мине біда, най дїдько бере Жида. (Ільк.)

Жид у селї звичайно — шинкарь, у якого люде заливають своє горе горівкою. Розуміють ся, що коли мине потреба такого хвилевого забутя, звичайний чоловік до коршми не йде тай супроти Жида не почуває ся до нїякої вдячности. Пор. білор. Якъ бѣда, мы до Жида (Нос. 479). Близша до нашої польська припов. Kiedy bieda, to do Żyda, a po biedzie za drzwi Żydzie! (Adalb. Bieda 57), хоча тут очевидно характеризує ся положене і настрій польського пана, що в бідї позичає від Жида грошї, а потім знов поводить ся з Жидом як із собакою. Пор. нїм. Wander III, 1059 (Noth 324).

211. Як є біда, то є й прибідок. (Наг.)

При більшій бідї й меньша, пор. висше ч. 97.

212. Якої біди в мене хочеш? (Наг.)

Сердито, але не конче в злім значіню, зам. чого від мене хочеш?

213. Як ся кому на біду кладе, то як масло в дїжку. (Гнїдк.)

Про зворот „кладе ся на біду“ див. висше ч 136. Значіне: чоловік набирає ся добра, здоровля, краси, а нараз біда все те занївечить.

214. Я ще з тобов до біди прийду, до тьижкої. (Наг.)

У сварцї; мовляв: не дразни мене, а то вдарю, скалїчу або вбю.

Бідацтво. 1. Довше моє бідацтво, нїж його богацтво. (Луч.)

Богацтво мине швидко, а бідному його бідности не відбере нїхто. Те саме у Кашубів: Naszė bièdė mdze (będzie) dłeżi jak jeho panstwa. (Adalb.

Bieda 73); віршову форму попсовано і в укр. Довші мої злидні, ніж твоє богатство (Ком. 81).

Бідний. 1. А щож то бідному жити не треба? (Наг.)

Коли хтось кривдить або занедбує бідного. Пор. Wander I, 193 (Arm 57).

2. Біда бідному і без наймита. (Ільк.)

Іронічно. Богач жалує ся, що має біду з наймитами, а бідний каже, що йому й без наймита лихо. Ту саму думку, але без зазначеня соціяльного контрасту висловлює Поляк: Bieda biednemu żyć w świecie samemu. (Adalb. Biedny 2); пор. нім. Wander II, 1423 (Knecht 11).

3. Бідний аби п—ки не мав, а богач очий у голові! (Ценів)

Біднота бодай не плодила ся, а богач щоб не міг бачити свойого богацтва.

4. Бідний єм: утік мені розум з хати. (Карлів)

Тоді чоловік найбіднійший, коли розуму не стає. Та сама думка в Талмудї: „Той тілько бідний, кому не стає доброго розуму“; подібне у Греків: *Ἔστι πενία αὕτη σαφὴς, τὸ δεόμενόν τινος μὴ ἔχειν χρῆσθαι* (Се справдї сама бідність — мати те, чого треба, а не вміти користувати ся сим — у Ксенофонта), див. Wahl I, стор. 165; пор. Ном. 1569.

5. Бідний мусит їсти пироги, як не́ чиру. (Лім.)

Гумористично; анальоґічна нїмецька поговірка про одну високопоставлену даму, що почувши про бідних людей, що мерли з голоду без хлїба, скрикнула: „Ах бідні люде, чомуж вони не їдять булок?“ Пор. Wander I, 145 (Armuth 195). Той сам гумор і в польськім: Nauczy bieda pierogów jeść (Adalb. Bieda 112). Пор. нїм. In der Zeit der Noth isst man Pastetenrinden statt Brot (Simr. 7590).

6. Бідний робит і танину́ і дорогітню́. (Наг.)

Бідних покупців, звісно, на предмети необхідні для житя, найбільше, значить і цїни йдуть у гору або в низ відповідно до їх попиту.

7. Бідного бесїда — богатому покута. (Гнїдк.)

Значіне двояке: а) бідний своїми просьбами надоїдає богачеви, так що сей сердить ся слухаючи його, і б) богач завидливий рад би, щоб громада тілько його слухала і лютить ся, коли й бідний скаже розумне слово. Анальоґічні нїмецькі приповідки (Simr. 514—518) мають те значіне, що в очах богатого промова бідного не має нїякого значіня: Armer Leute Witz (Rede) gilt nicht.

8. Бідного все в зубах носьит. (Комар.)

На бідного найлекше пустити поговір, підозріне та неславу.

9. Бідного нїхто не знає. (Наг.)

Себ-то нїхто не признає ся до него, щоб бідний не просив у него підмоги. Те саме в нїм. Arme Leute kennt Niemand (Simr. 494); слов. Kúms' biedny, nikto t'a neznú (Zátur. VII, 856); Wahl I, стор. 38.

10. Бідному все вітер у очи віє. (Коб.)

Всї обставини йому не сприяють, усе виходить йому на шкоду. Те саме у Поляків: Biednemu zawsze wiatr w oczy (Adalb. Biedny 4); пор. нїм. Wander III, 591 (Mensch 51) і V, 258 (Wind 289).

11. Бідному всюди біда. (Ільк.) ...всюда... (Мінч.)

Сама зміна місця ще не запоможе його бідности. Див. Ном. 1567. Те саме в польськім: Biednemu wszędy bieda (Adalb. Biedny 14) і в старор.: Бѣдному вездѣ бѣдно (Сим. 250).

12. Бідному на весілю і ніч за коротка. (Сор.)
Те, що для иньших буває радістю, бідному вимірене скупо. Те саме в польськім: Biednemu, to i weselna noc krótka (Adalb. Biedny 3).

13. Бідному царство небесне. (Наг.)
Тут на землї йому не зазнати добра і він мусить потїшати себе надгородою в будущім житю. Найчастїйше говорять се в іронїчнім значіню, мовляв: бідний усе нї з чим лишає ся, йому обіцюють таке, чого й дати не можуть. Пор. Wander I, 134 (Arm 69).

14. Все на бідного дригота́. (Ільк.)
Не досить, що бідний, а ще й мусить дрижати зимою, не маючи в що тепле одягти ся.

15. В чім бідний брьикує, в тім пан смакує. (Наг.)
Говорять селяне, коли зайде розмова про панські страви, особливо про такі, яких прості люде не їдять, як ось ріжні салати, жаби, устриці і т. и.

16. Коби бідний мав щістьи, то би го не било нещістьи. (Наг.)
Загально розповсюджений серед нашого народа фаталїстичний погляд, що добрий або злий оборот у людському житю залежить від якоїсь висшої сили, чи радше від боротьби двох противних сил — злої й доброї. Щасте і нещасте часто персонїфікують ся і в казках, див. Етн. Зб.

17. Коли-сь бідний, не знає тя й брат рідний. (Гнїдк.)
Бідного відцурують ся й рідня. Пор. у Евріпідовій Медеї 560: *Πένητα φεύγει πᾶς τις ἐκποδὼν φίλος* (від бідного тїкає що духу кождий приятель) і італїянське: I misero é separato dal suo intimo amico (бідний розлучає ся зі своїм найблизшим приятелем), пор. Wahl I, 38.

18. Надаріт бідного! (Котуз.)
Формулка, з якою жебраки, відмовивши молитву, обертають ся до селян.

19. Не на бідного трафило. (Наг.)
Коли заможному чоловікови стане ся якась шкода або прийде ся зробити якийсь надзвичайний видаток.

20. Такий єм бідний, як мак на четверо. (Наг.)
Макове зерно, роздроблене на четверо — символ дуже малесенької вартости.

21. Такой бідному пїколи нїчого не мати. (Ільк.)
Бідного не держить ся маєток; пор. євангельське: „у неимущего и еже что мнится имѣти отнимется“.

22. У бідного біда скаче, а дїтина їсти плаче. (Комар.)
„Біда“, себ-то злий демон, тїшить ся людському бідуваню.

23. У бідного не позичьий, а бридкої дївки не цїлуй, бо цїле житє буде хвалити сї. (Сор.)
Для бідного се незвичайне дїло, щоб у него хтось зичив, так само як для бридкої дївки, щоб її хтось цїлував — то й розговорять се иньшим.

24. У бідного приятелї мрут. (Льв.)
Чим більше чоловік біднїє, тим меньше має приятелїв; його відцурують ся, так як би мерли для нього. Пор. висше ч. 17.

25. Хто бідному дасть, тому Бог віддасть. (Кол.) ...той не збіднїє. (Наг.)
Упімненє до милосердя над бідними. Оріґінал його — гебрейський (Притчі Соломонові XXVIII, 27): Qui dat pauperi, non indigebit, у нас у Остр. Біб.:

Иже даетъ оубогимъ, не оскудѣетъ; споріднені з сею приказки нїмецькі, анґлїйські, французькі та італїянські див. Wahl, I, ст. 44; Simr. 485.

26. Чим ся бідний розболит, тим ся й гойит. (Ком.)

Від недостатку занедужає тай лїчить ся диєтою, бо немає за що покликати лїкаря.

27. Як не буде бідний ланда́ти, то буде голодати. (Наг.)

Мусить ходити сюди-туди, щоб придбати поживи.

28. Як ся бідний женит, тогди й ніч мала. (Кобил.)

Що добре, то бідному того мало, пор. висше ч. 12; надто Wand. I, 136 (der Arme 129, 134, 141); Adalb. Biedny 3.

Біднївство. 1. З біднївства́ пристав. (Снят.)

Себ то з бідного дому, з бідної сїм'ї оженив ся і перейшов жити в жінчину сїм'ю.

Бідувати. 1. Бідує, як ся нащадив. (Гнїдк.)

Від коли вродив ся.

2. Треба бідувати до гробової дошки. (Гнїдк.)

Про вислов „гробова дошка" див. статю Карловича „Grobowa deska" (A. Kalina, Lud I, 16). Те саме Ном. 2436.

Бійка. 1. Бере ся до бійки. (Наг.)

Говорять про меньшого, слабшого, що пориває ся бити ся зо старшим або сильнїйшим.

2. Йому й бійка не поможе, не то добре слово. (Цен.)

Говорять про упертого та завзятого.

3. Ту сї без бійки не обійде. (Наг.)

Коли селяне пяні починають сварити ся.

Бік. 1. Аж боки зривали зо сьміху. (Льв.)

Знач. аж тріскали, пор. Linde I, 144; Нос. ст. 263.

2. Боками робити. (Наг.)

Важко дихати, мучити ся, пор. Linde I, 144.

3. Боки му вилатав. (Наг.)

Набив його. Пор. польське: Wysmarował mu boki (Adalb. Bok 4).

4. Боки му сї злипают. (Наг.)

Такий голодний, худий. Пор. польське: Bok boku sięga (Adalb. Bok 2).

5. Боком сї держит від мене. (Наг.)

Сторонить, сердить ся.

6. Боком ти то вилїзе. (Наг.)

Тяжко відпокутуєш, пожалуєш того. Пор. Ном. 4107.

7. Він анї в той бік. (Наг.)

Scil. не гляне, не звертає уваги, не слухає упімнень, не дбає.

8 За під боки взьив сї. (Наг.)

Взяти ся руками за боки на знак веселого настрою (як до танцю), пор. пісню:

Як побачу Петруся,
По під боки беру ся

9. З боку го заїхав. (Наг.)

Підійшов його хитро, завдав йому несподїване питанє.

10. На бік там! (Наг.)

Окрик, щоб уступати з дороги.

11. На другий бік видужьив. (Наг.)
Ще гірше занедужав, умер.
12. На другий бік сї поправив. (Наг.)
Знач. погіршив ся, попсував ся.
13. Не з того боку заходи! (Наг.)
Коли хтось хотїв другого підійти хитрощами, а сей зрозумів його намір.
14. Не тим боком бери сї! (Наг.)
Коли хтось починає якесь дїло невідповідно або незручно.
15. Я сї все з боку держу. (Наг.)
Не мішаю ся до того дїла, не вириваю ся на перед.

Білий. 1. А біло? біло. А чорно? чорно. (Ільк.)
Характеризують чоловіка, що без власної думки притакує всьому, що чує від иньших. Те саме у Поляків (Adalb. Biało 1). Рей поясняє (та мабуть не сю приказку, хоч Адальберт приточує сюди його пояснене): Co ma być biało, niechajże będzie biało; a co ma być brudno, niechaj będzie brudno, a złego nigdy nie chwalić, a dobrego nie ganić. Се пояснене належить радше до дальшого ч. 4. або до якоїсь подібної приповідки. Таке саме значіне, як наша приповідка, має й словацька: Ak nie biele, čierne; ak nie čierne, biele (Zátur. V, 684); пор. Wand. V, 147 (Weiss 4).
2. Білий як гуска (Наг.) ...як лебідь (Дул.) ...як снїг. (Наг.)
Звичайні порівнаня, див. прим. пісню: Ой я тото дївча люблю, що біле як гуся. Пор. Ном. 13 147; Adalb. Biały 3, 10; Zátur. VI, 112; E. Rot. 191, 297.
3. Білий як пацйр. (Наг.)
Звичайне порівнане, особливо коли мова про полотно.
4. З білого легко чорне зробити, але з чорного біле тьижко. (Наг.)
Легко зопсувати (морально), але тяжко поправити. Про брехуна кажуть Словаки: Zná biele robiť z čierneho (Zátur. V, 213).
5. Такий білий, як циганцкий тато. (Кольб.)
Іронїчно: Цигани чорні.
6. Що біле, то не чорне. (Наг.)
Говорять брехунови, крутїеви, що силкує ся вмовити иньшим, що щось таке, а не сяке, хоч ті знають, що він бреше. Пор. Wander V, 147 (Weiss 8).
7. Як би сам був білий, то би не чорнив другого. (Луч.)
Увага про характер чоловіка, що любує ся в осуджуваню та чорненю иньших.

Білити. 1. На що тото білити, що й так біле? (Наг.)
Знач. робити зайве дїло, в родї: ляти воду до ріки.
2. Не біли мі і не чорни мі! (Наг.)
Говорять до облесного чоловіка, що в очи хвалить, а по за очи осуджує та обмовляє. Пор. польське Ni to bieli, ni to czerni (Adalb. Bielić 3), хоча тут значіне иньше.

Білїти. 1. Збілїв як стїна. (Наг.)
Коли хтось нараз поблїдне наслїдком наглого перестраху або якоїсь недоброї вісти. Пор. Ном. 4382; Wand. V, 148 (Weiss 31).
2. Побілїв як снїг. (Наг.) ...як молоко. (Дрог.)
Звичайно про волосє у старця, пор. Wander V, 148 (Weiss 38, 41).

Біль. 1. Біль болющий, але забудущий. (Дрог.)

Болить, але потім забуде ся; звичайно про жінку, що мучить ся при родах. Пор нім. Es ist kein Schmerz so gross, die Zeit lindert ihn і под. Wand. IV, 267 (Schmerz 9).

2. Болї нападають. (Наг.)

Говорять про муки породїльниць.

3. Давити в собі біль. (Наг.)

Перемагати біль, не крикнути з болю.

4. Наїв би-с сї болю тьижкого! (Наг.)

Прокляте, коли хто домагає ся їди, а нема що або не заробив.

5. Стримай ся з болями! (Льв.)

Жартливо, коли хтось раптом жадає чогось такого, що не може бути зараз готове. Пор. польське: Poczekaj z bólami, aż doktór przyjdzie (Adalb. Ból 45).

Більмо. 1. А більмом би ти очи зайшли! (Наг.)

Прокляте: щоб ти осліп!

2. Більмо о́кови не шкодит, лише що на нього не видит. (Наг.)

Коли хтось потїшає чоловіка в лихій пригоді дешевими фразами в роді: якось то буде, то нїчого не шкодить, то сей відповідає: „Так, так, більмо“ і т. д. Див. Чуб. Більмо 1.

Біс. 1. Біс а дїдько єден єднакий. (Береж.)

Про двох недобрих людей, із яких нї один не лїпший. Пор. польське Jeden djabeł podobny do drugiego (Adalb. Djabeł 48); Zátur. II, 286.

2. Біс біду перебуде: єдна згине, десять буде. (Кол.)

„Біс“ стоїть тут зам. нїхто з людей, загалом нїхто: біда не має кінця. Пор. польське: Bies biedę przebędzie, jedna minie, druga będzie (Adalb. Bieda 20); пор. ще тамже 28: Djabeł biedy pozbędzie...; Ном. 2165.

3. Бісе, де летиш? — Болото палити. — Алеж бісе, не буде горіти. — То бодай людям пакість зробити. (Залїсє)

Сею поговіркою характеризують збиточних, злосливих людей, що люблять робити прикрість иньшим без нїякої користи для себе. Пор. Ном. 3120.

4. Біси не плачут, коли черцї скачут. (Гнїдк.)

Навпаки, тїшать ся, як і всяким відступством від зложеного обіту. Нїм. Der Teufel weint nicht, wenn Nonnen tanzen, див. Wander IV, 1073 (Teufel 339).

5. Біс не правда. (Гнїдк.)

Значіне двояке: а) загальне теоретичне — диявол, званий і в Письмі сьвятім батьком ложі, не може бути правдомовним; б) сердитий окрик про певний даний випадок, якого неправдивість констатує ся, отже в значіню: де там се правда! Се брехня.

6. Бісом сї на мене дивит. (Наг.)

Знач. дивить ся як біс, злим оком, рад би зашкодити менї.

7. Біс сї ним натїшив. (Наг.)

Пропав, а також про якусь згублену річ.

8. Біс сї ним удавив. (Наг.)

Знач. пропав, згинув марно. Пор. нїм. Der Teufel hat ihn gefressen, Wand. IV, 1114 (Teufel 1296).

9. Біс ся ним закосичив. (Лол.)

Згірдно: пропав, пор. коломийку:

Ой тече вода, тече, тече вода клубком;
Десь ся бісок закосичив моїм давним любком. (Лол.)

„Закосичити ся“ в місцевім говорі те-ж, що заквітчати ся, замаїти ся, не лише про дівчат, а й про парубків, які мають звичай носити на капелюсї квітку або перо.

10. Біс тї там знає! (Цен.)

Згірдно: не розумію, чого тобі треба. Пор. нїм. Das weiss der Teufel і под. Wand. IV, 1108 (Teufel 1143).

11. Взяв біс коня, най і уздечку бере. (Ільк.)

Пропало щось цїнне, то нехай пропадає й дрібне. Говорить ся в досадї. В польськім те саме значінє має: Wziąłeś konia, weźmij i uzdeczkę (Adalb. Коń 256). Згідне з нашим нїм. Wander IV, 1084 (Teufel 571, 577); Zátur. XII, 231.

12. Довго ходив біс, нїм до купи знїс. (Гнїдк.)

Говорить ся про пару людей, товаришів або мужа й жінку, що обоє однаково злі, скупі, марнотратні, сварливі і т. и. Пор. Wand. IV, 1107 (Teufel 1101).

13. Єден біс. (Наг.)

Згірдно: се все одно, властиво: однаково не добре і сейте. Пор. Zátur. II, 286, 297.

14. Іди до сто бісів! (Наг.)

Сердито: іди геть, уступи ся з очей! Пор. лат. Ad inferos proficisci і нїм. Wander IV, 1123 (Teufel 1549); Zátur. XVI, 311.

15. Мутить, як у греблї біс. (Ільк.)

Ассоциация ідей, що приводить у звязок біса з греблею (таких приповідок буде ще кілька далї), для мене не зовсїм ясна. Може се відгук давнього погляду на те, що мельник — чортівський спільник і що чорт пробуває в млинї, який звичайно стоїть коло греблї або на греблї? Можливо також, що маємо тут иншу ассоциацию: під греблею вода спадає, творить вири і глубокі прірви, а в вирах народне віруване також поміщує демонів (чорторії). Мутить — вередує, робить збитки та пакости. Пор. Ном. 2766.

16. На біса вірубай і пів лїса, то біс бісом, а лїс лїсом. (Кольб.)

Злу дитину, злого чоловіка бий скільки хочеш, то його не поправиш. Закінчене припов. „а лїс лїсом“ якесь зайве. Пор. Ном. 4876.

17. На біса ми сї то здало. (Наг.)

Сердито: нїнащо не здало ся, або ще й пошкодило. Пор. Zátur. VI, 113.

18. Нї бісе, нї чорте. (Наг.)

Scil. не скаже. Говорять про мовчазливого, понурого чоловіка, або про сердитого, що не говорить нїчого там, де би треба, не скаже нї зле нї добре (властиво альтернатива тут: нї зле, нї ще гірше).

19. Сказав би ми хоць бісе, хоць чорте, а він анї пари-пйски. (Наг.)

В иншій формі висловлена та сама думка, що в попереднїм ч.

20. Та якого сї біса бойиш? (Наг.)

Сердито: нема чого лякати ся.

21. Уродит ся біс і там, де го не посїєш. (Гнїдк.)

1) Лихо спадає на чоловіка нераз і без його вини; 2) непосидючий, злий чоловік нераз появить ся там, де його нїхто й не надїяв ся.

Бісний. 1. Бісному ніж у руки дати. (Гнїдк.)

Погляд, що божевіле — опанованє чоловіка бісом, висловлений у отсій поговірці, — тепер у нашого народа починає переходити в сферу культурних пережитків. Божевільний не має застанови; та приповідка має й загальнїйше значінє: дурному або пристрасному не слїд давати нагоди анї змоги шкодити иньшим чи й самому собі. Пор. Adalb. Szalony 1.

Бісноватий. 1. Оженив сї бісноватий тай взьив дурновату. (Наг.)

Знач. добрали ся обоє дурні. Пор. коломийку:

Оженив сї бісноватий тай взьив дурновату,
Та не мали що робити, запалили хату. (Наг.)

2. То якийсь бісноватий. (Наг.)

Говорять про чоловіка, що при всякій нагодї попадає в надмірну лютість, загалом про чоловіка хиткої, неспокійної вдачі.

Благовісник. 1. Благовісник старший від Великодне. (Наг.)

„Благовісник“ — сьвято Благовіщенє, але якось персонїфіковане. Оповідають, що коли Благовіщенє трапить ся в той сам день, що Великдень, то на сам перед треба відправити службу „сьвятому Благовісникови“, а тілько тодї можна починати Воскресеню. Раз трапило ся десь так, що забули сез робити: відправили „резурекцию“, відчиняють хрестом церковні двері, чекають на схід сонця, щоб зачинати воскресну утреню, а тут сонце не сходить. Чекають, чекають, уже й перелякали ся, а сонце таки не сходить. Тілько тодї пригадали собі, що забули відправити що слїд сьвятому Благовісникови; відправили — і зараз розвиднило ся. (Чув у Наг., пор. Етн. Зб. V, 203.)

Благовіщенє. 1. До Благовіщіня зими не клени. (Гнїдк.)

Зима персонїфікована; знач. може розсердити ся за прокляте тай ще вернути.

2. До Благовіщіня камяна зима. (Гнїдк.)

Камяна — тверда, тривка.

3. До Благовіщеня лежача зима. (Доброс.)

Себ-то, можна надїяти ся снїгу, що впаде й буде ще лежати.

4. На Благовіщіня Бог землю благословит. (Мшан.)

Сьвято Благовіщеня (д. 25 марта) вважає ся першим початком весни.

5. На Благовіщіня гадь вилазит із землї. (Мшан.)

Щезанє гадюк у осени і їх вилаженє з зимових криївок обсноване в народнїй уяві ріжними мітичними і легендовими віруваннями; дещо див. Етн. Зб. V, 80, 172.

6. Яке Благовіщіньи, такий Великдень. (Наг.)

Звичайна господарська ворожба, що оба ті сьвята мають однакову погоду. Пор. польське: Jakie Zwiastowanie, takie Zmartwychwstanie (Adalb. Zwiastowanie 3, пор. тамже 2, 5).

Благословенний. 1. А ти неблагословенна дїтино! (Наг.)

Говорять пустій, збиточній дитинї. Пор. Wand. IV, 501 (Segnen 26).

2. То благословенна земльи. (Наг.)

Знач. родюча.

Благословити. 1. Благословив а не перехрестив. (Наг.)

Жартливо: набив.

2. Благослови владико дерти з бідного лико. (Туст.)

Коли на бідного наложено якусь оплату або його грабують за незаплачений

початок. Початок узятий із звісної церковної формули, якою починає ся соборна служба божа.

3. Благословив кіт миш тай сам не їв. (Наг.)

Знач. грав ся з нею, поки замучив, а потім покинув. Говорять жартливо про такого, що надбав, наготовив добра, а сам не вспів покористуватись ним.

4. Поблагословив, аж синці поробив. (Наг.)

Знач. побив. Нім. Er gab ihm den Segen, dass er die Knie zum Maul zog, див. Wand. IV, 500 (Segnen, 20).

5. Там то мі буде благословити! (Наг.)

Іронічно, зам. проклинати.

Блазень. 1. Вистрихнув го на блазна. (Ільк.)

Зробив з него дурня, здурив, ще й осьміяв. Те саме поль. Adalb. Błazen 27.

2. За блазньи мнї маєш? (Наг.)

Сердито, коли хтось купить собі з чоловіка або говорить таке, що не йде до річи.

3. Кождий блазен своїм стройом. (Ільк.)

Кождий чоловік має в собі дозу дурноти. Взято з поль. Adalb. Błazen 12.

4. Ти блазню єден ходиш! (Наг.)

Сердито, лають звичайно старші молодших.

5. Ти ще блазень супроти мене. (Кол.)

Ти молодший. Говорять у дружній розмові, без злобного відтінка.

6. То не леда блазень. (Наг.)

Значіне двояке: а) се не який небудь дурень, або молокосос, се чоловік поважний і розумний; б) се не аби-який дурень, се повний, круглий дурень.

7. Я не твій блазень. (Наг.)

Знач. не сьмій говорити менї дурниць, піднимати мене на сьміх.

Блиск. 1. Ей уважьий, бо буде на перед бліск, а потім тріск! (Цен.)

Гумористично, зам. дам по пиці. Натяк на звісне жидівське оповіданє про те, як роблять стрільбу. Мовляв: беруть дїру, обівють зелїзом, приставлять курок, насиплють порох; як потягнеш за курок, то буде насамперед бліск, потому тріск, а потому тебе дїдько вхопить. (Чув у Кол.)

Блискати. 1. Блискає на погоду. (Наг.)

Говотять, коли лїтнїм вечером блискає при безхмарому небі.

2. Блисни Боже, блисни! Бігме, що таку ти сьвіцу дам, як я сам. (Наг.)

Говорив Циган обриваючи чужі грушки в ночи підчас бурі (пор. Етн. Зб. VI, 568). Приповідають жартуючи, коли хто при злім дїлї просить Божої помочи.

3. Лиш блиснув, тай уже го нема. (Наг.)

Лише показав ся на хвильку. Пор. пісню:

Через хату кривуляв,
Через сїни дибуляв,
Вийшов на двір, висвиснув,
Сїв на коня — лиш блиснув (Наг.)

Блїдий. 1. Блїдий як стїна. (Наг.)

Про чоловіка хорого, слабосилого. Те саме польске Adalb. Blady 4; словацьке Zátur. 511.

Бліднути. 1. Зблїд як тота сорочка, що на нїм. (Наг.)

Про переляканого.

2. Поблїд як крейда. (Дрог.) ...як полотно. (Наг.) ...як труп. (Наг.)
Про переляканого або недужого. Те саме у Поляків, див. Adalb. Biały 8; Blady 1, 5; у Нїмців Wander V, 148 (Weiss 31).

Блоха. 1. А бодай єс непутані блохи пасти гонив! (Цен.)
Гумористичне прокляте зам. щоб твоя робота була безплодна або щоб ти звів ся нї на що. Про путане блох пор. нїм. Die Flöhe an Ketten legen, Wand. I, 1076 (Floh 51).

2. Блоха як кінь. (Наг.)
Про велику блоху, з гумористичною пересадою.

3. Держит ся, як блоха кожуха́. (Коб.)
Про чоловіка, що держить ся на однім місцї (становищі) або не попускає ся якоїсь привички. Блоха в кожусї пор. Wand. I, 1076 (Floh 45).

4. Махай з блохами спати! (Наг.)
Знач. на свою звичайну постїль, де блохи виводять ся. Говорять дитинї або загалом такому, що напирає ся десь кудись їхати або йти під нїч.

5. Тот би блиху за ґрейцар до Львова гнав. (Сенеч.)
Говорять про скупого, захланного чоловіка, що за малу плату готов узяти ся до невідповідного, сьмішного дїла.

6. Чим менча блоха, тим дужше вкусит. (Наг.)
Блоха також переносно про малу дитину, що докучає, або про якусь маловажну людину, що зробила якусь шкоду або пустила злобний поговір. Пор. Adalb. Pchła 1; у Нїмців голодна... Wand. I, 1075 (Floh 31, 32, 38).

Блуд. 1. Блуд мі сї вчепив. (Наг.)
Народне віруване персонїфікує „блуд“, який сидить у лїсї тілько на певних місцях і там невидимо чіпає ся прохожих і водить їх довкола, не даючи знайти вихідної стежки. Пор. Етн. Зб. V, 93, 210.

2. Блуд мя допитав ся. (Ільк.)
В загальнім значінню: клопіт, баламутство, непевність або ошуканство.

3. Блудом пішов. (Наг.) ...ходит. (Наг.)
Про чоловіка, що не любить сидїти дома і тиняєть ся по службах або по заробітках або й так без дїла.

4. Тут якийсь блуд водит. (Наг.)
Про місце, де по нар. віруваню „держить ся блуд“, знач. де всякий (при достаточній необережности або в пянім станї) може заблудити. Пор. Етн. Зб. V, 20.

5. У блуд пустила свою вроду. (Лол.)
Про дївчину або жінку, що збила ся з чесної дороги. Пор. весїльну пісню:

Ой як буде милий добрий,
То я красу в личку зношу;
А як буде милий сукрит,
То я красу у блуд пущу. (O. Roszkiewicz, P. wes.)

6. Чи тї блуд напав? (Сор.)
Зам. чи ти здурів, не знаєш, що говориш?

7. Який тебе блуд узяв ся? (Уриче)
Знач. куди ходиш? де забарив ся так довго? а також: які дурницї говориш?

8. Як на чоловіка блуд нападе, то серед села дороги не найде. (Наг.)
Такою рефлєксиєю закінчив один селянин своє оповіданє про те, як він ще

з одним кумом у зимі, вертаючи на підпитку з села на сусїдню слободу, цїлу ніч проблудив на невеличкім громадськім пасовиску між купками зсохлих бодяків.

Блудити. 1. Блуджу по містї, як по лїсї. (Наг.)

Мовив селянин, що перший раз прибув до Львова. Пор. польське: Błąka się jak śród boru (Adalb. Błąkać się 3).

2. Блудит очима по книжцї. (Наг.)

Говорять про такого, що не вмів читати.

3. Заблудив до чужої кішенї. (Наг.)

Про кишінкового злодїя.

4. Заблудив до кума в комору. (Цен.)

Іронїчно про близького сусїду зловленого на крадїжцї.

5. Заблудити на вишку до сала. (Гнїдк.)

Іронїчно про злодія.

6. Заблудит меже трома смереками. (Уриче)

Жартливо про чоловіка, що не вміє знайти стежки в лїсї. Пор. Сумцовъ, Разыск. 15.

7. Коби тут не поблудити де в чім! (Наг.)

Себ-то: коби не схибити, не попсувати дїла, не образити кого.

8. Куди блуди, то блуди, все сї десь приблудиш. (Наг.)

Потїшає себе чоловік, що заблудив у лїсї.

9. Маю блудити, волю́ вернути. (Цен.)

На жаль, се звичайно неможливе, бо хто зблудить, той не знає, відки прибув і куди йти далї. Загальнїйше у Поляків: Lepiej sie wrócić, niż dalej błądzić (Abalb. Błąd 7a) і у Нїмцїв: Besser umkehren, denn fehl gehen (Simr. 2330).

10. Сам блудить, а других судить. (Ільк.)

Сам не без гріха, а иньших осуджує та картає. Те саме у Поляків Adalb. Błądzić 4.

11. Три дни блуди, а дурня дороги не питай. (Яс. С.)

Дурний не покаже доброї дороги, а справить іще на гіршу.

Блудний. 1. Блудними дорогами пішов. (Наг.)

Схибив, здеморалїзував ся.

2. Ой, ти, небоже, на блудній дорозї! (Наг.)

Себ-то: догадуєш ся чогось не вірно, не того що було на дїлї, або наміряєш зробити таке, чого не слїд.

3. То якась блудна вівцьи. (Наг.)

Чоловік без пристанівку, без певного занятя, волоцюга. Пор. Adalb. Błąkać się 2.

Блукати ся. 1. Хто ся в сьвітї не блукав, той чуда й дива не видав. (Лучак.)

Хто бував між людьми, видав усякі дивні пригоди.

Блювати. 1. Аж блювати сї хоче. (Наг.)

Говорять при виді чогось обридливого, але також коли хтось говорить дурницї, див. Плести.

2. Блювати — з рота с—ку робити. (Наг.)

Бо з'їдене та випите вертає назад туди, куди війшло.

3. Блюй та бороду масти. (Лучак.)
Говорять пяному, або про якусь несмачну, обридливу страву.

4. Зблював сї, як не-боже сотворінє. (Льв.)
Говорять з обридженєм про пяного.

Блюзнути. 1. Блюзнув му в очи. (Наг.)
Сказав йому якесь зухвале, образливе слово.

Бовдур. 1. Бовдурі сунут! (Наг.)
Окрик трівоги при видї пожежі або при навислій хмарі. Бовдурі тут у значіню густі клуби диму, густі хмари. Жартливо також, коли до хати йде купа якихсь небажаних гостей, прим. громадської старшини, Жидів, то-що.

2. Ти бовдуре обчуджений! (Борис.)
Про обідраного, обталапаного, а при тім тумановатого чоловіка. Обчуджений від чудо, в згірднім значіню: такий поганий, що люде чудують ся.

3. Чо'-с став як бовдур? (Наг.)
Себ-то: як непотрібна завада.

Бовт. 1. Ти бовте дурний! (Наг.)
Бовт — дрючок з ґулею на кінцї, для полошеня риби. Та тут мб. від бовтати — балакати дурницї. Пор. далї Сак.

Бовтати. 1. Бовтає, як свиньи в помиях. (Наг.)
Коли хтось говорить дурницї або нарікає на щось без підстави.

2. Бовтнуло би тобов у безодню! (Наг.)
Прокляте, коли хтось робить збитки, сполучені з голосним шумом, калатанєм, або каламутить воду перед прачками чи там, де другий хоче пити.

Бог. 1. Аби Бог здоров тай я по при нього! (Дрог.)
Запевнене чоловіка, що чує себе в силї побороти якісь некористні обставини.

2. Аби Бог ласкав, а батіг траскав. (Петр.) ...тряскав. (Ільк.) ...буде й батіг траскав. (Пустом.)
Жартливо, коли хтось говорить про непевне будуще і заразом хоче висловити, що не боїть ся противностей. Ном. 1276.

3. Абис го Богом звав, то не послухає. (Наг.)
Знач. хоч би ти унижав ся перед ним, просив його найпокірнїйше.

4. А бодай вас Бог мав! (Наг.)
а) Загальний вираз прихильности або подяки; б) репліка на чиєсь твердженє, що, мовляв, маєте такі й сякі достатки, то чогож вам іще треба?

5. А, Боже мій милостивий! (Наг.)
Окрик знетерпливленя, досади.

6. Або то Пан Біг дитина слухати дурного Литвина? (Стоян.)
Жартлива відповідь на проклятя. Литвини (Білоруси) в деяких сторонах, у Українців і Москалїв виступають як типові дурнї в родї нїмецьких Schildbürger, грецьких Абдерітів і т. и. Див. Сумцовъ, Разыск. 6—18.

7. Агій, а шо-с купила? — Та Бога. — Та бо яки-с кривоносий. — Е, най го чорт бере, аби на стїнї висїв. (Наг.)
Насьміх над Бойками. „Бог“ тут очевидно в значіню образа.

8. Анї до Бога, анї до людий. (Наг.)

Говорять про чоловіка нездару, мовляв: не вміє анї Богу молити ся, анї з людьми жити. Пор. Adalb. Bóg 1; Wander II, 102 (Gott 2475).

9. Анї суди Боже! (Ільк.)

Знач. неможливо, не хоче сего або того зробити. „Судити“ не в значінню „urtheilen“, а радше в знач. veranlassen, verfügen, fügen.

10. А обманув єсь Бога? (Гнїдк.)

Коли хтось хвалить ся, що обдурив сего або того чоловіка. Пор. Zátur. I, 79.

11. Без Бога анї до порога. (Лев. Ільк.)

Scil. не дійдеш. Вислов народньої віри в ненастанну божу опіку над чоловіком, а також і в те, що не дбаючи про Бога, про висші етичні основи чоловік у зносинах з иньшими людьми не може поступити й кроку. Див. Ном. 7; Чуб. Бог 33; Adalb. Bóg 7; Дик. 453; Нос. ст. 260; пор. латинське Sine Jove nec pedem move, пор. E. Rot. 107; Wander II, 64 (Gott 1548, 1563).

12. Біг батько і пречиста Мати не дасть загибати. (Гнїдк.)

Так потїшає себе чоловік переходячи від зневіри до бодрійшого духового настрою.

13. Біг біду дав тай на плечі завдав. (Наг.)

Знач. чоловіка постигло таке лихо, якого він не може спекатись. Завдати комусь на плечі тягар знач. примусити його нести, влекшити йому на першу хвилю, щоб далї нїс.

14. Біг Богом, а люди людьми. (Ільк.)

Вимівка, коли чоловік задля компанії готовить ся переступити якусь божу заповідь, прим. випити зайву чарку горівки. Значіне таке, що хоча Бог сьвятий і його заповіді шаную, але людська натура слаба, а людей треба почастувати. Див. Ном. 170. Подібне у Поляків: Bóg Bogiem, a pop popem (Adalb. Bóg 40 .

15. Біг вам стократне надгородит. (Наг.)

Подяка жебрака по одержаню милостинї.

16. Біг дав, а злодій украв. (Кобил.)

Жартлива перерібка звісної старогебрейської приказки: Бог дав, Бог узяв (Кн. Іова гл. I, 21).

17. Біг дає долю тай волю. (Гнїдк.)

Себ-то доля чоловіка містить ся implicite в даній йому волї до працї, до дїяльного житя, а бодай оба ті дари стоять з собою в тїснім звязку.

18. Біг до уроди розуму не привязав. (Ільк.)

Фічична красота не все йде в парі з духовими здібностями.

19. Біг душу не губит, сама ся судит. (Гнїдк.)

Не Бог, але власна чоловікова сьвідомість осуджує його за злі дїла.

20. Біг заплать за обід, же наїв ся дармоїд. (Ільк.) ...що сї наїв... (Наг.)

Жартлива подяка гостя за гостину.

21. Біг заплать, любоньки! (Наг.)

Жебракова подяка за милостиню. Пор. польське: Panie Boże zapłać, i dziad więcej nie powie (Brzoz. Bóg 21); білор. Богъ заплата! (Нос. ст. 262); пор. Wander II, 106 (Gott 2595).

22. Біг коли дасть, то ще й завдасть. (Гнїдк.)

Чи добро чи лихо коли прийде на долю чоловікови, то рівночасно обставини влекшать йому перенести се, використати або перетерпіти. Пор. вище ч. 13.

23. Біг коршми, а чорт церкви не любит. (Гнїдк.)

Контраст церкви і коршми як видимих символів двох невидимих ворожих прінціпів сьвітового ладу, доброго й злого, виступає в цїлім ряді приповідок як відгук прастарого дуалїзму, якого велика міра є і в християнстві, пор. Wander IV, 1032 (Teufel 111, 351).

24. Біг наме́том не дає. (Гнїдк.)

Божі дари, особливо добрі, не спадають на чоловіка так собі, без усякого старання з його боку. Слово намет має тут значіне чогось наметаного, накиненого, значіне зрештою нїде не уживане.

25. Біг не дитина слухати дурного лопотина. (Гнїдк.)

Відміна приповідки поданої вище (Бог ч. 6.). „Лопотин“ – очевидно слово утворене ad hoc, для риму, від лопотїти, балакати дурниці; лопотин — Plauscher. Пор. Ном. 4123.

26. Біг не напасть. (Гнїдк.)

Знач. релїґія, етика, моральність (бо все те у народа нерозлучно вяже ся з понятєм Бога) мають вартість тілько тодї, коли являють ся випливом щирого чутя, а не якимсь примусом, не кайданами, що вяжуть людську волю, а не порушують серця.

27. Бій сї Бога! (Наг.)

Окрик, уживаний в ріжних моментах, як вислов страху, зачудуваня, абож як осторога иньшому, щоб поступав людяно і чесно Пор. Ном. 2948; Дик. 594; Zátur. II, 35; V, 318.

28. Бій ся Бога, а чорта шануй. (Кобил.)

Слїд давнього „двоєвірія“, але зведений на жартливу приказку. Вживає ся в тім дусї, що шануючи доброго, не слїд визивати, зачіпати або зневажати злого.

29. Бій ся Бога тай мене трошки. (Кобил.)

Жартлива відповідь, коли хтось остерігає другого словами „бій ся Бога!“ Без жартливого відтїнка у Поляків: Bój się Boga, a po Bogu tylko tego, kto się Boga nie boi. (Adalb. Bóg 69).

30. Бійте ся Бога та не йдїт до церкви! (Цен.)

Жартом; слово „бояти ся“ взято тут у первіснім значіню фізичного страху, а не в значіню пошани, в якім звичайно вживає ся в фразї „бій ся Бога“.

31. Більше Біг має, як роздав. (Ільк.)

Коли хтось жалує ся на свою бідність, що мовляв, не дав менї Бог того та того, його потїшають сею приказкою. Див. Ном. 58.; Чуб. Бог 27; Adalb. Bóg 378; Hoc. c. 262; Wander II, 25 (Gott 528, 656); Zátur. I, 69.

32. Бога взивай, а руки прикладай. (Ільк.) ...рук... (Наг.)

Сама молитва, зверхня побожність не достаточна для житя, а мусить бути сполучена з невпинною дїяльністю. Див. Ном. 65; те саме у Поляків Adalb. Bóg 20 і 30. Майже дословно було вже у старих Греків: *Σὺν Ἀθηνᾷ καὶ χεῖρα κίνει* (З Атеною й рукою рушай, Zenobius, Paroemiarum Centuria V, 93); пізне лат. Esto laborator et Deus erit auxiliator (Beb. 261); Wander I, 342 (Beten 38); II, 61 (Gott 1471, 1482, 1483); Zátur. II, 36.

33. Бога всюди найдеш. (Наг.)

а) Від Бога нїде не сховаєш ся; б) відповідають люди, що не можуть іти до церкви, коли їм иньші говорять, що се гріх; мовляв: помолюсь і дома. Пор. Wander II, 39 (Gott 870).

34. Бога не гнїви, а чорта не дразни. (Ільк. Петр.)

Пор. висше (Бог ч. 28). Первісне розуміне дотикає персонального чорта; про його дразнене і пакости, які він робив за те дотичним людям, у нашого народа живуть ріжні оповіданя. Уживаєть ся й загальнїйше в значіню — не наражувати ся нї одній з ворожих між собою сторін. Пор. Нос. ст. 262.

35. Бога не здуриш. (Наг.) ...ошукаєш. (Кол.)

Говорять шахраєви, крутїєви, що одуривши когось ще й хвалить ся своїм поступком. Пор. висше ч. 10, польське: Boga nie oszukasz (Adalb. Bóg 19); Wander II, 36 (Gott 794, 871); Zátur. I, 79.

36. Бога нема дома, виїхав до Куликова. (Льв.)

Цинїчна відповідь львівського вуличника на питане: чи віриш в Бога? Знач. хоч Бог і е, але мною не опікує ся. Анальоґічне польське речене: Pan Bóg wyjechał do Brodów чув я також у Львові.

37. Бога не тра вчити. (Наг.)

Scil. як має злого карати, або як має рядити сьвітом. Пор. Ном. 35; Wander II, 103 (Gott 2495); Zátur. I, 65.

38. Бога хвали, а чорта не гнїви. (Кол.)

Жий побожно, але не провокуючи злого. Пор. висше ч. 28 і 34 а також Чуб. Бог 31 і Чорт 1—3; польське: Bogu służ, a djabła nie gniewaj (Adalb. Bóg 26, 205); білор. Нос. ст. 315 і 262; Wander I, 341 (Beten 12); II, 4 (Gott 75).

39. Бог батько! (Наг.) ...а ми його дїти. (Цен.)

Сими словами чоловік додає собі надїї в противностях, мовляв: ще не все пропало, ще Бог дбає за мене. Пор. Ном. 59; Wander II, 31 (Gott 676).

40. Бог би вам здоровји дав! (Наг.)

Загальна формула подяки, коли кому щось дають.

41. Бог би вас мав у щістю та в здоровлю! (Наг.)

Жебракова подяка, коли йому дають милостиню з словами: „Маєте, дїдуню!“ або „Вибачайте, дїдуню, бо більше не маємо“ або взагалї в фразою, де приходить слово „мати“. Також загально формула прощаня на відхіднім.

42. Бог би го на цуд видав та на прислівји! (Наг.)

Прокляте. „Цуд“ і „прислівє“ мають тут значіне страшної пригоди, щоб їй люди чудували ся і щоб про неї говорили з острахом.

43. Бог би з тебе говорив! (Наг.) ...з тьи... (Яс. С.)

Коли хтось скаже другому якусь приємну, радісну новину. Пор. Чуб. Бог 30; Wander II, 99 (Gott 2417).

44. Бог би ти то витрутив на здоровю! (Наг.)

Прокляте, коли хтось потручує другому несправедливо з плати заслуженої чи зароблепої.

45. Бог би тї побив! (Косс.)

Звичайне прокляте, без сцеияльної ассоцияциї з битем. Пор. Ном. 6765; Wander II, 42 (Gott 950).

46. Бог би тї тьиженько покарав за мою кривду! (Наг.)

Звичайне прокляте покривдженого.

47. Бог би тя побив самими шустками! (Колом.)

Жартливе прокляте. „Шусткою“ називала ся срібна монета вартости 10 крайцарів; „шусткою“ (з польського szóstka) або шісткою її названо тодї, коли замість тзв. конвенцийної валюти заведено австрийську і коли 6 кр. конв. в. значило стілько, що 10 кр. а в. Ті конвенцийні 6-крайцарові монети ще довго потім мали курс в вартости 10 кр. а. в., через що потім і 10-крайцарівки а. в. в устах народа заховали назву шісток.

48. Бог вас обмислит. (Наг.)

Такими словами відправляють із хати жебрака, якому не мають що дати. Пор. польське Pan Bóg was opatrzy. (Льв.)

49. Бог вибачит. (Наг.)

Говорить чоловік, коли мусить переступити якусь заповідь, прим. затесати кілок у неділю або оскоромити ся в пісний день.

50. Бог видит і знає, але нїкому не скаже. (Гвозд.)

Коли зроблено якийсь злочин, а справця годї дошукати ся. Пор. Ном. 52; Дик. 561; Wlisl. ст. 183; Zátur. I, 89.

51. Бог високо, цар далеко (Мінч. Ільк. Петр.)

Говорить чоловік покривджений якимсь урядникам, несправедливо засуджений і позбавлений можности дійти сього права. Пор. Ном. 8076; Нос. ст. 262; трошка відмінно в старор. Высоко Богъ, далеко царь. (Сим. 467); Wander II, 33 (Gott 727, 1188); Zátur. I, 80, 98; VIII, 1157, 1164.

52. Бог відай за мене забув. (Дрог.)

Значіне двояке: а) говорить старий чоловік, що жие довгі лїта в бідї і рад би вмерти; б) говорить чоловік у розпуцї, що готов наложити на себе руки, не бачучи виходу зі свого положеня. Пор. Wander II, 107 (Gott 2626).

53. Бог віддає — хоть не скоро, та споро. (Залїсє)

Всяке зле чи добре дїло дожде ся відплати хоч не скоро, але в достаточній мірі. У Словаків: Čím neskoršie, tym t'ažšie Bôh tresce (Zátur, I, 91).

54. Бог го назначив. (Наг.)

Говорять про калїку або загалом про чоловіка з незвичайною будовою тїла (рудого, зизоокого і т. и.). Пор. Wand. II, 102 (Gott 2481).

55. Бог го там знає. (Наг.) ...го сьвятий... (Снят.)

Знач. я не знаю. Пор. великор. Бох один знайить (Дик. 559), та пояснене у Дик., буцїм се говорить ся тілько про будущину, менї видаєть ся занадто тїсним. Головний натиск у нас на слові Бог; коли так само і в великор., то значіне буде такеж, як і у нас; коли ж там головний натиск на „один“, то буде значіне таке, як подає Дикарів. Пор. Wand. II, 100 (Gott 2421).

56. Бог дав, Бог взяв. (Ільк.)

Клясичний вислов резиґнациї і піддання себе божій волї. Приповідка взята з старогебрейської книги Іова (гл. 1, 21) Див. Чуб. Бог 29; Adalb. Bóg 72; Дик. 565; Нос. ст. 262; Wander II, 12 (Gott 250, 493); II, 538 (Herr 88).

57. Бог дав, дїдько взяв. (Цен.)

Говорять про таке, що чоловік одержав з радістю, а втратив серед смутку, гризоти; прим. дитина вродила ся — радість, а потім із неї вийшло для батька горе. Пор. Wander II, 26 (Gott 548).

58. Бог дав палцї як виделцї. (Колом.)

Говорять селяне, жартливо звиняючи ся, чому не вживають вилок при їдї. Троха відмінно висловлено сю думку у Поляків: Pierwej Pan Bóg stworzył palce, niż widelce (Adalb. Palec 15).

59. Бог дає, як сам знає. (Наг.)

Божі присуди недовідомі, пор. Wander II, 25 (Gott 535); Zátur. I, 94.

60. Бог да прóсти! (Кол.)

Подяка жебрака по одержаню милостинї. Фраза нїби церковна, але так само як усюди в жебрацькій церковщинї, перекручена зовсїм несуразно.

61. Бог добрий тай ласкавий, і сиротї дитину зробит. (Цен.)

Поговірка зложена мабуть на основі якогось специяльного випадка, де дївка-сирота зробила ся покриткою; та оповіданє тепер забуло ся, а приповідки вживають жартливо, коли хтось жалує ся на те, що він одинокий у сьвітї і нема йому нї відки помочи.

62. Бог довго чекає, але свого не дарує. (Наг.)

Знач. чекає людської поправи, а не дарує відплати за злочини, очевидно в дусї старозавітного „мнѣ отмщеніе“, пор. Wander II, 49 (Gott 1123); Zátur. I, 95.

63. Бог до помочи скорий. (Наг.)

Потїшають себе люде в бідї. Пор. Wander II, 30 (Gott 651); Zátur. II, 40.

64. Бог жартів не любит. (Кол.)

Справа з Богом, з власним сумлїнєм завсїгди поважна, на жарт її брати не можна. Пор. Wander II, 43 (Gott 970); Zátur. I, 93.

65. Бог знає, чим чоловіка карати має. (Гол.)

Нераз чоловікови зробить ся карою те, що по його думцї мусїло б його вробити щасливим, чого він сам найдужше добиває ся. Знач. не треба завидувати щастю иньшого, бо може те, що нам видає ся його щастєм, є як раз божою карою на него.

66. Бог знає, що дїлає (Ільк.) ...робит. (Наг.)

Чоловік часто не розуміє значіня фактів, може судити їх тілько з наслїдків; тілько той, хто знає наперед будуще, може розуміти значінє теперішнього. Пор. Ном. 33 і польське: Wie Bóg co czyni (Adalb. Bóg 375); Wander II, 50 (Gott 1139).

67. Бог з тобов! (Наг.) ...тай я при тобі. (Цен.)

Говорять, коли хтось або перелякає ся нагло, або здивує другого якимсь вискоком своєї думки, прим. що хоче собі відібрати житє або загалом зробити щось незвичайне.

68. Боги би тя побили! (Лол.) ...вбили! (Лол.)

Множне число не конче треба вважати відгуком полїтеізму, бо богами, як ми бачили висше, звуть Бойки загалом ікони сьвятих, яким приписуєть ся також певну силу.

69. Бог кождому догодит. (Наг.)

Себ-то: пошле кождому те, що для него найвідповіднїйше. Пор. Wander II, 44 (Gott 997).

70. Бог ласкав. (Наг.) Ще... (Наг.)

Потїшає себе чоловік у тяжкій пригодї, мовляв: перебуду се лихо.

71. Бог людий не бракує. (Ільк.)

Знач. не перебирає, перед Богом усї рівні. Те саме у Поляків: Bóg ludźmi nie brakuje (Adalb. Bóg 48).

72. Бог мене вбий! (Wojc.)

Звичайна формула, якою клене ся чоловік у правдї своїх слів. У основі поняте Бог = перун. Пор. Brzoz. Bóg 88.

73. Бог милостивий. (Наг.)

Те саме значіне, що й висше Бог ч. 70.

74. Бог ми не брат. (Наг.)

Коли хтось забожив ся, а другий ще сумнїває ся; знач. Бог не моя рівня, щоб я надармо кликав його імя. Троха в иньшій формі висловлено ту саму думку в старохорв. Єда ти се съ Богомъ побратимио? (Гильф. 750).

75. Бог ми сьвідок. (Наг.)

Упевнене, що оповідач справдї щось бачив або чув. Пор. польське Bóg świadek (Adalb. Bóg 62 і Brzoz. 15); Wander II, 32 (Gott 693); Zátur. XVI, 67.

76. Бог надїя наша. (Наг.)

Говорять селяне про річи, яких осягнене можливе, та залежне від елементарних обставин, прим. про будучі жнива, погоду і т. и.

77. Бог найстарший. (Наг.)

Значіне двояке: а) такими словами закінчують суперечку, коли люде перечать ся, хто старший чи то віком чи урядом; б) загальне значіне: Бог у всьому перший, пор. латинське A Jove initium.

78. Бог на нїм цудо показав. (Наг.)

Коли хтось умер страшною смертю або занедужав страшною хоробою, а був перед тим нелюбий, ненависний людям.

79. Бог на нього допуст допустив. (Наг.)

Коли терпить невинний чоловік.

80. Бог на поміч! (Збар.)

Формула витаня, коли проходить ся по при чоловіка занятого працею; див. Wander II, 488 (Helfen 152).

81. Бог не без милости, козак не без долї. (Цен.)

Потїшає себе чоловік у лихій приходї. Пор. великор. Бох ни бизъ миласьти, сьвет ни биз добрых людей. (Дик. 583).

82. Бог не бреше. (Цеп.)

а) Що кому Богом призначено, то його не мине; б) який учинок загрожений божою карою, той мусить бути покараний, — божий закон невідмінний; пор. Wander II, 39 (Gott 866); Zátur. I, 102.

83. Бог не дитина слухати дурного Литвина. (Ільк.)

Пор. висше Бог ч 6, а також Ном. 4123.

84. Бог не карає прутом. (Мінч. Ільк. Петр.)

Себ-то: кару божу не треба розуміти конкретно, по людськи, дóразно; вона приходить у найріжнїйших формах. Див. Ном. 53: Чуб. Бог 24; Wander II, 43 (Gott 969); пор. словацьке Bôh ne ťahá za vlasy (Zátur. IX, 136).

85. Бог не прийде буком бити, але трутит. (Берез.)

Себ-то: Бог не карає так як чоловік, але попхне чоловіка в таке, що стане ся карою для него, збудить у його нутрі такі пристрасти й бажаня, що доведуть його до лиха. Пор. Wander II, 43 (Gott 979).

86. Бог не скорий, але лу́чен. (Петр. Ільк.)

Знач. не скоро відплачує за всяке дїло, але нехибно. Пор. Ном. 47 і польське:

Bóg nie pochapny, ale trafny. (Adalb. Bóg 51); Hoc. ст. 263; Wander II, 12 (Gott 254); Zátur. I, 97.

87. Бог не спит. (Наг.) ...не заспит. (Цен.)

Бог усе дбає про людей, бачить і в ночи всяке зле дїло. Пор. Wander II, 43 (Gott 876).

88. Бог не трубить, коли чоловіка губить. (Ільк.)

Знач. не упереджує чоловіка, зсилає загибіль несподївано. Сам незвичайний зворот „Бог не трубить“ чи не відгомін звісної притчі про смертну трубу, оповіданої в старохристиянській повісти про Варлаама і Йоасафа і дуже популярній у нас особливо від XVII в.? Див. Ном. 54.

89. Бог ни карає ласков, але ласков. (Кольб.)

Перенятe з польського, — так твердить Кольберґ, але в польських збірках сеї припов. я не зустрічав.

90. Бог нїколи не дрімає. (Цен.)

Пор. вище ч. 87, а також іще Wander II, 48 (Gott 1102).

91. Богом сї сьвідчу. (Наг.)

Пор. вище Бог ч. 75, а також Wander II, 105 (Gott 2569, 2602).

92. Богом ся сьвідчить, а чортови душу запродав. (Ільк.)

Про чоловіка, що фальшиво божить ся або криво присягає. Пор. Ном. 179.

93. Бог памньитущий. (Наг.)

Себ-то: не забуде, хто що зробив злого або доброго Пор. польське: Pan Bóg nie rychliwy, ale pamiętliwy (Adalb. Bóg 319); Zátur I, 97.

94. Бог порівнав кождого. (Берез.)

Говорили в часї бурі, мовляв: кождий однаково боїть ся. Пор. Zátur. I, 105.

95. Бог правду любит. (Цен.)

Коли хтось зробив другому якийсь справедливий докір, а сей гнївається за те, то перший оправдує ся сею приказкою.

96. Бог предвічний, — Яць Зарічний сїдит над водов, дрище лободов. (Наг.)

Прикладка зложена до Яця (Якова) Буцяка в Наг., що жив за річкою і для того був прозваний Зарічним. Се був чоловік старий і до того скупий та звичайно відправляв колядників з під вікна. За те колядники й зробили йому збитка і замість звісної колядки „Бог предвічний народив ся“ засьпівали йому під вікном отсю строфу, яка потім і лишила ся в памяти.

97. Бог сї впімне моєї кривди. (Наг.)

Знач. не дарує її, відплатить тобі за неї.

98. Бог сї на нас загнївав. (Наг.) ...на мир... (Наг.)

Говорять в часї загального нещастя: повенї, посухи, помору, пор. Ном. 2065.

99. Бог сї не помилит. (Наг.)

Говорять про чоловіка, що в бідї нарікає на несправедливість божу. Пор. вище ч. 82 і Wand. II, 26 (Gott 554)

100. Бог сьвітенький всьикому терпит. (Красноіля)

Знач. не карає зараз, позволяє робити, що хто хоче. Пор. церковне: Богъ долготерпѣливъ; польське: Bóg długo cierpliwy (Adalb. Bóg 44).

101. Бог ти того не відпустит. (Наг.) ...не забуде. (Наг.)

Говорить тяжко покривджений чоловік свойому кривдникови.

102. Бог то всьо порахує. (Наг.)
Кінчить покривджений чоловік, вичисливши всї свої кривди і просьби і униженя. Пор. Zátur. II, 163.

103. Бог того не допустит. (Наг.)
Відповідь на погрозу або на прокляте.

104. Богу душу віддав. (Наг.)
Знач. умер. Пор. великор. Дик. 540.

105. Богу духа винен. (Наг.)
Говорять про чоловіка спокійного, невинуватого в якомусь дїлї або й загалом нездібного до такого дїла. Те саме у Поляків, див Adalb. Dusza 2.

106. Богу дьикувати! (Наг.)
Звичайна фраза по скінченю якогось дїла.

107. Богу й людьом милий. (Наг.)
Говорять про доброго, приязного чоловіка, частїйше про дитину. Пор. Wand. II, 102 (Gott 2478); Zátur. II, 110.

108. Богу помоли ся, зачинай, не бій ся. (Дмит.)
Коли хто забираючись до якогось трудного дїла вагаєть ся і не знає, чи братись до него, чи нї. Див. Чуб. Бог 20.

109. Богу сї не спротивиш. (Наг.)
Знач. що Бог дає, мусиш приймати. Пор. Ном. 37; польське: Bogu się przeciwić trudno (Adalb. Bóg 25); Zátur. I, 21.

110. Бог у Тройци пребиває. (Залїсє).
Говорять жартливо, коли хочеть ся зробити щось три рази, випити третю чарку.

111. Богу хвала, що ся душа напхала. (Мінч. Ільк.) Честь Богу хвала... (Наг.)
Жартливо говорять устаючи від ситого обіду.

112. Бог чоловікови не брат, аби з ним жартувати. (Цен.)
Знач. не рівня. Говорить чоловік запевнюючи, що не забожив ся надармо анї легкодушно; пор. висше ч. 74.

113. Бодай го Бог на покаяниє видав! (Наг.)
Прокляте, коли якийсь злочин зроблено, а винуватого не можна знайти. Покаяне в значіню прилюдної покути і скандалу.

114. Бодай за тебе Бог забув! (Наг.)
Кленуть забудькови. Пор. висше Бог ч. 52.

115. Бодай сї о тім Бог не довідав! (Наг.)
Насьміх, яким стрічають чиюсь погрозу або загалом нахвалюване, що, мовляв, зроблю те а те, до чого в него нема сили. Слїд давнього погляду, що Бог довідує ся про те, що дїє ся па землї, через посередників, через слухи, пор. грецьке *Εἰς θεῶν ὦτα ἦλθεν* (дійшло до божих вух) і пояснене E. Rot. 724.

116. Бодай тя Бог не простив. (Залїсє) ...скарав! (Наг.)
Прокляте покривдженого кривдникови.

117. Бодай тя Пан Біг мав у чужій коморі! (Ільк.)
Жартливе бажане, щоб чоловік зійшов на злодія, пародия бажань в родї поданого під ч. 4.

118. Бодай тя Пан Біг скарав, але я ти не зичу. (Кобил.)
Жартливе прокляте, немов чоловік в першій хвилині, в гніві клене, та в тім пригадує собі, що клясти гріх, і другим реченем касує свій перший вибух.

119. Боже, Боже, даєш тому, що не може! А я би міг, не даєш Біг. (Явор.)
...дав єс... та мині не дав... (Туст.)
Жартливе зітхане при виді немічного або хорого богача або загалом чоловіка, що має якесь добро, а не вміє ним користувати ся, прим. старого чоловіка, що має молоду жінку.

120. Боже борони та відверни! (Наг.)
Говорять чуючи про якусь страшну пригоду. Пор. Wand. II, 99 (Gott 2410).

121. Боже вам помагай! (Наг.)
Звичайна формула привитаня, коли хтось приходячи застає другого при роботї. Пор. Wander II, 105 (Gott 2585).

122. Боже вам ударуй ласку свою сьвjиту! (Наг.)
Жебрацька подяка при одержаню милостинї.

123. Боже вас борони на кождім поступі, де сї поступите! (Наг.)
Жебрацька молитва; типове тут повторене того самого пня: поступ і поступите.

124. Боже дай добре, та не довго ждати. (Ільк.)
Жартлива молитва, а також відповідь, коли хтось потїшає иньшого: „Не бій ся, все то ще добре буде.“ Див. Ном. 154.

125. Боже, за що мнє караєш? Ци я в коршмі ни буваю? Ци я церкву ни минаю? Ци я ни вкраду, як ми ни до ладу? (Пужн.)
Жартлива характеристика злодїйкуватого пяницї. Див Етн. Зб. VI, 27, пор. Драг. ст. 39 ч. 48.

126. Боже, змилуй сї! (Наг.)
Згірдний викрик, коли хтось поводить ся погано або зробив щось не до ладу або перехвалює ся без підстави. Пор. нїм. Dass sich Gott erbarm'! Див. ще Wander II, 99 (Gott 2415).

127. Боже милосерний, ти видиш мою кривду. Спусти нинїшної днинки на него пляґу тяжку. (Лол.)
Прокляте. Пляґа — з латинського plaga — удар різкою, тут загально в значінню: кара, нещастє.

128. Боже наш, Боже ваш, Боже руський, Боже пруський, штири вас. (Наг.)
Жартливий насьміх над таким, що раз у раз любить зітхати та приговорювати: Боже, Боже!

129. Боже наш, тату жидівський! (Березів)
Жартлива поговірка, з натяком на біблїйну історію і на запевнюване Жидів, що вони в Бога вибраний народ.

130. Боже помилуй нас грішних і вас горішних! (Наг.)
В підгірських селах, що тятнуть ся звичайно одним шнуром здовж річки, істнують деякі антаґонїзми між горішним і долїшним кінцем села (див. далї під Горішняне); між ними йдуть насьміхи, передразнюваня, які й знаходять вираз у піснях та поговірках. Одною з таких поговірок, звісно, дуже ще невинною, є й отся, де „горішнян“ у жартливому зітханю до Бога покладено неначе по за числом „нас грішних“, тоб-то всїх людей, як щось сторонне, другорядне.

131. Боже поможи, а ти небоже не лежи. (Ільк.)
Упімнене до праці; для житя не вистарчає сама побожність і поклики до божої помочи. Пор. Ном. 70; Дик. 548. Та сама думка подібно висловлена в старохорв. Ти се помози, и Богъ ти цѣ помощьи. (Гильф. 2768). Близше до нашого білор. Помагай Боже, да й ти не лѣнись, небоже. (Нос. ст. 406, 263); пор. Wander II, 20 (Gott 441).

132. Боже руський, вибери польському очи! (Наг.)
Жартливий вислов русько-польського антаґонїзму.

133. Боже тї ратуй! (Наг.)
Окрик, коли когось бачуть у бідї, якій не можна помогти, або згірдний, коли хтось веде себе погано в товаристві (прим. пяний) або загалом робить щось не до ладу.

134. Боже тя скарай! (Залїсє)
Прокляте в загальній формі, пор. Brzoz. Bóg 41.

135. Боронь Боже від скаженої миши. (Кольб.) ...воши. (Кол.)
Згірдно, коли говорять про пакість зроблену кимсь слабосилим або дурним.

136. Брунь Боже! (Наг.) Брум... (Дрог.)
Передразнене польського „Broń Boże“.

137. Бог би сї гнївав. (Наг.)
Говорить чоловік, коли сам собі або иньшому відраджує якесь лихе дїло.

138. В Бога біди не купити. (Корч.)
Остерігають гордого і зарозумілого, мовляв: лихо не за горами.

139. В Бога вір, тілько Богови не вір. (Дар.)
Вірячи в Бога не спускай ся на божу поміч і ласку, але працюй та дбай сам за себе. Те саме у Поляків: W Pana Boga wierz, ale Panu Bogu nie wierz (Adalb. Bóg 387); Brzoz. Bóg 79.

140. В Бога день краде. (Наг.) Дармо... чьис... (Цен.)
Говорять про лїнивого, неробу. Пор. Wander II, 593 (Herrgott 187); II, 101 (Gott 2444) і II, 103 (Gott 2492).

141. В Бозї надїя, коли хлїб в торбі. (Ільк.)
„В Бозї надїя“ тут виражає певність і безжурність чоловіка, що має свій запас під рукою і не потребує надїяти ся на людську поміч. Пор. польське; Bóg nadzieja, gdy jest w torbie chléb (Adalb. Bóg 49 і 371).

142. Від Бога гріх, від людий сьміх. (Наг.)
Говорять про пяницю, марнотратника, загалом чоловіка, що робить зло шкідливе не так стороннїм людям, як йому самому й його сїм'ї. Те саме у Білор. (Нос. 319), та Нос. дає троха иньше пояснене, буцїм то приповідка йде головно про женячку старого чоловіка з молодою дївчиною.

143. Від Бога не втечеш. (Наг.)
а) Зміна місця не змінить людської долї; б) чоловік нї в якім місцї не може виломити ся з під божої опіки анї від божого всезнаня. Пор. великор. Дик. 214; Wander II, 36 (Gott 790, 1460).

144. Від Бога сї не сховаєш. (Наг.)
а) Загально: чоловік не втече від своєї долї; б) специяльно про злочин, який,

хоч би й як поховав кінці в воду, ніколи не може бути спокійний супроти Божого правосудя. Пор ч. 143 і Ном. 48, 49.

145. Відпусти Боже гріха, коли пригода лиха! (Ільк.)
Лиха пригода змушує чоловіка до гріху, та з другого боку гріх, сповнений під примусом, під тиском злої пригоди, не такий важкий, як сповнений зовсім по добрій волі.

146. Відпусти Боже, коли тра борше. (Ільк.)
Думка близька до попередньої, тілько тут з натяком на якусь специяльну пригоду, про яку оповідане затратилось.

147. Всадив Бог душу, як в дуплаву грушу. Гнїдк.)
Говорять про невродливого, хоровитого чоловіка, каліку; пор. Adalb. Dusza 31.

148. Всї під Богом ходимо. (Збар.)
Знач. усім нам може трапити ся така й така пригода. Пор. Ном. 8; Adalb. Bóg 390; Čelak. 5; Zátur. I, 37.

149. Встїби мене, Боже, де мя не потреба. (Ільк.)
Говорять іронічно про цїкавого чоловіка, що мішає ся в несвоє дїло. Пор. Ном. 2689.

150. Годї Богу навкучати. (Кобил.)
Коли хто занадто довго молить ся, особливо в робучий день.

151. Господь Бог старий господарь. (Гнїдк.) Пан Біг... (Ільк.)
Так потїшають себе хлїбороби, коли прим. випаде слота в жнива, посуха замісь дощу або загалом коли щось дїє ся против людської волї. Пор. Ном. 58; Zátur. XI, 324.

152. Дав би то Біг сьвјитий! (Наг.)
Побожне бажане, висловлюване особливо в афектї, коли комусь бажає ся лиха та безголовя.

153. Дав Бог зуби, дасть і на зуби (Кол.) ...і хлїб до губи. (Терн.)
Почуте потреби доводить чоловіка до придуманя способів для її заспокоєня. Пор. нїм. Wem Gott Zähne giebt, dem giebt er auch zu beissen, див. Wand. II, 10 (Gott 219); II, 77 (Gott 1872 і 2086); Zátur. I, 62.

154. Дав Бог хлїб, як зубів не стало. (Наг.)
Тодї чоловік дійшов до достатку або до становища, коли з него не може користати. Пор. нїм. Gott giebt Brei, wenn die Zähn' entzwei і под. Wand. II, 21 (Gott 450).

155. Дав їй Бог долю, як фандолю. (Ільк.) ...бандолю. (Наг.)
Згірдно, зам. лиху долю. Фандоля побічна форма від фандá — батіг, пуга (у Желех. не пояснено).

156. Дай Боже, абим тут нагле вмер, як неправду кажу! (Наг.) ...аби ми тут зараз смерть була... ...амінь було... (Наг.)
Клене ся чоловік, якого підозрівають у брехнї. Нагла смерть уважає ся в народї великим нещастєм; навіть у звісній церковній пісні (принесеній до нас із латинського) просять Бога хоронити „від наглої і несподіваної смерти“. Пор. нїм. прокляте: Gott gebe, dass er des jähen Todes sterbe! Wander II, 103 (Gott 2501).

157. Дай Боже в добрий час речи, а в лихий не погадати. (Гнїдк.)
Віра в добрі і лихі хвилї, що кладуть, так сказати, свою печать на всьому,

що в них дїє ся, належить до найстарших вірувань людськости, див. R. Andrée, Ethnographische Parallellen und Vergleiche I, Stuttgart 1878, глава I, стор. 1—17.

158. Дай Боже видихати! (Наг.)
Говорять устаючи з за обіду, або відповідає господарь гостеви, що дякує за обід.

159. Дай Боже вітримати! (Кол.)
Гумористично, коли хтось на питанє: чи гаразд ся маєте? відповідає: гаразд.

160. Дай Боже все добре! (Наг.)
Приговорюють подаючи один одному повну чарку. Пор. нїм. Gott giebt alles Gute. Wand. II, 21 (Gott 446).

161. Дай Боже годину добру! (Гнїдк.) ...час добрий! (Гнїдк.)
Звичайна примівка, коли ровпочинає ся якесь дїло, входить ся в хату і т. и. Пор. увагу до ч. 157.

162. Дай Боже добрий почьитóк! (Наг.)
Говорить чоловік починаючи якусь важну роботу. Добрий початок уважає ся віщованєм, немов запорукою успішного переведеня всього дїла.

163. Дай Боже дочекати! (Наг.)
Додають говорячи про будуще, прим. умовляючись тодї а тодї здибатись. Пор. Wand. II (Gott 2654).

164. Дай Боже здоровји! (Наг.)
Звичайна формула привитаня входячи в хату або стрічаючи когось, а також при чиханю та при питю горівки. Пор. Wand. II, 105 (Gott 2565).

165. Дай Боже здорово сходити, а на друге заробити. (Ільк.)
Говорять надївающи нову одежину.

166. Дай Боже каліцї біду. (Гнїдк.)
Жартливо, коли на бідного чоловіка спадає ще якесь нове нещастє.

167. Дай Боже лїпше, а й з того, що є, не винимай! (Стрільб.)
Говорять знайомі витаючись і відповідаючи на питанє: як вам поводить ся? Пор. лат. Dii meliora ferant (Seybold 126).

168. Дай Боже наперед більше. (Ільк.)
Говорять рибаки зловивши за першим разом якусь рибку, або загалом коли хтось розпочавши дїло одержав першу користь.

168. Дай Боже на щістьи, на здоровји з тим новим роком, аби-сте дочекали той рік опровадити, другото дочекати, з року на рік, поки Бог дарує вік! (Наг.) ...з тими сьвјитáми.. (Наг.)
Звичайне витанє, коли хтось на новий рік або на різдвяні сьвята входить до чужої хати.

167. Дай Боже щістьи! (Наг.)
Говорять по звичайнім привитаню, війшовши в хату або минаючи в полї людей занятих роботою, а ті відповідають: Дай Боже! Дьикуємо за слово добре. Дай Боже й вам! Пор. нїм. Gott gibt's Glück. Wand. II, 36 (Gott 546).

170. Дай вам Боже здоровє дїдько знає доки! (Снят.)
Жартлива форма привитаня чи прощаня.

171. Дай вам Боже здоровє на наші груди! (Карл.)
Жартливо, характеризуючи самолюбного чоловіка, що навіть повторяючи звичайні чемні фрази бажає добра тілько собі самому.

172. Дай вам Боже лад, аби вам випав цілий зад. (Дрог.)
Жартливе бажане кравця, коли прощає ся зі своїм заказчиком: коли йому випаде зад (задня часть одежі подреть ся), то кравець буде мати нову роботу.

173. Дай му Боже вічний упокій. (Наг.)
Говорять згадуючи про покійника. Пор. нїм. Gott lass' ihn ruhen, Wander II, 105 (Gott 2571). В розуміню давнїх людей порушане кісток у гробі було великим лихом також для душі покійника.

174. Дай му Боже душеньцї легко! (Наг.)
Говорять згадуючи про дорогого покійника. І тут в основі лежить думка, що земля може страшенно давити чоловіка, а через те мусить терпіти й його душа. Пор. лат. Sit ei terra levis.

175. Дай му Боже зна́не і опамята́не! (Дрог.).
Говорять про дурного, а ще частїйше про злого, марнотратного чоловіка. Пор. нїм. Gott lasse dich zu Verstand kommen! Wand. II, 105 (Gott 2572).

176. Дай нам Боже, що нам треба, а по смерти гоц до неба! (Коб.)
Жартливо, звичайно при чарцї. Пор. Wand. II, 104 (Gott 2450).

177. Дай нам Боже, що твоя ласка! (Наг.)
Приговорюють у добродушнім настрою, звичайно частуючи себе взаїмно чаркою; пор. нїм. Gott geb' uns Heil! Wand. II, 19 (Gott 414).

178. Дасть Біг. (Косс.)
Гуцули не люблять уживати звороту „нема“ і волять в такім разї говорити „дасть Біг“.

179. Дасть Біг і від квасу окрасу. (Ільк.)
Часом і на квасній, пісній страві, себ-то в бідности та поневірцї виростає чоловік уродливий, здоровий, розумний.

180. Дасть Бог дїти, дасть і на дїти. (Наг.)
Потїшають себе бідні люде, що мають богато дїтей, пор. Wander II, 11 (Gott 224, 227).

181. Де Біг церкву ставить, там дїдько коршму. (Ільк.)
Приповідка основана на дїйсній обсервациї: церква і коршма, до недавна одинокі публичні будинки в селї стоять звичайно на середині села, отже тим самим близько один одного. В переносним значіню: спокуса, зопсуте звичайно йде слїдом за чеснотою, немов чигає на неї. Пор. нїм. Wo der liebe Gott wohnt, hat auch der Teufel sein Nest (Frischb. II, 1346) з поясненем на церкву і коршму; близше до нашого Wander II, 96 (Gott 2344).

182. Десь Бог від тебе мньиру загубив. (Наг.)
Говорять про чоловіка надзвичайно високого.

183. Десь там уже Пан Біг за мене забув, що ми смерти не дає. (Наг.)
...що мнї не бере з того сьвіта. (Наг.)
Говорять про себе старі люде, яким надоїло житє.

184. До Бога високо, до суду далеко. (Сор.)
Безпомічне положене покривдженого чоловіка, що не має змоги доходити своєї кривди.

185. До Бога з просьбою. (Ільк.)
Говорять чоловікови, що надармо шукав помочи у людей. Ном. 143.

186. Доки ми Бог жи́тьи подовжит. (Наг.) ...жити позволит. (Дрог.)
До смерти; пор. Wander II, 107 (Gott 2613): So lange mir Gott das Leben fristet.

187. Ей Богочку, таточку, дай погоду, то відробю. (Лол.)
Гумор лежить у недокладній складні реченя: немов чоловік хоче відробити за погоду Богу; може також насьміх над недбалим чоловіком, що затягнувши довжок на відробок заслонює ся непогодою, при якій буцім то не може відробити його.

188. Єдному Бог дає аж за много, а другому й зовсім нїчого. (Стрий)
Характеризуєть ся нерівність маєткова або социяльна між людьми.

189. Жиби тя Бог боронив від пшиницького бука, від михнївського вока, від бистрянського празника, від ґалївської вохоти, віт площанського дякуваня. (Мшан.)
Подібних побожних бажань із сатиричним вістрєм на ріжні місцевости стрітимо далї ще більше. Отсю приказку пояснюють так: „Давно били ся найгірше в Пшинци (Мшанець, Старосамбірського пов.', в Михнівци крали дуже: що ввидїв, то взяв; в Бистрім хто пішов на празник, то був битий; в Ґалівци люде цїкаві, полохкі, а Площани таку мають поведїнку, що як весїлє або яка кома́шня, то дуже дякують твердо, низько кланяють ся“ (Етн. Зб. VI, 362).

190. За Бога-смо забули. (Наг.)
Знач. стали ми немилосерні, незгідливі та похопні до людської кривди. Говорять старші в приступі моралїзаторського настрою.

191. За Богом молитва, за царем служба не пропаде. (Гнїдк.)
Нїхто Богу не молить ся а цареви не служить надармо, за все буває надгорода; пор. Ном. 140; Дик. 1960.

192. За все Богу дьикувати. (Наг.)
За добро й за зло; так потїшають чоловіка в лихій пригодї; пор. білор. За все хвалиць Бога (Нос. ст. 305); Wand. II, 61 (Gott 1467).

193. За ким Біг, за тим і люде. (Ільк.)
На кого Бог ласкав, до того й люде горнуть ся, тому допоможуть.

194. За тим Боже, хто кого переможе. (Ільк.) ...зможе. (Гнїдк.)
Говорять жартливо, коли хтось у бійцї бере ся помагати дужшому.

195. З Богом до бійки не станеш. (Цен.)
Силою Богу (божому присудови, прим. смерти, хоробі) не спротивиш ся. Пор. Ном. 38; нїм. Mit Gott kriegen ist bös, див. Wander II, 63 (Gott 1520).

196. З Богом до права не підеш. (Наг.)
Що Бог дасть, треба приймати, суперечка неможлива. Пор. Ном. 41; білор. Съ Богомъ не бицьца (Нос. 313); Wander II, 63 (Gott 1522).

197. З Богом на биструю воду! (Ільк.)
Іронїчно, коли хтось напирає ся на якесь небезпечне дїло. Те саме у Білорусів (Нос. 436).

198. З Богом, Парасю, коли тї люде просьит. (Наг.)
„З Богом“ — формула, коли кого виправляють у дорогу, зам. іди, забирай ся.

199. З Богом не грай! (Наг.) ...ни жартуй. (Пужн.)
Остерігають чоловіка, що легкомисно божить ся або загалом маловажить со бі

божі закони. Пор. Ном. 89; Нос. 313; нім. Gott ist kein Baier, er lässt sich nicht spotten (Beb. 504); Wander II, (Gott 174); II, 63 (Gott 1516, 1521, 1525).

200. З Богом не за пан-брат. (Наг.)
Бог чоловікови не рівня. Пор. старохорв. Не чини се Богу братъ (Гильф. 1942)

201. З Богом оставайте! (Наг.)
Говорить прощаючись той, що йде геть із хати. Пор. Wander II, 103 (Gott 2510).

202. З Богом сьвјитим обідайте, най Бог благословит! (Наг.) ...вечерійте... (Наг.)
Приговорюють увійшовши до хати і заставши домашніх при обіді або пои вечері і відповідаючи на їх звичайне: „Просимо до обіду.“ Пор. Wander II, 105 (Gott 2576).

203. З Богом цуцику не грают. (Гнїдк.)
Думка та сама, що в ч. 199, тілько тут приперчена порівнанем легкодушного чоловіка з цуциком, який для іграшки зачіпає великого і сильного.

204. Згулив Бога! Згулив Бога! (Пужн.)
Іронічно на хитрого злочинця, що думав сховати ся зі своїм злим дїлом і як раз попав ся в руки. Окрик узятий із анекдота про Цигана, що лїзучи на дерево красти мід просив Бога помочи і обіцював Богу сьвічку, а набравши меду і лїзучи з дерева не хотїв додержати обіцянки і похваляв ся: „Згулив Бога!“ та тут же і впав на землю. Див. Етн. Зб. VI, 568.

205. Здає му сї, що Бога за ноги вхопив. (Наг.)
Про гордого чоловіка, якому все веде ся і який задля того не хоче розуміти нещасливих думаючи, що воно все так мусить бути. Подібно в старохорв. Єда си ухитио Бога за браду? (Гильф. 751); близше до нашого жидівське Er hat unsern Harjet bei de Füss (Tendlau 685).

206. Змилував ся Біг на рака, дав му з заду очі. (Ільк.) ...очи там де с—а. (Петр.) ...над раком та му дав очи в г—цп. (Наг.)
Насьміх, коли хтось другому з ласки дає такий дарунок, із якого обдарованому нема пожитку або з яким він не знає, що почати. Приказка основана на поглядї, що у рака голова там, куди він пливе, себ-то в хвостї. Пор далї Рак.

607. Знає Біг з неба, що кому треба. (Ільк.) Видит... (Гнїдк.)
Значінє двояке: а) боже Провидїнє дбає про кождого чоловіка; б) в нещасливих випадках чоловік не повинен попадати в зневіру, потїшаючи ся тою думкою, що Бог наслав на него се лихо для його-ж добра. Пор. Ном. 73; Adalb. Bóg 372; Wander II, 49 (Gott 1127, 1130).

608. З Паном Богом у задні двері! (Наг.)
Відправляють або виштовхують якогось немилого і непочесного гостя, влазливого жебрака і т. и.

209. З Паном Богом у лихий чьис! (Наг.)
Говорять комусь наприкреному, виправляючи його з хати.

210. І Бога не гнїви, і чорта не дразни. (Гнїдк.)
Знач. жий з усїми в згодї, не наражуй ся нїкому. Пор. висше ч. 28, 34.

211. І йому щось Пан Біг держит. (Лімна)
І його чекає якась доля, якесь добро. Говорять про бідного, упосліджeного, каліку і т. и.

212. І тобі колись Господь Бог тичкою відзначит. (Гнїдк.)
Себ-то відплатить, обмежить твою самоволю. Говорять гордому, самовільному та безсовісному чоловікови. Натяк на звичай — розмірювати що року сїножати і означувати межі тичками.

213. Іще-сь Бога за ноги не уймив. (Гнїдк.) ...не вхопив. (Наг.)
Ще нема певности, що тобі все буде добре вести ся. Пор. висше ч. 205.

214. Казав Біг дати, але ще треба ждати. (Красноіля) Обіцяв... (Цен.)
Знач. буде добро, але не зараз. Конструкция першої половини сеї приповідки неправильна; „Казав Біг дати“ не значить „Gott befahl zu geben“, але: „казав Бог, що дасть“, анальоґічно до лат. dixit se daturum. Див. Ном. 157. Пор. франц. Dieu consent, mais non pas toujour (Бог дає, але не що дня), пор. Wand. I, 21 (Gott 444).

215. Каменьом до Бога не докинеш. (Ценїв)
Знач. против божого присуду не запротестуєш, не збунтуєш ся; що Бог дає, мусиш приймати.

216. Карає Біг старі кости за гріхи в молодости. (Ільк.)
Говорять звичайно про розпусних людей, що на старість мусять відхоровувати гріхи молодости.

217. Коби го Бог уже раз із того сьвіта зібрав! (Наг.)
Говорять про ненадїйно хорого чоловіка, що не жие, а мучить ся. Пор. Wander II, 108 (Gott 2656).

218. Коби сї Бога бояв, а людий устидав. (Наг.)
Говорять про безпутного чоловіка, злодїяку або пяницю. Загальнїйше старор. Кто Бога боит ся, тотъ и людей стыдит ся (Сим. 1349).

219. Кого Бог карати має, тому розум відбирає. (Наг.)
Загально звісна і давня приповідка про розумове затемнене, ослабленє розумових сил у злочинців Пор. латинське Quem Deus perdere vult, dementat; старохорв. Кадъ Богъ хоцє кога педепсатъ, узме му паметъ. (Гильф. 1039); Hoc. 325; Wander II, 67, 78, 83 (Gott 1630, 1904, 2006).

220. Кого Бог любит, того навиджає (Мінч.) ...навіджає. (Петр.) ...навидйт. (Залїсє)
Себ-то посилає йому свої знаки — нещастя, якими випробовує і гартує його характер; пор. Ном. 42. Приповідка взята з Біблії (Притчі Солом. III, 12): у церковнослав. (Острожська Біблія): Єго же любитъ Бгъ, того и наказуетъ; та анальоґічне і в Сенеки: Deus quos probat, quos amat, indurat, rocognoscit, exercet (Seneca, De divina providentia 4). Див. Wahl I, ст. 27; Сим. 810; Beb. 481.

221. Кого Бог любит, того не загубит. (Кол.)
Віра в те, що чесний, добрий чоловік не пропаде. Пор. Wander II, 77 (Gott 1878).

222. Кого Бог любит, тому хрестики посилає. (Дрог.)
Значінє такеж, як і в ч. 220. „Хрестики“ символїчно зам. терпіня, кари. У Білор. ...тому и церпѣние даець (Hoc. 325); нїм. Wen Gott in den Himmel haben will, dem schicket er des Kreuzes viel, див. Wander II, 77 (Gott 1887); пор. чеське Koho Bůh miluje, křížem ho navštěvuje (Čelak. ст. 7).

223. Кого Бог назначив, того стережи сї. (Наг.)
У всїх народів звичайна відраза до калїк з уродженя, пор. польське: Zyz, łys i kuternoga jak się dobrze trafi, wielki cud od Boga (чув я в Наг., пор. Adalb.

Zyz 1); пор. жидівське: Wen Gott gezeichnet hot, var dem soll mer sich hüte (Tendlau 911); пор. Wander II, 77 (Gott 1883).

224. Кого Бог сотворит, того не уморит. (Мінч.)
Віра в боже Провидіне, яке буцім то дбає про те, щоб усякий твір дійшов до призначеної йому мети. Ном. 74. Пор. Wander II, 69 (Gott 1680).

225. Кого Бог укарати хоче, тому й розум відбере. (Ільк.)
Пор. висше ч. 219.

226. Кождий під Богом ходит. (Гнїдк.)
Пор. висше ч. 148 і Ном. 8.

227. Коли Біг годить, то й огонь горить. (Ільк.) Кому... тому... (Ільк.) ...то й мокре... (Наг.)
Коли Бог дає щасте, дословно: дає погоду. Іронїчно; пожежі бувають найчастїйше під добру погоду, в часї посухи; пор. Ном 14, 15.

228. Коли Бог дає, то й дзюрами пхає, а як забирає, то й вікна і двері на стежір відчиняє. (Збараж) Як... відбирає то й двері відчиняє. (Тереб.)
Прибуток приходить звільна, а коли починає ся нещасте, то вже йде на всї заставки.

229. Кому Біг поможе, той все переможе. (Ільк.)
Говорить чоловік, що без своєї вини попав у нещасте і надіє ся при божій помочи вийти з него; загалом — при божій помочи нїщо чоловікови не страшне. Ном. 11; пор. середньовіковий латинський вірш: Nullum formidat, cui robur dextra Dei dat (Haller II, 12); Wander II, 76 (Gott 1849).

230. Кому Біг розуму не дав, тому й коваль не укує. (Ільк.)
Говорять про глупих а гордих богачів або панів, що витрачують ся на школи, на подорожі, буцім то щоб набрати ся розуму. Розум тут очевидно в значіню вродженої здібности.

231. Кому Бог дає, то за дурно. (Цен.)
Так сказав якийсь чоловік, коли його пан невинно велїв набити.

232. Кому Бог дасть, то й на плечі завдасть. (Наг.)
Бог щедрий; звичайно іронїчно: щедрий на біду, на нещастя, яких дає чоловікови нераз понад його силу. Пор. висше 13, 22

233. Котрий Біг засмутив, той і потїшит. (Гнїдк.)
І смуток і потїха на чоловіка приходять від Бога; пор. Ном. 45.

234. Котрий Біг змочив, той і висушит. (Гнїдк.)
Говорять, коли в часї полевих робіт піде дощ і змочить сїно або збіже. Пор. Ном. 78; нїм. Wen Gott nass macht, den macht' er auch trocken, див. Wand. II, 71 (Gott 1732).

235. Куди вас Пан Біг носит! (Наг.)
Значіне двояке: а) Куди ви ходили або куди зайшли! (пор. великор. Где вас Бох носил! Дик. 1303) і б) що ви задумали, здалека заходите до властивої річи, відбігли від правди.

236. „Куме, ба та ци чули-сте, що старий Бог умер?“ — „Ой, ой, ба а хтож тепер Богом буде?“ — „А, когось там виберут.“ — „Ба,

не знати кого? Може сьвйитого Николая або Юрія.“ — „Агу, куме, та певне, що мене анї тебе не виберут, а когось із його фамелії“. (Наг.)

Сю розмову вкладають в уста Бойкам, характеризуючи їх наївність.

237. Має Бога на язиці, а дїдька в зубах. (Цен.)

Про солодкомовного, облесного а злого чоловіка. Пор. польське Modli się pod figurą, a ma djabła za skórą (Adalb. Modlić się 5); близше до нашого нїм. Gott auf Zunge, und den Teufel im Herzen, див. Wand. II, 14 (Gott 276).

238. Май же Бога в серци! (Наг.) Має... (Кол.)

Поклик до вродженої чоловікови доброти, до сумлїня.

239. Миґай, Божейку, миґай, я ся з тобов подїлю! (Мшан.)

Говорив Циган лїзучи в чужий сад красти підчас бурі і блискавок. Пор. Етн. Зб. VI, 567. Уживають сеї приказки й загалом для характеристики чоловіка, що зі старшими поводить ся за пан-брат (розуміють ся, з дурноти).

240. Мигни, Боже, дам ти грушку! (Наг.)

Значіне те саме, що в попереднїм ч. 239.

241. Ми нових богів не потребуємо, ми старого Бога любимо. (Дрог.)

Себ-то: не хочемо нових порядків, а волимо по старому.

242. Мусит нам Бог дати. (Дар.)

Жартливо, коли чоловік чогось дуже бажає і силкує ся вмовити в себе і в иньших, що воно так і стане ся.

243. На Бога вас лишяю. (Уриче)

Говорить прощаючись той, що відходить із хати; пор. нїм. Gott befohlen! Wander II, 103 (Gott 2516); словац. Bohu poručil. (Zátur. I, 115).

244. На Бога надїя тай на кума Матїя. (Берез.)

Жартливо, коли хтось просить у другого помочи; мовляв: крім божої помочи потрібна також і кумова.

245. На Бога сї здаю. (Наг.)

В Бозї покладаю надїю, пор. у пісні:

З тобов розстаю ся,
На Бога здаю ся. (Голов. Пѣсни I, 353).

246. Надїя в Бозї, як товар у возї. (Лучак.) ...коли... (Петр.) ...сїно в стозї. (Збар.)

Знач. тодї чоловік безпечний, не потребує журити ся; пор. Ном. 85.

247. На дóвіщки Бог дає. (Збар.)

Коли має чоловікови стати ся якесь велике нещасте, то Бог перед тим посилає певні знаки, мов віщунів будучого; чоловік прочуває, що щось стане ся Давати на-вішки, див. Ном. 3905.

248. Най Бог помагає на все добре. (Кол.)

Формула витаня, коли когось зустрічають занятого працею.

249. Най Бог простит, коли кортит. (Кольб.)

Людські бажаня і афекти звичайно перемагають вирозумувані правила та приписи.

250. Най буде й Біг, коби я взьити міг. (Пужн.)

Характеризують захланного здирцю, злодїя, лихваря і т. и. „Біг“ у значіню ікони; пор. Етн. Збір. VI, 487 і висше ч. 7, 68.

251. Най буде Богу невимівно! (Наг.)
Говорить чоловік зробивши якесь добре дїло або давши „на боже“ і боячись споминати про се, щоб „випоминаючи“ не розсердити Бога. У Білор. Неуговорно Богу (Нос. 374); у Слов. Neponosno Bohu (Zátur. I, 124).

252. Най вам Бог стократне надгородит! (Наг.)
Говорить жебрак одержавши милостиню. У Нїмців: Gott bezahl es ihm tausendmal! — Wander II, 17 (Gott 340).

253. Най вас Бог благословит! (Наг.)
Звичайна формула благословенства, прим. молодих, як ідуть до шлюбу, або дїтий, яких батько вмирає; пор. Wander II, 105 (Gott 2576, 7).

254. Най вас Бог боронит від збаразького права і від скалацького болота! (Скал.)
Пор. висше ч. 189. В Збаражи колись сидїли дуже острі пани, що за що будь остро карали, а скалацьке болото ще до недавна мало славу.

255. Най вас Пан Біг провадит! (Наг.)
Говорять прощаючись до відходячого ті, що лишають ся в хатї.

256. Най го Бог судит! (Наг.)
Говорить чоловік, що не хоче правувати ся з иньшим або не хоче говорити про него зле, здаючи осуд на Бога; подібне у Великорусів: Бох йиму судья! (Дик. 576); Wander II, 99 (Gott 2418).

257. Най Господь Бог перескочит і ходачки замочит! (Коб.)
Жартлива відповідь, коли кого запрошують до обіду. Треба розуміти: най перескочить через повну миску і таким робом благословить її.

258. Най йому Бог того не тьимит. (Борисл.)
Формула прощеня: мовляв, я прощаю і прошу Бога, щоб йому той гріх також забув; пор. нїм. Gott soll es ihm nicht gedenken.

259. Най мене Бог пібє! (Наг.) ...убє! (Цен.)
Звичайне закляте, яким чоловік потверджує правду своїх слів. Пор. нїм. Gott tödte mich! Wander II, 103 (Gott 2498).

260. Най мі Бог дїє де хоче. (Наг.)
Жартливо: нехай по смерти робить зо мною, що хоче, а тут я не можу инакше.

261. Най му Пан Біг секундує! (Дрог.) ...сухендує! (Дрог.)
Секундувати — з лат. secundare — допомагати. Другий вар. жартливо.

262. Най тї Бог наверне на лїси та на дебрі! (Наг.)
Говорять злому, напастливому чоловікови. Формула винята з заклятя против бурі та граду, пор. Етн. Зб. V, 68.

263. Най тї Бог ратує! (Наг.)
Значіне двояке: а) серіозне, коли чоловік бачить иньшого в небезпеці, з якої не може його виратувати; б) згірдне, про недотепного чоловіка і самохвалька.

264. Най тя Бог провадит і в найбільше болото посадит. (Явор.)
Жартливе прощане з непожаданим гостем.

265. На кого Біг, на того й люде. (Ільк.)
Scil. гнївать ся, того й люде цурають ся; пор. дословно згідне з нашим білор (Нос. 352) і нїм. Wenn Gott zürnet, so zürnen alle Creaturen, див. Wander II, 86 (Gott 2090); II, 63 (Gott 1503); Даль. I, 7, 9; дословно схоже з нашим Adalb. Bóg 267.

266. На́ тобі, Боже, що мінї не гоже. (Наг.)
Іронічно, коли хтось дарує иньшому або дає на загальну ціль щось маловартне або таке, що йому самому непотрібне; пор. нїм. Was die Welt nicht mag, opfert man Gott, див. Wander V, 175 (Welt 455); згідне з нашим Adalb. Bóg 273; Brzoz. Bóg 27.

267. Наш Біг, наше г—о. (Кол.)
Про захланного чоловіка, що не рад уступити иньшому анї в найменшій дрібницї. Приповідка основана на звісній анекдотї про Жидів, яких збиточний Іван дурив повістю про бійку Бога руського з жидівським; пор. Етногр. Збір. II, 3; *Κρυπτάδια* V, (Folklore de l' Ukraine 181—182).

268. На щось і ми Пану Богу потрібні, що нас на сьвітї держит. (Наг.)
Говорять бідні люде, особливо коли хто лає їх непотрібами.

269. На що ти другого Бога взиваєш, коли свого маєш? (Ільк.)
Коли хто йде до ворожбита, якого на Підгірю іронічно називають „богом". Близьке до нашого польське Adalb. Bóg 334.

270. На що тї Бог сотворив? — На біду та на нужду. (Наг.)
Се мала бути така катехізация. Сьвященник питав дївчину, що прийшла давати на заповіди, молитов — не знає, питав десять заповідей — не знає; запитав як висше і одержав відповідь як висше. Оповідають жартом характеризуючи сумну долю селянина.

271. Не всїм Бог рівно дає. (Наг.)
І природа і житєві обставини витворюють нерівність між людьми. Див. Ном. 81; Hoc. 363; Wander II, 24 (Gott (510).

272. Не дав ми Бог на шкоду. (Наг.)
Коли хтось згубив щось або стратив, а воно потім віднайшлось.

273. Не дай Боже, але позволь Боже! (Карл.)
Жартливо поправляють такого, хто говорить „дай то Боже", себ-то: не потребує менї Пан Біг давати готового, а коби тілько позволив, то я й сам собі зроблю.

274. Не дай того Боже! (Наг.) ...то... (Наг.)
Звичайна відповідь на чиєсь лихе віщуване або прокляте. Пор. Wander II, 100 (Gott 2423); Zátur. I, 122.

275. Не кождому Бог єднако дає. (Наг.)
Не всїм однакова доля, однакове щастє, див. висше ч. 271. Так само у Поляків Adalb. Bóg 285; Brzoz. Bóg 53.

276. Не мав би Бог що робити, та тебе слухати. (Наг.)
Кпини, якими збувають проклятя розсердженого, особливо пяного або напасливого чоловіка. Пор. нїм. Da hätte Gott viel zu thun, wenn er alles so genau nehmen wollte, див. Wand. II, 5 (Gott 91).

277. Нехай мене Бог забуде, як я тебе забуду! (Корч.)
Клинуть ся закохані або добрі приятелї, звичайно при чарцї, в чутливім настрою.

278. Нї Богу, нї людьом. (Наг.)
Scil. нездалий, немилий. Пор. старохорв. Ни Богу ни людемъ не валя, не угодитъ. (Гильф. 1761); згідно з нашим Adalb. Bóg 274.

279. Нї Богу сьвічка, нї дїдькови огарок. (Кол.)
Знач. нї до чого, про непутящого чоловіка. Пор. білор. Ни Богу свѣчка, ни

чорту дуда (Нос. 381); навпаки I Bohu svičku i čertu oharek (Čelak. 286); дословно схоже з нашим польське Adalb. Bóg 275; Wand. II, 108 (Gott 2650).

280. Нї до Бога, нї до людей. (Ільк.)
Не здалий нї молити ся або бути попом, анї забавляти ся, працювати з людьми. У Білор. Ни къ Богу, ни къ людзѣмъ (Нос. 383); Adalb. Bóg 279.

281. Нїхто того не наверне, від кого ся Бог відверне. (Залїсє)
Говорять про затвердїлого, з природи злого чоловіка: від якого „Бог відвернув ся", себ-то на кого Бог не ласкав, той не наверне ся до добра.

282. Нїхто як Бог. (Наг.)
Значіне двояке: а) нїхто так не поможе, не поратує, як Бог; б) нїхто не може зрівняти ся з Богом. Те саме у Білорусів (Нос ст. 386).

283. Оберни сї Боженьку ласков свойов сьвйитов на мир християнський! (Наг.)
Молитва, коли в церкві сьвященник обертає ся зі сьв. дарами до людей.

284. Обіцяв Бог дати, та казав заждати. (Кол.)
Говорять іронїчно, коли чоловік у бідї та надїє ся добра. Див. висше ч. 214; Ном. 157; Adalb. Bóg 438.

285. Ой Боже, Боже, бодай ти не дочекав богувати! (Наг.)
Так говорила одна жінка звертаючись до неба, коли її постигло велике нещастє.

286. Ой Боже, Боже, ци мав ти коли гостї? (Дрог.)
Так мав сказати один господарь, до якого приїхали гостї і слотою та повінню змушені були жити у него довший час. Чоловікови вже самому нїчого їсти, а тут приймай гостей, бо на дворі лле як із цівки. От він вийшов на дощ, розхрестив руки і обертаючи ся лицем до неба промовив я. в.

287. Ой Боже, Боже! — Чого ти, небоже? — Варила попадьи пироги тай мінї не дала. (Туст.)
Жартливо, насьміх над неоправданими претензиями.

288. Ой Боже мій чорнобривий! (Будил.)
Зітхане дївчини, що в церкві устами молила ся, а очима пасла за чорнобривим парубком, яким заняті були всї її думки.

289. Пан Біг високо, кому схоче, тому на голову нас—е. (Рогат.)
Жартливий вислов Божої всемогучости та при тім тої злосливости людської долї, що нераз несподївано мов скидає чоловікови на голову всяке лихо.

290. Пан Біг го не хоче, а чортови не треба. (Крех.)
Говорять про нездару, лїнивого, тупоумного, не конче й злого. Пор. Brzoz Bóg 58.

291. Пан Біг дає богачеви много стіжків, а бідному дїтків. (Зазул.)
Звичайне житеве спостереженє, що бідні люде більше плодючі від богатих; пор. Wand. III, 1616 (der Reiche 97, 98).

292. Пан Біг не дитина, аби слухав дурного Клима. (Мінч.)
Жартлива відповідь на прокляття або погрози. Пор. висше ч. 6, 25, 83.

293. Пан Біг по небі колачі везе. (Наг.)
Жартливо пояснюють дїтям гуркіт грому.

294. Пан Біг сї і в триціть років упоминає. (Наг.)
В ослабленій формі старогебрейська думка, що Бог за гріхи батьків мстить ся на дїтях і внуках до семого поколїня.

295. Пан Біг старий ґосподар. (Наг.)
Потїшають себе хлїбороби, коли не допише погода або загалом у господарстві щось піде не так, як чоловік собі міркував. Див. Adalb. Bóg 353.

296. Пан Біг усьому токма. (Лімна)
Токма — мадярське tokma — згода, тут у ширшім значіню: вирівнане ріжниць, поєднане суперечностей.

297. Пан Біг що лїпше собі забирає. (Наг.)
Найкращі, найздібнїйші дїти звичайно вмирають. Кажуть і загалом про доброго, чесного чоловіка, що вмер у молодім віцї. Пор. нїм. Was Gott am liebsten hat, das führt er jung hin, Wand. II, 68 (Gott 1657).

298. Пане Боже — лап-цап! Пане Боже — лап-цап! (Грибов.)
Жартливо, коли хтось хапаючись у якійсь річи помиляєть ся або робить не до ладу. Приповідка повстала з оповіданя про жебрака, що вийшов до хати в хвилї, коли господиня виймала з печи горячу кулешу. Жебрак попросив у неї „тепленького“ і вона дала йому ложку кулеші в пригорщі, а жебрак дякуючи почав перекидати горячу кулешу з долонї в долоню, поки не переплутав подяку і не кинув кулеші на землю.

299. Перед Богом гріх, перед людьми сьміх. (Наг.)
Говорять про пяницю. Те саме у Поляків Adalb. Bóg 342.

300. Перед Богом нїчого не втаїш. (Кол.)
Бог всевідущий. Пор. Ном. 48; Даль. I, 5; Zátur. I, 104.

301. Пібє тебе Пан Біг квасним молоком. (Колом.)
Жартливо: Бог карає часом чоловіка тим, що йому наймилїйше. Квасне молоко, особливо лїтом, у селян великий присмак.

302. Підеш до Пана Бога на скаргу. (Кобил.)
Коли хтось тукає собі зачіпки, а другий каже: вступи ся, бо побю і тодї пропало, навіть Пан Біг не віднїме тобі того, що дістанеш.

303. Під милий Біг просити. (Наг.)
Старосьвіцька (може старопольська?) форма, зам. просив імям м. Бога.

304. Побій сї Бога, не роби того! (Колом.)
Упімненє до сумлїня, до застанови, яка повинна зупинити чоловіка перед злим дїлом, пор. Даль. I, 6.

305. Пожаль ся Боже! (Збар.) Жаль ся... (Кол.)
Вислов жалю, милосердя або погорди на чимсь або кимсь слабим, болющим, нещасливим або негідним.

306. Помагай Біг вам! (Кал.)
Формула витаня. Пор. Brzoz. Bóg 67, а також пісню:

Помагай Біг вам,
Ци раді ви нам?
Ой ци раді, ци не раді,
Помагай Біг вам!

307. Присяй Богу! (Збар.)
Формула боженя, те-ж, що „бігмеж то ну“.

308. Присясто Боже! (Крех.)
Формула боженя, пор. попереднє.

309. Причини вам Боже віку! (Наг.)
Подяка, коли хтось дає або причиняє кому понад те, що йому належало ся.

310. Прости Біг вам — прости Біг вам — а най вас дїдько візьме! (Цен.)
Насьміх над недоладним дякуванєм, оснований на оповіданю про жебрака, що діставши в пригорщі горячої кулеші дякував, дякував господинї, а в кінцї, як його припекло, кинув кулешу на землю і з проклятєм пішов із хати. Пор. висше ч. 297.

311. Сьвйитий Боже, сьвйитий кріпкий! Нема хлїба анї дрібки. (Наг.)
Приповідка в формі вірші. Коли недостаток, біда, то чоловік мимо волї починає згадувати Боже імя.

312. Сьвйитий Боже не поможе. (Наг.) І сьвятий... (Стан.)
Дословно: не поможе навіть молитва, загалом нїщо. Те саме у Поляків, Adalb. Bóg 147.

313. Сьвятий Боже, сьвятий кріпкий, а ти дяче відки? (Лол.)
Насьміх над дяком, який нераз у селах, як одинокий письменний між неписьменними і як близький до сьвященника, має претензию до якогось висшого становища, пошани і першенства. Ти відки — згірдно, буцїм то: я тебе не знаю, доси не бачив.

314. Сьвятий Боже, сьвятий кріпкий! Я з Бомбовця, а ти з відки? — Зі Слобідки. (Тереб.)
Жартлива поговірка при стрічі близьких сусїдів.

315. Скарай мене Боже на гладкій дорозї! (Наг.)
Звичайне закляте чоловіка, що йде в дорогу і обіцює ся сповнити щось.

316. Скариж то мі Боже! (Яс. (С.) Скар мнє... (Brzoz.)
Форма божби, в розуміню селян сильнїйша від звичайного „бігме“. Се остатнє називає ся „забожити ся“, а коли хто забожить ся, тодї для ще більшого скріпленя кажуть йому: „Ану заскари сї!“ Див. Brzoz. Bóg 88.

317. Сохрань Боже! (Наг.)
Окрик запереченя, особливо коли чоловік хоче щось сильно заперечити. Прим.: Ти зробив се? — Сохрань Боже! Знач. нї, анї не подумав. Пор. нїм. Gott behüte mich davor! див. Wand. II, 14 (Gott 289–304); Zátur. I, 124, 125.

318. Стій, Боже, я ся помилив! (Лучак.)
Жартливо, коли хтось побажав собі чогось у Бога або закляв комусь, а потім бачить, що справа не так стоїть, як він думав. Мовляв: не сповняй Боже мойого бажаня, бо я помилив ся.

319. Та би сї хоць Бога бояв. — Е, ще Бога як Бога, але аби сї хоць людий устидав. (Люб.)
Так резонували два селяне, що бачили пяним свого сусїду, який недавно перед тим присяг був на повну тверезість.

320. Та бо ти Боже ни жартуєш! (Пужн.)
Говорив Циган упавши з дерева зараз після того, як йому вдалось, по його думцї, здурити Бога. Пор. Етн. Зб. VI, 259 і висше ч. 204.

321. Так буде, як Бог дасть. (Тереб.)
Таким реченєм кінчать селяне звичайно свої розмови про всякі сподіванки та побоюваня на будуще.

322. Так мінї Боже допоможи! (Льв.)
Звичайна формула присяги. Пор. Wand. II, 107 (Gott 2644).

323. Та чень Пан Біг не буде з верха палицев бив. (Наг.)
Жартливо, коли комусь приходить ся сповнити якийсь невеличкий переступ, прим. затесати щось у неділю.

324. То все від Бога! (Наг.)
Так звичайно кінчать розмову про ріжні пригоди в житю. Пор. нїм. Es kommt alles von Gott, Wand. II, 9 (Gott 178).

325. То тобі Боже, а то мінї Боже! (Наг.)
Подають яко дуже давню форму молитви: буцїм то так приговорював якийсь лїсовий чоловік скачучи через пеньок. Оповіданє див. Житє і Слово II, 349—350.

326. У Бога всего много. (Ільк.)
Знач. і добра і зла, всего чоловік може надїяти ся. Пор. старор. У Бѣ҃а всего много, а все блиско (Сим. 2370); дословно згідне з нашим білор. Нос. ст. 446.

327. У Бога всего повно, є шо давати. (Кольб.)
Антропоморфний погляд на Бога як на богатого ґосподаря, якого богацтво лежить у засїках, пор. висше ч. 295.

328. У Бога все мога. (Ільк.)
Бог всемогущий. Говорять, коли хтось оповідає якийсь неправдоподібний, страшний випадок, або говорить про якісь дивні, невидані твори природи. Див. Ном. 21; Даль. I, 1; Zátur I, 35. Приповідка евангельська, див. Лук. I, 37; Матв. XIX, 26; Марк. X, 27; пор. Wahl II, ст. 30; I, ст. 96—97; Wand. II, 48 (Gott 3, 53, 57).

329. У Бога всї рівні. (Наг.)
Основа взята з евангелия: всї людє — божі дїти. Пор. нїм. Vor Gott sind Fürsten und Bettler gleich і под. Wand. II, 67 (1617, 1619); Zátur. I, 105.

330. У Бога всього многа, а в бідака трудно й за шелюга. (Комар.)
Бідний жалує ся на допущену Богом соціяльну нерівність. Пор. Ном. 56.

331. Хіба би Бога над нами не було. (Наг.)
Scil. коли б се (таке злочинство) могло стати ся. Пор. польське: I ty Boże nie grzmisz? а також Adalb. Bóg 155.

332. Хіба би Бог не ласкав. (Наг.) ...аби батіг не траскав. (Цен.)
Scil. щоб ми сего не зробили. Пор. висше. ч. 1.

333. Хоть Богом передо мнов клади сї, то ти не віру. (Наг.)
Класти ся Богом перед ким знач. удавати сьвятого та праведного.

334. Хоць би-с го Богом звав, то не послухає. (Явор.)
Богом звати кого — молити ся, упокорювати ся перед ким. Пор. висше ч. 3. І у Нїмцїв Einen zum Gott machen у значінню найвисшої почести для одного і найбільшого униженя для другого, див. Wand. II, 102 (Gott 2462), пор. франц. Prier quelqu'un plus que Dieu (просити когось більше нїж Бога).

335. Хто Бога забуде, того Бог забуде. (Наг.)
Хто не молить ся, не працює, не має сумлїня, той пропаде. Те саме нїм. Wand. II, 90 (Gott 2189, 2228).

336. Хто Бога не боїт ся, той і людей не соромит ся. (Дмитр.)
Часто у людей сором перед громадою важнїйший, нїж страх перед Божою карою, яка хто знає ще, чи й коли й яка буде. Пор. висше ч. 299, 318; Чуб. Бог 35.

337. Хто в Бога вјирує, най сї змилує! (Наг.)
Загальний поклик до милосердя, до ратунку (в часї пожежі, повенї і т. и.)

338. Хто з Богом, з тим Біг. (Ільк.) ...Бог з ним. (Петр.)
Бог не лишає своїх вірних у потребі. Див. Ном. 91; пор. старохорв. Богъ е съ ониме, кой стои шніме (Гильф. 212); Adalb. Bóg 245; Zátur. II, 60; Brzoz. Bóg 44.

339. Хто против Бога, то Бог против него. (Мінч., Ільк.)
Грішний, безбожний не має що числити на Божу ласку або гоблажливість — зовсім антропоморфне розуміне Бога. Див. Ном. 92.

340. Хто як Бог! (Наг.)
Біблійне речене, що перейшло в назву наймогутнійшого ангела (Mi-cha-el); пор. нім. Wand. II, 93 (Gott 2243).

341. Чень Бог позволит, що й пшениці вродит. (Наг.)
Урожай і погода — найважнійші річи у хліборобa, вважають ся безпосередніми і несумнівними виявами божої волі, божої ласки або гніву. В жартливій комбінації ужито в пісні, яку сьпівають при пятиці, випиваючи „многая лїта“:

Лїта, лїта, лїта, посіяв я жита,
Як Господь позволит, пшениці ей вродит. (Наг.)

342. Чень ще нас Пан Біг і з сего вінесе. (Ценів.)
Говорять люде в тяжкій пригоді.

343. Чим будь Бога задурити, аби душу закропити. (Наг.)
Пор. висше ч. 204. Душу закропити — образово: дати тїлу щось плинного, поживного (в нашім оповіданю меду), щоб душа в тїлї держала ся. Див. далї Душа.

344. Шьинуючи Бога тай вас яко ґречних. (Наг.)
Формула перепросин, коли чоловік при „чесній компанії“ має сказати якесь неподобне слово. Те саме у Білорусів див. Нос. ст. 469.

345. Ще Бог над нами! (Наг.)
Ще ми не пропащі; ще є кому впімнути ся за нашу кривду, ще зло вийде на верх. Те саме Brzoz. Bóg 36; Adalb. Bóg 177.

346. Ще Бог ни все роздав, що мав. (Кольб.)
Божа щедрість невичерпана. Пор. висше ч. 31.

347. Ще й йому Бог ни відповів. (Кольб.)
Знач. ще й він може чогось надіяти ся, над ним ще не було остаточного присуду.

348. Ще й ми в Бога не остатнї. (Наг.)
Знач. не найгірші, не упосліджені.

349. Щоби вам Бог наспорив, наповнив! (Доброс.)
Із жебрацької молитви, бажане достатку.

350. Щоби ти Бог не звидів! (Залїсє)
Щоб не полїчив тобі якогось учинка, не взяв його за гріх, простив його.

351. Що Біг дасть, то будеш мати. (Наг.) ...то буде. (Наг.)
Доробиш ся, зловиш (прим. ідучи на лови). Див Чуб Бог 3; Сим. 2633.

352. Що Біг дасть, то не напасть. (Ільк. Петр.)
Те, що йому суджено, мусить чоловік приймати як натуральну річ, без нарікання. Див. Ном. 60.

353. Що Бог дав, мусиш приймати. (Наг.)
Супроти своєї долї чоловік безсильний.

354. Що Бог має дати в лїсї, то й до хати принесе. (Комар.)
Фаталїстичний погляд на неминучість певних пригод у людському житю. Те саме у Поляків Adalb. Bóg 88.

355. Що Бог у небі робит? Драбину: одних підсаджує в гору, а других у долину. (Дрог.)
Образове уявлене нерівности між людьми і ненастанної переміни в їх долї. Меньш антропоморфно в старохорв. Ови е светъ стърменитъ: тко по нємъ слази, а тко узлази (Гильф. 2141); подібно у Вірмен: Сьвіт, се драбина, по якій один лїзе в верх, а другий у низ. (Wlisl. ст. 181); ще дальше від нашого нїм. Wander II, 5 (Gott 100); V, 165 (Welt 200); Adalb. Bóg 321.

356. Що від Бога суджено, то від людей не розлучено. (Лучак.)
Варіянт євангельської думки: еже Богъ совокупи, человѣкъ да не разлучаетъ (Матв. XIX, 6). Говорить ся про молоду пару, яку люде силують ся розлучити обмовами або заборонами. Пор. Чуб. Бог 8; Wand. II, 72 (Gott 1753).

357. Що для Бога, то для Бога, а що Жидове, то віддай. (Терн.)
Характерний варіянт євангельського речення: Дадите кесарева кесарю, а божія Богови. Пан Біг зі сповненем релїгійних обовязків потерпить чоловікови, але Жид не потерпить з довгом; пор. словацьке: Čo Bohu, Bohu, a čo svetu, svetu (Zátur, II, 1064); часть перша Adalb. Bóg 75.

358. Що кому в Бога записано. (Наг.) ...суджено. (Цен.) ...Бог судив. (Крех.)
Scil. то його не мине, то буде. Пор. нїм. Wenn es Gott gibt, der hat's umsonst і под. Wand. II, 74 (Gott 1802, 1803—8); Zátur. I, 18, 27.

359. Що ми Бог дав, то маю. (Наг.)
Говорить чоловік заставляючи ся і против насьміхів (прим. над його уломністю) і против завистї (на його щастє, богацтво), пор. Wand. II (Gott 1782).

360. Що Пан Біг дав, за все Богу дьикувати, а туск ід собі не пускати. (Ценїв)
Говорять люди в тяжкій пригодї; Богу дякувати тут не конче дословно, а радше так, як у лат. aequam servare mentem.

361. Що сї будеш Богу наприкрьити? (Наг.)
Говорять до такого, що любить надто довго молити ся.

362. Що ти Бог дав, то держи си. (Наг.)
Термін „Бог дав“ розуміють досить широко, прим. вода принесла, найшов гроші закопані.

363. Я в тім як стою так стою, тай сї хиба Бога бою. (Наг.)
Характеристика неподатливого чоловіка, що переконаний про праведність свого дїла. Пор. Лютерове: Hier stehe ich und kann nicht anders.

364. Я з Богом на радї не був. (Наг.)
Знач. не знаю таємното, будущого і не можу поручитись за те, чого не знаю. Пор. нїм. Man muss Gott nicht in seine Ratsstube steigen, див. Wander II, 62 (Gott 1475).

365. Як би Бог пастуха слухав, то би весь товар виздихав. (Кол.)
Говорять про марність проклять. Пастух увесь день клене, а про те товарови се не шкодить. Пор. Ном. 4124; Чуб. Бог 13; Wand. II, 67 (Gott 1628).

366. Як би з Богом говорив. (Ільк.)
Насьміх над чоловіком, що вдає дуже мудрого, нїби знає всякі тайни.

367. Як би не Біг, хто би нам поміг. (Кол.)
Усяка поміч від Бога. Те саме у Великор. Даль. I, 2.

368. Як би я Богом був, то бим не так запорьидив. (Наг.)
Жартливо, уговкують чоловіка, що нарікає на свою долю.

369. Як Біг не схоче, то хоть бись десять голов мав, нїчого не зробиш. (Ільк.)
Мати десять голов — конкретно зам. мати розум за десять людей. Див. Ном. 17.

370. Як Бог вдїляє, то і вікном пхає, а як відбирає, то й дверей не запирає. (Пост.)
Доробити ся добра тяжко, але стратити легко. Пор. висше ч. 228 і Чуб. Бог 9.

371. Як Бог дає, то не продає. (Наг.)
Знач. дає не скупо, а щедро. Пор. нїм. Gott gibt mit vollen Händen, Wand. II, 24 (Gott 513).

372. Як Бог дасть, так буде. (Наг.)
Чоловік укладає собі всяко, але здобуток звичайно не залежить від його волї. Пор. нїм. Es liegt in Gottes Hand, див. Wand. II, 9 (Gott 181), — приповідка дуже давня, пор. Гомерове *Πάντα θεῶν ἐν γούνασι κεῖται* (усе лежить на божих колїнах); Adalb. Bóg 152.

373. Як Бог дасть, то і в вікно подасть. (Наг.).
Фаталїстичний погляд на щасте: воно приходить нераз до такого, що його зовсїм не шукає. Пор. висше ч. 354; Ном. 13; нїм. Wem Gott wohl will, dem wirft er es zum Fenster hinein, див. Wand. II, 76 (Gott 1863).

374. Як Бог на небі! (Дрог.)
Scil. так се правда. Формула заклятя. Те саме Adalb. Bóg 155.

375. Який же ти Боже! Анї рав жарту не знаєш! (Наг.)
Жалував ся Циган упавши з дерева, пор. висше ч. 199, 204. Насьміх над чоловіком, що з власної вини попав у біду, та ще й жалує ся.

376. Як ми Бог милий. (Дрог.)
Формула заклятя, божби, мабуть узята з польського, див. Adalb. Bóg 162.

377. Як ми Богу, так Бог нам. (Сор.)
Scil. даємо, жертвуємо. Пор. Чуб. Бог 17; Нос. ст. 480; Adalb. Bóg 161.

378. Як ми до Бога, так Бог до нас. (Колом.)
Scil. ставимо себе. Людське житє в значній мірі виплив тих етичних основ, на яких жиє чоловік. Те саме Adalb. Bóg 164.

379. Як нема, то й Бог не дасть. (Наг.)
Загальна думка про людську безсильність супроти недостатку. Пор. нїм. Wo nichts ist, da hat der Kaiser sein recht verloren, пор. Wand. III, 1019 (Nichts, 84, 92).

380. Як не ти, Боже, хто нам поможе? (Терноп.)
Бог найлїпша, найпевнїйша підмога в нещастю. Те саме у Поляків (Adalb. Bóg 179).

381. Якого-с ня, Боже, сотворив, такого ня маєш. (Топільн.)
Висловлена детермінїстична думка, що чоловік не вповнї одвічальний за свої

вчинки, бо вони в значній мірі залежать від його вроджених здібностей, соціяльного стану, місцевости і т. и. обставин, яких він сам собі не вибрав. Пор. нім. Es ist ein jeder, wie ihn Gott geschaffen hat, auch oft noch ärger. Wand. II, 8 (Gott 170); згідне з нашим Adalb. Bóg 159.

382. Як Пан Біг дає, той скалубинами пхає, а як відбирає, то й двері не замикає. (Незаб.)

Добро приходить помалу, з трудом, а лихо від разу; пор. вище 282, а також польське Brzoz. Bóg 35; Adalb. Bóg 167.

383. Як си в Бога щістьи зичу. (Дрог.)

Формула, якою заклинає ся чоловік, що щось зробить або що його слова правдиві.

384. Я не Пан Біг, наперед не знаю. (Наг.)

Коли хтось питає другого, що й як буде. Будуще знає тільки один Бог.

385. Я собі це не віскакав, так мінї Бог дав. (Ценів.)

Знач. не власновільно, не з іграшки се роздобув (прим. хоробу, уломність, але також вроджений розум, богатство).

Богатий. 1. А як ти богатий, то тобі вільно в церкві свистати? (Цен.)

Насьміх над гордощами богатого а дурного чоловіка. Поговірка взята зі звісної анекдоти про глухого і губатого, див. Етн. Зб. VI, 232.

2. Богатий бідного й знати не хоче. (Наг.) ...не пізнає. (Голоб.)

Уникає з ним компанії, а зустрівши удає, що його не бачить; пор. Ном. 1607.

3. Богатий до бідного лїтом, а бідний до богатого в зимі: клінне вашеці. (Наг.)

В лїтї богатий потребує робітника, а в зимі бідний прожитку та заробітку. Клінне вашеці — формула покірної просьби, уживана тільки в церемоніях, прим. при запросинах на весїле.

4. Богатий єм, лише ґрейцарьи нїколи не виджу. (Наг.)

Іронїчно говорить бідний чоловік; „не виджу“ в значіню „не маю“, не виджу у себе.

5. Богатий робит як хоче, а бідний як може. (Голоб.)

Жартливо, бо ж і один і другий зробить тільки те, що може. Те саме Сим. 184; пор. Adalb. Bogaty 27; Wand. III, 1616 (der Reiche 91).

6. Богатий, що богато дечого нема. (Дар.)

Гумористична відповідь на питане, чи сей або той богатий. Див. Ном. 1487.

7. Богатий як Жид. (Ком.)

Жиди звичайно займають ся грошевими дїлами, от тим то в народнїм розуміню вони все богаті. Пор. нім. Reich wie ein Jude, Wand. III, 1611 (Reich 184).

8. Богатий як Жид пархами. (Наг.)

Згірдно про богача. Обридливу слабість пархів (короста, сверблячки) здавна у нас привязують до Жидів звісних зі свого нехлюйства. Те саме у Поляків: Bogaty jak żyd w parchy (помилкою надрук. paschy), див. Kolb. III. 197; Adalb. Bogaty 26; пор. Ном. 1345.

9. Богатий, як чорт лабатий. (Наг.) ...рогатий. (Кол.)

Згірдно або зі злобою про богача. В дусї давнїх аскетичних поглядів чорт

уважаєть ся паном і володарем земних богацтв. Те саме Ном 1488; Adalb. Bogaty 20; пор. Даль. I, 68, 69.

10. Богатого з хвастливим не розпізнаєш. (Ільк.)
Один і другий любить хвалити ся; див. Ном. 2572.

11. Богатого і серп голить, а вбогого і бритва не хоче. (Ільк.)
Себ-то богатому і некористні обставини нераз виходять на добре, а бідний не може скористати і з найкористнїйших. Див. Ном. 1600; Сим. 2376.

12. Богатого покута, убогого бесїда. (Ільк.)
Бідний має хоч ту сатисфакцию, що може наговорити ся про нещасте, яке постигло богача. Дословно те саме Ном. 1608 і в старопольськім Knap. 34, пор. Adalb. Bogaty 4.

13. Богатому все ввіде. (Наг.)
Він викрутить ся навіть із такого, де би бідний пропав; у него нема сорому. Так само в нїм. Dem Reichen geht alles hin, див. Wander III, 1612 (der Reiche 23).

14. Богатому дїдько доносит. (Наг.) ...додає. (Цен.)
Віра в нечисте походжене богацтва, пор. укр. пісню про Куперяна:
Хто богатий, хто хороший,
Кому носить з річки гроший.
Див. Ном. 1422; згідне з нашим польське Adalb. Bogaty 51; Даль. I, 69.

15. Богатому до серцьи не промовиш. (Наг.)
Він твердосердий, привик на все дивити ся практично, холодно; пор. лат. Dives erga inopes surdus, ferrea corda gerit і нїм. Wand. III, 1616 (der Reiche 109).

16. Богатому і в пеклї добре. (Наг.)
Іронїчно: заслужив на тяжшу кару, то кипить у смолї, а бідні носять дрова та підкладають. Так часто малюють пекольний порядок у нар. оповіданях. Та сама приказка у Поляків, Adalb. Bogaty 9.

17. Богатому йно красти. (Наг.)
Бо на него нїхто не погадає; пор. Ном, 1424; Дик. 345; Нос. ст. 262.

18. Богатому й чорт дїти колише. (Лев. Ільк.)
Те, що кому иньшому шкодить, богачеви виходить на добро. Те саме Чуб. Богатство 10; Ном. 1420; у Поляків Petr. 174, пор. Adalb. Bogaty 7; Дик. 347; Нос. ст. 262; Wand III, 1612 (der Reiche 18); Даль. I, 66.

19. Богатому не зич, бо забуде. (Голоб.)
Тілько бідний звик памятати добро, яке йому хто зробив. Пор. польське Bogatemu nie pożyczaj i nie dowierzaj (Adalb. Bogaty 11).

20. Богатому чорт дїти колише, а бідному і нянька не хоче. (Дар.)
Богатому навіть зле виходить на добро, а бідному навіть із доброго годї діждати ся добра. Див. Ном. 1420.

21. Борше богатий запотребує бідного, нїж бідний богатого. (Наг.)
Говорять бідні в лїтї, коли богатому треба робітника; пор. висше 3; Wand. III, 1613 (der Reiche 34, 36).

22. Будь богатий, як земля сьвята. (Збар.)
Формула благословенства, коли куми приймають дитину з хресту. Земля —

жерело всякого богацтва. Пор. Чуб. Богатство 13; польське Bogaty jak ziemia (Adalb. Bogaty 23).

23. В богатого приятелїв много, а в бідного нї одного. (Снят.)
До богатого всї горнуть ся, а до бідного нїхто. Пор. Wand. III, 1615 (der Reiche 85, 150); Wahl I, 37.

24. Вибрав сї, як богатому по смерть. (Наг.) Пішов... (Наг.)
Говорять, коли хтось пішов кудись недалеко і барить ся дуже довго. Те саме в нїмецькім перекладї і з хибним поясненєм Wand. III, 1622 (der Reiche 220).

25. Добре богатому красти, а старому брехати. (Ільк.)
Бо на богатого не впаде підозрінє, а старому повірять. Див. вище 16; Ном. 1424; Čelak. 167; Wand. III, 1614 (der Reiche 65).

26. Коли-с богатий, прошу тї до хати. (Туст.)
„Не бій сї, бідного не запросьит, а ще псами затровјит' — додав бідний у поясненє до сеї приповідки.

27. Тогди він буде богатим, як пес рогатим. (Ільк.)
Говорять про лїнивого, недотепного, марнотратного чоловіка. Див. Ном. 1481; те саме у Поляків Adalb. Bogaty 1.

28. У богатого богато гроший, а в бідного дїтий. (Підвол.) ...воший. (Збар.)
Широко розповсюджений погляд про більшу плодючість бідних, пор. Чуб. I, Богатство 9; Ном. 1620 і вище Бог 291.

29. Умер богатий: ходїм ховати! Умер убогий: шкода дороги. (Петр.)
Богатому навіть по смерти віддають лїпшу честь, нїж бідному. Див. Ном. 1604. Наша приповідка докладно передає середньовікову латинську віршу:

Si moritur dives, concurrunt undique cives;
Si moritur pauper, veniet vix unus et alter.

Пор. Wand. I, 138 (der Arme 139); III, 1605 (Reich 56); ще близша до латинської українська Ном. 1603.

30. Хто богатий, той не любит дати. (Наг.) ...той скупий. (Цен.)
Що богацтво йде в парі зі скнарістю, се загальне спостереженє, див. Даль. I, 69; Adalb. Bogaty 36.

31. Чим богаті, тим раді. (Наг.)
Говорять гостям, себ-то: що маємо, тим раді вас приняти. Пор. Сим. 2589.

32. Як би не був свиноватий, то би не був богатий. (Лучак.)
Вислов тої думки, що богацтво звичайно здобуває ся не надто чесними способами, а власне людською кривдою, скупарством та скнарістю; ті прикмети й характеризують ся словом „свиноватий". Пор. польське Kto się chce zrobić bogatym, musi się na jakiś czas zrobić świnią (Adalb. Bogaty 42).

Богато. 1. Богато видїти, а не мати за що купувати, не треба й хорувати. (Гнїдк.)
Говорить бідний чоловік ходячи по ярмарку. Пор. польське Widzieć a nie zużyć, to wielka obrada (Adalb. Widzieć 19).

2. Богато говорити, а мало що слухати. (Терн.) ...нема що... (Наг.)
Коли приходить ся оповідати якусь прикру, а запутану історію. Пор. Adalb. Gadać 53.

3. Богато сї оженив: узьив дївку й троє дїтий. (Наг.)
Іронїчно про такого, що взяв покритку.

4. Є богато — мине ся, а є мало — обійде ся. (Петр.) Є много... (Наг.) Як богато... а як мало... (Город.)
У сїльському господарстві приходить ся нераз редукувати буджет видатків, який через те буває дуже нерівний, відповідно до засобів. Пор. нїм. Viel muss man haben, mit Wenigen behilft man sich auch, Wand. IV, 1634 (Viel 46).

5. Не богато, лиш троха много, а більше нїчого. (Наг.)
Жартлива відповідь чоловіка, що прийшов до сусїди позичати хлїба і його запитали, чи богато йому трєба. Мовляв, здалось би й богато, та вже дайте хоч троха.

6. Хто богато має, той ще жадає. (Кобил.)
Звичайне спостереженє, що охота до ощадности, запопадливість та захланність родить ся і збільшуєть ся там, де вже єсть зібрані засоби. Пор. французьке L' appétit vient en mangeant; Adalb. Mieć 10; Wander IV, 1633 (Viel 20. 56, 69, 80).

7. Хто богато просит, нїчо не дістане. (Кол.)
З сего ще не випливає, що хто мало просить, той усе те й дістане. Те саме нїм. Wand. IV, 1635 (Viel 71).

Богацтво. 1. Богацтво пушит, а бідацтво сушит. (Цен.)
Богатий товстїє, а бідний сохне. Пор. укр. Богацтво дме, а нещастя гне (Ном. 1592); Чуб. Багатство 5; пор. Даль. I, 65.

2. Богацтво ся мине, мудрість нї згорить, нї втоне. (Гнїдк.)
Приповідка мабуть книжного походженя; пор. Wand. III, 1628 (Reichthum 114).

3. Богацтво — хробацтво, набє сї — мине сї. (Комар.)
Думка подібна як і в попереднїм, та тут висловлена пластично; богацтво порівняно немов із сиром, який про запас набиває ся в дїжку.

4. Богацтво як піна на водї. (Наг.)
Воно минуще, любить переходити з рук до рук; пор. Wand. III, 1629 (Reichthum 127).

5. Велике богацтво — великий клопіт. (Цен.)
Турбота нерозривно звязана з богацтвом; пор. нїм. Grosser Reichthum, schwere Sorge, і подібні Wand. III, 1625 (Reichthum 27, 87).

6. Де богацтво, там і лайдацтво. (Льв.)
Погляд бідного чоловіка, який від богачів дізнав не одної кривди; пор. Wand. III, 1627 (Reichthum 71, 72, 95).

7. Нинї богацтво, завтра жебрацтво. (Кол.)
Прастара думка про наглу зміну людської фортуни, пор. Овідиїв вірш: Irus est subito, qui modo Croesus erat (Ір — звісний жебрак у Гомеровій Одиссеї); див. також Wand. III, 1604 (Reich 51).

Богацький. 1. Богацька дївка працює від суботи до понедївка. (Цен.)
„У суботу строї ладит, у неділю танцує, а в понедїлок зачинає спочивати“ — пояснив селянин.

2. Богацька пшениця для мишей, жебрацька для людей. (Кобил.)
Богачі держать свою пшеницю довгі лїта в скиртах або засїках, де її з'їдають

миши; бідний мусить свою зараз обмолотити й продати і вона йде на пожиток людям, хоч звісно, найменьше йому самому.

3. Богацьке, а жидівське ніколи не пропаде. (Лучак.)

Богач і Жид мають змогу добити ся свого, виправувати свої претенсиї; бідний дуже часто мусить на своє махнути рукою, пускати кривду плазом.

4. Богацьке все величне. (Лучак.)

Богач уміє кождий свій учинок, кожду свою річ показати иньшим у принадній формі, щоб його хвалили; пор. Ном. 1429.

Богацько. 1. Хто має богацько, той бурчить, а хто мало, той мовчить. (Ільк.)

Значіне двояке відповідно до значіня слова бурчить: а) хто має богато, той вередує, тому все не до ладу, б) — той пишаєть ся, помітує бідними; Ном. 1593.

Богач. 1. Богача за кума бере, а в бідного гроші. (Явор.)

Говорять про сільського лихваря, що наздиравши з бідних грошей братає ся і кумає ся з богачами; пор. Wand. III, 1612 (der Reiche 24).

2. Богачам за гроші і гроби хороші. (Лучак.)

Бідного поховають як будь і хреста на гробі не поставлять за дармо, а богатому й тут парада.

3. Богач а свиня — по смерти скотина. (Ільк.)

Стародавня думка, що по смерти людське тїло нїчим не лїпше від звірячого, тут висловлена з злобним відтїнком; порівнане зо свинею не до одного богача підходить і за житя. Те саме Ном. 1463; Adalb. Bogacz 2.

4. Богач бідним сї громошьиє. (Явор.)

Знач. гордує, помітує.

5. Богач би око виймив за кавалок хлїба. (Наг.)

Такий захланний та немилосерний. Мб. натяк на оповідане про двох подорожних, із яких один другому за шматок хлїба виймив око, див. Етн. Зб. I, ст. 67—76; III, 36 і подана на ст. 233—234 лїтература.

6. Богач богачьи питає. (Наг.)

Богач шукає компанії, кумівства, сватівства з богатими.

7. Богач гроші складає, а дїдько мошонку шиє. (Лучак.) ...чорт калитку... (Наг.)

Скупий богач складає добро, яке по його смерти нераз наслїдники розтратять марно; сю думку висловлено тут у мітольоґічній формі, немов по богачевій смерти чорт забирає його добро. Пор. Ном. 1449; у Нїмців: Was nützt dem Reichen sein Geld, wenn der Teufel den Schlüssel behält — Wand. III, 1621 (der Reiche 189).

8. Богач двома плугами оре. (Наг.)

Звичайна в давнїх часах характеристика богача, відповідає категорії „двопарового“ ґосподаря в старих панщизняних інвентаріях; пор. Ном 1365.

9. Богачеви вибери очи, а він задом дивит ся. (Лучак.)

Одно яке будь нещасте, що може погубити бідного, не доконає богача, бо він знайде спосіб, чим би зрівноважити свою вграту. Дивлене задом у народньому поглядї — прикмета рака.

10. Богачеви вітер гроші несе, а бідному половою очи засипає. (Пэчен.)

Те, що богачеви нераз виходить на користь, бідному нераз приносить страту.

Представлено в образї тока, на якому зерно-золото випадає на долю богача, а полова-нещастє на долю бідного.

11. Богачеви все дурниця трафит ся. (Лучак.)
Дешевше купить чи в дарунку дістане; нїм. Reiche finden, див. Wand. III 1619 (der Reiche 158).

12. Богачеви дїдько дитину заколише, а бідному ще збудит. (Сор.)
Думка та сама, що висше Богатий 18, 20.

13. Богачеви дїдько дитину колише, а бідному щіпає. (Кольб.)
Те, що в богача буває заспокоєнєм якоїсь потреби, бідному робить ще більше клопоту, пор. попереднє; Ном. 1420.

14. Богачеви і чорт дитину заколише. (Гнїдк.)
Варіянт приповідки поданої під Богатий ч. 18. Та сама приповідка і в нїм. Dem Reichen wiegt der Teufel die Kinder, але з значінєм, що богацькі дїти рідко вдатні, див. Wand. III, 1612 (der Reiche 18).

15. Богачеви можна й чорта з'їсти, а бідному засї. (Залїсє)
Чорта з'їсти — образово зам. зробити щось неможливе або неподобне. Іронїчно, коли богач зробить якусь дурницю або погань і се йому перед людьми уходить.

16. Богачеви сї веде, бо богачеви когут сї несе. (Город.)
Має надзвичайне щастє. Фіґуральне реченє „когут несе ся“ для характеристики щастя у всякім дїлї, див. Wander II, 272 (Hahn 261); богацьке щастє характеризує Нїмець анальоґічною приповідкою, що богачеви і віл отелить ся, див. Wand. III, 1612, 1619 (der Reiche 12, 170).

17. Богач за ґрейцар три рази вмирав. (Наг.)
Характеризують захланність богача; натяк на звісну анекдоту про те, як богач позичивши у бідного крайцар, не хотїв йому віддати його і тричі вдавав мертвого, див. Етн. Зб. VI, 124, 125.

18. Богач з бідного жиє. (Наг.)
В наївній формі висловлена думка, яку науково мотивує социяльїстична теорія. Пор. Wand. I, 134 (der Arme 57).

19. Богачі їдят колачі, але спят у день, а мало в ночі. (Дмит.)
Іронїчно, зам. сплять хиба в день, бо в ночи мало; так само Чуб. Богатство 15; у Ном. 1437: ..не сплять у день, а мало і в ночі, або не сплять нї в день нї в ночі; пор. Wand. I, 1476 (Arm 135).

20. Богач їсть колач, а бідний і хлїба не має. (Ільк.)
Загально розповсюджена приповідка, пор. Ном. 1595; нїм. Der Reiche kann Kuchen essen, wenn der Arme kein Brot hat, і подібні Wand. III, 1614 (der Reiche 58).

21. Богач — його сусїда чотирма волами оре. (Гнїдк.)
Іронїчно про голодранця, що вдає богача.

22. Богач крає дрібно. (Ільк.)
Знач. скупий; пор. Ном. 1451. Та сама думка в иньшій формі у ріжних народів, пор. чеське Bohatec bývá rad skupec (Čelak. 166); Wand. III, 1605 (Reich 59).

23. Богач не відає, що бідний обідає. (Наг.)
Знач. не дбає про бідного, не турбує ся його нуждою. Пор. нїм. Der Reiche weiss nicht, wie der Arme sich nährt, Wand. III, 1614 (der Reiche 69); Дик. 344.

24. Богач не знає, що бідному дольигає. (Наг.)
Не вміє поставити себе в його положенє, відчути його потреби. Пор. Wand. III, 1614 (der Reiche 68).

25. Богач — нема му пари в селї. (Наг.)
Знач. нема другого такого.

26. Богачови все яло сї. (Наг.)
Знач. що надїне, то всї признають, що гарне, що йому до лиця, а що зробить, то скажуть, що добре. Пор. нїм. Dem Reichen legt man alle Dinge wohl aus і пояснене, Wand. III, 1612 (der Reiche 14).

27. Богач — певно хованцьи має. (Наг.)
Хованець — злий дух вихований із куряного яйця; про него вірять, що достарчає богацтва тому, хто запише йому свою душу. Що богач віддає за богацтво душу чортови, се думка досить розповсюджена, пор. Wand. IV, 1613 (der Reiche 37, 93, 115).

28. Богач — повний зад волося. (Гнїдк.)
Насьміх бідного, коли хто вважає його за богача.

29. Богач рахує гроші, а бідний вошї. (Збар.)
Гумористично змальований контраст між богатим і бідним, пор. Богатий ч 28.

30. Богач рідко в гаразді жиє. (Ільк.)
Богацтво само ще не дає вдоволеня, навпаки, тягне за собою богато клопоту. Див. Ном. 1433; Wand. III, 1613 (der Reiche 42)

31. Богач сї трісе над грейцаром. (Наг.)
Скупий, не видасть зайвого крайцара.

32. Богач ся дивує, чим ся вбогий годує. (Петр.)
Богач не розуміє нужди, то й дивує ся тому, хто вміє з нею бороти ся. Див. Даль. I, 87; Нос. ст. 375; Čelak. 163; пор. Wand. III, 1614 (der Reiche 59, 68, 69).

33. Богач ся дивує, чим убогий дїти годує. (Ільк.)
Мабуть тому дивує ся, що у бідного дїти ведуть ся, а у него, хоч у достатку, гинуть.

34. Богач ся дивує, що бідний обідує. (Ільк.)
Значінє такеж, як висше ч. 32; форма „обідує“ незвичайна, мабуть позичена з польського. Див. Даль I, 83, 84.

35. Богач — хлїба плач. (Явор.)
Іронїчна відповідь селянина, коли йому хтось скаже, що він богач.

36. Богачьи не наситиш. (Наг.)
Чим богатший, тим більше бажає.

37. Богачьи хіба земльи сьвjита нагодує. (Наг.)
Знач. хіба вмре і піде гнити в землю „Їсти землю“ в значіню вмерти див. далї „Їсти“ і „Земля“.

38. Вибери богачови очи, він ся ямками дивит. (Пост.) .. задом подивит. (Ком.)
І в найбільшім нещастю богач дасть собі раду, знайде вихід. Пор. висше ч. 9. Анальогічна думка в нїмецькім: Wenn der Reiche fallen will, so helfen ihm seine Freunde auf, див. Wand. III, 1621 (der Reiche 194).

39. В богачьи воли дурні, а в бідного дїти. (Кольб.)
Воли дурні з роду, а бідного дїти „дурні“, тоб-то безрадні з голоду й нужди.

40. Де є такий богач, що би не хотїв більше як має? (Наг.)
Богач ненаситний, нїколи не вдоволений тим, що має. Та сама думка Wand. III, 1618 (der Reiche 144).

41. Заміг богач на сироту. (Кольб.)
Знач. переміг сироту, скривдив її. „Замагати“ в такім значіню див. пісню про Івана та Марьяну:

Я взяли ся прубувати,
Я взяв Турчин замагати. (Житє і Слово III, 369).

42. Мій тато такий був богач, що єго сусїд плугом орав. (Пужн.)
Гумористична характеристика бідности. Пор. висше Богач, ч. 21, а також Етн. Зб. VI, 647.

43. Не тре богачеви з бідного кучму шити. (Лучак.)
Бідний знає, що богач мусить його визискати, але протестує тілько проти надмірного здираня та знущаня. Щоб пошити кучму, треба з барана здерти шкіру. Навпаки у Нїмцїв: den Reichen das Leder stehlen und dem Armen Schuhe davon machen, див. Wand. III, 1622 (der Reiche 218).

44. Пішов, як богачеви по смерть. (Ільк.)
Пішов помалу, барить ся довго. Пор. висше Богатий ч. 24; Дик. 4653.

45. Такий богач, що сї в своїм богацтві не знає. (Наг.)
Знач. не знає лїку і цїни свойому богацтву.

46. У богача богато дров, тай горят, а в мене одно полїно, тай то не хоче. (Зазул.) ...повна піч дров горит... (Берез.)
Гумористичне нарікане на те, що богатому веде ся, а бідному нї; розумієть ся, веде ся при відповідних засобах, яких у бідного нема. Одно полїно само не горіти ме, а тільки куна.

47. У богача каша горяча. (Стеж.)
Образово: все готове до вжитку, а у бідного нема такої вигоди.

48. У богачьи пес з костев не втїче. (Комар.)
Знач. і пес привик до того, що йому дають добре їсти і не тїкає з кістю, бо знає, що йому не відберуть.

49. Ци богач, ци бідний, нїчо з собов на тамтой сьвіт не забере. (Наг.)
По смерти щезають усї социяльні ріжниці; пор. Wand. III, 1619 (der Reiche 166).

50. Що богачеви біда зробит? Йому очи вибери, а він сї ср—ов дивит. (Наг.)
Богач у бідї дасть собі раду. Пор. висше ч. 9, 38. Дивити ся задом — давне і широко розповсюджене образове речене про обережного, хитрого чоловіка, пор. лат. A tergo oculatus і под. (E. Rot. 789), анальогічні нїмецькі Wand. I, 182 (Auge 356—367).

51. Що богач, то свиня, а що бідний, то дурнь. (Пужн.)
Говорить бідний висловлюючи свою ненависть до богача та рівночасно іронїзуючи над собою самим; див. Етн. Зб. VI, 48.

Богородиця. 1. Пресьвята Богородиця ризу шила і того дня положила. (Мшан.)

Так мотивують сьвяткованє дня Положеня ризи Богородиці, д. 2. липня. Див. М. Зубрицкий, Народній календар (Мат. до укр. етнол. III, 48).

Бодай. 1. А бодай, бодай! (Наг.)

Вислов розчарованя, досади, коли чоловікови немов збирає ся на те, щоб заклясти, та афект не настілько сильний і він може стримати себе.

2. А бодай же вас, бодай! (Наг.)

Добродушний докір, мовляв: чом ви не сказали менї се або те, коли з того не вийшла вправдї жадна шкода, але минула чоловіка якась невеличка приємність.

3. Бодай, бодай! Що-с узьив, то віддай! (Наг.)

Іронїчно відповідають чоловікови посудженому о якусь крадїжку, коли він почне клясти ся: а бодай менї се! а бодай менї те! Знач. не клени ся, тілько віддай.

4. Бодай тебе, бодай мене, бодай нас обоє! (Наг.)

Нїби прокляте з недоговором, може значити добродушний докір, жаль (що двоє любили ся а не побрали ся), любовний жарт, або й справдї прокляте; пор. щіснї:

1) Бодай тебе, бодай мене, бодай нас обоє,
Яке в тебе, таке в мене личко румяноє.
2) Бодай тебе, бодай мене, бодай нас обоє,
Бодай тебе по при мене скулило у двоє. (Наг.)

5. Бодай ти остатньи́к був! (Наг.)

Прокляте. Остатньик — остатнїй день.

6. Бодай ти фоц було! (Наг.)

Прокляте неозначеного змісту: щоб ти занидїв, щез, пропав!

Божий. 1. Аби по божому тай по людськи! (Наг.)

Заохочують до згоди, супокою та справедливости.

2. Без божої волї і волос з голови не зпаде. (Ільк. Петр.)

Ремінїсценция евангельських слів. Те саме Ном. 27; Adalb. Bóg 12; Wand. II, 65 (Gott 1566).

3. Бодай тї сила божа поразила! (Наг.)

Прокляте; „сила божа“ уявляє ся тут очевидно як перун.

4. Божа волї коньи ззїла. (Наг.)

Гумористична поговірка про недбалого, який привик здавати ся на божу волю і при тім усе тратить. Оповідають про конюха, що пасучи конї в ночи забажав десь кудись відійти і лишив конї „на божу волю“ на толоцї. Приходить рано, а вовки коня з'їли. „Отто, — каже, — я лишив конї на божу волю, а божа воля коня з'їла“.

5. Боже око не дрімає. (Наг.)

Бог усе бачить; пор. нїм. Gottes Auge schläft nicht, Wand. II, 52 (Gott 1209).

6. Боже тай моє. (Наг.)

Говорить батько або мати, коли їх питають про дитину: чиє се?

7. В божий чьис! (Наг.)

Говорять виправляючи когось із хати, або в дорогу або засаджуючи його за якусь роботу.

8. Він би божу лабу пропив. (Наг.)

Про безтямного пяницю. Яке значіне має незвичайний вислов „божа лаба“, я не міг допитати ся.

9. Він на божій дорозї. (Наг.)

Знач. ладить ся вмирати, дуже хорує, конає вже.

10. Воля божа, а суд царів. (Залїсє)

Вислов резиґнациї; мовляв: чоловік мусить підлягати божій волї й царському судови. Говорить також чоловік, якому закидають якесь зле дїло, а він запевняє про свою невинність. Те саме Čelak. 320.

11. Всї ми в божих руках. (Наг.)

Так потїшають чоловіка в горю; значить: що тобі трапило ся, може трапити ся кождому з нас. Загально розповсюджена прицовідка, див. Simr. 3897; Wand. II, 9 (Gott 181, 184).

12. Всї ми на божі воли. (Голоб.)

Всї залежимо від Бога; що Бог захоче, може зробити з нами; пор. нїм. Es steht bei Gott, Wand. II, 9 (Gott 185).

13. Дав бим на боже, коби тї чорт ухопив (Наг.)

Дати на боже, знач. на службу божу, на церковну відправу „за всякоє прошеніе“.

14. За боже пошитє го вхопив. (Дрог.)

За волосє, немов стріху дану чоловікови Богом. В иньшім значіню „боже подшицце“ у Білорусів, пор. Hoc. 304.

15. З божого допусту таке на мене впало. (Наг.)

Говорить чоловік про якесь тяжке лихо, головно про хоробу, калїцтво.

16. З божої волї продав штани, купив солї. (Кол.)

Гумористично: божа воля тут значить убожество допущене Богом на чоловіка.

17. Міць би тї божа поразила! (Наг.)

Пор. висше ч. 2.

18. На божу волю го лишив. (Наг.) ...пустив. (Наг.)

Лишив без догляду, пустив самопас, прим. скотину, хорого чоловіка.

19. На все божа волї. (Наг.)

Так потїшають себе в часах великих нещасть, пошести, повенї і т .и., мовляв, від Бога залежить, чи жити нам, чи гинути, чоловік тут нїчого не змінить. Подібно у Нїмців Alles nach Gottes willen, Wand. II, (Gott 16).

20. Надаражьиє сї божим даром. (Наг.)

З докором, коли комусь дають хлїба, а він не хоче брати. Див. далї Хлїб.

21. На то божа волї була. (Наг.)

Знач. Бог хотїв, що так стало ся; потїшають себе по якімсь нещастю.

22. При божій помочи беззуба кулешу ззїла. (Берез.)

Жартують, коли хтось роблячи якусь роботу все нарікає і стогне, що слабий, не має сили, а про те робить.

23. Сила божа би тї побила та би тї поразила! (Наг.)

Прокляте, пор. висше ч 2, 16.

24. Суд божий би на тебе впав! (Наг.)

Прокляте на нечесного, кривдника, здирцю, з яким чоловік не може дійти свого права.

25. То божа дїтина. (Наг.)

Знач. не двояке: а) добра, розумна дитина, б) знайденя, безбатченко.

26. То всьо боже, не наше. (Залїсє)

Потїшає себе чоловік, коли його добро пропадає через якийсь елементарний припадок, прим. через пожежу або повінь.

27. То ще по божому. (Наг.)

Знач. то ще сяк так, не зовсїм погано пішло; пор. словацьке To je ešte ta s Bohom. (Zátur. I, 129).

28. Що боже, то Богу. (Наг.)

Ремінїсценция евангельського: віддайте кесареви кесареве, а боже Богови. Те-ж у Словаків Zátur. II, 38.

29. Що боже, то чоловікови на добро не вийде (Наг.)

„Боже“ тут у значіню церковне, призначене для попа, на офіру. Наші селяне вважають гріхом задержати собі таку річ (прим. скотину) шлюбовану „на боже“ в хвилях нещастя, хороби і т. и. і вірять, що зломане такого обіту може принести ще більше нещасте.

30. Що то божа волє: раз ударив, а два знаки! (Пужн.)

Жартливо про побитого. Натяк на оповіданє про злодія, якого в чужім садї підчас бурі вдарив господарь вилами, а він думав, що то є грім і потім здивував ся, знайшовши два синяки. Див. Етн. Зб. I, Шимч. ст. 9; VI, 259.

Божити ся. 1. Божит сї, аж страшно слухати (Наг.)

Коли хтось для ствердженя своєї правдомовности бажає собі всяких страшних нещасть і хороб.

2. Забожив бим сї не раз, а сто раз. (Наг.)

Порівнай вище Бігмати ся ч. 2.

3. Не божи ся, бо кров з носа потече. (Явор.)

Говорять брехливому, що божить ся в правдї своїх слів; мовляв: не вірю, а ще й по пицї набю.

4. Не божи ся, не клени ся, вдар ся в груди, досить буде. (Коб.)

Вдарити ся в груди — символїчний знак признаня до вини і покаяня. Знач. не божи ся, що ти невинен, а краще признай ся.

5. Я на то побожу й сьвідками доложу. (Лїбух.)

Сказати б по юридичному: субєктивний і обєктивний доказ правди.

Божка. 1. Божка́ тото вбила. (Наг.)

Говорять Цигани про здохлятину, яку й їдять. Пор. Даль. I, 32.

Божок. 1. Божку мій, дай мінї серце в Бога! (Комар.)

Гумористично про Цигана, який молив ся до місяця (місяць — циганський божок, див. далї Місяць), щоб зробив так, щоб Бог був ласкав на нього.

2. Ей божок, шарни разок, най мішок найду, тогди піду. (Пужн.)

Молив ся Циган до блискавки, згубивши в саду міх з накраденими яблоками, пор. Етн. Зб. VI, 259

Бозя. 1. Цьом бозю в хвостик! (Добр.)

Гумористично, коли хтось іде за порадою або з поклоном до злого чоловіка, до Жида або взагалї когось ненависного в селї. Поговірка пішла з того, що в якійсь церквї, де в притворі був намальований страшний суд з величезним,

хвостатим Сатаною в низу, баби мали звичай цїлувати ту ікону, а обцїлувавши сьвятих цїлували також Сатану в хвіст і підносили до него також малих дїтей приговорюючи як висше. Таку ікону, де хвіст Сатани був вицїлуваний майже до знаку, бачив я в церкві в Арламівській Волї, пов. Добромильського.

Бо-й-є. 1. Він бо-й-є́ тото зробив. (Лол.)

Бо-й-є — справдї, дїйсно.

2. Та бо й бо́-й-є. (Наг.)

Фраза висловлює потвердженє, анальоґічна до нїм. ja freilich! selbstverständlich.

Бойко. 1. Бо́йки, що роблять мало, а ходять по легойки. (Ільк.)

Бойки — скотарі, до тяжкої хлїборобської роботи не звикли; ходять легко, бо легко обуті (в постоли) і привикли ходити по горах.

2. Бойко в молоцї волосє миє, а в маслї сорочку варит. (Туст.)

Насьміх над бойківським молочним господарством і над бойківською чистотою. Бойки носять довге волосє, а йдучи лїтом у полонину з вівцями надївають (раз на все лїто) сорочку виварену в маслї, щоб не плодилась нужа.

3. Бойко череватий: зїв миску борщу, тай ще каже дати. (Льв.)

Розуміють ся, що від миски голого борщу він не ситий.

4. Вивалив очи, як Бойко на сьвйитого. (Наг.)

Насьміх над чоловіком, що зупинить ся перед чимось у нїмім подиві. Бойко — гірняк прийшов у-перве до міста і зайшовши до лат. костела побачив там різьблених сьвятих і принявши їх за живих перелякав ся та глядїв, чи не поспадають із вівтаря.

5. Дурний Бойко, не видїв огірків тай каже, що то гарбузьита. (Наг.)

Анї огірки анї гарбузи в горах не ростуть. Але поговірка мусїла бути зложена досить давно, бо тепер Бойки консумують богато квашених огірків.

6. Іде Бойко з гір! (Дрог.)

Говорять про грубіяна, чоловіка простакуватого та необізнаного з товариськими звичаями.

7. Їде Бойко з празнику. (Наг.)

Говорять жартливо, коли кому відригає ся по обідї. Бойко їде звичайно волами, щиро-деревляним немазаним возом, так що здалека чути протяжний скрип.

8. Кокотить, як Бойко жовточеревий. (Ільк.)

Значінє неясне. Бойко жовточеревий, бо у него колїр шкіри темнїйший, нїж у иньших Русинів.

9. Ой ти Бойку несолений! (Наг.)

В карпатських горах соляних жерел нема, хоча на Підгірю їх богато; а що села в горах дуже порозкидані і комунїкация, особливо в зимі, дуже утруднена, то Бойкам дуже часто, а надто даьнїйше приходило ся довший час обходити ся без соли. Їх звичайний хлїб — вівсяний ощипок — прісний і несолений; не один Бойко, заходячи на доли на роботу, не може навіть привикнути до квасного і соленого хлїба. Відси й пішло те, що Бойків лають несоленими.

10. Питали сї Бойка, що старше, ци пак, ци реку. (Дрог.)

Сьміють ся з архаїстичних останків у бойківській мові, забутих уже на долах.

Оповідають далї, що на питанє Бойко відповів: „Старше реку, бо як не реку, то й пакати не буду“, себ то коли не попрошу тютюну, то й курити не буду.

11. Питали сї Бойка: як лїпше кожух носити, ци вовнов на верха, ци до середини? (Наг.)

Насьміх над звичаєм Бойків носити кожух (особливо лїтом) вовною на верха. На се питанє — оповідають далї — відповів Бойко: „Лїпше вовнов на верха, бо як би до середини лїпше, то був би Пан Біг вівци дав вовну до середини“.

12. Такий довгий, як Бойків сьвіт. (Бібр.)

Бойко, що в горах завсїгди бачить тїсно обмежений обрій, зійшовши на доли дивував ся, що сьвіт такий довгий. Гумористично, коли говорять про щось довше над звичайну міру.

13. Ти Бойку запечений! (Наг.)

Запе́чений тут у значіню: загартований, нечутливий, по троха тумановатий та ступідний.

14. Тихо, Бойку, бо то мша! (Наг.)

Жартливе упімненє, коли хтось не вміє поводити ся в товаристві, голосно говорить дурниці. Початок поговірки дало оповіданє про Бойка, що у-перве зайшовши до костела і почувши орґани думав, що се звичайна музика і почав танцювати. Його уговкують: „Тихо, Бойку, бо то мша“, а він каже: „Е, ци вся, ци не вся, я втяв гопки тай пішов“.

15. Тїкай Бойку, бо на тебе гойкну. (Наг.)

Жартливо гукають здибавши Бойка. Взято мабуть із пісні:

Ой ти Бойку, ой ти Бойку, я на тебе гойкну;
А ти Бойку догадай сї, за двері сховай сї. (Наг.)

16. Умер Бойко, умер Бойко, Бойкови звонили; як сї Бойко з лави схопив, ледво здогонили. (Наг.)

Жартливо говорять побачивши знайомого Бойка, з яким не видали ся довгі роки. Первісно се співанка, жартливе змальованє крепкої та живучої бойківської вдачі. Подібним способом у Поляків схарактеризовано танцюристу вдачу Мазура: Umar Maciek, umar i lezy na desce,
Gdyby mu zagrali, podskocyw by jesce. (A. Kalina, Lud I, 17).

Боковий. 1. Бокова́ сестра. (Наг.)

Знач. жінка, частійше наложниця, яку дехто при чужих видає за свою сестру.

Бокувати. 1. Бокує чогось від мене. (Наг.)

Сторонить, сердитий, неприязний.

Болезний. 1. Не болезне, то й не любезне. (Наг.)

Говорить мачуха про чужих дїтей; мовляв: я їх не родила з болями, то й не люблю їх.

Болїти. 1. Болить горло співати дурно. (Ільк.)

Відповідають такому, що жадає якоїсь послуги за дармо.

2. Болит тай переболит, загоїт сї — вспокоїт сї. (Наг.)

Потїшають чоловіка, що плаче або стогне з болю задля якоїсь не тяжкої рани або не дуже великої причини. Пор. вище Біль 1; Wand. IV, 267 (Schmer 21).

3. З разу болит, а потому свербит. (Лол.)

Що з початку видає ся неприємним, болючим, те потім коотить. Говорять жартливо про молоду жінку по шлюбі; пор. нїм. Auf Weh' und Ach folgt Freude nach, Wand. IV, 1861 (Wehe 2).

4. Кого ни болит, тот ни охкає. (Кольб.)

Кому не долягає лихо, той не реагує на долегливість. Зовсїм подібне старохорв. Кога ни боли, не тужи (Гильф. 1017); нїм. Wem es nicht wehethut, der jammert nicht, Wand. IV, 1863 (Wehethun 10); пор. польське Kogo boli, ten stęka (Adalb. Boleć 12).

5. Мене сесе нї болит, нї свербит. (Гнїдк.)

Менї се байдуже, я зовсїм сею справою не цїкавлю ся; Adalb. Boleć 23.

6. Най тебе не болит голова мойов г—цев! (Наг.)

Дословно: нехай тебе не болить голова від того, що я набрав по заду. Образово: не турбуй ся моєю бідою, не спочувай там, де в тебе не просять спочути.

7. Ни так болит, як горит. (Кольб.)

Горить тут у значіню „конче потрібно, швидко потрібно.“ Відповідь на питане: чого кричиш? чи болить що?

8. Тепер болит, а колись і засвербит. (Наг.)

Потїшають побитого, раненого, мовляв: загоїть ся, то й свербіти буде. І загальнїйше: всяка прикрість мине ся з часом і може вийти на приємність.

9. Ци болїєш, ци хирієш, ци лише дурієш? (Наг.)

Говорять сердито до такого, що лежить недужий, прим із перепою, або вдає недужого.

10. Що болит, не цїлує. (Гнїдк.)

Що біль, то не роскіш, знач. у болю, в бідї чоловік инакше поводить ся, як у роскоши.

11. Що болит, то відложи на неділю, бо тепер робота. (Наг.)

Жартливо приговорюють, коли кому підчас пильної роботи впаде порошина в око, застрягне скалка або тернина в ногу і він задля сего зупинить ся в працї.

12. Що болит, то не лоптит. (Наг) ...то не добре. (Терноп)

Біль не приємність, не жарт. Пор. висше ч. 10.

Болото. 1. Болото аж сї розкисло. (Наг.)

Рідке болото. Згірдно говорять про ледачого, плаксивого чоловіка без енергії.

2. Болото по вуха. (Наг.)

Глубоке, невилазне болото.

3. В болото влїзти легко, а назад хоть воли випрягай. (Льв.)

Легко встрягти в якесь нечисте дїло, а видобути ся з него і зо стратою тяжко. Пор. польське: Wlazł w błoto, wyleść nie umie (Adalb. Błoto 18).

4. Витьигни біду з болота, а в'на тобі на голові сьиде. (Наг.)

Виратуй лихого чоловіка з біди, а він тобі біди наробить. Див. подібне Лютерове реченє Wand. I, 686 (Dreck 63).

5. Відчепи ся від мене та лїзь у болото. (Лучак.)

Говорять напастливому чоловікови. Лїзь у болото зам. іди до чорта.

6. Він і не вилазит з болота. (Наг)

Знач. не може відстати від поганих привичок, а також: не може видобути ся з бідности, з довгів, з клопотів. В тім самім значіню у Чехів і Словаків: Vytahnul se z blata (Čelak. 617; Zátur. XII, 347); у Нїмців: Der ist recht in den Dreck hineingesessen, Wand. I, 677 (Dreck 99, 130—141).

7. Влїв у болото тай качає ся як свиня. (Кобр.)

Говорять про пяницю, або загалом про чоловіка, що не може покинути своєї поганої привички; пор. Wand. II, 1557 (Koth 35).

8. Волю в болото веречи, ніж нетрудному дати. (Наг.)

Волю змарнувати, знівечити якусь річ, ніж дати лінивому та недбалому.

9. Збив го на болото. (Наг.).

Збив до повного знесиленя, до безтями.

10. З болота в калужу. (Наг.)

З одного лиха попасти ще в гірше; у Німців: Aus dem Koth in den Dreck fallen, Wand. II, 1557 (Koth 44).

11. З болота го витьиг. (Наг.)

Видобув його з біди, з занедбаня, з зіпсутого окруженя, пор. нім. Einen aus dem Dreck ziehen, Wand. I, 688 (Dreck 110).

12. З болота паски не спечеш. (Наг.)

Глупими, недоладними способами або зовсім без ніяких засобів порядного діла не зробиш.

13. Змішьив го рівно з болотом. (Наг.) Змішати з ... (Гнїдк.)

Знач. зганьбив, вилаяв, доказав прилюдно погані вчинки. І у Поляків Ż błotem zmięszać kogo значить те саме, див Adalb. Błoto 17; у Словаків: Blato hadže po nom (Zátur. V, 466) знач. говорить про нього погані річи, лає його; пор. нім. Einen mit Dreck beschütten, Wand. I, 688 (Dreck 116).

14. Коби болото, а чорти будут. (Збар.)

Коби нагода до злого, то вже найдуть ся такі, що з неї захочуть користати. Пор. Adalb Błoto 1; Дик. 674.

15. Кому болото, а кому злото. (Наг.)

Одна й та сама річ може бути одному погана і обридлива, а иньшому мила й дорога.

16. Ледво-м сї отріс із того болота. (Наг.)

Знач. позбув ся поганої компанії або загалом немилих обставин. В такім самім значіню кажуть Словаки: Už sme v blate (Zátur. XII, 493).

17. Нам болото, а панам злото. (Бор.)

Говорять селяне бачучи, як коштом їх важкої праці иньші паношать ся. Говорив бориславський робітник оповідаючи, як тамошні робітники, самі живучи в брудї та смородї, збогачують капіталістів.

18. Розбабрав болото. (Наг.)

Виволїк погану справу, так що про неї учинило ся богато бесїди. В нім. Den Dreck auspatschen, Wand. I, 687 (Dreck 94), пор. лат. Coenum agitare (E. Rot. 311).

19. Там таке болото, що як залїзеш, то чобіт треба за хольиву витьигати. (Щирець)

Говорять про погану, болотяну дорогу.

20. Та не міси болота! (Наг.) ...не розбабруй... (Наг.)

Не розмазуй поганої справи, не розноси спльоток та брехень. У Німців: Alten Dreck soll man nicht aufrühren, див. Wand. I, 684 (Dreck 1).

21. Той, що в болотї сїдит. (Наг.) ...що болотом трясе. (Кол.)

Образово зам. чорта. Віруване в те, що чорт сидить у болотї, повстало мабуть відти, що над болотами нічю показують ся блудні огні, які вважають ся появою злого духа.

22. У таке-м болото влїз, що аж ми самому встидно. (Наг.) ...що не знаю, як із нього й вилїзти. (Наг.)

Говорить чоловік, що заліз у великі довги, або попав у погану компанїю, від якої не може відпекати ся.

23. Хто в болото лїзе, того ще й піпхнуть. (Ільк.)

Хто самохіть пхає ся до лихого дїла, до пянства, крадїжки і т. и., все знайде охочих, що заохотять його брести далї.

24. Хто в болото лїзе, тот ся покаляє. (Ільк.)

Хто вдає ся в компанїю зі злими, зопсованими людьми, той і сам здобуде лиху славу, попсує ся. Так само у Поляків (Adalb. Błoto 11), у Словаків (Zátur. VIII, 444); Wand. I, 686 (Dreck 60).

25. Що болото, то не злото. (Наг.)

Погана, нечесна людина не те саме, не буде така люба, як гарна та людяна.

26. Як у болото верг. (Наг.)

Пропало без пожитку. Так само у Поляків (Adalb. Błoto 4).

Боляк. 1. Больик як кулак. (Наг.)

Говорять про великий нарив, опухлину.

2. Вивергло би ти больик на самій с--цї! (Дрог.)

Жартливе прокляте, коли хтось сяде на столї. Віруване в те, що хто сяде на столї, де кладе ся хлїб „сьвятий“, тому зад обкидає прищами, див. Етн. Зб. V, 194 ч. 34.

3. Обметало го больиками. (Наг.)

Говорять про чоловіка, на якому богато прищів, ран, ґуль.

Боляче. 1. В саме больиче мі вразив. (Наг.)

Знач. двояке: а) вразив рану і відновив біль; б) пригадав щось важке, неприємне.

2. І тут боляче і там горяче. (Збар.)

Безвихідне положене: і так зле і сяк не добре.

Болячка. 1. Больичка — пек би їй було! (Берез.)

Згадуючи про якусь погану рану, нарив, то-що, завсїгди додають формулу спльовуваня, мовляв: щоб не причепила ся. Про давність і значіне тої формули диви Grimm. DM, 1056; ZDMG XXXI, 261.

2. Больичка ти під бік! (Наг.)

Прокляте. Загальне віруване, що проклятями можна иньшому причинити хоробу, а специяльно навести на него прищі та погані нариви, виявляе ся вже в конструкції таких речень, як „обкинуло його боляками“, „обсипало прищами“, „вивергло дягу́“ і т. и.

3. Больичку-м си струтив. (Наг.)

Говорить чоловік подвигавшись або перепрацювавши ся так, що почуває біль у нутрі.

4. Най тебе мої больички не больит! (Наг.)

Знач. не турбуй ся моїм лихом. Відповідае з досадою чоловік такому, що з фарисейським співчутем або з насьміхом допитуе ся про його лиху пригоду.

5. Порушив єм больичку. (Наг.)

Наші люде вірять, що „болячка“ е якийсь специяльний орган у тїлї і маe

свої „пасма“ у всіх суставах. Порушити болячку чи то якимсь спеціяльним ударом, чи двигненем надсильного тягару, то вже вона „не дасть спокою“ і конче спричинить чоловікови якусь хоробу.

Бомк. 1. Бо́мка люде пустили за вас. (Наг.)

Знач. пустили чутку, поговір.

2. Що ти ми пущьиєш бомки! (Яг. С.)

Знач. брешеш, туманиш, викручуєш ся.

Бомкати. 1. Щось там люде бомкают. (Голоб.)

Знач. балакають таке, що не дуже подібне до правди.

Бонюх. 1. Лїтав, лїтав бонюх, поки не впав у г—нюх. (Наг.) ...тай впав... (Наг.)

Говорять про такого, що носив ся з широкими плянами, похваляв ся зробити щось велике, а зупинив ся на якійсь дрібниці. Бонюх (у Желех. нема) — гнойовий жук.

Борґ. 1. Борґ умер, зачекай не жиє; хто не має грошей, най не пє. (Ільк.)

Відповідь шинкаря, коли хто хоче брати горівку на довг або на зачекане. Така персоніфікация дїєслів, як тут „борґ“ та „зачекай“, стрічаєть ся у нас досить часто. Пор. Adalb. Borg 1—3; Zátur. X, 1040.

Борис. 1. На Бориса і Гліба бери ся до хліба. (Ільк.)

Страсть сьв. мучеників Бориса і Гліба д. 24 липня, пора жнив. Те саме в троха иньшій формі Ном. 451.

Борислав. 1. В Бориславли панське їдінє, кіньська робота, а свинське спанє. (Я. С.)

Борислав, дрогобицького пов., копальні нафти й земного воску. Говорять робітники, що тут їдять у трактирах, сплять у поганих норах, і тяжко роблять.

Бориславський. 1. Бориславську цйитку дістав. (Наг.) ...прилїпили. (Дрог.)

Поплямили, поталапали, споневіряли, вилаяли. Бориславські Жиди нафтарі робили селянам, що приїжджали до Борислава на торг, ріжні збитки. Найбільше дали ся в тямки бориславські пятки. Прим. привозить чоловік на торг дрова, цибулю чи що иньше. Ріпник бачить, що на чоловіцї новий кожух, чиста полотнянка або біла свита, приступає до него і починає торгувати: „Що хочете за дрова?“ Чоловік каже: „Ринського“ чи „Два ринські“, а сей: „Дурний хлопе, що так мало! Я тобі пятку дам!“ Чоловік видивить ся на него, а той устромить руку в „кипячку“ тай талап йому цїлою долонею по одежинї десь на найвиднїйшім місцї, на серед плечей, тай регоче ся: „Ну, їдь, їдь, то за дармо, я за то такси не жадаю.“

Борзо. 1. Борзо йди — біду найдеш, помалу йди — біда тебе найде. (Наг.)

Кому призначене лихо, той наткнеть ся на него, чи буде йти швидко, чи помалу. Те саме у Поляків Adalb. Bieda 38; у Чехів Čelak. 260; у Німців Wand. IV, 304 (Schnelll 9).

2. Борзо сї справив, як у пальцї тріс. (Наг.)

Говорять, коли хтось надзвичайно швидко зробить якесь дїло.

3. Хто борше всипле, той борше змеле. (Наг.)

Хто швидше зачне, той швидше зробить.

4 Хто борше їсть, той борше робит. (Наг.)

Натуральна обсервация; енергічний чоловік проявляє свою енергію і в роботї і в їдї.

5. Хто борше прийде, той борше сьиде. (Наг.) ...спічне. (Яс. С.)

Швидше дійде до цїли, швидше спочине.

6. Чим борше, тим лїпше. (Наг.)

Scil. щось зробиш. Те саме у Поляків Adalb. Prędko 1; нїм. Bald gethan ist wohl gethan, Wand. I, 222 (Bald 4).

Борода. 1. Бїла бородо, курячі ноги, не збитись би нам з дороги. (Залісє) ...козячі... (Лучак.)

Якась мітольогічна ремінїсценция, мабуть поклик до персонїфікованого Блуду чи якогось лїсового Фавна.

2. Борода велика, а розуму мало. (Ільк.)

Про старого, що говорить не до ладу.

3. Борода виросла, а розуму не винесла. (Гнїдк.)

Scil. не винесла з житєвого досьвіду. Значінє як і в попереднїм; пор. польське Broda mądrości nie doda (Adalb. Broda 4); та сама думка у Білорусів: Голова вылѣзла, а вума не вынесла. (Нос. 284); Дик. 386.

4. Борода не робить мудрим чоловіка. (Ільк.)

Давня і широко розповсюджена думка. Див. Ном. 7265; Adalb. Broda 5, 6; Zátur. III, 94; у Плютарха Barba non facit philosophum, (E. Rot. 790); Wand. I, 237 (Bart 4).

5. Борода чесна, але облесна. (Терноп.)

Говорять про старого, але нещирого, облесного чоловіка.

6. Борода як мітла. (Наг.)

Насьміх над бородатим чоловіком, пор. пісню:

В дїда борода — сьвітлоньку замітати;
В мене личенько — лишень би цїлувати. (Наг.)

7. Борода як у владики, а сумлїнє як у шибеника. (Ільк.)

Борода додає чоловікови поважного вигляду; давнї владики (епископи) не тілько православні, а й унїятські ходили з бородами. Говорять про злого, зрадливого чоловіка з поважним виглядом. Див. Ном. 180; Adalb. Broda 2; близше до польського, нїж до нашого у Словаків Zátur. VIII, 495, 496.

8. Борода як у Жида. (Наг.)

Наші селяне тілько виємково носять довгі бороди (прим. жебраки, знахорі); бородатих видають найбільше Жидів; пор. польське Brodaty jak Żyd (Adalb. Brodaty 4).

9. Борода як у старого, а розуму нїт і за малого. (Ільк.)

Говорять про дорослого або загалом старшого чоловіка, що робить дурницї.

10. Він уже по бородї плює, то певне довго не пожиє. (Наг.)

Плює по бородї — знак, що не має вже й на стілько сили, щоб плюнути дальше. В польськім Pluje se do brody в значіню: се йому не вдало ся, див. Ciń́ć. 31; Adalb. Broda 14; у Нїмців і у Французів: Нїхто не плює сам собі в бороду, в значіню: не робить сам собі скандалу, див. Wand. I, 238 (Bart 35); не може через бороду плюнути — в знач. пяний, див. Wand. I, 239 (Bart 78).

11. В кого біла борода, тому й жьибки шкода. (Кольб.)

Насьміхаєть ся дівчина над старим женихом; те саме і в пісні:

В кого чорний вусок,
Тому рибки кусок;
В кого біла борода,
Тому й жьибки шкода. (Цен.); пор. Ном. 8739.

12. Задер бороду. (Наг.)

Вмер. Мерців „наряжають“, себ-то кладуть випростуваних горілиць, отже з піднятою в гору бородою, на лаві або на столї.

13. І за сивою бородою не все розум приходит. (Гнїдк.)

Не все хто старший, той і розумнїйший. Репліка молодших на претензиї старих, щоб їх усї слухали.

14. Із за великої бороди як із за корча брехати сьміло. (Гнїдк.)

Велика борода додає чоловікови поваги, а поважному чоловікови лекше повірять навіть коли збреше. Тут ще й гра слів: брехати знач. lügen і bellen; поважного брехуна порівняно з собакою, що бреше з за корча, закритий. Пор. нїмецьке: Eine gute Lüge geht durch den längsten Bart, Wand. III, 255 (Lüge 60).

15. На бороду бери! (Наг.)

Жартливо зам. на борґ, у позику. Те саме у Словаків: Berem na bradu (Zátur. X, 1085)

16. Не все при старій бородї старий розум. (Гнїдк.)

Старий розум — досьвідний, добрий розум, який не все буває прикметою бородатого; пор. висше ч. 3, 9, 13.

17. По бородї потекло, а в рот ся не дістало. (Гнїдк,) ...не попало. (Ільк.)

Говорять, коли комусь усьміхала ся якась надія, дуже близька була якась користь, але все те не сповнило ся.

18. По бородї текло, а в ротї сухо було. (Наг.)

Значінє такеж, як і в попереднїм, а також насьміх над чоловіком, що хвалить ся своїми колишнїми достатками або пишною гостиною у когось, а тепер виглядає на бідолаху.

19. Щоби мав бороду по сам пас, то му не віру. (Бібр.)

В основі погляд, що чоловік з великою бородою — правдомовний.

Борозда. 1. Будеш ти у мене в борозді ходити. (Наг.)

Віл або кінь, що ходить у борозді підчас ораня, йде все низше і через те має на собі більший тягар, мусить тяжше працювати і його гірше бють. В приложеню до чоловіка ся приказка значить: будеш ти у мене покірний, зазнаєш лиха, мусиш тяжко робити. Говорять до непокірного, лїнивого.

Бороздити. 1. Бороздити кому що. (Гнїдк.)

Робити на перекір, заваджати.

Борозний. 1. Борóзного бий, а підручний і так почує. (Наг.)

В паровій упряжи борозний називає ся правий, а підручний лївий. Погонич (при волах) стає від упряжі на лїво, так що лївого вола має „під рукою“.

Борона. 1. Борона гусий, качок, курий. (Гнїдк.)

Борона тут у значіню стада, юрби.

2. Борону затьига́ти за ким. (Наг.)

Коли волочать, то один іде з заду за бороною і затягає її, щоб не йшла в борозду (розуміють ся, се потрібне там, де вузкі загони, як на Підгірю). Образово говорять, коли хтось підхвалює иньшого, підлещує ся йому з якимись еґоістичними намірами.

3. Як сї за боронов курит, то сї ґосподар не журит. (Наг.)

Хліборобська прикмета: коли сїєш у сухе, буде врожай. Те саме у Поляків, див. Adalb. Brona 3, 4.

Боронити. 1. Борони Господи! (Наг.)

Окрик заперечення, пор. висше Бог 136.

2. Борони сї, як можеш. (Наг.) Боронит сї чоловік як може. (Наг.)

Жартливо, коли когось спіймають на брехні, якою викручує ся зі зробленого йому закиду. Пор. Adalb. Bronić się 2.

3. Боронит сї руками й ногами. (Наг.)

Дословно: відбиває ся лежачи, боронить ся всею силою, не хоче чогось. У Нїмців: Er wehrt sich wie eine Katze, wie ein Dachs і т. и. Wand. IV, 1865 (Wehren 33, 36).

4. Оборонив го, як єґомосцьи від вовків. (Наг.)

Коли хтось бажаючи оборонити иньшого або допомогти йому, чи то з дурноти чи зо злої волї ще гірше нашкодить. Натяк на оповіданє про злодія, що вкравши в попа вовчу шубу на сповіди признав ся, що згрішив тим, що „оборонив“ і т. д. і за се від недогадливого попа дістав ще похвалу. Пор. Етн. Зб: VI, 242.

Бороти ся. 1. З дужчим бороти ся — смерть за плечима. (Іль.) З дужим... (Сяніц.)

Хто зачепить ся з сильнїйшим, легко наскочить на те, що буде побитий.

2. З дужчим не борись, з богатим не судись. (Ільк.)

Бо дужчий тебе побє, а богатий справу виграє, хоч би й підкупом. Те саме в старор. С сильнымъ не борись, а з богатымъ не тяжись. (Сим. 2121).

3. Хто ся боре, тому не горе. (Гнїдк.)

Значить, має ще силу, засоби, відвагу і охоту до боротьби, ще не зовсїм пригноблений.

Борщ. 1. Або ви кумо їджте борщ, а я буду мньисо, а нї, то я буду мньисо, а ви борщ. (Наг.)

Жартлива альтернатива, де користнїще все виходить для того, хто говорить.

2. Ай то борщик добрий! Такий моя небіжка бабунї варила. (Наг.)

Жартливо, коли хтось поспішаючись хлисне горячого борщу тай попечеть ся. Оповідають, що раз на поминках посаджали старців за стіл тай поставили їм у мисцї дуже горячий борщ. Ось один сербнув тай попік ся так, що аж сльози в очах стали. Він ложку положив тай утираєть ся. „А ти чого?“ питають його иньші. „Ай то борщик“ — каже він — як висше. Всї заохочені вхопили й собі ж по ложцї і так само попекли ся. Пор. Ном. 12810, 4987.

3. Бавх котьи в борщ! (Наг.)

Жартливо, коли комусь трапить ся якесь несподївane, але незовсїм пожадане щастє, прим. прийде в гостину якась далека рідня в пору, коли у самого нема що їсти. Котя вправдї також мясо, але до борщу воно не приправа.

4. Бий, жінко, цїле єйце в борщ! Най пан знає, як хлоп уживає. (Наг.)
Борщ підбитий цїлим яйцем уважає бідний чоловік за великі ласощі. Гумористична приказка для характеристики бідноти, взята з оповіданя про те, що одному пану вкрадено вола; пан підозрівав свойого бідного сусїду і пішов до него в пору, коли господиня варила обід. Господарь, що таки вкрав був вола, бачучи пана, сказав до жінки як в., і сим розоружив панське підозріне.

5. Борщ без солї та без долї та без третього здоровля. (Дар.)
Характеристика нещасного стану бідного та ще й хорого чоловіка.

6. Борщ густий як квап. (Наг.)
Квап — рідка лемішка, рідке тїсто (у Желех. I, 339 пояснено не зовсїм докладно).

7. Борщ з'їджмо, за кашу поцюлуймо ся. (Залїсє)
Жартливо, коли побрали ся бідні і вже швидко по шлюбі не мають що їсти.

8. Борщ і капуста — хата не пуста. (Петр. Ільк.) Як є борщ... (Луч.)
Борщ і капуста — звичайна страва наших селян, особливо в часї переднівку. Поки є ще борщ і капуста, поти в хатї нема цїлковитого голоду. Пор. Adalb. I, Barszcz 5.

9. Борщ найстарша страва. (Наг.)
Жартом, тому, що його найперше подають на стіл. В такім значіню маб. і Ном. 12299.

10. Борщ пустий як підчьис. (Наг.)
Підчас — юшка з буракового листя, переднівкоза страва без смаку і без поживности.

11. Борщ рідкий, лиш ним голову мити. (Наг.)
Селяне миють голову лугом, виваренім із попелу.

12. Борщ такий густий, що би по нїм Бойко в ходаках перейшов. (Наг.)
Бойки дуже рідко носять чоботи, а ходять переважно в шкіряних постолах. Коли господиня подасть занадто густий борщ, то жартують, що би по нїм Бойко в ходаках перейшов. Поляки кажуть: że by kot po nim suchą nogą przeszedł (Adalb. Barszcz 2).

13. Дай голий борщ, а чола не морщ. (Лучак.)
Годуй скупо і погано, але не сердь ся, не свари. „Голий" борщ, не підбитий, сам квас.

14. Двоє рідких, третий борщ. (Мінч. Ільк.)
Жартливо або докірливо про худий, скупий обід. Те саме Ном. 12367; Adalb. Barszcz 4.

15. За лижку борщу три милї гощу. (Наг.)
Докірливо про скупу гостину, або коли чоловік добивав ся чогось з великим трудом і клопотами, а одержав дуже малу користь. Гощу — іду в гостину.

16. Їдж борщ з грибами, держи язик за зубами. (Залїсє).
Говорять до балакучого чоловіка, що не вміє змовчати де треба.

17. Їджте борщ, добрий борщ: три дни під лавов стояв, нїм сї мінї. дістав. (Наг.)
Насьміх над господинею, що дає гостям або слугам недобру або зопсовану страву.

18. Їдже, дїти, борщ, дуже добрий борщ: свиня впала, курка вс—ла і корова підосцяла. (Наг.) ...мама варила, курка сї вс—ла, миш сї втопила. (Снят.)

Жартливо і аллєторично про добрий борщ, у який положено шматок свинини, який підбито яйцем і молоком.

19. Їжте, дїтоньки, наварилам борщику, давалам псови тай не хотїв їсти. (Явор.)

Насьміх над господинею, що не вміє зварити добре навіть борщу.

20. Їжте. кумо, борщ підбитий, давала-м псу, не хотїв пити; сука не хотїла, кума вес іззїла. (Снят.)

Насьміх над припрошуванєм перед їдою і над пажирливістю деяких гостей; пор. Adalb. Barszcz 14.

21. „Мамо, недобрий борщ!“ — „Ет, прийде тато з панщини, то й недоброго з'їсть.“ (Дар.)

Мовляв, наробить ся і зголоднїє, то й не буде перебирати, чи добрий, чи недобрий.

22. Набрав, як борщу на шило. (Збар)

Не дістав нїчого, пішов нї з чим.

23. На голім борщи годї цїпом товчи. (Голоб.)

Хто тяжко робить, потребує доброго і сито з'їсти.

24. Наїв ся шилом борщу. (Сор.)

Знач. голодний, не їв нїчого, в переноснім значіню: бідний, покривджений. У Поляків Szydłem barszczu nie jedzą. (Adalb. Barszcz 11).

25. Тано як борщу. (Сор.)

Борщ дешевий, бо се-ж тілько вода настояна на буряках.

26. Хто не з'їсть борщу, той і каші їсти не буде. (Лучак.)

Борщ у селянськім меню — перша страва, за якою йдуть иньші. Приказка значить: хто не хоче зазнати чогось меньше приємного, той не зазнає й приємнїйшого.

Босий. 1. Босий віз. (Наг.) Босі конї. (Наг.)

Знач. нековані.

2. Босий як пан пес. (Наг.)

Жартливо говорить про себе чоловік, що не має в що обути ся.

3. Босого не треба визувати. (Наг.)

Хто нїчого не має, тому нїчого не відбереш.

Босини. 1. Що ти бóсини відправјиєш? (Дрог.)

Говорять до босого. Босини — жидівський звичай: коли хто в домі вмре, то по похороні вся сїмя мусить сїм день пробувати дома босо, молячись за його душу, див. R. Andree, Zur Volkskunde der Juden. Bielefeld und Leipzig 1881, стор. 166.

Бочити ся. 1. Бочит сї на мене, як бим му маму зарізав. (Наг.) ...як бугай. (Наг.)

Сердить ся, гнївае ся, сторонить від мене.

Бочка. 1. Або то я бочка, аби ти мене набивав? (Сор.)

Жартлива відповідь, коли хтось нагрожує ся, що „набю тебе". Набивати бочку — набивати на неї обручі.

2. Дїраву бочку кілько хоч наливай, то все витече. (Наг.)

Алльорично: недбалому, марнотратному давай скілько хочеш, він усе змарнує.

3. З иньшої бочки зачав. (Терноп.)

Звів бесїду на иньшу тему, пор. Adalb. Beczka 6; Wand. I, 934 (Fass 130).

4. Порожна бочка гучить, а повна мовчить. (Ільк.) Порожная... повная... (Петр.)

Дурний, зарозумілий чоловік хвалить себе, величає ся, а розумний, статочний мовчить. Пор. Wand. I, 931 (Fass, 47—53, 68); Adalb. Beczka 4.

5. То бочка без дна! (Наг.)

Неситий, марнотратний чоловік; давай і давай, та йому нїколи не досить або не має з того нїякої користи.

Боягуз. 1. Боягуз сї в мишічу ямку ховає. (Наг.)

Насьміх над боязливим чоловіком.

2. Ой ти боягузе! Своєї тїни бойиш сї! (Наг.)

Докір боязливому, що лякає ся якоїсь марної або видуманої річи. Пор. Adalb. Bać się 27.

Бояти ся. 1. Бій ся Левку, коли пса бють. (Ільк.)

Первісно мб. левку, знач. пса бють, а львови дають до пізнаня, що й йому може се стати ся або що й йому се належить ся. Та задля тотожности назви се саме значіне могло перенести ся на чоловіка Левка.

2. Бойит сї мене як Жид солонини. (Наг.) ...науки... (Ур.)

Жартливо, боїть ся без причини або задля якоїсь фіктивної, незрозумілої причини. В польськім меньше гумористично: jak Żyd karabina (Adalb. Bać się 19).

3. Бойит сї мене як огню. (Наг.)

Знач. береже ся, старає ся не попасти ся менї в руки. Пор. Adalb. Bać się 12; Zátur. IV, 214.

4. Бойит сї своєї тїни. (Наг.)

Знач. чогось зовсїм не страшного або якоїсь видуманої небезпеки. Пор. Zátur. IV, 214; Wand. I, 1279 (Fürchten 74, 83).

5. Бойит сї, як дїдько ладану. (Наг.)

Жартливо; pars pro toto, зам. церковної відправи, при якій уживають кадила. Пор. старор. Ладану бѣгаетъ дьяволъ, а дуракъ доброва слова (Сим. 1400).

6. Бойит сї, як пес палиці. (Наг.)

Згірдно, про трусливого чоловіка. Пор. Adalb. Bać się 15; Wand. I, 1280 (Fürchten 91); тамже II, 827 (Hund 192).

7. Боїть ся, щоби му заяць дороги не перебіг. (Ільк.)

Про лїнивого, що не може рушити ся з дому. Коли заяць перебіжить дорогу, то се вважає ся поганою ворожбою, див. Етн. Зб. V, 174. Більше гумористично каже Словак: Bojí sa, že ho zajac zjie (Zátur. IV, 214).

8. Боїть ся, як чорт свяченої води. (Ільк.)

Загальне віруване, основане зрештою на церковній науцї і на обрядах тзв.

екзорцизмів, що при помочи сьвяченої води можна прогнати злого духа. Те саме Ном. 4372; Adalb. Bać się 9; Zátur. IV, 214; Wand. I. 1280 (Fürchten 89); пор. лат. Malus lucem fugit ut daemon crucem. (Beb. 389).

9. Бояти ся вовка та в лїс не йти. (Петр. Ільк.) Боявши сї... (Наг.)
Задля боязни перед якоюсь можливою небезпекою не слїд занедбувати дїла. Пор. Wand. I, 1278 (Fürchten 43).

10. Бою сї, аж зубами цокочу. (Наг.) ...сїчу. (Яс. С.) ...дзвоню. (Наг.)
Звичайний фізіольоґічний обяв при сильнім перестраху.

11. Бою сї, аж ми волосьи на голові в гору лїзе. (Наг.) ...дуба стає. (Кол.)
Фізіольоґічний обяв в разї наглого переляку.

12. Бою сї, аж на мнї сорочка полотном стала. (Наг.)
Жартливо, мабуть передразнюючи поговірку: пополотнїв зо страху, збілїв як полотно. Пор. Ном. 4392; Adalb. Bać się 39.

13. Бою сї, аж тремчу. (Наг.) ...аж сї телепаю. (Наг.)
Тремтїнє належить також до звичайних обявів перестраху.

14. Бою сї, аж у мнї душі нема. (Наг.)
Аж помертвів, стратив притомність.

15. Він сї навіть миши бойит. (Наг.)
Первісно про ледачого пса, а також про надто боязливого чоловіка.

16. Збояв сї, аж помертвів. (Наг.)
Пор. н-р 14, а також Ном. 4394.

17. Кого сї не боят, того не шьинують. (Наг.)
Стародавнє розуміня авторітету, висловлене ще в Езоповій байцї про жабячого короля, див. Phaedri Fabulae I, 25, пор. E. Lévêque, Les fables ésopiques de Babrios. Paris 1890, стор. 251—2.

18. Коли сї бойиш, не страш. (Наг.)
Не чини того иньшим, чого сам не любиш. Пор. Ном. 4402, а також новогрецьке: *καὶ φοβᾶται καὶ φοβερίζει* (і боїть ся і страшить), див. Krumb. 86 (ст. 207).

19. Має боя. (Кол.)
Образовий вислов зам. боїть ся. Іменник бій = страх див. також у словацькій приповідцї: Bez boja niet vít'azstva (Zátur. IX, 66).

20. Най сї той бойит, кому страшно. (Наг.) ...хто сї в чімось злім почуває. (Наг.)
Потїшають чоловіка, що лякає ся наслїдків якогось дїла.

21. Не бій сї, він тї не взїсть. (Наг.)
Говорять такому, що боїть ся йти до пана або загалом до когось старшого та впливового. Пор. Wand. II, 1163 (Fressen 84).

22. Не бій сї, волос ти з голови не спаде. (Наг.)
Додають духа чоловікови, що йде на якусь небезпеку. „Волос спаде з голови", символїчно зам. не потерпиш нїякої шкоди анї ущербу, вислов евангельський. Подібна до нашої нїмецька приповідка Wand. I. 1277 (Fürchten 11).

23. Не бій сї, гадки не май! (Наг.)
Себ-то: не дбай, не думай, щоб тобі могло стати ся якесь лихо.

24. Не бій сї, дїдько тї не вхопит. (Наг.)
Жартливо або сердито, зам. не пропадеш.

25. Не бій сї, Дух сьвйтий з тобов! (Наг.)
Підбадьорюють когось, особливо дитину, коли чого перелякає ся.

26. Не бій ся чорта, але злого чоловіка. (Гнїдк.)
Злий чоловік — лихо конкретне, близьке, а чорт — абстракт, фікция.

27. Не бойит сї мокрий дожджу. (Наг.)
Той, що вже в бідї, не злякає ся біди. Пор. Wand. III, 965 (Nass 8); Brzoz. Mokry 1.

28. Не мав бим чого бояти сї, та тебе. (Наг.)
Відповідь, коли хтось потїшає другого або кличе його до себе: „Та не бій ся! Ходи сюди!“

29. Не так я сї бою, як сї тобі здає. (Лучак.)
Відповідь, коли хтось закидає другому (в сварцї): „Ага, боїш ся мене!“ Подібна думка в польськім: Więcej się bali, niż widzieli (Brzoz. Bać się 9).

30. Не так я сї тебе бою, як ти мене. (Наг.) ..як ти сї сам бойиш. (Яс. С.)
Закид трусливости вчинений одним другому, сей другий звертає на першого.

31. Ни боїт сї мокрий плови, а голий розбою. (Кольб.)
Реченє цитоване і в піснях. Пло́ва — повінь. Пор. висше ч. 27.

32. Нї Бога сї не бойит, нї людий сї не встидає. (Наг.)
Про безсоромного, ледачого чоловіка. Пор. висше Бог 319.

33. Так сї бою, ледво стою. (Наг.)
Значінє двояке: 1) мало не впаду зо страху; 2) іронїчно: ледво можу вдержати ся, щоб не кинути ся на того, хто грозить або страшить. Див. Adalb. Bać się 34.

34. Так сї бою, як голий розбою. (Наг.)
Бо в нього нема що взяти. Та сама думка у Вацл. Потоцкого: Spiewa goły na Bieszczedzie і в нашій співанцї: Не боїт сї мокрий дощу, а голий розбою (Берез.); пор. Wand. II, 239 (Haben 207).

35. Так сї його бою, як пес лою. (Комар.)
Насьміх, знач. не бою ся, а ще й бажаю дістати його в свої руки. Анальогічне польське: Boi się, jak baba pierzyny (Adalb Bać się 6).

36. Так ся тебе бою, як торічного снїгу. (Ільк.)
Вважаю тебе зовсїм нестрашним, нїкчемним, не вартим уваги. Пор. Adalb. Bać się 21; Hoc. 481: Zátur. XVI, 372.

37. Хто сї боїт, той сї не рушит; хто сї відважит, той віз підважит. (Комар.)
Страх обезсилює чоловіка, відвага додає сили. Ситуация тут очевидно така, що якісь люди заїхали по ночи в болото або в рів, а в додатку ще й перелякали ся чогось, може вовків.

38. Я його сї не бою не то живого, але й умерлого. (Кол.)
Жартлива перехвалка; умерлий меньше може пошкодити як живий. Та можливо, що первісне значінє було серйозне: умерлого яко духа, упиря, страховища бояли ся гірше, нїж живого.

39. Я сї тебе так бою, як заяць бубна. (Сор.)
Жартливо, хоча заяць певно боїть ся бубна. Пор. Ном. 4373; Adalb. Bać się 17. Сурінґар до Beb. 355 зібрав цїлу купу приповідок, де говорить ся,

що зайця бубном не ловлять; близше до нашого нім.: Er hält aus, wie der Hase bei der Trommel, див. Wand. I, 191 (Aushalten 8), де aushalten говорить ся іронїчно, знач. утїкає.

Брага. 1. А браги би-с сї напив горьичої! (Наг.)

Прокляте; брага — розчин, із якого виварюють горівку.

2. Не може сї наситити тов брагов. (Наг.)

Говорять про пяницю. Брага згірдно зам. горівки.

Брак. 1. Сам брак ми лишили. (Наг.)

Лишили перебравши для себе що лїпше. Говорить покривджений.

Бракувати. 1. Єден бракує, другий пакує. (Наг.)

Що один відкидає, те другий забирає запопадливо.

2. І браковане і ще й пораховане. (Лол.)

Браковане — решта, якої не забрали иньші, отже якась річ не великої вартости, не стоїть того, щоб її давати ще „під рахунком“, мов щось цїнного.

3. Тілько би ми й бракувало до обіду, що перцю! (Наг.)

Без перцю легко обійти ся.

4. Чого вам бракує, то си докупіт. (Льв.)

Жартливе правило мудрости, з рівночасним зазначенєм, що за дармо не дістанете нїчого.

Бранє. 1. Браньом не збіднїєш. (Наг.) Беручи... (Кол.)

Жартливо заохочують такого, що боїть ся або соромить ся брати, що йому дають. Пор. Wand. III, 982 (Nehmen 31, 52).

2. Солодше браньи, як даваньи. (Наг.)

Звичайний погляд легкодушних натур; нераз буває й навпаки. Пор. Wand. III, 982 (Nehmen 32, 35).

3. Ще від браня нїхто не збіднїв, але не єден спітнїв. (Ур.)

Спітнїв, обілляв ся потом, коли брав киї.

Брат. 1. Брат брата вродив. (Турка)

Образово про збіжє, що плохо зародило, зерно на зерно, так що посївши корець зібрано два. Пор. Adalb. Brat 5 (без пояснення).

2. Брат братом, а бриндзя за гроші. (Колом.)

Знач. лишаючи на боцї почутя свояцтва берімо реальні річи реально. Пор. Ном. 9716; Дик. 611; Даль. II, 3.

3. Братіє, не деріт шматіє, а беріт нитки і зашивайте дьирки! (Дрог.)

Із гумористичного „апостола“. Між старими дяками ходило в устній передачі богато таких пародий уложених церковною мовою. Дещо з них буде надруковане в додатку до збірки нар. леґенд д. В. Гнатюка.

4. Братіє, не ходїт в короткім шматіє! В короткім убо шматію ни хуху, ни духу, ни жадної теплоти. (Турильче)

Із гумористичного „апостола чтеніє“, насьмішка старих дяків над новомодними, що вбирали ся по містовому.

5. Брат, коби було що брати. (Наг.)

Гра слів, утворена на основі подібних звуків у словах „брат“ і „брати“, при тім іронїя на таких, що признають ся до братерства, свояцтва або загалом підлещують ся до такого, від кого надіють ся одержати дещо. Пор. Ном. 2325.

6. Брат на брата йде. (Замул.) ...наступає. (Терноп.)

Знач. брат з братом ворогує. Сею фразою моралїсти (а вони є й між простими селянами) люблять характеризувати „сучасне“ зіпсуте.

7. Брат собі рад, сестра собі несла. (Лев. Петр.) ...не зла. (Сор.) Кождий брат... (Мінч.)

Здається ся, що кінцеве „не зла“, записане в одній-однїській місцевости, передає найлїпше первісний текст сеї приповідки, хоча менше влучне „несла“ витиснуло сей первісний текст. Приповідка характеризує той загально-людський еґоїзм, що ще в більшій мірі від альтруїзму творить основу суспільности. Пор. Ном. 9395, 6; Adalb. Brat 8.

8. Він з ним за пан брат. (Наг.)

„Пан брат“ — звичайна титулятура польських шляхтичів між собою. Тут значить: поводить ся з ним, як рівний з рівним. Пор. Adalb. Brat 24.

9. Любит брат сестру багату, а жінку здорову. (Дар.)

Бо від богатої сестри все щось дістане, а здорова жінка і до роботи і до забави добра. Пор. Ном. 8092; Дик. 612.

10. Любімо ся як братя, а рахуймо ся як Жиди. (Ільк.) ...браті... (Петр.)

Думка та сама, що висше Брат ч. 2. Жиди імпонують нашому селянинови не тілько своїми рахунковими здібностями, але також своїм практичним умом. Те саме Ном. 9712; пор. Wand. I, 486 (Bruder 2, 39).

11. Мої браті не богаті: нема порток, саме латьи. (Наг.)

Жартлива характеристика незаможних свояків, від яких годї ждати підмоги.

12. Нема брата, коли страта. (Залїсє)

В лихім припадку брат до чоловіка не признає ся. Пор. Adalb. Brat 21.

13. Нї брат, нї сват. (Лев.)

Знач. анї рідня, анї близький знайомий. Те саме Ном. 7617; Adalb. Brat 20.

14. Ци ти мінї брат, ци сват? (Наг.)

Знач. ми собі не свояки анї не близькі. Пор. висше ч. 13.

15. Хоть ми собі брати, але наші кишенї не сестри. (Ільк.)

Протест проти семейного комунїзму, а радше проти визискуваня одного чоловіка другим на тій підставі, що се його брат. Те саме Ном. 9717; пор. Wand. I, 486 (Bruder 5): Brüder sind Freund' einander, aber von ihren Börsen kennt keine nicht die ander.

Братати ся. 1. Вчора братали сї, нинї розстали сї. (Наг.)

Говорять про ветривку приязнь непостійних, безхарактерних людей.

2. Збратав сї з таким як сам. (Наг.)

Звичайно говорять згірдно, докірливо про лиху компанїю.

3. Не братай ся, з ким єсь телят не пас. (Явор.) ...єс свиний... (Наг.)

Себ-то: не заходи в спілку з таким, що тобі нерівний чи то віком, чи станом.

Брати. 1. А брав би с? Не руш!

Окрик, коли хтось нагнав ся взяти чужу річ, а иньший з боку спиняє його. Також жартливо, коли комусь показують якусь річ, до якої він покладає себе в праві, а теперішнїй посїдач хоче подрочити ся з ним.

2. Бере го за чівку. (Наг.) ...за чупер. (Косс.) ...за чуприну. (Терноп.)

В переносним значінню: бере над ним верх, старшує, зневажає.

3. Бере го на гоцки. (Наг.)

Дословно: брати когось на дручок мов на коня і потім підкидувати. Переносно: робить йому збитки, докучає йому, ставить ся до него остро.

4. Бере го сї дур голови. (Наг.)

Приходять йому шалені, розпучливі думки.

5. Бере го сї твоє балаканє, як сухої ср—и попіл. (Город.)

Він собі не робить нїчого з твоїх слів, маловажить їх собі, не слухає.

6. Бере Данило, хоць му не мило. (Яс. С.)

Про чоловіка, що з резиґнациєю зносить неприємности житя.

7. Бере, де не положив. (Наг.)

Про злодїя або екзекутора. Пор. Adalb. Brać 2; Zátur. X, 1321; Wand. III, 985 (Nehmen 111).

8. Бере з живого і вмерлого. (Наг.)

Говорять про попа. Нїмцї кажуть (мб. про злодїя): бере від живого, бо від умерлого не дістане. Wand. III, 985 (Nehmen 119).

9. Бере Лесько, хоч не легко (Ільк.)

Себ-то: піддає ся своїй долї, улягає конечности.

10. Бере на зелений овес. (Гнїдк.)

Еліптично: бере на борґ, позичає під застав ще не вижатого вівса; переносно: задовжує ся не маючи відповідного покритя для довгу.

11. Бере сї до мене бити. (Наг.)

Говорять згірдно про слабшого, молодшого, що виступає проти сильнїйшого або старшого.

12. Бере як віл на роги. (Ільк.) Набрав... (Кол.)

Набирає на себе працї, зобовязань понад свої сили. Первісно запрягали волів за роги, значить, віл брав на роги тяжку роботу. Те саме у Нїмцїв: Er nimmt viel auf seine Hörner, див, Wand. II, 784 (Horn 50).

13. Бере як не своїми руками. (Наг.)

Про нездару, що пиняво бере ся до роботи, або про несьмілого, що незручно бере щось дароване йому.

14. Бери вороги під ноги! (Кот.)

Взяти когось під ноги — символїчно: одержати над ним перевагу, знехтувати його.

15. Бери, Гавриле, щоб другі не з'їли. (Залїсє)

Бери тут у значіню: бери страву з миски.

16. Бери, гадки́ не май! (Наг.)

Коли хтось вагаєть ся, чи брати якусь річ, що до якої почуває певні сумнїви.

17. Бери го з гори! (Наг.)

Не дай ся, виступай проти него остро, погрози йому або й побий.

18. Бери, де можна брати; бреши, аби за брехню платили. (Залїсє)

Іронїчне правило мудрости, яке зрештою многі виконують аж надто буквально.

19. Бери, коли дают! (Наг.)

Заохота несьмілому або нерішучому. Пор. Adalb. Brać 5.

20. Бери людське в зуби! (Наг.)

В жартливій формі висловлена серіозна думка: бери собі приклад з людей, переймай уживані між людьми товариські форми.

21. Бери мара! (Гнїдк.)
Вислов знеохоти, коли якусь річ уважаємо пропащою.

22. Бери на бороду. (Наг.)
Жартливо, зам. на борґ.

23. Бери на кóти тай котú далї. (Наг.)
Гра слів, основана на подвійнім значіню слова кóти (Katzen і Rollstäbe).

24. Бери собі синку й свинку, аби тобі мила була. (Сор.)
Говорить добродушна мати, коли її син напирає ся сватати сю а не иньшу дївчину; може мати й іронічне значіне, коли та дівчина не до вподоби матери.

25. Бери тото, що-с під плотом лишив, а не до мене сї будеш брати! (Наг.)
Відповіла доросла дівка парубкови недолїткови, що пробував зачепити її.

26. Бери, чорте, груш, а мене не руш! (Дар.)
Переносне речене: лихому, напасливому чоловікови треба іноді дати відчіпного, щоб позбути ся більшого клопоту.

27. Бери чорте, що твоє! (Наг.)
Говорять, коли пропало щось непотрібне або згибла чи як будь пропала якась погана, нездарна людина.

28. Бери, що дают. (Наг.)
Scil. а то не дадуть і того. Пор. Wand. I, 95 (Annehmen 1).

29. Бери, що можеш! (Наг.)
Розуміють ся там, де можна взяти що небудь. Німець каже: Nimm, weil du kannst, Wand. III, 982 (Nehmen 41), weil у значіню: доки.

30. Беріт і на мене ся дивіт. (Замул.)
Хтось заохочує иньших, щоб ішли за його прикладом.

31. Беріт його на тачки, везїт його в бодачки. (Наг.)
Приспівують дїти возячи ся на тачках. Віршик вирваний із жартливої колядки про якогось Предвічного, сїльського збиточника, пор. Чуб. Труды III, 425—6.

32. Беру то на себе (Наг.)
Себ-то: приймаю се на свій рахунок, беру на себе одвічальність за се дїло.

33. Брати на кого. (Гнїдк.)
Значіне неясне; може брати = затягати довг на чий рахунок, а може: церк. брати = бороти, воювати, ремствувати на кого.

34. Вже би я брав, коби лиш хто дав. (Наг.)
Відповідь бідака на питане, чи брав би се або те.

35. Вс о бери, а мене лиши. (Ільк.)
Так характеризують нездарного, тупоумного, заскорузлого чоловіка, якому все байдуже, крім власного я в найтїснїйшім значіню.

36. Всьо бим брав, коби лиш не буки. (Наг.)
Брати буки, себ-то побої. Жартлива засторога, якою обмежають приємність браня.

37. Лекше брати, як віддавати. (Наг.)
Бере чоловік звичайно весело, з надїєю на лїпший час, а віддає нерав зломаний клопотами. Пор. Adalb. Brać 16, 19, 21; Zátur. X, 1147; Wand. III, 982 (Nehmen 35).

38. Любив би брати, а не любит дати. (Наг.) Любиш... люби й... (Кол.)
Про скупого, захланного.

39. Набереш, аж не зможеш нести. (Наг.)
Знач. набереш бійки або загалом набереш ся лиха.

40. Набереш такого, що нїхто ти не відбере. (Наг.)
Знач. набють.

41. Набрав ся богатих, та убогим кидає. (Ільк.) Набрав дїдько... (Наг.)
Говорить бідний чоловік, коли впаде, зашпотає ся, немов то се чорт кинув його, не хотячи брати з собою, бо вже має досить богачів.

42. Набрав як дїд у торбу. (Лучак.)
Жартливо: набрав ся бійки або наслухав ся лайки тай пішов.

43. Набрав як дурний онуч. (Кольб.)
Набрав непотрібних, маловартих річей, дрантя замісь чогось вартнїйшого.

44. Не бери на-під силу, абис не урвав хрущ тай жилу. (Комар.)
На-під силу тут у значіню: по над силу; хрущ = хрящ у хребетнім стовпі.

45. Не берут тебе, Тацю, тілько твою працю. (Стоян.) ...тебе берут... іно... (Папір.)
Говорять, коли виходить заміж старша, невродлива дївка з богатим приданим.

46. Не на то він брав, аби віддавати. (Наг.)
Говорять про злодїя, коли дехто висловлює надію, що він покає ся й підкине.

47. Не штука брати, штука віддати. (Кол.)
Остерігають перед легкомисним затяганєм довгів, яких сплата иноді бувае неможливою. Пор. Zátur. X, 1082.

48. Нї бере, нї кладе. (Лучак.)
Говорять про неробу, лїнивого та недбалого.

49. Нї бери го, нї лиши го. (Наг.)
Такий напастливий, невстрійливий та непосидючий, — звичайно про малу дитину. Пор. Гільф. 112.

50. Поберім сї, небого: ти маєш мало, а я й того. (Городок) ...в тебе мало, в мене не много. (Наг.)
Жартливо, коли женять ся вбогі.

51. Так го ся то бере, як сухий горох до твердої стїни. (Корч.)
Так він про те дбає, так того слухає, пор. висше ч. 5.

52. Тебе анї з собов ни бери, анї дома ни лиши. (Кольб.)
Первісно про непосидючу, плаксиву дитину; переносно загалом про напасливого або вередливого чоловіка, якому нїчим не можна догодити.

53. У єдного бере, другому дає. (Кол.)
Говорять найчастїйше про воду, часом про злодїя. Пор. Adalb. Brać 15; Wand. III, 983 (Nehmen 78)

54. Хапайте, беріт ся, бо не хутко трапит ся! (Дар.)
Жартливо, коли закохана пара налягає на родичів, щоб швидко справляли весїле.

55. Хто бере, руки й ноги дає. (Гнїдк.)
Хто затягає довг, віддає вірителеви свою свободу, немов би накладав на себе пута, бо від тепер мусить дбати, щоб позбути ся своїх зобовязань. Зрештою

не всї так глубоко беруть собі до серця ті зобовязаня, див. далї Позика. Пор. нїм. Wer nimmt, verpfändet sich, Wand. III, 983 (Nehmen 63).

56. Хто бере, свою матїрь проклинає; як віддає, мою споминає. (Гнїдк.)
Як позичає, то нарікає на тяжкі відносини, падькає: „Ой моя матїнко, на що ти мене породила на таку біду!“ А як віддає, то коли не голосно, то в дусї клине вірителя: „Щоб тобі чорти матїрь мордували“ чи як там. Дуже тонка психольогічна обсервация з пессімістичним відтїнком. Пор. Adalb. Brać 29.

57. Хто не бере, тому лекше. (Ільк.)
Себ-то: хто може обійти ся без затяганя довгу або яких будь зобовязань.

Братова. 1. Братова, три дни хату не мела, мого брата ізвела. (Наг.)
Насьміх зовицї над недбалою, негосподарною братовою.

Бреха. 1. А брехо, брехо! (Наг.)
З докором, обертаючись до чоловіка, якого обличили в брехнї, в шиоеню спльоток.

2. Бреха брехов, митка митков. (Наг.)
Згірдно про чоловіка, якого вже знають як брехливого, коли виявилась якась нова його брехня.

Брехати. 1. А брехав бис зарівно з псами, коли мінї старшому брехню завдаєш! (Берез.)
Докоряє старий молодому, коли сей поважить ся де в чім заперечити його словам.

2. Ану збреши як стоїш, не нагадуючи ся! (Наг.)
Жартливо, говорять до відомого в селї брехуна, розуміють ся, коло його социяльне становище позволяє говорити з ним так без церемонії.

3. Ану починай брехати. (Наг.)
Іронїчно, коли хтось говорячи вже почав забріхуватись.

4. А то бреше, як з книжки читає. (Сор.)
Знач. бреше гладко і складно. Пор, нїм. Er lügt wie gedruckt, Wand. III, 271 (Lügen 167); Даль. I, 233.

5. Брехали твого батька сини, тай ти з ними. (Явор.)
Коли в сварцї один одному скаже: Брешеш! то сей другий так відповідає йому, мовляв: ти сам брехун і твоя рідня.

6. Брехати не моє ремесло. (Гнїдк.)
Ремесло тут у значіню постійного занятя, привички. Брехане як ремесло див також Adalb. Kłamca 6.

7. Брехати — не цїпом махати. (Ільк.)
Знач. не тяжка робота, що вимагає значного засобу сили. Те саме Чуб. I, 236; Ном. 6815; Wand. III, 266 (Lügen 45, 46); Даль. I, 235.

8. Бреше, аж му ся з під носа курит. (Гнїдк.) ...з очей... (Лучак.)
Ассоціяция ідей, що висловилась у тій поговірцї, менї не ясна, хоч поговірка розповсюджена скрізь. В Україні: Бреше, аж за ним курить ся (Чуб. I, *236*) пор. Adalb. Kłamać 5, Łgać 11, 12; нїм. Er lügt, dass ihm der Dampf zum Maule herausgeht, див. Wand. III, 273 (Lügen 201, 203, 205).

9. Брешеш як пес. (Бар.)
Поговірка повстала з подвійного значіня слова брехати: bellen і lügen. Пор. Adalb. Kłamać 10, Łgać 23; Zátur. V, 199.

10. Бреше, як календар. (Явор.)

Календарі, себ-то поміщувані в польських календарях від XVIII в. заповіді слоти і погоди, основані на якихсь припадкових здогадах та ворожбах, аж надто часто оказувались брехливими; відси пішла й отся поговірка і деякі анекдоти, пор. далі Календарь. Те саме у Поляків Adalb. Łgać 18; Wand. III, 271 (Lügen 161, 241); Дик. 1081.

11. Бреше як пес на місяць. (Збар.)

Знач. без причини, з зависти або безсильної злости. Пор. лат. Ut canis ad lunam latras (Beb. 145); Wand. I, 309 (Bellen 4).

12. Бреши здоров! (Наг.)

Такою фразою перебивають бесіду чоловіка, який оповідає щось неймовірне або відповідають чуючи якусь несподівану повину. Пор. Даль. I, 232.

13. Бреши, Йване, як стоїш! (Лучак.)

Як стоїш або як стій знач. зараз, без приготовання, ex tempore. Пор. вище ч. 2. Пор. польське: Na jednej nodze stojąc dziesięć razy skłamać (Adalb. Kłamać 17); пор. Wand. III, 272 (Lügen 172).

14. Бреши та не забріхуй сї. (Наг.)

Іронічно: бреши, але так, щоб не від разу пізнати брехню. Пор. росийське: Ври да знай мѣру (Даль. I, 230, 235); Чуб. I, 236; Osm. Spr. 488.

15. Бреши, що сї влїзе! (Наг.)

Жартлива заохота до бреханя. Пор. Adalb. Kłamać 7.

16. Брешіт, брешіт, будете книші їсти. (Бар.)

Так передразнював дяк питомців духовної семінарії, чуючи як вони вчили ся „гебраіки“ і читаючи Письмо сьв. завше починали словом „берешіт“, яким починає ся перша гл. книги Битія. Анекдоту див. Barącz, Bajki 41.

17. Брешіт поки сьвіта тай сонця, а я вже більше не буду. (Шужн.)

Дякував чоловік сусїдови, що його брехнею увільнив з арешту, куди він попав за невдалу брехню, пор. Етн. Зб. VI, 329. „Поки сьвіта-сонця“ звичайна формула на означене необмежено довгого часу, в родї церковного „во віки віков“.

18. Брешут вороги як пси. (Сор.)

Говорить дївчина, про яку пустили якусь неславу. Пор. вище ч. 9.

19. В живі очи береше. (Ільк.)

Знач. бреше в присутности того, хто знає дїйсну правду, бачив, як було дїло. „В живі очи“ — давнїй юридичний термін, пор. Adalb. Kłamać 20.

20. І збрехати добре не кождий потрафит. (Наг.)

Тупоумний, просторікий чоловік не потрафить збрехати; таких селяне не дуже поважають; навпаки, нераз люблять і шанують таких, що вміють складно збрехати в потребі, пор. закінчене пісні:

Як Гандзуню не любити,
Кой ся вміє вимовити?
Як Гандзуню не кохати,
Кой ся вміє вибрехати? (Наг.)

Німець каже: Die Lüg' darf gelehrter, die Wahrheit einfältiger Lent, див. Wand. III, 253 (Lüge 19).

21. І під столом не вибрешеш ся. (Ільк.)

На яку казку, що вияснювала б сю поговірку, натякає Ількевич, сього не

знаємо. Натомість аж надто звісний був і у нас звичай польських панів, заставляти брехуна, клеветника відбрехати під столом пущену брехню собачим голосом. У XVIII в. бувало й так, що заставляли возних відбріхувати немилі панови урядові документи, позви і т. и. Те саме Ном. 6797.

22. Йому так збрехати, як хлїба з маслом іззїсти. (Наг.)

Знач. легко, з охотою бреше. Загальнїйше в нїм. Lügen und Brotessen sind gemeine Dinge, див. Wand. III, 266 (Lügen 56); Нос. 452; Даль. I, 231.

23. Маєш брехати, лїпше нїмим остати. (Комар.)

Поговірка якогось строгого моралїста.

24. Мій батько не брехав і менї не казав. (Явор.)

Відповідає веселий чоловік на закид: брешеш.

25. На всї заставки брехати. (Гнїдк.)

Порівнане узяте з мельницкої практики: на всї заставки пускає воду мельник, щоб усї колеса обертали ся. Пор. Даль. I, 232.

26. Не бреши, песику, не бреши! Твій пан старший, тай не бреше. (Наг.)

Первісно справдї до пса, звісно, жартом; та переносно до панських слуг. Сильнїйша іронїя в нїм. Leug nicht, armer Mann, es stehet grossen Herren an, див. Wand. III, 265 (Lügen 15, 16).

27. Не бреши, як не вмієш. (Пужн.)

І брехати треба вміючи, пор. висше ч. 20., а також Етн. Зб. VI, 329.

28. Нїби то брехати — цїпом махати? (Орел.)

Брехане не тяжка робота, пор. висше ч. 7.

29. Оббрехали мі вороги від ніг до голови. (Наг.)

Конкретне розуміне брехнї мов якогось болота, що ним можна обкидати чоловіка.

30. Старому лишень брехати, а богачеви красти. (Туглуків)

Бо богач як украде, то до него нїхто не піде трясти, а старий як збреше, то кождий скаже: „Та такий старий, тай аби ще брехав!“ (Пояснене оповідача).

31. Так му любо брехати, як меду полизати. (Наг.)

Говорять про такого, що привик брехати навіть там, де того зовсїм не треба.

32. Тамтой брехав, а ти підбріхуєш. (Лучак.)

Говорять такому, хто недотепно бреше і покликаєть ся на сьвідоцтво когось неприсутного. Пор. Adalb. Brechać 2.

33. То не як будь набрехано. (Кол.)

Се брехня хитро сплетена, яку не легко розплутати.

34. То якийсь не брехав, але правду казав. (Наг.)

Поговірка, якою попереджають зацитоване якоїсь приповідки в розмові.

35. Хто бреше, тому лекше; хто ньи, той свиньи. (Стан.)

Хто не вміє брехати, часто стягає на себе закид нечемности.

36. Хто бреше, тому лекше, а хто правдою жиє, тому дихати не дає. (Белел.)

Дуже часта житева обсервация, що брехливий чоловік дає собі лекше раду від безумовно чесного і правдомовного.

37. Хто бреше, тому лекше, а хто правдує, тот бідує. (Кольб.) ...того здує. (Печен.)

Говорене правди без огляду на обставини часто доводить чоловіка, особливо бідного, до біди. Подібне і у Нїмцїв: Wer lügen und betrügen kann, der ist

noch oft der beste Mann, пор. Wand. III, 269 (Lügen 126); „der beste Mann“ треба розуміти очевидно іронічно, в дусї тих, кому та брехня приємна або користна.

38. Хто вміє брехати, той вміє і красти. (Мінч.) ...уміє й... (Петр.)

Брехливість — прикмета зіпсованого характеру і слабкого сумлїня; відси до злодїйкуватости дуже недалеко. Те саме Ном. 6813; Wand. III, 256 (Lügen 87); тамже 265 (Lügen 11, 61, 111); Čelak, 67; Даль. I, 236.

39. Хто збреше, той понесе, а хто правду повість, той і не попоїсть. (Стрільб.)

Основано на оповіданю про якихсь подорожнїх, із яких один зручним підбріхуванєм здобув собі ласку господаря і не тільки погостив ся, а ще й одержав дарунки, а другий за говорене голої і немилої правди не дістав нїчого. Пор. оповіданє про гостину вовка й лиса у малпи в середньовіковій поемі „Roman de Renart“ та „Reineke Fuchs‘, див. мою перерібку „Лис Микита, 2 вид. і увагу до сего епізоду. Пор. росийське: Что солжешъ, то и поживешъ (Даль. I, 227).

40. Хто раз збрехав, тому й правдї не вйирьит. (Наг.)

Спостереженє давнє, нераз висловлюване в оповіданях, байках і приповідках. Пор. Adalb. Kłamać I4; Kłamca 3; Wand. III, 260 (Lüge 194); тамже 268 (Lügen 109); Даль. I, 226.

41. Хто раз збреше, тому не вірят. (Городен.)

Пор. попереднє ч., а також Ном. 6801; Wand. III, 268 (Lügen 106); Čelak. 66.

42. Що дихне, то брехне. (Наг.) Що дхне — брехне. (Гнїдк.)

Говорять про брехуна, загалом про чоловіка, якому нї в чім не можна няти віри. Пор. польське: Co słowo, to kłamstwo (Adalb. Kłamstwo 13); нїм.: Er thut zehen Lügen in einem Athem, див. Wand. III, 262 (Lüge 247); тамже 270 (Lügen 153); хорв. Laže kad zine (Čelak. 538); Даль. I, 232.

43. Як би не збрехав, то би му язик кілком став. (Наг.)

Іронічно про брехуна, який не може обійтись без того, щоб не збрехати.

44. Я нїколи не брешу, хиба часом неправду скажу. (Доброс.)

Жартливе очищенє від закиду брехливости, з натяком на подвійне значінє слова брехати: lügen і bellen, отже тут: Ich belle nie, sondern sage manchmals eine Unwahrheit. Не меньше жартливо та більше злобно у Нїмцїв: Man findet keine Lüge in seinem Munde, ausgenommen wenn er spricht, Wand. III, 263 (Lüge 262); Даль. I, 230.

Брехливий. 1. Брехливому по смерти язик шилами колют. (Дрог.)

Взято з якогось оповідання про кари, які по смерти ждуть грішників, у дальшій лїнїї з якогось писаного жерела в родї популярного у нас „Хожденія Богородицы по мукамъ“.

2. Брехливому псу хлїба дают. (Наг.)

Іронічно, коли брехливий чоловік одержав якусь користь із своєї брехнї.

3. Брехливу собаку дальше чути. (Ільк.)

Слїд доповнити: так і брехливий чоловік пускає далеко фальшиві поголоски. Те саме Ном. 6818.

Брехня. 1. Брехнев увесь сьвіт перейдеш, а назад не вернеш. (Наг.)

Бо брехнї раз вірять, а другий раз уже не хочуть. Пор. Чуб. I, 236; Ном.

6804; Adalb. Kłamstwo 2; Wand. III, 258 (Lüge 150, 151, 161); Wahl II, 27; Нос. 334.

2. Брехнею не відбрешеш ся. (Явор.)

Значінє не зовсїм ясне, або в текстї пропущено, від чого не відбрешеш ся, прим. від смерти, від хороби, від нещастя то-що. Пор. Ном. 6796.

3. Брехнею цїлий сьвіт перейдеш, а правдою анї до порога. (Тереб.)

Пессімістичний погляд на силу брехнї а безсильність правди в людських відносинах. Нїм. Die Lügen kommen mit krummen Füssen durch das ganze Land, див. Wand. III, 254 (Lüge 42); тамже 267 (Lügen 81).

4. Брехньи му на здоровји виходит. (Наг.)

Говорять про брехливого чоловіка, який задля своїх брехень не почуває нї сорому нї докорів сумлїня.

5. Брехня лиш раз їсть колач. (Орел.)

Коли перший раз її чують, то вона їм подобаєть ся, її шанують і гостить; за другим разом, навчені досьвідом, уже не дають їй чести.

6. Брехня правди не любит. (Замул.)

Антропоморфно-дуалїстичне розуміне суперечности між брехнею і правдою. Пор. Adalb. Kłamstwo 1.

7. Брехню на мене пустили. (Наг.)

Тут брехня уявляєть ся в видї якихсь собак, що гонять за чоловіком.

8. Вони там меже собов бріхнї трут. (Косс.)

На якій ассоциациї ідей полягає зворот „терти бріхнї“, для мене неясно. Пор. нїмецьке Eine Lüge schmieden і под. Wand. III, 261 (Lüge 228) і Lugen färben, тамже 262 (Lüge 259).

9. З брехнї не мрут, та вже більше віри не ймут. (Лев. Ільк.)

Значінє двояке: 1) оббрехані або ті, що вірили брехням, не вмирають від чужої брехнї, але другий раз не вірять уже і 2) ті що брешуть, не вмирають від того, тілько що їм потім люде не вірять. Те саме Ном. 6805; пор. Wand. III, 253 (Lüge 4): An der ersten Lüge ist noch niemand gestorben, де значінє зближене до нашого 2); Čelak. 66; Сим. 2151; Нос 313; Даль. I, 236.

10. На брехнї сьвіт не стоїт. (Гнїдк.)

Знач. є ще й правда в сьвітї.

11. Не на брехнї сьвіт стоїть. (Ільк.)

Брехня річ круха і минуща; значить „сьвіт“, себ-то людське товариське житє мусить стояти на чімсь твердшім, тривкійшім, на правдї й справедливости. Те саме Ном. 6806.

12. Я за людськов брехнев від хати до хати не піду. (Наг.)

Знач. не буду перед кождим толкуватя ся і простувати того, що набрехано на мене.

Бридити ся. 1. Бридит сї, як пес солонинов. (Наг.)

Жартливо про пажирливого, захланного. Пор. Adalb. Brzydzić się 2.

2. Збридив си кумпанїю. (Наг.)

Знач. відцурав ся товариства.

3. Тим сї бриджу, що коло бридкого сиджу. (Цен.)

Неприємний, влазливий сусїд може збридити чоловікови цїлу гостину.

Бридкий. 1. Бридкий, аж блювати сї хоче. (Наг.)

Сильний вислов почутя обрижденя.

2. Бридкий, як здохлий пес. (Наг.)

Усяка здохлятина в нар. розуміню — нечисть і погань. Пор. Adalb. Brzydki 4.

3. Бридкий як ніч. (Наг.)

В народньому розуміню день — сьвітло, краса, а ніч — темнота, погань. Пор. Adalb Brzydki 3.

Бридко. 1. Бридко ми сї на нього й подивити. (Наг.)

Звичайний вислов почутя обрижденя або нехітї.

Бриднути. 1. Збридла ми власна хата. (Наг.)

Говорив чоловік, що мав сварливу жінку.

Бридь. 1. Там така бридь, що й плюнути не варто. (Наг.)

Згірдно, про фізичну або й моральну погань.

2. Там то бридь, най Бог боронит! (Наг.)

Сильний вислов обрижденя.

Бризнути. 1. Бризнув му в живі очи. (Наг.)

Бризнув, знач. сказав якесь прикре, правдиве або зухвале слово.

Брикати. 1. Брикає в нїм обрік. (Наг.) ...вівсик. (Яс. С.)

Говорять про коня годованого вівсом, коли він бігає та рветь ся в упряжи.

2. Брикає на чужім хлїбі. (Наг.)

Говорять про дармоїда, що починає собі з горда або загалом удає великого пана.

3. Брикає як тельи на мотузку. (Наг.) ...як поросьи на орчику. (Наг.)

Насьміх над таким, що гороїжить ся не маючи до того нїякої підстави.

4. Збрикали сї конї. (Наг.)

Знач. сполошили ся, розбігали ся. Жартливо до дитини, коли біжить і впаде.

5. Не будеш брикати, як прийде сї хлїбець з торби смикати. (Яс. С.)

Знач. коли зійдеш на жебрака, то перестанеш гороїжити ся та вдоволяти всякі свої забаги.

Бриндзя. 1. Бє бриндзю в дзюраву бербеницю. (Луч.) Бий ... дїжку! (Мінч.)

Знач. бідує, надармо силкує ся звязати кінцї з кінцями.

2. Бриндзю бити. (Гнїдк.)

Бідувати. На основі якої ассоциациї ідей повстала ся поговірка і покревні з нею, не вмію сказати. Пор. Нос. 264.

3. Там у нього в хатї бриндзя така, що крий Боже! (Льв.)

Бриндзя — властиво овечий сир, тут біда, недостаток.

Бринькач. 1. Де бринькачі, там і слухачі. (Тереб.) Коби... будут... (Наг.)

Бринькачі — гроші. Знач. богатого всї радо слухають. Пор. Adalb. Brząkacz 1.

Бристи. 1. Брив, брив, а при березї впав. (Кривор.)

Говорять про чоловіка, якого постигло лихо в хвилї, коли надїяв ся повної поправи своєї долї.

2. Вбрив сми в нешьистьи. (Кривор.)

Нещасте уявлено тут як якась ріка або калюжа.

3. Шо тобі набрило на голову? (Кривор.)

Яка думка зародилась у тебе в голові? Народня уява представляє всяку нову

думку, що зароджує ся в людській голові, не як внутрішній, органічний витвір самого чоловіка, але як щось наслане, нанесене з боку, посторонньою силою.

Бритва. 1. Бритву ми до горла прикладаєш! (Наг.)

Коли хтось змушує чоловіка зробити щось таке, що сей чоловік признає для себе шкідливим, пагубним.

Брич. 1. Ще я тебе щербатим бричом виголю! (Кол.)

Знач. дам ся тобі в знаки, зумію тобі докучити. Брич — бритва.

Брід. 1. Не спитавши перше броду не лізь прямцем у воду. (Ільк.) Не спитавши броду не сунь ся... (Гнїдк.) ...не пхай сї... (Наг.) ...тай шусть у... (Кол.)

Осторога необережному чоловікови, що починає роботу не обчисливши ся з силами і обставинами. Пор. старор. Сим. 1383 і Нос 366.

Брідня. 1. Не що дня брідня. (Ільк.)

Значіне приповідки незрозуміле для мене; мб. не що дня дурниця (польське brednia) трапить ся.

Бровар. 1. Броваром го чути. (Дрог.)

Знач. пяний, чути від него горівку чи пиво. Бровар, з нїм. Brauhaus.

Бродити. 1. Вже я тобі відброджу свою чьистку. (Наг.)

Дам, що тобі належить ся; з погрозою: віддячусь тобі за свою кривду.

Бродський. 1. Бродська хустка — видїла Броди так як я. (Наг.)

Правдиві бродські хустки, тоб-то довожені до Бродів зі сходу, мали колись славу серед нашого народа, поки їх не витиснули нїмецькі лихі фабрикати, що наслїдували кольор і рисунок правдивих.

2. Ой ти бродська холєро! (Льв.)

В р. 1831 прийшла холєра до Галичини з півночи, через граничне місто Броди. Відси пішло, що поганого, ненависного чоловіка називають бродською холєрою.

Брость. 1. Коби я сї на сьвіжу брость вилабудав! (Наг.)

Знач. коби менї перебути зиму, дождати весни! — говорить бідний чоловік, якому докучає зима. Брость — молоді гильки.

Бу. 1. Бу на бу, му на му. (Гнїдк.)

„Бу“ — наслїдуване голосу бугая, а „му“ — голосу корови; перше символїчно означає бутну, горду вдачу, а друге покірну, мягку. Знач. против гордого, зухвалого і я потрафлю бути таким самим, а з добрим і я добрий.

Буба. 1. Бубу зробити. (Наг.)

Буба в дитячім жарґонї боляче місце, боляк, отже буду зробити — вдарити, побити.

2. За малу бубу дав пан шубу. (Цен.)

Говорить сїльська дївчина, що за страчений вінок одержала від пана богатий дарунок.

Бувалий. 1. Бувалий чоловік: бував за столом і під столом. (Наг.)

Жартливо про чоловіка, що любить хвалити ся своїми пригодами і знайомостями. В укр. Бував на конї і під конем (Чуб. I. 236; Ном. 5776).

Бувати. 1. Був ав меже людьми. (Наг.)

Говорять про чоловіка, що знає звичай, порядок. Пор. Wand. III (Leute 107).

2. Бував по дворах, бо до хати не пускали. (Терноп.)

Насьміх над таким, що хвалить ся знайомістю з ріжними панами або тим, що був у тім дворі і в другім дворі і т. д. Дотеп полягає на подвійнім значіню слова двір: Palast і Hof.

3. Бував у Буваличох. (Ільк.)

Буваличі — фантастична місцевість для означеня ріжних пригод, які трафляють ся чоловікови. Те-ж Ном. 5775; Adalb. Bywalice.

4. Бував я в Буваличах і видав Видаличі. (Дар.)

Видаличі — всякі незвичайні сцени і лихі пригоди.

5. Нїгде не бувала, нїчо не видала! (Дул.)

Говорять про сїльську дївчину, що соромить ся чого будь, не вміє держати себе в товаристві.

6. Так як би нїґде нїколи меже людьми не бував. (Наг.)

Говорять про чоловіка неотесаного, що не знає звичаю, не вміє держати себе в товаристві.

7. Що не бувало, то тепер настало. (Луч.)

Говорять старі люде, яким тяжко зрозуміти, що сьвіт раз у раз зміняєть ся.

8. Як то бувало давно славно, як стояли сади по під столи! (Наг.)

Передразнюють старих людей, що хвалять старовину. Сади по під столи — насьміх зам. столи по під сади.

Буддень. 1. В буддень по старецьки, а в неділю по панськи. (Ільк.)

Насьміх над чваньковатими людьми, що хоч бідують гірко, раді хоч у неділю, знач. про людське око вдавати заможнїх.

2. На буднім дни з неділї коли будь. (Кол.)

Жартливе означене зовсїм неозначеного часу, в якому буцїм то щось стане ся.

Будувати. 1. Будуєш на піску. (Дрог.)

Знач. марна твоя надія або даремна твоя робота.

2. Будуй хату хоць із лободи, а в комірне не йди. (Яс. С.)

Власна хата хоч погана, краща від чужої, пор. пісню:

Будуй, будуй з лободи,
До чужої не веди! (Wacł. z Ol. 236)

3. Набудував як сорока. (Гнїдк.)

Жартливо про маленьку хату, мовляв, як сорочаче гнїздо.

4. Хто сї будує, правує а лїчит, того всяка біда цьвічит. (Дрог.)

Приповідка мабуть узята з польського, пор. Adalb. Budować 10.

5. Хто сї будує, той бідує. (Дрог.)

Бо має богато видатків. Пор. Adalb. Budować 11.

Бузьок. 1. Був собі бусьок і бусьчиха, увили собі гнїзденце з сїнцьи — ци зачинати ще з кінцьи? (Наг.)

Докучлива казка, коли комусь не хоче ся оповідати казки, а иньші налягають на него.

2. Бузьку-панойку, розбий тую хмаройку! (Явор.)

Кричать дїти, бачучи бузька в часї дожджу.

3. Бузьок пан, каштелян, має шило і правило і жупан. (Явор.)

Кричать дїти, у-перве на весні побачивши бузька.

4. Бузьок пан, каштелян, украв шило і жупан. (Явор.)

Кричать за бузьком бачучи, як він ходить по болоті.

Бук. 1. Буком того, хто не боронит свого. (Борис.) ...не пильнує... (Терноп.)

Хто не дбає про свою власність або про своє право, той у народньому погляді заслугує не на співчуте, а на погорду або на кару.

2. До нього без бука й не приступай! (Наг.)

Знач. такий сердитий, зарозумілий. Пор. Brzoz. Kij 10; Adalb. Kij 22.

3. Коло бука велика мука. (Ільк.)

Значіне неясне для мене: чи ходить тут о рубане бука в лїсї, чи о битє, яке чоловік мусить витерпіти?

Букарт. 1. А ти букарте єден! (Наг.)

Згірдно або сердито до дитини, не конче до дїйсного „букарта“ (байстрюка).

Булка. 1. Булка в носї свище. (Кол.) Від булок ... (Луч.)

Себ-то, хто їсть булки, той пан, задирає носа в гору.

2. Їдж булку, коли хлїба не маєш! (Терноп.)

Насьміх над богачем, що радить бідному не розуміючи його положеня. Оповідають, що цїсарева Марія Тереса довідавши ся, що в Галичині люде мруть без хлїба, сказала: „Бідні люде! І чому-ж вони не їдять булок, коли нема хлїба!“

Бульба. 1. Відобрали го до бульби. (Наг.)

Поговірка має мабуть звязок з тим, що давнїйше рекрутам обстригали голову гладко, як бульба. Тепер говорять жартливо про парубка низького росту або загалом нездару, що ставав уже до бранки і якого признано нездібним до військової служби: мовляв, він здав ся б у війську хиба на те, щоб шкрябати картофлю.

2. На камени би сї родила ота бульбиці сьвјита! (Наг.)

Примовляють бідні люде, яких картопля ратує від голодованя.

3. Тепли пульпи, кфасне молоко, то топре на шивіт. (Явор.)

Сьміють ся з Нїмця, що при роботї жалував ся на біль у животї, а коли на полуденок дали теплу бараболю і квасне молоко, заїдав з апетитом твердячи, що се добре на живіт.

Булька. 1. Аж булькй на водї стают. (Наг.)

Коли дощ починає падати грубими каплями, так що на водї стають бульки, то се знак, що заносить ся на довгий дощ. Поговірки уживають жартливо і в иньших звязках, прим. кричить, сварить ся або сердить ся, аж бульки на водї стають, себ-то не дає собі сказати слова, дуже загнїваний.

2. Бульки му з носа йдут. (Наг.)

Насьміх над недолїтком, що хоче вдавати парубка, зачіпає дївчат або мішає ся до розмови старших.

Булькотати. 1. Забулькотав щось як той индик. (Наг.)

Про такого, що говорить швидко і невиразно або незрозумілою мовою.

Бундзик. 1. Відобрали го до бундзиків. (Дрог.)

Давнїйше, в початку 19 в. парубкам відібраним до війська обстригали волосє при самій голові, для того рекрутів дразнили бундзиками. Пор. висше Бульба 1.

Буняк. 1. Ти Буньику сомплавий! (Наг.)

Лають дитину, що не обтирає собі носа. Се остатня, неясна вже ремінїсценция історичного, а далї казочного Буняка, пор. Драгом. Розвідки II, 95 і д.

Бурак. 1. І бурак не дурак, на дорозї не виросте. (Дар.)

1) Не слїд нехтувати нїякою дрібницею; 2) і дрібної річи чоловік не добуде без заходу й працї.

2. На догад бураків, а капусти дайте. (Залїсє)

Жартують із такого, хто не висловлює своєї думки просто і ясно, але говорить півслівцями або не те, що думає.

Бурий. 1. Бурий як вовк. (Наг.)

Бурий має двояке значінє: braun — і сердитий, забурений. Пор. Adalb. Bury 1.

Буришка. 1. Дві річи Бог для бідних сотворив: буришку тай вербу. (Кривор.)

Бо буришка, себ-то картофля, годує бідних людей, а верба росте де будь і дає їм топливо, див. далї Верба.

Бурка. 1. Бурку заклили попи, як заклинали горівку, бо горівка вся з мандибурки, тай від тогди схне. (Берез.)

Бурка (картофля) — головний матеріял для фабрикациї горілки. Неврожай картофлї Бойки та Гуцули приписували аґітациї за отвереженєм народа, що почалась там була в половинї 70-их років 19-го в. Пор. Сьвіт 1882, ст. 328.

Бурлак. 1. Бурлак сьвічки до церкви не всуче. (Ільк.)

В тій формі значінє неясне; чи тому не всуче, що сьогоднї він тут, а завтра де инде, чи може бурлак = пяниця? Пор. Пяний.

Бурса. 1. Єдна то бурса. (Ільк.)

Говорить ся про двох або більше людей однакої вдачі, однаких (злих, збиточних) норовів. Те саме Adalb. Bursa 1.

Бурсак. 1. Що бурсак, то пустак. (Льв.).

Бурсаки давнїйше робили рїжні збитки міщанам, крали що могли з огородів і садів і вийшли в приповідку задля своєї збиточности.

Бурчати. 1. Єден бурчит, другий мовчит. (Наг.)

Значінє двояке: 1) оба понурі, нерозмівні; 2) оба не однакої вдачі, один вередливий, а другий тихий.

2. Нема чим бурчати, то лїпше мовчати. (Луч.)

Коли годї вередувати або нема при чім грати ролю пана, то лїпше бути тихо.

Бусовищі. 1. Пішов до Бусовищ бога шукати. (Наг.)

Бусовищі — село самбірського пов., славить ся знахорями та ворожбитами, які в народньому говорі напів з пошаною а напів згірдно називають ся богами.

Бута. 1. Бута хоче прута. (Наг.)

Бутний, зухвалий сам накликає на себе кару. Пор. Wand. II, 713 (Hoffart 13, 65).

2. З бути добра не буває. (Наг.)

Остерігають бутного, що його поводженє мусить скінчити ся лихом. Пор. Wand. II, 712 (Hoffart 6, 104).

3. З бути легко до біди прийти. (Наг.)

Значінє таке, як і попереднього, пор. ще Wand. II, 725 (Hoffart 81, 82).

4. З бути му сї дїє. (Наг.)
Знач. зробив се з бути, з зарозумілости.

5. Хиба їх бута вигнала з кута. (Мшан.)
Вислов здивованя, коли хтось без достаточної причини, отже з якоїсь примхи, покинув свій осїдок і своє становище і пішов шукати нового хлїба.

6. Що за бута сї тебе хапле? (Наг.)
І знов приклад, як певний внутрішнїй психічно-моральний стан чоловіка уявлено як якусь посторонню силу, якогось демона, що „хапає ся“, посїдає чоловіка.

Бутати. 1. Бутає як тельи на мотузку. (Наг.)
Насьмішливо, коли хтось гордить ся та бришкає, не маючи для сього нїякої підстави.

2. Коби не бутав, то би ноги не зломав. (Наг.)
Коли б не паношив ся, не коверзував, то не попав би в нещастє. Пор. польськи: Gdyby kózka nie skakała, to by nóżki nie złamała (Adalb. Koza 45.)

Бути. 1. А най там буде, що хоче! (Наг.)
Вислов рішучости або резиґнациї та знеохоти.

2. Буде з те! (Ком!) ...з тебе. (Наг.) ...з тьи.... (Наг.)
Знач. досить тобі, задоволяй ся тим, що маєш.

3. Буде на всї ви́гади. (Наг.)
Знач. досить на заспокоєне всяких бажань, нїм. Genug und übergenug і под., див. Wand. I, 1554 (Genug 56).

4. Буде на всї статки. (Наг.)
Досить на заспокоєне потреби.

5. „Бу́де тобі, буде!“ — „Що мінї буде?“ — „Маєш кожух, то ти тепло буде.“ (Бібр.)
Жартлива поговірка, якою стрічають понурі віщуваня, що, мовляв, із сего буде се й те лихо. Для поясненя поговірки оповідають анекдоту: Прийшов подорожний до коршми; бу́ла зима, він промерз, а тут грошей нема, зголоднїв, нї за що з'їсти анї випити. Сїв він у куточку, випив чарку горілки та й гріє ся. Жидівка не звертає на нього уваги, вона занята розмовою з кількома селянами, яким живо толкує щось півголосом. По якімсь часї селяне вийшли лишивши у неї новий кожух. Жидівка сховала кожух і зирнула якось боязко на подорожного, а сей насупив чоло тай буркнув під носом: „Буде тобі, буде“. Жидівка, у якої сумлїнє мабуть було нечисте, підходить до него. „Ну, що менї буде?“ А подорожний знов похитав головою тай знов говорить сумовито: „Буде тобі, буде.“ Перелякана Жидівка налила йому чарку горілки, дала добру закуску, та все допитує: „Щож менї буде?“ А чоловік їсть і пє і робить ся чим раз більше понурий. Аж коли наситив ся, бере шапку й палицю і виходячи з коршми шепче Жидівцї до вуха: „Маєш кожух, то ти тепло буде.“

6. Буде, то буде, а не буде, то як собі схоче. (Дрог.)
Говорить чоловік, що надїє ся якоїсь річи, але не дуже вірить у її сповненє і не дуже турбує ся, коли вона не сповнить ся. Пор. Wand. II, 1469 (Kommen 94)).

7. Буде, що Бог дасть. (Наг.)
Знач. люди сього не знають і не мають на се нїякого впливу. Пор. Adalb. Być 4.

8. Буде, що буде, а по твойому не буде. (Наг.)

Так характеризують упертого, перекірливого чоловіка, що волить і сам стратити, ніж допустити, аби другий мав якусь радість або користь.

8. Буде, що має бути (Наг.)

Вислов резиґнації або й фаталїзму.

9. Будь собі чий хоч, а мої трави не волоч! (Наг.)

У справах практичної користи або шкоди люди не зважають на свояцтво або давнїйшу знайомість, а кермують ся еґоїзмом. Ситуацию, з якої виплила ося поговірка, треба собі уявити так, що якийсь парубок чи слуга йде по чужій траві; хозяїн трави сварить на него, а він звиняєть ся: я, мовляв, вашого близького приятеля чи свояка син або слуга.

10. Будь ти собі Семене й без мене! (Цен.)

Знач. відчепи ся, не сунь ся до мене з заявами приятельства чи братаня.

11. Було би по мнї. (Наг.)

Звичайний зворот у значінню: був би я пропав або вмер.

12. Де будь бути, аби що добути. (Колом.)

Характеристика не дуже скрупулятного чоловіка, якому особиста користь важнїйша від етичних чи иньших високих прінціпів, пор. лат. Ubi bene, ibi patria (Bind. 1781).

13. Де бути, там бути, аби сї набути. (Голоб.)

Значінє такеж, як і попер. Набути ся в знач. нажити ся в роскоши та достатку.

14. І будь же ту та розбувай сї! (Наг.)

Окрик чоловіка, що знайшов ся в поганім положеню там, де надїяв ся знайти поправу своєї долї, прим. на новім господарстві або оженивши ся. „Розбувати ся“ анальоґічно до розвивати ся, розростати ся і т. и., знач. sich aufrichten, sich zum besseren Zustande emporringen.

15. „Коли то було?“ — „Ще як дїд до баби в свати ходив.“ (Явора)

Жартливо зам. се давно було, вже й забули про се.

16. Кому буде, буде, а куцому буде. (Кольб.)

Значінє не зовсїм ясне. Під „куцим“ треба тут розуміти мб. не заяця, як би зразу здавало ся, але пса, якого бють за власну й за чужу провину.

17. Най буде як бувало. (Бжоз.)

Характеристика консервативного погляду, а в дальшій лїнії старечої заскорузлости та індолєнциї.

18. Най-но, най, якос то буде. (Кольб.)

Характеризує ся легкомисний та байдужний погляд на будуще, властиво на наслїдки всякого дїла та бездїля.

19. Най ми буде що хоче! (Наг.)

Очайдушний окрик чоловіка, що рішив ся на якесь небезпечне дїло, хоч знає, що йому з него може виплисти велика шкода. Пор. жидівське Wär kom, der kom, Wand. II, 1471 (Kommen 132).

20. Най то буде меже нами! (Наг.)

Знач. не говорім сего нїкому, держімо в тайнї.

21. Не буде нас, будут иньші по нас. (Наг.)

Відповідь на очайдушне балакане, що слїд уживати житя, поки живемо; тут указуєть ся на потомність, яка буде судити наші дїла, користати з добрих а докоряти за злі.

22. Не буде нас по нас. (Лев. Ільк.)
Знач. ми повинні користувати ся житєм; иноді в очайдушнім значінню подібнім до французького Aprés nous le déluge. Пор. Adalb. Być 57.

23. Ого, вже тепер буде по нїм. (Наг.)
Знач. тепер він пропаде, буде йому конець, дізнає великої страти, пор. висше ч. 11.

24. Тогди то буде, як на моїй долони волосє виросте. (Наг.)
Знач. не буде того нїколи. Пор. Adalb. Być 5.

25. Тогди то буде, як своє вухо зобачиш. (Сор.)
Знач сього не буде нїколи; говорить ся сердито, розбиваючи чиїсь неоправдані надії або претензії.

26. То тогди буде, як рак свисне. (Наг.)
Рак не свище, знач. і сього не буде нїколи. Пор. Adalb. Być 7.

27. То тогди буде, як ся дві неділї разом зійде. (Ком.)
Значінє таке саме, як і попередньої приповідки.

28. То ще тогди було, як баба дївков була. (Наг.)
Знач. Бог зна коли то було, давно-предавно; пор. висше ч. 5.

29. То ще тогди було, як моя мати мала мене мати. (Явор.)
Знач. я сього не тямлю, не бачив нїколи.

30. Що буде, то буде, шибениця не буде. (Льв.)
Знач. дїло хоч важке, всеж таки не таке небезпечне, щоб не можна було зважитись на нього. Те саме Adalb. Być 21.

31. Що було і не було, всьо ся перебуло. (Ільк.)
Себ-то те, що тямимо і чого не тямимо, якось перебуло ся.

32. Що було, най сї на тім стане. (Наг.)
В значіню: те лихо, яке було, нехай буде останнє, нехай по ньому не надходить друге або ще гірше.

33. Що було, то було, а що минуло, то травою поросло. (Заліс.)
Приповідають при перепросинах, намовляючи противників забувати давні урази. Пор. Гільф. 3480.

34. Що було, то сї перебуло, а що ще буде, то не знают люде. (Наг.)
Упімненє, щоб не турбувати ся будущим лихом, а вдоволяти ся тим, що перебуло ся не одно в минувшинї. Пор. Wand. II, 1471 (Kommen 138).

35. Що було, то ся минуло, а що буде, то мемо видїти. (Косс.)
Значінє такеж, як і попереднього.

36. Що має бути, того не минути. (Наг.)
Знач. нема чого турбувати ся будущим, а радше зібрати ся з силою, щоб стрітити його як слїд. Пор. Wand. II, 1471 (Kommen 137); Adalb. Być 24.

37. Який був, такий був, аби хлїба роздобув. (Коби.) Який такий аби був... (Мох)
Говорить жінка про не дуже взірцевого, а то й ледачого мужа.

38. Якось то буде!
Вислов неозначеної надії або фаталїстичної резигнації. Пор. Adalb. Być 50.

39. Як то було давно славно: стояли столи по під сади; їли, пили, гаголїли; по бородї текло, а в ротї сухо було. (Наг.)

Книнн з тих, що хвалять давні часи, коли, мовляв, лекше було жити; пор. висше Бувати 8

Бутний. 1. На бутного найде сї ще бутнїйший. (Наг.)

Себ-то такий, що зуміє укоськати, присмирити його.

Бучно. 1. Бучно, гучно, а в пяти зимно. (Збар.)

Насьміх над фальшивою пихою, що зверхнїм виглядом удає богацтво, а на дїлї терпить недостаток. Нїм. Hoffart kauft grosse Schüsseln, auch wenn sie nichts zu essen hat, див. Wand. II, 714 (Hoffart 62)

2. Бучно, гучно, запjитків нїт, як у шляхти з вербовими ґудзиками. (Город.)

Значінє такеж, як і в попереднїм; шляхта з вербовими ґудзиками — загонові або ходачкові шляхтичі, що в лиху погоду загортають ся веретками, які під шиєю запинають деревляними протичками.

В.

Вабити. 1. Вабит го як воробцьи на полову. (Наг.)

Знач. вабить на марну річ, хоче одурити. Про неможність зловити воробця на полову див. Adalb. Wróbel 7.

2. Не звабиш го й колачом до хати. (Наг.)

Говорять про такого, що пустив ся на волоцюгу або загнївав ся чогось на свою рідню і уникає її.

Вавцьир. 1. Ой ти вавцьиру поганий! (Наг.)

Говорять про якогось збиточного звіра, прим. кота, але також переносно про лихого, збиточного чоловіка.

Вага. 1. Вся вага в тім. (Збар.)

Се найважнїйше. Звичайний зворот, яким підносять важність якоїсь річи.

2. З вагов єсмо їздили. (Наг.)

Знач. з тяжко навантаженими возами, з набором.

3. Не вмієш ваги вдéржьити. (Наг.)

Ваги тут у значіню рівноваги — фізичної, прим. на ховзкім або похилім місцї, а також духової, прим. у гнївi або пересердю.

4. То всьо під вагов та під рахунком. (Наг.)

Знач. усе зважене й почислене.

5. Ще будут на вагу з лїса дрова продавати. (Наг.)

Так ворожать селяне дивлячи ся на теперішнє нищенє лїсів і дорожнету дерева.

Ваґ. 1. Обув ся як Ваґ. (Мшан.)

Ваґ — якась анекдотична фіґура, типовий сьміхун у місцевій традициї (незвісній з иньших околиць нашого краю), щось в родї нїмецького Тіля Айленшпіґеля або польського Совізжала. Яке специяльне значінє має отсе порівнанє — не знаю. Див. М. Зубрицький, Народнїй календар. (Етнол. мат. III, 57).

2. Пішов як Ваґ за дрїжджами. (Мшан.) ...як рак... (Наг.)

Отся приповідка виявляє звязь Ваґа з Совізжалом і Тілем Айленшпіґелем. Про Совізжала говорить ся (анекдоту я чув у Дрогобичі), що його мати в велику пятницю післала по дрїжджі, щоб вечером розчинити паску. От він як пішов,

то вернув аж через рік вечером у велику пятницю, тай то переступаючи поріг упав і розбив фляшку з дріжджами і крикнув: Co nagle, to po djable! Німецький Till Eulenspiegel (Simrock X) сеї анекдоти не має. Припускаю, що в сторонах, де не знали назви Ваґ, у приповідці поклали „рак“, див. далї Рак.

Вада. 1. Єдну має ваду: не стає му кусень скирки з заду. (Дрог.)

Жартують, коли хтось захвалює якусь незвичайно вродливу людину.

Вадити. 1. Бодай так не вадило як не поможе! (Дар.)

Говорять про бабські лїки, які, мовляв, можуть пошкодити, а що не поможуть, се вже певно.

2. Що то мінї вадит, що баба провадит. (Кол.)

Знач. байдуже менї до бабського балаканя, до бабських спльоток.

Важити. 1. Аби-с ми сї не важив то робити! (Наг.)

Упімненє: не сьмій!

2. Важит ми на жи́тьи. (Наг.)

Напосїдає ся на моє житє, хоче мене вбити.

3. Важу своїм житьом. (Наг.)

Ризикую, наражаю ся на смерть.

4. Заважив за муху. (Наг.)

Говорять про худого, малого чоловіка. Пор. Adalb. Ważyć 6.

5. Хто не важить, той не має. (Ільк. Петр.)

Хто не ризикує, хто не наражає ся на небезпеку або на страту, той не здобуде й зиску. Пор. Adalb. Ważyć 1.

Вайкіт. 1. Вайкіт, як у жидівські школї. (Наг.)

Жиди кричать: aj waj, з нїм. ei weh; відси вайкіт — крик болю, трівоги, а далї загалом безладний крик, гамір.

2. Наробили вайкоту, як би сї жидівська школа валила. (Дрог.)

Знач. наробили крику за пусту річ. Коли жидівська школа валить ся, то для християн се байдуже.

Валило. 1. Ти валило погане! (Дрог.)

Лайка на невторопного, незручного, неотесаного чоловіка.

Валити. 1. Валит на мене всю вину. (Кол.)

Вина уявлена як якась будова або якийсь тягар, що звалений на чоловіка пригнїтає його. Пор. Adalb. Walić 1.

2. Валит сї з ніг від самого вітру. (Наг.)

Говорять про хорого, слабосилого чоловіка, пор. пісню:

Як не виджу Петруся,
То від вітру валю ся.

3. Валит сї на мене всїляка біда. (Наг.)

Біда уявлена в видї якоїсь будівлї або чогось такого, що паде з гори на чоловіка. Пор. висше Біда 5, 70, 94, 100, 169.

Валів. 1. Ацю до валова́! (Наг.)

Первісно покрик на свиней, щоб ішли їсти з корита. Переносно також згірдне упімненє до зарозумілого, влазливого чоловіка, щоб не мішав ся в несвоє дїло, а пильнував свого занятя. Пор. Zátur. X, 575.

Вандри. 1. На ва́ндри сї пустив. (Наг.)

Пішов блудом від хати до хати, не хотячи робити або не маючи що їсти дома.

Вандрівка. 1. Вандрівка ти пахне! (Наг.)

Говорять з докором непосидючому чоловікови, якого тягне з дому геть, прим. на далекі заробітки. Пор. пісню:

Надійшла весна всім людьом красна,
Ой із стріх вода капле,
А коло мене молоденького
Вже вандрівочка пахне. (Наг.)

Вандрівник. 1. Вандрівни́к — завандрував в половни́к. (Наг.)

Жартують із злодія, якого зловлять у коморі або в стайні. Половник = стаєнка, де зимою стоять телята або вівці.

Вандровний. 1. Вандро́вний чоловік: усе вандрує то з печи на двір с—ти, то з двору на піч спати. (Цен.)

Насьміх над лїнивим, неробою та дармоїдом.

Вандрувати. 1. Вандрував три днї, вивандрував злиднї. (Кол.)

Знач. у дорозї постигла чоловіка якась біда. Трохи відмінно в пісні:

Вандрую рочок, вандрую другий,
Тай вандрую ще й три днї,
Завандрував я в чужу сторону,
Мене побили злиднї. (Наг.)

2. Завандрував штири милї за пєц. (Бібр.)

Насьміх над лїнивим чоловіком, що не любить рушити ся з дому. Пор. Adalb. Wędrować 2.

3. Хто вандрує, той дома не ночує. (Кол.) Хто кочує.. (Кривор.)

Знач. зносить ріжні невигоди. Пор. Adalb. Wędrować 1.

Вантюх. 1. Ти лиш аби свій ва́нтюх напакував! (Наг.)

Згірдно про ненажеру, що дбає тілько про те, щоб наїсти ся, а робити як найменьше, тай не дивить ся, чи иньші мають що їсти, чи нї. Вантюх, польське wańtuch, з нїм. Leintuch, первісно полотняний міх, далї пакунок, а в кінцї живіт, нутро (Linde, V, 217).

Вара. 1. Вара від мене! (Дрог.)

Знач. геть від мене, забирай ся, з погрозою.

2. Тут нї ва́ри, нї пари. (Наг.)

Знач. не тілько що нїчого не варить ся, але навіть пара не йде, вода не грієть ся.

Варвара. 1. Кому Варвари, а мінї лоб нарвали. (Дар.)

В селї на Варвари був празник, а якийсь бідолаха попав ся в бійку і потерпів. Приповідкою характеризують невдачника, що здобуває прикрости або шкоди там, де иньші веселять ся або користають.

2. Пішов до Варварки, надибав шкварки. (Замул.)

Жартують із парубка, що женить ся з старшою дївкою, мовляв, замість солонини бере самі вишкварки.

Варварити. 1. Як би не варварила і не савила, то би по велицїдни кросен не ставила. (Мшан.)

Сьв. Варвари (д. 4 грудня) і сьв. Сави (д. 5 грудня) — малі, церковні сьвята, в які можна робити, особливо прясти. Лїнива господиня, що не пряде в ті й подібні сьвята, не витче свого полотна в великім постї і мусить ткати весною, коли настигає огородова робота.

Варґа. 1. Закоти варґи, не питай шарґи. (Наг.)

Насьміхають ся з губатого чоловіка, у якого губи (варґи — польське wargi) закочені, немов би хотів ними заслонити лице від вітру і слоти (шарґа — польське szarga — шаруга).

Варґуля. 1. Честь Богу хвала, а сьвйитї Варґули на офіру. (Наг.)

Приповідають випиваючи чарку. Сьвята Варґуля — фантастична сьвята, утворена від слова варґа = губа, себ то: на офіру своїм власним устам.

Вареники. 1. Вареники мученики в окропі кіпіли, в маслї шкварчали, в зубах тріщали. (Вік.)

Із гумористичного дяківського „Осмогласника".

2. Почекайте, вареники, прийде на вас масниця! (Дар.)

Знач. тодї я вас попоїм. І образово: чекайте, прийде й вам відплата.

Варениця. 1. Яка варени́цї, така паленицї. (Луч.)

Варениця — варений пляцок із прісного тїста, а паленица — печений пляцок і такогож тїста. Знач. нї один нї другий не заступить хлїба, не має відповідного смаку.

Варило. 1. Саме варило бабу постарило. (Тереб.)

Жінка найбільше старіє ся і вяне від того, що день у день мусить вештати ся коло печи і варити страву.

Варити. 1. Аж сї в мнї варит. (Наг.)

Інакше: аж у мнї кипить, так серджу ся, така мене злість бере.

2. Вари воду — вода буде, всип крупи — каша буде. (Луч.)

Образово, коли хтось хоче збути другого гарними розмовами та обіцянками. Мовляв: з пустого балаканя не буде нїчого, але заплати або зроби щось — то буде дїло. Див. далї Вода; Нос. 272; Дикар. 986.

3. Варив псам, а звїв сам. (Кольб.)

Говорять з насьмішкою про скупого, що годує ся поганою стравою яку б у порядного господаря хиба псам дали. Подібне у Нїмцїв: Frisst 'ne Hund, frisst Mann (не з'їсть пес, то з'їсть чоловік), див. Wand. II, 1450 (Kochen 11).

4. Вари, жінко, швидко їсти, бо мінї вже процесия по череві ходит. (Іваник.)

Знач. зголоднїв чоловік, у животї йому бурчить.

5. Варила горох у трох. (Наг.)

Сьміють ся з господинї, що варила тілько одну страву, а подає її в кількох мисках. Пор. Zátur. X, 960.

6. Варила-пекла для пана Петра, а ти Гриць не дістанеш нич. (Цен.)

Говорять молодшому, біднїйшому або социяльно низше поставленому, коли він хоче бути на рівнї зі старшими, богатшими та більше поважаними. Приповідка зложена мабуть на основі звісного куплета пісні:

Наварила, напекла,
А для кого? — для Петра;
Нема Петра, тілько Гриць,
Шкода моїх варениць.

7. Де двом варят, там ся третий поживит. (Коб.)

Говорять припрошуючи несподіваного гостя до обіду. Пор. Adalb. Gotować 2.

8. За той чьис би зварив і коньи з копитами. (Наг.)

Коли щось трівае дуже довго, а чоловік нетерпливить ся.

9. Зварили нїчо тай звїли без хлїба. (Орел.)
Жартують про таких, що не обідали або не вечеряли.

10. Йому аби варене й печене було! (Наг.) Коби му все... (Яс. С.)
Говорять про неробу, дармоїда. Пор. Adalb. Warzony 2; Zátur. VIII, 676.

11. Нї то варене, нї печене. (Дрог.)
Говорять про недобре приготовану страву або про хлїб із закальцем. Мабуть иньше значіне мае польське: Ani warzony, ani pieczony (Adalb. Warzony 1); згідно з нашим у Словаків (Zátur. V, 688); Wand. II, 1451 (Kochen 44).

12. Тільки варила, що хлїб пекла. (Дар.)
Знач. не варила нїчого.

13. Уміла варити, а не вміла давати. (Лім.)
Приповідка основана на звісній анекдотї про цигана косаря, якого господарь по роботї вгодував борщем і кашою так, що бідолаха не міг їсти пирогів, пор. Етн. Зб. VI, 552; Wand. II, 1450 (Kochen 21).

14. Що ни варити, то і в горнец ни класти. (Кольб.)
Знач. що не належить до річи, про се нема що й згадувати. З иньшим значінем у Поляків: Czego nie warzyć, tego szkoda i zarębować (Adalb. Warzyć 2).

15. Що-с наварила, то поїж. (Кольб.)
Загально: За всяке дїло, особливо за лихе, мусиш понести одвічальність. Пор. Adalb. Gotować 1; Wand. II, 1450 (Kochen 26).

16. Яке зваримо, таке з'їмо. (Кол.)
Загально: що зробимо, тим і покористуємо ся; яка робота, такий з неї й пожиток. Пор. Wand. II, 1451 (Kochen 36).

Варишка. 1. Варишков меду не їдьит. (Наг.)
На всьо своя міра; що добре, того треба заживати по троха.

Варівно. 1. Варівно з ним! (Кривор.)
Осторога: стережіть ся його, бо то злодїй, або хоче вас бити.

2. То варівнé місце. (Наг.)
Небезпечне місце, таке, по якому йдучи або їдучи треба берегти ся.

Варіят. 1. Варіят з мокрою чівкою. (Крех.) ...з мокрим лобом. (Льв.)
Божевільний. У шпиталях головний лїк на божевільних — вода, яку ллють їм на голову.

2. Не грай варіята! (Льв.)
Не чини ся дурним, не удавай, буцїм то не розумієш сього.

3. То якісь варіяти, не конї. (Наг.)
Говорять про коней, що леда чого люблять полошитись або загалом не хочуть стояти на місцї або йти в упряжи.

4. Ци ти сї від варіятів вирвав? (Наг.)
Чи ти здурів?

Варіюватий. 1. На, варіюватий, на! (Орт.)
Передразнюють крик тзв. горшкодраїв, себ-то дротарів, що ходять по селах направляти горшки і кричать даючи знати про себе: „Горшки дротувати, па!" Варіюватий — божевільний.

Варстат. 1. То добрий варстат! (Наг.)
Жартливо про гарну, а особливо сильно розвинену, рослу жінку.

Варт. 1. Варт єден другого. (Наг.)

Знач. який один, такий другий, звичайно згірдно: оба недобрі. В такім значіню й польське: Wart pałac Paca, a Pac pałaca (Adalb. Pac 2).

2. Він не варт сухої галузи, аби го на ні завісити. (Дол.)

Про підлого, безхарактерного чоловіка. Пор. Wand. V, 203 (Werth 21).

3. За таке варто би му не так дати. (Наг.)

Scil. за якесь зле ділo, за збитки або напасть він заслугує на тяжшу кару.

4. Не варт, аби го земльи сьвјита на собі носила. (Наг.)

Говорять про тяжкого злочинця, про сина, що бє матїрь і т. и. Те саме у Нїмців Wand. V, 204 (Werth 34); у Чехів (Čelak. 528); у Поляків Adalb. Wart 21

5. Не варт доброго слова. (Наг.)

Зам. не варт нїчого; добре слово — дуже дешева річ. Те саме Adalb. Wart 7.

6. Не варт доброму дороги перейти. (Збар.)

Scil. бо се була би зла ворожба, такий він недобрий та нещирий. Пор. Wand. V, 204 (Werth 24, 32).

7. Не варт єс, аби на тебе плюнути. (Наг.)

Згірдно про поганого, підлого чоловіка. Ще сильнїйше у Нїмців Wand. V, 203 (Werth 20, 31); подібне до нашого кашубське, Adalb. Wart 20.

8. Не варт єс мене в с—у поцюлювати. (Наг.)

Посварили ся два селяне і в кінцї один почув ся ображеним отсею лайкою і заскаржив противника до суду. Судин почав упоминати того, що лаяв і велїв йому відкликати лайку. „Ну, добре, — каже той, — то най буде й так, що він варт мене“ і т. д. Пор. анальоґічне оповіданє Wand. V, 203 (Werth 16).

9. На варт єс, небоже, того хлїба, що го їш. (Наг.)

Говорять до лїнивого або слабосилого робітника. Пор. Adalb. Wart 11.

10. Не варт єс цїлий за мій мізельний палець. (Наг.)

Мізельний палець — орґан маловажний у людськім тїлї, пор. Adalb. Palec 1, 5.

11. Не варт за віхоть. (Наг.)

Віхоть — жменя соломи, яку вкладають зимою в чоботи задля теплоти. Те саме Adalb. Wart 9.

12. Не варт за зломаний феник. (Наг.)

Феник, нїм. Pfennig, маленька монета; зломана вона очевидно представляє мінїмальну або й нїяку вартість. Жиди кажуть: Es is werth a Rettig mit Essig, див. Wand. V, 204 (Werth 38); у Поляків I złamanej babki nie wart (Adalb. Wart 3, 13, 19).

13. Не варт за нюх табаки. (Наг.)

Про якусь нїкчемну, непотрібну річ. Нїмець каже: Er ist keinen Schuss Pulver werth, пор. Wand. V, 204 (Werth 23); так як у нас, також у Поляків (Adalb. Wart 1).

14. Не варт му води подати. (Дрог.)

Не годен бути його слугою. Те саме у Чехів (Čelak. 567), у Поляків (Adalb. Wart 2).

15. Не варт свинї пасти. (Наг.)

Про нездару, що бере ся до роботи, якої не вміє. Пор. латинське (у Мар-

ціяля): Indignus es porcos pascere Pirithoi і близькі до сього Wand. V, 204 (Werth 30).

16. Не варт сї з його слїду води напити. (Наг.)
Говорять порівнюючи двох людий. Напити ся води зі слїду — казковий мотив. Пор. Čelak. 567; Wand. V, 204 (Werth 29).

17. Не варт торби сїчки. (Дрог.)
Про дурного, тумановатого чоловіка або про нездарну худобину. Те саме Adalb. Wart 17.

18. Не варт фунта клаків. (Дрог.)
Про якусь річ, за яку другий заплатив солоно. Німець каже: Das ist so viel werth, als eine taube Nuss, пор. Wand. V. 203 (Werth 12, 45); так само як у нас Adalb. Wart 8.

19. Хто чого варт! (Наг.)
Говорять про чоловіка, якого честять та шанують за його заслуги. Загальнїйше в німецькім: Man muss jedem seinen Werth lassen, Wand. V, 202 (Werth 3).

Варувати ся. 1. Варуй сї як огню! (Наг.) ...як стеклого пса! (Яс. С.)
Бережи ся, від нїм. sich wahren. Пор. Zátur. VIII, 782.

2. Варуй ся мене, абим з тобов до біди не прийшов. (Лол.)
Утїкай, бо як зловлю, то дуже побю, скалїчу і буду мати за се біду.

3. Хто ся не варує, той потім банує. (Лім.)
Хто не беріг ся, потім жалує своєї шкоди. Пор. Zátur. 211.

4. Як тї мати від огню варувала, так ти сї варуй моїх рук. (Наг.)
Погроза, мовляв: бо буду бити. Мати берегла його дитиною

Варунок. 1. А якого ти му там варунка зрубав? (Наг.)
Знач. яку ти там зробив йому таку велику шкоду, що так кричить і сварить ся? Варунок — дерево-насїнник, яке лишають у лїсї рубаючи зруб. Зрубати варунка в молодім лїсї вважає ся великою лїсовою шкодою.

2. Туди би під варунком іти. (Кривор.)
Обережно, бо місце небезпечне, можна впасти.

Василиха. 1. Василихо, а що ви мнете як ідете? (Наг.)
Одно з жартливо-цинічних питань, у яких цинізм лежить властиво в їх двозначности, підчеркує ся нераз специяльним жестом, моргненем і т. и.

2. Василихо, буде лихо! (Наг.)
Жартливо до близької знайомої, сусїди, але також без обертаня до якоїсь дійсної Василихи, або навіть сам собі, коли чоловік побоює ся чогось недоброго. В такім самім загальнім значіню вживають ся жартливі звороти: Мати моя Василихо! (Кол.), або Мати Василишина! (Цен.), див. далї Мати.

3. „Василихо, ци ви вже не війтихов?“ — „Ні.“ — „Ци ви людей не хтїли, ци люде вас?“ (Лучак.)
Жартують із жінки бувшого війта, особливо коли вона перед тим дуже гордувала.

Василь. 1. Без одного Василя обійде ся весїля. (Замул.)
Знач. без одного якого будь чоловіка зробить ся громадське дїло.

2. Василю, на нитку тї засилю, на бодак тї повішу тай сї тобов потїшу. (Наг.)

Так приповідають дїти, дразнячи між собою хлопця на імя Василь. Аналогічні передразнювання иньших імен див. Адам 2, Андрух 1—3, Андрушко 1—4 і т. и.

3. Василю, повісь кітку на шию. (Снят.)

Дразнене як у попереднїм, або мудроване, прим. один хлопець кличе другого по імю: Василю! — а сей швидко відповідає йому: Повісь кітку на шию.

4. Василю, сїди в бадилю! (Наг.)

Дразнене як висше ч. 2. Порівнай також пісню:

Ой Василю, сїди в билю, сорочку ти вшию!
Василь сїдїв, три дни не їв, сорочки не видїв. (Наг.)

5. Поки Василя, поти весїля. (Ільк.)

Знач. поки в сїм'ї був чоловік, що на всїх робив і за всїх дбав, поти було там весело, був лад і достаток; а не стало його, то все звело ся нї на що.

6. Про Василькы буде весїльки. (Сор.)

Значінє таке саме, як висше ч. 1.

7. „То мій Василь". — „Нї, мій". — „А де-с го найшов?" — „Під церковйов". — „А що робив?" — „С—в кровйов". (Наг.)

Жартливий діяльог між двома хлопцями (прим. пастухами) про третього, присутного при тім, якого хочуть подратувати. Се така забава, що два хлопцї нїби то сварять ся між собою за третього; один скаже про него щось погане, а другий нїби протестує і скаже від себе щось ще поганїйше.

8. У Василя весїля, а курцї смерть. (Мінч.)

Сю саму приповідку говорять і без приточеня імени Василя, див. далї Весїля. Імя Василя попало сюди очевидно тілько „для притоки", тому, що воно римує ся з „весїля".

Ватра. 1. Добре з ватров і в Петрівку. (Кольб.)

Ватра — огонь. Вартість огню відчувають особливо в горах, де приходить ся від оселї до оселї переходити нераз далекі простори. Гірняки (Гуцули, Бойки) в дорозї, де лише сядуть спочивати, зараз розкладають огонь, а Гуцули звичайно провадять із собою „шкапе", а на ньому в „терху" котелик і кукурузяну муку, з якої тут же й варять кулешу.

Вбити. 1. Анї вбий, анї влий. (Ільк.)

Характеристика чоловіка, що недотепний анї до бійки, анї до піятики, по новійшому „філїстра", чоловіка, що любить порядне, помірковане житє.

Вгад. 1. На вгад говорити. (Наг.)

Не знаючи напевно, угадуючи говорити.

Вгадати. 1. Ану вгадай, що нинї будемо їсти? (Наг.)

Жартує господиня, у якої не лишило ся в коморі анї хлїба, анї муки.

2. А то вгадав, як би при тім був. (Наг.)

Коли хтось не бувши при якімсь дїлї вгадає його перебіг.

3. Вгадай, у котрім йому вусї дзвонит! (Наг.)

Дзвонене в вухах уважаєть ся віщуванєм добра або лиха, відповідно до того, чи дзвонить у правім, чи в лївім вусї. Поговірка має значінє: вгадай, у якім він настрою, в добрім чи злім. Говорять про лихого, примховатого чоловіка, якого не можна зміркувати і з яким тяжко договорити ся до чогось путнього.

4. Нїхто не вгадає, де го що чекає. (Кол.) ...біда... (Кол.) ...смерть... (Наг.)

Людська будущина, а особливо смерть невідома людям на перед. Пор. Adalb. Zgadnąć 4.

5. Хто би то вгадав! (Наг.)

Вислов здивованя над якоюсь подією, якої ніхто не надіяв ся. Пор. Adalb. Zgadnąć 1; Wand. I, 846 (Errathen 4).

6. Хто вгадає, той буде війтом. (Наг.)

Говорять, коли домашні розглядають річи куплені на ярмарку і вгадують їх ціну.

Вдарити. 1. А вдарило би на тебе з ясного сонця! (Лол.)

Прокляте в відповідь на чийсь удар, якого вдарений не може віддати. Знач. щоб на тебе вдарив грім при зовсім безхмарому небі.

2. Ану вдар по селах, по містах! (Наг.)

Вдарити тут у значіню: кинутись, побігти. Так радили чоловікови, у якого вкрадено коні з возом.

3. Вдарив сї по полах руками. (Наг.)

Звичайний знак неприємного, болючого здивованя, коли чоловік одержить відомість про якесь несподіване нещасте.

4. Вдарило би ти на здоровји! (Наг.)

Прокляте, відповідь слабосилого на удар сильнійшого. „Вдарило“ тут у переносним значіню, про хоробу, яку уявлено якоюсь посторонньою, демонською силою.

5. Волїв би мі вдарити, ніж ми мав таке сказати. (Наг.)

Говорять про якесь надто прикре, вразливе слово.

6. Де вдарит, там трава не росте. (Крех.)

Про сильний удар.

7. Раз ударив, а пјить знаків зробив. (Наг.)

Говорять про сильний удар в лице, так що від кождого пальця видно синець Пор. висше Божий 30.

8. Хто хоче вдарити, знайде чим. (Петр.)

Образово: хто хоче зробити якесь дїло, все знайде способи, або також: хто хоче усправедливити зроблене погане дїло, все знайде якусь вимівку.

9. Що вдарит, то знак зробит. (Цен.)

Жартливо про слабосилого робітника, у якого по кождім ударі (прим. довбнею, сокирою) ледво видно знак, де би мали бути якісь значнійші результати.

10. Як тї вдару, аж сам впаду. (Наг.)

Жартливо відповідають на погрозу слабосилого чоловіка.

Вдати. 1. А то вдав, як Циган з медом! (Кол.)

Знач. попав у якийсь клопіт, сам собі нашукав біди. Натяк на оповіданє про Цигана, що ходив красти мід і покусаний бжолами в додатку впав із дерева. Пор. Етн. Зб' VI, 566.

2. Вдало му сї, як старі бабі дїтина. (Наг.) ...лихо. (Льв.)

Знач. зробив щось зовсім невдатне, убрав ся не до лиця, сказав не до ладу.

3. Коби то вдати! (Наг.)

Знач. коби то вгадати пору або спосіб, як що зробити. Пор. пісню:

Співала бим співаночку, та коби то вдати,
Бо то чужа стороночка, будут сї сьміяти. (Наг)

4. Оттак удай, будь мудрий! (Наг.)

Говорять здздро, коли комусь щось незвичайно пощастило ся, коли швидко забогатїв або мудро зробив.

5. Як ся вдасть, то в міх, а як ні, то в сьміх. (Луч.)

Знач. як удасть ся вкрасти, то сховай, а як не вдасть ся, спостережуть, то оберни на жарт.

Вдирати. 1. А то вдирає, що духу має. (Наг.)

Біжить що сили, тїкаючи від якоїсь небезпеки.

2. Буде відти вдирати і свої слїди забирати. (Наг.)

Говорять, коли хтось іде в якесь лихе місце, прим. на службу або на заробіток. В такім значіню й пісня:

Ой піду я з того села тай заберу слїди,
Бо вже я сі й-а в тім селї навидїла біди. (Наг.)

3. Вдирав, аж мало пјитів не погубив. (Винн.)

Утїкав що сили.

4. Вдирає, аж ся пятами в с—ку бє. (Збар.)

Згірдно про трусливого чоловіка, що тїкає від небезпеки.

5. Вдирає, аж язик вивалив. (Наг.)

Коли хтось біжить з напруженєм усїх сил; звичайно про собаку, згірдно також про чоловіка.

Вдова. 1. Вдовин плач, а циганський лай, то всьо на єдно. (Лім.)

Вдова плаче, а Циган лаєть ся за що будь, за найменьшу дрібницю.

2. Вдовиче серце як весною сонце: хотя ясно гріє, зимен вітер віє. (Гнїдк.)

Осторога парубкови, щоб не брав удови. Властиво вирівок із пісні.

3. Приставав парубок до вдови тай таке їй заповідав: „Дров носити не будеш, бо за тобов до хижі намечу; хижі не будеш замітати, бо тобов замету; води не будеш носити, бо ся вмієш сльозами. (Мшан.)

Властиво анекдота, але вживаєть ся як приповідка — осторога вдові, щоб не йшла за молодого парубка, який збридивши собі її буде нею помітувати або й збиткувати ся над нею.

4. У вдови хлїб готовий, але не всякому здоровий. (Ільк.)

Осторога такому, що хоче сватати вдову на тій підставі, що у неї, мовляв, готове господарство. Те саме Adalb. Wdowa; Wand. V, 320 (Witwe 6).

5. У вдовиці жених на полиці. (Залїсє)

Знач. вдова, особливо молода, легко знайде собі жениха. Пор. Wand. V, 321 (Witwe 32).

6. У вдовиці хлїб в полиці. (Гнїдк.)

У вдови готове господарство, не потрібно старати всього на ново, так як коли побере ся парубок з дївчиною. Пор. Wand. V, 320 (Witwe 12, 31).

7. У вдовиці чари на полиці. (Коб.)

Загальне віруванє, що молода вдова вміє причаровувати до себе парубків або чоловіків, збудити до себе дику пристрасть. Про сю тему в нашій устній словесности див. Драгоманов, Розвідки II, 182—196.

8. Як я була сїм лїт вдова, не чулам землї під собою; а як пішлаєв нечестивого сина, пропала моя худібонька і моя сила. (Залїсє)

Жалує ся вдова, що вийшла в друге замуж.

Вдяка. 1. Одна вдяка чи за рибу, чи за рака. (Ком.)

Очевидно, що тому, хто дав рибу, кривда. Значить — вислов докору, коли хтось однаково віддячує ся за зовсім неоднакові добродійства або услуги.

Везти. 1. Як тьижке везе сї, то любит сї звернути і колесо зпасти. (Берез.)

Образово: коли на що покладають богато надії, то се дуже часто не вдає ся.

Великдень. 1. Буде Великдень без гречаної паски. (Гнїдк.)

Паска на Великдень повинна бути пшенична, знач. гречана паска на Великдень не до речи, тай жалувати за нею нема що. Поговірка значить: обійде ся без якоїсь марниці або без якогось непожаданого чоловіка.

2. Великдень уже би й конем не здогонив, так борзо минув. (Кольб.)

Говорять звичайно кілька день по сьвятах, споминаючи, як забавляли ся, яких приємностей зазнали підчас сьвят.

3. Де вовк на Великдень зачує голос дзвонів, там буде цїлий рік крутити ся. (Мшан.)

Віруване, задля якого декуди в горах не велять на Великдень весь день дзвонити, як се дїє ся на Підгірю.

4. На Великдень перший крайчик сьвяченої паски треба викинути псу крізь вікно; то як сї, борони Боже, стече, то сї гет потече. (Наг.)

Господарське правило, основане на віруваню про чудесну силу сьвяченої паски.

5. На кіньський Великдень. (Ільк.)

Жартливо зам. нїколи, бо конї не справляють Великодня.

6. Не зійде сї Великдень з Різдвом. (Кольб.)

Знач. два противенства, дві суперечности, два вороги не погодять ся з собою.

7. Не щодень Великдень. (Ільк.)

Знач. не щодня трапляє ся якесь добро, якась незвичайна радість. Пор. Adalb. Wielkanoc 4

8. Тогди у сироти Великдень, як сорочка біла. (Лев.)

Знач. сиротї рідко трапляє ся мати білу сорочку і се у неї вже незвичайна радість. Так характеризують безрадісне, оплакане житє сироти.

9. Як на Великдень у день спит ґосподар, то вильиже пшениці, а як спит ґосподинї, то вильиже льон. (Наг.)

Жартлива поговірка. Коли лихий господарь густо посїяв збіжє або лен і молоді ростини виляжуть, то сусїди кплять собі: „О, певно господарь або господиня спали на Великдень!“ Звичайно на Великдень по обідї сплять усї старші, натомлені попередньою роботою та постом.

Великий. 1. Великая руська мати. (Ільк.)

Поговірка маб. книжного походженя, знач. руського народа богато, Русини — сила.

2. Велике, а дурне. (Бар.)

Говорять і про скотину і про людину, у якої розум не йде в парі зі зростом. Пор. лат. Amens longus і покревні Wand. II, 147 (Gross 50).

3. Великий, а дикий. (Коб.)

Знач. хоч виріс, а не привик до товариських звичаїв, не вміє поводити ся між людьми і для того втїкає від них.

4. Великий дїдя. (Терн.)

Дїдя в дїтськім жарґонї велитень. Слово дїдя те саме, що болгарське жід, сербське джіда, джідовіна, див. про се М. Халанскій, Великорусскія былины Кіевскаго цикла 229.

5. Великий дуб, та дупловатий. (Ільк.)

Те що показне на погляд, буває в сути нїкчемне, зопсоване, непотрібне.

6. Великий єм ти в очох! (Кути)

Коли хтось дивує ся або насьміхає ся: „А, то-с великий виріс!“ то сей другий, мабуть первісно боячи ся уроків, відповідає сею поговіркою, мовляв: твої очи бачуть мене таким великим, тож нехай на ті очи спаде все лихе, яке через се могло б спасти на мене.

7. Великий попів Іван, а дурний. (Мінч., Гол., Петр.)

Жартують із чоловіка, що виріс великий, а при тім не набрав розуму, непроворний і недотепний.

8. Великий татарський кінь, а дурний. (Ільк.) ...кінь турецький.. (Наг.)

Відповідають звичайно, коли хтось захвалює якусь річ тим, що вона велика.

9. Великий як сьвіт, а дурний як сак. (Лучак.) ...як кіт. (Замул.) ...як чіп. (Наг.)

Жартують із чоловіка великого ростом. Пор. Adalb. Wielki 9.

10. Великий як сьвіт, а слова з нього нїт. (Мшан.)

Покірний, тихий, а може й обмежений розумом та нездарний.

11. Не велика обрадованна. (Наг.)

Обрадованна в значіню радість, пожиток, користь, пор. висше Анна 1.

12. Не великий спасибіг. (Лучак.)

Знач. нема за що дуже дякувати, не великий дарунок, не велике добродїйство. „Спасибіг“ — звичайна (первісно жебрацька) формула подяки за одержаний дар.

13. Не одно велике, а дурне, а инше мале, та на весь сьвіт удале. (Комар.)

В загальній формі висловлена і ще й a contrario скріплена та сама думка, що висше ч. 9. Пор. Adalb. Wielki 3.

14. Хто більший, той не менчий. (Наг.)

Знач. хто старший, поважнїйший, того не слїд рівняти з меншим. Осторога молодшому, підвладному, щоб не пхав ся рівняти ся зі старшим. Пор. Нос. 457.

15. Щось там певне велике в лїсї здохло! (Наг.)

Говорять почувши якусь несподївану новину або бачучи у себе рідких, несподіваних гостей. Пор. Дик. 1451.

16. Який за великий, такий за розумний. (Кольб.)

Знач. він ще малий і нерозумний; який його зріст, які лїта, такий розум.

Величати ся. 1. Величає ся, як (вибачте) свиня в дощ. (Ільк.)

Насьміх над чваньковатим чоловіком, що гордить ся не маючи до того нїякої підстави. Свиня дощу не любить і тїкає до хлїва, отже й порівнане взяте тут якось в родї lucus a non lucendo.

2. Величає ся, як Жид пархами. (Гнїдк.)

Знач. величає ся таким, чого б властиво повинен соромити ся.

3. Величьиє сї тим, як Гриць портками. (Наг.)

Насьміх, коли хтось гордить ся або величає ся якоюсь пустою або зовсїм звичайною річю.

4. Величьиє сї, як Хома в церкві. (Наг.)

В Нагуєвичах сею приповідкою натикали на якогось Хому, бідного господаря, що в своїй обдертій гунї завсїгди ставав у першім ряді, між чільними господарями.

5. Не чим то її так величають: зазуля, зазуля! (Ільк.)

Значінє сеї приповідки для мене неясне.

Вельбити. 1. Вéльбит сї тим, як дївка цицьками. (Наг.)

Насьміх, коли хтось надто гордить ся чимсь зовсїм звичайним. Вельбити — польське wielbić.

Верба. 1. Верба пожиточнїйша від яблінки. (Збар.)

„Бо з верби маю і пліт і опал, верба росте де будь і не вимагає заходу, а яблінку щепи, поли, обвивай, від гусїльниць оббирай, тай то вона вродить, коли їй ся хоче,“ — так пояснював один господарь.

2. Де верба, там і вода. (Ільк.)

Верба росте на мокрих, вохких місцях. Шукаючи місця, де би копати криницю, дивлять ся по вербах: де верби мають найбільше листє, там копають і надїють ся докопати ся води.

3. На вербі грушки му показує. (Наг.)

Знач. обіцює щось небувале, неможливе, плете нїсенїтниці. Пор. Нос. 349.

4. Учіпи ся сухої верби, а не мене. (Лучак.)

Місце, де навіть верба не може рости, але всхне, очевидно погане, нечисте. От тим то й сама суха верба, що стоїть на такім місцї, вважає ся осїдком нечистого духа. Вчіпити ся сухої верби знач. віддати ся демонови, який живе в тій вербі, а може й повісити ся на нїй.

5. Вербові дрова́, з за Орьо́вого жона́, з Старої Соли корова, то біда готова. (Мшан.)

Орьо́ве — гора на північний схід від Мшанця, а за горою села Нанчівка горішня й долїшня, Тиха, Потік, Лїнинка, Лаврів, Лїнина, Тершів. В Мшанци жони самі тчуть полотно, а за Орьовим нї, несуть до ткача, понайбільше до Мадзурів у Стрільковичах під Самбором. (Поясненє о. М. Зубрицького).

Вереd. 1. Ве́ред, вереd, дїдько впе́ред. (Наг.)

Сїльські дїти люблять ходити купою. Коли лучить ся їм іти гусаком, то зараз задні починають кричати: „Вереd, вереd“ і т. д., на що передні відповідають криком: „Гаду, гаду, дїдько з заду“, а сї й ті додають: „Динї, динї, дїдько в серединї!“ І так кричать, доки всї не порівняють ся і не зібють ся в купу.

Вередити. 1. Вередúт сї, мало не трісне. (Наг.)

Знач. кричить що сили, сердить ся, сварить.

Веремя. 1. Веремjи, аж сї серце радує. (Наг.)

Говорять про гарну погоду.

2. По слотї веремя. (Гнїдк.)

Образово: по бідї наступає добро.

3. Чиє веремнє, того й погода. (Ільк.)

Значінє не ясне, бож веремя і погода — все одно.

Вереск. 1. Вереск у хатї, що би й птах на кізлиньи не сїв. (Наг.)

Говорять про сильний плач, коли сїмю постигне якесь нещастє або коли сварять ся та бють ся.

Верета. 1. Верета воробців у просї. (Наг.)

Верета в значіню купа, громада. Летячи купою воробцї виглядають мов широке рядно, розпростерте в повітрі.

Веретено. 1. Веретено як копач. (Наг.)

Знач. незграбне, непридатне до роботи.

2. В мене веретено, що три квартали точено. (Бібр.)

Такими і подібними зворотами цинїчного характеру допікають парубки дївчатам підчас пряденя на вечерницях.

3. Най сї веретено встидає, що голе ходит. (Наг.)

Говорить недбала господиня, коли їй дорікають, що у неї дїти голі. Знач. нема кому напрясти.

Веречи. 1. Бодай тї вергло в горьичку! (Наг.)

Прокляте. Горячка уявлена тут як якась яма, калюжа чи безодня, в яку таємна демонська сила кидає чоловіка.

2. Верг му як псу в зуби! (Наг.)

Згірдно, зам. віддав або дарував щось.

Верещати. 1. Верещить як дїдько. (Ільк.)

Порівнане не зовсїм ясне. Як верещить дїдько, сього мабуть нїхто не чув.

Вернути. 1. А вернув би-с тото, що-с у мене взїв! (Наг.)

Прокляте. Вернути тут у значіню vomere. Коли хтось погостивши ся в чиїм домі починає сварку з господарем і ще й грозить, що „вже більше не верну сюди.“

2. Вернуло би го з тамтого сьвіта! (Наг.)

Проклите, щоб чоловік умер і знов ожив. Таким людям приписують надзвичайну силу, найчастїйше се „дводушники“, упирі, слуги і запроданцї злого духа.

Вертати ся. 1. Аж му сї з горла вертає, так сї наїв. (Наг.)

Наїв ся до несхочу, до переситу.

2. Вертає ся, як пес на блювотини. (Гнїдк.)

Говорять про чоловіка, що сам розголошує, розмазує своє погане дїло, або братає ся з тим, кому вперед закидав якісь погані та нечесні справи. Приповідка взята з Письма сьв.

Вертїти. 1. Вертит ми сї на язицї. (Наг.)

Коли хтось хотїв щось сказати і моментально забув назву або місцевість та не може в тій хвилї нагадати її, хоч тямить, що перед тим знав.

2. Вертит му дїру в животї. (Льв.)

Говорять про балакучого чоловіка, що любить другому довго і нудно викладати свої пляни, переконувати його в чімось, не пускаючи його від себе.

3. Вертит сї, як курка з їйцем. (Кольб.)

Сьміють ся з чоловіка, що бігає скрізь з якоюсь маловажною і нецїкавою новиною.

4. Вертить ся, як швець в ярмарок. (Ільк.)

Давнїйше шевцї в ярмарок не сидїли в своїх підсїнях або склепах ждучи купця, але набравши чобіт на дрючок ходили по торговицях поміж вози викрикуючи та захвалюючи свій товар.

5. Куда верти, туда верти, та треба вмерти. (Петр.) Верти не верти... (Кол.)

Говорять брехунови, крутареви, якого нарештї приперто до стїни так, що мусить признати ся до поповнених злих учинків.

6. Хто хотїв, той вертїв. (Рогат.)

Говорять про річ полишену без дозору: хто хоче, може нею користувати ся. Первісно мабуть про колоду, яка звичайно лежить коло кузнї по селах і на якій пробують новозмайстровані сверлики, так що вона вся повна дїр.

Верх. 1. Аби моє на верха було! (Наг.)

Говорять про чоловіка, що в кождім товаристві хоче бути перший, в кождій розмові хоче мати остатнє слово, в кождій суперечцї хоче мати рацію.

2. Аж через верх іде. (Наг.) ...сї ллє. (Наг.)

Говорять, коли чогось за богато, більше нїж було треба.

3. Верх землї сьвятої зогниєш. (Лол.)

Грозять злому чоловікови, що, мовляв, земля тебе не прийме або нїхто не схоче тебе поховати.

4. Верх дном поставити. (Наг.)

Перевернути, перемінити первісний порядок, зовсїм на нї нащо звести, прим. господарство, хату і т. и.

5. Верхом на палици поїдеш. (Наг.)

Значінє двояке: 1) не маючи коня візьмеш у руки палицю тай підеш пішки (образ узятий із дїтської забави — їхати на вербових конях); 2) коли будеш напирати ся їхати (мова про дїтей), то візьму палицю і побю.

6. Він уже по верха читає. (Наг.)

Знач. читає плавно, не роздїляючи складів. Говорить ся також образово про такого, що привчив ся до якогось, звичайно менше реального дїла, прим. до зносин з дївчатами, до ходженя по коршмах і т. д.

7. Далї верх із хати знесеш. (Наг.)

Говорять до збиточного, марнотратного чоловіка.

8. З ве́рха в голову бий. (Яс. С.)

Се вважають за найтяжший найнебезпечнїйший спосіб битя, бо від него чоловік не тілько від разу тратить притомність, але робить ся глухий, тумановатий на весь вік.

9. Ти на мнї верхом не поїдеш. (Кол.)

Знач. не будеш верховодити наді мною.

10. У верьхи́ ти дорога! (Лол.)

Говорять лихому, напасливому чоловікови, мовляв, відчепи ся, йди на верхи та на гори, куди відсилають злих духів.

11. Хто має верх у хатї, жінка ци чоловік? (Наг.)

Так сварив чоловік на жінку, що верховодила над ним, очевидно вважаючи зовсїм природним те, що верх — його.

12. Хто на верха, того бють. (Гнїдк.)

Коли два борють ся і один другого кине на землю та приляже, то присутні розборонюють їх і при тім трафить ся, що й побють верхнього, коли сей не хоче пустити свойого противника. Загальне значінє: хто дужчий і перемагає та кривдить слабшого, проти того звертає ся громада.

13. Ще я йому верха втру. (Цен.)

Знач. приломлю верха, образово зам. зібю з нього пиху, покажу йому свою висшість, упокорю його.

Верхівка. 1. Верхівка — не риба, а тріска. (Любша)

Верхівка або уклія — дуже худа риба, через що рибаки не люблять її й брати.

Верховий. 1. Верхове галузя вітри ломят. (Гнїдк.)

Образово: хто підносить ся високо по над громаду, на того найборше і найтяжше спадає громадське нещасте.

Верша. 1. Насьмівалась верша з болота, коли оглядить ся, аж сама в болотї. (Ільк.)

Остерігають, коли хтось кпить собі з пригоди або клопоту другого, а сам може легко попасти в таку саму халепу.

Веселий. 1. Веселий, аж му очи промавjюют. (Наг.)

Про чоловіка з ясними, виразними очима. Пор. Zátur. IV, 310.

2. З веселими не жьиль сї й повеселити. (Наг.)

Приговорюють у веселій компанії.

Веселити ся. 1. Волю сї веселити, нїж смутити. (Голоб.)

Говорять при охотї, немов усправедливляючи радісний настрій так рідкий у селянському житю. Пор. нїмецьке: Hochzeit haben ist besser als Todte begraben, Wand. II, 696 (Hochzeit 24).

2. Дай Боже нам сї повеселити, а вам сї подивити. (Голоб.)

Говорять жартуючи завидливому або такому, що докоряє веселим, підпитим людям їх забавою.

3. Нинї сї весели, а завтра заплачеш. (Наг.)

Говорять до гуляки або пяницї, якого жде нужда.

Веселиця. 1. Веселицї воду пє. (Наг.)

Народ уявляє собі веселку як якусь істоту, що випиває воду з якихсь певних криниць, ставів і т. и., а иногї з водою випиває й жаби та риби, які пізнїйше при великих тучах спадають із неба геть далеко від того місця, де були виссані в повітрє. Пор. Adalb. Tęcza 1.

2. Веселиця каже: „Аби ти такий довгий був, як я!“ (Кол.)

Перед веселкою почувають наші люде забобонний страх; їй приписують силу зміняти пол чоловіка, який стане там, де вона пє воду, і загалом причинювати йому рїжне лихо.

Веселість. 1. Веселість, то половина здоровля. (Замул.)

Погляд, як бачимо, зовсїм не аскетичний. Пор. Wand. I, 1218 (Fröhlichkeit 10, 13, 14).

2. По веселости плач наступає. (Наг.)

Характеризуєть ся зміна людської долї, в якій чергують ся приємні й неприємні пригоди. Пор. Adalb. Wesele 11; Wand. I, 1219 (Fröhlichkeit 16, 18).

Весело. 1. Вéсело, вéсело, подарунки нéсемо. (Калуш)

Примовляють в часї весїля, коли поїзд з музиками наближає ся до дому.

2. Весело ми на серци. (Наг.) ...на души (Наг.)

Говорить чоловік у радіснім настрою.

3. Весело му сї дїє. (Наг.)

Знач. він веселий, тїшить ся.

4. Весело сї дивит. (Наг.)

Говорять про чоловіка з веселою, отвертою фізіономією.

5. Кому дуже весело, той певно незадовго буде плакати. (Наг.)

Є таке віруванє, що коли чоловіка має спіткати якесь велике нещастє, то швидко перед тим йому без причини робить ся дуже весело, збирає ся на сьміх. Пор. Wand. I, 1219 (Fröhlichkeit 18).

6. Як весело, то най же буде на все село! (Цен.)

Окрик гулящого чоловіка, що рад би бачити все село в такім самім весєлім настрою.

Весїлє. 1. Будем мати весїлє: тато маму видає. (Ільк.) Весїлє, весїлє... (Явор.) ...віддає. (Наг.)

Жартливо, коли тато з мамою сварить ся або бють ся або коли тато маму виганяє з хати

2. Весїля година, а біди до смерти. (Пост.) .. біди вік. (Пост.) ...на годину... (Зазул.) Година весїля... (Коб.)

Говорить чоловік, що дістав недобру, лїниву або сварливу жінку. Пор. Adalb. Wesele 5; Wand. I, 185 (Augenblick 2).

3. Весїля — курам смерть. (Гнїд.)

Бо на весїлє переважно ріжуть курей, мб. відгомін давнього поганського культу, де курка була ритуальною жертвою при шлюбі (див. А. А. Котляревскій, О погребальныхъ обычаяхъ языческихъ Славянъ, ст. 85 (*вказівка проф. М. Грушевського*). Говорять також образово, прим. про панів, що бавлять ся коштом мужицької праці, муки й нужди.

4. Дай Боже на весїлю віддячитись (Сор.)

Коли молодий царубок або дївчина зроблять старшому якусь невеличку прислугу, прим. подадуть води або огню до люльки.

5. Доки сї весїлє скоїт, то сї загоїт. (Колом.)

Говорять жартливо до дївчини або парубка, що жалують ся на якусь болячку, терплять від рани або мають якусь гризоту. Пор. Adalb. Wesele 1; Дик. 1605.

6. Же б не ти та не я, не було би весїля. (Сор.)

Жартливо, буцїм то говорить сї слова придурковата молода або такий же молодий. Приповідки вживають також для характеристики якоїсь спілки злїпленої з трудом і не піддержаної ширшим загалом; мовляв, таке тото, як весїля зложене тілько з двох осіб. Пор. польське Wesele potrzebuje wielu (Adalb. Wesele 17).

7. Колись я тобі на твоїм весїлю води подам. (Наг.)

Говорять до хлопця або дївчини, навіть малих, коли яке з них подасть старшому води. Пор. Wand. II, 698 (Hochzeit 69).

8. Кому весїля, а курцї смерть. (Петр.) ...весїлє... (Ільк.)

Говорить мелянхолїйно невдачник, що з усякої, навіть найприємнїйшої для иньших нагоди, надїє ся для себе не добра, а лиха. Пор. вище ч. 3.

9. Кругле весїля кому справити. (Гнїдк.)

Знач. набити його круглим буком.

10. На весїлю всї свати, на хрестинах усї куми. (Ільк.)

Сватами властиво називають ся лиш ті, яких дїти побрали ся, а кумами лиш ті, що разом держали одну дитину до хресту. Та при веселій нагоді сю титулятуру розширюють на всїх присутних.

11. На день весїля, а до віку клопоту. (Лучак.)

Значінє таке саме, як вище ч. 2.

12. Ни на кождім весїлю плещут. (Кольб.)

Значінє неясне. Плескати — тут очевидно в значіню: балакати дурниці або неправду. Значило би, що не на кождім весїлю говорять неправду. Мабуть попсована приповідка: Не все то правда, що на весїлю плещуть, див. далї Правда і Свальба.

13. Обійде ся циганське весїлє без марципана. (Ільк.) ...марципанів. (Наг.)
Марципани — якесь делїкатне печиво. Циган звичайно найбіднїйший у селї. Знач. обійде ся бідний без панських вибагів, — але також, коли циганське весїлє брати в згірднім значіню, в такім разї значінє буде: таке ледаче дїло, ледача компанїя обійде ся без присутности якогось шановного чоловіка або загалом без церемонїй.

14. Перед весїлєм пси трубят, а кури сумуют. (Гнїдк.)
Пси трублять — тїшуть ся, що й їм дістануть ся бодай кости до гризеня, а кури сумують, бо їх жде смерть.

15. Разом весїлє й хрестини. (Кол.)
Коли молоді перед весїлєм мали зносини з собою. Пор. Wand. II, 698 (Hochzeit 68). Вандер додає невірне поясненє: Um eine Überfülle der Freude zu bezeichnen.

16. Справю я ти весїльи! (Наг.)
Погроза, зам. побю, нароблю клопоту. Пор. Wand. II, 698 (Hochzeit 61).

17. Я тобі за то на весїлю решетом води подам. (Сор.)
Жартливо дякують за дрібну услугу, пор. вище ч. 7.

Весло. 1. Від весла до кресла. (Гнїдк.)
Говорять про чоловіка, що нагло забогатїв, зробив карієру, дословно: з весляря вийшов на радника чи загалом на пана.

2. То так як би веслом по водї вдарив. (Цен.)
Знач. нема слїду, не робить нїякого впливу. Говорять про якісь марні зусиля, про упімненя звернені до упертого чоловіка.

Весна. 1. Весна раз красна. (Ільк.) Раз весна... (Гнїдк.)
Знач. раз у роцї, а потім мине. Образово про молодість, якої радість і принада цвите раз у житю, а потім не вертає.

2. Весною сїй, осїню збереш. (Гнїдк.)
Знач. за молоду працюй та дбай, а на старість будеш користувати ся.

3. Зелена весна чорне сїно з'їдає. (Гнїдк.)
Не маючи досить сьвіжої паші худоба весною з'їдає й те найгірше сїно, якого не хотїла їсти в зимі. Чорне сїно, таке що гнило на слотї.

4. На веснї корець дожджу а лижка болота, а в осени лижка дожджу, а корець болота. (Наг.)
На веснї йде все до тепла, повітрє сухійше і все швидше висихає, а в осени навпаки. Те саме у Поляків Adalb. Wiosna 2; у Білорусів Hoc. 269; у Словаків Zátur. XIV, 1.

5. На весну чміль, у осени пчола женит ся. (Гнїдк.)
На веснї джміль перший вихапує ся з зимівки і бренить весело, а в осени він гине, а бжола бренить весело, бо має запас меду. Про джмельові зальоти до бжоли на веснї див. оповіданє Вінок II, 395.

6. Прийшла весна, замуж не йшла; прийшло сї осїнь, замуж не йшло сї; прийшли місницї, таки сидит сї. (Явор.)
Жартують з дївки, що засидїла ся в дївках, хоч її ровесницї повиходили заміж.

7. Рана весна, рана зима. (Берез.)

Господарська ворожба. У Нїмців: Später Frühling, früher Winter, Wand. I, 1238 (Frühling 15).

Веснувати. 1. Дай Боже веснувати, лиш не переднівкувати. (Голоб.) Файно... коби лиш... (Лол.)

Веснувати — робити весняну роботу в полї та огородї. На жаль, весною аж надто часто, особливо у бідній ших селян, трапляють ся голодні переднівки.

Вести (ся). 1. Веде му сї як з води. (Наг.)

Щось веде ся — первісно про домашню худобу, знач. плодить ся і виховує ся; переносно: щастить ся. Порівнане „як з води“ натякає на плодющу силу води.

2. Ведут го як вола за роги. (Наг.)

Знач. тягнуть не зважаючи на опір. Говорить ся звичайно про пяного чоловікка, що на підпитку любить шукати собі сварки або брати ся до бійки, так що треба на силу втихомирювати його і відводити до дому. Пор. Adalb. Wieść 3.

3. Доти сї веде, доки не переведе. (Наг.)

Дотеп лежить у анаколютї: доти чоловікови щастить ся, доки не змарнує свойого добра. Подібно збудоване, хоч з відмінним значінем, польське: Wiedzie się, wiedzie, aż cię nareszcie zwiedzie (Adalb. Wieść się 7), де в другій половинї треба дорозуміти ся підмета: szczęście.

4. Коли сї веде, то сї й згублене найде. (Наг.)

Знач. коли чоловік має щастє.

5. Кому ся веде, тому ся і когут несе. (Залїсє)

Жартливо, коли хтось має надзвичайне щастє. Пор. Adalb. Wieść się 3; Дик. 1323; Wahl II, 26.

6. Що сї не веде, то сї не веде. (Наг.)

Говорить з резиґнацією чоловік при невдачі якогось трудного дїла.

7. Як ся кому веде, то й лїпше краде. (Пост.) ...й дньом украде. (Цен.)

До всього треба мати щастє, а до крадїжки ще й поготів.

8. Як сї веде, то й дївка хлопця приведе. (Кол.)

Жартливо або іронїчно; знач. коли на чоловіка спадають усякі лиха, то ще й таке спаде на нього в додатку.

9. Як сї веде, то сї веде. (Наг.)

Говорять про такого, що йому все щастить ся.

Весь, вся, все. 1. Вже по всьому. (Наг.)

Знач. уже все минуло, справа скінчила ся, хорий умер і т. и.

2. Він до всього! (Наг.)

Знач. готов, бере ся, все вміє. Пор. в-рус. На всѣ руки мастеръ (Дик. 3421).

3. Все в своїм чьисї. (Наг.)

Scil. треба зробити. Пор. французьке Chaque chose a son temps і под. Wand. I. 46 (Alles 4).

4. Все з Богом! (Наг.)

Scil. зачинай, роби, жий і т. д. Пор. Wand. I, 46 (Alles 15).

5. Все мине, гріх сї лишит. (Наг.)

Говорять моралїсти на тій основі, що зле довше памятаєть ся, нїж добре. Зовсїм навпаки у Нїмцїв: Alles vergeht, Tugend besteht, Wand. I, 47 (Alles 38).

6. Всї на мене, всї на мене: агі на мене! (Ценїв.)

З розпукою, звичайно гумористичною, скрикує чоловік, до якого з ріжних боків рівночасно пристають люде з докорами, закидами або неприємними запитанями.

7. Всї-смо свої тут. (Наг.)

Не конче значить: свояки, але звич. люде знайомі, причасні до якогось спільного дїла.

8. Всього на́-всього тілько маю. (Наг.)

Знач. лише стілько, а більше нї. Пор. нїм. Alles in Allem

9. Всьому конець буде. (Наг.)

Знач. мине ся добро й лихо. Пор. Wand. I, 46 (Alles 20).

10. Всьо пусте. (Кол.)

Поговірка при якійсь малій стратї, яку легко переболїти. Пор. Wand. I, 46 (Alles 8).

11. На все свій чьис. (Наг.)

На кожду річ приходить відповідна пора. Пор. нїм. Alles hat seine Zeit і под. Wand. I, 46 (Alles 4).

12. На все час буде. (Кол.)

Знач. усе поробить ся, часу вистане на все, нема чого надто квапитись.

13. На всьо плюну. (Наг.)

Знач. усього зречу ся, все покину.

14. Ни всї на него: Агій на него! (Кольб.)

Хтось один упоминає ся за чоловіка, на якого накидають ся всї иньші: та й той, що впоминаєть ся, не дуже то любить напастованого. Пор. вище ч. 6.

15. Но нїм сї всього надїй. (Наг.)

Говорять про непевного або злого чоловіка, від якого можна надїяти ся і найгіршого лиха.

16. То всьо байка. (Наг.) ...байки. (Наг.) ...фрашка. (Наг.)

Знач. пуста, неважна річ.

17. Ци вся ци не вся, я втяв гопки тай пішов. (Наг.)

Передражнюють Бойків. Поговірка основана на анекдотї про Бойка, що зайшовши до костела, при музицї орґанів почав танцювати. Поляки упоминають його: Cicho, Bojku, bo to msza! А він відповів: „Ци вся, ци не вся“ і т. д. Див. Етн. Зб. VI, 166.

Вечеря. 1. Вечеря з обідом. (Льв.)

Говорять, коли хтось вечеряє не обідавши. Пор. пісню:

Ой на-ж тобі, наймитоньку, вечерю з обідом,
А як тобі буде мало, то докладай хлїбом. (Наг.)

2. Вечеря коротка, але за то ніч довга. (Кол.)

Жартують з такого, що ляг спати скупо повечерявши або не вечерявши зовсїм

і через те не міг спати в ночи. Инакше у Словаків: Večera krátka, noc lahká. (Zátur. V, 257); Wand. I, 8 (Abendbrot 1, 4); подібне до нашого Wand. I, 9 (Abends 11).

3. Суху вечерю дати. (Кол.)

Образово: набити, насварити.

4. „Що буде на вечерю?“ — „Г—о.“ — „Добре, прошу пані, а для челяди що?“ (Явор.)

Оповідають про скупу паню і кухарку.

Вечеряти. 1. Вечерьийте з Богом сьвйитим, най Бог благословит!

Відповідь прихожого, що ввійшовши в хату застане домашніх при вечері і його просять також звичайною формулою: „Просимó до вечері.“

Вечір. 1. Добрий вечір, хто-сте в хаті! (Наг.)

Привитане чоловіка, що входить вечером у хату, де не сьвітить ся і він не може бачити, хто є в хаті.

2. З вечера пів години тай до білої днини. (Снят.)

Жартливо про дівчину або парубка, що не ночували дома, гулявши всю ніч. Пор. пісню:

Ох тілько-ж то було
Гуляньичка мого:
З вечера година
Аж до дня білого. (Наг.)

3. Чечір-чечір, ци борзо вечір? (Наг.)

Кричать пастухи на толоці, бажаючи чим скорше гнати худобу до дому. Слова „чечір-чечір“ не мають мб. нїякого значіня, а скомпоновані лише „для притоки“.

4. Як вечером жаби квакают, то буде погода. (Кол.)

Господарська ворожба. Пор. Wand. I, 7 (Abend 35).

5. Як вечером небо червоне, то буде вітер. (Наг.)

Господарська ворожба. Инакше у Нїмців, пор. Wand. I, 7 (Abend 37, 38).

Взяти. 1. А взьила би тї сї хороба! (Наг.)

Прокляте: А щоб ти захорував.

2. А взьило би тї з меже миру християнського! (Наг.)

Прокляте: щоб ти вмер, щез. Смерть уявлена в видї демона, що бере чоловіка з ряду його товаришів.

3. Взяв го на бас. (Льв.)

Знач. одурив, викпив. Пор. висше Бас 3.

4. Взявши за уз не кажи, що-сь недуж. (Гнїдк.)

Знач. узявши ся за якесь дїло не вимовляй ся сим-тим, але доводь його до кінця. Пор. Нос. 270; Дик. 899.

5. Взяв як своє. (Збар.)

Говорять про злодія, що вкрав щось у білий день, при людях, з невинною подобою. Пор. Дик. 898.

6. Взьив би, видиш, аби на нїм гадина сичьила. (Наг.)

Про злодія, якого не спинить нїяка завада. Річ, на якій лежить гадина, вважаєть ся нечистою, зачарованою і тим страшнїйше її брати. Поляк каже: Wziął by z ołtarza (Adalb. Wziąć 13).

7. Взьив вісьта тай заїхав до міста. (Наг.)

Взяти вісьта знач. повернути кіньми на лїво. Поговірка значить, що взявши ся відповідно до дїла зробиш його, дійдеш до мети.

8. Взьив го в клїщі. (Наг.)

Знач. узяв його в свою власть, коверзує ним як хоче.

9. Взьив го в танець. (Дрог.)

Знач. припер його до стїни питаннями, заставив признати ся до чогось, загалом увів його в тяжке, клопотливе положенє.

10. Взьив го на єден палець. (Дрог.)

Знач. поборов, кинув його на землю без найменьшої трудности.

11. Взьив го сї льик. (Наг.)

Зам. перелякав ся. Ляк уявлено як якогось демона, що незримо причепив ся до чоловіка.

12. Взьив го твердо в руки. (Наг.)

Знач. узяв його під острий догляд, не дає йому волї. У Словаків Vzal ho na tvrdo (Zátur. VIII, 833).

13. Взьив за старий довг. (Наг.)

Говорять про злодїя, що вкрав якусь маловарту, дрібну або зопсовану річ, якої не варто було й красти.

14. Взьив на будущий вік. (Наг.)

Взяв з наміром віддати на будущий вік, тоб-то в загробному житю, знач. не віддати нїколи, запропастив.

15. Взьив на вічне віддане. (Наг.)

Украв або позичив з тим наміром, щоб більше не віддати.

16. Взьив на нього пізьму. (Кривор.)

Знач. завзяв ся на нього, має на нього злість.

17. Взьив не питавши, пішов не дьикувавши. (Наг.)

Говорять про злодїя.

18. Взьив с—ку в жменю. (Дрог.)

Жартують із такого, що набравши буків та скуливши ся з болю пішов геть. Пор. Wand. I, 147 (Arsch 58). Пояснене у Вандера хибне.

19. Взьив сї до нього грубшим кінцьом. (Наг.)

Знач. кинув ся його бити або загалом узяв його під острий догляд, не дає йому волї, держить під погрозою.

20. Взьив, що не положив. (Наг.)

Про злодїя, пор. висше Брати ч. 7.

21. Взьили би тї на мари! (Наг.)

Прокляте, коли один бере щось у другого, а сей не хоче дати. Знач. щоб ти вмер і щоб тебе несли на кладовище.

22. Взьили го люде на зуби. (Наг.)

Знач. пустили на нього обмову, виговорюють на нього по за очі всякі негарні річи.

23. Взьило го сї нещістьи. (Наг.)

Знач. нещасте переслїдує його, йому не щастить ся.

24. Взьила би тї сї фрибра! (Наг.) ...колóтьба! (Берез.)

Хороби уявлені в видї демонів, що чіпають ся чоловіка. Прокляте.

25. Взьила го сї побліка. (Наг.)

Впав на нього сором, або звязав ся з якоюсь людиною, з якою товаришуване приносить йому сором.

26. Де-с узьив, там назад положи! (Наг.)

Говорять особливо про річи знайдені на „нечистих“ місцях, яких не слїд рушати. До таких річей належать усякі шмати завішені на деревах або иньші річи не згублені, а підкинені навмисне в якесь незвичайне місце (на межу, під угол дому, під поріг) з метою — наслати чари, хоробу то що на того, хто візьме сю річ. Те саме у Поляків Adalb. Wziąć 3.

27. Куди ви сї взьилй! (Наг.)

Знач. не добре вгадуєте, ваші здогади зовсїм хибні. Дословно: ви заїхали на злу дорогу.

28. На перебесáги взьити. (Наг.)

Знач. узяти на плечі перевішуючи один конець на плечі а другий на груди. Бисаги, з лат. bisaccium — підвійний мішок з розпором на серединї, приладжений до такого ношеня.

29. Не взяв го кат. (Коб.)

Говорять про здорового, сильного, моторного, вродливого чоловіка. Яка психічна ассоциация між тими прикметами і катом — не знаю.

30. Не взьив анї тілько, аби раз палець обвинути. (Наг.)

Знач анї маленького шматочка полотна, загалом нїчогісінько.

31. Не взьив єм і тілько, як того чорного за ніхтьом. (Наг.)

Жалував ся приймич, якого по кільканацятьох роках працї прогнав названий батько, не давши йому нїчого.

32. Не взьив єм нїчого за мак-зерно. (Наг.)

Знач. анї найдрібнїйшої річи. Пор. Adalb. Wziąć 10.

33. Оввa! Возьме ми сокиру з за лави. (Наг.)

Вислов легковаженя чийоїсь погрози; мовляв: адже до мене до хати не прийде і сокири з за лави не візьме, тоб-то: чую себе в своїй хатї, чи загалом у своїм праві безпечним. Сокира в хатї звичайно застромлена в шпару між лавою і стїною межи вікнами.

34. По собі кого взяти. (Гнїдк.)

Знач. судити, цїнити когось по собі.

35. Тре сї взьити і за горьиче і за больиче. (Сор.)

Говорять до слуги або до молодої невістки, яка у-перве приходить на господарство. Зворотом „горяче і боляче“ характеризує ся вся жіноча робота.

36. Що возьмеш, то не положиш. (Сор.)

Знач. беручи а не докладаючи мусиш вичерпати запас.

Вибаги. 1. На всї вибаги стане! (Наг.)

Буде досить, щоб заспокоїти всякі бажаня.

2. Що там за вибаги в тебе! (Наг.)

Знач. чого тобі захочує ся, які в тебе претензиї.

Вибалушити. 1. Вибалушив очи як баньки. (Кол.)

Згірдно: видивив ся, витріщив очи.

Вибачити. 1. Вибачте ми сесе слово. (Ільк.) ...на тім слові. (Наг.)

Звичайна формула перепросин, коли чоловік хоче сказати якесь неподобне, грубе слово.

2. Вибачьийте, що так скажу. (Наг.)

Формула перепросин, див. поперед.

3. Вибачьийте яко ґречні! (Наг.)

Формула перепросин, як поперед.

Вибачний. 1. Будьте вибачні, що сї так стало. (Наг.)

Формула перепросин, коли чоловік не зробив чогось, що мав зробити, не додержав слова, то-що.

Вибір. 1. На вибір, Господи! (Ільк.)

Значіне поговірки не ясне менї. Вона мусить основувати ся на якімсь оповіданю, якого я не знаю.

Вибрати. 1. Виберіт ми очи, ци можу си пригадати! (Наг.)

Говорить чоловік не можучи пізнати когось, що признаєсь до знайомости з ним.

2. Вибирає ся, як за море стріляти. (Ільк.)

Знач. вибирає ся пиняво, робить великі приготовання для річи, що не стóїть того. Пор. Adalb. Wybierać się 7.

3. Вибрав му пса. (Льв.)

Знач. вилаяв, наганьбив.

4. Вибрав сї як за море с—ти. (Наг.)

Коли хтось з великою парадою, з великими претензиями бере ся до дрібного, нїкчемного дїла.

Вибубнити. 1. Дай то вибубнити! (Дрог.)

Іронїчно до балакучого чоловіка, що оповідає якісь сплїтки, які повинен був заховати в тайнї.

2. Ще того не вибубнювали на містї. (Дрог.)

Знач. я сього не знаю, се ще не закон, не обовязкова річ. Натяк на давнїй звичай оголошувати нові закони та розпорядження по міських вулицях і площах перед народом звабленим гуркотом барабанів. Пор. Wand. I, 209, (Austrommeln 1)

Вибути. 1. Вибув єм своє. (Наг.)

Знач. відслужив службу, вислужив у війську або загалом сповнив якийсь нелегкий обовязок.

Вибуяти. 1. Вибуяв як верба. (Наг.)

Знач. виріс високо і швидко.

Вивалити. 1. Вивалив очи як баран. (Наг.)

Витріщив очи, видивив ся. Пор. вище Бойко 4.

2. Вивалив суму не знати за що. (Наг.)

Знач. видав богато грошей за якусь непотрібну, маловарту річ.

3. Вивалив язик як гінчий пес. (Наг.)

Висолопив, прим. біжучи надто швидко.

Виварачати. 1. Виварачьиє, як свиньи при коритї. (Наг.)

Знач. кривдує собі, дорікає, дословно перевертає, пор. польське wywraca і врусь. переворачиваетъ.

Виварити. 1. Виварив як з гармати. (Наг.)

Знач. вистрілив, гукнув, ударив. Пор. старосл. варити — currere або pellere (див. Памятки I, 384).

Вивецувати. 1. Вивецуєш ти мене на всї боки. (Наг.)

Знач. вимучиш, натомиш роботою. Вивецувати від нїм. wetzen — острити.

Вивіжати. 1 Вивіжьив го наскрізь. (Наг.)

Знач. визнав, висліджив.

Вивчити ся. 1. Хто сї ни вівчит, ни буде уміти. (Кольб.)

До всякого дїла потрібна наука. Пор. нїм. Lerne was, so kannst du was, Wand. III, 38 (Lernen 37).

Вигад. 1. На всї вигади досить. (Наг.)

Знач. хоч сяк або так міркуй, а сього досить. Пор. вище Бути 3; Вибаги 1.

Вигадати. 1. Ци не вигадали би ви ми пару ґрейцарів? (Наг.)

Первісно: чи не видумали б, відки їх дістати, а тепер звичайно: чи не позичили б?

Виганьбити. 1. Виганьбив го як пса. (Наг.)

Порівнане кульгаве, бо пса нїхто не ганьбить, а основане хиба на тім згірднім поглядї на пса, що характеризує устну традицию майже всїх народів.

2. Виганьбив на фунти. (Дрог.)

Знач. відмірив йому лайки добру порцію, вилаяв здорово.

3. Нема го кому виганьбити порьидно. (Наг.)

Говорять про зухвалого, напасливого чоловіка, якого нїхто не важить ся присоромити.

Вигатити. 1. Вигатив го, що сї влїзло. (Дрог.) Вигаратав... (Наг.)

Знач. набив сильно.

Виглядати. 1. Виглядає, як би чоловіка з'їсти хотїв. (Збар.)

Знач. грізний, жорстокий, з виразом повним ненависти. Пор. Wand. I, 197 (Aussehen 19).

2. Виглядає як з хреста знятий. (Збар.)

Такий змучений, нещасний, марний. Пор. нїм. Er sieht aus, als hätt' er drei Tage im Grabe gelegen і под. Wand. I, 197 (Aussehen 24, 25, 26); Adalb. Wyglądać 81.

3. Виглядає як канї дощу. (Сор.)

Поговірка основана на нар. віруваню, що каня (Milvus regalis) не сьміє пити води з ріки або жерела, а тілько ту, яку собі в повітрі зловить підчас дощу, і для того підчас довгої погоди лїтає жалібно кевкаючи, бо її мучить спрага. Пор. Етн. Зб. V, ст. 81; Adalb. Wyglądać 26.

4. Виглядає як коменяр. (Кол.)

Такий чорний, замурзаний. Пор. Wand. I, 203 (Aussehen 182).

5. Виглядає як кров з молоком. (Вікно)

Знач. гарний, вродливий сьвіжий. Пор. Wand. I, 203 (Aussehen 181); Adalb. Wyglądać 33.

6. Виглядає як мара. (Терноп.)

Знач. страшний, нужденний, худий. Пор. Wand. I, 202 (Aussehen 129); Adalb. Wyglądać 37.

7. Виглядає як місяць у повнї. (Бібр.)

Знач. повновидий, товстий, круглий. Пор. Wand. I, 201 (Aussehen 105); Adalb. Wyglądać 34.

8. Виглядає як мокра курка. (Дол.)

Знач. скулений, опущений, нещасний. Те саме у Німців Wand. I, 201 (Aussehen 115).

9. Виглядає як слотаве літо. (Збар.)

Знач. не то добродушний, не то сердитий. Пор. нім. Er sieht aus, wie drei Tage Regenwetter und der vierte noch nicht hübsch, Wand. I, 201 (Aussehen 113).

10. Виглядає як смерть. (Кол.)

Знач. страшний. блїдий, худий, схорований. Пор Wand. I, 200 (Aussehen 94).

11. Виглядає як холєра. (Льв.)

Страшний, нелюдяний.

12. Виглядає як „що ми зробиш?“ (Печен.)

Говорять про чоловіка, що вдає дуже сьмілого, бутного, завадияку.

13. Вигльидає, як би сї з шибениці урвав. (Наг.)

Говорять про непевного чоловіка, волоцюгу, обдертого або подряпаного та покровавленого. Пор. Wand. I, 196 (Aussehen 3, 48).

14. Вигльидає, як Михайлове чудо. (Наг.)

Є в календарі таке сьвято (д. 6 вересня), та в нар. мові чудо значить також поганий, огидливий чоловік, пор. початок пісні: „Угу на тя, чудне чудо, угу на тя, угу!“ (Лол.)

15. Вигльидає як миш у пастцї. (Дрог.)

Такий перелякаий, безрадний. Пор. Wand. I, 203 (Aussehen 165).

16. Вигльидає як оґер. (Наг.)

Про здорового, сильного, повнокровного чоловіка. Пор. Wand. I, 202 (Aussehen 145).

17. Вигльидає як опуд. (Наг.)

Про брудного, нечесаного, неопрятного чоловіка. Пор. Wand. I, 203 (Aussehen 170); Adalb. Wyglądać 62.

18. Вигльидає як пацюк годований. (Наг.)

Знач. товстий, гладкий, Пор. Wand. I, 202 (Aussehen 145).

19. Вигльидає, як пацьи за сороківцьи. (Наг.)

Знач. непоказний, сьмішно малий та нечепурний. Сороковець — срібна австр. монета 40 кр. віденської валюти або 24 конвенційної вал. Пор. нім. Er sieht aus wie ein Groschenferkel, Wand. I, 197 (Aussehen 15).

20. Вигльидає як півтора нещістьи. (Наг.)

Знач. дуже пригноблений, обдертий, опущений. Пор. Adalb. Wyglądać 52.

21. Виглядає як сам не свій. (Наг.)

Перелякаий, безтямний.

22. Вигльидає як сова. (Наг.)

Знач. понурий, набундючений, маломовний. Те саме Wand. I, 203 (Aussehen 175); Adalb. Wyglądać 35.

23. Вигльидає як три дни не ївши. (Наг.)

Знач. такий нужденний, вимарнїлий, збідований. Те саме у Німців Wand. I, 197 (Aussehen 18).

24. Вигльидає як труп. (Наг.)

Такий бліdий, жовтий, без виразу на лиці, схорований. Пор. Wand. I, 203 (Aussehen 172); Adalb. Wyglądać 70.

25. Вігльидає як заяць у ступі. (Снят.) ...у вершці. (Кол.)

Такий перелякапий, скулений, безрадний, несьмілий. У Поляків: Wygląda jak słony zając (Adalb. Wyglądać 57). Натяк на анекдоту про слизькоязику жінку, якій чоловік показував зайця в верші, див. Етн. Зб. VI, ч. 13, 14.

26. Так вігльидаєш, як небіжка с—а. (Цеп.)

Жартливо говорять до чоловіка засумованого, знеохоченого, обезсиленого перед часом. Німці кажуть про побитого, струповатого: Er sieht aus wie ein geklatschter Bauernarsch, Wand. I, 202 (Aussehen 130).

Виглянути. 1. Виглянув, як медвідь з ґаври. (Лол.)

Про неопрятного, лінивого чоловіка, що ледви-ледви рушить ся зі своєї хати.

2. Вигльинув, як щур з муки. (Наг.)

Про чоловіка, що боязливо визирне зі своєї схованки або з хати і зараз знов сховає ся. Пор. Adalb. Wyglądać 1.

Вигнати. 1. Вигнав, як верба. (Наг.)

Знач. виріс швидко і високо, звич. про молодого парубка. Пор, Вибуяти 1.

2. Вигнало му в його мньирі оттакий больик! (Наг.)

Знач. викинуло, набрало, вчинив ся.

3. Вижену я з тебе тоту погану пару. (Наг.)

Значінє сеї погрози двояке: 1) вбю тебе, вижену з тебе душу, 2) відучу тебе від поганих норовів, немов: вижену з тебе лихого демона.

4. Вижену я тобі мухи з носа. (Наг.)

Знач. зібю з тебе пиху, відучу тебе від поганих привичок.

5. Не виганьий пари з тїла! (Наг.)

Жартливо: не бий, не вбивай на смерть — звісно, коли на се зовсім не заносить ся, напр. коли два пастухи борють ся і один намагає ся кинути другого на землю.

6. От лише вигнали пару. (Наг.)

Говорять про худу, мізерну або хору скотину, яку зарізали на мясо, коли вже не могла робити або коли без того й сама була би швидко здохла.

7. Що-м вигнав, то назад жену. (Наг.)

Жартує бідний чоловік, вертаючи нї з чим із ярмарку.

Вигнути. 1. Тут треба вигнути колїно. (Наг.)

Говорять про дорогу, що викручує ся великим закрутом, кривулею.

Вигода. 1. Зроби їй вигоду, то піде по воду. (Наг.)

Жартливо про непокірну, неслухняну жінку. „Зробити їй вигоду“ — догодити їй у однім специяльнім значінню.

2. Маю свою вигоду. (Наг.)

Маю те, що заспокоює мою потребу, маю щось для себе самого.

Вигодити. 1. Коби Бог вигодив! (Наг.)

Знач. Коби Бог дав гарну погоду.

2. Ци не вигодив бис ми яким ґрейцаром? (Наг.)

Знач. чи не позичив би, чи не вчиняв би вигоди?

Виграти. 1. Або вігpаю, або пріграю. (Печен.)

Вислов альтернативи у чоловіка, що зважуєть ся на якесь дїло.

2. А то виграв! (Наг.)

Іронїчно, про чоловіка, що самохіть убрив у якусь біду або своїм зухвальством напитав собі клопоту.

3. „А що, виграли тато справу?“ „Та виграли.“ „А деж сут?“ — „Та зараз прийдут, ще лиш мают дістати 25 буків.“ (Наг.)

Жартлива поговірка про нещасного процесовича, тай загалом про такого, що замісь користи доправував ся чи загалом доборов ся до шкоди.

4. Виграв з паном справу. (Кол.)

Іронїчно зам. дістав буки, набрав ся лиха.

5. Виграв на гельбе-цвельбе. (Яс. С.)

Первісно говорило ся про якусь гру, імпортовану з Нїмеччини, в паристе або непаристе число очок (eilf-zwölf); тепер уживають у значіню якогось дуже некорисного дїла, страти, скандалу.

6. Виграв як на льотерію. (Наг.)

Знач. його стріло надзвичайне, несподїване щастє.

7. Виграв, як тато справу. (Наг.)

Жартливо про такого, що замісь сподїваної користи здобув шкоду. Натяк на поговірку подану висше ч. 3. Нїмець каже: Er gewinnt über den Rücken, Wand. I, 1663 (Gewinnen 124).

8. Виграй же ту з ним! (Наг.)

Говорять про крутаря, що вміє висмикнути ся з кождого неприємного положеня, а також про мудрого чоловіка, що вміє переперти противника своїми доказами.

9. Виграє на кони як пан. (Наг.)

Знач. бучно їде, басує, їде гуляючи, для забави.

10. З ним не виграєш справи. (Дрог.)

Знач. не дійдеш до ладу, але також: його не обдуриш, не визискаєш. Пор. Wand. I, 1663 (Gewinnen 119).

11. Нї виграв, нї програв, при своїм ся обстав. (Снят.)

Говорять про дїло, що не принесло анї особливих користей, анї шкоди. Пор. долїшньо-нїмецьке: Ik hewwet nit wunnen, ik hewwet nit spunnen, et heat mi kein Geld kostet, Wand. I, 1664 (Gewinnen 135).

12. Раз виграв, раз пріграв. (Дрог.)

Характеризують зміну щастя в людському житю, не конче при грі, пор. висше 1.

13. Раз вігpаєш, а десїть раз пірігpаєш. (Цен.)

Остерігають чоловіка, що любить грати в карти.

14. То не виграна справа. (Дрог.)

Знач. справа, яку тяжко або неможливо виграти, некорисна.

15. Хто з разу виграє, той на кінци не має що ставити. (Ільк.)

Кому з разу щастить, того на кінцї щастє покине. Те саме у Поляків Adalb. Wygrać 3; Wand. I, 1662 (Gewinnen 110, 117).

16. Хто раз виграв, той ще раз хоче. (Дрог.) ...того ще кортит. (Голоб.)
Так характеризують зріст у чоловіка пристрасти до гри в карти або в льотерію.

Вигребти. 1. Вигріб як умерлого з гробу. (Берез.)
Пригадав не до речи якусь давно забуту, а неприємну справу.

2. Не вигрібай мерцьи з гробу! (Снят.)
Не згадуй про давні свари або кривди. Пор. жидівське A Tojten trugt men nit zurück, Wand. IV, 1253 (Der Todte 2); Adalb. Umarły 11.

Вигризти. 1. Вигризли го з помеже себе. (Наг.)
Знач. не дали йому жити між собою, змусили до уступлення (про спільників, сусїдів і т. и.)

Вигрожувати ся. 1. Не вигрожуй сї, бо тї сї не бою! (Наг.)
Звичайна відповідь на чиїсь погрози, прим. у сварцї.

Виґарбувати. 1. Виґарбую я тобі скиру. (Наг.)
Погроза, знач. набю.

Вид. 1. Видом видати, слихом слихати. (Снят.)
Радісний окрик при привитаню з якимсь любим, давно не баченим гостем. Пор. Дик. 910.

2. Глянь на вид, о здоровє не питай! (Луч.)
Знач. по виду, по лицї, чи воно сьвіже чи змарнїле, пізнаєш, чи я здоров, чи нї.

3. З виду бим му й трийцїтьох лїт не дав. (Наг.)
Знач. дивлячись на нього міг би подумати, що йому нема й 30 лїт, хоча на дїлї він старший.

4. На його видї дїдько горох молотив. (Ільк.)
Говорять про дзюбатого, вісповатого чоловіка. Пор. Wand. I, 198 (Aussehen 50).

5. Яким видом тото робиш? (Лім.)
Знач. на основі якого права, на якій підставі?

Виданий. 1. То невидана річ! (Наг.)
Знач. такого ще нїхто не бачив, звичайно в злім значінню: се така погань, така підлота, таке нещастє.

Видати. 1. Видав війну, як пес вовкови, а кіт мишом. (Наг.)
Жартливо про двох ворогів, що де тілько стрінуть ся, мусять посварити ся або побити ся.

2. Видав го на покаяниє. (Наг.)
Знач. наробив йому скандалу і сорому перед людьми.

3. Видав єм сї до ґрейцарика. (Наг.)
Знач. видав усї гроші, які мав.

4. Видав му дрібними. (Кол.)
Знач. почастував його стусанами та позаушниками.

5. Видав му з пјитки. (Наг.)
Знач. ударив його долонею (пятїрнею) в лице.

6. Видати хтобудь потрафит. (Наг.)
Знач. видати, витратити легко, але тяжше здобути, заробити.

7. Доки чоловік жиє, доти видає. (Цен.)
Людське житє — нерозривний ланцюх видатків і доходів. Відповідають, коли хто жалує ся на ненастанні видатки в господарстві.

8. Лекше видати, як заробити. (Наг.)

Загальнїйше сказано те саме, що висше ч. 5. Пор. Wand. I, 190 (Ausgeben 13).

9. Не видам, то до дому понесу. (Наг.)

Говорить ощадний чоловік, перемагаючи свою охоту купити щось не зовсїм конче потрібне.

10. Не видаш — не купиш. (Дрог.)

Говорить продавець до покупця, який вагаєть ся в купнї, шкодуючи грошей.

11. Не штука видати, штука потім здибати. (Кол.)

В иньшій формі та сама думка, що висше ч. 5 і 7.

12. Поки видасть ґрейцар, то го двадцїть раз оберне в жмени. (Наг.)

Говорять про скупого.

13. Щом видав, то ми сї вернуло. (Наг.)

Говорять про не дуже корисну покупку, що не дала нїякого зиску.

14. Що нинї не видаш, то завтра в ремени найдеш. (Урич)

В реміннім чересї носять гроші.

Видатний. 1. Хоць дрібне, але видатне. (Цен.)

Говорять про збіжє не велике ростом, але добре на зерно; жартливо також про ріжні дрібні прикрости, що можуть чоловікови остогидити житє.

Видаток. 1. Без видатку сї в містї не обийдеш. (Наг.)

Не тілько в містї, але й усюди чоловік мусить раз у раз робити видатки. Пор. висше Видати 7.

2. Видаток сї все найде. (Наг.)

Скорочено зам. усе знайде ся нагода, щоб щось видати, або: коли прийде ся видати, то все знайдеш що.

3. Найстарший видаток — цїсарський податок. (Лім.)

Бо той не чекає, його не можна відложити на потому анї зменьшити.

Видерти. 1. Видер як псу з горла. (Наг.)

Знач. відібрав з трудом, хоч він не хтїв віддати.

2. Він би ми очи видер. (Наг.)

Образово зам. наробив би крику, розсердивсь би на мене за щось.

Видзьобати. 1. Видзьобали якісь пташки. (Наг.)

Коли щось було десь зложене (в коморі, в стозї або що) і потім без відома властивця пропало або поменьшало; викрали, виносили якісь невідомі, звичайно таки свої хатнї злодюжки. Пор. далї Випташити.

Видивити. 1. Видивив свої очи за ним. (Наг.)

Знач. визирав його довго, стужив ся за ним.

2. Видивив сї на нього, як би го взїсти хотїв. (Наг.)

Говорять про ненависний, злобний погляд одного чоловіка на другого.

3. Видивив сї на нього, як тельи на нові ворота. (Наг.)

Говорять про такого, що зачудувавши ся витріщив на другого очи.

Видимий. 1. Видима́ річ! (Збар.)

Зам. се очевидно, се дійсна правда.

2. Таж то видьо́ма смерть! (Наг.)

Знач. очевидна, явна. Говорить про дуже небезпечне дїло, що грозить чоловікови загибілю.

Видїти. 1. Абим мере видїв, то бим не сказав. (Наг.)

Говорить добродушний чоловік, покриваючи прогріхи свойого ближнього. Мере — дїйсно.

2. А видиш, крутиш! (Кол.)

Коли когось переконано, що бреше, викручує ся.

3. А видїв ти кармазин? — Ого, я вже їв. — Таж то сукно. — Ага, зелене. (Бар.)

Насьміх над легкодушним брехуном, що не надумуючись усюди вставить своє слово і все не до ладу.

4. А видїв ти форс на біле коня? (Дрог.)

Жартують передразнюючи Німця, коли хтось шукає чогось загубленого та допитуєсь сього й того: чи не видїв ти сеї річи.?

5. А видїла сова сьвіт? (Наг.)

Іронїчне питане в відповідь на иньше питане в родї: чи, коли, де я се побачу? в значіню: не побачиш так як сова не бачить сьвіта. Пор. польське: Tyle widzi, co sowa we dnie (Adalb. Widzieć 18).

6. А видїли би тї на шибеници! (Наг.)

Клинуть такого, що твердить або сьвідчить у судї, буцїм видїв щось таке, чого на дїлї не видїв.

7. А не видїв бис сьвіта божого! (Наг.)

Прокляте, в відповідь на те, коли хтось питає другого, чи видїв якусь річ, якої шукає перший, а другий каже, що не видїв, хоч міг або й повинен був видїти її.

8. Близько видїти, далеко дибати. (Наг.) ...видати... (Яс. С.)

Говорять у відповідь на те, коли хто про віддалене одного місця від другого каже: „О, то близенько, онде видно“ і т. и. Образово також про трудности всякого дїла, що з далека видає ся легким, а на дїлї вимагає більшої вмілости і терпливости. Пор. Adalb. Widać 1; Hoc. 261.

9. Бодай бим тї тогди видїв, як свою першу сорочку! (Город.)

Жартливе прокляте. Своєї першої сорочки чоловік нїколи не побачить.

10. Бодай єм тї тогди видїв, як на мої долони волосє виросте. (Наг.)

Прокляте, зам. щоб я тебе нїколи не видїв. Зворот про волосє на долонї див. висше Бути ч. 24.

11. Бодай єсь богато видїв, а не мав за що купити! (Ільк.)

Жартливе прокляте, яке поясняють психольоґічною увагою, що, мовляв, нема нїчого прикрійшого, як бачити якусь річ, що тобі подобає, ся і не могти купити її. У Поляків: Widzieć, a nie zużyć, to wielka obraza (Adalb. Widzieć 19).

12. Бодай єс так видїв сонце, а я ньи! (Наг.)

Так божить ся чоловік у відповідь на закид, що, мовляв, я сам видїв, як ти зробив се й те.

13. Виджу лиш ось як крізь сито. (Наг.)

Говорить чоловік старий або хорий на очи. У Поляків: Widzi jak przez mgłę Adalb. Widzieć 20).

14. Видит ми сї, що буду битий. (Наг.)

Знач. здаєть ся, прочуваю. Пор. пісню:

Гонят мамко на сторожу
Під Чорний лїс на могилу;

Видит ми ся, моя мамко,
Щод відав я там загину. (Ант. і Драг. I, 134.)

15. Видиш, не видиш — мовчи. (Залїсє)

Остерігають такого, що пориваєть ся присьвідчити якусь річ, яку він сам бачив. Таке правило житєвої мудрости сьвідчить про невисоко розвинену потребу — говорити правду і давати сьвідоцтво правдї. Див. такого рода приповідки далї під словом Сьвідок. Пор. польське: Widz nie widząc, słysz nie słysząc (Adalb. Widzieć 23); те саме у Чехів (Čelak. 77), у Нїмцїв Wand. IV, 503 (Sehen 68).

16. Видиш тепер на власні очи. (Наг.)

Знач. переконай ся про те, чому вперед не хотїв няти віри.

17. Видїв — оближи х— Жидів. (Наг.)

Мудроване до слова „видїв“.

18. Видїли очи, що купували. (Наг.)

Відповідь на жалї чоловіка, що купив якусь лиху річ замість доброї або переплатив її. Натяк на звісну анекдоту про дурня, що купив хрін замість ласощів і потім плакав їдячи його. Нїмець каже: Jedermann sehe, wofür er sein Geld gibt, Wand. IV, 503 (Sehen 57).

19. Він видит, як трава росте. (Дрог.)

Знач. дуже видющий, догадливий, хитрий. Пор. Wand. IV, 512 (Sehen 304).

20. Волїв бим видїти дїдька лабатого, як його. (Наг.)

Говорять про ненависного, лихого чоловіка.

21. Дай сї видїти! (Дрог.)

Знач. покажи ся особисто або покажи свою здібність, силу чи вмілість. Пор. нїм. Lass sehen, was du kannst! Wand. IV, 512 (Sehen 292).

22. Дасть ся то видїти. (Льв.)

Фраза, якою потїшають чоловіка, що просить чогось, а прошений не може обіцяти йому на певно, та не може й рішучо відмовити йому.

23. Кождий своє видит. (Наг.)

Знач, кождий дбає про свою користь, а байдуже йому до чужої шкоди. Пор. Wand. IV, 502 (Sehen 26).

24. Меш видїти на жидівське пущіньи. (Снят.)

У Жидів пущаня нема, знач. не побачиш нїколи.

25. Меш видїти тогди, коли своє вухо. (Снят.)

Знач не побачиш нїколи. Пор. висше Бути 25; Adalb. Widzieć 1.

26. Меш видїти, як сї вода горі ріков оберне. (Снят.)

Знач. не побачиш нїколи.

27. Ми сї рідко видимо, а за то сї на́видимо. (Яс. С.)

Говорять про себе свояки або приятелї, що живуть далеко один від одного і через те не мають нагоди сварити ся. Навпаки в Поляків: Nie częste widanie — gotowe nieznanie (Adalb. Widanie 1; Widzieć 15).

28. Нави́дїв сї лихої години. (Наг.)

Навидїв ся в знач. бачив богато лиха. Про чоловіка, що богато перебідував.

29. Най виджу, з ким сиджу. (Кол.)

Окрик рішучости, домаганя — сказати всю правду про якогось чоловіка, щоб і другий знав, з ким має дїло.

30. Най му сї видит, що на його стало. (Наг.)
Знач. нехай йому здає ся. Уступка зроблена дурному, зарозумілому чоловікови.

31. Най тї не виджу! (Наг.)
Говорять у пересердю, знач. іди геть, забирай ся від мене.

32. Не виджу за макове зерно. (Наг.)
Говорить чоловік у пітьмі або хорий на очи або слїпий.

33. Не виджу, хоць ми очи вибери. (Наг.)
Говорить чоловік у пітьмі або не можучи добачити того, що показує йому хтось иньший.

34. Не видит дальше свого носа. (Льв.)
Говорять про духово обмеженого, недогадливого чоловіка. Пор. Adalb. Widzieć 12; Wand. IV, 510 (Sehen 237).

35. Не видит, як слїпий плота. (Наг.)
Про бідного, що не має лїпшої страви або одежі, а також про нетямучого, що поступає на вманя не знаючи, що робить і по що, звичайно собі на шкоду.

36. Не видит, як я свого тата не виджу. (Наг.)
Scil. який умер. Говорить ся про якусь згублену річ або про чоловіка, що жиє в недостатку і не має нїяких засобів до житя.

37. Не видїв Гриць воза тай зробив собі сани. (Лучак.)
Говорять про недотепу, що бере ся майструвати не вміючи.

38. Не видїв єм — не скажу. (Наг.)
Відповідь на питанє: чи не видїв ти того й того (загубленої річи або чоловіка, за яким хтось шукає).

39. Не видїв єм того, як жию. (Наг.)
Говорять про якесь нове, незвичайне явище.

40. Не видїв єс тата на мамі? (Явор.)
Жартливо-цинїчне гулюканє, коли хтось надто цїкаво придивляє ся якійсь річи або в великім зачудуваню витріщає очи на неї.

41. Не видїла Василиха цьвочка. (Кол.)
Жартують, коли хтось дивує ся якійсь звичайній річи. Цьвочок — гвіздок.

42. Не видїла п—а звозда тай гадає, що то х—. (Наг.)
Цинїчний насьміх, коли хтось дивує ся якійсь звичайній річи. Звізд—гвіздь.

43. Ну, ци видїв хто таке на божім сьвітї! (Наг.)
Окрик обуреня і зачудуваня при видї якогось незвичайного злочину, якогось підлого, безсоромного вчинка.

44. От не видїв, тай очи витріщив. (Бір.)
Говорять про селюха, що прибувши у-перве до міста дивує ся всьому. Пор. польське: Kto czego nie widział, dziwuje się (Adalb, Widzieć 9).

45. Тогди бим тя видїв, як свою потилицю! (Ільк.)
Прокляте, знач. щоб я не бачив тебе нїколи!

46. Тогди го будеш видїв, як свого вітцьи з тамтого сьвіта. (Наг.)
Знач. не побачиш нїколи. Докладнїйше висловлена та сама думка, що висше ч. 36.

47. Увидимо сї на Сафатові долинї. (Наг.)
Говорять розстаючи ся з кимось на завсїгди, без надїї побачити ся ще в житю. Йосафатова долина — легендове місце страшного суду.

48. Увидимо сї на тамтім сьвітї. (Наг.)
Говорять розстаючись або в сварцї, зарікаючись не сходити ся більше.

49. Хоць єс видїв, тихо будь! (Наг.)
Не викликай ся на сьвідка, бо наживеш клопоту, тяганини по судах, пор. висше ч. 15.

50. Хтїв бим то видїти! (Льв.)
Scil. щоб ти сього не зробив, або щоб ти се зробив. В тій формі висловлює ся переконане, що щось стане ся конче так, як хоче бесїдник. Пор. Wand. IV, 501 (Sehen 12).

51. Хто не видит, той не зáвидит. (Кол.)
От тим то селяне силкують ся як мога більше річей і вчинків скривати від завидющого ока, яке по їх думцї може наслати лихо. Пор. Adalb. Wiezieć 4.

52. Хто того не видит, най му очи вилїзут! (Наг.)
Сердита репліка на неоправдані сумнїви або заперечуваня. Пор. нїмецьке: Wer das nicht sieht, hat keine Augen. Wand. IV, 513 (Sehen 323)

53. Хто того не видїв, той би не повірив. (Збар.)
Говорять про якусь дивну пригоду.

54. Чи видиш, чи не видиш, то мовчи. (Мінч.) Ци... (Ільк.)
Відміна приповідки поданої і поясненої висше ч. 15 і 49.

55. Чогом не видїв, того не скажу. (Наг.)
Говорить сумлїнний сьвідок. Та сама думка в иньшій формі в лат. Audita narro — не бачив, а оповідаю, очевидно не ручачись за вірність того, що менї оповіли иньші. Пор. польське: Com widział, to powiadam (Adalb. Widzieć 3); Wand. IV, 512 (Sehen 284).

56. Чого не виджу, того не зьилую. (Дрог.)
Найбільше болюча та страта, яку чоловік бачить на власні очи. Троха відмінно у Поляків: Czego się nie widzi, tego się nie śledzi (Adalb. Widzieć 5); згідно з нашим Wand. IV, 506 (Sehen 133) і непоміщене у Вандера: Was ich nicht seh', thut mir nicht weh.

57. Що ввидит, то його. (Наг.)
Говорять про злодїя, грабівника.

58. Що видит, того прагне. (Наг.)
Говорять про дитину, про пяного або захланного чоловіка. Словак остерігає: Co vidíš, ne musíš mac (Zátur. X, 735); в такім же значіню, як у нас, говорить Нїмець: Alles, was ich sehe, das will ich, див. Wand. IV, 501 (Sehen 2); Adalb. Ujrzeć. 1; Čelak. 123.

59. Щось ми сї так видит. (Наг.)
Знач. так менї здаєть ся, пор. висше 14.

60. Як бим не видїв, то бим сам не вірив. (Кол.)
Говорять про якесь неймовірне, незвичайне дїло, пор. висше ч. 51. У Нїмців: Man muss es sehen, um's zu glauben, Wand. IV, 512 (Sehen 294).

61. Як тї виджу, так тї пишу. (Кольб.)
Знач. по твойому виду, по зверхньому вигляду цїнять і поважають тебе (дословно: записують до певного стану, до певної верстви). Пор. Adalb. Widzieć 7; Čelak 267; Wand. IV, 508 (Sehen 174).

62. Як тя видять, так тя пишуть. (Ільк.)

Те саме, що й попереднє. Дословно згідне з польським Adalb. Widzieć 6.

Видко. 1. Видко сї пішов, коли го нема. (Дрог.)

„Видко ся“ в значіню: здаєть ся, напевно. Жартують, коли шукаючи когось не застануть його дома або на умовленім місцї.

2. Не видко му ся. (Гнїдк.)

Іронїчний вислов, знач. він не може добачити чогось, хоч там зовсїм не темно; не може догадати ся, хоч натякають виразно.

Видно. 1. Видно го наскрізь. (Наг.)

Говорять про чоловіка, якого вдачу легко пізнати, про простодушного, боязливого і т. и.

2. Видно му по носї, що бреше. (Наг.)

Знач. по виду, по тонї пізнати. Те саме у Нїмців Wand. IV, 512 (Sehen 301)

3. Видно сї як у день. (Наг.)

Говорять про ясну, місячну нїч.

4. Видно сї, хоць ігли збирай. (Кол.)

Про ясну нїч або про велику пожежу. Пор. Adalb. Widno 1.

5. Видно, що не сповний розуму. (Борис.)

Дословно: божевільний. Говорять, коли чоловік задумує або робить щось незвичайне, небезпечне або погане.

6. Видно як на долони. (Наг.)

Говорять про віддалений предмет, прим. сусїднє село, гору, а також іронїчно про справу не дуже то ясну, яку бесїдник силкуєть ся розтолкувати і пояснити по своїому. Пор. Adalb. Widać 2; Дик. 915; нїм. Klar wie Schuhwichs.

7. Видно як на тарели. (Наг.)

Про село або поле, що лежить на рівнім місцї.

8. Зараз видно, що в кім кіпит. (Наг.)

Знач. якої хто вдачі, чого можна надіятись від нього. Пор. Wand. IV, 503 (Sehen 72, 73, 76).

9. Кому видно, тому й сьвічки не треба. (Кол.)

Знач. хто розуміє якусь річ, тому не треба її пояснювати анї доказувати.

10. Ледво го видно від землї. (Наг.)

Говорять про малу дитину або загалом про чоловіка малого росту.

11. Най ми сї видно буде! (Дрог.)

Образово зам. хочу вияснити сю справу, хочу мати певність.

12. Не видно відти там. (Наг.)

Жартливо про якусь далеку (фізично), трудну, недосяжну річ.

13. То видно й без сьвічки. (Кол.)

Говорять про очевидну, безсумнївну річ. Пор. Wand. IV, 209 (Sehen 190).

14. Що видно, то видно, того не сховаєш. (Кол.)

Говорять про якусь очевидну, всїм відому річ.

Видок. 2. Анї видком не видати, анї чутком не чувати. (Ільк.)

Говорять про чоловіка, що пропав десь, не дає про себе чутки, також про приятеля, з яким давно не видались. Пор. висше Вид ч. 1, а також Нос. 381.

2. На видоці хата стоїт. (Наг.)

Знач. на видному місці, на сугорбі, не заслонена будинками анї деревами.

3. На моїм видоці сї то стало. (Наг.)

Знач. я сам бачив, як се стало ся.

Видовище. 1. А видовище би з тебе було! (Наг.)

Прокляте: щоб тобі стало ся таке лихо, щоб люде збігали ся дивитись на нього.

2. Збігайте сї, люде, на видовище! (Наг.)

Знач. дивити ся на якусь пригоду, на нещасте або на погань. Сердитий окрик у сварці.

Видрулити. 1. Видрулю тї на зломану голову з хати. (Наг.)

Погроза: витручу так сильно, що зломиш голову.

Видужати. 1. Видужьив на другий бік. (Наг.)

Іронїчно зам. умер, коли мова про лїкаря, чи поміг хорому видужати.

Видурити. 1. Видурив би в дїдька грошї. (Наг.)

Говорять про зручного дурисьвіта.

Видусити. 1. Видусив го як цитрину. (Льв.)

Знач. витягнув із него всю можливу користь, зужив, виексплоатував його. Пор. Wand. I, 188 (Ausdrücken 1)

2. Не видусиш з нього анї слова. (Наг.)

Говорять про маломовного або сердитого чоловіка, що мовчить уперто.

Видушити. 1, Видушив як лис кури. (Наг.)

Сказано про вбійцю, що помордував цїлю сїмю людей у снї.

2. Видушило би вас до лаби! (Наг.)

Прокляте: щоб ви всї до одного погибли як кури, яких душить лис.

3. Видушу я з тебе остатний олїй. (Кол.)

Знач. таки присилую тебе віддати те, що винен, доведу тебе до бідности.

4. Не видушиш у нього нї шелюга. (Наг.)

Знач. не видобудеш, не витягнеш, бо бідний.

Вижерти. 1. Вижерли го з села. (Скал.)

Змусили своїми обмовами, погрозами та збитками забрати ся геть.

Виздоровіти. 1. Виздоровів на другий бік. (Скал.)

Зам. умер, пор. висше Видужати 1.

Визнати ся. 1. А хто ся в тім годен визнати? (Льв.)

Знач. годї зрозуміти сю справу, дійти з нею до ладу, розібрати ся в заплутаних дрібницях. Пор. Wand. I, 191 (Auskennen 1).

Виймити. 1. Виймив го від смерти. (Дрог.)

Знач. вилїчив. Уявлено смерть як якусь безодню.

2. Вийми з мене душу, бо більше не маю нїчого свого! (Сквар.)

Говорить неоплатний довжник або загалом бідний чоловік, від якого домагають ся якогось датку.

3. Він би виймив око за кавалок хлїба. (Наг.)

Говорять про скупого, захланного і немилосерного чоловіка. Натяк на широко розповсюджену казку про брата або товариша, що в дорозї виймив око брату за шматок хлїба, пор. Етн. Зб. I, 79.

4. Зараз му вийми тай положи! (Кол.)

Знач. давай в тій хвилї, звичайно щось таке, чого чоловік не може дати. Говорять про вередливого, вибагливого чоловіка.

5. Чень то нас іще вийме Пан Біг із того нещастя. (Крех.)

Знач. виратує, дасть перебути те нещастє.

Вийськати. 1. Вийськав го, як пса до сонця. (Кол.)

Виганьбив, докучив йому. Блохи від сонця вискакують, тїкають геть; знач. осьвітив, розібрав його погані дїла.

Вийти. 1, А що, не вийшло на моє? (Кол.)

Знач. чи не стало ся так, як я говорив? Пор. Wand. II, 1475 (Kommen 243).

2. Вийде ти тото очима. (Кол.)

Знач. виплачеш, будеш жалувати.

3. Вийду з ним на своє. (Отин.)

Знач. дійду з ним до ладу, погоджу ся з ним корисно для себе.

4. Вийшла би з тебе пара! (Наг.)

Прокляте; „пара“ згірдно зам. душа. „Пара“ по народньому віруваню тілько у зьвірів, які не мають душі такої, як чоловік.

5. Вийшло ми з памjити. (Наг.)

Знач. забув.

6. Вийшло ми з рахуби. (Дрог.)

Знач. я занедбав рахунок, не числив сего, не тямлю числа.

7. Вийшло ми то на добро. (Дрог.)

Знач. я скористав на тім.

8. Вийшло на моє. (Наг.)

Знач. стало ся так, як я говорив. Пор. Zátur. VII, 1267.

9. Вийшло шите на пробите. (Дар.)

Знач. з тяжкою бідою затушковано якесь лихо.

10. Вийшов з лїт. (Наг.)

Знач. постарів ся, його молодість минула, прим. йому вже за пізно женити ся.

11. Вийшов із кляс. (Наг.)

Говорять про парубка, що відбув приписані три кляси військового побору.

12. Вийшов му чьис. (Наг.)

Знач. сповнив ся реченець, скінчила ся його служба.

13. Вийшов на своє. (Бібр.).

Знач. не стратив на підприємстві або добив ся свого права.

14. Вийшов на тім, як Заблотний на милї. (Яс. С.)

Властиво польська приповідка про якогось Заблоцкого, що віз мило човном і щоб не платити мита, привязав мило в споді під човном, а воно й розплило ся. Знач. стратив, ошукав ся на якімсь підприємстві. Пор. Adalb.Zabłocki 1

15. Вийшов цїлий із того. (Дрог.)

Знач. вийшов без шкоди з небезпеки.

16. Все на єдно виходит. (Наг.)

Вислов резиґнациї: нїщо не поможе, нема нїякої ради. Пор. нїм. Es kommt. auf eins hinaus. Wand. II, 661 (Hinauskommen 2).

17. На тото воно й виходить! (Дрог.)
Знач. так справдї дїє ся або так справдї мушу зробити.

18. Не вийде ти то на сухо. (Наг.)
Знач. не обійде ся та справа без клопоту, без неприємности, будеш мати за се біду.

19. Не вийдеш ми живий із рук. (Наг.)
Погроза: вбю на смерть, або загалом буду бити сильно.

20. Так уже виходит. (Дрог.)
Знач. таке належить ся, або: таке заключене треба зробити з певних преміс.

21. То вже у нас вийшло з повики. (Тяглів)
Знач. нема такого звичаю, перевів ся такий звичай.

22. Ще ми з того вийдемо. (Наг.)
Знач. перебудемо се — про якусь біду або нещасте.

28. Що ти з того вийде? (Мост.)
Знач. яка тобі користь із того?

24. Як не вийде, то чень хоць вистане. (Наг.)
Жартливо; дотеп у тім, що вийде і вистане мають тут однакове значіне. Говорить ся про полотно, або сукно, чи буде його досить на одежу, або про живність, „чи вийдемо з нею до весни“ і т. и.

Виїсти. 1. Ану виїдаймо сї! (Наг.)
Жартливо: йдїм у перегони в їдї, пробуймо, хто борше і більше з'їсть.

2. Виїв би, аби му цїлий горнець поставив. (Наг.)
Говорять про ненажерливого.

3. Виїв би хлань. (Наг.)
Такий ненажерливий. Хлань, пор. польське ot-chłań і po-chłonąć, див. також Желех. II, 1039.

4. Виїв-єс ми серце. (Наг.)
Говорять до когось, що наробив бесїдникови богато гризоти, клопоту, що часто сварить ся з ним або загалом докучає йому.

5. Виїв і миску вилизав. (Наг.)
Жартливо, знач. не лишив нїчого.

6. Виїв, коби здоров! (Наг.).
Первісно серіозно, про дитину, яку при кождім її вчинку такими зворотами, як „коби здоров“, „нївроку“ і т. и. старають ся охоронити від уроків, лихих очей і иньших чарів. Говорять також іронїчно про лїнивого, що їсть добре, але до роботи не дуже квапить ся.

7. Виїв, хоць не припрошували. (Наг.)
Жартують із голодного, що напрацювавши ся їсть не дбаючи нї на які церемонїї.

8. Виїв, ще й облизав сї. (Наг.) ...і не... (Наг.)
Говорять про голодного або про чоловіка з добрим апетитом.

9. Виїли, й раз полизати не лишили. (Наг.)
Виїли й горшки повишкробували.

10. Виїли, лиш лижками покалатали. (Наг.)
Знач. швидко, до чиста виїли.
11. Виїли, як вимели. (Наг.)
Знач. виїли до чиста, не лишили нїчого.
12. Він ми виїсть очи за тото. (Наг.)
Знач. буде лаятись, допікати, соромити мене.
13. На, виїдж, абис тріс! (Наг.)
Говорять сердито, даючи їсти якомусь ненажері, а також говорячи комусь ненависному якусь прикру для нього новину.
14. Не виїш, хоць розпережи сї. (Наг.)
Говорять захланному, що наклав перед собою богато страви.
15. Хто виїв, най здоров відихає, а хто не їв, буде млїв. (Цен.).
Говорять такому, хто розсердивши ся не їв обіду.
16. Що не виїв, бух до помиїв. (Голоб.)
Про сердитого, завидливого чоловіка, що не дбає про те, чи їли иньші або чи не схочуть їсти пізнїйше.
17. Як усьо виїм, тогди подькую. (Наг.)
Жартують із таких, що дякують перед їдою, коли їх припрошують до їди.

Виїхати. 1. Виїдь, виїдь крілю на червонім коню! Твої сини порубані, по під мости пометані! (Наг.)
Приговорюють дїти при забаві, яка полягає в тім, що ключечку утворену з зігненого стебла запускають слиною так, що в нїй із слини робить ся „шибка“, а по тім сю шибку запускають краплиною з соку „песього молока“. Тодї на шибцї з слини, досї зовїм безбарвній і прозірчастій, виступають рїжнобарвні а остаточно червоняві пасма.
2. Виїжджьиє з тим, як баба з ступернаком. (Наг.)
Підносить у розмові зовсїм непотрібну рїч, вирива ся з дурницею. Натяк на оповіданє про бабу (дурня) що носила ся зі ступернаком, який завіщав їй дїд, пор. Етн. Зб. VIII, ст. 80—85.
3. Виїхав верхом на палици. (Наг.)
Значінє двояке: 1) вийшов пішки, або 2) його вигнали буком.
4. Виїхав колїсницев на храм. (Лол.)
Колїсниця — підтока з колесами, отже половина воза, телюжкй. Значінє поговірки: зробив щось не до ладу, сказав дурницю при людях, набрав ся сорому.
5. Виїхав на трох колесах. (Наг.)
Говорять про недбалого чоловіка, що не пильнує порядку, запізнює ся або погано робить своє дїло.
6. Ти з тим не виїжджьий при людьох! (Наг.)
Знач. не вирівай ся з тим, не розголошуй сего.

Викалатати. 1. Ледво-м викалатав у нього, що ми сї належьило. (Наг.)
Знач. ледво випросив, виходив, видобув. Мабуть натяк на давнїй звичай калатати, робити стукіт та крик перед домом неоплатного довжника, доки не віддасть довгу. На подібний звичай натякаєть ся в апокрифічнім Дїянію ап. Томи (див. Памятки III, 109).

Викапаний. 1. Викапаний тато! (Наг.)

Говорять про дитину в значіню: зовсїм подібне до батька (або до кого там), мб. таке подібне, як одна капка води до другої.

Викапати. 1. А викапали би ти очи! (Наг.)

Прокляте: щоб виплили очи! (Наг.)

2. Ци ти очи викапили, що не видиш? (Наг.)

З пересердєм: чи ти ослїп?

3. Як би му з ока викапав. (Наг.)

Такий подібний. Мабуть у такім значіню: немов би викапав з ока той відбиток („чоловічок"), який видно в людському оцї. Пор. Adalb. Oko 21.

Викинути. 1. Викинуло би го з гробу! (Цен.) Вивергло... (Наг.)

Прокляте, основане на віруваню, що дуже грішних, проклятих людей не приймає земля і викидує з гробу їх тїло.

2. Викинуло ми з памjти. (Кол.)

Знач. забув до разу.

3. Викинь го дверми, він вікном улїзе. (Збар.)

Говорять про впертого, влазливого чоловіка. Те саме у Поляків Adalb. Wyrzucać 3.

4. Коли не викинув, то випхав. (Город.)

Жартують із чоловіна, якого викинули відкись, а він до сього не хоче признати ся.

Викоріцмати ся. 1. Ледво-м сї викоріцмав з тої біди. (Наг.).

Знач. з тяжким трудом видобув ся з біди. Словак каже: Vychrámať sa z čoho (Zátur. VI, 531).

2. Якось сї викоріцмав із хороби. (Наг.)

Знач. видужав по довгім хорованю.

Викрасти. 1. Викрало би з тебе душу! (Наг.).

Проклинають злодїя, знач. щоб ти вмер несподївано.

Викресати. 1. Викрешу я ти огню з г—цї. (Наг.).

Знач. набю. Грозять неслухняним дїтям. Пор. Zátur. VII. 148.

Викривити. 1. Викривив писок, як від полину. (Наг.)

Говорять про чоловіка, що кривдує собі з чогось, невдоволений чимось, а не хоче сказати сього.

2. Викривило би ти писок до самої потилицї! (Наг.)

Прокляте. Мабуть натяк на казку про чудесне перекривлене голови лицем до плечей за якісь великі гріхи, пор. Бірґерову баляду „Der wilde Jäger".

Викришити. 1. Викришило би вас до лаби! (Наг.)

Прокляте, знач. щоб ви ви всї погибли. Смерть уявлено в видї якогось різника, що ріже всю отару до остатньої штуки. У Словаків: Vymreti po kolena (Zátur. VI, 658).

Викрут. 1. Пішов на викрути. (Наг.)

Знач. почав вибріхувати ся.

2. Хто має викрути, не піде в рекрути. (Ільк.)

Знач. хто вміє вибрехати ся; але іронїчно також: хто має чим викупити ся, підплатити кого треба.

Викрутити. 1. Викрутив би мі, такий єм мокрий. (Наг.)

Говорить чоловік, що змок на дощи або впрів при роботї.

2. Викрутив сї з біди. (Наг.

Знач. вибрехав ся, видобув ся з біди якимсь не конче чесним способом. Пор. Zátur. V, 108.

3. Викрутив сї з рук як слиж. (Наг.) ...як пискир. (Наг)

Вирвав ся, про проворного, зручного або брехливого та хитрого чоловіка.

Вилапати. 1. Вилапав го на горячім учинку. (Збар.)

Знач. зловив при злочинї, пор. латинський правний термін: capere in flagranti, певно первісно про палїя, якого зловлено на місцї пожежі.

Викурити. 1. Викурив го як лиса з ями. (Наг.)

Знач. вигнав, вистрашив. Натяк на звісний мисливський спосіб виганяти лиса з ями димом. Те саме Adalb. Wykurzyć 1.

Вилабудати ся. 1. Ще я сї вилабудаю з біди. (Наг.)

Знач. хоч не легко, але видобуду ся з лиха, дороблю ся чогось.

Вилет. 1. На вилетї бути. (Гнїдк.)

Знач. ось-ось відійду, ось-ось мене відпустять або проженуть із місця.

Вилетїти. 1. Вилетит воробцем, не спіймаєш червінцем. (Кол.)

Лихе слово, сказане в гнївi та пересердю, не вернеш пізнїйше, хоч і як його жалуєш.

2. Вилетит як шпак, люде зробjит як сак. (Наг.)

Про людське слово, поговір, що розходячись чим раз далї росте, набирає дивовижних розмірів. Пор. лат. Fama crescit eundo.

3. Вилетїло ми з памjити. (Наг.)

Знач. забув. Пор. висше Викинути 2.

4. Десь з тебе вилетїло так борзо! (Наг.)

Оклик здивованя, коли хтось пообідавши недавно заявляє, що вже знов голоден.

Вили. 1. Вильми молоко їли! (Рава Р.)

Жартлива характеристика самохвалька, що величає ся своїми достатками.

2. То би на вили взьити тай ще підтрісти. (Наг.)

Образ узятий із молоченя: змервлену вимолочену солому беруть на вили і потрясають („підтрісають"), щоб із неї висипало ся все зерно. Говорять про трудну, замотану справу, в якій треба добре намучити ся, поки дійде ся ладу.

3. То ще вилами на водї писано. (Наг.)

Знач. хто знає ще, як то буде, се справа зовсїм непевна, нема що покладати на неї надію. Пор. грец. *καθ' ὕδατος γράφειν*, лат. in vento et aqua scribere E. Rot. 321).

4. Як вилами сьвіт пхати. (Гнїдк.)

Знач. жити в бідї, в тяжкій працї і клопотах.

Вилиця. 1. Вилицї лупа́ют від зимна. (Бор.)

Говорить ся про почуте сильного холоду на зубах.

Вилїзти. 1. Вилїзла би з тебе кила! (Наг.)

Прокляте. Кила—Bruch, пропуклина.

2. Вилїзли би ти очи з голови! (Наг.)

Прокляте, знач. бодай ти ослїп.

3. Вилїзло шило з мішка. (Кол.)

Знач. правда таки виявила ся. Пор. польське Wyszły szydła z motowidła (Adalb. Szydło 9).

Вилїчити. 1. На другий бік вилїчити. (Гнїдк.)

Знач. лїками довести чоловіка до смерти. Пор. нїм. Richtig kurirt, Arm und Bein entzwei gebrochen. Wand. II, 1728 (Kuriren 8)

Вилки. 1. На вилки ставити. (Гнїдк.)

Значіне для мене неясне. Може те саме, що ставити на вістрю меча?

Вилупити. 1. Вилупи з колїна, а дай му! (Наг.)

Знач. візьми відки хочеш. Натяк на дитячу забавку, при якій щільно до купи стуленими обома долонями бють по колїнї і впевняють, що там бряжчать гроші.

2. Ледво сї вилупило, а вже яке мудре! (Наг.)

Говорять про молоду скотину, пташеня, а також про дитину.

3. Тадже ти не вилупю з колїна! (Наг.)

Знач. не дам, бо не маю відки взяти. Пор. вище 1.

Вилляти. 1. Як би вилляв. (Гнїдк.)

Знач. такий подібний, такий гладкий, гарний.

Вимести. 1. Вимету ним хату, як ми ще раз прийде. (Наг.)

Образово: буду ним кидати, волочити по хатї як мітлою, буду бити, викину з хати.

Вимівка. 1. Вимівку легко найти. (Наг.)

Легко витолкувати, оправдати те, що вже зроблено або чого чоловік не хоче зробити. Те саме Adalb. Wymówka 8; Wand. I, 189 (Ausflucht 1); Zátur. V, 121.

2. Найде вимівку, як миш дїрку. (Льв.)

Про балакучого, брехливого чоловіка, який уміе збрехати не надумуючись. Пор. Wand. V, 866 (Ausrede 13).

3. Перша вимівка: всьому винна дївка. (Вік.)

Очевидно натяк на звісну recherche de la paternité. Жартують із чоловіка, що оправдує ся якимись недоладними або очевидно видуманими арґументами.

Вимовити. 1. Вимовив си тото при згодї. (Наг.)

Знач. поклав таке усліве, жадав того. Жартливо, коли хтось пристав на згоду і потім показало ся, що його обдурили.

2. Вимовив ся нехотячи. (Пужн.)

Сказав те, чого не повинен був або не бажав сказати, вирвалось йому слово.

3. Вимовиш слово, нещістьи готово. (Наг.)

Нераз одним словом чоловік може наробити собі богато лиха.

4. Не вимовит анї слова. (Наг.)

Про чоловіка, що розсердивши ся мовчить уперто.

Винен. 1. Бодай той здоров був, що мінї винен! (Городен.)

Жартливо про довжника, що не квапить ся віддавати довг. Scil. як буде здоров, то менї віддасть.

2. Винен ци не винен, а терпіти повинен. (Наг.)

Говорять при всяких громадських нещастях, пожежах, повенях, які не перебирають винуватих чи невинуватих.

3. Винен Богу душу. (Наг.)

Говорять про чоловіка простого, недогадливого і незачіпливого, який нїкому не робить кривди, инколи з іронїчним відтїнком, бо, мовляв, занадто глупий на се. Пор. Wajnd. IV, 372 (Schuldig 9, 38).

4. Винного двома батогами не бють. (Ільк.)

Висловлено старий юридичний прінціп, що за одну провину не слїд карати два рази. Пор. у Нїмців: Der Schuldige muss oft doppelt bezahlen. Wand. IV, 374 (Schuldig 21).

5. Він хіба плотам не винен. (Лімна)

Знач. усюди задовжений, кождому сусїдї винен. Поляк каже: On tylko figurze nie winien (Adalb. Winny 8); пор. Wand. IV, 373 (Schuldig 29, 32).

6. Даю ся винним. (Збараж.) Кладу ся... (Колом.)

Знач. признаю ся до вини. Пор. латинське Mea culpa.

7. За єдного винного сто невинних гине. (Мінч., Петр.)

В житю аж надто часто невинуваті відповідають за чужу провину. Говорять головно про війну. У Поляків: Przy winnym i niewinnemu się dostanie (Adalb. Winny 9).

8. На винного шию брати. (Гнїдк.)

Значінє не зовсїм ясне. Мб. брати знач. брати горівку, напивати на кошт винуватого. Але слово „шия“ натякає на давнї карні звороти: „дати шию“, „скарати на горлї“, якими означувано кару смерти. А в такім разї який ідейний підклад поговірки?

9. Нїчого собі не винні сьмо, йно добре слово. (Ільк.)

Говорять противники при перепросинах, залагодивши вже суперечку між собою і приступаючи до могорича, без якого й „добре слово“ не скажеть ся. Пор. Wand. IV, 373 (Schuldig 37).

10. Сам собі винен. (Наг.)

Говорять про чоловіка, що самохіть попав у біду або взагалї про такого, якому не спочувають у нещастю. Пор. Wand. IV, 371 (Schuldig 4).

11. Та кобим хоць що винен був! (Наг.)

Нарікає чоловік, що потерпів не за свою вину.

12. Той винен, кого тут нема. (Збар.)

На неприсутного найлекше зложити вину, бо він не може боронити ся. Те саме Adalb. Winny 11.

13. Хто винен, віддати повинен. (Залїсє)

Затягнений довг треба сплатити. Те саме Adalb. Winny 2; пор. Wand. IV, 364 (Schuld 1).

14. Чи я тому винна, що перина зимна? Як би було Петра, вона б була тепла. (Сор.)

Жартливо відповідає чоловік, якого винуватять за якусь справу, в якій він зовсїм не винуватий.

15. Що я тому винна, що Господь язик без кістки сотворив? (Кал.)

Огризає ся жінка, якій докоряють за балакучість або за ширене спльоток. Язик без кістки див. Adalb. Język 8, 12, 64; Zátur. V, 247 і далї у нас Язик.

16. Як я що винен, най перед вашими очима як віск скапаю. (Корч.)

Капане воску зі сьвічки в церкві „на винуватого“ грає визначну ролю в юридичних поглядах нашого народа, пор. Етн. Зб. V, 194.

17. Я не винен, вуйна винна, вуйна дати не повинна. (Наг.).

Звиняє ся жартливо парубок, коли йому дорікають зносинами з замужною жінкою.

18. Я не винен за макове зерно. (Наг.)

Знач. не винен анї крихітку. Макове зерно як символь найменшої дрібниці пор. висше Видїти 32.

19. Я тому не винен, так мінї Бог дав. (Наг.)

Говорить калїка, але також жартуючи лїнивий, якому докоряють, що не хоче робити або за мало робить.

Винести. 1. Винесли би тї на окопище! (Наг.)

Прокляте. Окопище — жидівське кладовище або місце, де закопують падлину. Знач. щоб тебе признали негідним християнського похорону, а поховали разом з Жидами.

2. Не виноси сьмітьи з хати! (Наг.)

Не розголошуй того, що дїє ся в хатї, прим. коли твої хатнї сварять ся або бють ся. Пор. Adalb. Śmiecie 5; Wand. II, 1236 Kehricht 1).

3. Так ся винїс, як би го хто вимів. (Луч.) ...як непи́шний. (Наг.)

Забрав ся, пішов мовчки або поспішно, боячись чогось.

Вино. 1. Дав на вино, на ладан, на церковні витребеньки. (Дар.)

Жартують із чоловіка, що справляє часто молебнї та церковні відправи.

2. Менї склянка вина, а тобі гак і драбина. (Залїсє)

Відповідь сердитого пяниці на докори, що пє богато і марнує добро.

Винуватий. 1. Двома бичами винуватого не бют. (Гнїдк.)

Пор. висше Винен ч. 4.

Винюхати. 1. Винюхав би земне серце. (Наг.)

Знач. вислїдив би річ навіть заховану в землї. Земне серце, рід труфлї, росте инколи до половини або й цїлком у землї. Деякі селяне мають такий нюх, що занюхають місце в лїсї, де находять ся земні серця і випорпують їх із землї.

2. Десь він то винюхав. (Наг.)

Знач. десь вислїдив, винайшов. Пор. Zátur. VI, 574.

Виобертати. 1. Виобертав го на всї боки. (Наг.)

Знач. вибив або вимучив, ганяючи ним на всї боки при роботї.

Виопалати. 1. Виопалав нев, аж пити просила. (Голоб.)

Говорять про дївчину, яку парубок натомив у танци. Опалати — підкидати в гору на решетї або в коритцї зерно, щоб вичистити його від грудок і трини.

Виостєгати. 1. Виостьигав го, що сї влїзло. (Наг.)

Набив прутом або палкою, пор. рос. стегать.

Випадає. 1. Випадає ци не випадає, а як треба, то мус. (Наг.)

Знач. супроти невідхильної конечности мусять уступати на бік огляди на чемність, на конвенціональні форми.

2. Як не випадає, то не роби. (Наг.)

Не випадає — es geziemt sich nicht, з огляду на загальну опінїю, а не з огляду на саму суть дїла. Говорять іронїчно такому, що заслонює ся від якогось дїла оглядами на конвенціональну чемність.

3. Що не випадає, то не випадає. (Наг.) ...то не подоба. (Кол.) ...то сї не годит. (Яс. С.)

Властиво тавтольоґія, для скріпленя одної думки, що щось не слїд, не прилично робити або мовити.

Випадок. 1. Без випадку сї не обійдеш. (Наг.) ...чоловік не прожиє. (Кол.).

Випадок тут у значіню лихої пригоди, нещастя.

2. Борони Боже від випадку! (Наг.)

Додають як формулу благословенства говорячи про новий дім, про гарне збіже, то-що, де можна думати, що хтось позавидує або нашле шкоду.

3. Випадок ми сї став. (Наг.)

Знач. мене спіткала несподївана, звичайно немила пригода.

4. За випадок не ручу. (Наг.)

Знач. за несподіваний, непередвиджений зустріт обставин, які можуть зробити неможливим додержанє слова, сповненє обіцянки.

5. На випадок, чого не дай Боже. (Наг.)

Говорять допускаючи хоч на хвилю якусь нещасливу евентуальність.

Випаздерити. 1. Випаздерив го, аж дрантьи летїло. (Наг.)

Знач. набив сильно. Пáздерити, вúпаздерити — тїпати так як коноплї, щоб очистити їх від паздїря, пор. Желех. II, 596, з кепським наголосом.

Випазолити. 1. Випазолю ти очи, як ще раз до мене прийдеш. (Наг.)

Грозила жінка безсоромному сусїдови, що не давав їй спокою своїм залицянєм. Вúпазолити — випарити окропом, у Желех. нема.

Випалити. 1. Випалив як з фузиї. (Наг.)

Вдарив з лускотом, образово: сказав якусь несподївану, прикру або добру новину.

Випарити. 1. Випарив го як у лазни. (Дрог.)

Знач. набив або налякав, видержав у трівозї, так, що той аж потом обливав ся.

2. Випару, аж на ню не зможеш сїсти. (Наг.)

Набю по задї прутом, висїчу.

3. Випарю, аж г—ця огню дасть. (Збар.)

Набю сильно. Образ узятий із кременя, по якому бючи добувають іскри.

4. Так тї випару, аж буде с—а горіти. (Наг.)

Знач. набю; грозять особливо малим дїтям.

Випантрити. 1. Випантрив би і під землев. (Снят.) Випанїтрував... (Наг.)

Про догадливого, бистрозорого, такого, що любить усюди нишпорити, всього дошукувати ся. Пáнтрити, панїтрувати, чи не з лат. penetrare?

Випас. 1. На випас го дав. (Наг.)

Іронїчно про батька, що дав свою дитину в найми. Підгірські селяне, хто держить вівцї, дають їх на лїто в гори на випас.

2. На добрім випасї був. (Лім.)

На добрій паші, на добрім стравунку, знач. добре годований, гладкий.

Випасти. 1. Випав би ти зад! (Наг.)

Значіне двояке: 1) щоб тебе висікли різками, так щоб тобі шкіра облізла з заду; 2) гумористичне кравецьке прокляте: щоб у тебе подерли ся штани і ти мусїв купувати нові, пор. висте Бог ч. 172.

2. Випав му з ласки. (Наг.)

Знач. стратив ласку в нього. Пор. Adalb. Wypaść 4.

3. Випаде колись чоловікови меже людий піти. (Голоб.)

Прийде потреба забавити ся з людьми, піти до коршми або в гостину.

4. Випаде ще такий чьис! (Наг.)

Знач. прийде пора відповідна для якогось дїла.

5. Випала ми дорога. (Наг.)

Знач. зайшла конечна потреба рушати в дорогу. Пор. пісню:

Ой бувай же ми, Гапусуню, здорова,
Бо ми випала на Вкраїну дорога. (Наг.).

6. Випала ми нагла потреба. (Наг.)

Знач. прийшла несподївано.

7. Випало ми з тьимки. (Наг.)

Знач. забув. Память уявлена як якась посудина, решето, пор. Wand. I, 1392 (Gedächtniss 1) і далї Память.

8. Випало ти з кишки. (Наг.)

Знач. ти зголоднїв. Звичайно згірдно до ненажери.

9. Гет ми випали підошви. (Наг.)

Знач. 1) подерли ся чоботи; 2) натомив ноги, ходячи довго а безхосенно за якимсь дїлом.

10. Я не випав нїкому з під фоста. (Наг.)

Знач. я не такий остатнїй, я також щось варт. Пор. Adalb. Wypaść 1.

Випасти ся. 1. Випас сї на нашій праци. (Наг.)

Вигодував ся, а далї розбогатїв із чужої працї.

2. Випас сї як пацюк. (Наг.) ...як бик. (Наг.)

Про грубого, товстого чоловіка. Пор. Adalb. Wypaść się 5.

3 Випас черево як нецки. (Наг.)

Вигодував, виситив. Говорять про товстого, лїнивого чоловіка.

Виперти ся. 1. А випер би сї тебе Пан Біг на страшнім судї! (Наг.)

Прокляте, про чоловіка, який прим. у судї заперечує річ, що сам бачив, або зробив.

2. Випер би сї Бога. (Наг.)

Про брехливого чоловіка, який готов заперечити найбільш очевидну річ.

3. Виперло би з тебе дух! (Наг.)

Прокляте: щоб ти вмер серед тяжкої муки.

4. Випер сї в живі очи. (Кол.)

Заперечив таку річ, яку люде бачили на власні очи.

Виписати. 1. Виписав му аз і буки. (Кол.)

Знач. набив буком.

2. Випишу я ти на тій картї, що ї до люстра читают. (Льв.)

Знач. набю по задку.

Випити. 1. А то випив гіркої! (Кол.)

Зазнав прикрости, натерпів ся нужди.

2. А що, випив єс там добре? (Наг.)
Жартом, знач. набили порядно? насварили?

3. Випив, анї сї скривив. (Наг.)
Коли хтось випив міцної горівки, не даючи пізнати по собі, що його запекла·

4. Випив би, видиш, цїлу бочку, як би перед нього поставити. (Наг.)
Про пяницю.

5. Випив дві тай то не повні. (Терн.)
Жартують із чоловіка, якого в гостинї набили або наганьбили.

6. Випив тай не захлиснув сї. (Наг.)
Коли малий дїтвак випє повну чарку, а також коли хтось пє на чужу кривду, при якійсь справі.

7. Випий Іванку бляшанку, а за дві заплати. (Ур.)
Жартують із пяниці, якому звичайно приходить ся платити далеко більше, ніж випив сам.

8. Випиймо, аби сї дома жінки не нудили! (Наг.) ...не журили (Яс. С.)
Приговорюють пяниці заохочуючи один одного до питя.

9. Випийте й закусїт, а на завтра до себе просїт. (Наг.)
Говорить жартливо господарь, запросивши до себе сусїдів на почастунок.

10. Випийте, най вам дармо не стоjит. (Наг.)
Жартливо, коли хтось при почастунку дає стояти повній чарцї.

11. Випили й закусили, а на більше не просили. (Голоб.)
Жартуючи говорять про коротку гостину.

12. Випити а не закусити, то гріх. (Дрог.)
Жартують при гостинї, домагаючись закуски після чарки. Пор. Wand. IV, 1310 (Trinken 69).

13. Випити би сї випило, взїсти би сї взїло; коби ще потому полежьити дали, тож то би добрі були! (Голоб.)
Так передразнював господарь лїнивого слугу.

14. Випити дали, а затички не дали. (Наг.)
Жартливо домагають ся закуски по чарцї.

15. Він би випив море! (Наг.)
Про непросипного пяницю.

16. От там то я випивала по дві неповні! (Коб.)
Знач. там то зазнала біди та недостатку.

17. Такої-м там випив, аж ми сї сьвіт закрутив. (Наг.)
Був у якімсь прикрім положеню, зазнав біди. Лихо уявлено в видї міцного, пяного напою

18. Хто не випє до дна, той не зичить добра. (Ільк.)
Так заохочують пяниці один одного при почастунку. Подібне у Нїмців: Trink aus bis auf den Grund, das ist dem Leib gesund, Wand. V, 880 (Austrinken 6, 5).

19. Що не випю, тобі лишу. (Наг.)
Відповідає чоловік-пяниця жінцї, що лає його за пянство. Пор. пяницьку пісню:
Здоров, здоров, товаришу!
Що не випю, тобі лишу. (Кол.)

20. Як випєш а не заткаєш, то горівка вдарит до голови. (Цен.)
Заткати — закусити.

Випімнути. 1. Випімне ми кождий кусник хлїба. (Наг.)

Про скупого, завидющого чоловіка, що любить докоряти чи то слузї, чи своїй сїм'ї, що їдять за богато.

2. Випімнув му весь рід до девјитого поколїньи, до десьитого почитáньи. (Наг.)

Коли хтось у сварцї чіпає та проклинає не лише присутного противника, але його рідню живу і мертву.

Виплакати. 1. Виплакалам очи за ним. (Наг.)

Знач. ослїпла від плачу, образово: плачу раз у раз, не бачучи сьвіта за сльозами.

2. Виплач сї, лекше серцю стане. (Дрог.) ...на серци ти лекше... (Наг.)

Загально звісна поява, що сльози влагоджують нервове зворушенє. Пор. Čelak. 195; Wand. V, 880 (Ausweinen 1).

Виплата. 1. Буде колись виплата меже нами! (Наг.)

Погроза: буде обрахунок взаїмних кривд, буде кара, пімста.

2. Буде тобі в ката виплата. (Кол.)

Знач. попадеш ся в катові руки, згинеш не своєю смертю, а на шибениці. Пор. Wand. II, 508 (Henker 30).

3. Станемо на єдній виплатї, ци бідні ци богаті. (Яс. С.)

Знач. станемо однаково на божім судї, де всякому буде віддано по справедливости.

4. То всьо прийде до виплати. (Дрог.)

Знач. за всяке зле дїло буде кара, нїщо не буде подароване.

Виплатити. 1. Виплатив му до ґрейцарьи. (Наг.)

Знач. усе, що був винен. Пор. Wand. I, 187 (Ausbezahlen 1).

2. Виплатит вам Пан Біг ласков свойов. (Наг.)

Говорить бідний чоловік, що не має чим віддячитись за одержане добродїйство.

3. Виплачу я сї тобі ще з процентом. (Наг.) ...з лифов. (Косс.)

Знач. помщу ся за свою кривду, за твоє зло віддам тобі ще гіршим.

4. Не виплачу сї з того довгу до смерти. (Наг.)

Не конче про грошеву сплату, але також про велику вдячність

5. То ми сї в дубельт виплатит. (Наг.)

Знач. се менї принесе подвійну або загалом велику користь. Дубельт — з нїм. doppelt.

Виплекати. 1. Виплекав, як баба дївку. (Голоб.)

З насьміхом говорять про щось ненормально розвите, прим. якийсь член тїла або худобину.

2. Виплекалам дїтину, та в лиху годину. (Наг.)

Говорить мати про невдалу, ледачу дитину, або таку, що вмерла передчасно.

Виплести. 1. Ану виплети з г—а батіг! (Цен.)

З нездалого матеріялу не зробиш нїчого придатного.

2. Не виплете з г—а батога. (Ком.)

Значінє те саме, що й попереднє.

Виплисти. 1. Аж он де виплив! (Дрог.)

Говорять про чоловіка, що віддалив ся геть і десь далеко дав про себе знати Уявлено його як нурця, що тут пронер у воду, а виринув геть десь далеко.

2. Виплив би ти й той розум, що го не маєш! (Наг.)

Прокляте, знач. щоб ти здурів, хоч і без того дурний. Розум уявлений тут як якийсь плин розлитий у людськім тїлї.

3. Виплило ми з гадки. (Голоб.)

Знач. забув, перестав думати про се, позбув ся турботи.

Виплодити. 1. Виплодив карамху! Наг.)

Про батька, у якого богато дрібних дїтей, а також про чоловіка, якого присїли воши.

Виплюнути. 1. Виплюнь і ногов затри! (Наг.)

Говорять чоловікови, що журить ся якоюсь марницею або якимсь поганим дїлом, негідним його турботи; мовляв: покинь про се думати!

Виповісти. 2. Виповів ми службу. (Наг.)

Знач. заявив, що далї не потребує моєї служби. Жартливо говорять також про бездушні річи, прим. про одежину, що подерла ся, або про хлїб, що минув ся.

2. Виповів, що мав на серци. (Дрог.)

Признав ся до всього, висловив свій жаль або причини свойого невдоволеня.

3. Виповів, як з книжки вичитав. (Наг.)

Виложив якусь річ ясно і гладко, або сердито.

4. Не виповів би моєї біди й за три дни. (Наг.)

Жалує ся чоловік прибитий ріжнородним лихом.

Виполошити. 1. Виполошив го, як заяцьи з капусти. (Цеп.)

Вистрашив, вигнав із криївки.

Випостити ся. 1. Випостив єм сї, що й сьвіта не виджу. (Наг.)

Після великого посту у наших селян справдї буває тзв. куряча слїпота.

2. Випостив сї, як миш у церкві. (Наг.)

В церкві миш не має що їсти.

3. Випостив сї як на пущи. (Дрог.)

Довго постив, жив не доїдаючи, мов пустинник у пустинї. Нїмець каже: Wer nicht fasten will, muss nicht in die Wüste gehen, Wand. I, 937 (Fasten 23).

4. Хто сї випостит, той сї вичистит. (Цеп.)

Вичистить мб. у двоякім значінню: 1) виголоднїє ся і 2) у нього мине ся злість, завзяте, вороговане, грішні думки. Пор. нїмецьке: Man lass einen ein Zeitlang fasten, so vergeht ihm das Tanzen, пор. Wand. I, 937 (Fasten 16, 17).

5. Хто сї випостит, тому всьо смакує. (Наг.)

Пор. нїмецьке: Wer lange gefastet hat, dem sind rohe Bohnen süss. Wand. I, 937 (Fasten 21).

Випотрошити. 1. Випотрошу з тебе кишки! (Наг.)

Погроза в сварцї. Знач. убю на місцї, розідру.

Виправити. 1. А то виправлений язик, як юхтова скира! (Наг.)

Говорять про язикатого, брехливого чоловіка, що любить обмовляти иньших.

2. Виправив би з дїтька довг. (Лол.)

Про впертого, безличного, енергічного чоловіка. Натяк на казку про міцного наймита, що ходив до чорта вспоминати ся господаревого довгу, пор. Етн. Зб. I, 73 (вказана лїтература в ноті).

3. Виправив го за море с-ти. (Наг.)
Вислав десь далеко по якусь марну річ або просто для жарту.

4. Виправив го на тамтой сьвіт. (Наг.)
Знач. убив, замучив на смерть або довів до смерти лїченєм.

5. Виправив сї на вівсї. (Наг.)
Первісно про коня, що їдячи овес виглядає гарно; образово і з насьміхом про чоловіка, що здоров і виглядає добре не вважаючи на пісну і погану (вівсяну) їду. Часто жартують так із Бойків, що живуть переважно вівсяним хлїбом.

Випрати. 1. Виправ го, аж луск ішов. (Наг.)
Знач. набив; порівнане взяте з прання білизни, при чому йде лускіт від праників.

Випровадити. 1. Випроваджу я тебе с псами. (Наг.)
Знач. вижену, ще й псами затровлю.

2. Випровадив го в поле. (Дрог.)
Знач. одурив, ошукав; поле тут рівнозначно з бездоріжєм.

3. Випровадив го з парадов. (Наг.)
Іронїчно, знач. в лайкою і побоями.

4. Випровадив сї на Пота́лове. (Дрог.)
Знач. умер. У Дрогобичі був колись міщанин Потала, якого ґрунт закуплено під міське кладовище. Та в приповідцї є й гра слів, бо Потала зближуєть ся з потанути — пропасти, щезнути, вмерти.

5. Випровадив ся до Закопаного. (Черт.)
Знач. умер. Приповідка мб. новійшої формациї, коли польська місцевість Закопане зробила ся звісною і в східній Галичинї і дала привід до сеї гри слів (Закопане — могила, в яку закопують покійника).

6. Випровадив ся своїм власним коштом. (Льв.)
Знач. забрав ся геть, винїс ся зо скандалом, не сьміючи протестувати.

7. Випровадит він тебе по за хрест. (Вік.)
Знач. одурить, отуманить. Хрести поставлені на роздорожах на Поділю, особливо зимою — одинокі знаки, що показують, куди йде дорога. Випровадити по за хрест значить стілько, що звести з дороги на манівцї.

Випроси. 1. Пішов на ви́проси. (Лол.)
Знач. на жебри, у старцї.

Випросити. 1. Анї випросити, анї вимолити. (Наг.)
Про твердосердого, немилосерного чоловіка, у якого годї добити ся ласки.

2. Борше би випросив у пса кість, як у скупого кусник хлїба. (Наг.)
Пес глоджучи кість дуже сердитий і не любить випустити її з зубів.

3. Випросив го з хати. (Льв.)
Чемно або й не дуже чемно позбув ся його, прогнав із своєї хати.

4. Випрошу я в Бога на тебе тьижке безголовји. (Наг.)
Говорить покривджений чоловік кривдникови.

5. Ледвом сї випросив від тої ласки. (Наг.)
Ласка тут іронїчно, в значіню якогось клопітливого обовязку або порученя.

6. Так у нього випросиш, як у бика молока. (Наг.)
Говорять про скупаря, у якого годї випросити що небудь.
7. Чого не випрошу, то й так озьму. (Голоб.) ...то видру. (Наг.)
Говорять про злодїйкуватого або напастливого чоловіка. Навпаки у Поляків: Czego nie wyprosisz, nie wydrzesz. (Adalb. Wyprosić.).
8. Ще я си випрошу кусень хлїба. (Наг.)
Говорить калїка, немічний чоловік, що не може вже заробляти на хлїб.
9. Як не випросит, то вигрозит. (Лол.)
Знач. добуде коли не просьбою, то погрозою.

Випсикати. 1. Випсикав го, як кота. (Наг.)
Відстрашив від чогось самими словами, лайкою або погрозами.
2. Ого, мене не випсикаєш! (Наг.)
Знач. мене не залякаєш, я не бою ся марної погрози.

Випташити. 1. Випташив зерно з сусїка. (Наг.)
Про домашнього злодія, що по троха, неспостережено випорожнив сусїк, немов птах видьобав зерно по зерну. Пор. висше Видзьобати 1.

Випулити. 1. Випулив очи як цибулї. (Лол.) ...як индик. (Лол.)
Про чоловіка з витріщеними очима або про такого, що вдивляє ся в щось сильно, дивує ся чомусь.

Випустити. 1. Випустив дух як обух. (Збар.)
Говорять, коли хтось у компанії наробив смроду, так що аж у ніс ударило.
2. Випустив сї в далеку дорогу. (Наг.)
Знач. вибрав ся, з відтїнком того значіня, що не приготовив ся добре або що се дорога небезпечна.
3. Випустив таке, чого не міг здержати. (Збар.)
Жартують, коли хтось у товаристві голосно випустить ґаз, або скаже якусь дурницю.
4. Випустиш слово, то вже не спіймаєш. (Кол.)
Про необережне, сердите слово, яке сказати легко, але годї зміркувати і відвернути його наслїдки. Пор. Wand. V, 402 (Wort 117); Čelak. 79.
5. Зараз тут з тебе випущу кишки! (Наг.)
Знач. убю, проколю.
6. Не випущу тї з рук живого! (Наг.)
Погроза: вбю на смерть.
7. Що раз випустиш, то вже не ззїмаєш. (Наг.)
Говорять рибаки про рибу, яку часом беручи з сїти випустить дехто з рук і вона втече; загалом: що не вдало ся від першого разу, сього не зробиш добре.

Випуцувати. 1. Випуцував го, як цїсарську ремунду. (Наг.)
Знач. вилаяв на всї заставки. Ремунда, з французького remonte (військовий термін) — кінь, шкапа.

Випчихати ся. 1. Випчихай сї, поки то зробиш. (Наг.)
Знач. не зробиш того, не твоя сила, не зумієш.
2. Треба сї випчихати, поки відти виїхати. (Дрог.)

Мовив візник, заїхавши в невилазне болото.

Випхати. 1. Випхали дурного на божу дорогу. (Кол.)

Знач. обдерли (свояки чи сусїди), обграбували, зруйнували і пустили в старцї за жебраним хлїбом.

2. Випхали ї за нього, як у болото. (Наг.)

Знач. присилували ї вийти замуж за нелюбого чоловіка.

3. Дай ся випхати! (Льв.)

Знач. ти такий дурний, непотрібний, що слїд би тебе випхати мов заграничну звірину і показувати за гроші як куріоз.

Випхнути. 1. Випхнули го за двері, аж носом землю запоров. (Наг.)

Пхнули, аж упав викинули.

Випяти. 1. Випjив за нього г—ю. (Дрог.)

Знач. відвернув ся від него, покинув його в бідї, показав ся невдячним.

2. Він ще колись на тебе с—ку випне. (Кол.)

Знач. відплатить невдячністю за твоє добро, покине тебе в бідї.

Вир. 1. В сам вир попав. (Кол.)

Знач. у найнебезпечнїйше місце, в сїмю де повно незгоди, сварки, гризнї, в товариство, де бють ся.

2. Хіба виру шукати, де найглїбше. (Снят.)

Вислов розпуки: хиба втопити ся.

3. Як у вирі вода, так мінї голова сї крутит. (Наг.)

Говорить чоловік у великій турботї, не бачучи виходу зі свого лиха.

Вирабляти. 1. Таке з ним вирабjије, мало на голові не ходит. (Наг.)

Знач. тїшить ся, жартує, бавить ся, або також: сварить ся, бе ся.

2. Що ти вирабjијеш та витворуєш? (Наг.)

Окрик досади: які збитки, жарти, непотрібні річи ти робиш!

Виратувати. 1. Виратував го, як кота від сала. (Наг.)

Жартливо: позбавив його якоїсь потрібної, любої річи, довів до бідноти.

Вирахованє. 1. Нїц вирахова́ньи не маєш. (Наг.)

Говорять до легкомисного, добродушного чоловіка, що тратить свої засоби не питаючи, що лишить ся йому самому.

Вирахуваний. 1. Ви́рахуваний як Жид. (Льв.)

Знач. чоловік, що вміє числити ся зі своїми засобами, еґоіст, скупий.

Вирахувати. 1. Вирахував на пальцьох. (Наг.)

Вичислив, висловив усї свої жадання або кривди.

2. Вирахую ти сї з кождого ґрейцарика. (Наг.)

Знач. викажу, куди я що видав.

Вирвати. 1. Аби йому вирвало, що йому наймилїйше, як він мінї вирвав мою працю. (Залїщ.)

Прокляте. Вирвало тут у значіню: аби якийсь демон ухопив. Натяк на жидівського ангела смерти, який буцїм то що року в судний день „вириває“ одного Жида, знач. забирає його з тїлом так, що нїхто не знає, де він подів ся.

2. Бодай тї вирвало та вихопило з меже миру хрещеного! (Наг.)
Прокляте: щоб ти згинув нагло. Див. увагу до ч. 1.

3. Вирвав ся як гола з колопень. (Войн.)
Знач вискочив з несподіваним дотепом, з недорічною увагою. Беручи коноплї жінки задля задухи роздягають ся нераз до сорочки. У Поляків: Wyrwał się jak Filip z konopi. (Adalb. Wyrywać się 3).

4. Вирвало би тї, як Жида в судний день! (Наг.)
Прокляте: щоб ти нагло згинув, пор. висше ч. 1.

Виректи. 1. Виречу сї всього, абим тебе не видїв. (Наг.)
Вислов знеохоти, омерзїння: покину дїло розпочате спільно, дім, сїмю і т. и.

2. Він би сї вирік Бога за ґрейцар. (Кол.)
Говорять про захланного, ненаситного чоловіка.

3. Не вирче й слова, так сї завзьив. (Кривор.)
Коли селянин загнївае ся на кого, то не говорить до него, не витае ся, не товаришуе нераз цїлими роками.

4. Хто сї вирече роду, того сї рід вирече. (Наг.)
Виректи ся свойого роду вважае ся у селян тяжким гріхом, знаком великої безсердечности.

5. Що вирчеш, того не злижеш. (Кривор.)
Знач. даного слова не вернеш; коли скажеш комусь лихе слово або пообіцяеш щось, то вже поносиш й наслїдки. Пор. польське: Kto na kogo wyrczy, tego mu Pan Bóg styrczy. (Adalb. Wyrczyć (?) 1).

6. Як я би сї вирік тата-мами, то мене би сї Бог вирік. (Наг.)
Виректи ся, занедбати батька-матїрь — найтяжший гріх, за який Бог неминуче покарае.

Вирискати ся. 1. От то ми ся вірискав прийтїль! (Лол.)
Іронїчно: знайшов ся приятїль, що замість помогти та ще шкодить.

Вирихтувати. 1. А то-м сї вирихтував, аж ми в пйити пішло! (Наг.)
Знач. сам собі наробив біди, накликав клопоту. Від нїм. richten — кермувати, давати напрям. Слова зложені з richten мають найріжнїйше значіне.

2. Вирихтував го нам глум. (Кол.) ... на ікс. (Льв.) ... на пшик. (Наг.)
Знач. зробив йому якусь велику пакість, звів його пляни нї на що.

3. Вирихтую я тебе, що попамньитаеш! (Наг.)
Погроза: дам ся тобі в знаки, докучу тобі, помщусь на тобі.

4. Вірихтував го на гоц. (Кривор.)
Дословно: накермував його, себ то його дарабу, на водопад, на небезпечну бистрину; далї: обдурив, ошукав його, наробив йому шкоди, клопоту.

Вирівнати. 1. Вже я вам вирівнаю вашу шкоду. (Дрог.)
Знач. заплачу, відроблю за шкоду.

2. Вирівнае ще Пан Біг гори з долинами. (Наг.)
Знач. прийде ще однакова справедливість для бідних і богатих; доведесь іще гордому впасти, усмирити ся.

Вирід. 1. А то яки-сь вирід, не дїтина! (Наг.)
Про лиху, непосидющу дитину.

Вирізати. 1. Виріж ним до землї, аби сї аж ногами накрив! (Наг.)
Вирізав... аж сї... (Наг.)
Знач. кинь сильно, вдар ним до землї. Накрити ся ногами — задерти в гору ноги, упавши на землю плечима.
2. Вирізав будинки на цїле село. (Наг.)
Знач. вибудував високі, гарні, показні будинки.
3. Вирізав му межé-очи. (Наг.)
Знач. ударив у лице.
4. Вирізав прут, а самого ним бют. (Наг.)
Про чоловіка, що заварившн якусь колотнечу сам у нїй потерпів найбільше, що сам дав ворогам спосіб, як йому пошкодити.

Виробити. 1. Виробив свою силу на дїдьчу маму. (Рог.)
Говорить наймит або приймич, що стратив молоді лїта працюючи на чужих людей. Порівняй пісню:
Бідаж тому наймитови старому, малому,
Що виробив свою силу сам не знає кому. (Рог.)

Виродити ся. 1. Десь сї таке виродит, нї в вітцьи нї в маму. (Наг.)
Про невдатну, негарну, нездібну або злу дитину.

Вирости. 1. Виріс до неба, а дурний як треба. (Ком.)
Про великого а дурного чоловіка
2. Виростеш із того, не бій сї! (Наг.)
Знач. мине ся се лихо, перебудеш його; жартливо також про добро, мовляв: не тїш ся надто, зійдеш і ти ще на біду.
3. І я не в лїсї виріс, а меже людьми. (Наг.)
Говорить чоловік, якого занедбують у товаристві, обминають чаркою, — мовляв: і я варт того-ж, що й иньші люде.
4. Не виросте грушка на вербі. (Наг.)
Образово: з поганого роду, з лихого виховання не вийде добрий чоловік.

Вирунтати. 1. Ви́рунтав го з місцьи. (Дрог.)
Випхав, вигнав із якоїсь посади або з дому.

Вирушити. 1. Вирушив як на войну. (Наг.)
Коли хтось вибрав ся до якогось дїла з великими приготованями.

Вирядити. 1. Вирьидив го на тамтой сьвіт. (Наг.)
Знач. виправив, вислав, тоб то вбив або через занедбанє, моренє голодом довів до смерти.

Висадити. 1. Висадили мене аж на попівське місце. (Луч.)
Жартує підчас гостини той, кого посадять на чільнім місцї (на по́кутї) за столом, де звичайно саджають попа.
2. Іване, висади кіт на під, блохи попутай тай сьидь собі! (Орт.)
Жартують із жидівського наймита, коли сей жалує ся, що має богато роботи.

Висипати. 1. Висипав кости з воза. (Наг.)
Знач. випав із воза, коли віз перевернув ся, потовк ся сильно.
2. Висипав му вікна. (Наг.)
Значінє двояке: 1) вибив вікна; 2) повибивав або попідбивав очи.

Висїти. 1. Висит ти вуйко з носа. (Наг.)

Говорять до дїтей упоминаючи їх, щоб обтирали собі носа; іронїчно також до молодика, що мішає ся в розмову старших, мовляв: ти ще дитина.

2. Маю висїти за єдну ногу, волю за обі. (Мінч. Петр.)

Знач. маю відповідати або терпіти кару за дрібну річ, волю за велику. Пор. Lepiej za obie nodze wisieć (Adalb. Wisieć 4).

3. Ще на мнї висит довжок. (Наг.)

Знач. іще й доси залягаю з довгом, доси він не сплачений.

4. Що має висїти, то не втоне. (Ільк. Петр.) ...то сї ни утопит. (Кольб.)

Про злого чоловіка, якому, мовляв не страшна нїяка пригода, бо йому призначено висїти на шибеницї. Те саме у Поляків, Adalb. Wisieć 3, 6; Wand. II, 347 (Hangen 2); II, 350 (Hängen 50).

5. Як за єдну ногу висїти, так за дві. (Яс. С.)

Значінє те саме, що й висше ч. 2.

Вискакати. 1. Я собі це не віскакав, так мінї Бог дав. (Цен.)

Знач. се (якесь калїцтво, лихо або якась добра прикмета) прийшло менї не з жарту, не з власної волї, я я з тим уродив ся, або в загалї се прийшло на мене з божого допусту.

Вискочити. 1. Вискочив, як козак з маку. (Кол.)

Вирвав ся не в пору з якимсь дотепом. Те саме у Поляків Adalb. Wyskoczyć 2.

2. Вискочив як Сень з колопень. (Наг.)

Вирвав ся з чимось не до ладу, вийшов між людей голий або обдертий. Пор. висше Вирватись ч. 3.

3. Вискочило би ти око! (Наг.)

Прокляте, коли хтось скаче або бігає на перекір або на шкоду другому, пр. по траві, або де иньші коплють.

Вислaвити. 1. Вислaвили мі на все село, що-м богач. (Наг.)

Розголосили. пустили поголоску, розуміє ся, безпідставну.

2. Не дармо то люде вислaвjиют. (Наг.)

Знач. оповідають про когось дивні, не конче похвальні річи.

Вислуга. 1. Я вже на вислузї. (Наг.)

Знач. уже дослугую свого реченця у господаря, добуваю реченця кари ітд.

Вислужити. 1. Вислужив дві капітуляції. (Наг.)

Про наймита, що служив довго в однім місцї. Первісно про військову сгужбу, в якій одна капітуляция числила колись 12 лїт.

2. Вислужив сї в мами тай пішов до ями. (Яс. С.)

Про сина, що вмер дитиною або молодим парубком. Дитина поки мала, вважає маминою власністю і служкою, тілько пізнїйше переходить під батькову руку.

Вислухати. 1. Вислухає ще Господь мою молитву. (Кол.)

Говорять у сварцї, просячи в Бога всякого лиха на противника.

Вислухач. 1. Будь добрим вислухачом, будеш добрим повідачом. (Ільк. Петр.)

Хто вміє добре вислухати, той зуміє добре оповісти. У Білорусів: Будь першь вислухачимъ, а пóтымъ повѣдачимъ (Нос. 265); у Нїмцїв троха в иньшім значіню: Wie der Hörer, so der Lehrer. Wand. II, 782 (Hörer 7).

Висмаркати ся. 1. Висмаркай сї впереД, а потім ставай зо мнов до розмови (Наг.).

Говорить старий молодшому, коли сей бере ся в чім будь перечити йому.

Висмарувати. 1. Висмарую с—ку, аж ти спухне. (Наг.)

Знач. набю, висїчу.

Високий. 1. Високий як драбина (Наг.)

Про високого а худотїлого чоловіка.

2. Високий як дуб. (Наг.)

Про високого, статного, огрядного чоловіка. Те саме Adalb. Wysoki 2.

3. Високий як дуга. (Ільк.)

Про чоловіка високого а тонкого, згорбленого.

4. Високий як оборожина. (Наг.)

Оборожина — високий, сильно в землю вкопаний дрюк; на чотирьох таких дрюках держить ся, піднимає ся в гору або спускає ся в низ оборіг.

5. Високий як тика. (Дрог.)

Про високого а тонкого човіка. Те саме у Поляків Adalb. Wysoki 1.

6. Високий як тополї. (Наг.)

Про чоловіка високого а тонкого.

7. Високі пороги на наші ноги. (Ільк.)

Знач. се зананадто великі пани, щоб ми могли з ними товаришувати Пор. Adalb. Próg 3.

Високо. 1. Високо голову носит. (Наг.)

Знач. гордує нами, не добачає нас. Те саме у Нїмцїв Wand. II, 1522 (Kopf 540).

2. Високо ся дивити. (Гнїдк.) ...носити. (Гнїдк.)

Про чоловіка з надто великими претензіями, з високими намірами. Пор. вел. рус. Онъ высоко мѣтитъ.

3. Висше носа писок задирати. (Гнїдк.)

Іронїчно про надмірно гордого, претенсіонального чоловіка.

4. Не с—и висше, нїж с—ка виросла. (Льв.)

Знач. не вдавай надто великого пана, не пишай ся своєю силою анї своїм богацтвом по над міру того, що маєш дїйсно.

5. То для мене за високо. (Яс. С.)

Ся розмова занадто мудра для мене, я сього не розумію. Те саме у Нїмцїв Wand. II, 690 (Hoch 61).

6. Хто високо літає, тот низко сїдає. (Ільк.)

Хто має занадто великі претензиї, кладе собі цїли висші по над свої сили, той кінчить звичайно чимось дрібним і буденним. Загально розповсюджена приповідка. Пор. Adalb. Latać 2; Гильф. 2897; Wand. II, 690 (Hoch 63), Haller I, 13; Osm. Spr. 65; Wahl II, 45.

Висохнути. 1. Висох як на грьидах. (Наг.)

Гряди — два грубі дрюки в селянській хатї, укріплені між двома стїнами понад пічю. Сюди кладуть сушити ріжні річи: дрова, коноплї, шматє.

2. Висох як скіпа. (Наг.)

Про худого, виголоднїлого чоловіка. Скіпки робили давнїйше з сухої березини Польське: Wyschły jak trzaska (Adalb. Wyschły 3).

Виспати ся. 1. Виспав сї як повх. (Наг.) ...як борсук у ямі. (Яс. С.)

Знач. спав довго й твердо. Повх — звірик Myoxus glis.

2. Виспит сї й на камени. (Наг.)

Про молодого, якому не треба вигідного ліжка, засне дебудь. Те саме у Словаків (Zátur. VI, 440).

3. Виспиш сї як сорока на плотї. (Наг.)

Знач. не будеш мав коли спати, бо згонять до роботи (мова про наймита, невістку). Пор. польське: Wyspał się by mysz na pudle (Adalb. Wyspać się 3).

4. Виспю сї й на кулацї. (Наг.)

Знач. без постелї, без вигоди, буду спати де будь

5. Та ци виспиш ти сї коли в своїм житю? (Наг.)

Говорять з докором до такого, що любить довго спати.

Виспівати. 1. Виспівав усе як канарок. (Льв.)

Про злочинця, що признав ся до всього в слїдстві. Первісно про такого, що признав ся на тортурі, кричачи („співаючи“) на муках.

Висповідати. 1. Висповідав го, як у великий піст. (Наг.)

Знач. наганьбив, присоромив випоминаючи його погані вчинки.

2. Висповідаю я тебе без попа. (Цен.)

Знач. наганьблю, присоромлю перед людьми, набю.

Вистава. 1. Таке би лиш де на виставу післати. (Льв.)

Говорять про всяку незвичайну річ, але також про всяку комічну або дивовижну сцену, сварку або бійку.

Виставити. 1. Ви́став зробити. (Льв.)

У жарґонї львівських вуличників „ви́став“ знач. утїкай; вистав зробити — втекти; ся фраза перейшла і в околичні села.

2. Виставив на нього с-ку. (Наг.)

Знач. відплатив ся йому невдякою, занедбав його, покинув його. Пор. Випяти 1.

3. Виставив палець із вятїра тай каже: „Ов, слота!“ (Цен.)

Жартливо про лїнивого, який терпить через своє лїнивство, та приймає се лихо з певним гумором. Натяк на анекдоту про Цигана у вятїри, пор. Етн. Зб. VI, 545.

4. Вистав ніс на двір тай назад на піч. (Наг.)

Говорять до дїтей у зимі, які напирають ся, щоб їх пустили на двір із хати.

5. Виставила каплицю. (Дрог.)

Про жінку, що зробила цинїчний жест або про таку, що спить гола. Натяк на анекдотичне казане якогось попа, що посьвячуючи каплицю говорив з патосом: „Наша панї виставила! Але не гадайте, що щось там таке! Виставила каплицю, де приходите Богу молити ся“. Каплиця в значіню звісного жіночого орґана також у пісні:

Ой сїдїла на порозї тай підньила ногу,
А дїд мовив, що каплицї, тай сї молив Богу. (Наг.)

Вистати. 1. Вистало на рибу, вистане й на юшку. (Дрог.)

Образово: вистало кошту, заходу на більшу річ, то вистане й на меншу.

2. Вистане до самої смерти. (Наг.)

Кажуть про нову хату, до якої спроваджують ся, а також про якесь тяжке лихо, мовляв: досить менї сего до самої смерти, не треба, щоб ще повторяло ся.

3. Вистане до страшного суду. (Наг.)

Кажуть про труну або про одежу, в яку одягають мерця.

4. На то би й мене цїлого не вистало. (Наг.)

Про якийсь надто великий видаток, мовляв: на се не висталоб, як би й мене самого і все моє добро продати.

5. Не вистане мене на такі видатки. (Наг.)

Знач. мої засоби, мої сили за малі на се.

6. Не вистане скирка за ви́праску. (Наг.)

Знач. приготованя до якогось дїла довші, коштовнїйші, нїж сама та річ, про яку ходить. Пор. Adalb. Skórka 13.

Вистояти. 1. Вистояв єм хвалу божу, най буде Богу невимівно. (Наг.)

Знач. вислухав служби божої. Про „най буде Богу невимівно“ див. вище Бог 251. Вислуханє служби божої селянин уважає добрим і спасенним дїлом, певного рода заслугою перед Богом.

2. Вистояв перед дверима. (Цен.)

Про чоловіка, що довго і надаремно ждав на щось, просив чогось у пана чи у власти.

3. Іди гет, не вистоюй місце! (Наг.)

До уприкреного чоловіка, що просячи чогось стоїть довго на однім місцї.

4. Ледво-м вистояв на ногах. (Наг.)

Знач. мало не впав з ослабленя, але також: мало не кинув ся на когось з лютости.

5. Таки вистою свою чергу. (Кол.)

Знач. стоятиму доти, доки не прийде черга на мене; діждусь своєї черги, дібюсь свого права.

6. Чого тут вистоюєш? (Наг.)

Знач. чого дожидаєш, стоїш так довго?

Вистрілити. 1. Вистріль му в лоб, ци що знає. (Наг.)

Дословно: не розумітиме навіть тодї, коли будеш стріляти на нього, зовсїм дурний, тумановатий.

2. Вистрілив на вітер. (Наг.)

Дословно: вистрілив не міряючи нїкуди, на дармо; образово: сказав, обіцяв погрозив, а не сповнив того.

3. Вистріль му на віват! (Кривор.)

Жартливо: дай йому добре по за вуха, вдар сильно.

Вистроєний. 1. Вистроєна як лялька. (Дрог.)

Про гарно одягнену дївчину. Те саме Adalb. Wystrojony 1.

Вистроїти. 1. Вистроїв му збитка. (Наг.)

Зробив пакість, жарт, прикрість.

2. Вистроїв ся як панна до слюбу. (Льв.)

Про гарно одягненого чоловіка, але також гумористично про обдертого, обшарпаного. Пор. Adalb. Wystroić się 4.

Вистругати. 1. Вистругав хлопцьи як ляльку. (Голоб.)

Сьміє ся парубок з обдуреної дівчини.

Виступити. 1. Виступай на пляц! (Кол.)

Знач. ставай до бійки, а також: скажи рішуче слово.

2. Виступила му юха з носа. (Крех.)

Побили його так, що бризнула кров із носа.

3. Виступили му сльози на очох. (Наг.)

Знач. закрутили ся, показали ся сльози, заплакав.

4. Виступит ти кров з поза ніхтїв, як сї с тобов привитаю. (Голоб.)

Погроза. Привитаю ся, знач. візьму тебе в свої руки і здушу, аж кров виступить.

Висунути. 1. Висунуло сї, як з коньи п — еньи. (Наг.)

Говорять про чоловіка на вид доброго, чемного й чесного, коли почують про нього якусь дуже лиху відомість, що він зробив якесь погане дїло.

Висушити. 1. Висушив би голову, аби не знатй яку. (Наг.) ...хоць би й кіньську. (Орт.)

Знач. вивів би всякого з терпцю, завдав би грижі, довів би до розпуки Кіньська голова — велика, знач. може стерпіти богато Див. далї Кобила.

Висуятити. 1. Висуятив єм сї цїлу ніч. (Наг.)

Знач. не міг спати, вимучив ся.

Витати. 1. Витаємо, витаємо! Гостї до нас! (Дрог.)

Формула привитання, якою відзиває ся господарь, коли в його хату входять гостї або й чужі люде.

2. Витайте, Витку! Скидайте свитку! (Дрог.)

Жартують витаючи несподїваного або непожаданого гостя. Значіне другої половини приказки двояке: або розгостїть ся, або скиньте свитку, яку ми заберемо від вас за якийсь довг. Щось подібне, іронічне проти новоприхожого у Словаків: Vitaj prišiel, skoro pojdeš? (Zátur. XVI, 160).

3. Витали, а за здоровє не питали. (Цен.)

Знач. не дуже то щиро й витали, бо в формулах привитання власне питанє про здоровлє стоїть на першім місцї.

4. Витали, але сїдати не просили. (Наг.)

Оповідають про неприємну гостину, коли хтось увійшов у хату і зараз вийшов не зорудувавши нїчого.

5. Витают як доброго, а женут з хати як пса. (Кол.)

При вступі в хату не пізнати, з якими намірами входить чоловік, а як пізнають, що злий, то й гонять геть. Я чув сю приказку від жебрака, який характеризував нею деяких богачів-міщан, мовляв: з разу чемненькі, а коли треба щось дати, то гонять із хати.

Виткнути. 1. Виткнув му так, як пальцьом у око. (Цен.)

Виткнути образово: упімнути, лагідно накартати. Поговірка іронічна, про незручного, брутального проповідника, що заиісь лагідного упімненя накидає ся на чоловіка з лайкою.

2. Виток єм палець, робити не можу. (Наг.)

Знач. вивихнув палець. Насьміх над неробою, що задля якоїсь марниці не хоче робити.

Витратити ся. 1. Витратив єм сї до феника. (Наг.)

Знач. видав усї гроші, зубожів.

Витребеньки. 1. На витребеньки то ти є, а до роботи тебе нема. (Батят.)

Говорять легкодухам, що люблять жартувати і робити пакости, але не працювати. Пор. пісню:

Ой на деньки роботиця, на деньки, на деньки:
Нема тебе до роботи, лиш на витребеньки. (Батят.)

Витримати. 1. Дай Боже вітримати! (Кол.)

Потїшають себе в бідї, жартуючи з неї.

2. Кобим тото витримав, то ще бим довго жив. (Стрий)

Говорить чоловік у великій бідї, якої, здаєть ся йому, він не переживе.

3. Не можеш витримати, то кинь. (Голоб.)

Жартлива порада, коли хтось жалує ся: таку, мовляв, біду маю, що не можу витримати. Пор. нїм. Wirf ab, was zu schwer ist. Wand. I, 19 (Abwerfen 1).

Витріщити. 1. Витріщив очи як баньки. (Наг.) ...як цибулї. (Наг.)

Знач. видивив ся цїкаво, з зачудуванєм, з тупим виразом. Пор. Zátur. XV, 189.

2. Витріщив ся на милю, а не видит на пядь. (Гнїдк.)

Про короткозорого, що витріщая очи, а проте не бачить добре.

3. Витріщ очи, як серед ночи! (Дрог.)

Образово: до недогадливого, тумановатого чоловіка, який не бачить, що коло него дїєть ся, як його ошукують.

Витягачка. 1. На мене витьигачка, а на тебе сїм лїт с—чка. (Яс. С.)

Коли один витягає ся (вставши з постелї), а другий докоряє йому тим, гонить до роботи, то перший так відповідає на його докори.

Витягти. 1. А хто витьиг ковбасу з борщу? (Наг.)

Жартливо допікають такому, що був підозрений у якімось дрібнім хатнїм злодїйстві, але не признав ся і уйшов кари. Натяк на анекдоту про слїпого дїда, якому поводатор украв шматок ковбаси з борщу, та сей занюхавши її побив поводатора за ту ковбасу, якої не бачив. Пор. Етн. Зб. VI, 221.

2. Витьиг бис си зуб! (Наг.)

Клинуть злодїя, що прим. витяг щось із воза в часї ярмарку. Пор. Wand. V, 489 (Zahn 136).

3. Витьиг го за язик. (Наг.)

Знач. вивідав, хитро підійшов і заставив виговорити ся. Пор. Wand. V, 642 (Zunge 263).

4. Витьиг єм сї до остатного. (Наг.)

Дословно: тягнучи натомив ся до крайнього занепаду сил; образово: винищив ся надсильними видатками (прим. на удержанє сина в школах, на викуп сина від військової служби і т. и.)

5. Витьиг єм тї з болота. (Наг.)

Знач. видобув із біди, з поганого товариства Пор. висше Болото 11.

6. Витьиг з нього всї секрети. (Дрог.)

Знач. вивідав, випитав.

7. Витьигли би тї гаками на окопище! (Наг.)

Прокляте. Колись в часї страшних пошестей мерцїв тягли гаками до ям, щоб не доторкатись їх.

8. Витьигло би з тебе душу! (Наг.)

Прокляте: щоб ти помер. Душа уявлена тут як щось, що ставить опір, прим. як риба, яку треба тягти з води. Пор. євангельське: сію нощ душу твою истяжу от тебе. Лук. XII, 20.

9. Витьигни го на розмову! (Наг.)

Застав його говорити, введи в такий настрій, щоб виговорив ся.

10. Витьигнув з мене всї цóмоґи. (Наг.)

Знач. вимучив мене, витягнув усї засоби, всї мої сили. Походжене слова цóмоґи менї неясне; значінє його на підставі отсеї поговірки подав я Желехівському: нутро, кишки, жили, пор. Желех. II, 1057.

11. Витьигнув мі з хати, хоць єм мере не хотїв. (Наг.)

Витягнув значить часто: намовив, упросив вийти, морально спонукав.

12. Не витьигне й кінь по над силу. (Наг.)

Знач. тим менше чоловік може витерпіти або працювати по над силу. Пор. Adalb. Koń 38.

13. Той би витьиг усї жили з чоловіка. (Дрог.)

Цро докучливого, пакістливого чоловіка, лихваря, або завзятого процесовича. Натяк на давню кару смерти задавану через вигяганє жил із поломаних членів.

Витякати. 1. Коби то чоловіка вітьикало! (Кривор.)

Знач. коби то людська (спец. моя) змога, достатки, час! А то нема.

2. Не вітьикає мене на такі відатки. (Кривор.)

Знач. не вистарчає моя заможність, мій маєток.

Вифиркувати. 1. Е, він он тепер вифиркує. (Наг.)

Знач. здоров (у відповідь на питанє про когось, що недавно нездужав), веселий, не журить ся.

2. Побіг вифиркуючи (Наг.)

Знач. побіг у дуже веселім настрою, як кінь, що зірвав ся з припону.

Вифирци. 1. Ви́фирци біжит. (Наг.)

Знач. чвалає, біжить фиркаючи, про молоду, бутну худобину, теля або коника.

Вифорувати. 1. Ви́форували го з рідного дому. (Дрог.)

Вигнали, дословно: викинули за двері (з лат. foras) при помочи уряду.

Вифурувати. 1. Вифу́рують му кости з гробу. (Рогат.)

Поганого чоловіка по смерти проклинають люде і тим немов викидають із гробу його кости. Пор. Етн. Зб. VI, 8.

Вихід. 1. Вже йому виходу не буде. (Наг.)

Знач. не видужає з недуги, не вийде з вязниці або з біди.

2. З тобов нї виходу нї посїджіньи. (Наг.)

Знач. нестерпний, невстрійливий. Пор. словацьке Nie vyvod ani rozvod (Zátur V, 719).

3. Не виджу виходу з тої справи. (Наг.)

Справа така трудна та замотана, що не знаю, як виплутатись із неї.

Виховати ся. 1. Де ти сї виховав, ци в лїсах, ци в дебрах? (Наг.)

Говорять до чоловіка, що не знає звичаю, товариських форм.

2. Не виховаєш сї, колис такий мудрий. (Наг.)

Сердито до молодого чоловіка, коли сварить ся зі старшими, лає їх або виказує їх нерозум.

3. Тут єм сї виховав від малої дїтини. (Наг.)

Знач. тут виріс, вигодував ся.

Виховок. 1. Віддав на виховок. (Дрог.)

Первісно: на виховане, про батька або матїрь, що не можучи самі згодувати своїх дїтей віддають їх чужим людям на виховане; в переносним, жартливім значінню: віддав у застав, заставив або продав якусь річ.

Виходити. 1. Ви́ходив єм сї, аж си ніг не чую. (Наг.)

Ходив так богато, що ноги болять дуже.

2. Виходив не єдні чоботи. (Наг.)

Знач. старий, бувалий чоловік, первісно мб. ходок, що ходив у грамадських справах до ріжних далеких властей.

3. Ви́ходив сї з тої слабости. (Наг.)

Знач. перебув слабість ходячи, не злягши в постїль.

4. Не вихо́дит ми до ладу. (Льв.)

Знач. не можу звести кінців до купи, не можу справдити рахунків, не можу потрафити в пору.

5. Так виходит, хто борзо ходит. (Гнїдк.)

Знач. той користає, бо все прийде на час, а хто спізнить ся, той прогавить нагоду.

6. Таки ви́ходив своє право. (Наг.)

Знач. добив ся права. Давнїйша процедура вимагала частого і довголїтнього ходженя по ріжних судах, заки чоловік міг добити ся свойого права.

7. Таки вихо́дит на моє. (Наг.)

Знач. дїє ся так, як я заповідав, моя правда.

Вихопити. 1. Бодай тї вихопило з меже миру хрещеного! (Наг.)

Знач. щоб ти пропав безслїдно. Пор. висше Вирвати ч. 2.

2. Ви́хопив му з рук. (Наг.)

Знач. перебив уже готовий інтерес, позбавив користи.

3. Вихопив сї з матнї. (Наг.)

Виратувавсь із великої біди, з небезпечного положеня.

4. Вихопив сї з меже них, як з меже псів. (Наг.)

Знач. вирвав ся з сварливої, незгідливої компанії, з посеред злющих ворогів.

5. Вихопив сї як з огню. (Наг.)

Знач. уйшов із великої небезпеки.

6. Вихопив сї, як Циган з пасїки. (Наг.)

Знач. вибіг нагло, переляканий і змішаний. Натяк на анекдоту про Цигана, що ходив до пасїки красти мід і був покусаний пчолами (Етн. Зб. VI, 566).

7. Вихопило ми сї слово. (Наг.)

Вимовив слово нехотячи, необережно.

8. Ей, як вихоплю бучок! (Кол.) ...ків із плота! (Наг.)

Погроза, scil. набю дуже. Пор. пісню:

Як вихоплю буковий бук,
Убю тебе, мила, ось тут. (Кол.)

9. Ледво сї з душев вихопив. (Наг.)

Про погорільця, якого пожежа захопила в хатї і який через те стратив усе і сам ледво втїк живий.

10. Не вихопит тї, можеш зачекати. (Наг.)

Знач. не вхопить тебе нїякий біс. Коли хтось дуже нетерпливить ся дожидаючи чогось.

Вихор. 1. Вихор аж землю рве. (Наг.)

Говорять про дуже сильний вихор.

2. Лети з усїми вихрами! (Голоб.)

Прокляте, основане мб. на віруваню, що дуже сильний вітер, то демон, який може вхопити чоловіка і запроторити його так, що не знайдуть його слїду.

3. На три вихри, на четвертий шум! (Кол.)

Прокляте, scil. лети, забирай ся, пропадай!

Вихрапати ся. 1. Вихрапав сї на пана. (Наг.)

Знач. доробив ся маєтку, добив ся по ріжних пригодах доброго місця.

2. Якось я сї ще вихрапаю з тої біди. (Наг.)

Знач. видобуду ся, хоч і з трудом.

Вихроватий. 1. Вихровата голова. (Льв.)

Говорять про чоловіка непостійної вдачі, у якого сьогодня се на думцї, завтра щось иньше, який часто міняє пляни й погляди.

Вицицькати. 1. Вицицькав го до чиста. (Бібр.) Видоjив... (Наг.)

Образово: вибрав у нього по трохи все добро, всї гроші, зруйнував його позичками або иньшим хитрим способом.

Вицьвари. 1. За вицьва́ри Пан Біг каре. (Явор.)

Вицьва́ри — збитки, псоти, кпини (з польського wytwarzać, диялект. wyćwarzać — витворяти). Дуже близьке у Словаків Boh kára za figlia (Zátur. I, 99); пор. далї Кепкарь.

Вичиняти ся. 1. Він лишень так вичиняє ся. (Лол.)

Знач. удає, строїть комедию, жартує.

Виштифтувати. 1. Виштифтував ся на остатний ґудзик. (Льв.)

Знач. убрав ся парадно, явив ся в повній парадї, від нїм. stiften — фундувати, давати кошт на щось. Та тут звязок дальший. Stift-ами звались у Галичинї в першій половинї XIX-го віку специяльно військові школи кадетів; виштифтуваний — убраний так гарно і парадно, як „штифт“, тоб то ученик такої школи.

Вишуміти. 1. Вишумит сї, добрий буде. (Наг.)

Про молодого парубка, коли гуляє, бє ся, робить пакости. Пор. нїм. Jugend muss sich austoben (Simr. 5279).

2. Мінї тото давно вишуміло з голови. (Наг.)

Знач. я давно се забув, перестав думати про се.

3. Поки сї не вишумит, поти сї не встаткує. (Наг.).

Про молодого парубка, пор. висше ч. 1; Adalb. Wyszaleć 1.

Вищати. 1. Так вищи́т, аж ми сї крізь вуха прохапує. (Наг.)

Верещить, аж вуха ріже. Вищати — в. русь. визжать.

Віват. 1. Віват на посторонку! (Цен.)

Жарливе прокляте, мовляв: щоб тебе вели вішати, а народ щоб дивив ся на се як на параду, при якій кричить ся віват.

2. Дай му на віват! (Льв.)

Знач. трісни його в лице, набий.

3. На віват стрільити. (Кривор.)

Стріляти для паради, прим. підчас сьвят або празників.

4. Там такі вівати, аж на все село чути. (Наг.)

Знач. у якійсь хатї кричать та голосно співають гостї.

Вівкати. 1. Вівкає, аж хата ходит. (Наг.)

Знач. кричить, співає, аж у хатї весело.

2. Вівкає як на весїлю. (Наг.)

Знач. кричить радісно, викрикує поодинокі слова.

3. Вівкни си, най ти сї видит, що сї жениш. (Наг.)

Жартливо потїшають засумованого, мовчазного чоловіка, заохочують до співу.

4. Вівкни си, най ти сї не кучит. (Дрог.)

Знач. заспівай собі, крикни весело, щоб тобі не було вкучно.

5. Як ти вівкну, то аж оглухнеш. (Наг.)

Знач. крикну голосно, вилаю.

Віволаник. 1. То якіс віволаники, ни сусїди. (Косс.)

Знач. поганцї, злочинцї, дословно: такі, яких з уряду оголошено (виволано) яко безчесних (infames).

Вівсик. 1. Дрібне як вівсик. (Наг.)

Про дрібну рибу або про дрібних дїтей.

Вівсяний. 1. Вівсьиний хлїб, вербові дрова — готова біда. (Наг.)

На Підгірю, де головна страва — житнїй хлїб, поява вівсяного хлїба на столї значить наступленє переднївку і недостатку.

Вівсяник. 1. І вівсяник гладко ся їсть, коли колача нема. (Гнїдк.)

У горах їдять переважно вівсяні коржі. Хто не звик до такого хлїба, може їсти його лише в крайнїм недостатку. Пор. нїмецьке: Besser Haferbrot, als Hungernoth, Wand. II, 257 (Haferbrot 1.)

Вівтар. 1. Від вівтарьи відступив. (Дрог.)

Про парубка, що покинув свою наречену в сам момент перед шлюбом. У Поляків: I od ołtarza się rozchodzą (Adalb. Ołtarz 2); пор. Wand. I, 54 (Altar 15).

2. Волю то на вівтар положити. (Наг.)

Знач. волю офірувати Богу, дати на церков, нїж тобі.

3. До вівтарьи приступає, а дїдьчу гадку має. (Наг.)

Про лихого попа, а також про такого, що женить ся, щоб потім покинути або збиткувати жінку.

4. На вівтар з ходаками не лїзь! (Дулїби)

Образово: не погань сьвятих річей, чистої справи брудними підозреннями або дїлами. Пор. латинське: Ne misceantur sacra profanis (Czap. 310).

5. Перед вівтаром присьигну. (Наг.)

Знач. присягну в найбільше торжественній формі, scil. що се правда.

6. Хто вівтареви служит, той з вівтарьи жити мусит. (Наг.)

Говорять про себе сьвященники, мотивуючи тим конечність побирати jura stolae. Речене ап. Павла (I. Кор. 18, 13), що війшло також у канонїчне право і в уста ріжних народів, див. лат. Qui servit altari, ex altari vivat; (Czap. 410); нїм. Wand. I, 53 (Altar 1. 8); Adalb. Ołtarz 4.

7. Як перед вівтаром ти кажу. (Наг.)

Як під присягою, як перед Богом, знач. щиру правду тобі говорю.

Вівторок. 1. Буде тобі обливаний вівторок! (Наг.)

Знач. будуть бити, обіллєш ся сльозами. Звичайно говорять про обливаний понеділок, — так називає ся другий день Великодних сьвят, у який парубки й дівчата обливають одні одних. Але в Нагуєвичах у Великодний понеділок у селї храм, сходить ся богато чужосільних людей, і для того звичаєве обливане перенесли на вівторок, який і називає ся обливаним.

2. Вівторок — поцюлюй бабів сорок. (Яс. С.)

Мудроване до слова „вівторок“.

3. Вівторок — поцюлюй бабу в подолок. (Наг.)

Мудроване до слова „вівторок“.

4. У вівторок вижни снопів сорок. (Цен.)

Жартують із недбалої господинї, що зачинає жниво не в понеділок, а в вівторок, і протягом дня не нажне анї копи (60 снопів). Та сама іронїя і в пісні:

Я в неділю танцювала, в понеділок спала,
А в вівторок снопів сорок пшениці нажала. (Кол.)

Вівця. 1. Без пастуха вівцї не стадо. (Гнїдк.)

Образово: громада стає громадою тілько тодї, коли в нїй є порядок, лад, начальство. Пор. старохорв. Овца безъ пастира нейма млйка ни сира (Гильф. 2170); ще близше до нашого чеське: Ovce bez pastyře nečiní stado. (Čelak. 318) і нїм Wand. IV, 63 (Schaf 211).

2. Біда вівцям, де вовк пастушит. (Гнїдк.)

Біда громадї з злим, грабівницьким начальством. Пор. Wand. IV, 56 (Schaf 67, 138. 139) і чеське Béda ovcím, kde vlk soudcem (Čelak. 362).

3. Блудна вівця — вовча вечеря. (Уриче)

Таку вівцю, що відблукала ся від отари, найшвидше хапає вовк. У Чехів Svéhlavá ovce vlku kořist' (Čelak. 117); пор. Wand. IV, 58 (Schaf 103, 107, 233); Zátur. VIII, 432.

4. Блудьит, як вівцї без пастуха. (Дрог.)

Про людей, що ходять безрадні, прим. у чужому містї, не знаючи де подїти ся. Пор. нїм. Es sind Schafe ohne Hirten, Wand. IV, 69 (Schaf 365).

5. Борше отій вівци до розуму примовиш, як йому. (Наг.)

Про обмеженого, а при тім упертого чоловіка, що не слухає нїяких доказів.

6. Вівця божя худоба, а коза дїтьчя. (Лол.)

Первісно дійсне віруване, один із слїдів давнього дуалїзму. Тепер говорять у такім значінню, що вівця тиха, послушна і держить ся купи, а коза уперта, збиточна і любить ходити самопас.

7. Відросте, як на вівци вовна. (Наг.)

Образово, коли когось скривдили, обдерли, довели до бідности; мовляв: доробиш ся знов, надоложиш сю страту.

8. Дурна як вівцьи. (Наг.)

Говорять про дівчину, яка дає над собою коверзувати або дає себе без власної волї віддати замуж. Пор. нїм. Dumm wie das Schaf, Wand. IV, 68 (Schaf 328, 361).

9. Вівцю скубуть, а козам на віжки дають. (Ільк.)

Одного карають для приміру, для пострaху иньшим. Давнїйше мабуть не стригли овець, а скубли з них вовну. Пор. Нос. 389.

10. Єдна вівця паршива всю череду заразить. (Ільк. Петр.)

Один лихий чоловік зопсує цїле товариство, розстроїть сумирне житє Приповідка давня і загально розповсюджена. Пор. старор. Сим. II, 529: білор. Нос. 391; Adalb. Owca 4; Čelak. 40; Zátur. VIII, 439; Wahl II, 24; Krumb. 74; Wand. IV, 54 (Schaf 1, 84 92, 93, 99).

11. За вівцїма пішов. (Наг.)

Знач. пішов пасти вівцї, также образово: пішов у гори, пішов блукати без мети. Пор. пісню:

Ой заграй ми музиченько білими пальцїма,
Най я собі потанцюю, бо йду за вівцїма. (Наг.)

12. За вівцю розуму не має. (Наг.)

Про тупоумного та при тім добродушного чоловіка.

13. За єднов вівцев цїле стадо біжит. (Уриче)

Така вже овеча натура, що ходять купою. Пор. латинське: Hic primam reliquae comitantur oves et ubique, і покр. Wand IV, 66 (Schaf 278, 279, 315).

14. За паршиву вівцю мя мают. (Лол.)

Знач. оминають мене, гордують мною. Пор. Zátur. II, 334.

15. І пораховану вівцю вовк їсть. (Наг.)

Само почисленє, то ще не обережність; усякої річи треба пильнувати ненастанно. Пор. лат. Lupus oves etiam numeratas devorat і покр. Beb. 315; Дик. 991; Гильф. 607; Нос. 271; Сим. 1411; Wand. IV, 54 (Schaf 14, 45, 150, 229).

16. Коли вівцю скубут, козї на розум дают. (Гнїдк.)

Думка та сама, що висше ч. 9. З порівнаня бачимо, що „на віжки давати“ = давати на розум, на здогад. У Поляків: Kiedy owcę strzygą, na baranie skóra drży (Adalb. Owca 5); у Чехів Ovečku střihou, a druhá téhož čekaj (Čelak. 250); пор. Wand. IV, 65 (Schaf 276).

17. Котру вівцю вовк назначив, тоту мусит і взїсти. (Лол.)

Знач. яка була вже раз у його пазурах, яку скалїчив. Загальнїйша думка: що кому призначено, те його не мине. Той сам образ у старохорв. Овцу, кою има вукъ изъѣсти, треба да є изіе (Гильф. 2173). У Поляків Owca ozioniona (надихана вовком) za wilkiem do lasa bieży (Adalb. Owca 10); Wand. IV, 55 (Schaf 33, 102).

18. Крутить ся, як дурна вівця. (Ільк.)

Про безрадного чоловіка, що бігає сюди й туди не вміючи помогти собі. Натяк на овечу хоробу — крутець.

19. Кручену вівцю вовк не бере. (Гнїдк.)

Мабуть таке завважили пастухи, що вовк не бере вівцї хорої на крутець.

20. Куди баран, туди й вівцї. (Уриче)

Образово: де муж, там і жінка, або де начальник, там і громада.

21. Обсмушив го як вівцю. (Наг.)

Дословно: зняв смух, обстриг, обголив, образово: обідрав, довів до бідности.

22. Пішов до Бога вівці пасти. (Довгоп.)

Знач. умер. Інтересний обяв віруваня в те, що загробне житє — продовженє сьогосьвітнього з усїми його занятями. Див. про се також Федькович, Писаня I, 416.

23. Румеґає, як тота вівцьи. (Наг.)

Про такого, що їсть помалу, жве дуже довго, маючи слабі зуби або не маючи зубів.

24. Сивій як вівцьи, не йди за вдівцьи. (Сор.)

Говорять дївчї, що хоче йти замуж за вдівця.

25. Укажи ся вівцею, а вовки готові. (Гнїдк.)

Знач. покажи ся слабим, дурним, то зараз найдуть ся такі, що готові тебе скривдити, зруйнувати. Пор. Adalb. Owca 1.

26. Ходить як блудная вівця. (Ільк.)

Знач ходить блудом, сюди й туди, без пляну, як вівця, що відбила ся від отари. Пор. Zátur. II, 334, а також пісню:

Анї родини, анї дружини,
Анї рідного вітцьи, —
Ой ходжу-блуджу по Українї,
Як та блудная вівцьи. (Наг.)

27. Ходит, як вівцьи замотиличена. (Наг.)

Про чоловіка, що ходить похнюплений, заклопотаний, мовчазний, без нїякого дїла.

28. Хто стає ся вівцею, того вовк з'їсть. (Ільк.)

Значінє те саме, що висше ч. 25. Пор. Zàtur. VIII, 254, 246; Wand. IV, 62 (Schaf 174, 175, 308).

29. Цїлу вівцю на голові носит. (Наг.)

Сьміють ся із старосьвітської овечої кучми, яку ще доси носять декуди старі люде і на яку, мовляв, треба було смуха з цїлої вівцї.

30. Чия вівця, того й вовна. (Лол.)

Образово й про иньші форми власности, прим. чия земля, того й лїс, того збіже або трава. Пор. Wand. IV, 66 (Schaf 289).

31. Як на вівци скири не стане, то на чім вовна випросте? (Топільн.)

Образово про всяких здирців, особливо панів; мовляв: коли чоловіка доведуть до повної бідности, то нї відки буде тягти доходи. Пор. байку Данкевича, де вівця озиваєть ся до господаря, що стрижучи втяв їй шматок шкіри:

Не муч же мя так без міри,
Тому, що-м бидля простé:
Як не стане на мнї шкіри,
На чім вовна поросте?

Відай. 1. Відáй, відáй! Украв єс, то віддай! (Цен.) Відáй, не відáй, щос украв... (Кол.)

Сердито або жартливо до підозреного в крадїжи, який вибріхує ся звертаючи підозріне на иньших („відáй той або відáй сей“). Відáй — мабуть.

Відати. 1. Відай ся з такими, як єс сам. (Крех.)

Знач. знай ся, порозумівай ся з рівними собі.

2. Не відає Тересї о тім антересї. (Берез.)
Не знаю про се дїло, не розумію ся на тім.

3. Нїхто не відає, як бідний обідає. (Колом.) ...як хто... (Ільк.)
Знач. нїхто не розуміе положеня бідного або загалом иньшого чоловіка, не відчуває його горя так, як він сам. Пор. Нос. 457: Хто вѣдае, якъ хто обѣдае?

4. Хто відає, той сї довідає. (Наг.)
Відати тут у значіню: розпитувати, шукати вісти.

Відбиркати ся. 1. Відбиркала сї наша дївонька. (Наг.)
Відбиркати ся говорять властиво про вівцю, коли спарує ся з бараном. Жартують із дївки, що перед шлюбом зайшла в тяж.

Відбити. 1. Відбив-єм сї від доброї догоги. (Наг.)
Зійшов нї на що, опустив ся морально.

2. Відбив му охоту. (Кол.)
Знеохотив його, первісно: відстрашив бійкою.

3. Відбив му печінки. (Дрог.) ...клебенї. (Наг.)
Знач. побив так тяжко, що у нього болить у нутрі, позбивав шкіру з тїла.

4. Відбив сї від хати, як вівцьи від череди. (Наг.)
Про непорядного чоловіка, бурлаку, що не пильнуе своєї хати, своєї сїм'ї.

5. Відобєш собі то на нїм. (Наг.)
Знач. відбереш, винадгородиш собі свою страту.

6. Гет сї відбив від рук. (Наг.)
Про непослушного хлопця, що відвик від роботи, розлайдачив ся, блукае кудись і не пильнуе дїла.

7. На відбиване пішло. (Збор.)
Знач. почали робити один одному на перекір.

8. Ще ми сї відбиває вчорашне. (Наг.)
Знач. відригае ся, образово — споминае ся дуже живо, болить, коли мова про побої.

9. Що ти мінї відбиваєш купцьи? (Дрог.)
Знач. відмовляєш або перетягаєш до себе.

Відбігати ся. 1. Відбігала сї як корова. (Наг.)
Згірдно говорять про дївку, що заходить собі з парубками. Корова відбігала ся або відлїтила ся — її водили до бугая.

Відбігти. 1. Відбіг як злодій краденої річи. (Наг.)
Про чоловіка, що покинув розпочате дїло, злякавши ся трудностий.

2. Не далеко відбіг єден від другого. (Наг.)
Знач. не велика між ними ріжниця, один такий добрий (resp. ледачий), як і другий.

3. Свого відбіг, чужого не зїмав. (Наг.)
Своє покинув, щоб ловити чуже.

4. Ци тебе відбіг до решти твій дурний розум? (Снят.)
Знач. чи ти одурів, стратив розум до решти?

Відбуркнути. 1. Відбуркнув як пес із буди. (Наг.)

Мовлять про нечемну відповідь.

2. Відбуркує черево на голий борщ. (Наг.)

Образово, зам. від борщу бурчить у череві.

Відбути. 1. Відбув єм свою панщину. (Наг.)

Сповнив якийсь неприємний обовязок, зробив важку а безплатну роботу.

2. Відбув тьижку покуту. (Наг.)

Знач. відпокутував, зазнав богато біди.

3. Відбуло води на пів берегів. (Наг.)

Знач. повінь уменшила ся до половини, але також переносно про богача, що стратив половину свого богацтва.

4. Відбуло му сала. (Наг.)

Знач. уменшило ся його добра, достатку; переносно: його обставини змінили ся на гірше.

5. Що не відбудеш руками, то відбудеш плечима. (Кол.)

Себ-то, чого не відробиш, те з тебе зідруть або відібють. Мова про панщину.

Відбуток. 1. Кому на відбуток, а мінї на прибуток. (Наг.)

Коли хтось знайшов таке, що инший загубив, або коли кому щось вода принесла.

Відвага. 1. Без відваги вс—ти сї в розвагу. (Наг.) ...й розвага пса варта. (Льв.)

Чоловік, що занадто розважає, а не має відваги до дїла, робить ся трусливим.

2. Без відваги й зиску нема. (Бор.)

Відвага тут у значіню різіка. Пор. нїмецьке: Muth gewinnt Gut, Wand. III, (Muth 799).

3. Без відваги чоловік за онучу не варт. (Наг.) ...вояк за шуфецу... (Голоб.)

Мабуть вислід військової цівілїзації, як показує голобутівський варіянт, трохи чи не первісний. Пор. Wand. IV, 800 (Muth 121): Wenn der Muth weg ist, taugt der Mann nichts.

4. Без відваги зазнаєш зневаги. (Мат.)

Хто не сьміє оборонити себе, того всякий зневажить.

5. Без відваги нема поваги. (Кол.)

Повага чоловіка в тім і лежить, щоб нїхто не сьмів зневажити його.

6. Більше відваги нїж розуму. (Кол.)

Про глуповатого а сьмілого, що не розваживши дїла йде на ослїп у небезпеку. Нїмець кпить із такого, у кого „Mehr Muth, als Gut“ (Simrock, 7207).

7. Де відвага, там і щастє. (Ільк.)

Сьмілому, рішучому звичайно щастить ся. Пор. лат. Audaces fortuna juvat (Czap. 46); Wand. III, 802 (Muthiger 3); Adalb. Odwaga 6.

8. До відваги треба розваги. (Кол.)

Треба бути сьмілим, та при тім обережним, оглядним. Пор. Adalb. Odwaga 1; нїм. Der Muth soll nicht ausgehen ohne seinen Bruder Verstand, Wand. Ш, 798 (Muth 11).

9. Здобув сї на відвагу. (Наг.)

Говорять про несьмілого, що нарештї таки зважив ся на якесь дїло.

10. Зібрало му сї на відвагу. (Наг.)

Жартують із трусливого, що нахваляєть ся зробити щось небезпечне.

11. Коби до тої відваги та ще троха розваги. (Цен.)

Жартують із сьмілого а нерозважного запалька.

12. Набрав до нього відваги. (Наг.)

Осьмілив ся виступити проти чоловіка шановного або відомого своєю силою.

13. То відваги треба не малої. (Наг.)

Scil. щоб се зробити. Говорять подивляючи якийсь незвичайно сьмілий учинок.

Відважити ся. 1. Відважив бис сї, коли бо не сьмієш. (Наг.)

Наруга над марними погрозамя несьмілого, нерішучого чоловіка.

2. Відважив сї на або-або. (Наг.)

Себ-то на велику небезпеку, на таке, що або жити, або згинити.

3. Відважив сї як заяць на миш. (Наг.)

„То заяць хвалив сї раз, що таку-м, каже, войну мав, най Бог боронит. — А з ким? — Та з мишов. То такий самий і отой відважний, як той заяць". Так поясняв селянин Іван Гайґель сю приказку, коли купив із одного чваньковатого боягуза.

4. Відваж сї, а потому сї розважиш. (Наг.)

Жартують із несьмілого, що перед усяким ділом занадто довго розважає.

5. Відваж сї, то ті страх мине. (Наг.)

Жартують із страхополоха.

6. І як він сї відважив руку на нього піднести! (Наг.)

Коли син бє батька або взагалї молодший старшого.

7. Найтьижше сї раз відважити. (Наг.)

Початок усякого ділa найтруднїйший. Пор. Adalb. Odważyć się 2.

8. Хто сї відважит, той переважит. (Наг.)

Сьмілість у рішучій хвилї дає чоловікови перевагу, веде до побіди. Пор. Adalb. Odważyć się 1., а також Wand. Ш, 800 (Muth 126): Wo der rechte Muth, da geht alles gut, а також тамже 127.

9. Як ся відважу, то й вас усїх зневажу. (Рава)

Нагрожував ся пяний до компанії, що велїла йому бути тихо.

10. Я сї відважу, а ти вдар. (Наг.)

Жартують із такого, що гровить, а не має відваги вдарити когось сильнїйшого.

Відважний. 1. Відважний, батька бє. (Мінч.)

Іронїчно про такого, що знаходить відвагу на ледаче, недоріке ділo.

2. Відважний батько: в лоб бє. (Дар.)

Жартливо про чоловіка, що в небезпечнім місцї, або в якійсь прикрій ситуації знаходить найсьмілїйше слово.

3. Відважний з за плота стрільнє. (Наг.)

Насьміх над боягузом або інтриґантом, що потайно цькує людий одних на одних, а сам хоче бути з усїми добрий.

4. Відважний Жид і в школї бздить. (Ільк.) ...набздит. (Наг.)

Жартують із чоловіка, що на перекір, на злість иньшим зробить якусь дурницю, якої-б сам повинен соромити ся.

5. Відважний син і батька бє. (Лучак.)

Жартують із лихого, невдячного сина, пор. вище ч. 1.

6. Відважний як Жид в танци. (Наг.)

Жиди в опінії народа не визначають ся відвагою, а до танцю відваги не потрібно. Жартують із чоловіка, що силкуєть ся показати себе відважним у зовсім невинному і негрізному ділї. Німець каже жартливо: Es gehört ein guter Muth zu tanzen, Wand. III, 797 (Muth 34), але тут guter Muth має також значіне: веселий настрій.

7. Відважний як пес за плотом. (Цен.)

Жартують із боягуза або підступного, що боїть ся виступити отверто до боротьби, а все ховає ся за чужі плечі. Пор. Adalb. Odważny 3.

8. Відважного кулї минає. (Наг.)

В небезпечнім положеню нераз відвага і рішучість ратує чоловіка більше, ніж боязлива обережність. Пор. Wand. III, 802 (Muthiger 4): Der Muthige fürchtet den Tod nicht.

9. Відважного страх сї не бере. (Наг.)

Мабуть тому, що відважний; для страхопуда се дивно.

10. Відважному всюди добре. (Залїсє)

Бо він усюди пробе собі дорогу, дасть собі раду. Пор. Adalb. Odważny 4; Wand. III, 802 (Muthiger 1): Dem Muthigen gehört die Welt.

11. Відважному не страшно. (Наг.)

Пор. вище ч. 9.

12. Відважному щістит. (Наг.)

Пор. латинське: Audaces fortuna juvat, нїм. Dem Muthigen will das Glück; Wand. III, 802 (Muthiger 3); вище ч. 10.

13. З відважним добре в лїс іти. (Наг.)

Лїс — осїдок вовків та иньших диких зьвірів. а відважний їх не боїть ся.

14. На відважного трафило. (Наг.)

Знач. добре, що відважному стала ся така пригода, то він і не побояв ся, а несьмілий був би пропав.

15. Не штука тому відважним бути, хто сї не боїт. (Наг.)

Жартує боязливий із сьмільчака.

16. Тому він відважний, бо ся не боїт. (Кол.)

Наївна дефінїція в устах боягуза, пор. ч. 15.

Відвергнути. 1. А відверг бис руки й ноги! (Наг.)

Прокляте: щоб ти здох і простяг ся так як здохла коняка, що відкине, випростує ноги.

2. Відвергло ти, що не хочеш їсти? (Наг.)

Знач. чи якийсь демон збридив тобі їду, відібрав тобі апетит? Говорять сердито до такого, що не хоче їсти поданої йому страви.

Відвернути. 1. А відвернув би сї Бог від тебе, так як ти сї відвертаєш від хлїба сьвятого! (Наг.)

Клинуть такому, що не хоче їсти хлїба, прим. коли йому дають сам тай ще сухий хлїб.

2. Відверни, Господи, все лихо на гори та на дебрі! (Наг.)

Так молять ся в часї якогось нещастя (бурі, граду) або в часї наглої, „насланої“ хороби.

3. Відвернув сї до нього плечима. (Наг.)

Знач. знехтував його, показав йому свою неввагу або погорду, не вислухав, його просьби.

4. Десь сї, бачу, Господь від нас відвернув. (Наг.)

Знач. неласкав на нас, не дивить ся на нашу біду.

Відвести. 1. Відвело сї від коли та аж досї. (Сор)

Знач. відтягло ся, запізнило ся ось який довгий час.

2. Відвело сї до нинїшного дньи. (Наг.)

Знач. забуло ся, занедбало ся, справа не полагоджена.

3. Відвів ї в холод. (Наг.)

Про парубка, що підмовив дївку, щоб зійшла ся з ним десь на самотї.

4. То сї відвело, але сї не забуло. (Наг.)

Знач. хоч опізнило ся, а про те не пропало, пор. польське: Co się odwlecze, to nie uciecze (Adalb. Odwlec się 2).

Відвикнути. 1. Відвикнути від біди не штука, а привикає чоловік цїлий вік, тай то не може. (Наг.)

До добра легко привикнути, до біди тяжко.

Відвинути. 1. Як відвину́ руку, як ти дам, то ти більше не треба буде. (Наг.)

Знач. ударю цїлим розмахом.

Відвід. 1. Я з ними на відво́дї. (Жел.)

Знач. держу ся осторонь від них.

Відвідати. 1. А відвідала би тї лиха година! (Наг.) ...долї! (Наг.)

Лиху годину або лиху долю уявляють ся тут як людину, що ходить по візитах, відвідує кого їй треба.

2. Бодай єм відвідав Іванову хату! (Наг.)

Клене ся чоловік тюрмою: scil., щоб я в тюрмі сидїв, коли я се або те зробив!

3. Відвідав кождий кут. (Голоб.)

Знач. заглянув усюди в хатї й на обійстю шукаючи чогось.

4. Не так ми сї хотїло вас відвідати, як у вас пообідати. (Наг.)

Жартує гість, що прийшов голодний у гостину.

Відвінувати. 1. Вже-с десь відвінував капелюх! (Наг.)

Знач. загубив.

Відволока. 1. Як піде на відволоки, то зїдьит сороки. (Наг.)

Знач. коли якусь справу почнуть відкладати та опізнювати, то вона зведе ся нї на що, стане ся немов падлина, яку з'їдає хиже птаство. У Поляків: Odwłoka często szkodliwa (Adalb. Odwłoka 2; Odwłaczać 1).

Відволокти. 1. Що сї відволоче, то не втече. (Наг.) Хоть сї відволокло, але не втекло. (Кол.)

Знач. хоча щось припізнило ся, не стало ся тепер, то воно стане ся ще пізнїйше. Пор. нїм. Aufgeschoben ist nicht aufgehoben і покр. Wahl. II, 19 Adalb. Odwlec się 2; Wand. I, 164 (Aufschieben 2).

Відворкнути. 1. Відворкнув як пес із ланцюха. (Наг.)
Знач. відбуркнув сердито, відповів коротко й нерадо, пор. Відбуркнути 1.

Відгризти. 1. Відгризай сї, а не дай сї! (Наг.)
Знач. борони ся словами.

2. Мусит сї чоловік відгризати на всї боки. (Наг.)
Мусить боронити ся, доходити свойого права.

Відгрівати. 1. Відгріваєш торічну капусту. (Цен.)
Знач. повторяєш давнї сплїтки або дурницї.

2. То відгріваний квас. (Кол.)
То стара дурниця.

Віддаванє. 1. Добра то річ бранє, коби не віддаванє. (Цен.)
Жартують із неточного довжника.

2. З віддаваньом не квап сї! (Наг.)
Іронїчно говорить той, хто позичає щось другому, знач. не забудь віддати швидко.

Відданиця. 1. Відданицї, а посагу дві спідницї. (Наг.)
Жартують із дївки, що радаб вийти замуж, а не має посагу.

Віддати. 1. А віддав бис тото, щос тут іззїв! (Наг.)
Знач. щоб виблював те, що з'їв.

2. А віддала бис сї за Фавльи! (Наг.)
Жартливе прокляте. Фавель був знаний свого часу в дрогобицькім повітї Жид-онучарь, старий і дуже поганий лицем чоловік.

3. „Віддавалабись ся?“ — „Здало би ся“. — „Шматя меш?“ — „Знайшло би ся“. — „А знеш ти робити?“ — „Яке ви стали говорити!“ (Балиг.)
Насьміх над богатою а лїнивою дївкою.

4. Віддав му туй на місци. (Наг.)
Образово: на удар в тій же хвилї відповів ударом.

5. Віддав як пан пес. (Наг.)
Жартливо про кепського довжника або такого, що пробував присвоїти собі чужу річ і в кінцї мусїв віддати її з мусу або з соромом.

6. Віддай, шос винен! (Цен.)
Упімнене до довжника, пор. лат. Redde quod debes.

7. Віддай, що не твоє! (Наг.)
Жартують, коли хтось вомітує, або здіймаючи з дитини сорочку перед купілю.

8. Віддай, як пес ходак! (Наг.)
Жартливо або сердито говорять до такого, що взяв чужу річ.

9. Віддала сї — волїла сї втопити. (Наг.)
Нещасливе подруже дуже часто в пісні й поговірцї порівнюють з утопленем, пор. далї ч. 10, а також під Втопити.

10. Віддала сї — втопила сї. (Наг.)
Значінє ut supra, пор. далї Втопити ч. 8.

11. Віддала сї за лиху долю. (Наг.)
В пісні й поговірці муж, особливо лихий, називає ся просто „доля“, себ-то суджений долею, прим.:
Любила я парубочка, та не свою долю,
Ой тож я сї натерпіла немалого болю. (Завад.)
або: Моя доля в коршмі лежит,
Нагайочку в руцї держит. (Цен.)

12. Віддала сї на дрібні дїти. (Наг.)
Себ-то за вдівця з дрібними дїтьми, або до такої сїм'ї, де дрібні дїти в хатї.

13. Віддалас сї — не тужи, що-с дістала, то держи. (Голоб.)
Говорять до молодицї, що вийшовши замуж не може з разу привикнути до нових обставин.

14. Віддам ти на жидівське пущіньи. (Наг.)
У Жидів нема посту анї пущаня; знач. не віддам нїколи.

15. Віддам тобі то на сьвйитого Нїколи. (Наг.)
Гра слів: Николи = нїколи; значінє як у попереднїм. Пор. Adalb. Oddać 6.

16. Відданий то хлїб! (Сор.)
Знач. се добродїйство не за дармо, за нього треба віддячити ся; послуга, за яку зажадають взаїмної послуги. Натяк на звичай сїльських господинь — в браку власного хлїба зичити бохонець у сусїдки і віддавати їй потім бохонець власного печива.

17. Віддасть іще тото сїнце. (Наг.)
Знач. хоча тепер видає ся сухим, але полежавши в копицї воно ще відвогне, відсировіє, бо ще не зовсїм сухе.

18. Коби не віддавати, не оден би любив брати. (Ком.)
Жартують із такого, хто жалує ся, що не має відки заплатити довгу.

19. Коли прийде віддати, то нема що брати. (Ільк.)
Говорять про неоплатного довжника, у якого нема що й заграбити.

20. Най ти тото Бог віддасть! (Наг.)
Знач. нехай тебе покарає за мою кривду.

21. Не віддалас ся на сиркйс — терпи-ж! (Заставцї)
Сиркис знач. пущане. Говорять дївчинї.

22. Нїм сї віддасть, то псу води дасть, а як сї віддасть, то й собі не дасть. (Яс. С.)
Говорять про лїниву жінку, що перед шлюбом удавала дуже роботящу та услужливу, а як вийшла замуж, то лїнує ся сама собі подати води.

23. Тоди сї віддаш, коли на мої долони волосє віросте. (Кольб.)
Говорять дївцї, сварячи на неї або загалом сердячи ся. Волосє на долонї див. висше Бути 24.

24. Як сї ни віддам, то сї й дома здам. (Кольб.) ...собі... (Лучак.)
Відповідає дївчина на погрозу або прокляте: щоб ти не віддала ся! Знач. потрафлю й дома заробити собі на удержане.

Віддзвонити. 1. Вже по нїм віддзвонили тай переклепали. (Кривор.)
Говорять про якогось не дуже симпатичного покійника, що недавно вмер, мовляв: уже його нема, не встане більше. Остатнє слово, ужите в подібнім зна-

чіню також Федьковичем (Писаня I, 128), натякає на старий звичай бити по помершому в клепала, не в дзвони.

Віддихнути. 1. І раз віддихнути не дасть. (Наг.)

Про господаря або економа, що раз-у-раз підгонює робітників до праці.

Віддути. 1. Віддув губи як капиці. (Наг.)

Говорять про губатого або про сердитого, що закопилив губи. Капиця (з нім. Карре) — шкіряне вушко на ціпивні, до якого ремінною сьвіркою (съ-вор-ка) причіпляють билень. (Желех. I, 334).

Відібрати. 1. Відбирай Грицю то в с— то в г—цю! (Наг.)

Так характеризують колишню панську юрісдікцію.

2. Відобрав же він там своє за своє. (Наг.)

Знач. за свої злі вчинки дістав тяжку кару.

3. Відібрав тай не квітував. (Льв.) ...не підписав сї. (Наг.)

Знач. зазнав якоїсь неприємности.

4. Відобрали го до бундзиків. (Кол.) ...до бульби. (Наг.)

Давнїйше рекрутам узятим до війська обстригали голову так, що була кругла мов бундз. Те саме значіне мав мб. з разу й нагуївський варіянт, та пізнїйше його почали викладати так: взяли його (нездару), щоб при війську в кухнї теребив бульбу.

5. Відобрали го до Марцугелїв. (Наг.)

В першій половинї XIX в. був у самбірськім окр. полк Маццукелї, який селяни звали „марцугелями“. Мабуть служба в тім полку була дуже тяжка, бо й доси говорять про такого, що наняв ся до якоїсь тяжкої роботи, прим. пішов до бориславських копалень, що його „відобрали до Марцугелїв“.

6. Як не відберу, то хоць відібю на нїм. (Наг.)

Первісно натяк на право — бити неоплатного довжника за довг, відбивати довг на його тїлї. Тепер: коли не відберу грішми, то відплачу, винадгороджу собі иньшим способом, прим. працею його або його худоби.

Відігнати. 1. Відогнав го як пса від хати. (Наг.)

Говорять про слугу, якого прогнано без заслуженини, або про свояка, якому не дано частки маєтку.

Відійти. 1. А відійшла би тї тота погана пара! (Наг.)

Значіне двояке: 1) прокляття, знач. щоб ти загиб, щоб ти позбув ся душі; 2) жартом: щоб у тебе минула ся злість, примха.

2. Відійшла нам корова, най сї преч каже. (Наг.)

Знач. згибла. Оповідаючи про такий випадок годить ся все додати зворот про відвернене сього лиха від даної хвилї.

3. Відійшло ми від серцьи. (Наг.)

Знач. минула хороба, злість, сердитість.

4. Не бійте сї, полежит тай відійде. (Наг.)

Говорили нро пяного, що впав безтямний; знач. полежить і прийде до себе.

Віділляти. 1. Ледво го відолльили водов. (Наг.)

Про чоловіка, що був зомлїв і його ледви відтерли водою. Пор. коломийку:

Ой як мене відобрали, куцу барву дали,
Тогди мою миленькую водов відливали. (Наг.)

Відімчати. 1. Відімчьив го, як дїдько грішну душу до пекла. (Наг.)

Віднїс, забрав, прим. жандарм арештанта.

Відірвати. 1. Відорвав сї від шибениці. (Наг.) ...від сухої галузи. (Наг.)

Говорять про обдертого, занедбаного, опущеного чоловіка.

Відки. 1. А відки ви? — Відтам, де красний пес, а на воротах вязанка води висит. (Крех.)

Жартлива відповідь прохожого на питане: відки ви? коли запитаний не хоче відповісти виразно.

2. Відки я? Відки й ти: оба-смо з єдної дьири. (Наг.)

Відповідає той, кому дорікають у сварцї походженем із чужого села.

3. Я не з відки, а з доброї горівки. (Тарн.)

Знач. іду з коршми.

4. Я не з „відки“, а з Слобідки. (Жовк.)

Жартлива відповідь на питане „відки ви?“ Тут „відки“ бере ся нїби за якусь місцевість сього імени.

Відливати. 1. Відливаних дваиїть пјить дістав. (Наг.)

Знач. 25 буків таких, що по кождім зомлївав і його відливали водою; образово: дуже сильних, цупких ударів.

2. Такого варто відливати водов а бити. (Наг.)

Знач. бити так, щоб зомлїв, потім відтверезити його водою і бити далї.

Відлїв. 1. Дай му на відлїв! (Наг.)

Знач. удар його хребтом руки, замахнувши від себе.

2. На відлїв годи́т сї лиш злого духа бити, а чоловіка ньи. (Наг.)

Віруване, що від удару на відлїв злий дух щезає.

3. На відлїв го вдарив, як злого духа. (Наг.)

Вдарити когось на відлїв, тоб-то горішньою частею руки, не долонею, вважає ся більшою зневагою, нїж удар долонею.

4. Ци то я злий дух, аби ти мене на відлїв бив? (Наг.)

Пор. попередні ч. 2, 3.

Відміна. 1. То якась відміна, не дитина. (Коб.)

Натяк на загально розповсюджене віруване про духів, що закрадають ся до хат, де полишено малу дитину саму, крадуть дитину а лишають у колисцї свою, демонську, дуже крикливу та пажирливу. Знач. погана, неслухняна, збиточна дитина. Пор. Wand. IV. 1840 (Wechselbalg 1).

Відпарити. 1. Відпарив сїм миль пішки. (Наг.)

Знач. пройшов поспішаючи, без відпочивку.

2. Тебе би варто так відпарити, абис на ню не сїв зо три дни. (Наг.)

Відпарити в значінню набити.

Відпасти. 1. Відпала му охота. (Льв.)

Знач. стратив охоту до чогось, знеохотив ся.

2. Відпала му цицька від рота. (Наг.)

Знач. не стало якоїсь дармички, якоїсь нїчим незаслуженої користи.

3. Ти би відпас батіг з рук і капелюх з голови! (Кол.)

Знач. згубив би, забув би десь. Лають нездару та забудька, що забуває навіть те, що перед хвилею мав у руках.

Відпекати ся. 1. Відпекав сї від нього, як від лихого. (Наг.)

Пе́кати — досл. говорити: Пек, плювати. Знач. відцурав ся. Про силу слини, що проганяє злого духа, див. ZDMG. XXXI, 261; Grimm, DM. 1076; про відпекуване від злого духа див. Памятки I. 326; Der Urquell II, 182.

Відперти. 1. Відпер ми в живі очи. (Наг.)

Знач. заперечив тому, що я сам бачив, не дав заплати, яку я заробив.

2. Відпирає дух-тїло. (Наг.)

Знач. заперечує якийсь факт зовсїм категорично, його матеріяльну й духову сторону.

Відпитати. 1. Ледво відпитав меже людьми. (Наг.)

Знач. віднайшов щось заглублене, розпитуючи людий, чи хто не бачив; говорять про заблукану або вкрадену скотину або дитину.

2. Пішов відпитуючи другої голови. (Наг.)

Знач. шукаючи чогось непотрібного, якоїсь фантастичної або маловартої згуби.

Відповідати. 1. Відповідаю всїм, що маю. (Дрог.)

Говорять беручи на себе необмежену одвічальність цїлим своїм добром.

Відповідь. 1. На мою відповідь бий! (Наг.)

Знач. на мою одвічальність.

Відповісти. 1. Відповів бим ти крайне слово. (Дрог.)

Знач. сказав би я тобі якесь грубіянство, але не хочу сього чинити при людях.

2. Відповіш за мене тьиженько перед Богом. (Наг.)

Знач. потерпиш тяжку кару за мою кривду.

3. Я за то відповім. (Наг.)

Знач. понесу одвічальність, а ти роби.

Відпотарайкати. 1. Відпотарайкав від хати. (Наг.)

Знач. віднїс десь і загубив, змарнував, запропастив якусь річ.

Відправити. 1. Відправив го голїруч. (Наг.)

Знач. пустив, нагнав його нї з чим.

2. Відправив му водосьвятіє. (Наг.)

Знач. набив сильно так, що той аж зомлїв і його відливали водою.

Відпросити. 1. Відпросив сї від моїх рук. (Наг.)

Знач. випросив ся, що я пустив його з рук живого або небитого.

2. Не відпросиш сї, нї відмолиш сї: що ти має бути, то ти буде. (Наг.)

Говорять звичайно про смерть, а також загалом про те, що призначене чоловікови.

Відпуст. 1. То не відпуст, а розпуст. (Наг.)

Говорять про громадні збіговища народа на відпусти в Кальварії Паславській (добромильського пов.) і ин., де серед великого здвигу народа буває богато ріжнородної деморалїзації. Те саме у Поляків Adalb. Odpust 3.

Відпустити. 1. Як сам собі відпустиш, то ти Біг і люди відпустят. (Гнїдк.)

Думка не зовсїм вірна. Чоловік звичайно відпускає сам собі всяке зле дїло далеко швидше, нїж йому відпускають иньші люди. В тім дусї й польське: Odpuszczaj łacno drugiemu, nie łacno sobie samemu, Adalb. Odpuszczać 1.

Відригати. Ліпше відригаючи, ніж спльовуючи. (Збар.)

Знач. ліпше виїхати в дорогу попоївшя, ніж натщо. Пор. Нос. 340.

Відрізати. 1. А то му відрізав як ножом! (Наг.)

Знач. відповів різко, рішучо.

Відробити. 1. Вжем сї відробив у свого ґосподарьи. (Наг.)

Знач. закінчив свою роботу, свою службу.

2. Не відробиш, то відсидиш. (Кол.)

Про довг, який хтось зобовязав ся відробити і йому за недодержане умови грозить тюрма.

3. Не хочеш відробити, то мусиш відсидїти. (Берез.)

Про неоплатного довжника, пор. висше.

Відробок. 1. Взьив на відробок. (Наг.)

Позичив щось з тим, що вирівняє довг роботою.

2. На відробок гіркий заробок. (Наг.)

Scil. брати. Даванє гроший або зерна в часї передпівку з тим, щоб довжник відроблював узяте в жнива, се одна з найтяжших форм лихви, що висисає найбіднїйшу часть сїльської людности.

Відрубати. 1. Відрубав му як сокиров. (Наг.)

Знач. відповів різко, досадно.

Відсадити. 1. Відсадив го від корита. (Наг.)

Образово: відсунув від якогось дохідного дїла.

Відступити. 1. Ци тебе Пан Біг відступив? (Наг.)

В значіню: чи ти збожеволїв, стратив усяке моральне почутє?

Відчепити ся. 1. Відчепи сї мене, а чепи сї сухої верби! (Наг.)

Говорять напасникови. Суха верба — місце пробуту нечистого духа, загалом нечисте місце.

Відчіпне. 1. Як ти дам відчіпного, то лиш ногами задриґаєш. (Наг.)

Дати відчіпного знач. дати якусь оплату конкурентови, що перебиває торг, підбиваючи в гору ціну товару, нераз навіть не маючи справдї памїру купити товар. Тут у значіню: вдарю, щоб кідчепив ся.

Відумерщина. 1. Ци вже по відумерщину йдеш? (Лол.)

Питав хорий чоловік якогось нелюбого свояка, що прийшов відвідати його. Знач. думаєш, що я вже вмер і йдеш домагати ся своєї частки.

Відхідне. 1. На відхіднім ще по єднім! (Дрог.)

Scil, випиймо ще по однім келїшку. Припрошують любих гостий, коли ті збирають ся відходити.

Відхрестити ся. 1. Відхрести сї від мене лївою рукою! (Сор.)

Знач. відчепи ся. Хрестити ся лївою рукою селяни вважають гріхом.

2. Відхрещу сї обома руками. (Наг.) ...руками й ногами. (Цен.)

Знач. відпекаю ся, відцураю ся якогось дїла.

3. Нї відхрестиш сї, нї відмолиш сї. (Наг.)

Знач. се дїло неминуче, так мусить стати ся, хоч і як се тобі немило.

Відь. 1. Відь би тї втьила! (Яс. С.)

Прокляте. Відь — той сам корінь, що в слові „відь-ма“, знач. якийсь поганий демон, сила чарів.

Відьма. 1 Відьма не відбирає, але сполікує молоко. (Кол.)

Віруванє, що відьма не відбирає молока безпосередно у коров, а сполоскує його з паші, з трави, яку їдять корови, ілюструєть ся оповіданями в роді того, що якийсь чоловік ночуючи з кіньми на пасовиску в ночи перед Юрієм побачив, як відьма згортала молоко з трави решетом. Наслїдуючи її рухи він замахнув кілька разів по траві трензлею, яку власне мав у руцї, і коли рано вернув до дому і повісив трензлю на клинку, з неї почало текти молоко.

2. Ти відьмо шуруєш собов на Лисі гори. (Лол.)

Лайка. Натяк на віруване про відьомські збори (Hexensabbath) на якійсь Лисій горі. Шурувати (від нїм. scheuern — мити) — їздити при помочи чародійської масти, якою буцїм-то натирали ся відьми, заким вилетїти в комин.

3. Як прийде відьма до хати, то заткни ніж або іглу в віник і постав край дверий, то не вийде з хати. (Кол.)

Один із многих приписів, як пізнавати відьми, хоронити ся від них або ловити їх.

Відьомський. 1. То ще відьомський накоренок! (Цен.)

Лають старих жінок або взагалї жіночий рід.

Війна. 1. А тут що за війна меже вами? (Наг.)

Знач. чого ви бєте ся?

2. Бодай го в війнї перша кулї не минула! (Наг.)

Прокляте, пор. пісню: Бодай Хмеля Хмельниченка перва куля не минула.

3. В війнї брат брата не знає. (Наг.)

Бо кождий дбає лише за власне житє. Пор. хорватське: Kad je rat, nigdo nikomu brat. (Čelak. 366).

4. В війнї нема ні брата ні свата. (Снят.)

Знач. пропадають звичайні звязки та огляди.

5. В війнї хто дужший, той лїпший. (Кол.)

Хто переважитъ, той звичайно диктує закони побідженому. Пор. нїмецьке: Im Kriege hat der Stärkere recht. Wand. II, 1621 (Krieg 90).

6. Війна права не питає. (Кол.)

Пор. латинське: Leges silent inter arma; Wand. II, 1620 (Krieg 77).

7. Війна своє право має. (Наг.)

Знач. те, що вільно і можна робити в війнї, буває злочином у часї спокою. Пор. французьке: A la guerre comme à la guerre.

8. „Іди, сину, на війну, забий два три тай вертай швиденько!“ — „Мамуню, а як мене забют?“ — „А тебе, синку, за що?“ (Ценів).

Жартують із наівного та одностороннього чутя, що вважає для себе дозволеним те, чого не позволяє иньшим.

9. Лопотова війна перейшла. (Яс. С.)

Говорять, коли в хатї було декілька говірливих жінок, або коли була голосна сварка.

10. На війнї не з бичьй стрільнют. (Наг.)

Знач. війна не маловажне дїло, з яким будь оружєм до неї не можна йти.

11. На війну йдучи по чужу голову і свою неси. (Залїсє)

В противенстві до попереднього висловлено, що війна однаковє різіко для обох противних сторін. Пор. нїмецьке: Wer in den Krieg zieht, spielt mit seinem Blute. Wand II, 1626 (Krieg 213).

12. По війні відважних много. (Гнїдк.)

Іронїчно про чваньків, що величають ся тоді, коли минула небезпека.

13. У хатї як по війні. (Наг.)

Говорять по виїздї численних гостий, що повиїдали та повипивали все, що було наготоване.

14. „Цит, мамуню, не плачте! Не я оден іду на війну; забю во два Турки, тай ся повернý“. — „А як тебе забют?“ — „А мене за що?“ (Стрий)

Пор. висше ч. 8. Характеризують наївне, дитиняче розуміне важного дїла.

Військо. 1. Без привода і військо гине. (Гнїдк.)

Знач. усяке дїло потребує проводу та певного обмірковання. Пор. нїмецьке: Ein Heer ohne Haupt ist bald zerstaubt, Wand II, 455 (Heer, 3); Adalb. Hetman 2.

2. В воську дадут черевик, хоць єс на то не навик. (Наг.)

Знач. у війську треба привикати до таких звичаїв та порядків, яких парубок не зазнав дома; пор. пісню:

Дали мінї черевик,
Я ходити в тім не звик (Кол.).

3. В воську мусиш песьсьої скири слухати. (Наг.)

Себ-то барабана, обтягненого песьою шкірою.

4. Йому в воську лише бульбу теребити, а не ґвером махати. (Наг.)

Говорять про нездару або слабосилого парубка.

5. Кікімун, польське войско, самі рабусняки! (Льв.)

Жидівсько-польсько-руська приказка; Kick ihm an = ади на нього! Се мабуть останок із часів історичної Польщі, коли польське військо, не оплачуване відповідно з державної каси, мусїло удержувати ся грабуючи в своїм власнім краю, і ті грабунки особливо давали ся в знаки Жидам.

6. Наперед воська не вирывай сї, а з заду воська не зістававай сї. (Наг.)

У всякому дїлї найрозумнїйше держати ся середини, не надто ризикуючи і не занедбуючи ся. Приказка взята з колядки.

Військовий. 1. В мене воськовий порядок. (Кол.)

Знач. твердий, острий порядок.

2. Знає воськовий ри́хтай. (Наг.)

Знач. його держали остро, він робить що звелять і не перечить ся. Ри́хтай — нїмецька коменда: Richt' euch!

3. Я вас буду по воськовому тримати. (Наг.)

Знач. у строгій карности, в порядку та послусї.

Війт. 1. Без війта справи нема. (Наг.).

Знач. без компетентного судїї нема суду; без майстра нема нїякого дїла.

2. Бодай нїхто війтом не бідував, хиба мої дїти! (Гнїдк.)... хиба я тай мої дїти. (Наг.)... не дочекав війтом бути, тілько я... (Городен.)

Іронїзують селяни, коли війт парікає, як то йому тяжко сповняти свій уряд.

3. Бодай нїхто чесний війтом не був! (Кол.)

Бо бувши війтом і нехотя когось скривдиш, а многим не догодиш. Пор. нїм. Es ward nie kein gut Vogt geboren, Wand. IV, 1676 (Vogt 11).

4. Війта скинути, то не воробцьи з кола зігнати. (Цен.)
Знач. дїло не легке. Вибір війта і затвердженє залежить не лише від волї громадян, але також від висших властий.

5. Війт громадський слуга. (Наг.)... поштуркач. (Голоб.)
Бо мусить стоятн за громадськими справами. Пор. нїмецьке: Der Vogt ist ein Knecht und kein Herr, Wand. IV, 1676 (Vogt, 3, 4).

6. Війт завинит, а ти громадо відповідай! (Наг.)
На таке найчастїйше виходить наша громадська автономія.

7. Війт нїколи не вмирає. (Лучак.)
Розумій: війтівський уряд, який не гине зі смертю одного війта, а переходить на його наступника.

8. Де віт нїнащо, там громада ледащо. (Ур.)
Може справедливійше було-б навпаки: війт ледащо може серед наших обставин і порядну громаду звести нїнащо.

9. Добрий війт, то тато в громадї, а лихого, то й вітчимом не можно назвати. (Пістинь).
Ілюстрація патріархального погляду на громадські справи.

10. Коли-с ни війт, то ни роби справу. (Кольб.)
Загально: не мішай ся не в своє дїло, не розпоряджай ся тим, що до тебе не належить.

11. Пане війте, Бога сї бійте! (Наг.)
Жартливе, а часом і плачливе упімненє покривдженого селянина, якому війт не по правдї робить справу. Пор. Adalb. Wójt 6.

12. Чень з тим до війта не підемо. (Наг.)
Коли зайде суперечка за дрібницю, за яку не варто правувати ся.

13. Хоть піду до віта, то все я кобіта. (Наг.)
Значінє не зовсїм ясне; дїло йде очевидно про якусь суперечку, де покликають ся на сьвідоцтво жінки, яка з гори застерігє ся, що перед війтом її сьвідоцтво може не мати такого значіня, як сьвідоцтво мужчини

14. Як сьвіт сьвітом, не була баба вітом. (Яс. С.) .. п-ка... (Яс. С.) ...не буде Жид... (Луч.) ...Сарабрин... (Наг.)
Війтівство і взагалї всякі урядові становища здавен давна були прівілеґією мужчин, які не хочуть повірити, щоб і в будущому се могло змінити ся. Вар. 3 се саме відносить і до Жидів, уважаючи їх очевидно нерівноправними. Вар. 4 має льокальне значінє: Сарабрин, ґосподар у Нагуевичах, чоловік дуже обмеженого розуму, кілька разів кандидував на війтівство і все падав при виборі, так що на сьміх йому зложили сю поговірку. Та він нарештї таки завдав їй брехню і був вибраний війтом.

15. Я ти без війта справу зроблю. (Наг.)
Погроза: набю.

Війтівство. 1. Війтівство, то велике дїдівство. (Ур.)
„Бо ци не правда — поясняв менї урицький війт. — Таже чоловік як дїд (жебрак) мусит не раз на рік до кождої хати заглянути, мусит кождій бідї поклонити ся, по канцеляріях вистоювати, кождого наказу слухати, а за то ще клинут і злословлят і обмовляют“.

2. Звергли го з війтівства. (Наг.)

Знач. усунули його з війтівського уряду, образово: перестали його слухати.

3. Скинув ся з війтівства. (Лол.)

Знач. зрік ся сам добровільно війтівського уряду.

Війтувати. 1. Волю хорувати, ніж війтувати. (Наг.)

Говорив такий, що бувши війтом зазнав богато прикростий і страт.

2. Довійтував-єм сї лихої години. (Голоб.)

Зазнав війтуючи неприємностий.

3. Хто війтує, сам собі біду готує. (Кол.)

Бо сам заходить ся заробляючи на нелюбов або у громади, або у висшої власти.

Віз. 1. Борше сї віз снопів набере, ніж сї баба вбере. (Наг.)

Жінка одягає ся дуже пиняво. Пор. Wand. IV (Wagen 77).

2. Буває на возї, хто був під возом. (Городен.)

Знач. по лихій долї надходить добра. Пор. Adalb. Wóz 9.

3. Бути на возї тай під возом. (Гнїдк.)

Образово схарактеризовано переміну людської долї: раз чоловікови веде ся добре, потім знов лихо. Пор. Adalb. Wóz 2.

4. Віз там мусить, де го конї тягнуть. (Ільк.)

Образово: підвладні, челядь, члени сїм'ї чи громади мусять туди йти, те робити, що велить старшина. Пор. Wand. IV (Wagen 25, 27); Adalb. Wóz 24.

5. Де віз? Там де конї. А де конї? Там де віз. (Наг.)

Конї й віз творять немов одну цїлість; де одна часть, там повинна бути й друга. Але приповідку я чув у гумористичнім значіню про роззяву, якому на ярмарку вкрали конї з возом.

6. Маєш віз і перевіз. (Лев. Ільк.)

Коли когось налаяли і ще й набили, або в загалї до разу знищили його надії, відправили ні з чим. Adalb. Wóz 17; Wand. IV (Wagen 185).

7. Мечи віз, бери сани. (Наг.)

Так говорить у осени одна пташина до чоловіка.

8. Мій віз, мій перевіз, най теркоче, куди хоче. (Колом.)

Значить: се моє дїло, нехай іде як хоче, а нїхто иньший нехай не мішає ся до нього.

9. На чиїм возї їдеш, того пісеньку співай. (Ільк. Петр.) ...візку... (Дрог.)

Від кого ти залежний, тому повинен догоджувати. Пор. Wand. IV (Wagen 7, 9); Hoc. 358; Osm. 415; Čelak. 380; Frischb. II, 4320.

10. Не жаль би ми й воза, коби дївка гожа. (Кол.)

Scil. не жаль би менї поїхати до неї.

11. Не мій віз, не мій кінь, най теркоче, куда хоче. (Лїсько) Нї мій віз нї перевіз. (Ценів).

Знач. се не моє дїло, менї байдуже, як воно робить ся і до якого кінця дійде.

12. Пустив віз на довгу розвору. (Наг.)

Образово: почав розповідати про щось дуже довго та нудно.

13. Розкинув віз на великі драбини. (Комар.)

Образово: виступає з великими претензіями, багато жадає.

14. „Сїдайте на віз!“ — „Не маю коли сїдати, мушу йти“. (Дрог.)

Жартують, коли хто спішить ся, а робить не до ладу. Пор. нїм. Neben einem geladenen Wagen ist gut zu Fuss gehen. Wand. IV (Wagen 85).

15. Ще вози не запіяли, вже когути поїхали. (Зазул.)

Сьміють ся про баламутного оповідача, буцїм то він сказав таке зам. ще когути не запіяли, а вже вози поїхали.

16. Що з воза впало, то пропало. (Наг.)

Образово: чого не завважено, до чого пропущено добру нагоду, чого не вбережено, те пропало. Пор. Сим. 2639; Нос. 472; Adalb. Wóz 5; Wand. IV (Wagen 100); Čelak. 191.

Вік. 1. Біжит мій вік, як вода по каміню. (Наг.)... по лотоках. (Лол.)

Знач. минає марно, не лишаючи слїду; пор. віршу „Плач убогого студента“:

Часы плывутъ марно, якъ быстрыя рѣки,
Лѣта молодыи якъ зъ дожджу потоки,
Все то марно минаєгъ. (*Ів. Франко*, Карпаторуське письменство ст. 67).

2. Бодай му Бог віку доброго не дав. (Наг.)

Прокляте: щоб швидко вмер або жив у горю.

3. Бодай ти короткий вік був! (Наг.)

Прокляте: щоб ти швидко вмер.

4. Бодай ти такий вік був! (Наг.)

Scil. як ти менї добра бажаєш.

5. Бог би ти віку урвав! (Наг.)

Прокляте. Вік уявлено як нитку.

6. Вже-м свій вік проплакала. (Наг.)

Знач. наплакала стільки, що було би досить на цїле житє.

7. Від віку-правіку все так бувало. (Наг.)

Знач. з давен давна, від незатямних часів.

8. Віка кого збавити. (Наг.)

Знач. тяжко побити, скалїчити, відібрати здоровлє або забити на смерть.

9. Вік вічистий єсмо сї не видїли. (Наг.)

Знач. довго, богато лїт.

10. Вік єм звікував, а в такі кавзї не бував. (Наг.).. за таке-м не чував. (Наг.)

Знач. прожив довгі лїта. Кавза — останок давньої латинсько-польської правничої термінольогії. лат. causa, знач. судова справа, тут загальнїйше: погана справа, лиха пригода.

11. Вік єм свій спропу́див у бідї та в нуждї. (Наг.)

Знач. прожив цїле житє.

12. Вік живи, вік учись, а дурньом умреш. (Дар.)

Поле науки, досьвіду необмежене; в поступках і словах померщого потомним легко винайти помилки та недогляди, і хоч би він за житя був і найрозумнїйший, потомні можуть признати його дурнем. Пор. Сим. 436; Нос. 280.

13. Віки-вічисті чекаю. (Наг.)

Знач. дуже-дуже довго.

14. Вік пережити — не поле перейти. (Гнїдк.)

На віку трапляєть ся богато доброго й злого: треба вміти приймати та перенести одно й друге. Перейти поле, то не жадна штука.

15. Віку ми вкоротив. (Наг.)
Знач. побив мене тяжко, покалїчив.

16. Віку собі надторочив. (Лол.)
Мовили про вдівця, що в-друге оженив ся.

17. Дай ти Боже вік, а здоровля нїт. (Пост.)
Прокляте; довге житє в хоробі тяжше і страшнїйше від смерти.

18. Дай ти Боже вік, а на старість торбу на бік! (Стеж.)
Знач., щоб ти на старість зійшов на жебрака.

19. До віка калїка. (Наг.)
Жартують, коли хто, особливо дитина, троха вдарить ся, а сильно плаче.

20. З віком розум приходит. (Кол.)
Чим старший чоловік, тим розумнїйший. Пор. Wand I, 60 (Alter 25); французьке: Avec l' âge on devient sage, і лат. Aetate reddimur prudentiores.

21. З роду, з віку в нас того не бувало. (Наг.)
Знач. нїколи: анї за тямки одного чоловіка (вік), анї від коли сягає родова традиція.

22. Капáрити свій вік. (Наг.)
Знач. жити в бідности, в нехлюйстві та безладї, або в гризотї та слабости.

23. Кому на вік, тому на лїк. (Ільк.)
Знач. хто має жити, тому який будь лїк поможе видужати зі слабости.

24. Красний вік до сто лїт. (Наг.)
Красний вік — великі лїта, звичайно по над 70.

25. Марно ми вік пішов. (Наг.)
Знач. не зазнав добра, не доробив ся нїчого. Пор. вище ч. 1.

26. На ввесь вік єм утоплений. (Наг.)
Говоритъ чоловік, що нещасливо оженив ся або взагалї стратив надїю на поправу своєї долї.

27. На вік би ми того стало. (Наг.)
Знач. на цїле житє було-б менї досить того, scil., що иньший змарнує за день чи за якийсь короткий час.

28. На вік віком áмінь пропало. (Наг.)
Знач. на завсїгди, безповоротно.

29. На своїм віцї всякого зазнаєш. (Кол.)
Знач. добра й зла.

30. Не дав би ти Бог віку! (Наг.)
Прокляте: щоб ти не жив довго, щоб умер за молоду.

31. Не за нашого віку то було. (Наг.)
Не на нашій памяти, не в нашім часї.

32. Не на рік, а на вік. (Наг.)
Scil. беруть шлюб.

33. Пішов мій вік нї сяк нї так. (Снят.)
Знач. прожив своє житє не зазнавши нї добра, нї особливого нещастя, безбарвно або й зовсїм погано.

34. Поганий би му вік був! (Наг.) ... вічище. (Наг.)

Знач. щоб жив погано, зазнавав нещасть а ще більше сорому та зневаги між людьми.

35. Сам себе віку збавив. (Наг.)

Говорять про самовбійця.

36. Сам собі віку вкоротив. (Кол)

Значіне такеж, як у попереднїм.

37. Тілький вік як по груді проволїк. (Збар.)

Говорив чоловік про своє довге житє проведене в нуждї. Пор. польське Przeżył wiek nie tak jak człowiek (Adalb. Wiek 3).

38. Свій вік пендйти самому без жінки, нема веселости нїякої. (Берез.)

Говорив удовець. Пендити — очевидний польонїзм (pędzić), уживаний зрештою і в Наг.

39. Чужим віком не нажиєш ся. (Кол.)

Що менї з того, що хтось житиме, як я згину.

40. Що вік, то инший сьвіт. (Ільк.)

Кожде нове поколїнє заводить у себе инші порядки, а бодай девчому зміняє старі порядки.

41. Як на свій вік він іще дерзкий. (Наг.)

Знач. не вважаючи на глубоку старість він іще здоров і кремезний.

42. Як буде на вік, то буде й на лїк. (Орел.)

Як має видужати хорий, то й лїк на його хоробу знайдеш. Пор. вище ч. 18.

Вікно. 1. Вікна кому висипати. (Наг.)

Знач. вибити або попідбивати очи. Дословно: вибити вікна так, щоб шибки розлетїли ся на шматочки та поровсипали ся. Пор. нїм. Es ist besser ein Fenster, denn ein Aug ausgeschlagen. Wand. I, 980 (Fenster 7).

2. Вікна посивіли. (Наг.)

Знач. світає, днїє. В ночи вікна чорні, а над раном сивіють.

3. Вікна так замерзли, що мож по них саньми їхати. (Наг.)

Коли в зимі на шибках намерзне не лише ледова, але й снїгова верства.

4. Вікном му рік вийшов. (Гнїдк.)

Значіне не ясне; мб. при легкій роботї, так як соняшне сьвітло крізь вікно входить і виходить без нїякого труду.

5. Вікно три річи псує: сїрник, сіль і гарну жінку. (Треб.)

Сїрник у вікнї псує ся від сьвітла, сіль від вохкости, а жінка визираючи на вулицю.

6. Де много вікон, много сьвітла, але правди не видко. (Гнїдк.)

Говорять про панські двори. В селянських хатах вікон звичайно лиш двоє, тай ті маленькі і не пропускають богато сьвітла до середини.

7. І в моє віконце засьвітить сонце. (Ільк.). Іще і в... блисне колись... (Гнїдк.)

Знач. і я ще зазнаю добра, і менї колись пощастить. Пор. Нос. 305.

8. Іду я під вікно, а вно ся й там за мною поволокло. (Мшан.)

Говорять про якесь невідступне лихо, що переслїдує чоловіка.

9. Пішов по під чужі вікна. (Наг.)

Знач. пішов жебрати.

10. Там де великі вікна, богато сьвітла, а мало правди. (Ільк.)
Варіянт приповідки поданої висше ч. 6.

11. Хто кріз вікно до хати зазирає, тому цілий зад струпами обмече. (Наг.)
Жартують із цікавого сусїда, що любить підглядати, що робить ся в чужій хатї. Можливо, що кінцевий уступ мав первісно таке значіне, що такого цікавого шпіона злапали і набили, а він стидаючись признати ся говорив, що у нього чираки на задї і тому ке може сїсти.

Віл. 1. А що, бра? — Вола. — А як? — Двайцять. — Ого! — Ага-га! (Дрог.)
Передразнюють ляконічну гутірку Бойків. Буцїм то здибали ся два Бойки, один іде з ярмарку, а другий із села і питає ярмаркового, що купив? Вола. За яку цїну? За сто двацять ринських. Перший дивує ся, що так дорого, а другий заявляє, що на ярмарку були високі цїни.

2. Без вола хата гола. (Лучак.)
Господарство без вола, тоб-то без тяглої худоби, без робучої сили нїчого не варте.

3. Вів за сїдлом, а кінь за ярмом зітхає. (Гнїдк.)
Метафорично: кождий бажає не того що має, а того, що для нього недоступне або й зовсїм непридатне. Пор. Wand. III, 1096 (Ochs 75).

4. Вів має довгий язик, а не може говорити. (Орел.)
Переносно про дурного, нерозмівного чоловіка, що не вміє вияснити, чого йому треба. Пор. Wand. III, 1093 (Ochs 11); Adalb. Wół 54.

5. Від чого віл брикає, від того кінь здихає. (Заставцї).
Віл задоволяє ся гіршою пашею, якою годї годувати коня. Переносно: що для одного корисне, те иншому не вистарчає або виходить на шкоду.

6. Віл гребе і сам на себе персть мече. (Ільк.)
Вірна обсервація природи: віл готуючи ся кинутись рогами на противника гребе землю ратицею, і підкидає її в гору, тяк що вона тутже й паде на нього. Приповідка характеризує завидющого, злого чоловіка, що бажаючи напакостити иншому не вагаєть ся видимувати небилицї і кидати сим погане сьвітло на себе самого. Пор. Wand. III, 1096 (Ochs 79, 80).

7. Віл забув, коли телятем був. (Гнїдк.) Забув віл... телятьом.. (Лев. Ільк.)
Говорять про богатого, гордого та нелюдяного, що колись був у бідности і користував ся підмогою людий, яких тепер цураєть ся. Пор. Wand. III, 1095 (Ochs 43, 70); Adalb. Wół 59.

8. Віл землю бортит, а персть на нього летит. (Гнїдк.)
Значіне те саме, що в ч. 6. Слово бортити властиво тесельський термін, знач. видовбувати в стовпі рівчак, куди вкладаєть ся делине; тут воно вжите в загальнїйшім значіню: копати, рити.

9. Він до того такий здалий, як вів до карити. (Сор.)
Знач. нездалий, невідповідний до якогось дїла.

10. Вола вяжуть мотузом, а чоловіка словами. (Ільк.)
Образово висловлена ріжниця між фізичним і моральним примусом, якому підлягає чоловік. Пор. Wand. III, 1094 (Ochs 38, 176); Čelak. 76.

11. Вола голова не болїла, коли корова теля родила. (Ільк.)
Образово: батько не почуває болю, коли мати родить дитину, і не може так як мати дорожити тою дитиною.

12. Воли даю тай що маю, долї не вгадаю. (Гнїдк.) Воли, корови... (Ільк.)
Говорить батько віддаючи дочку замуж, пор. весїльну вісню:
Я, доню, даю, що лиш сам маю,
Доленьки не вгадаю. (Кос.)

13. Воли, конї по оборі, а біда перед очи як у день, так і в ночи. (Гнїдк.)... по перед очи. (Ільк.)
Воли, конї — символ хлїборобського достатку, богацтва. Знач. само богацтво ще не дає щастя, не забезпечує чоловіка від гризот.

14. Воли по убочи, а біда по перед очи. (Сор.)
Значіне те саме, що ч. 13. Докладнїйше висловлено те почуте, що маєток — річ зверхня, а грижа, незадоволене близші, бо йдуть із самого нутра.

15. Воли попоїдьит тай пют, тай ми будем жити, тай будем пити. (Наг.)
Приговорюють, беручи ся по обідї до чарки.

16. Воли ричат до вовків. (Гнїдк.)
Значіне не зовсїм ясне: чи того ричать, що чують близькість вовків, чи почуваючи, що вовки з'їдять їх.

17. Воли ся менї крутят. (Орел.)
Знач. неспокійні задля спеки та овадів; образово: менї прикрить ся ждати.

18. Воли такі, що би-м сї на сто риньцьких не дивив. (Наг.)
Знач. не взяв би за них 100 р., цїнив би дорожше.

19. Воли як соколи. (Кол.)
Загально вживане поетичне порівнане, часте в народнїх піснях, але також у звичайній бесїдї. Порівнане основане мб. на сїрім колїрі волів і сокола, та загальне вживане його пішло мб. із того, що оба слова дають добрий рим.

20. Волови дай полови, буде робив поволи. (Наг.)
Задовольнить ся якою будь їжою. Пор. Zátur. XI, 444.

21. Волом заяця гонити. (Мінч.)
Знач. робити щось недотепне, безглузде та невідповідне. Пор. Wand. III, 1101 (Ochs 197); E. Rot. 14.

22. Волом заяця не догониш. (Кобр., Ільк.)
Невідповідними способами дїла не зробиш. Пор. Wand. III, 1098 (Ochs 121).

23. Дивить ся, як віл на нові ворота. (Ільк.)
Говорять про дурного, роззяву, що дивуєть ся всякій і найзвичайнїйшій річи.

24. Горе тобі воле, коли тебе корова коле. (Стоян.) Лихо... коли тя... (Ільк.) Біда... (Петр.) Шкода... (Утїх.)
Образово говорять про мужа, яким верховодить жінка. Пор. Hoc. 228; Adalb. Wół 4.

25. Добре тому волови, що хоч постоїт коло корови. (Лучак.)
Говорить нежонатий чоловік, завидуючи жонатому. Пор. Wand. III, 1095 (Ochs 54, 147).

26. Єдним волом не доробиш ся. (Лучак.)... нїхто не доробив ся. (Ільк.)
Одного вола не можна запрягати то роботи. Образово: з господарства занадто дрібного та позбавленого засобів не добудеш зиску. Пор. Adalb. Wół 20.

27. Жени воли в лїс, я перед ними все біс. (Явор.)
Говорять про неспокійні воли, які не люблять пасти ся на місцї, а скачуть у шкоду та бігають, мов би перед ними було щось страшне та полошило їх. В лїсї звичайно добра паша тай холод, то худоба любить пасти ся.

28. Забули воли, як телятами були. (Терноп). Забув вів, коли тельитом був. (Наг.)
Значінє такеж, як і ч. 7; пор. Bebel 173; Zátur. III, 211.

29. Задниця вола болїла, коли корова телє родила. (Петр.)
Іронїчне тверджене в значіню неґації, пор. ч. 11.

30. З єдного вола дві шкирі не деруть. (Ільк.)
Дерти дві шкіри з одного вола — образове означене надмірного, несумлїнного здирства, великої кривди. Пор. Wand. III, 1100 (Ochs 181); Čelak. 356; Hoc. 436; Adalb. Wół 47; Zátur. VIII, 1103.

31. І віл за много на роги не возьме. (Наг.)
Натяк на старий звичай запрягати вола за роги до тягненя тягарів.

32. І віл над силу не потягне. (Дар.)
Говорять, коли хтось жадає чогось по над силу, чи то працї, чи яких иньших услуг. Пор. Wand. III, 1093 (Ochs 15).

33. І вола гуси обалят. (Пост.)
Маса дрібних сил може переважити одну велику.

34. Коли волови гаразд, то йде на лїд бутїти. (Гнїдк.)
Образово: чоловік у щастю шукає собі якоїсь приключки до біди. Бутїти в знач. брикати, гуляти. Пор. Wand. I, 869 (Esel 400).

35. Коли не мож по волах, бодай по оглоблях. (Гнїдк.)
Sc'l. ударити. Говорить ся, коли хтось ображений чи покривджений, не можучи безпосередно помстити ся на тім, хто винуватий супроти нього, мстить ся на його свояках чи знайомих, або загалом виявляє свою злість якимсь убічним, менше відповідним способом.

36. Котрий вів тьигне, того ще й бют. (Орел.)
Образово: хто працює, на того нарікають, того судять та гудять.

37. Не болит вола гу—ця, як ся родит телиця. (Мінч.)... як сї телит... (Яс. С.)
Значінє як у ч. 11 та 28, а також ширше: що одному долягає, те другому байдуже.

38. Не віл пердить, то чоловік говорить. (Ільк.)
Говорять з докором, коли хтось обертає на кпини чиїсь слова.

39. Непаристі воли пнут ся. (Гнїдк.)
Не дібрана спілка розлазить ся, живе в незгодї. Пор. Wand. III, 1093 (Ochs 9, 134); Adalb. Wół 32.

40. Пасує, як волам карита. (Сїл. Б.)
Говорять, коли щось комусь не до лиця або хтось береть ся до дїла невідповідного для нього.

41. Придав ся, як віл до карити. (Гнїдк.)
Значінє такеж, як і в ч. 40. Пор. Wand. III, 1904 (Ochs 34); Adalb. Wół 17.

42. Старий віл борозни не попсує. (Дар.)

Добрий, вправний робітник не попсує свойого дїла. Пор. Wand. III, 1093 (Ochs 7); Adalb. Wół 41.

43. Тїкай з волами, бо процесия йде. (Явор.)

Знач. дрібна, буденна річ мусить уступити перед важнїйшою.

44. Чого ждати від вола? Кавалец мяса. (Явор.)

Образово: від простого, неотесаного чоловіка крім фізичної праці не жди нїчого вищого, духовного. Пор. Wand. II, 1093 (Ochs 19, 187, 194). Adalb. Wół 9.

45. Щоби тя волами возили! (Лучак.)

Знач. щоб ти вмер. Натяк на давнїй звичай — везти домовину з покійником на кладовище не инакше, як волами.

Вільний. 1. Вільний як птах. (Наг.)

Птах — символ свободи, бо може летїти куди хоче.

2. Вільному воля, спасенному рай. (Колом.)

Знач. роби що хочеш, вибирай який хочеш шлях. Пор. Дик. 992; Сим. 392; Нос. 273.

Він. 1. Вже по нїм. (Наг.)

Знач. умер, пропав. Пор. нїм. Es ist aus mit ihm, Wand. I, 187 (Aus 5).

2. Як з ним, так без нього. (Наг.)

Знач. байдуже менї про його поміч чи загалом присутність.

3. Як не з ним, то нї з ким. (Кол.)

Scil. візьму шлюб. Говорить дївка, що не хоче йти замуж нї за кого крім свого коханого.

Вінець. 1. Бодай-сь тодї мала вінець, як сьвіту буде конець! (Пост.)

Мати вінець — символїчно зам. вийти замуж; прокляте дївчинї.

2. Вінець — і дїлу конець. (Наг.)

Натяк на те, що жнива кінчать ся плетенем збіжевого вінка, — отже загально: дїло скінчене вдатно.

3. Вінец, тай дївоцтву конец. (Кол.)

Весїле, на якім дївчина виступає в вінку, се заразом конець її дївоцтва.

4. Доки до вінцьи, то дївка. (Берез.)

Знач. доки не взяла шлюбу, не вийшла замуж.

Віник. 1. Новий віник добре замітає. (Гнїдк.)

Символїчно: кождий, хто обняв новий уряд, нову функцію, з разу силкуєть ся бути пильним, дбайливим, роботящим; іронїчно підрозумівають ся, що з часом се буде инакше.

Віннїпеґ. 1. Коби мінї до Вінїпку, там я знайду хлїба дрібку. (Перегиньско).

Вінїпеґ — головне місто канадийської провінції Альберти, центр канадийської емігрантії гал. Русинів. Приповідка повстала серед перших східно-галицьких емігрантів.

Віно. 1. Віно або вовк з'їсть, або згине само. (Ільк.)

Віно, себ-то придане, яке дають за дївчиною, звичайно складає ся з худоби та шматя; поле за дївчатами дають рідко; відси й зневажлива приказка про віно, що швидко може пропасти. Пор. Adalb. Wiano 2.

2. З віном дівці не сидіти. (Залісє).
Дівчину, що має богате придане, швидко візьмуть заміж.
3. Ото менї віно: панна тай колїно. (Лучак.)
Колїно тут треба розуміти „голе колїно“, ширше — голота. Знач. панна без приданого.

Вінок. 1. Вінок загубити. (Гнїдк.)
Знач. стратити дївоцтво; пор. пісню:
Ой як прийшла до домоньку, мати доньку била:
Ой на щож ти, суко доню, вінок загубила?
Пор. також Wand. II, 1587 (Kränzchen 2).
2. Вінок му з голови не знаде. (Гнїдк.)
Знач. не буде ущербу його гідности, він не понизить себе зробивши щось, не понесе нїякої шкоди.

Вінчувати. 1. Вінчує щістьом, здоровјом, а дарує безголовјом. (Наг.)
Про фальшивого, облесного чоловіка, що за масними, побожними словами крие лихі наміри.
2. Вінчую вас з тим новим роком, аби вам Біг дав той рік щісливо опровадити, другого дочекати, рік від року на многа лїта! (Наг.)
Обрядове вінчоване нового року, з яким уступає в хату кождий постороннїй чоловік. Так само на різдвяні сьвята говорить ся: Вінчую вас з тими сьвјитами, аби вам Бог дав тоти опровадити і т. д.
3. Вінчую вас з тим новим роком, аби-сте с—ли кіньським оброком. (Наг.)
Пародія на обрядове вінчоване (з нїм. wünschen — бажати, scil. усякого добра), пор. ч. 2.
4. Вінчую, вінчую, тай не перестану, поки що не дістану. (Дрог.)
Жартлива відповідь на вінчоване колядників під вікном, які за свою пісвю та вінчоване ждуть датку.

Віра. 1. Віра без дїл мертва. (Дрог.)
Речене з письма сьв. Пор. Adalb. Wiara, 16; Wand. I, 1698 (Glaube 54—58.)
2. Віра віров, а бриндзя за гроші. (Коб.)
Відповідь на просьбу повірити щось, дати без гроший.
3. В добрій вірі то зробив. (Дрог.)
Знач. без злого наміру. Пор. Wand. I, 1703 (Glaube 156).
4. В неї віри, як на бистрій воді піни. (Кол.)
На бистрій воді піни не видно, бо втїкає.
5. В нього віра, як циганська міра. (Кол.)
Циганська міра — фальшива, ошукана.
6. Дати кому за віру. (Наг.)
Знач. повірити його словам, особливо коли він сьвідчить у судї.
7. Ладно, що вже сї й жидівська віра до хлопської роботи бере. (Наг.)
Жидівська віра тут загально зам. Жид.
8. Має віру і офіру. (Лучак.)
Знач. чоловік побожний не лише на словах, але такий, що документує свою віру також дїлами, жертвами.
9. На віру набрав. (Кол.)
Знач. на борґ, у позику.

10. Найлїпша віра — своя пядь-міра. (Кол.)
Лїпший досьвід, нїж вірити на слово. Пор. польське: Każdą wiarę bierz pod miarę, Adalb. Wiara 8; нїм. Der beste Glaube ist baar Geld, Wand. I, 1696 (Glaube 7).

11. Не дай му за віру. (Тих.)
Знач. Не вір, не спускай ся на його слово.

12. Не знати, кому тепер віру дати. (Кол.)
Такі тепер часи, що не можна вірити нїкому. Пор. Adalb. Wierzyć 13.

13. Що віра, то міра. (Лучак.)
Віра тут, як у ч. 7 зам. нації, породи; знач. селянин Русин має свою міру, а Жид свою, відмінну. В більше абстрактнім значінню також загалом про етичну оцїнку всяких людських поступків: що одні вважають гріхом, злом, те другим дозволено.

14. Яка віра, така офіра. (Ільк.)
Знач. від нещирого, лукавого чоловіка й поміч, жертва нещира. Пор. Adalb. Wiara 7; Wand. I, 1702 (Glaube 130).

15. Я такої віри, що їй нема кінця нї міри. (Стан.)
Жартуючи говорив голодний косар беручи ся до їди.

16. Я такої віри, що каже: гріх, аби пироги в мисцї лежали. (Мат.)
Говорив ненажера, уплїтаючи вареники.

17. Я такої віри, що як спю, то їсти не хочу. (Наг.)
Жартуючи говорив слуга, дуже добрий їдець, хоч не особливий робітник.

Вірити. 1. Вір Богу тай своїм очом, тай то не дуже. (Цен.)
Жартливо висловлений скептицизм, знач. і на власні очи надто сильно не впевняй ся.

2. Вірит в нього, як Жиди в приказáньи. (Наг.)
Покладаєть ся безоглядно на його слово. Пор. Adalb Wierzyć 21.

3. Вірит му, як самому Богу. (Наг.)
Говорять про надмірне довіре. Пор. Adalb. Wierzyć 22.

4. Вір мому слову! (Наг.)
Говорять звичайно жартуючи, коли дурять когось.

5. Вір не вір, а переконай сї. (Наг.) ...я своє сказав. (Наг.)
Звичайна відповідь, коли хтось сумнїваєть ся в правдї нашого твердженя.

6. Вірте, люде, моїм словам, а на мої дїла не дивіт сї! (Наг.)
Оповідають, що так говорив якийсь піп, що вів неморальне житє, а на проповідях картав людий дуже остро.

7. Віру вам і без присяги. (Кол.)
Коли хтось хоче правду своїх слів затвердити клятьбою, то другий зупиняє його: Та дайте спокій, не кленїть ся, віру вам і т. д.

8. Віру вам на слово. (Наг.)
Знач. позичу без нїякого документа.

9. Доти не звіриш, доки не змíриш. (Явор.)
На само слово чоловіка годї покладати ся, а треба переконати ся про його правдивість досьвідом. Пор. Adalb. Wierzyć 8.

10. Коли ми не віриш, то я зараз готов присьигнути. (Наг.)

Присяга вважаєть ся остаточним потвердженем правдивости сказаного слова, де нема річевих доказів. Пор. Adalb. Wiara 6.

11. Най ти такий вірит, що тї не знає. (Наг.)

Говорять звісному брехунови, який запевняє про правдивість свойого твердженя.

12. Не вір, бо звір: як не вкусить, то налякає. (Дар.)

Остерігають перед псом або конем, коли хто занадто зближає ся до них.

13. Не вірь губі, бо вона часом бреше. (Лев.)

Образово: не вір словам, а додивляй ся до дїл.

14. Не вір му, хоць би дух-тїло кльив. (Наг.)

Знач. хоча-б присягав ся на душу й на тїло.

15. Не вірь кобилї в дорозї, бо серед болота скине. (Гнїдк.)

Знач. не вір жінцї в тяжкій пригодї, бо заведеш ся.

16. Не вір нїкому, не зрадит тя нїхто. (Мінч., Петр.)

Сей пессімістичний погляд не стільки абсолютно правдивий, скільки сьвідчить про сумний суспільний лад, у якому довгими віками ошукувано довіре народа. Пор. Adalb. Wierzyć 16; Hoc. 363.

17. Не вір нї псови нї коневи. (Сор.)

Пес і кінь — зьвірі, у щоденному житю найблизші чоловікови і знані зі своєї вірности, та й вони иногї роблять шкоду та пакість свойому господареви.

18. Не вір, поки не зміриш! (Кол.)

Основою віри повинен бути досьвід. Пор. Adalb., Wierzyć 18; Wand. I, (Glauben 19).

19. Не вірь псови, бо тя вкусить. (Ільк., Петр.)

Найчастїйше вживають образово про лихого, безхарактерного чоловіка, що прикидає ся добрим, а потім несподївано вшкодить свойого приятеля.

20. Не вірь хлопу, най бє копу. (Гнїдк.)

Знач. не вірь тому, що він говорить; вірне, безсумнївне й корисне лиш те, що він ізробить.

21. Не віру ти, аби-с тут передо мнов землю гриз. (Наг.)

Гризеня або їджене землї вважало ся колись у нас найстрашнїйшою присягою, пор. Квітчине „Перекотиполе“. Пор. Adalb. Wierzyć 14.

22. Не віру ти, хоць бис сї Богом клав. (Наг.)

Знач. хоча-б ти видавав себе сьвятим або й самим Богом.

23. Не увіриш, поки не зміриш. (Лев.) ...поки сам... (Ільк.) Не увірит... змірит. (Петр.)

Говорять, коли хтось не слухає пересторог і вдає ся в якесь небезпечне дїло, товаришує з непевним чоловіком і можна надїяти ся, що дійде до поганого кінця. Пор. Adalb. Wierzyć 12; Čelak. 251; Wand. I (Glauben 104).

24. Ни вір, а мір. (Кольб.)

Осторога легковірному, щоб не спускав ся на голе слово. Пор. Adalb. Wierzyć 18, 25.

25. Нинї собі самому чоловік не може вірити. (Наг.)

Знач. буває таке, що чоловік упевнив ся про щось, а потім показує ся, що се неправда. Пор. Adalb. Wierzyć 13.

26. Нїхто не вірит, хіба як увидит та змірит. (Наг.)
Говорив бідний, описуючи свою біду. Пор. Adalb. Wierzyć 8; Wand. I 1706 (Glauben 59).

27. Та ци вірив би хто такій кавзї? (Наг.)
Питанє замісь запереченя: нїхто-б не повірив у таке диво.

28. Хто кождому вірит, того кождий за дурня має. (Кол.)
Надмірна легковірність дає кепське сьвідоцтво про інтелїґенцію чоловіка. Пор. Adalb. Wierzyć 11.

29. Хто нїкому не вірит, сам віри не має. (Кол.)
Бо вірить про людий лише саме зле, знач. доводить їх до того, щоб і про нього думали зле. Пор. Adalb. Wierzyć 10; Wand. I (Glauben 79).

30. Хтось би ти тому вірив! (Наг.)
Знач. сьому нїхто не повірить.

31. Чень і тому хтось повірит! (Наг.)
Жартують слухаючи якогось мало правдоподібного оповіданя.

32 Я би му не вірив, хоть би сторцом з неба злетїв. (Гнїдк.)
Жартливо: хоча-б з'явив ся з неба так, як звичайно малюють ангелів, що злїтають стоячи, свобідно, а не падуть як звичайне тїло.

33. Як би ми то иншій сказав, то бим нїколи не вірив. (Наг.)
Scil. але я переконав ся на власні очи, або: але тобі мушу вірити.

Вірний. 1. Вірний, але не мірний. (Кол.)
Про слугу, що хоч добре робить, але любить упити ся.

2. Вірний, але собі, не мінї. (Наг.)
Іронїчно про самолюбного, захланного чоловіка, про злодїйкуватого слугу.

3. Вірний як злото. (Наг.)
Знач. щирий, правдомовний чоловік. Пор. Wand. IV (Treu 19, 20); мабуть на основі біблїйного: aurum igne probatum.

4. Вірний як пес. (Дрог.)
Звичайно іронїчно про чоловіка, що служить иньшому (пану) не дбаючи про себе анї про свою гідність. Пор. Adalb. Wierny 3; нїм. Treu wie ein Kettenhund, Wand. IV (Treu 23), де іронїя висловлена ще різкійше, бо пес припятий на ланцюзї не може втекти.

5. Тот бідний, то в мене вірний. (Завад. Рим.)
Бідний додержує віри вже хоч би для інтересу.

Вірник. 1. То ще панський вірник! (Наг.)
Іронїчно про мазуна та шептуна, що підмазує ся до пана і любить при тім пошкодити своїм співгромадянам.

Вірую. 1. Вірую за кобилу сїрую. (Кол.)
Жартують із тих, що подають старцям милостиню і велять їм молити ся за якусь одну худобину або за иньшу таку дрібну річ. Знач. треба тут розуміти: Змовте Вірую і т. д.

2. Вірую — їхали Жиди фірою ; я сї хотїв причепити, та хотїли мене бити. (Іваник.)
Пародія початку звісного капона, який відмовляють щодень у молитві.

Вісїмнацять. 1. А то ще вісїмнацїтий туман! (Наг.)

Знач. чоловік дуже дурний, тумановатий. Чому як раз вісїмнацятий, незвісно.

2. Єден за вісїмнайцять, а другий за без двох двайцять. (Петр.)

Знач. один такий самий, так само злий, як і другий. Без двох двацять замісь вісїмнацять — давнїй вислов, що ще полишив ся декуди в горах: для висловленя якогось негладкого числа подає ся на сам перед кругле, а потім число единиць, які від нього треба відняти, щоб мати жадану цифру. Пор. латинське undeviginti зам. 19 і т. п.

3. Так я собі за вісїмнайцять, як хто за без двох двайцять. (Мінч.)

Відповідає жінка, коли її лають і докоряють чимсь нечесним; знач. і ти не лїпший від мене.

Віск. 1. Кілько воску, тілько й сьвічки. (Ільк.) Скілько... стілько... (Гнїдк.)

Знач. продукту не буде більше, нїж було сирого матеріялу. Давнїй звичай сукання сьвічок на громадських чи братських сходинах із воску, який приносили поодинокі братчики, див. Записки Наук. Тов. ім. Шевч. т. 44.

2. Тілько воску й ладану. (Ільк.)

Знач. стілько всього добра, — говорить ся, коли чогось мало лишило ся або загалом було мало.

3. Тілько мого воску й сьвічки. (Наг.)

Знач. отсе й усе, що маю. Пор. попереднє ч.

Вісний. 1. Не вісний єм нї о чім. (Котуз.)

Знач. не знаю нїчого в певнім (спорнім) дїлї.

Вість. 1. Бодай лише вість за ним прийшла, як піде! (Лол.)

Прокляте: знач. як піде кудись, то щоб уже не вернув, аби лише вість прийшла, що загиб.

2. Доходьит нас вісти: хотьит нам дати їсти. (Наг.)

Жартують гості перед обідом, особливо коли ґосподиня заставляє їх довго ждати. Зрештою се двовірш узятий із весїльної пісні. Пор. Нос. 412.

3. Нїт вісти́-що вигадує. (Лім.)

Видумує нечувані, направдоподібні річи.

Вісь. 1. Вісь ми сї вломила. (Бор.)

Знач. не стало чогось важного в житю, якоїсь помочи.

2. Що вісь, то иншая пісньо. (Ільк.)

Тут „вісь“ ідентична з польським wieś, але польської приповідки „Co wieś, to inna pieśń“ анї в Adalb. анї у Brzoz. нема.

Вітер. 1. Аби мі троха вітер обвіяв. (Наг.)

Говорить хорий, що довго лежав у хатї і бажає вийти троха на сьвіже повітре.

2. А то му вітер у ногах! (Наг.)

Знач. іде швидко, мов вітер летить.

3. Без вітру з ніг паду. (Наг.)

Говорить слабосилий чоловік.

4. Вийшов на вітер. (Наг.)

Знач. стратив усе, звів ся нї на що.

5. Від вітру паду. (Наг.)... валю сї. (Наг.).

Знач. слабий, безсильний. Пор. пісню:

Як не бачу Петруся,
То від вітру валю ся.

Пор. також нїмецьке: Jeder Wind bläst ihn um, Wand. V (Wind 378).

6. Вітер аж землю рве. (Наг.)

Говорять про сильний вітер.

7. Вітер — божий дух. (Ільк.)

Ремінїсценція з Біблії.

8. Вітер го знає. (Наг.)

Тут вітер в значіню: лихий його знає, або: нїхто його не знає. Пор. Нос. 280.

9. Вітер мі з ніг валит. (Наг.)

Знач. вітер такий сильний, що не можу встояти ся, або я такий слабий.

10. Вітер сї обернув. (Наг.)

Знач. повіяв у иньшім напрямі, нїж доси.

11. Вітер у кішеньох свище. (Наг.)

Знач. кишенї пусті, чоловік не має гроший.

12. Вітер хмарами колотит. (Наг.)

Говорять про непевну погоду, коли не можна зміркувати, в який бік ідуть хмари.

13. Вітра в полї шукати. (Гнїдк.)

Знач. робити зовсїм недоладне, безнадїйне дїло, шукати чогось або когось, не маючи нїякого слїду анї вказівки.

14. Вітра з'їсти. (Наг.)

Знач. не осягнути задуманого, пошити ся в дурнї.

15. Вітри би тї сперли! (Наг.)

Прокляте: щоб тебе роздуло, розсадило.

16. Вітром жити. (Наг.)

Знач. жити нї з чого, без доходів. Пор. Wand. V (Wind 402), хоча нїмецьке „vom Winde leben“ має инше значіне: жити брехнею та ошуканством. Пор. зрештою ibid. 156.

17. Вітром підбитий. (Наг.) ...підшитий. (Кол.)

Говорять про легку, подерту одежу, що не може хоронити чоловіка від холодного вітру, або про непостійного, верткого чоловіка. Пор. Дик. 880; Нос. 280; Zátur. VIII, 714.

18. Гонило би тобов, як вітер лугом! (Наг.)

Прокляте: щоб ти не знав спокою, кидав ся з місця на місце.

19. Дивит сї, відки вітер віє. (Наг.)

Говорять про хиткого, безхарактерного чоловіка або такого, що спекулює на панську ласку. Пор. Wand. V (Wind 339).

20. Доганьий вітра в поли! (Наг.)

Знач. лови невлимиме, коли хтось утїк або може втекти і його не можна піймати.

21. За густий вітер на рідку одежу. (Лучак.)

Говорять, коли чоловік легко одягнений мерзне від острого вітру.

22. З вітром би полетїв. (Наг.)

Знач. такий легкий, худий, марний, особливо про запедбану домашню птицю, курку або гуску.

23. З вітру того не дістала. (Наг.)
Про дівчину, що зайшла в тяж, а не хоче признати ся, з ким мала зносини.

24. Іди на десять вітрів! (Закул.)
Знач. іди на пусте поле, в безлюдні, незаселені місця, де вітер з кождого боку віє свобідно. Інтересне число 10 на означене ріжних сторін та напрямів вітру.

25. І я вмію на вітер сцяти. (Льв.)
Знач. докучити комусь, паразити ся на прикрости. Звязок образів неясний менї.

26. Маєш вітер під носом, то дуй. (Наг.)
Вітер під носом, се та течія повітря, яку робить чоловік видихаючи повітре з себе. Говорять, коли кому поставлено горячу страву і він не може їсти її.

27. Мене би видиш і вітер з ніг звалив. (Наг.)
Говорить хорий, слабосилий чоловік. Пор. висше ч. 9.

28. На вітер говориш. (Наг.)
Знач. на дармо, не переконаєш мене, я тебе не послухаю. Пор. Čelak. 558; Wand. V (Wind 310, 356); Zátur. IV, 177.

29. На всї вітри. (Гнїдк.)
Scil. іди в безвісти, куди хочеш.

30. На самім вітрі стоїт. (Наг.)
На продуві, на горбі, без захисту, особливо про хату або будинок виставлений на вітер, незахищений деревами.

31. На щось нам Бог дав вітер під носом. (Комар.)
Scil. щоб могли простудити горячу страву, пор. ч. 26.

32. На якого вітра мінї тото потрібне?
Згірдно: по що менї се? Менї сього зовсїм не треба.

33. Не давай ся кождому вітрови повівати. (Ільк.)
Знач. не піддавай ся впливови кождої обставини, намові або раді кождого чоловіка.

34. Пігнав ся на штири вітри. (Лучак.) ...а на пятий шум. (Терноп.)
Згірдно про когось нелюбого, що пішов або поїхав кудись у неозначенім напрямі або в напрямі, про який бесїдник не хоче говорити докладнїйше.

35. Побіг вітра здоганяти. (Наг.)
Знач. бере ся до якогось фантастичного, неможливого дїла. Пор. висше ч. 20.

36. По вітрі подавати ся. (Гнїдк.)
Не мати своєї власної волї, йти за чужою радою.

37. Повіяти ся з вітрами. (Гнїдк.)
Говорять про чоловіка, що покинув свою оселю, свою батьківщину і пішов десь у чужину. Пор. висше ч. 34.

38. Почув, відки вітер віє. (Наг.)
Знач. надумав ся, що йому кориснїйше, почув вість, що вплинула на його постанову. Пор. Čelak. 518; Wand. V (Wind 344), а також висше ч. 19.

39. Проти вітру попелом не кидати. (Залїсє).
Знач. проти переваги не встоїш.

40. Пустий вітер йому в голові. (Замул.)
Знач. він думає про якісь пусті, непрактичні або неморальні річи.

41. Розігнав на штири вітри. (Наг.)

„Штири вітри“ прастарий символ усіх можливих напрямів, цілого видокруга. Пор. вище ч. 34; Wand. V (Wind 355).

42. Стань си за вітром. (Наг.)

Знач. у місці захищенім від вітру, образово: винайди собі протекцію, ласку у можних та захист у потребі.

43. То вітром підшите. (Наг.)

Знач. се справа ненадійна, з якої годі надіяти ся користи. Пор. вище ч. 17.

44. То в тебе дідьчий вітер, що раз студит, а раз гріє. (Наг.)

Жартували з чоловіка, що хухав на перезяблі пальці і тут-же студив горячу страву. Говорять також про двоязичного чоловіка, що вміє рівночасно і похвалити і зганити ту саму річ.

45. Той вітер певне дожджу нарве. (Наг.)

Вітер, що зриває ся в часі погоди, звичайно наганяє дождкові хмари. Пор. Wand. III (Regen 113).

46. Тепер уже не тим вітром повіяло. (Наг.)

Знач. не ті часи, не ті порядки, не той настрій. Пор. Wand. V (Wind 379).

47. То пустий вітер. (Наг.)

Знач. легкомисний, марнотратний або неморальний чоловік, а також річ непотрібна, лихо зроблена. Пор. вище ч. 40; Дик. 878; Wand. V (Wind 357).

48. То якесь таке, як вітром надмухане. (Наг.)

Говорять про чоловіка, що нїби виглядає добре, але не має анї сили анї доброго здоровля, а також про якусь річ на око гарну, але нетривку.

49. Хто від вітру гине, тому бздинами дзвонят. (Снят.)

Знач. хто налякає ся погрози, прикрого слова, той не візьме ся до дїла і замість результату добуде лише сором.

50. Хто вітер сїє, збере бурю. (Льв.)

Знач. хто легкомисно викликає незадоволенє та заїлість у своїх ворогів, той дізнає від них ще більшого лиха.

51. Хто на вітер сїє, вітром жити вміє. (Гнїдк.)

Знач. хто пускає свою працю на марно, мусить зійти на нїнащо, згинути з голоду.

52. Ци відти вітер віє? (Наг.)

Окрик зачудуваня, коли хтось у знайомого бачить зміну погляду або настрою і догадує ся її причини. Пор. вище ч. 19; Wand. V (Wind 38).

53. Щоби й вітром по тобі не пахло! (Бор.)

Scil. забирай ся геть; в українськім: щоб і дух твій не пах.

54. Яким тебе вітром принесло? (Наг.)

Говорять при несподіваним прибутю якогось чоловіка, що жив далеко і нїколи не навідував ся. Пор. Wand. V (Wind 404).

55. Як вітер повіє, так він сї хилит. (Наг.)

Про слабохарактерного, плохого чоловіка. Пор. Wand. V (Wind 412).

56. Якого вітра ти дам? (Наг.)

Сердито: не маю тобі що дати.

Вітрити. 1. Вітрит як пес. (Наг.)

Говорять про хитрого чоловіка, що шукає якогось зиску. Пор. Adalb. Wietrzyć 1.

Вітріти. 1. Вивітріло ми з голови. (Наг.)

Знач. відвик від чогось, забув таке, що знав давнїйше.

Вітчим. 1. Казав вітчим: як мене не будеш слухав, будеш нїчим. (Зазул.)

Пасерб повинен вітчима слухати так як рідного батька, инакше зійде нї нащо.

2. У вітчима чорт меже очима, а в мачохи два. (Луч.)

Вітчим не любить пасербів, а мачуха ще гірше.

Віхоть. 1. Віхтїма хату за собов замітає. (Наг.)

Знач. ходить у таких подертих чоботах або ходаках, що віхті вилазять.

2. За віхоть го не маю. (Наг.)

Вислов погорди і маловаженя.

3. За віхоть ми нїчого не дав. (Наг.)

Знач анї найдрібнїйшої, найменше вартої річи.

4. Я в тебе не віхоть. (Наг.)

Я не твій попихач, невольник, не думаю тобі підлягати.

Вішати. 1. Аби-сте мі зараз вішьили, то инакше не скажу. (Наг.)

Знач. обстоюю за правдивістю своїх слів, хоч би се стягло на мене найтяжшу кару.

2. Або вішай, або пускай, бо мінї треба на ярмарок. (Лучак.)

Так мав сказати Циган, коли його мали вішати і дуже помалу вели до шибениці. Говорять жартуючи, коля хтось задля малого дїла готов занедбати далеко важнїйше. Пор. Adalb. Wieszać 1.

3. Вішайте панів, коли пани хотят, а я не хочу. (Гол.)

„За що мене вішаєте?“ питав засуджений Циган. — „Так пани хотять“ — відповіли кати. На се засуджений відповів висше поданою приказкою, якої дотеп лежить у перемішаню активного „хотять“ (в значіню „велять“) з пасивним. Пор. Етн. Зб. VI, 263.

4. Не вішьийте мї панове за шию, бо я сї дуже скобочу. (Наг.)

Так мав просити ся Циган засуджений на шибеницю.

5. Сама му сї на шию вішьиє. (Наг.)

Говорять про жінку або дївчину, що сама набиваєть ся мужчинї.

6. Хто сї вішьиє, тому лїдько мотуз подає. (Наг.)

Загальне віруване, що самовбійство — наслїдок чортівської намови і самовбійця стає неохибною здобичю чорта. Оттим то чорт усякими способами влекшує чоловікови доконане самовбійства.

7. Чого сї тут вішьиєш? (Наг.)

Згірдно зам. чого тут потребуєш?

Віщий. 1. Що-бим був віщим, то бим біди не знав. (Ільк.)

Scil. бо міг би провидїти й обминути її.

Віщувати. 1. Віщує моє серце, що буде біда. (Наг.)

Так висловлюють лихе прочутє, що иноді находить чоловіка.

В'їдливий. 1. В'їдливий як гадина. (Кос.)

Завзятий до злого, злопамятний.

В'їсти ся. 1. В'їв ми сї в печінки. (Наг.)

Знач. докучив, наробив богато клопоту.

В'їхати. 1. В'їхав на псї в хату. (Наг.)

Говорять, коли хто входячи до хати впускає з собою й пса.

Владика. 1. Владико, владико, висит над тобов лико. (Наг.)

Висьмівають назву „владика" зам. епископа. Оповідають, що колись був неписьменний піп, що був висьвячений за гроші, а коли епископ приїхав до нього на візітацію і велів йому правити службу божу, піп повісив над кріслом епископа кошіль з сороківцями і розпочав свою відправу отсим „заспівом": „Владико, владико, висит над тобов лико: потьигни і розвjижи, а що найдеш, нїкому не кажи". Епископ буцїмто зрозумів делїкатний натяк, узяв гроші і лишив попа на парафії.

2. І владицї не годит сї. (Наг.)

Знач. правила приличности та моральности важні не лише для простих людий, але й для найвисших.

3. І владицї пригоди́т сї. (Голоб.)

Знач. се така річ, що кождому стане в пригодї, кождому трапить ся.

4. І у владики два язики (Мінч. Петр.) У вл... (Ільк.)

Знач. і владика може сказати раз так, а раз сяк, одурити та кривити душею.

5. Руський владика до польської владичицї на хрестини пішов. (Торки).

Так мав відповісти селянин латинникам на їх кпини над руським епископом.

Влас, Власій. 1. Не пий з Власом, бо поки́миш пласом. (Грин.)

„Поки́миш" гуц. діалект. зам. потямиш в знач. дістанеш, обірвеш, обахмориш. „Пласом" — обухом від топірця.

2. Сьвіткуй Власія, не сказит кіточка маржини. (Грин.)

Сьв. Власія, д. 11 лютого у Гуцулів називає ся „худобяче сьвятце". Сьв. Власій — переємник поганського Велеса, худобячого бога. „Кіточка" — у Гуцулів ласиця; Гуцули вважають її дуже їдовитою, не менше від гадюки, і небезпечною для худоби; заклинанє від її вкушеня див. Етноґрафічний Збірник V, 60.

Влетїти. 1. Влетит ти муха в рот! (Дрог.)

Остерігають такого, що стоїть з роззявленим ротом тай дивує ся.

2. Влетїла ми майка в око. (Дрог.)

Говорить такий, що плаче чогось а не хоче до того признати ся. Майка — малесенький комарик.

3. Влетїло му щось у голову. (Наг.)

Видумав щось дивне, несуразне.

4. Яке влетїло, таке й вилетїло. (Наг.)

Говорять про якусь несподївану пригоду, що заповідала важні наслїдки, а минула без нїчого, або про несподіваного гостя, що наробив шуму і швидко забрав ся.

5. Як не влетит, то хоць улїзе. (Наг.)

Як щось не швидко стане ся, то стане ся хоч пізнїйше.

Влїзливий. 1, Влїзливий як вош. (Самб.)

Про облесного, а впертого чоловіка.

Влїзти. 1. Вже сї в тебе не влазит? (Наг.)

Говорять захланному ненажері, коли їв, їв і решту лишає.

2. Влїз би му в с—ку, як би міг. (Наг.)

Про облесного підхлїбника.

3. Влїз би сї в мишачу нору. (Цеп,)

Такий маленький та скромний; говорять звичайно іронїчно.

4. Влїзло му в голову. (Наг.)

Думає про щось непастанно, має idée fixe. Пор. Adalb. Wleźć 5.

5. Влїз ми на ґрунт. (Наг.)

Заінтабулював ся, записав на себе мою землю.

6. Влїз му під бік. (Наг.)

Оселив ся біля нього, зробив ся його сусїдом.

7. Влїз по колїна. (Наг.)... по самі вуха. (Наг.)

Знач. попав у великий клопіт.

8. Влїзти не штука, вилїзти штука. (Льв.)

Говорив злодїй, дiставши ся до вязниці. Пор. Adalb. Wleźć 2.

9. Влїз у солому тай шелестит. (Колом.)

Жартують, коли хтось із дрібної річи робить великий поговір.

10. Влїз у тото, як свиня в баюру. (Наг.)

Вдав ся в якесь погане дїло. Нїмець каже: як свиня в жидівську хату, пор. Wand. II (Hineinkommen 5).

11. Десь сї тото в тебе влазит! (Наг.)

Дивують ся, коли хто їсть богато.

12. Коли вмів улїзти, най же вміє й вилїзти. (Наг.)

Scil. а я не буду помагати. Говорять про легкодуха, що попав ся в халепу і просить помочи. Пор. Wand. II (Hineinkommen 1).

13. По при двох і третий сї влїзе. (Наг.)

Знач. де місце на двох, знайде ся й на третього.

14. То му сї в голову не влїзе. (Наг.)

Він того не зрозуміє. Пор. Wand. II (Kopf 521).

15. Тут би сї два влїзли. (Наг.)

Говорять про занадто широку одежу.

16. Що сї не влїзе, того не втолочиш. (Наг.)

Говорять, коли хто занадто щільно пакує. Пор. Wand. II (Hineinkönnen 1).

17. Я в нього не влїзу, абим знав, що в нїм кіпит. (Наг.)

Не проникну в його душу, щоб знав його думки. Пор. Wand. II (Hineinkriechen 1).

Влупити. 1. Тебе би влупити, що ступити. (Голоб.)

Знач. бити би на кождім кроцї.

Влущити. 1. Влущив му лущьиків. (Наг.)

Набив. Лущак — горіх, що сам вилущує ся з зеленої оболїчки.

2. Влущив му як бобу. (Терн.)

Набив міцно.

3. Влущу ти, що не зможеш нести. (Збар.)

Набю так, що не зможеш іти.

4. Так ти влущу, що й живого не пущу. (Воробл.)

Знач. битиму доки ти живий.

Внадити ся. 1. Внадив сї, як кіт до сала. (Наг,)

Вчащає кудись, заприязнив ся з кимось.

Воведеніє. 1. Кілько буде на Воведеніє води, тілько на Їря трави. (Мшан.)

Воведеніє, д. 21 падол. загалом сьвято, до якого привязують богато віщовань; може завдяки своїй назві, а може завдяки свойому положеню на границї між осїню й зимою воно вважає ся немов закінченєм старого і початком (введенєм) нового року, пор. слїд. приповідку.

2. На Воведеніє перший полазник. (Наг.)

Полазником називає ся всяка „жива душа“, що перша війде до хати. Отже селяни уважають дуже, хто або що перше війде до хати на Воведеніє. Коли війде пес або якась людина хора, погана, зла, без гроший, то се толкують як злий знак, що в хатї весь рік буде вести ся погано. Щоб запобігти сьому, вводять раненько до хати якусь найкращу штуку худоби, теличку або бичка, витають її тут радісно, дають із руки їсти хлїба, соли, і називають „першим полазником“. Натякаючи на се, що „перший полазник“ звичайно бичок або теличка, жартують часом із невторопного хлопця або дївчини: „Ой ти перший полазнику!“ в значінню: ой ти теля! Пор. Етн. Зб. V, 205.

3. Як буде на Воведеніє в слїду вода, то в Їрю буде трава. (Мшан.)

Знач. коли осїнь мокра, то буде погідна весна.

4. Як на Воведеніє буде вода, то в лїтї буде молоко. (Мшан.)

„Буде вода“ — знач. ще не замерзне.

5. Як нема ва Воведеніє води, не буде на Їря трави. (Мшан.)

Знач. коли осїнь посушна або завчасу хоплять морози, то буде весна пізня.

Вовк. 1. Аби вовк був ситий і баран цїлий. (Ільк.)

Говорить ся, коли хтось хоче доказати великої штуки, погодити суперечні інтереси без обопільного ущербку. Пор. Wand. V (Wolf 281); Сим. ст. 86, ч. 442; Adalb. Wilk 19; Hoc. 643; Гильф. 1544.

2. Аби мінї вовк цїлий і баран ситий. (Наг.)

Жартлива переставка попередньої приповідки, — розуміють ся, в супротилежнім значінню. Нїмець жартує: Den Wolf schlage nicht und das Schaf lass nicht hungern, Wand. V (Wolf 51).

3. А вовк його знає! (Наг.)

Окрик пересердя, зам. я не знаю.

4. Агій, та чень вовк з лїса не прийшов тото зробити. (Наг.)

Коли щось пропало з під рук або стало ся таке, що годї зміркувати, хто і по що міг би се зробити. „Вовк з лїса“ часто кладеть ся жартом як вияснене якої будь неясної, загадкової річи. „Хто з'їв страву, що була в печи?“ — „Певно вовк із лїса прийшов“ — відповідають не вміючи або не хотячи вказати дійсного справця.

5. А куш, вовки би тї взїли! (Наг.)

Особливо коний клинуть часто вовком: кінь — par excellence вовче стерво, „вовча мерші“. Пор. Zátur. XVI, 316.

6. Був би добрий за вовка до ягнят. (Кол.)

Говорять про злого, злодїйкуватого та пакісливого чоловіка, якому дано власть над иншими. Пор. Wand. V (Wolf 570, 578, 621); у Сим. ст. 96, ч. 753 читаємо: Добръ волкъ до овецъ, да пасти ему не дадутъ. Пор. Osm. 359.

7. Був вовк у сїти і перед сїтю. (Ільк.)
Знач. бувалий, досьвідний вовк; переносно про бувалого чоловіка, що зазнав і сам робив богато лиха. Пор. Adalb. Wilk 4.

8. Видер як вовкови з горла. (Наг.)
Знач. відібрав з тяжкою бідою, прим. довг від несумлїнного довжника. Пор. Wand. V (Wolf 559); Leutsch, 113.

9. Викликав вовка з лїса. (Наг.)
Спровокував якогось сварливого, напасного чоловіка, накликав на себе нещасте, клопіт. Пор. Adalb. Wilk 132.

10. Виють тоє вже й вовки в лїсї. (Ільк.)
Знач. річ загально відома. Пор. Adalb. Wilk 131.

11. Він би вовкови з горла видер. (Наг.)
Дерун над дерунами. Пор. нїм. Er jagt dem Wolfe das Fleisch ab, Wand. V (Wolf 612, 613).

12. Вовка в плуг, а він к чорту в луг. (Лев., Ільк.) Бери... а він сї дивит у... (Наг.) Вовка тягнут... (Петр.)
Хто до чого нездібний, до того й не має охоти. Те саме у Чехів Čelak. 224; Adalb. Wilk 99.

13. Вовка голод з лїса гонит. (Наг.)
Змушує його наражати ся на небезпеку; пор. лат. Quod lupus est fugiens nemus, hoc facit esuriens deus; Wand. V (Wolf 152, 519); Hoc. 271.

14. Вовка натура до лїса тягне. (Петр.)
Так само злого, зіпсованого чоловіка все тягне до злого дїла.

15. Вовка не треба вчити, як свиню різати. (Наг.)
На се він напрактикований.

16. Вовка не треба кликати з лїса, він і сам прийде. (Наг.)
Не треба шукати собі біди, небезпеки, напасти.

17. Вовка ноги годують. (Лев., Ільк.) ...живят. (Петр.)... а пса кости. (Колом.) ...гадают. (Лучак.)
Знач. бігаючи ненастанно шукає поживи. Так характеризує своє положене чоловік, що не має своєї землї і мусить жити з заробітку, якого доводить ся шукати по хатах або ходячи з села до села. Вживають сеї приповідки і в ширшім значіню, коли хтось задля якоїсь користи або приємности мусить іти порядний шмат дороги. Пор. Wand. V (Wolf 56); Adalb. Wilk 95; Hoc. 271.

18. Вовка сї бояти, в лїс не йти. (Наг.)
Небезпека або різіко не повинно відстрашувати чоловіка від задуманого дїла. Нїмець каже: Хто вовка боїть ся, най не держить овець, Wand. V (Wolf 509); Adalb. Wilk 34; Hoc. 264; Сим. 2285.

19. Вовка треба оженити. (Ільк., Бор.)
Scil. щоб пізнав порядок, щоб зазнав біди.

20. Вовка щось усе до лїса тягне. (Ільк.)
Говорять про злого, збиточного чоловіка, що не може запанувати над собою, коли трапить ся зробити иншому шкоду або прикрість. Пор. вище ч. 14.

21. Вовка як годуй, а він у лїс дивить ся. (Ільк.)... скілько не годуй... (Залїсє).

Від злого, ледачого чоловіка не жди вдячности. Пор. Adalb. Wilk 139.

22. Вовк вовка в яму не втрутит. (Снят.)

Злий зі злим буде радше держати спілку, ніж ворогувати.

23. Вовк вовком буде, хиба го оженим. (Гнїдк.)

Знач. злий не покине своєї злости, хиба сам попаде в велику халепу, пор. ч. 19.

24. Вовк зими не зїсть. (Наг.)

Зима не пропаде, не вменшить ся. Пор. Wand. V (Wolf 189, 242).

25. Вовки го з'їли. (Ільк.)

Десь бавить ся, довго не вертає. Пор. Adalb. Wilk 88.

26. Вовк і з лїку вівцї бере. (Гнїдк.) ..і лїчені... (Ільк.) ...і пораховану вівцю зїсть. (Наг.) ...раховані вівцї бере. (Петр.)

Саме почислене овець не забереже їх ще від вовка. Так само чоловікови не досить знати, кілько має якого добра, але треба пильно і дїяльно берегти його. Пор. Adalb. Wilk 3; Zátur. X, 1207.

27. Вовк лежачи не утиє. (Ільк., Петр.)

Знач. мусить бігати, працювати. Так само чоловік лїнивий не набуде добра. Пор. Wand. V (Wolf 203); Adalb. Wilk 101.

28. Вовк знає, що їсти має. (Наг.)

Віра в те, що вовкови призначено, що має з'їсти, а того, що йому не призначено, він навіть не пробує хапати. Нїмець висловлює те саме ще яснїйше: Der Wolf kann nicht beissen, was er will, Wand. V (Wolf 151).

29. Вовк не в своїй ськирі ходит. (Наг.)

Бо як його убють, то шкіру здіймають. Голяндцї кажуть: Вовк мусить у своїй шкірі здихати, коли йому її вперед не зідруть, пор. Wand. V (Wolf 107).

30. Вовк не такий лихий, як страшний. (Городен.) ...недобрий... (Тереб.)

Оба варіянти очевидно жартливі; чи вовк лихий, чи недобрий і страшний, се на одно виходить. Нїмцї й Італїйцї кажуть, що вовка все роблять більшим, ніж він є направду, пор. Wand. V (Wolf 297); Pazzaglia 205, 7; Adalb. Wilk 112.

31. Вовкови барана з горла не видреш. (Ільк.)

Звірі при пожираню здобичі дуже сердиті. Пор. Wand. V (Wolf 358); Čelak. 143; Adalb. Wilk 117, 118; Zátur. X, 925.

32. Вовкови поросяти з горла, а котови миши з зубів не видреш. (Гнїдк.)

Пор. попереднє ч. і Zátur. X, 923.

33. Вовком орати не будеш. (Наг.)

Орати вовком, се символїчний вислов для означеня якоїсь неможливої річи. Пор. Wand. V (Wolf 312).

34. Вовк серсть, але не природу покидає. (Гнїдк.)

Образово: злий чоловік хоч удає доброго, але своєї вдачі не змінює. Пор. нїм. Der Wolf umändert wol sein Haar, aber er bleibt, wie er war, Wand. V (Wolf 59); Zátur. II, 222.

35. Вовк ситий і вівця цїла. (Ільк.) ...коза... (Лучак.)

Говорять при кориснім залагодженю спору, де жадна сторона не кривдує собі. Пор. вище ч. 1; Brzoz. Wilk 10; Wand. V (Wolf 557).

36. Вовк сї лїнит, але натури не змінит. (Колом.)

Пор. вище ч. 34, а також лат. Lupus pilum mutat, non animum, Wand. V (Wolf 41, 59).

37. Вовк старий не лїзе до ями. (Ільк.)
Знач. обережний, досьвідний. Давнїйше ловили у нас вовків у ями викопані в такім місцї, куди нічю ходили вовки.

38. Вовк ся старіє, але не добріє. (Гнїдк.)
Так само й злий, лукавий чоловік. Пор. Wand. V (Wolf 5, 14, 130).

39. Вовк у лїсї рує, як видит господарський товар у полонинї. (Карл.)
Говорять про завидющого чоловіка.

40. Вовк через посли не тиє. (Ільк., Петр.)
Говорять проти посередників, що нїби то трудять ся для нашого добра, але властиво самі наживають ся нашим коштом.

41. Вовк хований, приятель перепрошений, син прибраний і Жид хрещений, то все непевні. (Ільк.)
Приповідка книжного складу. Пор. Wand. V (Wolf 263); Adalb. Wilk 102; Hoc. 271; Brzoz. Wilk 23.

42. Вовче, вовче, за морьом ти вечиря! (Мшан.)
Се властиво примівка, якої вживають при згадцї про вовка з інтенцією — відвернути його від власного хозяйства, а бажанем йому вечеряти десь далеко, за морем.

43. Вовче, вовче, на ти зва́рявний камінище в пащечище! (Мшан.)
Заклинане. „Зварявний камінище", се той камінь, який розпалюють у печи і потім кидають у окріп, яким золять шматє. В основі сеї й попередньої приказки лежить погляд, що навіть вовкови не слїд бажати смерти, хоч би й при заклинаню, а треба замість звичайної його і призначеної йому Богом добичі силою заклинаня піддати йому щось иньше, далеке або таке, що він міг би взяти без шкоди для чоловіка.

44. Впустив вовка до обори. (Дрог.)
Віддав беззахистних на поталу дужшому та лихому. Пор. Adalb. Wilk 94.

45. Говоримо на вовка, скажім же й за вовка. (Наг.)
Навіть супроти ворога треба при осудї заховати обективність, розміркувати pro і contra. Пор. Adalb. Wilk 18, 40.

46. Говорім за вовка, говорім і по за вовка. (Ільк.)
Знач. крім вовка міг і хтось инший зробити те лихо, про яке йде мова.

47. Годуй вовка, аби тї звїв. (Наг.)
Говорять про невдячних дїтий або загалом про сусїда чи приятеля, який за одержані добродїйства відплатив ся ворожнечею. Пор. Wand. V (Wolf 192, 487); Сим. 1365.

48. Дайте но ми там самого спідного вовка! (Наг.)
Жартлива погроза, що, мовляв, помщу ся на ворогах аж до найдальшого. Натяк на звісну казку про нещасного вовка, який завзяв ся з'їсти чоловіка, а коли сей виліз на дерево, скликав цїлу ватагу вовків і ставши в низу велїв иншим вовкам лїзти на себе, щоб дістати чоловіка на дереві; колиж вовки вилазячи все один на одного почали вже досягати чоловіка, сей крикнув: „Дайте но менї самого спідного вовка!" Сей спідний перелякав ся

і кинув ся тїкати, і всї вовки оперті на його плечех попадали.

49. Де вовком коли хто доробив ся! (Борисл.)
Так само з ворогом тяжко мати якесь корисне дїло.

50. Дивив сї вовк до кошьпри тай казав: „Усьо би тут добре було: і пастухи як вуйки, і пси як рідні братї, лиш біда, що вівцї не стрижені, то ми вовна меже зуби позалазит". (Наг.)
Кепкують із чоловіка, що чуючи перевагу противника не міг сповнити свого злого наміру і вибріхує ся, що властиво й не задумував нїчого злого.

51. За вовка помовка, а вовк іде. (Ільк.) ...у хату. (Тереб.) ...тут. (Наг.) ...суне. (Кол.)
Лихе нераз досить згадати, а воно вже й являєть ся. Говорять иногї й жартом, коли в хату входить той, про кого як раз говорено. Пор. Wand. V (Wolf 348); Čelak. 145; Zátur. XVI, 21.

52. За вовка помовка, а то лис кобилу стис. (Сїл. Б.)
Кепкують із злого чоловіка, якого переконано в злому дїлї, а він усе ще відпираєть ся і складає на когось иншого. Пор. Wahl. II, 22; Krumb. 30; Haller 15; Hoc. 415.

53. Заклав до воза вовк кобилу, та лишив лишень гриву. (Залїсє).
Кепкують із незручного помічника, що помагаючи зробить більше шкоди, нїж пожитку.

54. Замкнув вовка межи вівцї. (Ільк.)
Говорять про недібране товариство, де хтось один псує гармонїю. Пор. Wand. V (Wolf 574, 624); Zátur. VIII, 957.

55. Захотїв ти від вовка каяньи, а від пяного встиду! (Наг.)
Знач. захотїв чогось неможливого.

56. З вовка кепський пастух, а з пяницї вийт. (Кол.)
Пор. нїм. Wölfe geben böse Hirten, Wand. V (Wolf 543).

57. З вовком до паю не ставай. (Сапог.)
Бо він не любить дїлити ся своєю здобичю.

58. З вовком жити, вовком бути. (Гнїдк.) ...по вовчому вити. (Лім.)
Чоловік рад не рад уподоблюєть ся до свойого окруженя. Пор. Wand. V (Wolf 193, 471, 473, 503); лат. Ulula cum lupis, cum quibus esse cupis; Adalb. Wilk 31, 32; Zátur. VIII, 441.

59. З живого вовка ськиру продає. (Наг.)
Знач. строїть фантастичні пляни, основані на занадто горячій надії.

60. Звїв вовк кобилу, най звїсть і лошє. (Кольб.)
При більшій шкодї і менша не так болить. Нїмець досаднїйше: Hat der Wolf den Ochsen gefressen, so fress' er auch die Hörner, Wand. V (Wolf 265, 266).

61. Зїркає очима як вовк. (Сор.)
Говорять про поганий, захланний погляд.

62. Змок як вовк, і змерз як пес. (Наг.)
Вовк мусить бігати по слотї, а пес зимою ночує на дворі на морозї.

63. І вовки свого патрона мают. (Наг.)

Патропом вовків уважаєть ся у нас сьв. Николай, який буцїм то кождому вовкови замикає й відмикає зуби.

64. І вовк свої вовченьита любит. (Наг.)

Любов до власного кодла ще не значить, що той чоловік добрий і для инших.

65. І вовк хоче жити. (Наг.)

Гуманне почуте признає всьому, що живе, рацію його істнованя.

66. Із нехотя з'їв вовк порося. (Ільк.)

Жартують, коли хтось зробив иншому якусь пакість і виправдує ся, що зробив се нехотя.

67. І на вовка перепадує, не то на чоловіка. (Дид.)

Перепадує — заходить лиха пригода. Значіне: і на вовка, дикого, сильного, свобідного звіря заходить лихо, а на чоловіка й поготів.

68. І небоя вовки з'їли. (Ільк.) ...ззїдьит. (Наг.)

Відповідають хвалькови або сьмільчакови, який каже, що того а того не боїть ся. Нїмець каже: Die Wölfe fressen auch oft gescheidte Hündlein, Wand. V (Wolf 180).

69. І пораховану вівцю вовк із'їсть. (Лучак.)

Пор. висше ч. 26; Osman. 360.

70. Кізми вовка не тровити. (Дар.)

Говорять про невідповідні способи, яких уживає хтось для свойого дїла. Нїм. Wölfe kann man nicht mit Schafen fangen, Wand. V (Wolf 573).

71. Кого, як кого, а вовка при тім певне не було. (Колом.)

Говорять про лихе дїло, якого справець невідомий. Пор. висше ч. 4.

72. Коли йдеш до вовка на обід, бери пса з собою. (Ільк.)

Коли пробуеш мирити ся з ворогом, то держись обережно. Пор. Wand. V (Wolf 472, 476, 480, 498, 515); Čelak. 249; Brzoz. Wilk 14.

73. Лїпшіє, як молодий вовк. (Гнїдк.)

Жартливо в значіню: робить ся що раз гіршим; молодий вовк що далї робить ся гіршим. Нїмець каже: Je jünger der Wolf, je besser, Wand. V (Wolf 267).

74. Ловив вовк, ловив, а колись і вовка зловлять. (Ільк.)

Такий, що кривдить людий, верховодить над ними, наскочить колись на дужшого, завзятїйшого, який і його візьме під ноги. Пор. Čelak. 146; Adalb. Wilk 38.

75. Має тї вовк іззїсти, волю я. (Наг.)

Говорив чоловік дорізуючи вівцю скалїчену вовком.

76. На вовка помовка, а заяць кобилу ззїв. (Петр.)

Жартливо, коли хтось вибріхуєть ся від дїла, яке очевидно зробив сам. Пор. Čelak. 345.

77. На вовка помовка, а злодїй кобилу украв. (Лев.,Ільк.)

Іноді чоловік занадто береже ся одного ворога, і потерпить лихо від другого. Пор. Hoc. 349.

78. На, вовче, ззїдж мі! (Наг.)

Окрик розпуки, коли чоловік притиснений бідою не вміє собі порадити.

79. Нагнав му вовка. (Колом.)

Зам. нагнав страху.

80. Най вам вовк помагає! (Цен.)

Кричать жартуючи, зам. най вам Бог помагає.

81. Най тото вовк іззїсть! (Наг.)

Говорять про якесь невідхильне лихо, якому чоловік не може дати ради. Пор. Wand. V (Wolf 561).

82. Наставило ся вовкови в зуби. (Ільк.)

Говорять про брикливе, збиточне теля або порося.

83. На таке й вовк не пристане. (Дрог.)

Коли мова про якісь дуже кривдні, некорисні умови.

84. На таке сї вовк женив, та й доси жінки не має. (Кол.)

Коли мова про якісь фантастичні пляни та непевні обіцянки.

85. Натягає ся як вовк. (Гнїдк.)

Значіне неясне. Як натягає ся вовк?

86. Не буде з вовка баран. (Уриче).

З лихого чоловіка не зробить ся добрий. Пор. Adalb. Wilk 138; Wand. V (Wolf 13—15); Zátur. II, 223.

87. Не виводи вовка з лїса. (Лев., Ільк.) Не викликай... (Наг.)

Не накликай сам на себе напасти. Пор. вище ч. 9, 16; Wand. V (Wolf 318); Adalb. Wilk 61; Zátur. IX, 224; V, 561.

88. Не видреш, як вовкови з горла. (Гнїдк.)

Говорять про тугого, неточного довжника або скупаря. Пор. вище ч. 11; Wand. V (Wolf 358).

89. Не за те вовка бют, що сира нема, але що вівцю з'їв. (Гнїдк.)

Делїкатне розріжнене близших і дальших причин. В дальшій консеквенції бють власне за те, що сира нема, тоб-то, що не стало користи, яку вівця приносила чоловікови. Нїмець каже: Не за те вовка бють, що сїрий, але за те, що вівцї їсть, див. Wand. V (Wolf 290); Adalb. Wilk 66.

90. Не затрубит так пес, як вовк. (Петр.)

Жартують із бідного, слабосилого, коли поривать ся рівняти ся з богатшим, сильнїйшим.

91. Не мав вовк чим ср.... та ликами. (Ільк.) Не має... (Петр.) ...та ликом. (Наг.) ... личем. (Лім.)

Говорять, коли хтось недотепно вибріхуєть ся від свого дїла або коли про когось пущено якусь несуразну брехню. Пор. Нос. 379.

92. Не мав вовк чим ср.... та пішов до лїса лика драти. (Лучак.)

Говорять про несуразне, необдумане дїло.

93. Не навчиш вовка орати. (Гнїдк.)

Хто вродив ся або став ся нездарою, злим, того не наломиш до трудящого, чесного житя. Пор. Wand. V (Wolf 13, 312); Adalb. Wilk 82.

94. Не продавай вовка, аж го забєш. (Ільк.)

Жартують, коли хто строїть фантастичні пляни, або похваляєть ся, що я те й те зроблю своему ворогови. Пор. Wand. V (Wolf 343).

95. Не ручу, ино за вовка і за себе. (Гнїдк.) ...нїза кого... (Наг.)

Scil. що не зробив того дїла.

96. Не треба вовка бити, треба го оженити. (Наг.)
В дусї старих поучень про жіночу злобу се буде для нього найтяжша кара. Подібно і в нїм.; Der Wolf denkt net gern an die Hochzeit, Wand. V (Wolf 162).

97. Не туди вовка тягне, де для нього нїчого не пахне. (Лисятичі).
Говорять про самолюбців та користолюбців, що пристають лиш до такого дїла, яке обіцює їм особисту користь.

98. Нї вовк, нї пес. (Гнїдк.)
Говорять про хиткого, слабохарактерного чоловіка. Нїмець каже: Er ist bald Wolf, bald Fuchs, пор. Wand. V (Wolf 610).

99. Носит вовк носит, а колись і вовка понесут. (Гнїдк.) ...винесут. (Петр.) Носив... понесли... (Наг.)
Злий чоловік кривдить инших, поки й йому самому не прийдеть ся покутувати Пор. Čelak. 146, 263; Adalb. Wilk 68; Hoc. 273; Zátur. X, 1026.

100. Обійде ся без вовка в кошарі. (Уриче).
А без лихого чоловіка в чесній компанії.

101. О вовку помовка, а вовк у кошарі. (Ільк.)
Про лихе досить нагадати, а воно вже й тут. Пор. висше ч. 33, 51; Adalb. Wilk 71.

102. Ой уже, що ти вовком наореш! (Наг.)
Непотрібом, марнотратником не доробиш ся. Пор. висше ч. 93; Adalb. Wilk 107.

103. Остатна річ вовком орати. (Ільк.)
Так характеризує чоловік своє бизвихідне положене, де мусить користувати ся радою або услугою свойого ворога. У Чехів: Z vlka nebrze bude orač, Čelak. 168; пор. висше ч. 102.

104. Певне вовк у лїсї здох! (Наг.)
Говорять почувши якусь несподївану новину.

105. Переказами вовк не ситий. (Наг.)
Себ-то тим, чого сам не зловить і не з'їсть. Нїмець каже: Der Wolf wird nicht satt, wenn er Boten nach Schöpsenfleisch schickt, Wand. V (Wolf 128); пор. висше ч. 40; Гильф. 1594.

106. Пізнати вовка по голосї. (Наг.) ...по серсти. (Уриче).
Він не утаїть своїх прикмет. Пор. Adalb. Wilk 135; Zátur. II, 137.

107. Пізнати вовка, хоть в баранїй шкірі. (Ільк.)
Злого чоловіка пізнаеш, хоч чинить ся добрим.

108. Пожалував вовк кобилу, лишив хвіст і гриву. (Кобил.)
Жартують із милосердя лукавого та захланного чоловіка. Тілько перша половина у Adalb. Wilk 86.

109. Раховані вівцї вовк бере. (Кобил.)
Може відгук старого вірування, що власне почислені предмети найшвидше дізнають шкоди. Пор. Wand. V (Wolf 39, 40, 68); лат. Lupus non veretur etiam numeratos oves devorare; висше ч. 26, 69.

110. То вже велика біда в лїсї, як вовк вовка їсть. (Кол.)
Злі люди держать ся дружно і не радо виступають один против одного. Пор. Adalb. Wilk 24; Zátur. II, 241.

111. То лиш вовк очима сьвітит. (Наг.)

Говорить чоловік, коли йому велять шукати чогось на потемки.

112. То ще вовк в овечій ськирі. (Наг.)
Хитрий, лихий чоловік, що удає доброго та спокійного. Wand. V (Wolf 598, 624); Adalb. Wilk 114; Zátur. V, 558; Cnyrim 498.

113. Туди сї вовк пхає, де гнїздо має. (Комар.)
Знач. і вовк почуває любов до своїх вовченят.

114. Уже се і вовки в лїсї виют. (Гнїдк.)
Знач. стара новина, дїло всїм давно відоме, пор. висше ч. 10.

115. Уклепав, як біда вовка. (Наг.)
Говорять про невугарно, невміло зроблену річ. Натяк на оповідане про те, що вовка сотворив не Бог, а чорт.

116. Ци видїлисте, аби вовк дав мньисо псови? (Карл.)
Тай взагалї нїхто не любить зрікати ся своєї користи, щоб дати її своїому противникови. Нїмець каже коротше: Der Wolf hat kein Fleisch zu Kauf, Wand. V (Wolf 83).

117. Хто вродив ся вовком, тому бараном не бути. (Гнїдк.)
Моральні прикмети чоловіка в дуже великій мірі залежать від його фізичної орґанїзації; відси народня віра в те, що злим або добрим чоловік уже родить ся, що злі або добрі прикмети держать ся в роді. Нїмець каже: Aus einem alten Wolfe wird nicht erst ein Schaf, пор. Wand. V (Wolf 14, 15).

118. Що вовк здибле, то мусит із'їсти. (Лучак) ...то його. (Наг.)
Віра, що вовк здибає тілько те, що йому призначене на здобич і, значить, він не може милосердити ся над своєю жертвою. Пор. Wand. V (Wolf 354); Adalb. Wilk 7.

119. Що вовк назначив, то його. (Гнїдк.)
Знач. що раз мав у зубах, покалїчив, те мусить з'їсти коли не зараз, то пізнїйше. Віра, що прим. товарина, раз відбита від вовка, мусить таки згинути в його зубах. Пор. Adalb. Wilk 5.

120. Що сїре, то й вовк. (Дар.)
Сьміють ся з боягуза, якому в усьому сїрому привиджуєть ся вовк, а в дальшій лїнїї з чоловіка, який усюди вітрить небезпеку. У Чехів навцаки: Není vše vlk, co sěrou barvu ma, Čelak. 269; пор. Wand. V (Wolf 254).

121. Як би був вовк не с—в, був би барана спіймав. (Кол.)
Жартують із лїнивого, непорадного чоловіка, що прозївав добру нагоду. Пор. Wand. V (Wolf 336).

122. Як би вовк не сидїв за горою, був би за другою. (Ільк.)
Небезпека все грозить чоловікови коли не з одного боку, то з другого.

123. Як вовка бют, у вівцю дух вступає. (Уричє)
Знач. вона почуває себе безпечнїйшою. Пор. Wand. V (Wolf 134).

124. Як не вовк, то бурий пес. (Хиринка).
Сьміють ся з боягуза, що налякав ся, а сам не знає гаразд чого. Пор. Adalb. Wilk 2.

Вовна. 1. Вже на нїм вовна поросла. (Наг.)
Вже троха доробив ся, забогатїв. Пор. Wand. V (Wolle 35).

2. Вовна не вовна, аби кишка повна. (Сапог.)

Коли чоловік голодний, то не перебирає в страві, чи вона добра, чи менше добра. Пор. Adalb. Wełna 5.

3. Вовнов кишки не напхаєш. (Збар.)

Самими непотрібними річами ситий не будеш. Сказано було в тім значіню, що пустим балаканєм не можна просьвітити людий.

Вовчий. 1. А куш, ти вовча вечере! (Голоб.)

Кричать на коня. В великоруській билїнї коня називають „волчья сыть, травиной мѣшокъ“.

2. Він десь у вовчій школї був. (Збар.)

Навчив ся безправства, несумлїнности.

3. Вовчим правом узяв. (Кол.)

Знач. силою, розбоєм. Пор. Adalb. Wilk 92.

4. Вовчі щенята годувати. (Гнїдк.)

Знач. примножувати собі ворогів, пор. лат. Alere luporum catulos (Seybold 17); Wand. V (Wolf 634); Čelak. 530.

5. Вовчу звізду побачити. (Гнїдк.)

Терпіти голод, нужду, властиво вити з голоду. Голодне вите вовків у ночи жартливо кладуть у звязок з витєм собак до місяця; мовляв: вовк вие тому, що побачив вовчу звізду.

6. Вовчу хоробу мати. (Гнїдк.)

Вовча хороба — ненажерність. Пор. Adalb. Wilk 89.

7. Де не стає вовчої скіри, надстав лиса. (Ільк.)

Мабуть кушнїрська приказка, та може мати й ширше значіне: де не можеш силою, там пробуй хитрощами. Пор. Adalb. Wilk 14; Zátur. VIII, 602.

8. Зараз ти тут вовчий каганець засьвічу. (Наг.)

Дам по пиці, так що аж в очах засьвітить ся.

9. Іди до вовчої мами! (Наг.)

В значіню: іди до чорта.

10. Ото нївроку вовчий голосок! (Наг.)

Коли хтось заспівае незугарним, хрипливим голосом.

11. Пішов бис вовчими слїдами! (Наг.)

Прокляте: щоб ти пішов блукаючи, звів ся нї-на-що.

12. Пішов вовчими стежками. (Кол.)

Знач. пішов лїсами, нетрами.

13. То вовче горло. (Крех.)

То ненаситний, захланний чоловік.

14. Того на єден вовчий зуб не вистане. (Лім.)

Вовчий зуб — символ ненаситности, пажирливости. Жартують голодні, коли їм насиплють богато страви, мовляв: на такий голод і сього мало.

15. То якась вовча тїчня. (Лім.)

Про громаду сердитих, завзятих людий.

16. Уздриш вовчу звізду. (Ільк.)

Знач. зазнаєш іще нужди. Пор. висше ч. 5.

Вода. 1. Анї в студеній водї не вмиєш ся. (Ільк.)

Знач. не очистиш ся від закидів, від лихої слави. Пор. Wand. IV (Wasser 589).

2. Анї сьвящена вода не поможе. (Ільк.)
Сьвячена вода вважаєть ся лїком на ріжні слабости, особливо такі, що буцїм-то спричинені злими духами, які боять ся її, вор. висше Бояти ся 8; Adalb. Woda 35. Zátur. VI, 492; II, 304; XII, 478.

3. Анї сьвященною водою не відхристиш ся. (Ільк.)
Приповідка оперта на тім самім віруваню, що сьвячена вода проганяє злого духа.

4. А що, наллило ти сї води в вуха? (Наг.)
Знач. зазнав єси біди? Пор. Wand. IV (Wasser 654).

5. Без води й борщу не звариш. (Збар.)
Жартливо говорять про пожиточність води.

6. Блаженна вода не мутяща ума! (Ільк.)
Говорять у докір пяницям ті, що пють саму воду. Пор. Čelak. 289; Wand. IV (Wasser 415); Zátur. XIII, 97.

7. Богато води до моря уплине, заким ся то стане. (Ільк.)
Приповідка основана на давнім звичаю міряти час упливанєм води. Пор. Zátur. XII, 406.

8. Бодай єс сї тогди вернув, коли сї вода горі ріков оберне! (Наг.)
Прокляте: вода в гору не вертає нїколи.

9. Бодай-сь не мав пристанівку, як та вода! (Сор.)
Прокляте: вода — елемент рухливий, а у чоловіка ідеал — супокій.

10. Бодай ти з водов поплив! (Вікно).
Прокляте: щоб ти щез безслїдно.

11. Борше сї вода до гори оберне. (Наг.)
Scil. нїж се й те стане ся. Говорять про щось неможливе. Пор. висше ч. 8; Wand. IV (Wasser 776).

12. Вари воду, вода буде. (Лев.)
Говорять про безплодну роботу, даремні зусиля, пусту бесїду. Пор. Adalb. Woda 74; Wand. IV (Wasser 150),

13. Вари воду, вода буде; сип крупи, каша буде. (Тереб.)
Пор. ч. попереднє. Як антітезу до нього додано образець невеликої роботи, що й осягає позітівний результат.

14. Варю з себе воду. (Вікно).
Варити з себе воду — проливати піт; знач. працюю тяжко, труджу ся.

15. В водї стоїт, а пити кричит. (Кол.)
Говорили про богатого скупаря, що жалував ся на свою бідність.

16. В глубокій водї велика риба. (Кол.)
Так само й чоловік при достатку робить ся міцний, красний та розумний. Пор. Adalb. Woda 28; Čelak. 165; Wand. IV (Wasser 10, 14, 175, 176, 192); Zátur. X, 31.

17. Велика вода снит сї — якась пригода буде. (Яс. С.)
Велика вода — повінь, символ незвичайної пригоди.

18. Вже би тота вода млин обернула, що я нинї випив. (Наг.)
Мовив у лїтї косар пючи раз по разу воду.

19. Вже му вода до вух доходит. (Наг.)

Знач. біда крайня, небезпека грозить згубою. Пор. Wand. IV (Wasser 443, 445).

20. Від великої во́ди надій ся чкоди. (Лім.)

Так само і від великих панів, — додав селянин сказавши сю приповідку.

21. Він і в воді не тоне і в огни не горит. (Наг.)

Говорять про чоловіка, що зазнав усякої біди і про те не стратив веселости й відваги.

22. Він і на холодну воду дує. (Дрог.)

Говорять про надмірно обережного чоловіка.

23. Він у десятьох водах митий. (Кол.)

Знач. бувалий, досьвідний чоловік. Німець каже: у всїх водах митий, пор. Wand. IV (Wasser 677).

24. В котрій ріцї вода до гори вертає? (Комар.)

Говорять у відповідь, коли хтось жадає звороту річи, яка йому не належить ся, або якої йому не хочуть віддати. Пор. Adalb. Woda 37; Wand. IV (Wasser 71).

25. В лижцї води би мнї втопив. (Сор.)

Говорять про завзятого ворога, який чигає на нашу згубу або шкоду. Пор. Wand. IV (Wasser 695); Čelak. 553.

26. В мутній водї риби ловити. (Кол.) В каламутнї... (Наг.)

Прастарий образ інтриґанта, що силкуєть ся заплутати справу для власної користи. Пор. Wand. IV (Wasser 211, 465, 466); Дик. 978.

27. Вода би го не протонула. (Гнїдк.)

Recte: він би не втонув у водї. Приказка основана на віруваню, що великі грішники, чародії не тонуть у водї. Пор. Квітка, Конотопська відьма.

28. Вода би му ся на голові остояла. (Гнїдк.)

Значінє неясне. Мб. такий тихий та спокійний.

29. Вода все сполощe, лише злого слова нїколи. (Ільк.)

Контраст між матеріяльним і духовим заплямленєм. Пор. Čelak 73; Wand. IV (Wasser 85).

30. Вода в решетї не встоїть ся. (Ільк.)

Говіркий не заховає тайни — пояснене Ільк. Значінє ширше: марнотратник не заховає даного йому добра. Пор. Adalb. Woda 32, ще близше Knap. 629.

31. Вода — гусьиче вино. (Наг.)

Жартують пяниці. Пор. Adalb. Woda 79.

32. Вода єдному бере, другому дає. (Наг.)

Говорить ся про повінь. Пор. Adalb. Woda 56; Wand. IV (Wasser 371); Zátur. XI, 581.

33. Вода з водою зійде ся і чоловік з чоловіком. (Ільк.)

Всї води йдуть до моря і там сходять ся; так само люди сходить ся в громадї, в суспільности. Пор. Čelak. 265; Wand. IV (Wasser 394).

34. Вода з огньом не товариші. (Кол.)

Говорять про людий ріжної вдачі або відмінних соціяльних становищ. Пор. Čelak. 228; Wand. IV (Wasser 424).

35. Вода каламутна як чир. (Наг.) ...як кіселицї. (Наг.)

Чир — підгірська страва: мука заколочена на горячій водї.

36. Вода мутна, жона смутна, обі не до смаку. (Гнїдк.)
Каламутна вода і в інших випадках являєть ся символом смутку.

37. Вода на мій млин. (Сор.)
Знач. се менї на користь. Пор. Adalb. Woda 53; Zátur. XII, 341.

38. Вода — наша мама. (Лучак.)
Відгук прастарого погляду, що вода — жерело всякого орґанїчного житя.

39. Вода, то смерть: лїзь у воду — втопиш ся, їдж рибу — вдавиш ся. (Зазул.)
Мабуть рефлєксії пяниці. Пор. частково Adalb. Woda 31.

40. Вода ума не мутит тай голови не смутит. (Гнїдк.)
Водою не впєш ся і через те не придбаєш клопотів, які трапляють ся пяниці. Пор. Adalb. Woda 58; Zátur. XIII, 97.

41. Вода чиста як сльоза. (Наг.)
Коли говорять про дуже чисту воду.

42. Води маємо нївроку, ще коби лиш хлїб, то би можна жити. (Лол.)
Говорять гірняки, коли постороннї хвалять їх воду.

43. Води хоць мий ся, лїса хоць бий ся, а хлїба хоць плач. (Цен.)
Говорив подоляк зайшовши в гори.

44. Водов не впєш сї. (Наг.)
Знач. можна пити до схочу. Пор. Adalb. Woda 62.

45. Водов ситий не будеш. (Наг.)
Відповів селянин, коли міщанин любував ся, яка в селї гарна вода. Нїмець каже: Вода добра, але свиний нею не нагодуєш, пор. Wand. IV (Wasser 404).

46. Водов того ни відіпєш. (Кольб.)
Знач. треба відпити чим иньшим, головно горілкою. Говорять, коли хтось образив когось або взагалї зробив щось таке, за що звичай велить участувати ображених — звісно, не водою.

47. Водою що схочеш, лиш лихого слова не сполочеш. (Гнїдк.)
Вода змиває матеріяльні плями, але не змиває духових. Пор. висше ч. 29.

48. Воду вари, вода буде. (Петр., Ільк.)
Пор. висше ч. 12.

49. Воду вари, вода буде, як крупів ни вкинеш. (Кольб.)
Пор. висше ч. 13.

50. Воду в ступі не втовчеш. (Наг.)
Знач. для її опанованя треба інших способів. Пор. Wand. IV (Wasser 382).

51. В плиткій водї не навчиш сї плавати. (Наг.)
Scil. треба йти на глубоку. Пор. Wand. IV (Wasser 202).

52. Втопив мі без води. (Карл.)
Знач. скривдив, занапастив мій вік.

53. Вчорашної води не догониш. (Наг.)
Знач. не завернеш того, що минуло.

54. Глянь на воду та на свою вроду. (Дар.)
Вода прімітівному чоловікови служить за зеркало.

55. Добра вода, бо не мутить ума. (Ільк.) Добрая.. немутящая... (Лев.)
Пор. висше ч. 6, 40.

56. До якої води прийдемо, таку пиймо. (Гнїдк.)
Знач. якої нагоди діждемо ся, з такої користаймо. Пор. Celak. 227; Wand. IV (Wasser 255).

57. Е, то давно з водов поплило. (Наг.)
Знач. минуло ся безповоротно.

58. З водов тай вогнем ни грай. (Кольб.)
Одно й друге — елементарні сили, супроти яких чоловік бувае безсильний.

59. І в Йорданській водї не відмиєш сї. (Сор.)
Йорданська вода — особливо сьвята. Пор. вище ч 1, 2, 3.

60. І вода як довго стоїт, то сї засмердит. (Наг.)
Говорять про лїнивого чоловіка. Пор. Čelak. 134; Wand. IV (Wasser 125, 306, 310); Zátur. X, 516.

61. І води не замутит. (Гнїдк.)
Такий сумирний і спокійний. Пор. Adalb. Woda 39; Wand. IV (Wasser 563, 566, 655); Zátur. VIII, 560.

62. Іде му як з роси, з води. (Наг.)
Знач. поводить ся добре.

63. Іде як вода по каміню. (Яс. С.)
Говорять про час, вік людський, що минае і не вертае назад.

64. Ідут як по сьвjичену воду. (Наг.)
Говорять, коли кудись іде богато народу, прим. за порадою, до ворожбита або лїкаря.

65. І з роси і з води і з усьої лободи. (Кол.)
Бажають один одному поводженя, scil. аби тобі йшло добро.

66. Каламутна вода снит сї, то якась напасть, обмова. (Яс. С.)
Символїка дуже ясна і загально розповсюджена.

67. Каламутна вода, як кисїль, як жур. (Ільк.)
Дуже звичайне порівнанє. Кисїль або жур варить ся з вівсяної муки.

68. Кождий на своє колесо воду навертае. (Гнїдк.) ...коло... тягне. (Коб.) ...горне. (Кол.)
Знач. кождий дбае про свою користь. Пор. Adalb. Woda 20; Čelak. 57; Wand. IV (Wasser 218).

69. Красїтна вода. (ПВЛ.)
Знач. чиста, холодна.

70. Мала вода, великий шум. (Климець.)
Говорять, коли за для малої річи робить ся великий гомін. Пор. Wand. IV (Wasser 548).

71. Най гуси воду пют, а ми будем горівку. (Кол.)
Говорять пяниці. Пор. Wand. IV (Wasser 50).

72. На чистій водї не жаль і тонути. (Гнїдк.)
Образово: за добре, чесне дїло не жаль і головою наложити.

73. На чисту воду го вивів. (Наг.)
Знач. відслонив, виявив його погані справи.

74. На що в кирницю воду лляти? (Петр.)

Говорять про всяку зайву роботу. Пор. Adalb. Woda 67; Wand. IV (Wasser 267); Zátur. X, 1022, 1023.

75. Не вір водї, не втопиш сї. (Наг.)

Знач. не йди в воду неоглядно. Пор. Wand. IV (Wasser 258, 259).

76. Не в кождій водї мило розпустить ся. (Ільк.)

І чоловік не в кождій компанії чує себе свобідним та веселим.

77. Не з гусь во́ди. (Гнїдк.)

Знач. се не така байдужна справа, яка-б не зачіпала мене так як гуся вода. Пор. чеське S husi voda, a se mně junáka lživa slova, Čelak. 90; Wand. IV (Wasser 546).

78. Не лїзь у воду не знаючи броду. (Цен.)

Не бери ся до дїла, не знаючи його шанс. Пор. Adalb. Woda 36; Wand. IV (Wasser 120).

79. Не лїй води до криниці. (Гнїдк.)

Не роби зайвого, вже раз зробленого дїла. Пор. вище ч. 74; Wand. IV (Wasser 141, 148); Zátur. X, 1023, 24

80. Не мав що робити, пішов воду гатити. (Наг.)

Говорять про дармоїда, що вишукує собі непотрібну роботу. Пор. Wand. IV (Wasser 640)

81. Нема ми кому раз води подати. (Наг.)

Говорить хорий, опущений чоловік. Подати води — символїчний вислов зам. пильнувати недужого, услугувати йому. Пор. Wand, IV (Wasser 646, та тут значіне інше); Zátur. VII, 804.

82. Нема міцнїйшого трунку як вода, бо вода млини обертає, а горівка нї. (Збар.)

Жартував тверезий із пяного. Пор. Wand. IV (Wasser).

83. Не скропиш того сьвяченов водов. (Ільк.)

Знач. не відженеш чим будь сього лиха. Пор. вище ч. 1, 2, 3, 59.

84. Не сьміє ся вода з болота, лиш болото з води. (Гнїдк.)

Звичайно брудний, злий, глупий сьміє ся з чистого, чесного та розумного, а не навпаки.

85. Нї вода, нї окріп. (Гнїдк.)

Те саме, що: нї зимний, нї горячий, чоловік несозначеного характеру.

86. Нї води, нї роси. (Печен.)

Знач. нема нї великого богацтва, нї скромного достатку, а тілько бідність.

87. Ой, тота певно з водов не поплине. (Наг.)

Говорять про вередливу, перекірну жінку.

88. О, то тиха вода! (Кол.)

Знач. скритий, неровмівний чоловік. Пор. Wand. IV (Wasser 675).

89. Пішов по воду, як рак по дрїжджі. (Наг.)

Знач. довго не вертає ся. Оповідають, що рак як пішов по дрїжджі в велику пятницю одного року, то вернув аж у вел. суботу другого р. Пор. вище Ват. 1.

90. Пішов по над воду, як бідному за долев. (Наг.)

Знач. шукає невідомо чого, блукає без цїли.

91. Прийшло з води невидьомо, пішло до води на десять вітрів. (Комар.)

Про добро, що прийшло несподівано, без труду, і потім так само легко розійшло ся.

92. Прийшло з води, пішло з водою. (Зазул.)
Значіне такеж, як і попередньої.

93. Принеси води тай сам сї напєш. (Наг.)
Говорять лїнивому, що рад би мати користь, а не хоче задля неї потрудити ся, аби й інші не скористали. Польське „Przynieś wody, dam ci pić“, хоч близьке що до слів, має инше значіне, Adalb. Woda 48.

94. Против води кепсько плисти. (Кол.)
Тяжко бороти ся з переможними обставинами. Пор. Wand. IV (Wasser 170).

95. Пустив сї на бистру воду. (Наг.)
Пішов на небезпечне дїло, вдав ся в ризиковну спекуляцію.

96. Решетом води не наносиш. (Кол.)
Говорять про безтямну, необдуману роботу. Пор. Adalb. Woda 22, 51; Wand. IV (Wasser 583, 712); Zátur. IX, 585.

97. Розгуляли сї води як дунаї. (Наг.)
Говорять про велику повінь.

98. Росте як з води. (Наг.)
Scil. як скупаний у водї. Пор. Adalb. Woda 19.

99. Студеної води бажит. (Кол.)
Говорять про хорого, всїми опущеного чоловіка.

100. Такий став, як у воду опущений. (Наг.)
Знач. безрадний, безпомічний.

101. Так як тота вода не має місцьи, так я йду та йду сьвітами. (Наг.)
І тут вода символ неспокою та непосидючости, пор. висше ч. 9.

102. Тиха вода береги ломить, а бистра тамує. (Ільк.) ...ломе. (Петр.)
Говорять про тихого, але пристрасного, завзятого чоловіка. Бистра вода иногї сама спиняє свій біг, наносячи собі тами та загати — звісно, не на користь тим, що сидять біля неї. Пор. Adalb. Woda 3.

103. Тиха вода бериги лупає, а бистра йде тай перейде. (Ценїв.)
Тихий а завзятий чоловік розсердивши ся накоїть більше лиха, нїж бистрий, запальний, що швидко вибухне, але швидко й подобріє. Пор. що до другої половини Wand. IV (Wasser 112).

104. Тихая вода греблю рве. (Тереб.)
Пор. висше ч. 102; Wand. IV (Wasser 99, 100, 305, 312).

105. Тихий як глубока вода. (Корч.)
Про тихого, а глубоко чутливого чоловіка.

106. То вода на мій млин! (Кол.)
Се менї корисне, се як раз по моїй думці. Пор. висше ч. 37; Čelak. 522; Wand. IV (Wasser 579, 588, 614, 616).

107. Товчи воду в ступі. (Наг.)
Знач. робити щось безглузде, недоладне. Пор. висше ч. 50; Adalb. Woda 52; Wand. IV (Wasser 591, 788).

108. Тогди то буде, як вода горі берегами потече. (Наг.)
Знач. се не може бути. Пор. висше ч. 11, 24; Adalb. Woda 64.

109. Той і лижки води не дасть. (Наг.)
Говорять про скупаря, завидющого. Пор. Wand. IV (Wasser 617).

110. То йому як з гусьи вода. (Наг.)
Се йому байдуже, не робить нїякої турботи. Пор. висше ч. 77; Adalb. Woda 18.

111. То на водї записано. (Кол.)
Се пропало, про се нема що говорити. Пор. Wand. IV (Wasser 730).

112. Треба му в сїм пасóм воду осьвятити. (Ільк.)
Знач. набити гарапником сплетеним із сїмох шнурів (пасóм від пáсмо).

113. Тут така вода, що в нїй дна нема. (Наг.)
Знач. дуже глибока. У Нїмця навпаки кожда, навіть найглибша вода має дно, пор. Wand. IV (Wasser).

114. Хоть при водї, а собі. (Дид.)
Scil. будую хату. При водї будівля наражена на вічну небезпеку, та все таки мила чоловікови, коли його власна.

115. Хто би сї напив води там, де пє веселицї, той би сї зробив пацяґов. (Берез.)
Загально розширене віруване, що веселка — живе сотворіне, що вона пє (тягне, смокче) воду з криниць та рік і наповнює нею хмари. Не менше загальне віруване й те, що пити воду з того самого місця і безпосередно по тім, як пила веселка, дуже шкідливо для чоловіка. Пор. Етн. Зб. V.

116. Хто воду пє, тому сї в череві жьиби заплодьит. (Наг.)
Жартують пяницї з тверезого. Нїмець та Словак каже, що від води плодять ся воши в животї, пор. Wand. IV (Wasser 357); Zátur. VI, 337.

117. Хто лїзе до води, той має мокрі поли. (Комар.)
Образово: хто війде між напасних, лихих людий, не мине шкоди або прикрости. Пор. польське: Nie chodź do wody — nie obleją cię, nie chodź do karczmy — nie obmówią cię, Adalb. Woda 30, 81; Zátur. IX, 315.

118. „Ци добра в вас вода?“ — „Най буде берегам добра, у нас ладна“. (Наг.)
Не годить ся говорити про воду „добра“, а треба казати „ладна“.

119. Чиста вода снит сї — щось добре приплине. (Яс. С.)
Чиста вода в снї ворожить добру новину.

120. Ще много води уплине, заки то буде. (Наг.)
Говорять про непевну будущину. Пор. Čelak. 488; Wand. IV (Wasser 574, 575, 576); Zátur. XII, 406.

121. Ще не оден став води втїкне. (Сор.)
Scil. заким се стане ся. Пор. висше ч. 120; Wand. IV (Wasser 160).

122. Я води і в чоботьох не люблю, не то в череві. (Наг.)
Говорить пяниця. Пор. Čelak. 141; Wand. IV (Wasser 60, 62, 74, особливо 185, 402, 403); Zátur. VI, 339.

123. Яка вода мjигка, а камінь зглодже. (Сор.)
Так і слабосилий чоловік поборює далеко більші елементарні явища природи. Пор. Adalb. Woda 6; Wand. IV (Wasser 54).

124. Яка вода, такий млин; яка мати, такий син. (Кол.)
Прикмети характеру передають ся дїтям через матїр. Пор. Wand. IV (Wasser 545).

125. Як на водї бульки стают, то буде слота. (Наг.)
Загально розповсюджене спостереженє, пор. Wand. IV (Wasser 451).

126. Як на водї слина. (Наг.)
Scil. розійшло ся. Про змарноване добро.

127. Як у воду камінь. (Наг.)
Scil. пішов, пропав.

128. Як у воду канув. (Вікно.)
Знач. пропав безслїдно, без вісти. Пор. Wand. IV (Wasser 683).

129. Як хто в воду скаче, то й ти за ним скочиш? (Дрог.)
Говорять, коли хтось звиняєть ся, що зробив щось зле тому, бо й иньші так робили. Пор. Wand. IV (Wasser 474).

Водити. 1. А водили би тї до Берна! (Наг.)
До Берна на Мораві водили ще до 60-их років тяжких злочинцїв для відбуваня кари.

2. Водит го блудними дорогами. (Наг.)
Тягне його в погане товариство, наводить на лихо.

3. Водит го за ніс. (Дрог.)
Знач. дурить, ошукує. Образ узятий із звичаю водити за ніс ведмедя, пор. Adalb. Wodzić 1.

4. Водит го за підбоки. (Наг.) ...сї з ним... (Наг.)
Знач. поводить ся з ним фамілїярно, підхлїбляє йому.

5. Водит го як слїпого. (Наг.)
Держить його в залежности від себе.

6. Водити як кота за ниткою. (Гнїдк.)
Знач. дурити, мати когось за дурня.

7. Водит нї як кітку за стеблом. (Наг.)
Знач. дурить мене, відволїкає справу з дня на день.

8. Водит очима як блудна вівцьи. (Наг.)
Говорять про заляканого, безрадного чоловіка.

9. Водит сї з ним по під руки. (Наг.)
Товаришує, вдає великого приятеля; пор. висше ч. 4.

10. Водиш мі як дїтину на пояску. (Кол.)
Не позволяєш менї самому розважити якесь дїло.

11. Таке то сї водит меже миром хрещеним. (Наг.)
Знач. таке бувае — говорять про якийсь незвичайний випадок.

12. Тобі лише слїпі дїди водити. (Наг.)
Говорять до нездари, лїнивого та нетямущого чоловіка.

13. Тяжко того водити, хто сам не хце ходити. (Войткова коло Добромиля).
Переносно: зайва річ радити тому, хто не хоче слухати доброї ради. Пор. Zátur. Ш, 51.

Воєвода. 1. Воєвода — в печи мече горшками. (Наг.)
Кепкують з такого, що до роботи лїнивий, а ласий на їжу, або з такого, що розсердивши ся на жінку бе горшки в печи.

Воздух. 1. Підньили го на воздýхи. (Наг.)

Говорять про зомлїлого або тяжко побитого, якого тверезять держачи на руках.

Возити. 1. А возив би тобов дїдько поліна на тамтім сьвітї! (Воробл.)

Прокляте основане на віруваню в таку кару в загробнім житю.

2. Возили би тї по дохторах! (Наг.)

До лїкаря везли давнїйше тілько в випадку дуже тяжкої слабости, звичайно тодї, коли вже нїякий лїк не міг помогти хорому.

3. Возьит сї по нїм, як Мошкові бахурі. (Наг.)

Знач. верховодять над ним, поневіряють його. Пор. Zátur. VIII, 784.

Вознесеніє. 1. Як на Знесїнє цьвіт, то на Петра хлїб. (Ожид.)

Господарська приказка. Цьвіт розуміють ся: збіже цвите.

Возний. 1. Возний — тягниверета, а левізор — теребилюлька. (Кол.)

Возний чи судовий чи адмінїстраційний звичайно по селах має кепську репутацію, бо приносить візвання до заплати податків і кар, а в разї невиплати має бути присутний при екзекуції довгу, тоб-то при забираню з хати движимого добра. Ревізори (фінансові стражники) виявляли давнїйше свою службистість ловлячи таких селян, що курили перемичений тютюн і в тій цїли вишпортували недокурки з люльок.

Возраст. 1. Не в возрастї сила, не в подобі розум. (Мшан.)

Приказка мб. книжного походженя. Можна бути великим і слабим, гарним на вроду і глупим.

Воле. 1. Най має й два воля, коли мила мóя. (Балиг.)

Говорив Лемко женячи ся з вольоватою дївкою.

Волї-волї (теж що або - або).

1. Волї так, волї сяк. (Любінь).

Діалект, зам. або-або, пор. Або-або 1.

Волїти. 1. Волиш свої вуши бити, як чужі гроші рахувати. (Мінч.) Волїєш свої воши ...лїчити. (Ільк.)

Бути касієром при чужих грошах — річ дуже марудна і завдає богато одвічальности.

2. Волїв би чоловік свої тріски збирати, як чужі гроші рахувати. (Мшанець.)

Пор. ч. 1.

3. Волю гой нїж йой. (Наг.)

Знач. волю радість нїж біль або гризоту.

4. Що волиш: ци миску хробаків, ци макітру пирогів? (Войн.)

Рід загадки. Пироги — жаби, хробаки — жито. Питаючий лїчить на те, що відповідач волїтиме друге, нїби апетитнїйше, а на правду гірше. І в такім разї відповідь викликає загальний сьміх.

5. Що волиш: ци скислий горох їсти, ци на здохлу бабу лїзти? (Наг.)

Питане в родї попереднього. Скислий горох — г—о, здохла баба — піч.

Воловий. 1. Будеш ти ще з волового слїду воду пити. (Наг.)

Докоряють тому, хто продає воли, знач. будеш жалувати їх. Натяк на звісну казку, де хлопець напивши ся води з волового слїду робить ся волом.

2. Ой ти х.. воловий! (Льв.)

Знач. нездаро, непотрібе.

Воловід. 1. Тебе, бачу, аж на воловоді до церкви поведут. (Наг.)
Кплятъ із такого, що не хоче йти до церкви.

Волокти. 1. Волоче сї, як великий піст. (Наг.)
Говорять про немилу справу, злидні, процес. Пор. Wand. V (Ziehen 33).

2. Волоче ся, як голодне лїто. (Ільк.)
Знач. і кінця годї дождати ся. Wand. V (Ziehen 57).

Волос. 1. Аж волосє на собі рве. (Наг.)
Характеристичні рухи великого пересердя, розпуки, жалю. Пор. Wand. II (Haar 154, 206).

2. Аж ми волосьи в гору встало. (Наг.)
Коли говорить ся про перестрах, трівогу. Пор. Wand. II (Haar 220, 223).

3. Анї за волосок нїчого не дістанеш. (Наг.)
Анї крихітки. Волосок — найменша, наймаловажнїйша часть скотини тут як символ найдрібнїйшої части маєтку.

4. Анї на волос не попущу. (Наг.)
Волос (його грубість а не довгота) тут знак найдрібнїйшої доступної людському оку міри. Пор. Wand. II (Haar 158, 209).

5. Анї на волосок не хибло. (Наг.)
Анї крихітки, сповнено все чисто. Пор. Wand. II (Haar 215).

6. Бере сї мінї до волосьи. (Наг.)
Силкуєть ся вхопити мене за́-волоси, взяти верх наді мною.

7. Блищит му сї волосє, як псу єйцї. (Наг.)
Говорять з насьміхом про такого, щв надто щедро намаже волосє маслом.

8. Борше волосьи на моїй долони виросте. (Наг.)
Scil. заким се стане ся. На долонї волосє не росте нїколи. Пор. Wand. II (Haar 242); Adalb. Włos 6.

9. Бодай ти волосьи облїзло з тої голови розумної! (Наг.)
Жартливе прокляте. Розумний чоловік часто бувае лисий.

10. Взьив го за́-волоси та під ноги. (Наг.)
Коли характеризують завзяту бійку. Пор. Wand, II (Haar 229).

11. Волоса як би хто спив, то би пук. (Наг.)
Волос тут означае звісного водяного хробака (Gordius aquaticus). Віруване про його шкідливість загально розширене.

12. Волосє ми стало на голові. (Наг.)
Я перелякав ся, жахнув ся, пор. висше ч. 2.

13. Волосє мньитке як льон. (Наг.)
Загальне вживане порівнанє, особливо жіночого волося з льняним повісмом.

14. Волосє стирчит як щітка. (Наг.) ...як на їжи. (Наг.)
Про кострубатого, твердоволосого чоловіка.

15. Волос сивіє, а голова шаліє. (Ільк.)
Сивий волос — символічний знак старшого віку. Німець каже: Graue Haare und Weisheitszähne kommen nicht stets miteinander, Wand. II (Haar 46) у Поляків навпаки: Gdy włos siwieje, to rozum dojrzeje, Adalb. Włos 3.

16. Волос у гору пішов. (Скалат).
Знач. страх мене проняв. Пор. Wand. II (Haar 223).

17. Волосьи му сї наїжило, як стріха на вітер. (Наг.)
Говорять про нечесаного, нечепурного або злого чоловіка.

18. Вчинит сї як волос, а буде як колос. (Стан.)
Значінє менї не зовсїм ясне, мабуть про злого чоловіка, що чинить ся покірним, а осягнувши свою цїль показує ся грубіяном і жорстоким.

19. Довгий волос, а короткий розум. (Наг.)
Звичайна характеристика жінки. Пор. Čelak. 392; Wand. II (Haar 81, 82); Adalb. Włos 2.

20. І волос ти з голови не знаде. (Наг.)
Знач. не бій ся нїчого, нїяке лихо тобі не станеть ся. Пор. Wand. II (Haar 221, 222, 274); походженє біблїйне.

21. Кождий волосок на мнї прокльитий. (Наг.)
Оповідала сирота про те, як вона жила з мачухою і як та проклинала її.

22. На волоску висит. (Наг.)
Знач. ледво держить ся, ось-ось пропаде. Образ узятий мабуть із клясичного оповіданя про Дамоклїв меч завішений ва волоску чи на тонкій ниточцї над чоловіком посадженим на тронї. Пор. Wand. II (Haar 216); Brzoz. Włos 1.

23. Не має тілько волосьи на голові, що довгів. (Наг.)
Число волося на голові справдї велике, а в народї воно вважає ся сінонїмом якоїсь незлїченої суми. Пор. Wand. II (Haar 192, 197, 219).

24. Не облїзе волосьи з дурної голови. (Наг.)
Боронить ся лисий, коли хто сьмієть ся з його лисини. У Поляків навпаки: Z głupiej głowy mądre włosy uciekają, Adalb. Włos 8.

25. Облїзло му волосьи з великої жури. (Наг.)
Говорять про лисого, часто іронїчно.

26. О волосок був бим упав. (Наг.)
Знач. не богато хибувало, пор. висше ч. 4, 5.

27. О малий волос був би мі забив. (Наг.)
Знач. дуже мало хибувало, а був би трафив. Пор. Wand. II (Haar 145).

28. Пішло му проти волоса. (Дрог.)
Знач. против його волї, наперекір йому. Пор. Wand. II (Haar 153).

29. По за волосє дістав. (Наг.)
Теж, що поза вуха, в потилицю набито.

30. Розстрапане волосє, ги коли би го бурі збила. (Наг.)
Говорять про пелехатого, нехарапутного чоловіка.

31. Сивим волосом сьвітити. (Наг.)
Для замужних жінок, особливо для старших показуване прилюдно волося вважаєть ся соромом. Вийти замуж для жінки значить рівночасно „покрити косу“

32. Тогди то буде, як на долони волосє виросте. (Ільк.)
Знач. не буде нїколи. Пор. висше ч. 8.

33. Тьигни за́-волоси, як пса до буди. (Наг.)
Пес не любить іти до буди, де його припинають на ланцюх. Поляк порівнює: як коня за гриву, Adalb. Włos 1.

34. Хто не вшанує сивого волоса, бодай го не дочекав. (Кол.)
Сивий волос тут симболїчно — старий чоловік або старість.

35. Як на волоску висит. (Гнїдк.)

Знач. ледви держить ся. Пор. висше ч. 22.

Волохатий. 1. Хто волохатий, буде богатий. (Ільк.)

Говорять про такого, у кого сильно і вчасно обростають руки, ноги, груди.

Волочити ся. 1. Волочит сї за мною, як тельи за коровою. (Сор.)

Не попускає ся анї на крок.

2. Волочит сї сьвітами, як Циган. (Наг.)

Кочовий спосіб житя Циганів викликає зачудуваня та нехіть у осїдлих людий. Пор. Adalb. Wlec się 13.

3. Волочить ся, як волоцюга у плуга. (Ільк.)

Волоцюга, инакше підволока, прилад, на який вкладають плуг везучи його в поле: він двома раменами тягне ся по землї.

4. Волочит сї, як крадена шкапа. (Наг.)

Крадену шкапу злодії силкують ся як найшвидше перепродати і вона переходить живо з рук до рук і з повіту в повіт.

Волхв. 1. З волхвами що зачинати. (Гнїдк.)

Scil. не доведе до добра, бо одурять, очарують, накличуть лиху пригоду.

Воля. 1. Аби ваша воля, а моя повинність. (Крех.) ...панська волї, а наша... (Наг.)

Фраза з панщизняних часів, тепер уживає ся іронїчно, коли хтось хоче занадто верховодити над чоловіком та розказувати йому. Scil. не маєш менї нїчого розказувати, бо я не обовязаний робити.

2. Аби добра воля, а борщ буде. (Вікно).

Говорять, коли хтось відмовляє ся від дїла тим, що не було доброї нагоди. Пор. Wand. V (Wille 11).

3. Без доброї волї й дар не дар. (Кол.)

Дар — сам собою вираз доброї волї, отже дар без доброї волї — абсурд або має якісь побічні цїли. Пор. Wand. V (Wille 18, 21, 29).

4. Виломав сї з моєї волї. (Наг.)

Говорив батько про непослушного сина.

5. Вирвав сї на волю, як кінь із припону. (Наг.)

Говорять про чоловіка, що був доси під тяжкою рукою батька чи господаря і раптом опинив ся свобідний.

6. Вольному воля, а спасенному рай. (Залїсє).

Говорять характеризуючи ріжнородні змаганя та забагавки людий. Пор. висше Вільний 2.

7. Воля ваша, а суд царів. (Дар.)

Говорив чоловік попавши в руки розбійників. Пор. нїм. Dein Wille, mein Königreich, Wand. V (Wille 153).

8. Вчиню ти твою волю. (Кол.)

Зроблю, як хочеш, як бажаєш. Пор. пісню:

Яж ти, сину, не бороню,
Чини собі свою волю. (Кол.)

Або иншу: Ой мужу мій, мужу, вчиниж мою волю.

9. Дай кому волю, а собі неволю. (Ільк.)
Знач. зроби щось після волї иншого, то тим самим звяжеш свою власну волю. Пор. Wand. V (Wille 55); Adalb. Wola 4.

10. Дай серцю волю, а сам підеш в неволю. (Ільк.)
Звичайно про закоханих: закохавши ся чоловік робить ся невольником укоханого предмету.

11. Даш серцю волю, то собі неволю. (Сап.)
Коли попустиш поводи свойому вподобаню, своїй пристрасти, то тим самим обмежиш свою свобідну застанову і свободу дїяльности.

12. Даю ти на волю. (Наг.)
Знач. роби як хочеш, не буду тебе нї на що силувати.

13. Добра воля стане за учинок. (Ільк.)
Розуміють ся тодї, коли вчинок був неможливий. Пор. Wand. V (Wille 38, 68); Čelak. 280; Adalb. 5.

14. З доброї волї борщу не звариш. (Кол.)
Відповідь на приказку під ч. 2.

15. Лїпше по воли, як по неволи. (Збар.)
Обік зовсїм ясного значіня є тут і гра слів, бо поволї значить також помалу, по́вагом. Пор. Adalb. Wola 10.

16. Маєш добру а непримушену волю? — Ой-ой-ой, маю! (Дрог.)
Говорять про шлюб недібраної пари. Оповідають, що одна дївчина любила коваля, а її присилували йти за муж за шевця. Коваль упросив ся до нього за дружбу, і коли йшли до шлюбу, взяв під полу в клїщах розпечений підосок, а коли станули в дверех церкви, коваль устромив йому зелїзо в холяву. Сьвященник питає молодого: „Маєш добру і непримушену волю?“ а шевця припекло, він почав скакати та кричить: „Ой-ой-ой, маю! Ой-ой-ой, маю!“ Його признали божевільням і коваль узяв шлюб з молодою.

17. Моя воля, моя сила. (Кол.)
Зам. я так хочу і так зроблю. Пор. нїм. Mein Will' ist mein Gesetz, Wand. V (Wille 109).

18. На злу волю не порадиш. (Наг.)
Всякі способи поради та переконаня мають значіне лише тодї, коли чоловік має добру волю приймити те, що йому видасть ся розумним і хосенним.

19. Не хочеш по добрій воли, то мусиш по неволи. (Наг.)
Мовив рибак загоняючи рибу в сїть. Пор. Adalb. Wola 9, 12.

20. Най сї дїє божа волї! (Наг.)
Окрик розпуки і безрадности, коли чоловік у якійсь тяжкій пригодї вичерпав усї способи ратунку і опускає руки.

21. Свойов волев до добра не дійдеш. (Наг.)
Говорять упертим, непослушним дїтям.

22. Своя волї на гак заводит. (Наг.)
Уперті, непослушні дїти роблять ся з часом злочинцями і попадають на шибеницю. Пор. Wand. V (Wille 48, 58); Zátur. IX, 344.

23. Татову волю гріх ломати. (Наг.)
Розуміють ся тут: остатню волю, заповіт.

24. Тобі лиш дай на волю! (Наг.)

Знач. потурай тобі, то ти накоїш лиха.

25. Хто без волі, той без долі. (Наг.)

Хто не має власної волі, той не може бути щасливий.

26. Ци по воли, ци по неволи? (Дрог.)

Питав чоловік злодія, якого жандарм провадив до суду. А злодій каже: Та певно, що поволи, бо не маю сї чого квапити.

27. Що ваша волї! (Наг.)

Звичайна формула жебрака, в значіню: що хочете, те й дайте.

28. Що воля: чи снїг, чи брага? (Гнїдк.)

Альтернатива неясна, мабуть було тут якесь оповідане для її пояснення, та збирачем не записане.

29. Я його волї не нагну. (Наг.)

Не всилую його, щоб робив так, як менї хочеть ся. Пор. Wand. V (Wille 44).

30. Яка воля, така доля. (Зб̀ар.)

Чоловік доброї волї звичайно буває задоволений і чує ся щасливим, хоч і в бідности. Пор. Adalb. Wola 7.

Воняти. 1. Воиит як тхир. (Наг.)

Тхір уважає ся типом вонючого звіря. Пор. Adalb. Cuchnąć 1; Wand. III (Stinken 32. 61, 65).

2. Єдин воне, другий не пахне. (Гнїдк.)

Один не лїпший від другого. Нїмець каже: Один воняє чісником, а другий цибулею, Wand. III (Riechen 6).

3. Що воне, то не пахне. (Голоб.)

Уживають і переносно: що погане, нечесне, те не гарне.

Воркнути. 1. Воркнув як пес у будї. (Наг.)

Про нелюдяного, сердитого чоловіка.

Воркотїти. 1. Воркотїв кілько хотїв, а зробити мусїв. (Цен.)

Воркотане не помогло.

2. Воркотїла — не хотїла, потім сїла тай іззїла. (Голоб.)

Говорять про таку, що чогось сердила ся, а потім перепросила ся.

3. Воркоче як окріп у горшку. (Наг.)

Сьміють ся з такого, що все воркоче.

4. Най воркоче, як хоче, лиш най моєї голови не клопоче. (Наг.)

Нехай бурчить сам собі, аби не сварив ся зо мною.

5. Хто воркоче, той робити не хоче. (Наг.)

Говорять про такого, що все воркоче, коли йому велять щось робити.

Воробець. 1. „А ти сконд?“ — „Видер воробцї з ґонт.“ (Лол.)

Із звісної анекдоти, де представлено розмову пана-Поляка з селянином Русином. Часто цитують як приклад розмови людий, що не розуміють, або не хочуть розуміти один одного.

2. Воробець на себе смерти не має. (Ільк.)

До сеї приповідки у Ільк. додано: казка, але казки нїякої не приписано. І з Комарна передано менї сю приказку в тій самій формі з увагою, що її жерело — народне віруване, буцїм то в осени буває така одна ніч дуже бурлива, з громами і блискавицями, і тодї злий дух збирає всїх воробців, насипає їх

повні чвертки і тілько згортає долонею чуб: що в чвертці, те забирає собі, а що згорнепо, те лишаєть ся і плодить ся далї. Значить, найбільша часть воробців не гине природною смертю, а дістаєть ся злому духови. Се і инші нар. вірування про воробця див. Wand, III (Sperling 24); Етн. Зб. V, 172, 248.

3. Воробці тобі в голові цьвіркают. (Наг.)
Значить: думаєш про зайві, пусті річи. Пор. Adalb. Wróbel 3.

4. Воробці то так як Мазури, що в чуже гніздо лїзут. (Мшан.)
Натяк на сучасну мазурську кольонїзацію в східній Галичинї.

5. Де то сї ті бідні воробці дїют, як хата згорит? (Наг.)
Турбував ся дурень дивлячи ся, як горить його хата.

6. Лїпший воробець у руці, як журавель у небі. (Терн.)
Знач. лїпша мала користь, але певна, ніж більша та непевна. Пор. Wand. I (Besser 182); (Spatz 5, 17; Sperling 4, 9, 18, 19, 27); Adalb. Wróbel 6; Čelak. 255; Muka. I, 1931.

7. Старого воробця на полову не зловиш. (Терн.)
Досьвідного човіка не зловиш пустими словами. Пор. Wand. III (Spatz 11; Sperling 23).

8. Як воробець напє ся в Воведенію в добиччачім слїду води, то ся напасе худоба до Їря трави. (Мшан.)
Їосподарське правило, див. Етноль. матер. Ш, 51.

Ворог. 1. А враг тебе знає! (Наг.)
Сердитий окрик. Враг тут має значінє нечистої сили, злого демона.

2. Без ворогів у сьвітї не прожиєш. (Наг.)
Житє — боротьба; значить, мусять бути й вороги.

3. Бодай мій ворог знав, що нинї за день! (Ільк.) ...так знав.. (Наг.)
Scil. як я знаю те й те. Говорить тяжко зажурений чоловік, якого питають про якусь посторонню для нього річ.

4. Бодай мій ворог скапав як сьвічка! (Наг.)
Прокляте основане на віруваню, що можна вшкодити свойого ворога, наймивши службу божу і стоячи підчас тої служби в церкві зі сьвічкою в руках та держачи її скісно так, аби віск капав на землю, поки вся сьвічка отак не скапає. Таке „скапуване ворога“ підчас служби божої селяни вважають великим гріхом, а про те практикують инодї в пересердю. Пор. Етн. Зб. V, 97, 261.

5. Бодай мої вороги виздихали до ноги! (Явор.)
Прокляте. До ноги — до нащадка, без потомства.

6. Бодай так мій ворог до завтра дочекав! (Наг.)
Scil. як я знаю про се або хто вчинив се. Клине ся чоловік підозрепий за якесь зле дїло. Пор. Adalb. Wróg 1.

7. Бодай так мій ворог знав, що му нинї за день, як я знаю, що в тї бідї робити! (Наг.)
Пор. вище ч. 3.

8. Будут сї мої вороги тїшити. (Наг.)
Говорить чоловік попавши в якусь лиху пригоду.

9. Весь тиждень давай, а в суботу не дай, тай маєш ворога. (Наг.)

Близькі сусїди в селї дуже часто йдуть один до одного жадаючи якоїсь дрібної підмоги або позички; вистарчить раз відмовити її, щоб між ними почало ся вороговане.

10. Від ворога вчи сї розуму. (Наг.)
Він змушує бути обережним. Пор. Wand. I (Feind 4).

11. Ворог не спит. (Наг.) ...не дрімає. (Завад.)
Знач. усе знайде час пошкодити. Пор. Wand. I (Feind 26).

12. Ворогови хлїба, як скаженій собацї дати. (Гнїдк.)
Приказка записана мабуть недокладно. Скаженій собацї хлїба не дають. Пор. далї ч. 15; Adalb. Wróg 10.

13. Ворог то, не птах, що в своє гнїздо каляє. (Ільк., Петр.)
Синтактичне значіне таке: То не птах, а ворог, знач. се птах поганий, сам собі ворог. Пор. далї під Птиця.

14. Вороже тяжкий та темний! (Клим.)
Окрик, найчастїйше жартливий, до доброго приятеля, що тягне на якесь дїло і не слухає нїяких вимівок.

15. Враг силен, і горами трясе. (Гнїдк.)
Говорив пяний дяк, коли йому допікали, що не твердо держить ся на ногах, мовляв: гори не такі тверді, тай ті іноді трясуть ся від ворожої сили.

16. Дай ворогови хлїба, як псу сьвячоної паски. (Наг.)
Приказка основана на віруваню, що пес, якому на Великдень дадуть перший шматок сьвяченої паски, і то крізь вікно, в разї скаженини втече геть від хати і не зробить нїякої шкоди.

17. Дай мінї Боже дурних ворогів мати! (Кол.)
З дурними ворогами лекше дати собі раду, як з розумними.

18. Дай хлїба-соли ворогови, хоть як скаженому псови. (Ільк.)
І сей варіянт треба вивести з того жерела, що висше ч. 16.

19. Десь сї мій воріг потїк. (Наг.)
Говорила жінка про нелюбого мужа-пяницю.

20. І ворог у спільнім нещастю милий. (Гнїдк.)
Спільне нещасте зближає людий, велить їм забувати особисте вороговане, особливо зза дрібних ураз.

21. Менї так межи ворогами, як тій керничцї межи дорогами. (Явор.)
І з одного боку і з другого пють і занечищують.

22. На́ тобі, вороже, хлїба, тай відчепи сї! (Кол.)
Приказка основана на тім самім віруваню, що й ч. 3, 16, 18.

23. Най наші вороги плачут, не ми. (Наг.)
Потїшають себе такі, що при якійсь радісній пригодї або при повставаню розплакали ся.

24. Не дати і каміня ворогови голову си провалити. (Гнїдк.)
Се вже вершок ворожнечі, що граничить із чоловіколюбністю.

25. Не діждут наші вороги в долонї плескати. (Корч.)
Селянин живе все в тій вірі, що кождий його крок і поступок слїдять ворожі очи, які й радують ся кождій його злій пригодї. Плескати в долонї — символь утїхи.

26. Не до ворога йду, а до свого. (Наг.)

Мабуть ремінісценція тих відносин, коли поза обсягом свого „роду“ все чуже було рівночасно й вороже.

27. Нема гіршого, як мати мудрого ворога. (Ком.)

Бо такий усе тебе підійде тай захопить у такім місці, що й не пікнеш. У Чехів, Німців і инш. навпаки, ліпший мудрий ворог, як дурний приятель, пор. Čelak. 233; Wand. I (Feind 7)

28. Ніхто собі не ворог. (Наг.)

Знач. сам собі не бажає зла. Говорить чоловік, що несьвідомо зробив сам собі шкоду, відповідаючи на докір, що він сам тому винен.

29. Ніякий воріг так не допече, як свій домашний. (Наг.)

Домашні найблизше знають себе і стикають ся що день, для того вороговане між ними буває найтяжше.

30. Отто раз воріг тяжкий! (Богородч.)

Знач. лихий, жорстокий чоловік.

31. Підньити ся ворогів. (Граб.)

Знач. наробити собі ворогів, підняти людий против себе.

32. Скачи враже, як пан каже. (Ільк.)

„Враже“ тут у пестливім значіню, зам. „дитинко“, „голубе“. Знач. кори ся панській самоволї, підлягай дужшому, коли не маєш сили спротивити ся йому.

33. Тай на мене вороги не з медом. (Лисят.)

Знач. і менї допікають. Іти до кого з медом — симболїчно зам. з ласкою, з доброю волею.

34. То мій перший ворог. (Кол.)

Знач. найтяжший, найгірший.

35. Хочеш ворога мати, нагодуй його хлїбом. (Дар.)

Знач. нагодований тобою напевно виявить ся невдячним і відплатить тобі ворожнечою.

36. Хочеш ворога нажити, позич йому гроший. (Дар.)

Ще найменше лихо, коли візьме і не покажеть ся більше. Пор. Čelak. 276; Wand. I (Feind 173).

37. Ци то в мене ворогів мало? (Сор.)

Відмовляв ся чоловік, коли йому казали виступити против якогось надужитя в громадї.

38. Через вороги тяжко в пеклї бути. (Коб.)

Хід думок не зовсїм ясний. Певна річ, поборюване ворогів внутрішніх і зверхніх веде чоловіка до ступневого вдосконаленя і поступу, отже відводить від того стану упадку та зледащіня, який вульґарно можна висловити назвою „пекло“, але дуже сумнївно, чи отся й слїдуюча приповідка має саме таке значіне.

39. Через вороги тяжко до пекла дістати ся. (Ільк.)

Пор. попереднє ч. 38.

40. Ще бим того й ворогови не відмовив. (Наг.)

Се вже найсильнїйший аргумент, коли приятель приятелеви відмовляє якоїсь послуги.

41. Я своїй дїтинї не воріг. (Наг.)

Говорив батько силуючи дочку замуж за того, хто йому сподобав ся, а не їй.

Ворожбит. 1. Ворожбит людськов чкодов сит. (Лім.)

В часї шкоди, коли чоловікови щось украдуть або згуба трафить ся, то такий іде до ворожбита Чи віднайде свою шкоду, чи ні, а ворожбитови заплати.

Ворожиля. 1. Ворож, ворожильо, де я ся оддам: ци горі, ци долóв, ци до чóрной землї? (ВЛ.)

Примовляють до комашки званої зазулькою або бабруною. Пор. вище під Бабруна, стор. 18, ч. 1.

Ворожити. 1. Може би я ту що тій скльинцї поворожив? (Наг.)

Жартують потрясаючи фляшкою, мовляв, чи не забулькоче в ній горівка. Мабуть натяк на звісне оповідане про подорожного-ворожбита, що підглянувши господинині секрети потім перед чоловіком виявляє їх, буцїм то вивороживши. Пор. Житє і Слово І.

2. Навчит біда ворожити, як нема що в губу вложити. (Лев.) ...в рот... (Петр.)

З біди, з потреби люди беруть ся до всякого ремесла, в тім числї й до ворожбитства. Порівнай нпр. оповідане „Як баба ворожкою стала“ в Ж. і Сл. II, 359.

3. На двоє баба ворожила. (Лев., Петр.)

В значіню: се дїло сумнївне, не знати ще, як воно буде.

4. На двоє бабка ворожила: або вмре, або буде жила. (Залїсє).

Насьміх над двозначними ворожбами і загалом над неясними висловами про річи, яких чоловік не знає. Пор. вище Баба 45; Wand. IV (Wahrsager 3, 7); латинське: Fatidicus verum fatur vel figmina rerum.

5. Не ворожи, коли-с не Біг! (Кобил.)

Ворожбитів на кпини називають селяни „земними богами“ або просто „богами“.

6. Хоць ворож, не ворож, а не зробиш, бо не мож. (Наг.)

Селяни часто (а Жиди майже все) перед важнїйшим дїлом удають ся до ворожбита (Жиди до тзв. рабіна-чудотворця) з просьбою, щоб їм вивороживудачу. Отсею приказкою инші селяни сьміють ся над такими, що полягаючи на ворожбі беруть ся до дїла, якого неможливість постороньому чоловікови очевидна.

7. Хто много ворожит, той мало має. (Наг.)

Бо спускаючи ся на вивороженє будуще занедбує теперішнє.

8. Що люде ворожат, то виворожат. (Збар.)

Бо ворожба часто випливає з бажаня, а бажанє попихає до дїла.

Ворожка. 1. Ворожка дала всїм по трошка. (Даг.) ...псам... (Наг.) ...псїм... (Уриче).

Кплять із ворожки, яка всякому старає ся сказати те, що йому пожаданє.

2. Ворожка каже: „Будеш, чоловіче, сїм лїт бідувати“. — „А потому?“ — „Потому привикнеш“. (Дид.)

Дуже мудре віщованє для чоловіка, що від ворожби надїє ся поправи своєї долї.

3. Покажи ми ворожко, де моя дорожка? (ВЛ.)

І тут під ворожкою розуміють ся звісна комашка, пор. вище Бабруна ст. 18; Ворожиля ч. 1.

4. У ворожки хліба трошки. (Петр.)

Знач. иншим ворожить усяке добро, а собі не може виворожити нічого по над те, що їй дадуть люди.

Ворон. 1. Ворон воронови ока не виклює. (Ільк.)

Між злими людьми стоїть природний, інстінктовий союз; один злий не буде шкодити другому. Пор. Wand. II (Krähe 7, 47, 63—66, 77); Adalb. Wrona 31.

2. Ворон не бє на голу кість. (Лучак.)

Образово: вороги не бють на такого чоловіка, з якого не надіють ся ніякої користи. Пор. Wand. I (Aas 7).

3. І ворон мої кости туди не занесе. (Гнїдк.) Нї ворон... (Ільк.)

Таким висловом характеризують далекі, невідомі краї. Глуха ремінїсценція тих часів, коли людські трупи валяли ся непоховані по полях і ворони розносили з них кости „по степах, по байраках".

4. Той ворон краче, що жир має. (Гнїдк.)

Хто ситий, богатий, той і величає ся. Пор. Adalb. Wrona 16.

Ворона. 1. Бодай му ще ворони очи довбали! (Наг.)

Прокляте. Ремінїсценція тих часів, коли трупи чи то вбитих на війні, чи то повішених полишано птаству на жир.

2. Бодай над тобов ворони каркали! (Кол.)

Прокляте рівнозначне з тим, щоб ти погиб насильною смертю і щоб тебе не похоронено по християнськи.

3. Вилетїла ворона, вилетїли дві. (Наг.)

Характеризує швидке наростанє брехень та сплїток при передачі від одного чоловіка до другого. Основою приказки була анекдота, забута в тих сторонах, де я чув приказку, але захована в иньших (у Росії, пор. Русс. зав. сказки ст. 166 та в старих нїмецьких швенках) про те, як один чоловік бажаючи випробувати свою слизькоязику жінку, повірив їй секрет, буцїм то у нього з задниці вилетїла ворона, і як ся відомість, облетївши кружок кумась, виросла до великих розмірів. Пор. Wand. (Krähe 55).

4. Влїз меже ворони, кракай як і вóни. (Дрог.)

В яку компанїю попав ся, до такої й підладжуй ся. Пор. Adalb. Wrona 1, 11.

5. Ворона вороні ока не виклює. (Кол.)

Злий злому шкоди не зробить. Пор. Ворон 1; Adalb. Wrona 31; Wand. II (Krähe 7, 47, 63—66, 77).

6. Ворона в осени гівнюх знайде тай кричить: кал, кал, кал! А в зимі знайде тай кричить: колач! колач! (Дрог.)

Так коментують ріжні окрики ворони.

7. Ворона за сїм миль стерво чує. (Наг.)

Так і злого чоловіка тягне туди, де коїть ся якесь лихо.

8. Ворона і за море лїтала, а все чорна вертала. (Комар.)

Ледачий хоч і скілько досьвіду набереть ся, а все буде ледачим. Пор. Wand. II (Krähe 46, 72).

9. Ворона із галузи, а сокіл на галузу. (Гнїдк.)

Значінє не зовсїм ясне. Мабуть треба догадувати ся, що се говорить дївка, яка спекала ся (або має надїю спекати ся) поганого жениха, а дістала (або надїє ся дістати) гарного.

10. Ворона ніколи не каже: куку! лише все: кра! (Гнїдк.)
Так само злий, завидливий чоловік ніколи не похвалить иньшого, не заохотить, а все згудить та знеохотить.

11. Ворона ти в рот влетит. (Дрог.)
Говорять, коли хтось позїває або забувши ся слухає чогось із роззявленим ротом. Пор. Дик. 1277.

12. Ворона хоть мала, а рот має великий. (Ільк.)
Ворона тут символїзує ненаситну людську захланність.

13. Годуй ворону, а вна ти потім очи видовбає. (Наг.)
Говорять про невдячного сина або годованця. Пор. Wand. II (Krähe 104, 110).

14. Для ворони нема кращих дїтий, як воронячі. (Збар.)
Поняте краси дуже зглядне; кождий судить красу по своїм смаку. Пор. Wand. II (Krähe 1, 75).

15. Дре сї як ворона. (Наг.)
Знач. кричить, докучає; пор. Adalb. Wrona 24.

16. Закракали би ворони на твою голову! (Лол.)
Прокляте: щоб тебе повісили і щоб ворони крачучи сїдали на твою голову. Пор. висше 2; Wand. II (Krähe 143).

17. Злетїли сї як ворони на мою працю. (Наг.)
Ворона тут символь пажирливого, ненаситного дармоїда.

18. Їхав, мамо, ворона, і зачепив мене дишльом в губу. (Дар.)
Жалував ся роззява. „Ворона“ тут очевидно також у значіню „роззява“, неуважний чоловік.

19. Йому й ворона за соловія стане. (Кол.)
Йому байдуже, він задовольняєть ся чим будь.

20. Кракали би над тобов ворони! (Колом.)
Прокляте, пор висше ч. 2.

21. Кракала ворона, як горі летїла, а як долїв летїла, то і крила опустила. (Ільк.)
Сьміють ся з чоловіка, що брав ся до дїла з великими надїями і самохвальбою, а скінчив знеохочений, зі стратою. Пор. Čelak. 89; Wand. II (Krähe 20).

22. Куди ворона, туди й фіст. (Наг.)
За одним злим чоловіком тягнуть ся його кумпани. Пор. Wand. II (Krähe 115); відмінна стилїзація, але подібне значіне Adalb. Wrona 21.

23. Летїла ворона до гори тай не кракала, а з гори летївши і крила опустит. (Сор.)
Знач. почало ся дїло без великої надїї на успіх, а скінчить ся повною невдачею.

24. Мала ворона велику штуку мяса проковтне. (Петр.) ковкне. (Мінч.)
Говорять про лакому дитину, про малого а захланного чоловіка.

25. Най там над ним ворони кракают! (Наг.)
Клинуть неприсутного, пор. висше ч. 2, 20.

26. На кого ворони, на того й сороки. (Лев., Ільк.)

Говорить чоловік, на якого ворогують з ріжних боків і з ріжних причин. Пор. Wand. II (Krähe 85).

27. Не кракала ворона, як до гори летїла, не буде кракати, як з гори полетит. (Лев.) ...але буде кракала... (Ільк.)

Знач. обійшло ся дїло без паради з початку, обійдеть ся і при кінцї. Пор. Adalb. Wrona 14.

28. Не поможе вороні купіль, а крукови мило. (Городен.)

Які чорні були, такі й лишать ся. Так само злому не поможе навчанє та просьба. Пор. Wand. II (Krähe 29, 51); Adalb. Wrona 15.

29. О, вже летьит ворони на стерво! (Наг.)

Говорять з огидливістю, коли Жиди приходять забирати добро за довг.

30. Пізнати ворону по пірю. (Ільк.)

Так само ледачого чоловіка пізнати по його поводженю. Пор. Wand. II (Krähe 13).

31. Проси в ворони сира! (Наг.)

Звісно, не дасть, бо як би мала, то би сама з'їла. Говорять про безплодне проханє у немилосерного та захланного чоловіка.

32. Рвали би вас ворони, як ви мою працю рвете! (Наг.)

Прокляте на кривдників, пор. ч. 17.

33. Стріляв ворону, трафив корову. (Снят.)

Кепкують із невлучного стрільця. Пор. Wand. II (Krähe 30, 116).

34. Така, нївроку їй, біла як ворона. (Наг.)

Кепкують із брунетки, або з брудної сорочки.

35. Тілько що вороні по фіст. (Сор.)

Scil. стілько трави, знач. голо, нема що пасти товарови.

36. У ворони комашнї, як у ґосподарьи кобила здохне. (Наг.)

Лихий чоловік радує ся, коли иншому трапить ся нещастє.

37. Яка ворона в воду, така й з води. (Льв.)

Хоч і як мие ся, а все чорна. Пор. Adalb. Wrona 8.

Воронячий. 1. А шукали би тї за вороньичим криком! (Наг.)

Кляв чоловік шукаючи заблуканої коняки. Тоб то: щоб ти здохла і щоб ворони клюючи твоє стерво дали вказівку, де тебе шукати.

2. Вороньичим голоском заспівав. (Наг.)

Кепкують із такого, що має хрипливий, різкий голос.

3. Вороньичі дїти годувати. (Наг.)

Робити непотрібну роботу, з якої не буде добра, хиба шкода.

4. Вороняче гнїздо в голові має. (Терноп.)

Такий нелад у його думках, говорить не до ладу, сам собі перечить.

5. На вороньичу комашню трафив. (Наг.)

Наскочив на місце, де ворони клюють стерво. Образово: війшов у хату, де бють ся та кричать.

6. Не треба й вороньичого гнїзда, такий тут гармідер. (Наг.)

Ворони годуючи молодих у гнїздї роблять великий вереск.

7. То ще вороняче горло! (Збар.)

Про крикливого або ненаситного чоловіка.

8. То якесь вороняче весїлє! (Збар.)
Говорять про безладний крик, вереск.

Ворота. 1. В мене ворота весь день як скрип, так скрип. (Терн.) ...не запирают сї. (Наг.)
Хвалить ся чоловік, що до нього часто люди ходять та гостї вчащають.

2. Ворота запреш, людьом писки не запреш. (Луч.)
Знач. від людської обмови та спліток чоловік нїяк не охоронить ся.

3. Де ворота скрипливі, там баби сварливі. (Цен.) ...і пси брехливі. (Чорт.)
Приказка основана мабуть на дїйсній обсервації якихось місцевих фактів.

4. Для нього мої ворота за вузкі. (Кол.)
Знач. дуже великий пан, або лише загордїв.

5. Запри ворота! (Дрог.)
Кричать на такого, що стоїть з роззявленим ротом або ходить розхристаний так що видно груди, або на такого, що розкричав ся. Пор. Wand. IV (Thor 16).

6. Коби за ворота, а там най тебе пси рвут! (Збар.)
Мовить ласкавий господар випроваджуючи наприкреного гостя; буцїмто: колиб лиш із мойого обійстя ти вийшов цїлий, а там хоч пропадай.

7. Кожді ворота для бідного заперті. (Наг.)
Знач. нїде йому нема доступу, нїкуди його не пускають.

8. Лежит за ворітьми до гори чобітьми. (Кол.)
Про пяницю, що заснув у рові біля своїх воріт.

9. Стоjит у воротьох в червоних чоботьох. (Наг.)
Говорять про кокетливу дївку, що любить гарно одягати ся та „сушити зуби“ до прохожих.

10. Там то му ворота не стают! (Сквар.)
Scil. раз-у-раз скриплять. Говорять про балакучого, сварливого чоловіка.

11. Ще ти будеш під ворітьми ночувати, як пан пес. (Наг.)
Говорять вередливому, що нарікає на невигоду в хатї.

Ворохобити. 1. Ворохобит мя в зимі на суниці. (Цен.)
Підмовляє мене на якесь неможливе і непотрібне дїло.

2. Зворохобив сї на дармицю. (Наг.)
Знач. полакомив ся і пішов кудись в надїї одержати щось за дармо.

3. Хто ся на чуже ворохобит, той на своїм не робит. (Збар.)
Надїючи ся загарбати чуже занедбує своє.

Ворсити ся. 1. Ворсит сї на мене, як Дїв на слоту. (Наг.)
Знач. бурить ся, дивить ся грізно, понуро. Дїл, себ-то карпатські гори покриті лїсами перед слотою залягає густа мряка.

2. Ворсит сї на слоту. (Наг.)
Зам. хмарить ся.

Воскресити. 1. Я тобі не воскрешу хлїба, як нема. (Наг.)
Воскресити тут у значіню сотворити, видобути невідомо відки.

Воскреснути. 1. А ти відки тут воскрес? (Наг.)
Знач. відки тут узяв ся?

2. Воскрес Ісус од гроба, на всїх Жидів хороба. (Дрог.)
Передразнене звісної церковної пісні в антісемітськім дусї.

Вош. 1. А вош не боже сотворіньи? (Наг.)
Відповів чоловік, якого названо вошивим.

2. А я тут за що вуши годую? (Жабє).
Говорив Гуцул жалуючи ся на те, що його безвинно держать у арештї.

3. Богач — одних вуший не перелїчити. (Вікно).
Сьміють ся богачі з бідного, що вдає заможного.

4. Бодай так вош кашлала! (Кол.)
Scil. як се правда. Говорять завдаючи комусь брехню. Про кашлане воши див. Wand. II (Laus 66).

5. Бойкові вуши що неділї пущіньи мают. (Наг.)
Бо він що неділї намащує волосє маслом.

6. Борони Боже від скаженої воши! (Гнїдк.)
Мале, непочесне а сердите, більше наробить сорому, як шкоди.

7. Вже вуши з волосьи мотуз крутьит тай тебе в воду затьигнут. (Наг.)
Грозять дїтям, що не дають себе чесати та виїскати.

8. Вже мі далї вуши розточат у тім кременалї! (Жабє).
Жалував ся Гуцул, якого довго держали в слїдстві.

9. Вже му вуши віджили. (Луч.)
Знач. уже поправив ся, забогатїв тай загордїв.

10. Він із вуший не вилазит. (Наг.)
Образово, зам. із бідности та недостатку. Вош як символ бідности та клопотів також у Нїмців, див. Wand. II (Laus 132).

11. В нього хіба вуши мают добру пашу. (Голоб.)
Бо їдять його самого. А челядь та худоба голодують. Так кплять богачі з бідного.

12. Вош би сї до нього не причепила. (Наг.)
Знач. такий сухий, твердий та худий. Пор. Wand. II (Laus 121).

13. Вош би сї сьвjитила! То бідне сотворіньи, маєчисте сумлїньи тай не втїкає. А блоха, то погана! (Снят.)
Гумористично висловлена обсервація над ріжницею темпераментів тих двох природних людських товаришів.

14. Вош би сї на нїм розщеховзла. (Наг.)
Так як ситий віл може розщеховзнути ся на леду. Знач. такий гладкий, товстий.

15. Вош бідница чьимна, не втїкає, а блиха винна, то втїкає. (Жабє).
Пор. вище ч. 13. Нїмець каже, що вош людська (або панська), а блоха собача, пор. Wand. II (Laus 17, 48).

16. Вош, то бідного вся худоба. (Наг.)
Кепкує сам над собою бідак. Нїмець каже: Läuse und Fleh äs das beste Veh, Wand. II (Laus 35).

17. Вош то така худоба, що ні злодїй не вкраде, ні на ню ніяка пошесть не зайде. (Голоб.)
Кепкували богачі з бідного чоловіка.

18. Вуши — божі баранчики. (Дрог.)
Чому саме — я не міг дізнати ся. Німець каже: Läuse und Heuschrecken sind Gottes Kriegsleut, die Bösen zu strafen, Wand. II (Laus 34).

19. Вуши го обсїли. (Наг.) ...присїли. (Наг.)
Знач. заплодили ся у нього в великім числї. Німець каже: щоб тебе воши з'їли! Wand. II (Laus 118).

20. Вуший собі баби в Бога випросили. (Наг.)
Оповідають, що колись баби не мали так богато роботи і дуже нудили ся, от одна й почала просити Бога, щоб їй дав хоч яку „шіпавочку", і Бог послав їй воши, пор. Житє і Слово II, 185; Етн. Зб. XII, 29.

21. Вуший, що хоць згортай. (Наг.)
Знач. богато, густо. Пор. Wand. II (Laus 82, 83).

22. Вушима будеш довг платити? (Наг.)
Мовив богач бідному, коли сей хотїв позичити в нього гроший.

23. Вуши мої коханії, тримайте сї кумпанії! Котра буде на краю, перевалю як свиню. (Яс. С.)
Приказував бідний чоловік бючи воши.

24. Вуши мої чорнобриві, якіж бо ви непоцтиві! Ци ви мене не знаєте, що ви мі так кусаєте! (Яс. С.)
Не то приказка, не то співанка бідолахи, якому вже надто докучала його „пасїка".

25. Вуши мої чорнопискі, маю я вас зо три миски: на голові гніздо звили, через плечі стежку вбили тай гуляют як кобили. (Снят.)
Так насьміхають ся з вошивого чоловіка.

26. Вуши, то така дичина, що що забєш, то гет вержеш, а що не забєш, то до дому несеш. (Дид.)
На сю тему є й оповіданє, широко розповсюджене у ріжних народів. Пор. Wand. II (Laus 72).

27. Вуши як біб. (Наг.) ...як бабруни. (Наг.)
Таких порівнань можна би набрати й більше.

28. Держит ся, як вош кожуха. (Гнїдк.)
Знач. держить ся міцно, тяжко його вигнати, як вош із кожуха. Німець каже: як вош залїзе в кожух, то вже її тяжко видобути, пор. Wand, II (Laus 65).

29. Дує сї як вош на морозї. (Наг.)
Кплять із глупо-гордого та нїкчемного чоловіка.

30. Залїз як вош у кожух. (Голоб.)
Знач. нїяк його видобути, вигнати відтам, пор. висше ч. 28.

31. І вош на щось Пан Біг сотворив. (Наг.)
Міркування селян про те, яку що цїль має в природї, дуже часто зупиняють ся на питаню, яку цїль мають воши; звичайна відповідь на се питанє не йде далї сеї неозначеної поговірки.

32. Лишьий вуши на неділю! (Наг.)
Неділя, особливо лїтом у робучу пору, одинокий у тижнї день для робленя туалєти, чесаня і т. и. В будний день нїколи.

33. Лїпше свої вуши бити, як чужі гроші рахувати. (Наг.)

Говорять про прикрости касірства та обрахунків. Пор. висше Волїти 1, 2; Нос 340.

34. Най ся тебе твої воши держат! (Цен.)

Знач. жий собі в брудї та нехарстві або в бідности, scil. коли не хочеш слухати доброї ради.

35. Не досить, що мі вуши кусають, а ще й гниди. (Сор.)

Говорить чоловік, якого крім старих, поважних людий чіпають, напастують недолїтки або якісь нїкчемні людцї. Пор. Wand. II (Laus 73).

36. Нудит як вош. (Кол.)

Про нестерпного, влїзливого чоловіка.

37. Об'їли би тобі вуши голов, а міль хорбаку! (Грин.)

Прокляте: щоб ти звів ся нїнащо, на дїдовода.

38. Підеш вуши годувати. (Наг.)

Знач. зійдеш на біду, підеш до вязниці. Пор. висше ч. 2.

39. Причепив сї як вош до кожуха. (Наг.)

Про невідступного напасника або підлизайка. Пор. висше ч. 28.

40. Там то вушом жи́тьи! (Наг.)

Жартують побачивши пелехатого чоловіка. Пор. Wand. II (Laus 90).

41. То така вош, що лиш би на єден нохоть посадити, а другим придавити. (Наг.)

Говорять про невеликого ростом, а при тім сварливого, зачіпливого чоловіка.

42. У нього вуший, як карамхи. (Наг.)

Знач. дуже богато.

43. Що вош, то і гнида, все одна огида. (Коб.)

Про нїкчемних, напасливих людий, що пристають до чоловіка, хоч він бридить ся ними.

44. Що робить вош, коли сї сказить? Викотить сї христянинови на ковнїр у церкві. (Кобил.)

Знач. завдасть чоловікови сорому як раз там, де повинен виглядати як найпоказнїйше.

45. Що там вуший! що звізд на небі. (Яс. С.)

Сьміють ся богачі з бідного, що хоче класти себе в один ряд з ними.

46. Як би не вуши, то би сї чоловік пїколи не чесав. (Наг.)

Значить, є таки з них деякий пожиток, особливо для нехарних та лїнивих людий.

Вояк. 1. Вояк, до бульби го відобрали. (Наг.)

Насьміх над нездарою-парубком, калїкою або малорослим, пор. Бульба 1 (стор. 129).

2. Добрий вояк і горшка чиру не бойит сї. (Наг.)

Вояк тут насьмішливо: такий, що вміє добре воювати ложкою.

3. Пане вояк, карабін вам украли! (Льв.)

Насьміх над роззявою-вояком.

4. Такий вояк, як кождий Поляк. (Наг.)

Іронїчно про чваньковитого а не дуже то відважного чоловіка, що шукає собі зачіпки надїючи ся на трусливість противника, але бачучи опір уступає.

Воячка. 1. Ци на воячку, пане Полячку? (Яс. С.)

Поговірка селян із 1846 р., що особливо тоді творили селянські варти і ловили дійсних і мнимих бунтівників.

Воювати. 1. Воює ним дідько по всіх кутах. (Наг.)

Говорять про збиточного, непосидючого хлопця.

2. Добре воювати, коли мир готовий. (Гнїдк.)

Насьміх над чваньком, що хвалить ся в часї спокою своїми воєнними дїлами. Пор. Wand. II (Kriegen 5).

3. Доти воюєш, доки щось не звоюєш. (Наг.)

Осторога непосидющому; „звоюєш“ тут знач. зробиш якусь шкоду собі або кому иншому. Пор. Wand. II (Kriegen 20).

4. Хто чим воює, від того й гине. (Наг.)

Варіянт звісного євангельського: хто мечем воює, від меча гине. Пор. Adalb. Wojować 1.

5. Який з тебе дїдько воює! (Наг.)

Кричать на збиточного, непосидючого, мов би припускаючи, що се не він сам робить, а якийсь демон, що сидить у ньому і кермує його вчинками.

Впадати. 1. Впадайте на Бога! (Дрог.)

Зам. тямте божу заповідь, згадайте про Бога, змилуйте ся — звичайна формула жебрацької просьби, пор. далї під Дати.

2. То менї не впадає. (Богородч.)

Се менї не на руку, до сього невідповідна пора.

Впасти. 1. А впав би-с сїм раз на єднім місци! (Дрог.)

Прокляте, коли хтось грозить другому, що „впадеш іще в мої руки“.

2. А впав бис у безодню, аби за тобов заклекотїло! (Наг.)

Прокляте; слуга посланий за пильним дїлом запізнив ся і звиняв ся тим, що біжучи впав із кладки і потовк ся; господар видно не вірив сьому і відповів отсим проклятем.

3. А впала би на тебе кавза! (Наг.)

Знач. щоб ти зазнав якоїсь лихої пригоди.

4. А впало би на тебе тьижке нещістьи! (Наг.)

Нещасте уявлене як якийсь тягар, що паде на чоловіка і пригнїтає його.

5. Ану впадь, ци буде мене болїти! (Наг.)

Сьміють ся над необережним, що впав або пошпотав ся.

6. Бода-с уже впав тай не встав! (Наг.)

Кляла жінка ведучи до дому пяного чоловіка, що раз-у-раз падав.

7. Борзо впав, ще борше встав. (Наг.)

Потїшають жартуючя такого, що впав.

8. Впав меже них як вихор. (Наг.)

Знач. розбив, розігнав, перелякав їх своєю появою.

9. Впав меже них, як заяць меже пси. (Наг.)

Попав ся між ворогів, між захланних та здирливих людий.

10. Впав му в ноги. (Наг.)

Зам. упав йому до ніг, цїлує його ноги.

11. Впав на гладкій дорозї. (Наг.)

Знач. без видимої причини.

12. Впав на добру гадку. (Наг.)
Зам. прийшла йому добра думка до голови.
13. Впав сми в нех. (Жабє).
Знач. я попав у занедбанє, в поневірку у людий чи то в своїй хатї.
14. Впав у злість. (Наг.) ...у лютість. (Ком.)
Знач. розлютив ся.
15. Впав у самий вар. (Кол.) ...у сам клєкіт. (Наг.)
Знач. у найгірше лихо, в найтяжше положенє.
16. Впав у тьижку недугу. (Наг.)
Зам. тяжко занедужав.
17. Впав як голий у кропиву. (Наг.) ...у терньи. (Наг.)
Попав ся між вороги, в прикрі обставини.
18. Впав як камінь у воду. (Наг.)
Знач. пропав безслїдно. Пор. висше Вода 127.
19. Впав як кіт на рівні ноги. (Наг.)
Знач. лиха пригода не зломала, не вшкодила його. Пор. Wand. II (Fallen 76).
20. Впав як котьи в борщ. (Наг.)
Попав ся туди, де його зовсїм не треба було.
21. Впав як муха в окріп. (Наг.)
Попав у велику біду, в нагле нещастє. Пор. Adalb. Wpaść; Wand. II (Fallen 74).
22. Впав як сливка в г– о. (Наг.) ...в тепле... (Льв.)
Попав ся в несподївану халепу, дістав ся в лиху компанїю.
23. Впав як сніп. (Наг.) .. як галушка... (Наг.) ...як глина. (Наг.)
Знач. безсильно, без опору.
24. Впадеш ти ще в мої руки. (Наг.)
Знач. буду ще я мати власть над тобою, потребувати меш моєї помочи, а я не дам.
25. Впало ми сї, як заяць у вершку. (Кол.)
Трапив ся несподіваний зиск. Натяк на звісну анекдоту, пор. Етн. Зб. VI.
26. Впало му сї на горіхи! (Наг.)
Знач. дістав прочуханку або лайку.
27. Впало на мене, як цегла на голову. (Кол.)
Трапило ся менї несподіване лихо.
28. Дай Боже впасти і щасливо встати! (Топільн.)
Без упадку, без гріха чоловік не проживе, та по кождім упадку важно те, щоб назад устати та поправити ся.
29. Де впав, там спав. (Кол.)
Про втомленого, пяного.
30. Кому сї що впаде. (Голоб.)
Знач. кому яке щастє.
31. Легко впасти, але тьижко встати. (Наг.)
Образово: легко позбути ся маєтку, доброї слави, але тяжко доробити ся. Пор. Wand. II (Fallen 18).
32. Лекше впасти, як устати. (Збар.)

Думка та сама що в попереднїм. Пор. Wand. II (Fallen 24).

33. Не штука впасти, а штука встати. (Наг.)
Говорив чоловік, що збіднївши не з власної вини з тяжким трудом дорабляв ся давнього добробуту. У Нїмців: не штука впасти, але штука зручно впасти, Wand. II (Fallen 21).

34. Ой ой, ой, був бим упав! (Наг.)
Крикнув слїпий упавши з кладки. Жартують, коли хто по невчасї жалуєть ся на лиху пригоду, якої не вберіг ся в пору. У Нїм. Ich wäre bald gefallen, sagte der Hans, da lag er auf der Nase, Wand. II (Fallen 35).

35. Оттут лише впадь тай охай! (Цеп.)
Знач. нема нїякої ради, положенє розпучливе.

36. Раз упав, три рази встав. (Топіль.)
Сьміють ся з пяного, що впавши на землю даремно силкуєть ся встати.

37. Сам собі впаду, сам собі встану. (Наг.)
Говорив пяний, коли його остерігали, аби не йшов на вулицю, бо може впасти.

38. Та ти не впав, але скочив. (Наг.)
Потїшають дитину, що впала і починає плакати.

39. Хоць що-то́ ми сї впало. (Наг.)
Знач. хоч троха дещо скористав.

40. Хто впав, того підійми. (Кол.)
Знач. поратуй чоловіка в пригодї.

41. Хто впав, той пропав. (Наг.)
Scil. у війнї, в битві.

42. Хто впав, той ще може встати. (Дрог.)
Знач. хто провинив ся, може ще поправити ся.

43. Хто впаде, той певно не полетит до неба, лише до землї. (Наг.)
Жартують із такого, що падучи кричить зо страху. Пор. Wand. II (Fallen 38).

44. Хто нинї впав, завтра може встати. (Кол.)
Хто раз прогрішив ся, того не треба ще вважати пропащим. Пор. Wand. II (Fallen 42).

45. Ще не впав, а вже йойкає. (Наг.)
Говорять про пессіміста, що нарікає, хоч не зазнав іще нещастя.

43. Що впало, то пропало. (Наг.)
Знач. що не могло остояти ся. Пор. Adalb. Padać 1.

44. Як впадеш, то пошкробай сї в тото місце. (Наг.)
Насьміх над дитиною, що часто паде. Нїмець каже: то не забудь устати, Wand. II (Fallen 32).

45. Як сї кому впаде. (Наг.)
Як трапить ся, як чиє щастє. Пор. висше ч. 30; Wand. II (Fallen 63).

Впекти. 1. А то му сї впекло! (Наг.)
Знач. пощастило йому, минуло його лихо.

2. Впік мі тим словом, не треба й огню. (Наг.)
Знач. дошкулив, образив.

Впелїсити ся. 1. Впелїсив сї як клїщ під пахов. (Наг.)

Всадив ся, вкорінив ся, здобув собі міцне становище.

Впертий. 1. Впертий як Русин. (Льв.)

Так характеризують Поляки тугу вдачу і твердий характер Русина.

2. Впертий як цап. (Самб.)

Цапи і кози своєю впертістю та неслухняністю доводять пастухів до одчаю.

Вперти ся. 1. Впер сї, анї руш. (Наг.)

Не поступить кроком, не дасть переконати себе.

2. Впер сї як вів рогами. (Наг.)

Взяв собі щось до голови, хоче поставити на своїм.

3. Впри сї тай не їдж. (Наг.)

Жартують із упертого, що завзято обстоює при якійсь дрібницї.

4. Як ся впре, то го й пара волів з місця не рушит. (Кол.)

Говорять про впертого чоловіка, тугого на всякі докази.

Впертість. 1. На впертість нема лїку. (Дрог.)

Впертість жартливо уважають якоюсь хоробою.

Впилити. 1. Впилив мі як гадина. (Наг.) ...як оса. (Наг.) ...як пес. (Наг.)

Дословно: вкусив, — образово: докучив, зробив прикрість.

Впирати. 1. Впирає в мене, як в Жида хоробу. (Льв.)

Вмовляє, переконує мене, що я зробив щось таке, про що я не знаю.

Вписати. 1. А вписав би тї дїдько меже свої слуги! (Наг.)

Так кляв чоловік писаря.

Впити ся. 1. А бодай ви сї впили! (Наг.)

Жартливе прокляте. в родї того: а бодай вам добро було, або под.

2. Бігме впю сї на твоїм весїлю! (Наг.)

Говорить старший чоловік парубкови або дївцї, коли вони зробили йому якусь невеличку прислугу, подали огню до люльки або води.

3. Впив сї від єдної порцiї. (Наг.)

Говорять про чоловіка „слабого на голову“, що не може витримати алькоголю, але також про такого, що подає ся під найменшим лихом.

4. Впив сї як свиня. (Дрог.) ...як штік. (Наг.)

„Штік“ мб. із нїм. Stock, яке в злуцї з иньшими словами значить: дуже, прим. stockfinster — дуже темно, stockdumm — дуже дурний і т. п.

5. Впив ся в нього як пявка. (Терн.)

Знач. причепив ся і ссе, висискує його.

6. Впий сї, а розум май! (Наг.)

На жаль звичайно буває се неможливо.

7. Єднов не впєш сї. (Наг.)

Одною чаркою. Приговорюють, коли хто не хоче пити другої чарки горілки.

8. Нї впив, нї в'їв, нї красно входив. (Наг.)

Знач. змарнував свій вік, не зазнав нїякого добра.

9. Ой, впилам сї, паноньку, але хіба своїми сльозами. (Наг.)

Відповіла баба пану, який сказав їй: „Ти, бабо, впила ся“.

10. Хоть бим мав ся впити нинї: многа лїта ґосподинї! (Сапог.)

Приговорює гість випиваючи на здоровле господинї.

11. Ци то мінї много треба, аби сї впити? (Наг.)

Знач. я не богато випю і впю ся.

12. Як сї впє, то чистий варіят. (Наг.)

Говорять про такого, що впивши ся „дуріє“, хапає ся до бійки.

Впросити ся. 1. Впросив сї в комірне. (Наг.)

Випросив у господаря, що той пустив його до себе в хату жити.

Впрягти. 1. Впрьигли чоловіка, як вола в ярмо. (Наг.)

Говорив наймит нанявши ся до служби.

2. Коли впрьигати, то не льигати. (Наг.)

Знач. коли пора брати ся до дїла, тодї не пора на спочинок.

3. Менї коли́-то́гди впрягти ся, як тому волови. (Кос.)

Знач. швидше чи пізнїйше треба взяти ся до важкої працї або до якогось иньшого обовязку.

Впустити. 1. Впустив вовка до стайнї. (Наг.)

Дав здирцеви, кривдникови власть над слабшими. Пор. Вовк. 44.

2. Впустив му кирви́. (Наг.)

Знач. набив до крови, але образово також: обдер, общиганив, звів на нїпащо.

3. Що впустиш, того не підоймеш. (Кол.)

Пропустиш нагоду до якогось дїла, то вже її не вернеш.

Впутати ся. 1. Впутав сї в погану справу. (Наг.)

Вмішав ся, встряв.

Враждувати. 1. Враждує на мене, як бим му вітцьи забив. (Наг.)

Глухий відгомін тих часів, коли вбійство близького родича тягло за собою обовязок кровавої пімсти. (Вра́жда декуди, прим. у Чехів, і значить забійство).

Вражий. 1. Вража мати тї там знає. (Наг.)

Знач. нечиста, погана сила. Пор. пісню: Вража його мати знає, на що він гадає.

2. Іди до вражої маттери! (Наг.)

Сердито зам. іди до біса.

Врач. 1. Врачу, ізцїли ся сам! (Гнїдк.)

Відправа таким, що иньших картають, а самі грішні тими самими хибами. Пор. лат. Medice cura te ipsum; Wahl. I, 153; II, 29; Wand. I (Arzt 1). Узято з Притч Соломонових XVIII, 20, пор. еванг. Луки IV, 23.

Вректи. 1. Коби не вречи! (Наг.)

Приговорюють описуючи щось гарне, миле, здорове, напр. дитину або худобину.

Время. 1. Время ослячим ступом іде, і нїхто го не дожене. (Гнїдк.)

Приказка мб. книжного походженя, пор. Горацієве: Fugit, ach fugit irreparabile tempus.

Вритний. 1. Вритний як свиня. (Богородч.)

Впертий, що все в однім місцї, в однім дїлї робить шкоду, докучає.

Врізати. 1. Вжем два рази врізував, тай ще коротке. (Наг.)

Кепкують із нетямучого майстра, що робить незручно і не може потрафити на добру міру.

2. Врізав му в морду. (Льв.)

Вдарив по лицї.

3. Врізав му по макоїдах. (Дрог.)
Ударив у рот, у лице.

Врода. 1. Врода як у Ірода. (Збар.)
Знач. поганий, калїка.

2. Не дивн ся на вроду, але на природу. (Залїсє).
Знач. не уважай на гарну поверховість, але на вдачу, характер та вихованє.

3. Не питай за вроду, але за пригоду. (Берез.)
Не питай, відки я родом, але поратуй у лихій пригоді.

4. Яка врода, такий смак. (Наг.)
Хто гарний на вроду, той звичайно й любить гарно вдягати ся, смачно попоїсти.

5. Я собі своєї вроди не віскакав. (Жабє).
Знач. я тому не винен, що невродливий.

Вродити ся. 1. Вроди си — вдай си, а нї, то скапарай си. (Орел.)
Знач. уродивши ся чоловік або нехай буде щасливий, а коли нї, то краще нехай заздалегідь умре.

2. Вроди сї та вдай сї. (Тисьм.)
Знач. уроди ся в щасливу годину.

3. Вродит сї, де го не посїєш. (Наг.)
Говорять про злого, напасного чоловіка.

4. І ти сї тутка вродив? (Наг.)
Знач. і ти сюди прийшов? При якімось збіговищу.

5. Ледво сї вродит, а вже верховодит. (Наг.)
Говорять про малу дитину, якій треба услугувати та догаджати, аби не кричала.

6. Лїпше сї не вродити, як весь вік бідити. (Наг.)
Нарікає бідний чоловік, наслїдуючи біблїйного Іова. Пор. Wand. I (Geboren 21).

7. Най ся перше вродит, а тогди закличемо попа тай охрестимо. (Бібр.)
Уговкують таких, що сперечають ся за назву якоїсь ще не доконаної річи.

8. На що-сь ся вродив? — На біду. (Доброс.)
Оповідають, що таку відповідь дав якийсь парубок сьвященникови на катехізації.

9. Раз ми ся вродили і раз вмирати будеме. (Тих.)
Знач. нема чого бояти ся, нїщо по над те не може нам трапити ся. Пор. Adalb. Urodzić się 4.

10. Уроди ся щасна, а не красна. (Тисьм.)
Щастє важнїйше в житю, нїж краса, і часто не йде з нею в парі.

11. Ще сї не вродило, а ти вже хрестиш. (Цен.)
Ще річ не готова, дїло не зроблене, а ти вже прикладаєш назву до його наслїдків. Пор. Adalb. Urodzić się 3, 9. У Нїмців: Ще не вродила ся, а ти вже замуж віддаєш, Wand. I (Geboren 37).

12. Ще сї не вродит, а вже по людьох ходит. (Наг.)
Знач. ще дїло не зроблене, а вже про нього вість чи сплїтка пішла по людях.

13. Ще ся той не вродив, аби всїм догодив. (Петр.)
Всїм людям, добрим і злим догодити неможливо. Пор. Wand. I (Geboren 6, 8).

14. Що ся вродило, то і вмерти мусит. (Терн.)
Потїшають тих, що плачуть по смерти якогось близького покійника. Пор. Wand, I (Geboren 25, 26).

15. Яке сї вродило, таке й згине. (Наг.)
Говорять про злого, нелюбого, збиточного чоловіка. Пор. Wand. I (Geboren 1).

16. Який-єс ся вродив бідний, такий бідний згинеш. (Рогат.)
Нарікає бідний чоловік не бачучи виходу зі своєї бідности.

Врожай. 1. Не вважай на врожай, сїй жито, хлїб буде. (Цеп.)
Властиво: не вважай на те, який урожай ворожать.

Вроки. 1. Змеч ле мі врокы девятеракы. (Лос.) ВЛ.
Просить селянка ворожки.

2. На пса вроки! (Наг.)
Примовляють оповідаючи про щось гарне та здорове, напр. про малу дитину, аби не наврочити. Віруване, що похвала приваблює до хваленого предмету злих, шкідливих демонів, пор. ZDMG XXXI, ст.

Всадити. 1. Всадив му кольку під бік. (Наг.)
Зробив якусь пакість.

2. Всадив сї з ходаками. (Наг.)
Влїз без церемонії в якесь товариство, вмішав ся не в своє дїло.

3. Всадила ми сї якась мара в груди. (Наг.)
Знач. щось болить у грудях.

4. Всадили го до Іванової хати. (Наг.)
Посадили до вязниці.

5. Де го всади, там сї прийме. (Наг.)
Говорять про потульного, сумирного чоловіка, що в усякім становищі вміє дати собі раду.

6. Як ти всаджу, то не бій сї. (Наг.)
Погроза: набю, напакощу.

Всипати. 1. Всипав му, що сї влїзло. (Наг.)
Знач. набив що мав сили.

2. Всипали му як бобу. (Наг.)
Набили, звич. канчуками або палицями.

3. Всиплю ти, аж буде с—ка огню давати. (Наг.)
Набю здорово. Пор. Zátur. XVI, 166.

4. Хто перший всипле, той перше змеле. (Наг.)
Хто швидше розпочав якесь дїло, той швидше й скінчить. Пор. Wahl. II, 42; Wand. I (Aufschütten 1).

Всї. 1. Ану всї за мнов, а я за вами! (Наг.)
Сьміють ся з такого, що удає сьмільчака, а в небезпеці ховає ся за иньших.

2. Всї за єдного, єден за всїх. (Наг.)
Звичайна формула найширшої солїдарности.

3. Всїмá на нього. (Лол.)
Знач. усї в хатї на нього ворогують.

4. Всїм баки сьвітит. (Наг.)
   До всїх піддобрює ся, підлещує ся.
5. Всїм вам велике нас... матери. (Льв.)
   Вислов погорди та легковаженя до компанії.
6. Всїм вам сї не дам. (Наг.)
   Знач. не пераможете мене чи то силою, чи богацтвом, чи розумом.
7. Всїм до мене засї. (Наг.)
   Не сьмійте мішати ся в мої дїла.
8. Всї ми в нашого Пана Бога дурнї. (Льв.)
   Уговкують хвалька, що чинить себе дуже мудрим супроти инших.
9. Всї ми грішні в Пана Бога. (Наг.)
   Знач. нїчим одному перед другим гордити ся. Пор. Wand. I (Alle 9).
10. Всїм нам єден конець буде. (Наг.)
    Підемо в землю гнити. Пор. Wand. I (Alles 18).
11. Всїм нам єдна дорога. (Наг.)
    Знач. усї помремо.
12. Всїм не догодиш. (Наг.)
    Пор. висше: Вродити ся ч.; Wand. I (Alle 7, 8).
13. Всї на мене бий-забий. (Наг.)
    Знач. ворогують.
14. Всї-смо в Бога рівні. (Наг.)
    Говорять, коли хтось занадто величає ся або дає иншим пізнати свою висшість. Пор. висше ч. 8, 9.
15. Всї-смо си братї. (Наг.)
    NB. по божому закону; людські закони і встанови часто показують зовсїм не те.
16. Всї там підемо. (Наг.)
    Знач. у могилу. Говорять при похоронї. Пор. Wand. I (Alle 10).
17. Всїх вас сї не бою. (Наг.)
    Ви не страшні для мене, не переможете мене. Пор. висше ч. 6.
18. Всїх за ніс водит. (Дрог.)
    Знач. дурить, туманить.
19. Всїх нас єдно чекає. (Кол.)
    Scil. смерть, пор. висше ч. 10, 11, 16.
20. Всїх нас Пан Бїг на щось держит. (Наг.)
    Знач. не слїд помітувати ся нїким.
21. Всїх не перепреш. (Наг.)
    Не переконаєш, не переможеш.
22. Всїх нї за що має. (Наг.) ...за нїц... (Дрог.)
    Маловажить, погорджує.
23. Всїх сї раджу, а свій розум маю. (Наг.)
    Говорить чоловік, як кажуть, собі на умі, що вислухуючи чужих рад не покидає ся своєї власної постанови.
24. Всїх сї радь, а своє роби. (Наг.)
    Себ то, вислухуючи чужих рад не давай себе збити ними з пантелику.

25. Всїх собі спротивив. (Наг.)
Підняв проти себе своїм поступуванєм.
26. За всїх і за вся. (Наг.)
Scil. говоримо, згадуємо. Фраза взята з лїтургійної формули для означеня широкого обсягу тем розмови, alles Mögliche.
27. Зі всїми добрий, собі лихий. (Наг.)
Знач. безхарактерний, хоча запобігає у всїх ласки, але нї в кого не має пошани.
28. І нам то всїм буде. (Наг.)
Знач. помремо. Говорять почувши про смерть когось знайомого.
29. Коли всї злі, то й ти не лїпший. (Наг.)
Говорять клеветникови, що на всїх виговорює поза очи та осуджує їх.
30. Коли всїм, то й псїм. (Лютов.)
Хто з усїми хоче бути добрий, той бував добрий і з негідними та підлими.
31. На всїх вас єден фрас! (Лол.)
Гумористичне прокляте, якого початок узятий із лїтурґійної формули. Фрас — frasunek, турбота, нещасте.
32. На всїх не настарчиш. (Наг.)
Scil. роботи, поживи.
33. Най вас тут усїх грім трісне! (Наг.)
Звичайне прокляте.
34. Най всї гинут, аби він мав. (Наг.)
Говорять з докором про самолюба.
35. Нам уже всїма́ лиш торби брати та на ви́проси йти. (Лол.)
Так ми збіднїли.
36. Не на всїх єдна мньира. (Наг.)
Одного в сьвітї цїнять та поважають більше, другого менше.
37. При всїх і єдному буде. (Наг.)
При більшій громадї й ще один помістить ся.
38. При всїх набрав. (Наг.)
Еліптично: набрав ся сорому або дістав буки при всїй громадї.
39. При всїх ти встиду наробю. (Наг.)
Знач. прилюдно осоромлю тебе.
40. При всїх тї виганьбю як пса. (Наг.)
Нечесть зроблена комусь прилюдно далеко гірше діймає, як у штири очи.
41. Про всїх байдуже, аби мінї було. (Наг.)
Звичайний прінціп еґоіста. Пор. висше ч. 34.
42. Тим ми всї грішні. (Кол.)
Се така похибка, слабість, що спільна всїм людям, знач. нема підстави карати за неї одного.
43. То всїх обходит, не мене єдного. (Наг.)
Знач. справа спільна, громадська.
44. У всїх добрий, то не добре. (Кол.)
Знач. чоловік облесний та дволичний.
45. Хто всїм годит, нїкому не догодит. (Збар.)

Швидко опинить ся серед суперечних інтересів і змагань. Пор. Wand. I (Alle 4, 5).

46. Що всїм до мене? Ци мене всї зробили? (Наг.)

Обороняє ся еґоіст проти авторітету загалу.

47. Що всїм, то й мінї. (Наг.)

Заява солїдарности і готовости приймати однакову долю з громадою.

Вскочити. 1. Вскочив по колїна. (Наг.)

Вбрав ся в якийсь клопіт, нажив біди.

2. Вскочив у саму патоку. (Наг.)

Іронїчно: устряв у дуже прикре дїло, наскочив на неприємну сцену.

3. Вскочив як пес у сливки. (Дрог.)

Попав ся в мало для нього відповідне окруженє.

4. Вскочив, як у клїтку. (Кос)

Знач. дістав ся в таку компанїю, що обмежила його волю.

Всохнути. 1. А всхла би му рука! (Наг.)

Клинуть злодїя, або поганого сина, що бє батька.

2. Всохло як перець. (Наг.)

Говорять про сїно, дерево і т. и

3. Всох на пни. (Наг.)

Говорять про чоловіка, якого зсушила грижа або хороба.

Вставанє. 1. Гірке моє вставанє! (Наг.)

Зам. прикро або тяжко менї вставати.

2. Ранне вставанє, вчасне снїданє. (Кол.)

Зам. хто рано встане, той вчасно снїдає.

3. Рано вставаньи, але пізне обуваньи. (Наг.)

Докоряють такому, що вставши рано до роботи довго обуваєть ся в постоли.

4. Що втрачу на вставаню, то си надоложу бодай на обуваню. (Наг.)

Говорить лїнивий, якого рано збудили до роботи.

Вставати. 1. Вставай, гнилице, бо сї в тобі г – о запече. (Наг.)

Корняють лїнивого неробу.

2. Вставай, не лежи, хапай ложку тай держи! (Кол.)

Упімненє до такого, що спить довго, коли инші вже снїдають.

3. Вставайте, мерцї, зазирайте в горцї. (Лол.)

Жартливо будять рано сонних, мовляв: пора снїдати. В Дрогобичі по польськи: Wstawajcie, umarli, możebyście co żarli. У Adalb. анї у Brzoz. сеї приказки нема.

4. Встає з курми, а льигає з свиньми. (Наг.)

Говорять про чоловіка, що рано працює запопадно, а вечером любить упити ся.

5. Встаючи й льигаючи Богу дьикуймо. (Наг.)

Знач. рано й вечір, ненастанно.

6. Хто встає з рана, вийде на пана. (Войткова).

Загально розширена похвала раннього вставаня, запопадливости в працї. Пор. Wand. III (Morgenstunde 1—7).

Вставити. 1. Вставив му окуляри. (Наг.)

Знач. попідбивав очи.

2. Встав го си в рамцї! (Наг.)

Говорять матери або батькови про лїниву, розпещену дитину, що не бере ся нї до якої роботи, не слухає упімнень.

3. Встав сї за мнов до Пана Бога! (Наг.)

Жартливо говорить такий, що лишаєть ся дома, до такого, що йде до церкви.

Встати. 1. А встав бис до гори ногами! (Наг.)

Корняють лїнивого або заспаного.

2. „А встань но, Мошку!“ — „Нї, не встану“. — „Ей, чень дасть Бог, що встанеш“. — „Ей, чень дасть Бог, що не встану“. (Наг.)

Жартлива передача розмови селянина, що будив у ночи заспаного Жида.

3. Бода-с не встав відтам, де сї положиш! (Наг.)

Прокляте: щоб ти вмер нагло ще сеї ночи підчас сну. Нагла смерть, а особливо в часї сну, вважаєть ся особливим і страшним божим допустом, бо чоловік умирає без сповіди.

4. Встав єм лиш такий як тїнь. (Наг.) .. як ствір. (Наг.)

Говорить хорий, обезсилений чоловік після слабости.

5. Встав, ледво сї в нїм пара держит. (Наг.)

Ледво живий після побитя або тяжкої недуги.

6. Встав му як друк. (Наг.)

Говорять про мужеський член.

7. Встав, оперезав ся — зовсїм зібрав ся. (Ільк.) ..тай зовсїм. (Дрог.)

Кепкують із такого, що має мало одежі, так що й одягти ся йому не довго.

8. Встав разом з курми. (Наг.)

Знач. досьвіта, коли ще кури почали піяти.

9. Вставши рано промий чоло, ци не дасть Пан Біг чого. (Наг.)

Знач. чи не дадуть де чого поснїдати.

10. Встав як кіт заспаний. (Наг.)

Про такого, що схопить ся з просоня та не тямить іще, що з ним дїє ся.

11. Встав як оборожина. (Наг.)

Підняв ся в гору високий а тонкий.

12. Встало би ти волосьи на голові! (Наг.)

Клинуть такого, що не хоче встати: щоб ти наїв ся страху!

13. Встань рано, досьвіта поїдемо. (Орт.)

Жартлива диспозиція, бож рано значить пізнїйше, нїж досьвіта.

14. Встань рано, їдж мало, роби як кляч, то будеш богач. (Цен.)

Говорять іронїчно про богацьке житє.

15. Встань тай сьидь собі. (Наг.)

Докоряють лїнивому, що вставши сидить і не бере ся нї до якої роботи.

16. Встань тай почухай сї. (Наг.)

Говорить чоловік, що вставши рано зараз знаходить предмет для гризоти, прим. що в хатї нема хлїба.

17. Не встане так голодному, як ситому. (Цен.)

Голодний не має часу анї сили думати про такі роскошї, про які думає ситий.

18. Не жьиль і встати, як зараз дают снїдати. (Наг.)

Говорять гостї, що почували в гостинї і яких рано будять до готового снїдання.

19. Так як бим з гробу встав. (Наг.)
Говорить чоловік, що перебув тяжку недугу, з якої не надіяв ся вийти.
20. Треба встати, погадати, що би дітьом їсти дати. (Наг.)
Говорив бідний, а многодітний ґосподар.
21. Ще не встав, а вже їсти кричит. (Наг.)
Говорять про лїниву, вередливу дитину.

Встигнути. 1. Не встиг єм сї обернути. (Наг.) ...обіздріти. (Наг.)
Scil. аж уже се й те стало ся. Характеризують наглий, несподіваний прихід якоїсь події.

Встояти ся. 1. І встояти сї на ногах не можу. (Наг.)
Говорить хорий, слабосилий чоловік.
2. Не встоjит сї вода на броду́. (Наг.)
Бо там раз-у-раз біжить.
3. Не встоjит сї перед ним нїщо. (Наг.)
Знач. усе він знайде, порушить, попсує, вкраде.

Вступити ся. 1. Вступи ми ся з очий! (Богородч.)
Еліптично зам. з перед очий, іди геть від мене.
2. Вступи сї, най тї на очи не виджу! (Наг.) ..аби тї мої очи не видїли! (Наг.)
Знач. забирай ся, тїкай геть.
3. Вступи ти мінї раз, то я тобі два рази вступлю. (Ком.)
Говорить гордяк, що вдає з себе податливого, а все таки жадає, аби инший насамперед подав ся перед ним.
4. Вступіт, загостїт, на нас памятайте, нас не забувайте, тай не завадjайте. (Балиг.)
Жартливі запросини до гостий, щоб зайшли в хату та не довго гостили ся.
5. Коби то в нього такий дух вступив! (Наг.)
Говорять про злого, сердитого чоловіка: коби він у данім випадку був добрий, слухняний.
6. Не вступит му анї на крок. (Наг.)
Образово: сварить ся і не змовчить, не дасть випередити себе.
7. Хто не вступит, той не продасть і не купит. (Ком.)
Продаж і купівля полягають на обопільних уступках купця і продавця.
8. Що вступит, то влупит. (Наг.)
Говорять про забіяку або деруна.
9. Щось в нього вступило. (Наг.)
Якийсь демон опанував його; переносно: надумав ся, повзяв іншу постанову, нїж мав уперед.
10. Як не вступиш, то не продаш і не купиш. (Ком.)
Пор. вище ч. 7.

Всьо. 1. Або всьо, або нїчого. (Кол.)
Характеризують безтямно завзятого та гордого чоловіка. Пор. лат. Aut Caesar, aut nihil; Wand. I (Alles 21).
2. Бодай єс ся всього збув! (Кол.)

Клинуть, коли хтось не хоче уступити якоїсь невеликої річи, scil. щоб ти всьо стратив.

3. Вже по всьому. (Наг.).

Знач. скінчило ся якесь дїло. „Вже по всьому в церкві“ — скінчила ся служба божа.

4. Всїм би сї рад сам удавити. (Наг.)

Мова про захланного, що рад би все загарбати в свої руки.

5. Всїм єсмо контетні. (Наг.)

Говорять гості встаючи з за стола.

6. Всїм сї з тобов подїлю, лиш жінков сї не подїлю. (Наг.)

Говорить приятель до приятеля.

7. Всьо байка. (Наг.)

Знач усьо пусте, маловажне. Пор. Wand. I (Alles 8).

8. Всьо би якось пішло. (Наг.)

Scil. як би не було якоїсь завади.

9. Всьо божа міць! (Наг.)

Окрик при якійсь несподіваній, грізній появі, напр. при ударі грому.

10. Всьо буде, як Бог дасть. (Наг.)

Звичайний вислов резиґнації та надїї на божу волю.

11. Всьо в божих руках. (Наг.)

Залежить від божої ласки: що Бог дасть, те й буде.

12. Всьо від Бога призначено. (Наг.)

Віра в призначене сильна серед нашого народа, хоча маємо не мало приказок, що просто суперечать їй.

13. Всьо задармо. (Наг.) ...нї на що. (Наг.)

Знач. марна праця, се нї до чого не доведе.

14. Всього відбіг. (Наг.)

Утїк і всьо покинув, говорять про наполоханого злодія.

15. Всього му мало. (Наг)

Говорять про захланного, ненаситного.

16. Всього му сї відхотїло. (Наг.)

Звач. лежить недужий або вмер.

17. Всього му сї забагає. (Наг.)

Властиво забагає всього такого, чого в даній хвилї нема.

18. Всьо на́-всьо о-стілько. (Наг.)

Знач. більше нема анї крихіточки.

19. Всього сї відрік. (Наг.)

Знач. умер, утїк.

20. Всього сї збув. (Наг.)

Значіне двояке: 1) всьо стратив, 2) всьо перетерпів і увільнив ся від лиха.

21. Всьо зачинає, нїчого не кінчит. (Наг.)

Говорять про розтріпаного легкодуха.

22. Всьо знає, нїчого не вміє. (Кол.)

Знане теоретичне, а вміне показує ся при практичній дїяльности.

23. Всьо йде за сьвятим хлїбом. (Лучак.)

Всї шукають заробітку, користи.

24. Всьо ми йде не так як треба. (Наг.)

Нїщо не вдає ся, не доходить до путя.

25. Всьо ми сї рве. (Наг.)

Що я задумав, не виходить, мої пляни псують ся.

26. Всьо му в рот клади. (Кол.)

Се значить: на кождім кроцї в житю давай йому пораду, бо він сам не вміє порадити собі.

27. Всьо му в руки дай! (Наг.)

Непорадний, незугарний до роботи.

28. Всьому дай раду. (Наг.)

Знач. про все дбай, усе доведи до ладу.

29. Всьо му дай, тай ще мало. (Збар.)

Характеризують ненаситного, загрібущого чоловіка.

30. Всьо му з рук летит. (Наг.)

Слабий або перелякани такий, що не може володїти собою.

31. Всьому кінцьи не доїдеш. (Наг.)

Знач. усїх трудностий у житю не перебореш, усїх непорозумінь не виясниш.

32. Всьому лад дай. (Наг.)

Зам. усе доведи до порядку.

33. Всьо му не в лад. (Наг.) ...не так. (Голоб.) ...не на руку. (Колом.)

Нїщо його не може задовольнити.

34. Всьому свій стрій потрібний. (Голоб.)

Знач. усяке дїло треба доводити до путя властивим йому і відповідним способом.

35. Всьо му сї здає. (Наг.)

Говорять про підзорливого, гіпохондра.

36. Всьо му сї не веде. (Наг.)

Не має нї в чім успіха. Пор. висше ч. 24, 25.

37. Всьо на божу волю здай. (Наг.)

Знач. не жури ся нїчим.

38. Всьо на добре вийде. (Наг.)

Запевнене оптіміста, який і в лихих випадках уміє знайти запоруку добра.

39. Всьо на купу! (Наг.)

Значить гурт на гурт, коли купують або продають гуртом.

40. Всьо на моїй голові. (Наг.)

Знач. я за всьо дбаю, про всьо думаю і за всьо відповідаю.

41. Всьо на мою голову. (Наг.)

Знач. про всьо я мушу турбувати ся, зі всїм маю клопіт.

42. Всьо на себе горне. (Наг.) ...валит. (Голоб.)

Бере на себе всю вину, всю одвічальність.

43. Всьо не по божому йде. (Наг.)

Пессімістичний погляд на сьвітові порядки.

44. Всьо не так як треба. (Наг.) ...як повинно бути. (Наг.)

Кривдує собі чоловік, що звичайно сам не вмів би зробити лїпше.

45. Всьо не тим Богом іде, як би повинно. (Наг.)
Знач. не по правдї йде, без ладу. Пор висше ч. 43.

46. Всьо приймай, що Бог дав. (Наг.)
Фаталїстичний вислов, що дуже часто крие за собою матеріяльну й моральну апатію.

47. Всьо пусте, небо ґрунт. (Дрог.)
Говорив пяниця, пропиваючи остатнїй гріш. Пор. Wand. I (Alles 9),

48. Всьо пусто та дурно. (Наг.)
Знач. усякі заходи, зусиля коло якоїсь річи потрачено даремно.

49. Всьо сї в мнї перевертає. (Наг.) ...бурит. (Дрог.)
Характеризують стан сильного подразнення або обуреня.

50. Всьо то на мої плечі. (Наг.)
Знач. я мушу се зробити або витерпіти.

51. Всьо у нас не як у людий. (Наг.) ...не по людськи. (Яс. С.)
В значінню: погано, безладно ведеть ся.

52. Годї єдному всьо знати. (Дрог.)
Анї знаня, анї вмілостн у всїх галузях один чоловік не може обняти.

53. Добре всьо вміти, а не всьо робити. (Наг.)
Не здібність, не вмілість, а саме дїло підпадає під кваліфікацію доброго або злого. Пор. Adalb. Umieć 4.

54. До всього майстер. (Наг.)
Дуже часто в докірливім значінню: здібний і до таких дїл, що не приносять великої чести, злодїйкуватий. Пор. росийське: На всѣ руки мастеръ.

55. До всього чоловік привикне, лиш до біди не може. (Наг.)
Де инде кажуть навпаки, пор. висше Ворожка. ч.

56. Зі всїм сї пильнуй. (Наг.)
Говорять там, де злодїйкувате село і нї з чим чоловік не чує ся безпечним.

57. Зі всього виростеш. (Наг.)
Знач. усьо — говорить ся спеціяльно про щоденні дрібні прикрости — з часом минеть ся.

58. Коби му всьо опихане! (Дрог.) ...готове. (Наг.)
Говорять про лїнивого та недбалого, що жде, аби хто робив за нього його роботу. „Опихане“ — війшло в приказку з анекдоти. Обіцював пан бабі чвертку проса, а дочка питає: „А чи опихане, паноньку? Пор. Вѣнок Русинам на обжинки 1847, т. II, стор. 392.

59. Кому все, тому й ще. (Кол.)
Знач. хто все має, той іще дістає, тому щастить ся.

60. Має всього по горло. (Наг.) ...от поти. (Наг.)
Живе в достатку.

61. На всїм готовім. (Кол.)
Scil. живе; говорять про безтурботне, легке житє.

62. На всьо махнув руков. (Наг.)
Стратив надїю, зневірив ся, покинув дїло.

63. На всьо мене мусит стати. (Наг.)
Мушу всьо вистарати, зробити, купити.

64. На всьо плюну! (Наг.)
Окрик знеохоти, зам. усьо покину і піду геть.

65. На всьо свій чьис. (Наг.)
Усяке дїло треба робити (або буде зроблене) в відповідну пору. Пор. Wand. I (Alles 4).

66. На всьо сї не розірву. (Наг.)
Всеї роботи не зроблю відразу.

67. На всьо стало, на єдно не стало. (Наг.)
Говорять, коли після довгих приготовань до якогось дїла покаже ся, що забуто або занедбано одну якусь важну річ.

68. Най всьо страчу, а свого не дарую. (Наг.) Радше... (Наг.)
Вислов завзятя і твердої постанови — обстоювати за своє право.

69. Не всьо від разу! (Наг.)
Scil. роби, починай.

70. Про всьо би стало. (Наг.)
Знач. усьо би можна приняти, з усїм би можна погодити ся, scil. як би щось одно не було на завадї.

71. Тепер уже всьому амінь. (Наг.)
Знач. усе пропало.

72. Ще не всьо пропало. (Наг.)
Знач. є ще надїя.

73. Ще про всьо стане. (Наг.)
Знач. не вважаючи на всї хиби та недостатки дїло буде зроблене.

74. Ще сї всьо вияснит. (Льв.)
Говорять про темне, загадкове дїло, якого причин і ходу ве можна зрозуміти.

75. Як усьо, то й тото. (Дрот.)
Знач. коли принято всї инші умови, то треба приняти й отсю (якусь спеціяльну).

Всякий. 1. Зо всякими всякий. (Гнїдк.)
Говорять про практичного чоловіка, що вміє з добрими бути добрий, а супроти злих злий.

Всячина. 1. А най тобі всячина! (Збар.)
Чоловік розмахнув ся заклясти тай зупинив ся і топить своє пересердє в не яснім загальнику.

2. Там тілько всьичини, що аж очи блудьит. (Наг.)
Всячина тут у спеціяльному значіню: добро, достаток.

Всюди. 1. Всюди бував, нїде місцьи не загрів. (Дрог.)
Про непостійного чоловіка, волоцюгу. Троха иньше значіне мае чеське Všudy byl, nikam nedošel, Čelak. 557; пор. Wand. IV (Ueberall 8).

2. Всюди він рогом зачепит. (Цен.)
Знайде собі з кождим зачіпку.

3. Всюди добре, де їсти дают. (Цен.)
Жартують із глуповатого та ненаситного чоловіка. Пор. латинське Ibi patria, ubi bene.

4. Всюди добре, де нас нема. (Наг.)

Декуди додають до сього: а де ми прийдемо, зараз напсуємо.

5. Всюди добре, дома найлїпше. (Наг.)

Бо дома чоловік чує себе найсвобіднїйшим. Пор. Wand. IV (Ueberall 1, 4).

6. Всюди дурних найбільше. (Наг.)

Давне пессімістичне спостереженє.

7. Всюди дурного бют. (Кол.)

Бо не вміє обороняти себе.

8. Всюди єдна біда. (Наг.)

Знач. однакове лихо.

9. Всюди його повно. (Наг.)

Знач. він усюди бігає, вештаєть ся, богато балакає.

10. Всюди йому не рехт. (Ком.)

Нїде не може всидїти, всюди йому недогода.

11. Всюди ним темлює. (Наг.)

Знач. він усюди віткнеть ея, у всяке дїло вмішаєть ся.

12. Всюди піду, а в материну утробу назад не піду. (Жабє).

Говорив Гуцул оповідаючи, як його гонили з місця на місце і він не мав де подїти ся.

13. Всюди робити треба. (Перег.)

Говорив чоловік оповідаючи про американські заробітки.

14. Всюди свини єднака честь. (Цен.)

На поганім, самолюбнім чоловіцї всюди пізнають ся і надїлять його однаковою антіпатією.

15. Всюди собі місце знайде. (Кол.)

Говорять про трудящого, дбайливого чоловіка.

16. Всюди собі сьвіта зайде. (Наг.)

Дасть собі раду, доробить ся добра.

Втворити. 1. Втворив ним двері. (Наг.)

Побічна форма зам. отворив, відчинив. Знач. випхнув його з хати так нагло, що він сам своїм тягаром відчинив двері і вилетїв у сїни.

Втека. 1. Лїпша втека, нїж видима смерть. (Збар.)

Говорить трусливий вояк. Пор. Wand. I (Fliehen 3).

2. Пустив сї на втеки. (Наг.)

Кинув ся втїкати.

Втекти. 1. А втекла би з тебе пара! (Наг.)

Прокляте: щоб ти згинув, здох.

2. А втїк би від тебе твій дурний розум! (Наг.)

Значіне двояке: 1) щоб ти здурів зовсїм, 2) щоб твоя дурнота втекла і ти-б набрав ся лїпшого розуму.

3. А втїк бис від своєї сорочки! (Наг.)

Прокляте: щоб ти збожеволїв і скинув із себе сорочку та бігав голий. Є мабуть така форма божевіля.

4. А втїк би ти язик у г—цю! (Наг.)

Жартливе прокляте слизькоязикому, обмівникови.

5. Був би втїк, як би го не ймили. (Наг.)

Кепкують із зловленого на горячім злодія.

6. Був би втік, як би ноги довші. (Наг.)
Знач. утікав, а його таки зловили.

7. Втік, аж сі за ним закурило. (Наг.)
Біжучи збив за собою куряву. Пор. Adalb. Uciekać 8.

8. Втік, і сліду нема. (Наг.)
Знач. так легко, швидко втікав. Німець каже: Wer flieht, berührt den Boden nicht, Wand. I (Fliehen 30).

9. Втік, лиш блиснув... дмухнув... мигнув. (Наг.)
Так швидко, що годї було й добачити його виразно.

10. Втік, лиш пятами накивав. (Збар.)
Гумористично малюють сам процес утїкання. Пор. Котляр. Енеїда I.

11. Втік не втік, а побічи можна. (Наг.)
В загальнім значіню: чи буде успіх чи ні, а попробувати не завадить.

12. Втік, уже й місце застило. (Наг.)
Знач. давно втік.

13. Втік як заяць. (Наг.)
Налякав ся. Пор. Adalb. Uciekać 25.

14. Кік, кік, вс – сі тай втік. (Дрог.)
Передразнюють звичайний жидівський окрик: кік-кік (диви, диви, з нїм. guc ken, в швабськім діялектї kücken, у саксонськім kieken).

15. Не втечеш ти моїх рук. (Наг.)
Погроза: ще я зловлю тебе.

16. Не втік, лише троха побіг. (Наг.)
Та се на одно вийшло. Жартують із трусливого втікача.

17. Хиба би втік на тамтой сьвіт. (Наг.)
Scil. щоб я його не зловив.

18. Хто втече, тому сї вшече. (Наг.)
Знач. той уйде без кари за сповнений учинок, від якого доводило ся втікати.

19. Хто втік, того не судьит. (Наг.)
Очевидно тому, що його не мають у руках.

20. Хто втік, той мудрий. (Наг.)
Знач. уникнув поганої справи.

21. Ще нїхто не втік від свої долї. (Кол.)
Вислов віри в невідхильність долї, тоб то того, що чоловікови суджено.

Втелити ся. 1. Отто сї втелив! (Наг.)
Іронічно про скупаря: показав ся щедрим, дав якусь дрібницю.

Втепенити ся. 1. Втепенив-єм сї, ледво дихаю. (Наг.)
Замочив ся, змучив ся страшенно, прим. дорогою або працею на слотї.

2. Втепенив сї, що му й очий не видно. (Наг.)
Заляпав ся, забризькав ся, особливо лице.

3. Втепенив сї, як хлющі. (Наг.)
Замочив ся, забризькав ся болотом.

Втиркнути. 1. Мусїв ти й там свого носа втиркнути. (Дрог.)

Знач. замішав ся в те дїло, в яке не слїд було.

2. Не втиркай сї до того, що до тебе не належит. (Воробл.)

Осторога занадто цїкавому.

3. Втиркни мене Боже, де мене не треба. (Бібр.)

Сьміють ся з чоловіка, що любить устрявати там, де його не треба. Пор. вище Бог 149.

4. Не втиркай ся в тото, що не твоє. (Бібр.)

Осторога влазливому чоловікови.

Втїк. 1. Сьвјитий Втїк не славний, але пожиточний. (Наг.)

Жартлива персонїфікація втеки, що не приносить слави, але нераз ратуе житє. У Дрогобичі сього оріґінального сьвятого називають по жидівськи сьв. Антлойф (від нїм. Entlauf). Пор. Adalb. Uciekać 9.

2. Сьвітим Втїком не гордїте. (Явор.)

Моралїзація немов витягнена з попереднього.

Втїкати. 1. Буду втїкати і свої слїди забирати. (Наг.)

Говорить чоловік, якому надокучило жити в однім місцї.

2. Втїкав і капцї погубив. (Наг.)

Сьміють ся з Жида, що чого будь лякаєть ся і втїкає.

3. Втїкає, аж сї пјитами в с—у бє. (Наг.)

Так сильно замахує ногами.

4. Втїкає від мене, як чорт від сьвјиченої води. (Наг.)

Загальне віруванє, що чорта можна прогнати сьвяченою водою, пор. Adalb. Uciekać 12; у Нїмцїв від хреста, Wand. I (Fliehen 41).

5. Втїкає як від лихого пана. (Кол.)

З докором говорить приятель про приятеля, scil. яж йому не зробив нїчого злого. Ремінїсценція панщизняних часів та їх загально розповсюдженого втїкацтва.

6. Втїкає як від огню. (Наг.)

Боїть ся, пор. вище Бояти ся 3; Adalb. Uciekać 15.

7. Втїкай, голий, обідру тї! (Наг.)

Іронїзуе бідний над небезпекою драч та втрат, мовляв: що з мене зідреш? Пор. польське: Ucieka, jak goły przed zbrojnymi, Adalb. Uciekać 21.

8. Втїкай і не обзирай сї! (Наг.)

Звичайний наказ, який дають чародїї тому, хто має робити чари в якімось відлюднім місцї. Нїмець каже: хто втїкає, той не оглядає ся, Wand. I (Fliehen 36).

9. Втїкай, куди видиш. (Наг.)

Знач. де бачиш вільне місце, догідне для втеки.

10. Втїкай куди гладко. (Дрог.)

Знач. де рівне поле або добра дорога.

11. Втїкай, куди тї ноги несут!

Знач. куди будь, аби тілько не лишав ся на місцї.

12. Втїкай на Поділє! (Наг.)

Знач. шукай собі догідного місця, дармого хлїба. Натяк на тзв. „тїсні роки“, коли з гір та з Підгіря богато людий вандрувало на Поділе, відки більшість їх уже зовсїм не вертала.

13. Втїкай що духу! (Кол.)
Що сили, скілько стане віддиху в грудях.

14. Втїкали би від тебе люде, як від заповітреного! (Яс. С.)
Прокляте з ремінїсценцією про чуму: зачумлених держали окремо і втїкали від них, аби не стрічати ся з ними. Пор. Adalb. Uciekać 14, 20.

15. Втїкати не ладно, але пожиточно. (Цен.)
Краще було-б вистояти на місці, змірити ся з противником, як би малась відвага. Пор. вище Втїк 1.

16. Куди втїкай, то втїкай. (Наг.)
Знач. не питай дороги, а втїкай куди будь.

17. Не втїкає чоловік від колачьи, лише від мечьи. (Наг.)
Знач. не від роскоші, а від біди.

18. Не втїкаю, але йду, не роскіш лишаю, але біду. (Дрог.)
Такий напис лишив був якийсь челядник на свойому варстаті втїкши від майстра.

19. Сам втїкає і сам кричит: Лапай! (Дрог.)
Про резолютного злодія, що таким способом уйшов погонї.

20. Хто втїкає, лїпшого шукає. (Кол.)
Також мабуть натяк на панщизняних утїкачів, що втїкши від злого пана шукали лїпшого.

21. Хто втїкає, той дає ся винним. (Кол.) ...винен. (Наг.)
Невинний чоловік не втїкає і від найстрашнїйшого видовища. Пор. Adalb. Uciekać 2; Wand. I (Fliehen 4).

22. Хто втїкає, той не питає. (Наг.)
Знач. не дбає на перешкоди, а готов усяку перемогти.

23. Хто втїкає, тому всьо на заваді. (Наг.)
В страху бачить заваду та ворогів навіть там, де їх нема. Пор. Wand. I (Flüchtling 1).

24. Хто втїкає, тому всюди дорога. (Цен.)
Знач. утїкає й такими місцями, куди звичайно нїхто не ходить.

Втїха. 1. Без утїхи й житє не миле. (Наг.) ...жи́тьи на́-нїц. (Голоб.)
Радощі, хоч і короткі, красять житє, додають йому принади.

2. Було втїхи штири міхи. (Бібр.)
Кепкують із таких, що гуляли, пили і зійшли через те на біду. Пор. Brzoz. Uciecha 1.

3. Втїха, як з подертого міха. (Наг.) ...дїравого... (Збар.)
Знач. мала втїха, нема чим тїшити ся. Пор. Adalb. Uciecha 1.

4. Втїхи годину, а біди до смерти. (Наг.)
Говорять про недібране подружє. Пор. Brzoz. Uciecha 1.

5. Гірка то втїха, що по нїй плач наступає. (Ком.)
А про те се звичайний житєвий порядок. Пор. Wand. I (Freude 45, 46).

6. Єдному втїха, другому смуток. (Наг.)
Та сама подія нераз одного тїшить, другого смутить. Пор. Wand. I (Freude 41, 42).

7. Зі втїхи аж в долонї плеще. (Наг.) ...підскакує. (Наг.) ...аж си місцьи не може найти. (Наг.)
Характеризують ся звісні оживлені рухи при радіснім почутю. Пор. Zátur. IV, 302.
8. Зо втїхи аж не знає, що з собов робити. (Наг.)
Знач. затуманїв, сам себе не тямить. Пор. Zátur. IV, 304.
9. Кому втїха, а мінї плач. (Наг.)
Говорила стара баба на весїлю, підпивши собі та жалуючи, що не може танцювати.
10. Коротка втїха, довгий жаль. (Кол.)
Прикрі вражіня та почутя звичайно трівають довше від приємних. Пор. Wand. I (Freude 92); Adalb. Uciecha 2; Zátur. XII, 204.
11. Мала втїха, малий жьиль. (Наг.)
Говорять по стратї чогось маловартого або немилого.
12. Нам на втїху, а нашим ворогам на смуток. (Наг.)
Приговорюють випиваючи чарку.
13. Нема втїхи без смутку. (Збар.)
Людське житє складає ся з нерозривного ланцюха радощів і гризот. Пор. Wand. I (Freude 86, 88, 89).
14. По втїсї смуток наступає. (Кол.)
Звичайна колїя людського житя. Пор. Wand. I (Freude 5, 6, 96); Adalb. Radość 2; Zátur. XII, 205.
15. То така втїха, що сльози на верха. (Кол.)
Позірна втїха, сьміх крізь сльози.
16. Що втїха, то не плач. (Наг.)
Втїха вливає корисно на здоровлє, на красоту чоловіка, а плач утомляє.
17. Яка втїха коло повного міха! (Бібр.)
Повний міх, scil. збіжа або муки для бідних людий значить забезпека від голоду.

Втїшити ся. 1. А втїшив би сї тобов дїдько! (Наг.)
Прокляте, коли хтось тїшить ся з лихої пригоди иньшого.
2. Втїшьиє сї, місцьи си не знайде. (Яс. С.)
Втїха робить чоловіка рухливим, оживленим, пор. Втїха 7.
3. Втїшив сї ним, як не знати чим. (Наг.)
Знач. дуже втїшив ся.

Втїшний. 1. Втїшний, аж підскакує. (Наг.)
Підскакуване з утїхи властиве малим дїтям, у яких чутє проявляєть ся живійше, нїж у дорослих, пор. Втїха 7; Zátur. IV, 305.
2. Втїшний, мало в долонї не плеще. (Наг.)
Плескане в долонї належить також до дитячих ознак радости. Пор. Втїха 7.
3. Втїшив сї як рідним братом. (Наг.)
Scil. якого давно не бачив.

Вткнути. 1. А вткнуло би тї меже штири дошки! (Кол.)
Кляла баба возного, що домагав ся, аби й йому дещо „вткнула в руку“.
2. Вткни му в руку, то скаже куку. (Цен.)

Дай хабаря, то промовить ласкаво, — річ іде про возного або иншу урядову посіпаку.

3. Вткнув ніс у папери тай сьвіта не видит. (Наг.)

Нарікають на книжного чоловіка, урядовця, що з поза книжок та паперів не бачить живих людий.

Втолочити. 1. Не втолочиш му того в голову. (Наг.)

Знач. не витолкуєш, не навчиш його.

Втонути. 1. Він анї в водї не втоне, анї в огни не згорит. (Наг.)

Про хитрого, оборотного чоловіка, який уміє вилабудати ся з усякої злої пригоди.

2. Він би вже втонув у тій горівці, що ї випив. (Наг.)

Говорять про безпросипного пяницю.

3. Волю втонути, як за нелюбом бути. (Рогат.)

Категорична заява дівчини, що не хотїла йти за немилого їй чоловіка.

4. Втонув небіщик, най би го був дїдько не ніс на глїбоке. (Кол.)

Тоном виявляють мішане чуте: жаль, жаль небіщика, але все таки він сам винен своїй смерти.

5. Втонув, ще й захлиснув сї. (Наг.)

Жартують із такого, що оповідаючи про важну річ ще доповняє її маловажними дрібницями.

6. Втонув як камінь. (Наг.) ...як сокира. (Наг.)

Про такого, що пішов до води не вміючи плавати і втопив ся.

7. Втонула, лиш раз руков махнула. (Наг.)

Оповідали про дівчину, що втопила ся підчас повені ловлячи рибу, а потім уживано тої фрази загально, коли говорено про якесь нагле лихо.

8. Втонути, то дуже тьижка смерть. (Наг.)

Селяни вірять, що втоплене один із найтяжших родів смерти.

9. Кому втонути, тому води не минути. (Збар.)

Scil. кому судило ся втонути. Фаталїстична віра в призначене.

10. Не страшно втонути, страшно в воду штрикати. (Кривор.)

Жартували з такого, що хотїв топити ся та не зважив ся скакати в воду.

11. О, тота би певно в водї не втонула! (Наг.)

Говорять про чарівницю, про яку загально вірять, що не тоне в водї (пор. Квітчина Конотопська відьма), тай загалом про злу, сварливу жінку.

12. Тото вже втонуло в непамяти. (Лім.)

Знач. забуло ся.

13. Хто втонув, той уже не буде висїти. (Кол.)

Говорять про злого чоловіка, що знайшов собі якийсь непочесний конець (не конче втоплене), значить, тим самим уник шибениці, яка йому буцїмто належала ся.

14. Що втонуло, то вже не виплине. (Кол.)

Образово: що забуло ся, покрите прощенем, те вже не буде предметом сварки та незгоди. Говорили при перепросинах ґосподарі, що доси ворогували між собою.

15. Що втонуло, то сї минуло. (Наг.)

Втонуло тут у значіню: забуло ся, покрите непамятю.

16. Як втонув, тогди прибігли ратувати. (Город.)
Добрі пориви по невчасї не мають нїякої вартости.

Втопити. 1. А втопив бис сї в першій калабани! (Наг.) ...з першої лавки!
Прокляте. В гірських та підгірських селах кладок через ріки дуже богато і нераз перехід з одної хати до другої, особливо в ночи, грозить смертю.

2. А втопили би тї мої сльози! (Наг.)
Говорила жінка до війта, що зробив їй якусь кривду.

3. Вже я втоплена на віки! (Наг.)
Нарікала жінка, що мала мужа пяницю.

4. Волїв сї втопити, як мав мене сватати. (Наг.)
Говорила жінка про нелюбого чоловіка.

5. Втопив би мі в лижцї води. (Наг.)
Ворогує на мене, рад би мене знївечити. Пор. висше Вода 25; Adalb. Utopić 1; Wand. I (Ertränken 2); Hoc. 450; Krumb. 56.

6. Втопив мі без води. (Карл.)
Знач. оклеветав, довів до нещастя.

7. Втопив розум у горівцї. (Наг.)
Допяничив ся до одуру, по пяному зробив якусь дурницю.

8. Лїпше сї втопити, як з нелюбом жити. (Наг.)
Говорила жінка, яку віддали замуж за нелюбого чоловіка. Пор. Втонути 3.

9. Не втопила вода, втопила людська обмова. (Наг.)
Говорили про жінку, що втопила ся доведена до розпуки ріжними сплїтками, які затроїли її житє з мужем.

10. Хто сам сї втопит, того дїдько вхопит. (Наг.)
Самовбійство вважає наш нарід тяжким гріхом, безпосереднїм наслїдком підшептів злого духа. Спеціяльно той самовбійця, що втопив ся, робить ся на днї води й сам лихим демоном, утопленником або потопельником, який хапає живих людей у купелї за ноги і тягне на дно вира.

Втопленик. 1. Втопленик у водї за ногу хапає. (Дорож.)
Віруванє, що корч, який часто корчить ногу тому, що купає ся в глубокій водї, се дотик утопленика, який силкує ся живого чоловіка затягти на дно, пор. висше Втопити ч. 10.

2. Не дай Боже втопленика горілиць на земли положити! (Дорож.)
Віруванє, що коли тїло втопленика витягнене з води покласти горілиць на землї, то воно накличе велику повінь. Тому таке тїло і на березї і в гробі кладуть лицем до землї.

3. Так як би мі втопленик за ногу хапав. (Наг.)
Кричав переляканий чоловік, якого в водї підчас купелї хопив корч у нозї.

Втяти. 1. Ану втни такої, аби ноги самі підскакували. (Кол.)
Говорять музиці, що грає до танцю.

2. А то втяв, як ножем! (Сор.)
Знач. відповів остро, дотепно.

3. Втяла би тя смага! (Жабє).
Прокляте. Смага — горячка, запаленє.

4. Отто втяв гопки! (Дрог.)
Коцкують з бойківського танцю.
5. Отто втяв штуку не аби яку! (Стан.)
Зробив якесь мудре, дотепне дїло, або іронїчно: зробив велику дурницю.
6. Не втне Панько тїста, бо ячмінне! (Цен.)
Жартують, коли хтось береть ся до надто тяжкої або нелюбої роботи.
7. Не втне Панько шилом борщу. (Ільк.)
Не зробить сього дїла, не осьмілить ся.
8. Не втнеш сего. (Гнїдк.)
Не здужаєш, не зумієш.
9. Ой не втнеш! (Лев.)
Те саме значіне, що в попереднїм.
10. От такої втяв! (Сморже).
Викрикнув Бойко, коли йому давали за воли зовсїм невідповідну цїну.
11. Як втяв по пироги! (Наг.)
Жартують, коли гість не хоче більше їсти, хоч його просять. Приказка оперта на анекдотї про Цигана, який бажав погостити ся в господаря, та сей удавав, що вони вже по обідї Але Циган бачив, що господиня на кінцї лави поставила миску з пирогами. От він буцїмто квапить ся тай каже: Агій, ґосподарю, ба чи така у вас лава довга, як у пана війта? І знявши ремінь давай міряти лаву, а дійшовши до миски крикнув: Як втяв по пироги.

Вуголь. 1. Без вугльи коваль не майштер. (Наг.)
Бо не може розігріти зелїза.
2. В зимне вугля дармо дути. (Кол.)
Старій бабі даремно говорити про любощі. Пор. Wand. II (Kohle 26).
3. Від вугльи почорниш сї. (Наг.)
Образово: від нечистої справи набереш ся нечести та сорому.
4. В старе вугля чорт дує. (Гнїдк.)
В старім тїлї ворушать ся иноді грішні (полові) забаганки. Пор. Wand. II (Kohle 10).
5. Вугльом у комині записати. (Наг.)
Говорять жартуючи про якусь маловажну річ, нїби про щось дуже важного, що вартоб записати для памяти, але вугльом у комині. Пор. Adalb. Węgel 1.
6. На вуголь згорів. (Наг.)
Говорять і про такі річи, що зовсїм не подібні до вугля, прим. трава від посухи, уста від горячки згоріли на вуголь і т. и.
7. Вуголь і в попелї тлїє. (Наг.)
І в старім віцї не один заховує ще молодечий запал. Пор. Wand. II (Kohle 19).
8. Звержу я ти вугльи! (Наг.)
Дословно: виконаю над тобою звісний знахарсько-лїкарський обряд; переносно: вилїчу тебе від уроєної слабости нагаєм або иншим подібним драстичним способом. Пор. Wand. II (Kohle 62).
9. Кождий горне вугльи до свого горшка. (Наг.)
Знач. дбає про свою користь та вигоду. Пор. Čelak. 57; Wand. II (Kohle 25).
10. Підсипав му вугльи. (Наг.)

Знач. додав духа, запалу, відваги. Порівнане взяте з ковальського ремесла, де підсипане сьвіжого вугля до огнища збільшуе огонь.

11. Притих, як би му вугльи вгасили. (Дрог)

Так як би йому поворожили, як би прогнали від нього якусь хоробу.

Вудвуд. 1. Вудуд — бздюх меже птахами. (Наг.)

Говорять так задля його неприємного запаху.

2. Вудуд — жидівська зазулї. (Наг.)

Основано на звісній анекдотї про те, як Жиди ходили в лїс бачити зазулю. Вертають вони, а селяни питають їх: „А що, бачили зазулю?“ — „Ох, чому нї!“ — кажуть Жиди. — „То дуже гарне птах, таке чубате та сорокате. А яке мудре! Як тілько нас побачило, тай зараз пас пізнало тай каже: Юд, Юд!“ А то вони бачили вудуда. Тай від тодї вудуд став жидівською зазулею. (Наг.)

3. Вудуд ладне пјирьи маѥ, коли бо смердит. (Наг.)

На поверховий вигляд не покладай ся.

4. Вудудом і канї бридит сї. (Наг.)

Каня такий хижак, що не дуже перебираѥ, а й вона, кажуть, не їсть вудуда.

Вудка. 1. Вудка то така річ, що до неї причеплений єден дурень у водї, а другий на березї. (Кол.)

Жартували з такого, що довго стояв з вудкою і не міг нїчого уловити. Дурень у водї — червяк на гачку, що не може привабити риби.

2. На вудку прошена риба йде. (Наг.)

Знач. ловить ся тільки та, що сама захоче. Говорять рибаки, що волять ловити сїтями. Нїмець навпаки каже, що вудка витягаѥ й таку рибу з води, що не хоче йти, пор. Wand. I (Angel 4).

3. На голу вудку риба не йде. (Кол.)

Чоловіка не з'єднаеш голими обіцянками. Пор. Adalb. Węda 1; Wand. I (Angel 6, 17).

Вуж. 1. Звиваѥ сї як вуж. (Цен.)

Про прудкі, верткі рухи, та також про хиткого, облесного чоловіка, що запопадаѥ чийоїсь ласки.

2. Нассав сї як вуж. (Наг.)

Про захланного, ситого чоловіка. Основано на віруваню, що вуж ссе молоко в коров.

Вужище. 1. Тьигне сї як вужище. (Наг.)

Вужище — довга, груба линва. Говорять про чиїсь повільні, отяжілі рухи, про лїнивого, незграбного чоловіка.

Вузкий. 1. Най буде й вузка! (Гнїдк.)

Значінє неясне.

Вуйко. 1. Лїзе му вуйко з носа. (Наг.)

Говорять про засмарканих дїтий.

Вуйчина. 1. Вуйчина на біду ня вивчила: велїла ми красти і в торбину класти; велїла ми їсти і по друге лїзти. (Мшан.)

Вуйчина — вуйкова жінка.

Вурда. 1. Фурда вурда, коби бриндзя була. (Цен.)

Вурда — сир з перевареної жентиці, отже менше варт від бриндзї.

Вус. 1. Вара вус, коли бороду голят. (Гнїдк.)

Вусів звичайно не голять. Приповідкове значіне неясне. Пор. Adalb. Wąs 7.

2. Вже має пляц на вуса. (Дрог.)

Сьміють ся з головусого, що пхає ся між дорослих.

3. Вже му на вусах сметана налипла. (Наг.)

Постарів ся, вуси посивіли.

4. Він собі то всьо на вус мотає. (Наг.)

Знач. слухає і бере в тямку.

5. В кого чорний вусок, тому рибки кусок. (Кольб.)

Властиво перша половина пісеньки, а друга: В кого сива борода, тому й жабки шкода. Жінка все волить молодого, ніж старого

6. Вуса йому обсмалили. (Наг.)

Наробили сорому, публїки.

7. Вуса як мітли. (Наг.)

Про довгі, настопирчені вуси. Пор. Zátur. VI, 139.

8. Вуса як у кота. (Наг.)

Наїжені, щетинясті.

9. Вуса як у сома. (Льв.)

Великі, замашні, що звисають у низ. Пор. Adalb. Wąs 11.

10. Вус му ся засїяв. (Гнїдк.)

Характеризують підпарубоцький вік.

11. На вус мотати. (Гнїдк.)

Знач. тямити собі, нотувати в думках, пор. висше. ч. 4.

12. Нипає вусами як кіт. (Наг.)

Говорять про такого, що сердить ся мовчки, тільки вусами рушає.

13. Обстригли му вуса. (Наг.)

Наробили сорому, вкоротили його амбіцію, збили з нього пиху.

14. Підкрутив вуса на гельбе-цвельбе. (Наг.)

Гельбе-цвельбе очевидно перероблене з нїмецького halbe zwölf, але що значить сама поговірка, докладно не знаю. Говорять про такого, що підкручує вуса в гору, удає хвата.

15. По вусах текло, в ротї сухо було. (Кол.)

Говорять про якесь сподїване добро, що одначе минуло чоловіка. Пор. Adalb. Wąs 4; Wand. I (Bart 85). Вандер подає приказку як литовську.

16. Старший вус від бороди. (Голоб.)

Може тому, що висше росте, а може тому, що його не голять. Пор. Adalb. Wąs 5.

17. Ще лиш місце на вуса має. (Цен.)

Кплять із головусого, що мішає ся між старших. Пор. висше ч. 2.

18. Ще му сї вус не засїяв. (Наг.)

Ще молодий, дурний, недосьвідний. Пор. висше ч. 10.

Вухатий. 1. Вухатий як заяць. (Наг.) ...як спюх. (Наг.)

Про клаповухого. Спюхом називають також заяця тому, що звичайно спить у день.

Вухо. 1. Аж вуха больит. (Наг.)

Scil. так кричить або грає погано. Пор. Adalb. Ucho 1.

2. Аж ми сї вухами прохапує. (Наг.)
Говорять про голосний крик, виск або верескливий спів.
3. Анї вухом не веде. (Гнїдк.) ...в той бік. (Уриче).
Знач. не слухає, не уважає, що йому говорять.
4. Анї му сї тото вух не бере. (Наг.)
Не слухає, не дає переконати себе.
5. Без вух підеш. (Наг.)
Погроза: обірвуть вуха. Пор. Adalb. Ucho 6; Zátur. XVI, 423.
6. В вухах ми дзвонит. (Наг.)
Знач. заглушило мене (прим. грім, вистріл), не чую добре. Пор. Wand. III (Ohr 116).
7. Вже ми й вух не видно з того болота. (Наг.)
Говорив чоловік про своє нестерпне житє серед домашнїх сварок та клевет.
8. Вже ми ся вухами лле. (Лучак.)
Маю того досить. Образ узятий із потапаня: кому вухами лле ся вода, той близький утонути. Пор. Zátur. VI, 208.
9. Взьив го за вуха. (Наг.)
Запанував над ним, здобув перевагу. Пор. Wand. III (Ohr 158); Zátur. XVI, 196.
10. Від вуха ріже. (Наг.)
Scil. музика, спеціяльно скрипач, грає притуливши скрипку горішнїм кінцем до вуха.
11. Він то все помимо вуха пускає. (Наг.)
Знач. не вважає на се, легковажить упімненя.
12. В котрім мінї вусї дзвонит? (Наг.)
Запитують, коли кому в вусї дзвонить. Коли запитаний угадає, то се знак, що він правду говорив, або що любить того, хто його спитав. У Нїмців дзвонене в правім вусї значить, що про дотичного чоловіка хтось поза-очи говорить, пор. Wand. III (Ohr 97).
13. Вухами стриже як кінь. (Наг.)
Про такого, що вміє рушати вухами.
14. Вуха му намну. (Кол.) ...наторгаю. (Дрог.)
Звичайний рід доразної кари, особливо у ремесників на неслухняного ученика. Пор. Adalb. Ucho 8.
15. Вуха нащурити. (Гнїдк.)
Прислухувати ся уважно і мовчки. Пор Wand. III (Ohr 86); Zátur. V, 383.
16. Вуха як у старого вислюка. (Цен.)
Сьміють ся з вухатого чоловіка. Пор. Adalb. Ucho 15.
17. Вухо мі свербит. (Наг.)
Знач. почую якусь лиху вість, хтось поза очи обмовляє мене. У Нїмців се віщує добру новину, пор. Wand. III (Ohr 115, 217).
18. Вхопив го за вуха. (Наг.)
Здобув над ним перевагу в бійцї або й так у житю. Пор. вище ч. 9; Wand. III (Ohr 158).
19. Дав му по за вуха. (Наг.)
Вдарив у лице, в потилицю. Пор. Wand. III (Ohr 148); Adalb. Ucho 4.

20. Далеко тобі до моїх вух. (Цен.)
Знач. не здужаєш узяти мене за вуха, здобути наді мною перевагу.

21. Дійшло до моїх вух. (Наг.)
Знач. до мойого слуху, до моєї відомости. Пор. Wand. III (Ohr 216).

22. Дістав по-зá-вуха. (Наг.)
Одержав удар у лице або в потилицю. Пор. вище ч. 19.

23. Добре чуже вухо гризти. (Гнїдк.)
Бо свойого не вгризеш. Образово: добре удїлювати комусь иншому прикру новину. Пор. Čelak. 183; Wand. III (Ohr 26, 33).

24. До вуха не понесе. (Наг.)
Scil. ложки при їдженю, знач. на те, що для нього корисне, має досить розуму.

25. Єдним вухом слухає, другим випускає. (Лучак.)
Знач. слухає неуважно, без тями. Пор. Wand. III (Ohr 82, 83, 215, 291); Adalb. Ucho 5; Гильф. 1062.

26. За вуха го відтам витьигну. (Наг.)
Виведу з соромом, силою. Пор. Wand. III (Ohr 197); Zátur. XVI, 196.

27. Заїхав му поза вуха. (Наг.)
Вдарив у карк, пор. вище ч. 19, 22; Wand. III (Ohr 160).

28. Затулив вуха тай з хати! (Наг.)
Scil. утїк, не хотячи слухати крику, сварнї. Пор. Wand. III (Ohr 122).

29. Звісив вуха. (Наг.)
Стратив відвагу, охляв. Пор. Wand. III (Ohr 189).

30. Коби-сь пустив свої вуха на торг, учув бись богато о собі. (Ільк.)
Пустити вуха — знач. піти підслухати, що люди говорять. Пор. Wand. III (Ohr 128); Brzoz. Ucho 8.

31. Коло вуха заверуха. (Наг.)
Гармідер довкола, бійка.

32. Кому в вухах дзвонит, той новину вчує. (Кол.)
Вірять, що дзвонене в правім вусї значить добру, а в лївім лиху новину, декуди навпаки, пор. вище ч. 12.

33. Лїпше чуже ухо гризти, як своє. (Лучак.)
Лїпше передавати иншому якусь прикру для нього відомість, нїж як би нам передавали щось прикре для нас. Пор. вище ч. 23.

34. Маю того по самі вуха. (Наг.)
Знач. досить менї того, надоїло. Пор. Brzoz. Ucho 1; Wand. III (Ohr 94); E. Rot. 214.

35. Може тут стїни вуха мают? (Кол.)
Говорять напоминаючи до обережности, аби хто не підслухав.

36. На єдно вухо оглух, а на друге й тілько не чує. (Ценів).
Жартують із глухого або невважного чоловіка. Пор. Adalb. Ucho 7.

37. На свої вуха тото чув. (Наг.)
Не через посередники, значить, се певна правда. Пор. Wand. III (Ohr 236).

38. На то чоловік вуха має, аби чув. (Наг.)
Коли хтось дивує ся, відки инший знає про якусь річ. Пор. Wand. III (Ohr 74).

39. Натуркав ми повні вуха. (Наг.)
Набалакав до несхочу. Пор. Wand. III (Ohr 142).

40. Нащурив вуха. (Наг.)
Настобурчив, слухає уважно. Пор. Wand. III (Ohr 169); Zátur. III, 172.

41. Не вздриш, як свого вуха. (Лучак.)
Не побачиш ніколи.

42. Оближеш тут поза вуха. (Ком.)
Погроза: набють, нароблять бешкету, коли будеш тут виробляти збитки.

43. Опустив вуха, як свиня в дощ. (Льв.)
Стратив охоту, відвагу. Пор. вище ч. 29; Adalb. Ucho 10.

44. По вухах віслюка пізнают. (Кол.)
Насьміх над довговухим чоловіком. Пор. лат. Ex aure tenemus asellum; Wand. III (Ohr 1).

45. По вуха в довгах. (Наг.)
Дуже задовжений, так що не може виплатити ся. Пор. Wand. III (Ohr 211); Даль. II, 7; Adalb. Dług 16.

46. По самі вуха в болоті. (Наг.) ...захляпаний. (Наг.)
Знач. від ніг до голови. Пор. вище ч. 7; Wand. III (Ohr 94).

47. Провертіти вуха. (Гнїдк.)
Знач. наговорити богато, наприкрити ся.

48. Пусти вуха межи люде, то цимало учуєш. (Ільк.)
Слухай уважно, що люди говорять. Пор. вище ч. 30.

49. Розвісь вуха тай слухай! (Дрог.)
Жартують, у кого великі вуха. Пор. нїм. Sperr die Ohren auf, Wand. III (Ohr 281).

50. Слухай обома вухами! (Наг.)
Знач. пильно, уважно. Пор. Wand. III (Ohr 260).

51. Стулив вуха, як заяць слухи, тай утїк. (Дрог.)
Злякав ся, засоромив ся. Пор. Wand. III (Ohr 165).

52. То му ся вухами ллє. (Гнїдк.)
Має того досить, чував се вже нераз. Пор. вище. ч. 8.

53. То му сї вух не бере. (Наг.)
Він собі про те байдуже.

54. У вухах ми гримит. (Наг.)
Говорить той, хто чогось перелякав ся або почув якусь прикру відомість. Пор. Wand. III (Ohr 116).

55. Ци вже ти вуха заступило? (Наг.)
Чи ти оглух, чи не чуєш, що я говорю? Zátur. III, 217.

56. Шепнув му до вуха. (Наг.)
Сказав потаємно. Пор. Wand. III (Ohr 150).

57. Як ми дав по за вуха, аж ми сьвічки в очох стали. (Наг.) ...аж єм не знав де стою. (Наг.)
Знач. ударив сильно. Пор. Wand. III (Ohrfeige 19).

58. Як ти дам по за вуха, то свого тата не пізнаєш. (Наг.) ...то ти ся небіжка привидит. (Уричє).

Погроза: вдарю сильно в потилицю. Пор. Wand. III (Ohr 162).

59. Я на сесе вухо глухий. (Колом.)

Знач. не чую, не хочу сього чути. Пор. Wand. III (Ohr 90).

60. Я ти вуха обірву тоти клапчасті. (Наг.)

Погроза. Обірвати вуха — соромна кара. Клапчасті вуха — признак глупоти. Пор. Wand. III (Ohr 241).

Вхопити. 1. А вхопив би-с сї за зуб! (Наг.)

Прокляте: щоб тебе нагло заболїв зуб.

2. Вхопив єс мі за руку?

Scil. коли мене називаєш злодїєм. Пор. Hoc. 362.

3. Вхопив як лихі грішну душу. (Бор.)

Про насильне вхоплене, арештоване і т. п.

4. Вхопив як умерлий руков. (Наг.)

Знач. ухопив міцно і не пускає. Приказка основана на віруваню, що мрець іноді може розкленути руку (певно не без впливу нечистої сили), і коли в такім разї вхопить щось або когось, то вже не випустить.

5. Вхопив як шилом борщу. (Наг.)

Знач. ухопив чогось дуже мало, квапив ся дуже, не мав часу пообідати.

6. Вхопили би тї кольки! (Наг.)

Прокляте: щоб у тебе закололо під грудьми. Кольки, як і взагалї всї внутрішнї хороби уявляють собі прості люди якимись спеціяльними не то орґанами, не то живими або навіть демонїчними істотами, що „хапають“, мучать чоловіка, коли їм захочеть ся.

7. Як тя вхоплю, то іно раз хлявкнеш. (Лімна.)

„Вхоплю“ тут очевидно pars pro toto, знач. не лише вхоплю, але також здушу, вдарю об землю.

8. Як що вхопит, то вже з рук не пустит. (Наг.)

Про захланного, скупаря, здирцю. Пор. Wand. II (Hand 730)

Вцїдити. 1. Вцїдив му по за вуха. (Кол.)

Знач. сильно вдарив.

2. Як ти вцїджу, то й сьвіта божого не ввидиш. (Цен.)

Погроза: вдарю так (розуміеть ся — в лице), що тобі в очах потемнїе.

Вцїлити. 1. Вцїлив у саме центро. (Дрог.)

Трафив у саму точку, відгадав як слїд, наскочив на добру нагоду.

2. Вцїлив як кулев у пліт. (Наг.)

Говорять, коли хтось догадуеть ся чогось зовсїм хибно або зробив не до ладу.

Вчений. 1. Воно таке вчене, що вже до мами нїяк не каже, лише: ти стара к—во. (Льв.)

Характеристика великоміського простолюдного зіпсутя.

2. Вчений, але не довчений. (Дрог.)

Говорять про такого, що лизнув троха науки, але порядно не навчив ся нїчого. Нїмець каже: Er ist gelehrt, aber es weiss es niemand, Wand. I (Gelehrt 28, 29); Brzoz. Uczony 3.

3. Вчений, але не друкований. (Наг.)

Сьміють ся з такого, що ходив до школи, а не виніс із неї нїчого. „Друко-

ваний“ тут у двоякім значіню; не вміє читати друкованого і не битий друком, не приневолюваний до науки.

4. Вчений, але не на таких книжках. (Дрог.)

Жартують із неписьменного; „не такі книжки“ мають спеціяльнэ значіне — забави з дівчатами. Німець каже: Er ist gelehrt wie ein Stier, kann nichts lesen als sein Brevier, Wand. I (Gelehrt 30).

5. Вчений, але не товчений. (Наг.) ...мало товчений. (Голоб.)

Гра слів: товчений — довчений, та при тім і гірка іронія над давною педагогією, що без битя не знала вчіня.

6. Вчений а перевчений, то гірше ніж невчений. (Наг.)

Під перевченим розуміють звичайно такого, у кого книжкова наука заслонила все практичне житє. Пор. Wand. I (Gelehrt 1); Adalb. Uczyć 10.

7. Вченого за стів саджьнют. (Наг.)

Зам. шанують та частують. Німець каже: Wer gelehrt, der ist wert, Wand. I (Gelehrt 21).

8. Вченому перога дают. (Наг,)

Образово, зам. першенство у всякім ділї. Француз каже: De savoir vient avoir (Körte 1989), а Німець: Den Gelehrten allein gehört der Wein, Wand. I (Gelehrter 1).

9. Господи Боже, що то вчений може! (Кол,)

Зітхане невченого, якому здаєть ся, що вчений Бог зна як богато може.

10. І я вчений на хліб печений. (Наг.)

Знач. узяти щось добре і я потрафлю, загалом: розумію, що менї корисне.

11. Нїхто сї вченим не вродив. (Кол.)

Щоб бути вченим, треба вчити ся, працювати. Пор. Čelak. 216; Wand. I (Gelehrter 39, 50); Adalb. Uczony 10; Zátur. Ш, 52.

12. То-то вчений, як жидівський рабін. (Дрог.)

Посьмішкують ся з таких, що вдають дуже мудрих. Рабіни, вчені в Талмудї, бувають зовсїм нетямущі в иньших науках і в практиці житя. Пор. Adalb. Uczony 7.

13. Хто вчений, їсть хліб печений, а хто дурний, їсть сирий, тай того нема. (Бусов.)

Се простолюдне розуміне користий із науки.

14. Через ті вчені все лихо на сьвітї. (Наг.)

Вони позаводили тисячні інституції, в яких невчений і неосьвічений що крок терпить шкоду й упослїджене.

15. Що вченого вчити! (Дрог.)

Він і без того знає, навчив ся давнїйше. Пор. Čelak. 218; Wand. I (Gelehrt 57, 63).

Вчепити. 1. А вчепила би сї тебе фрибра! (Наг.)

Прокляте. Вірять, що „фрибра“, лихорадка може причепити ся до чоловіка так, що нїякі лїки не проженуть її, доки пацієнт сам яким будь способом не „спротивить“ і не прожене її. Спротивити фрибру можна найлекше їдячи та пючи в часах нападів те, „чого вона не хоче“, себ-то таке, що пацієнтови в ту пору найгірше противне та неапетитне.

2. Вчепив го за самі нирки. (Льв.)

Вхопив за болюче, підійшов його зі слабого боку, піддав йому доказ, якому сей не міг оперти ся.

3. Вчепив сї як вош кожуха. (Наг.)

Пристав невідлучно, докучливо. Пор. Вош 28; Adalb. Uczepić się 1.

4. Вчепив сї як пјивка. (Наг.)

Говорять про такого, що пристає до чоловіка з наміром обдурити, його.

5. Вчепив ся мене, як біда болота. (Рогат.)

Чорт („біда“) по народньому віруваню найлюбійше чомусь сидить у болотї, до якого й заваблює необережних або пяних.

6. Вчепи сї сухої верби, не мене! (Наг.)

Суха верба в нар. віруваню нечисте місце, осїдок злих демонів. Пор. Верба 4.

7. Вчіпив ся, як пяний плота. (Луч.)

Шукає в менї опори, підмоги, або шукає собі зачіпки без нїякої підстави.

8. Як тї вчепю, то ти тут амінь буде! (Наг.)

Знач. забю, задушу.

Вчинити. 1. А не вчинили би ви мінї дещо гроший? (Наг.)

Вчинити тут у значінню позичити.

2. Вчинили му ся дві дязї на єдній нозї. (Крех.)

Дословно дві болячки. Говорять образово, коли кого постигло тяжке нещасте.

3. Щем сї не вчинив серед села, вже мі біда найшла. (Наг.)

Вчинити ся — опинити ся, дійти.

4. Щось му вчинили. (Наг.)

Знач. очарували його, накликали чарами якесь нещасте або хоробу.

Вчити. 1. Всього треба вчити ся, а того нї. (Мик. н. Д.)

Scil. спання з жінкою. Пор. Wand. III (Lernen 14).

2. Вчив бим сї, аж мі підносит! (Наг.)

Говорив старший неписьменний чоловік.

3. Вчив ти мене розуму, тепер я тебе буду. (Наг.)

Вчити розуму має спеціяльне значіне: дурити, збиткувати.

4. Вчи дурньи розуму, а він тобі голову провалит. (Наг.)

Знач. лїпше нехай буде дурний, то буде й менше шкідливий.

5. Вчи лукавого на свою голову. (Голоб.) ...собі на біду. (Завад.)

Знач. собі на шкоду, бо він оберне науку на те, аби шкодити иншим.

6. Вчи сї азбуки, прийде хлїб у руки. (Дрог.)

Приговорював дїтям старий учитель Черниґевич.

7. Вчи сї за молоду, не зазнаєш на старість голоду. (Кол.)

Бо зумієш забезпечити собі засоби на старість. Пор. Adalb. Uczyć 13; Wand. III (Lernen 27).

8. Вчи сї й від дурньи, абис не був такий як він. (Наг.)

Можна вчити ся від розумного повитивно, а від дурного неґативно.

9. Вчи сї не до старости, але до самої смерти. (Наг.)

Відповідь на увагу, що я вже за старий учити ся. Пор. Wand. III (Lernen 169); Zátur. III, 34.

10. Вчи сї, та не перевчи сї! (Снят.)

Знач. не втрать тих засобів чесноти та доброго серця, які дає тобі невчене

окружене. Наші селяни зі своїми вченими синами робили аж надто часто сумні досьвіди. Німець каже: Besser gar nicht gelernt, als unrecht, Wand. III (Lernen 4, 6).

11. Вчи сї чужого розуму, та свого не згуби. (Цен.)
„Свій розум“ треба розуміти в значіню морального почутя, так як і висше ч. 10.

12. Вчити сї нїколи не пізно. (Наг.)
Чоловік учить ся до смерти, по волї чи по неволї. Пор. Wand. III (Lernen 12, 45).

13. Вчити тї вчили, але мало били. (Дрог.)
Знач. таки не навчили нїчого путнього, або навчили розуму, але зіпсували моральне почутє.

14. Вчит сї, аж му сї чуприна курит. (Дрог.)
Іронїчно: не замісь учити ся. Пор. Wand. III (Lernen 11).

15. Вчит сї, а йому тото голови не держит сї. (Наг.)
Говорять про непамятущого або неуважного ученика.

16. За молоду не вчиш сї, на старість пожьилуєш. (Наг.)
Говорив чоловік, що замолоду не навчив ся письма. Пор. Adalb. Uczyć 7.

17. Мене вчили лише з тої чорної книги читати. (Дрог.)
Знач. учили бавити ся з дївчатами, читати в їх очах.

18. Най сї вчит, як не вміє. (Наг.)
Репліка, коли когось оправдують, що не вміє чогось зробити. Пор. Wand. III (Lernen 37).

19. Най ся дурнї вчат, я й без того розум маю. (Крех.)
Часто стрічаєть ся серед селян той погляд, що в школї вчать ся лише такі, що не мають відповідного розуму або сили для господарської роботи.

20. Не вчи ворога, бо сам собі нашкодиш. (Кол.)
Resp. він зуміє потім лїпше нашкодити тобі. Пор. висше ч. 4, 5.

21. Не добре мі вчили, але міцно. (Кол.)
Іронїчна характеристика старої школи: не богато навчили, але міцно били.

22. Нїм сї навчиш, нераз закричиш. (Кол.)
Scil. нераз набереш субіток. Пор. Wand. III (Lernen 108).

23. Отто тї красно вчили! (Наг.)
Присоромлюють школяря, захопивши його на якімось негарнім дїлї.

24. Так мі вчили, що й доси с—ка свербит. (Цен.) ...на ню сїсти не можу. (Кол.)
Знач. били крепко.

25. Так му сї хоче вчити, як псу орати. (Дрог.)
Говорять про лїнивого ученика.

26. То так тї тато з мамов навчили? (Наг.)
Соромлять дитину, що говорить сороміцькі слова або яку придибають на якімось поганім учинку.

27. Треба сї вчити, хтївши в сьвітї щось значити. (Наг.)
Звичайний утилїтарний погляд на школу: вона дає можність добити ся становища в сьвітї. Пор. Wand. III (Lernen 24).

28. Хто сї не хоче вчити, піде пси бити. (Наг.) ...свинї пасти. (Дрог.)

Грозять лїнивим та недбалим ученикам. Пор. Wand. III (Lernen 114).

29. Хто сї того не вчив, той того не вдасть. (Наг.)

Говорять селяни „вченому“ міщухови, що береть ся робити селянську роботу і не потрафляє. Поляк каже: хто не вчив ся, той не навчить иншого, пор. Adalb. Uczyć 9; Wand. III (Lernen 87).

30. Хто тебе вчив, дурно гроші взьив. (Наг.)

Знач. не навчив тебе нїчого, ти як був дурень, так і єси.

31. Чого-с сї вчив, тото й роби. (Дрог.)

З науки користай, переводи її в дїло. Пор. Adalb. Uczyć 3; Wand. III (Lernen 75, 81).

32. Чоловік сї вчит від колиски до гробової дошки. (Наг.) ...не до старости, а до смерти. (Дрог.)

Цїле житє, се наука, набиране досьвіду. Пор. Wand. III (Lernen 60, 63, 66); Čelak. 217; E. Rot. 690; Zátur. III, 34.

33. Чоловік сї до смерти вчит, а дурньом умирає. (Берез.)

Жартують із старого, що робить якусь дурницю перед сертю. Пор. Wand. III (Lernen 63).

34. Чоловік сї з малу не вчив, а тепер як слїпий. (Наг.)

Говорить неписьменний.

35. Що малого не навчиш, то так як бис старому вкрав. (Збар.)

Бо старий би скористав із того, чого навчив ся малим.

36. Як го дома навчили. так воно говорит. (Наг.)

Говорять про дитину, що не тямлячи того повторяє зачуті від инших соромні слова або проклятя.

Вчінє. 1. Таке його вчіньи, як голодного с—ньи́. (Наг.)

Не хоче вчити ся або не має здібности.

Вчути. 1. Що вчує, то далї кочує. (Кути).

Знач. розносить усякі сплїтки.

Вязанє. 1. Вязанє без ґудза нїчого не варта. (Збар.)

Так і міркованє без міцної постанови, балаканє без дїла. Пор. Wand. I (Binden 2). Серб каже: Вяжи мя, лиш ґудза не роби!

Вязати. 1. Вјижіт мі, сїчіт мі, за пліт не мечіт мі! (Завад.)

Кричав Циган, коли його зловили в саду на крадїжи і він бажав, щоб його викинули за пліт.

2. Вязав, а ґудза не зробив. (Кос.)

Робив дїло недбало, забув щось важне, від чого залежить успіх.

3. Гречку вязала, а правду казала. (Орт.)

Сьміють ся з такого, що на потвердженє якогось нїби правдивого факту цитує постороннї і з тим фактом зовсїм не звязані обставини.

4. День вязала, два дни лежала. (Ком.)

Говорять про лїниву або хоровиту робітницю.

5. Не вјижут ми сї кінцї. (Наг.)

Не виходжу на своє, трачу на якомусь дїлї. Порівнанє взяте мб. із ткацького ремесла.

6. Якось му сї то не вјиже. (Наг.)

Не складаєть ся до ладу, не ведеть ся.

Вязи. 1. Бодай єс си вјизи скрутив! (Наг.)
Те саме, що голову зломив, пропав.

Вянути. 1. Вяну як цьвіт без сонця. (Кол.)
Говорила жінка про своє бідоване.

Вятїр. 1. Що ся голий у вятері загріє? (Крех.)
Говорять про якусь незначну поміч, яка зовсїм не заспокоює потреби.

Г.

Габляк. 1. Габльик урізуй, кахтан латай. (Наг.)
Габляк — довга одежа з тонкого сукна; кафтан у Наг. із полотна. Значіне приказки: для гіршого, маловартого не посьвячуй лїпше, цїннїйше.

2. З габльика на кахтан, а з кахтана на лахман. (Наг.)
Scil. зійшов. Говорять про ступневий упадок чоловіка чи то в значіню зубожіня, чи в значіню моральности.

Габтахт. 1. Будеш ти мінї на гаптах стояти. (Наг.)
Знач. будеш стояти як при військовій командї Habt Acht! (Уважно). Навчу тебе послуху та уважности.

Гаврило. 1. Гаврило, дістанеш у рило! (Цен.)
Брутальна погроза: дістанеш по пицї.

2. Гаврило — свинське рило. (Наг.)
Дразнять хлопця на імя Гаврило.

3. Гавриіла — сердите сьвято. (Мшан.)
Гавриїла архангела, д. 13 липня, час, коли найчастїйше бувають громи.

4. Гавриїла, Трискучої Анни і Пантелемона — громові сьвята. (Мшан.)
Трискучої Анни, мб. Анни Зачатіє, д. 25 липня. Пантелемона, д. 27 липня.

5. Гавриіл завідує громами. (Мшан.)
В переважній части укр. народа тай у инших Славян спеціяльний громовик — Ілля. Пор. Етнол. матер. Ш, 48.

6. Дістав Гаврило, що му не мило. (Наг.)
Знач. побили або вилаяли.

7. На тобі, Гаврило, що мінї не мило. (Наг.)
Немилої річи чоловік рад збути ся, хоч би мав при тій нагоді показати ся великодушним і віддати її комусь иншому.

8. Наш старший брат Гаврило має в руках кадило. Рученьками вимахує, ноженьками підскакує, а ми його величаєм. (Сквар.) ...має найбільше сьвітило. (Жидач.)
Стихира про старшого брата Гаврила, варіянт дальшого числа.

9. Старший брат Гаврило взєв сьвітло і кадило, і за ксьондзом поступає, конов горівки нам дає. (Пужн.) ...і горівку під пахою, вихваляймо го з собою. (Пужн.)
Приказка основана на анекдотї про старшого брата Гаврила, який конче хотїв, аби його в церкві величали в спеціяльній пісні, пор. Етн. Зб. VI, ч. 34.

Гад, гадь. 1. Гад би го жер! (Збар.)

Прокляте. Вкушене гадини вважають страшним нещастєм.

2. Гадь би тї їла! (Яс. С.)

Прокляте. Пор. висше ч. 1.

3. Кого гад укусив, той і глисти боїть ся. (Ільк.)

Хто зазнав більшої шкоди, був у більшій небезпеці, той звичайно боїть ся меншої. Пор. Zátur. VI, 280.

4. Ще мня гад не їсть. (Лім.)

Ще я не здурів, не притисла мене остатня крайність.

5. Як укусит гад, три рази курят порохниноў буковоў або вербовоў і приговорюют: „Ара, шора, сара!“ (Ч. ВЛ.)

Чародїйське лїчене гадючого вкушеня. Що значить формула „ара, шора, сара“ — не відомо.

Гадати. 1. А ми тут гадаємо, перегадуємо, хто би то міг бути. (Лол.)

Здалека не пізнали і вгадували.

2. Вжем гадав, що мнї нема. (Наг.) ...що по мнї буде. (Наг.)

Думав, що пропав або пропаду зараз — говорить чоловік оповідаючи про якусь тяжку пригоду.

3. Ви гадаєте, що я з тих, що нїчо з них? (Орел.)

Знач. і я не щобудь, не ледащо.

4. Вільно вам гадати, як собі хочете. (Наг.)

Говорить чоловік зміркувавши, що инші не згоджують ся з ним.

5. Він гадає, що нима понад него тай понад попову свиню. (Кольб.)

Говорять про гордого а дурного чоловіка, що дре носа без причини.

6. Гадав, гадав і не вгадав. (Явор.)

Гра слів, що полягає на двоякім звачіню слова „гадати“ — думати і говорити. Говорять, коли хтось забалакав ся і занедбав дїло.

7. Гадав тай розгадав сї. (Наг.)

Знач. думав зробити так, а потім передумав инакше.

8. Гадає, що він ту сам. (Наг.)

Про неотесаного чоловіка, що не вміє поводити ся в товаристві.

9. Гадає, що вже нема над нього. (Наг.)

Про зарозумілого та гордого чоловіка. Пор. Wand. I (Denken 114).

10. Гадає, що Бога за ноги вхопив. (Сор.)

Думає, що його щасте непохитне та незмінне. Пор. висше Бог 205; Wand. III (Meinen 100).

11. Гадає, що всї розуми поїв. (Дрог.)

Говорять про зарозумілого та гордого. Пор. Wand. III (Meinen 93).

12. Гадає, що нїкого нема на сьвітї, лиш він та його дїти. (Наг.)

Характеризують еґоіста та самолюба.

13. Гадає, що сї без нього не обийде. (Наг.)

Коли хто дорожить ся своєю помічю або радою. Пор. Wand. I (Denken 132); III (Meinen 114).

14. Гадай, не гадай: що-с узьив, то віддай. (Наг.)

Знач. у такім разї нема чого надумувати ся.

15. Гадай, перегадуй, нїчого сї не можу догадати. (Наг.)

Imperat. двох перших слів бесїдник звертає сам до себе, немов до другої особи. Пор. Zátur. IV, 127.

16. Гадай си що хочеш, а не говори що не вільно. (Яс. С.)

Говорять такому, що через занадто свобідне балакане нажив клопоту. Першу половину сеї приказки пор. Wand. I (Denken 11, 22, цїлість тамже 31); Zátur. V, 288.

17. Гадай що хочеш, роби що можеш, а дай що мусиш. (Цен.)

Правило житевої мудрости загально розповсюджене. Вандер виводить часть сеї приповідки „Denkt was ihr wollt und gebt was ihr sollt“ від Фрідріха II пруського, I (Denken 36), та мабуть приказка старша.

18. Дурень гадає, а розумний знає. (Наг.)

Бо дурень як зробить яку дурницю, то все каже: „Я си гадав, що так треба“. А розумний знає, що треба, чого не треба

19. Кождий своє гадає. (Наг.)

Кождий дбає про себе, турбує ся своїм дїлом, а не має часу піклувати ся иньшими. Пор. Wand. I (Denken 44); Adalb. Myśleć 3.

20. Менше гадай, більше дїлай. (Сквар.)

Гадай і тут зам. говори.

21. Не гадано прийшов. (Наг.)

Знач. несподївано, коли нїхто не думав про нього.

22. Не много гадавши лус його по за вуха. (Наг.)

Знач. не надумуючи ся, без ваганя та без остраху.

23. Перше гадай, потім повідай. (Кол.)

Говори тільки обдумане. Пор. лат. Lingua mentem ne praecurrat; Wand. I (Denken 23, 43); Osm. 266.

24. Ти собі гадаєш, що я твій дурень? (Наг.)

Вислов протесту против кпин та насьміхів або против коверзованя одного чоловіка над другим. Пор. Wand. III (Narr 291).

25. Хто би то був гадав! (Наг.)

Звичайний окрик нетямучого чоловіка при неприємнім випадку, якого він, розуміють ся, не надїяв ся і думає, що й нїхто инший не міг би предвидїти його. Пор. Wand. I (Denken 131).

26. Хто гадає, той вигадає. (Яс. С.)

Хто займає ся чимось інтензивно, той дійде до чогось нового, видумає щось. Пор. Adalb. Myśleć, 4.

27. Чоловік собі всяко гадає. (Кос.)

Знач. міркує і сяк і так, придумує ріжні комбінації.

28. Що люде гадают, то й вигадают. (Городок).

В значіню: що говорять, те нарештї й справдить ся. Про силу обмови та лихого поговору, пор. Adalb. Gadać 2

29. Що си тепер гадаєш? (Наг.)

Говорить чоловік до противника маючи його в руках.

30. Що-с си гадав, як єс падав? (Наг.)

Сьміють ся з необережного, що замисливши ся впав.

31. Що чоловік у день гадає, то му сї на сон набиває. (Наг.)

Звичайне спостереженє. Пор. Adalb. Myśleć 8.

32. Я вже гадав, що по мнї буде. (Наг.)
Думав, що пропаду.
33. Я гадав, що вже тї більше не ввиджу. (Наг.)
Говорить чоловік витаючи ся зі знайомим по довгій розлуцї.
34. Я гадала, що біда здала. (Наг.)
Передразнюють такого, хто зробивши якусь дурницю звиняєть ся тим, що він думав, що так треба.
35. Я й не гадала, що біда така нездала. (Наг.)
Говорить жінка, що вийшла замуж за нездару, не пізнавши його близше.
36. Як гадав, так гадав, аби но що дав. (Комар.)
Гадати тут діялект. у значіню: говорити, отже: що говорив, те говорив. знач. байдуже, чи хвалив, чи лаяв.
37. Я си гадав, що вже ти дїдько голову скрутив. (Наг.)
Знач. що ти пропав, загинув.
38. Я си гадав, що вже тї десь вирвало. (Наг.)
Що ти вже загиб, пропав з поміж живих людий.
39. Я си гадав, що мі на місци шляк трафит. (Наг.)
Так сердив ся ждучи довго, або перелякав ся. Пор. Wand. III (Meinen 157).
40. Я си гадав, що незнати що буде. (Наг.)
Сподївав ся чогось дуже великого, важного. Пор. Wand. I (Denken 155).
41. Я си гадав, що сї тебе не дочекаю. (Наг.)
Сказано до чоловіка, що дав на себе дуже довго ждати.
42. Я ще не гадаю вмирати. (Наг.)
Знач. не чую себе старим, недужим.

Гадє. 1. Гадьи — сичьи. (Довгоп.)
Так називають Гуцули всяку гадюку, а найчастїйше, звісно, вужа, досить частого в їх горах.
2. Гадя як трави-листа. (Войн.)
Богато гадя, видимо-невидимо.
3. З ним си зайти, то так як на гадьи наступити. (Кол.)
Дуже прикрий, мстивий чоловік. На гадє наступити босою ногою — готова смерть.

Гадина. 1. Аби гадина на нїм сичьила, то би вкрав. (Наг.)
„На нїм“ значить на якімось предметї, а не на злодїю. Характеризують завзятого, безоглядного злодія. Нїмець каже, що вкрав би гадинї яйця, на яких би вона сидїла, Wand. IV (Schlange 79).
2. Верг сї до мене, як гадина. (Наг.)
Про напасного, злого чоловіка. Віра в те, що гадина роздрочена кидає ся на чоловіка.
3. Вив ся, як гадина. (Ільк.)
Говорять про злого чоловіка притисненого злою пригодою, що на всї боки шукає ратунку, пор. висше Вуж ч. 1.
4. Вигрів гадину за пазухов. (Наг.)
Виховав собі невдячника. Натяк на звісну Езопову байку про хлопця й гадюку. Пор. Wand. IV (Schlange 60, 61, 82, 84); Čelak. 50; E. Rot. 487; Zátur. VIII, 480.

5. Гадина би ти до очий скочила! (Наг.)

Прокляте, коли хто прим. іде в лїс у велике сьвято. Віра в те, що гадина може скрутити ся обручем, кинути ся на чоловіка і вигризти йому очи.

6. Гадина в його словах дихає. (Ільк.)

Його слова їдовиті, повні злоби й ненависти.

7. Гадина, пек си їй, погане їй імньи. (Наг.)

В звичайній розмові не годить ся вживати слова „гадина“, а коли вже треба його вжити, то додають такі або подібні заклинаня.

8. Гадина — тота довга — тота краса. (Наг.)

Слова „тота довга“ або „тота краса“ вживають ся часто зам. слова гадина, якого не годить ся вживати в розмові Про сей евфемізм див. Етн. Зб. V, 173.

9. Гадина — тота під корчом. (Наг.)

Слова „тота під корчом“ часто вживають без нїчого замісь „гадина“, пор. попередне число.

10. Гадино, гадино! Як не можеш в сонцю анї в місяцю гнїзда ввити, так абис не могла їдь пустити! (Мшан.)

Заклинане від укушеня гадини, а властиво охоронне перед укушенем, відмовляють на сьвятий вечір перед вечерею. Пор. Етнол. матер. Ш, 53.

11. Гадину видїти, а не забити, то гріх. (Наг.)

Наші селяни почувають такий забобонний страх перед усякою гадюкою, не розріжняючи їдовитих від невинних, що їх нївечене вважають моральним обовязком. Нїмець каже: Wer eine Schlange heute tödten kann, muss sie nicht bis morgen leben lassen. Wand. IV (Schlange 66).

12. Гадину має за пазухою. (Ільк.)

Облесний, зрадливий чоловік, готов кождої хвилї нашкодити. Гадина за пазухою пор. Wand. IV (Schlange 14); Zátur. VШ, 481.

13. Гадину сїчи́, а кусні сї мечут. (Яс. С.)

Незвичайна живучість гадюки також одна з причин забобонного страху наших селян перед тими сотворінями.

14. Годує си гадину за пазухов. (Наг.)

Про злу дитину, з якої батькови не віщують добра. Лат. Viperam in sinu alit; пор. висше ч. 4; Wand. IV (Schlange 90); Zátur. VШ, 480.

15. Звив сї як гадина. (Наг.)

Сховав ся, чатує, щоб напасти і пошкодити. Говорять про злого чоловіка.

16. Іще мя гадина не їла. (Печен.)

Знач. не маю чого попадати в розпуку, спішити ся, пор. висше Гад ч.

17. Не штука чужими руками гадину ловити. (Гнїдк.)

Говорять про такого, що для прикрого, небезпечного дїла любить послугувати ся иншими людьми. Пор. Wand. IV (Schlange 89).

18. Сичит, як гадина під корчом. (Наг.)

Говорять про лайку сварливого, сердитого та злого чоловіка.

19. Ти гадино сороката! (Наг.)

Лайка, обернена до злої людини Подібна у Нїмців Wand. IV (Schlange 87).

20. То гадина, не дїтина. (Наг.)

Знач лиха, невдячна дитина

Гадка. 1. Анї-м гадки не мав, як то на мене впало. (Наг.)
Не сподївав ся, не міркував про те.
2. Анї ми то в гадцї. (Наг.)
Менї про се байдуже.
3. Бю сї з гадками. (Наг.)
Сумнїваю ся, міркую за і против, не можу зважити ся.
4. Випало ми з гадки. (Наг.)
Знач. забув.
5. Від гадок аж ми голова тріщит. (Наг.)
Від турботи та клопотів аж голова болить. Пор. Zátur. IX, 118.
6. Він лихої гадки на мене. (Наг.)
Сердить ся, задумує зробити менї щось злого.
7. Гадка гадку гонит. (Наг.)
Одна думка набігає за другою, чоловік раз так міркує, то знов інакше. Пор. Wand. I (Gedanke 53)
8. Гадка гадку пошибає. (Кол.)
Одна думка доганяє другу в людськім умі, перечить ся з нею. Так характеризують стан рефлєксії та сумнїву. Пор. Wand. I (Gedanke 37); Дик. 298.
9. Гадка гадку прошибає, що нїчого не має. (Ільк.)
Образ не ясний; значінє очевидно таке, що бідний турбуєть ся своєю бідністю.
10. Гадка за горами, а смерть за плечами. (Ільк.) ...за плечима. (Наг.)
Чоловік лїтає думками в далекі місця і часи, не тямлячи, що швидко може вмерти. Пор. Сим. 1505; Нос. 347; Дик. 298. Adalb Gadka 1.
11. Гадка ним якась шибнула. (Богородч.)
Щось йому прийшло до голови, надумав ся
12. Гадки ми голову розпирают. (Цен.)
Від тяжкої задуми болить голова. Нїмець каже іронїчно, що великі думки не можуть помістити ся в малій голові, Wand. I (Gedanke 57); Zátur. IX, 118.
13. Гадки не май! (Наг.)
Не турбуй ся! Scil. роби що задумав, усе буде добре.
14. Дай ти Боже тілько гадки, аби-сь о мнї забув. (Ільк.)
Побожне бажанє, що містить у собі суперечність, бож забутє, се брак думки про даний предмет.
15. З гадки ми не сходит. (Наг.)
Не можу забути, не можу досить надивувати ся. Пор. Zátur. IV, 127.
16. Кому би то на гадку прийшло? (Наг.)
Хто би то се подумав! Се таке диво, така несподївана річ.
17. Має тілько гадок, що пес стежок. (Ільк.)
Впадає на ріжні концепти, має богато плянів.
18. Не мож до гадки прийти. (Печен.)
Не можна на щось одно зважити ся, вияснити собі якусь річ.
19. Ношу сї з гадков. (Наг.)
Довго міркую, надумую ся, чи зробити якесь дїло, чи нї. Пор. Wand. I (Gedanke 105).
20. Оба-смо єдної гадки. (Наг.)

Однаково думаємо про якусь річ, змовили ся на якесь діло. Пор. Zátur. XVI, 248.

21. Поклав-єм собі гадку до вас забесїдувати. (Вовчк.)

Нядумав ся, уложив собі плян.

22. Тілько гадок, що в решетї дірок. (Ільк.)

Богато всяких плянів у якогось чоловіка. Так характеризують легкодушну, вихровату вдачу. Пор. висше ч 17.

23. У нього тілько гадок, що в заяця стежок. (Ком.) ...хаток. (Луч.)

Значіне те саме, що попереднїх ч. 17, 22.

Гаду-гаду. 1. Гаду, гаду, а миши в крупах. (Ільк.)

Словами „гаду-гаду“ характеризують довге, спокійне балакане, нїби то: ми собі забалакали ся, а миши крупи їдять. Жартують із довгої балачки сїльських кумась про пусті річи, при чім занедбуєть ся робота. Пор. Adalb. Gadu gadu 1.

2. Гаду-гаду, а вечір близько. (Наг.)

Забалакавши ся занедбали роботу. Пор. Adalb. 4.

3. Гаду, гаду, дїдько з заду. (Наг.)

Дитячий окрик; коли дїти йдуть гусаком, то передні кричать так на заднїх. Пор. висше Веред 1.

Гадячий. 1. Гадьича їдь у його словах. (Наг.)

Чоловік злобний, облесний та спокусливий. Пор. Гадина 6.

2. Гадьичу їдь у собі має. (Наг.)

Про злого, обмівного чоловіка.

3. О, то гадьичий язик! (Наг.)

Про язикатого, обмівного чоловіка. Загальне віруване, що змия не кусає, але шпигає своїм язиком і що власне в тім язиці її отрута.

Гадюка. 1. Не грій гадюки в пазусї, бо вкусит. (Лев.) ...бо тя... (Ільк.)

Не роби добра невдячному та безхарактерному, бо за твоє добро заплатить тобі злом. Пор. висше Гадина 4.

Гай. 1. Гай, гай, а за гайом іще гай. (Лол., Лучак.)

Жартують, коли хтось задумавши ся зітхає та каже „Гай-гай!“

2. Гай, гай, тай не дома, де сї рушу, все солома. (Туст.)

Зітхав чоловік, що в дорозї мусїв заночувати десь у гаю в стозї, а пробудивши ся в ночи звільна нагадував собі, де він спить. Також договорюють жартом, коли хтось починає зітхати без важної причини.

3. Гай йому розвив ся. (Лучак.)

Знач. йому добре дїє ся.

Гайнувати. 1. Хто в лїтї гайнує, тот в зимі голодує. (Ільк.)

Лїто — пора громадженя засобів, а не гулянок і гайнованя.

Гак. 1. Аби сте мі на гак тягли, то нїчого не скажу. (Наг.)

Гак — pars pro toto — шибениця; тягнути на гак — вішати. В польськім przywieść na hak — довести до упадку, Adalb. Hak 1.

2. Ану, на гак мі беріт, ци маю вам що дати. (Наг.)

Не маю нїчого, хоч вішайте. Говорив неоплатний довжник своїм вірителям.

3. Загнув му гака доброго. (Цен.) ...не малого. (Кол.)

Завдав клопоту, видумав штуку, над якою той мусить добре помучити ся, щоб її розвязати.

4. Закидає гак на велику рибу. (Кол.)

Носить ся з якимись великими плянами, спекулює на великий інтерес. Пор. Wand. II (Haken 19).

5. Зігнув сї як гак. (Наг.)

Згорбив ся від хороби або нужди.

6. Мене хоць на гак, я все буду так. (Наг.)

Хоч вішайте, а я свойого слова, своєї вдачі не зміню.

7. Скулений як гак. (Наг.)

Згорблений, зігнув ся в три погибелї.

8. Такий став як гак. (Наг.)

Знач. худий, нужденний, згорблений.

9. Такий ходит, як би сї з гака зірвав. (Наг.)

Страшний, подібний до розбійника, що вже його вішали, а він вирвав ся.

10. Там треба доброго гака вигнути. (Цен.)

Дословно: обійти кривою дорогою, збочити з дороги; образово: ужити хитрости та підступу для осягненя цїли.

11. Ще його гак не мине. (Наг.)

Говорять про злого, збиточного чоловіка, знач. ще повисне на шибеницї.

Гала. 1. Вилетїла як гала з колопень. (Войн.)

Гала тут у значіню галки, чорної птахи. Що їй за дїло було в коноплях — невідомо. Говорять, коли якась жінка або дївчина в розмові вирве ся з чимось недотепним, з якоюсь нїсенітницею.

2. Гала драла! (Мінч., Ільк.)

Старий окрик, передразнене татарського „Allah“, уживають, коли хтось зірветь ся бігти кудись або взагалї до якогось енерґічного руху.

3. Гала пала! (Наг.)

Окрик на означене безладного поспіху, пор. Adalb. Hałapała 1.

Галабурда. 1. Наробив галабурди. (Наг.)

Знач. сварки, заколоту, неспокою.

2. То якийсь галабурда, не чоловік. (Наг.)

Галабурда — неспокійний дух, бунтівник, незгідливий.

Галай. 1. За галай сьвіта пішов. (Наг.)

Знач. пішов Бог зна куди. Дословне значіне приказки менї неясне.

2. На галай, на балай. (Ільк.)

Знач. як будь, без ладу, scil. зробити щось. Пор. Adalb. Hałaj 1.

3. Пішло галай на балай. (Наг.)

Дїло зроблено поспішно та недбало, без ладу та складу. Галай на балай — ремінїсценція татарського оклику, пор. старе: Алай булай — кримскіе пѣсни, там их и трѣсни, Сим. 33.

4. Ти дурний галаю! (Яс. С.)

Галаєм називають крикливого а мало тямущого чоловіка.

Галайкотати. 1. Галайкочут, як Жиди в школї. (Наг.)

Про безладний гамір змішаний з голоснїйшими криками.

Галатим. 1. То якийсь галатим запливомізький. (Дрог.)

Якийсь божевільний, неповного розуму чоловік. Се прозвище пригадує оповідане в „Вістнику“ 1850 р. про о. Григоровича з Белелуї, якого сусїди за його хлополюбство називали insensatum Galatum. Значить, таке прозвище, з якого оте дрогобицьке являєть ся копією, було десь у 30-их роках розширене серед нашого попівства. Що значить той „Galatus?“ Розуміють ся, не Галилеєць, як дехто толкує, пор. Павлик, Нар. читальні стор. 20.

Галич. 1. Відси ріка, відти гора, а в середині біда — то Галич. (Ільк.)

Положене нового Галича схарактеризоване вірно.

2. Старший Галич відо Львова. (Ільк.)

Мабуть рефлексія якогось книжника, ледви чи записана з уст народа.

Галу-балу. 1. Галу, балу, а свині в ріпі. (Ільк.)

Знов ономатопоетичні слова на означене довгого балаканя, за яким занедбано важне дїло — вигнати свиний. Пор. висше Гаду-гаду 1.

Галуза. 1. А галуза би на тебе впала! (Наг.)

Прокляте: щоб тебе постигло нещасте.

2. В велике галузя зайти. (Гнїдк.)

Знач. вдати ся в скомплїковану справу або договорити ся до далеких консеквенцій.

3. Верхове галузя вітри ломлят. (Гнїдк.)

Визначний чоловік найборше стягає на себе неприязнь та напади ворогів і паде під їх ударами, коли тимчасом пересїчні людцї живуть собі спокійно.

4. Кождій галузї кінцьи не дійдеш. (Наг.)

Знач. кождої справи не полагодиш, кождого непорозуміня не виясниш.

5. Молоду галузу пригинай, бо старої не пригнеш. (Кол.)

Учи чоловіка за молоду, бо на старість годї вже. Пор. Adalb. Gałąź 3; Wand. V (Zweig 8, 13); Čelak. 407.

6. На яку ми тї галузу треба? (Наг.)

Згірдно: по якого біса, до хріну менї тебе треба.

7. Якої си галузи шукаєш? (Наг.)

Знач. якої лихої пригоди? Галуза тут елїптично в значіню приладу, на якім можна повісити ся.

Галушка. 1. Впав як галушка в окріп. (Наг.)

Попав у клопіт, зазнав лиха.

2. Єдна галушка всї ожерла. (Пол.)

Через дрібницю дійшло до великої страти. Основано на анекдотї про нетямучу куховарку, що не вміла варити галушок, пор. Етн. Зб. VI, ч. 178.

3. Круглий як галушка. (Дрог.)

Про невеличкого ростом, заживного чоловіка.

Галя. 1. Далї, далї аж до Галї, а від Галї іще далї. (Наг.)

Кричать дїти бігаючи від хати до хати.

2. Не буде Галя, буде другáя. (Ільк.)

Говорить парубок, коли одна дївка відправить його сватачів.

Галяр. 1. Гáлярьи зломаного не маю. (Наг.)

Галяр, нїм. Heller, дрібна монета, тепер сотик. Пор. Wand. II (Heller 75).

Галь-паль. 1. Пішло на галь-паль. (Наг.)

Дїло поведено без ладу, сквапно, а неоглядно.

2. Як будь, галь-паль, аби борше. (Наг.)

Так характеризують поквапну, але безладну, непорядну роботу.

Гаман. 1. Битий як жидівський Гаман. (Печен.) Будеш битий... (Дрог.)

Говорять про тяжко побитого або про такого, що його часто поштуркують. Пор. Бити 4, 40.

2. Гамани-вухи. (Дрог.)

Гамановими вухами називають ся невеличкі трикутні колачики, які печуть Жиди на те сьвято і роздають знайомим, в тім числї й християнам. Дехто говорить, що в тих коржиках містять ся чари, якими Жиди привертають християн до себе, аби горнули ся до них. От тим то таких християн, що горнуть ся до Жидів, і називають „Гамани-вухи“.

3. „Мошку, дай тобі Боже того сьвйитого Гамана дочекати!“ — „Ни, ни, аби й ти такий сьвйитий був, як він!“ (Наг.)

Селяни часто дразнять Жидів „святим Гаманом“, а Жиди сердять ся за се.

4. Ой ти Гамане жидівський! (Наг.)

Говорять до неповоротного, часто битого та нетямущого чоловіка.

Гам-гам. 1. Гам, гам, ходи хлїбе 'д нам! (Наг.)

Жиди перед своєю Пасхою вимивають усю посуду, щоб не лишити анї слїду кислого хлїба, а по сьвятах знов вертають до нього. Наші селяни й говорять, що вони перед сьвятами палять і проклинають хлїб, а по сьвятах перепрошують його отакою формулою. Та її уживають і в розмові, коли хтось не хоче їсти сухого або лихо спеченого хлїба, то йому говорять: „Чекай, колись і такого не буде! Буде тобі колись: гам-гам, ходи хлїбе 'д нам“.

Гамерика. 1. В Гáмериці, гвáрят, добре, але й там не довго так буде, як наші грішні люде найдут. От кажут, що там уперед громів не было, а тепер уже гирмит. (Дид.)

Приклад вірування, що виросло, так сказати, на наших очах, на тлї американської еміграції. Пор. вище Америка 1.

Гамувати. 1. Гамуй сї в словах! (Наг.)

Стій, обдумай, що говориш.

2. Гамуй ся, кобило, горшки везеш! (Збар.)

Передразнюють фірмана, що не загальмувавши воза кричить на кобилу, щоб вона гальмувала себе сама.

Гандель. 1. Аби гандель ішов. (Льв.)

Купецька формула: продаю так дешево не для зиску, але аби йшов гандель, аби товар не лежав. Але формула вживаєть ся в розмові в згірднім значіню, коли хтось робить якусь погань, крадїжку та шахрайство не з дїйсної потребн, але так сказати, з аматорства, з привички.

2. Гендель Мендель. (Наг.)

Мабуть дразнили так колись якогось Мендля. Адальберт толкує, що се значить, буцїм то лише Жид здібний до торговлї (Handel 4), та се толкованє не видаєть ся менї влучним.

3. На гендель пустив. (Наг.)

Продав щось або купив спекулюючи на заробіток.

4. Найлїпший гандель з Богом. (Гнїдк.)
Бо Бог, по церковному віруваню, платить за всяке добре дїло і нїчого не забуває.
5. Пустив сї на гендель. (Наг.)
Дословно: подав ся на купця, але частїйше вживають у згірднім значіню: шахрує, обдурює, волочить ся не пильнуючи роботи.
6. Трафив ми сї гендель. (Наг.)
Найшов на мене клопіт, чепила ся якась напасть. Пор Wand. II (Handel 43).

Гандлювати. 1. Гандлює свойов скиров. (Наг.)
1) Тратить на якімось дїлї, сходить на біду. 2) Говорять також про проституток.
2. Кождий гандлює як може. (Льв.)
Гандлює в згірднім значіню: циганить, крутить, запопадає для себе. Пор. Wand. II (Handeln 8).

Гандзя. 1. Маєш Гандзю книш. (Явор.)
Говорять, коли на когось спаде якась несподївана біда, кинуть поговір.
2. От на-маєш Гандзю книш: тобі грають, а ти спиш. (Луч.)
Знач. про тебе говорять, тебе осуджують, а ти й не знаєш нїчого.
3. Пішла Гандзя в поле жати, той забула серп узяти. (Ком.)
Се властиво куплет із нар. пісні, але його часто прикладають і в мові до забудьковатої, недбалої служниці.
4. Пішла Гандзї на горіхи тай набрала штири міхи: в кождім міху по горіху, наробила Гандзї сьміху. (Наг.)
Співанка, але й її вживають у розмові, коли хтось наперед хвалив ся блискучим успіхом задуманого дїла, а результат вийшов мізерний.

Гануся. 1. І Ганусї не бою сї. (Цен.)
Жартує парубок, якому говорять, що його будуть женити, мовляв: і я сам того бажаю.

Ганьба. 1. Вже як має чоловіка ганьба спіткати, то го спітче й на гладкій дорозї. (Наг.)
Віра в неминучість призначеня. Від напасти та пригоди не встережеш ся.
2. Від ганьби не вмреш. (Цен.)
Від сорому, скандалу, лайки. Пор. Zátur. IV, 262.
3. Від ганьби не сховаєш сї. (Наг.)
Стілько, що від злої пригоди, напасти.
4. Ганьба би тї вкрила! (Наг.)
Прокляте: щоб ти зійшов нїнащо, став людським посьміховищем.
5. Ганьба ми лице їсть. (Наг.)
Нагоняє на лице румянець стиду.
6. Ганьба очи дре. (Наг.)
Робить чоловікови неможливим дивити ся иньшим просто в очи.
7. Ганьба очий не виїсть, але не дає сї меже люде показати. (Наг.)
Знач. хоч і нематеріяльна, а все таки докучає.
8. Ганьба сї мене чепила. (Наг.)
Якесь непочесне дїло набігло, з якого годї вилабудати ся.

9. Збув єм сї ганьби. (Наг.)
Позбув ся клопоту, напасного чоловіка.
10. Зійшов на ганьбу. (Наг.)
Зам. зійшов нї на що, занедбав ся.
11. Іди без ганьби! (Наг.)
Іди, не шукай собі клопоту.
12. Наїв сї ганьби. (Наг.)
Зам. набрав ся, наслухав ся знаружливих слів.
13. Отто ганьба ладна! (Наг.)
Жартливо хвалять щось негарне, прим. невродливе лице.
14. Пішло му на ганьбу. (Наг.)
Говорять про скотину, що за хоробою та недоглядом змарнїла, звела сї нї на що, або про недужого чоловіка. Пор. Zátur. XII, 306.
15. Такої ти ганьби наробю, що сї в десїтьох водах не вмиєш. (Наг.)
Нароблю сорому або клопоту.
16. То би вже остатна ганьба була. (Наг.)
Scil. як би се або те стало ся. Був би крайнїй скандал.
17. Через ганьбу не тьижко в біду впасти. (Наг.)
Лайка, пуста напасть часто доводить до бійки, до каліцтва або забійства.
18. Чого тота ганьба від мене хоче? (Наг.)
Тут „ганьба“ в значіню: погана, непочесна людина.
19. Щем сї з єдної ганьби не вмив, а вже сї друга чіпає. (Наг.)
Не очистив ся, не позбув ся клопоту.

Ганьбити. 1. Аби то лиш ганьбили! (Наг.)
Scil. а то ще бють.
2. Ганьбив, але поза очи. (Цен.)
Говорять іронїчно про трусливого чоловіка, який своїому противникови не сьміє сказати правди в очи, а тілько поза очи лає його.
3. Ганьбив го на остатнї декрети. (Токи).
Дуже лаяв. При чім тут декрети, не легко вгадати. Мабуть натяк на те, що судовий декрет за злочин сам собою кидає пляму на чоловіка.
4. Ганьбив на всї спусти. (Наг.)
Що влїзло ся, висипав увесь засіб ганебних слів.
5. Ганьбив на фунти. (Дрог.)
Що хвилї додавав нову лайку. Лайка представлена як товар, який важать на фунти.
6. Ганьбив як пса. (Наг.)
Зневажав словами до краю. Пес дуже часто в устах народа має те privilegium odiosum, що з ним рівняють усе підле, погане та гідне погорди, див. далї під Пес.
7. Ганьби го, а він сї сьміє. (Наг.) ...а йому то сьміх. (Яс. С.)
Говорять про безсоромного, цинїчного чоловіка.
8. Ганьбити кождий потрафит. (Дрог.)
Говорить чоловік, якого на його думку несправедливо поганьбили. Пор. Wand. IV (Tadeln 1).

9. Його ганьбити — дармо си груди псувати. (Наг.)

Псувати груди напружуючи голос, щоб говорити з притиском.

10. Його ганьбити — на стїну горохом метати. (Наг.)

Знач. даремно, безуспішно.

11. Його ганьбити, то так як на воду плювати. (Наг.)

Плювати на пливучу воду — нема слїду; лаяти безсоромного чоловіка, то се не робить на нього нїякого вражіня.

12. Кого ганьбили, а мене й побили. (Цен.)

Говорить такий, що провинуватив ся і був зловлений на горячім учинку та побитий; його спільники повтїкали і пізнїйше їм обійшло ся самою лайкою.

13. Лекше ганьбити, нїж самому зробити. (Льв.)

Відповідь премудрим критикам, що їм усе не до ладу, а які самі нїчим не доказали свого хисту. Пор. Wand. IV (Tadeln 6, 7); Adalb. Ganić 8.

14. Най би ганьбили, аби не били. (Наг.)

Говорить такий, у кого притуплене чуте сорому, так що тілько бійка промовляє йому до переконаня.

15. Не штука ганьбити, штука лїпше зробити (Снят.)

Говорить чоловік, що за свою працю, буцїм то не зовсїм добру, ще набрав ся лайки. Пор. Wand. IV (Tadeln 1, 5, 8); Adalb. Ganić 4.

16. Що ганьбили, то сї не рахує. (Наг.)

Знач. крім лайки там було ще щось більше та грубше.

Ганя. 1. Говори до Гані, а вна си мислит, що вна пані. (Наг.)

Говорять про гордовиту, обмежену та зарозумілу жінку.

2. Хоць я собі Гані, я на своїм пані. (Цен.)

Знач. хоч проста жінка, а в своїм хозяйстві я маю повне право.

3. Чекай, Ганю, по снїданю. (Дрог.)

Scil. зроблю тобі се або те, а поперед усього дай снїдати.

4. Яке в Гані, таке і в пані. (Мшан.)

Жінка, жіноча вдача все однакова без огляду на суспільне становище.

Гапка. 1. Гапка — люди, свиня — худоба? (Сїл. Б.)

Іронїчне питане замісь заперечення. Чому Гапка не люди, годї вгадати.

2. Наж тобі Гапко книш! (Вікно).

Окрик, коли на когось спадає якесь розчароване, несподіваний клопіт. Пор. вище Гандзя ч. 1, 2.

3. Наж тобі Гапко червоне ябко! (Голоб.)

Червоне яблоко, яке дає парубок дївчині, — символ любови, залицяня. Приповідка має іронїчне значіне, коли хтось надіяв ся якогось добра, а на нього спадає клопіт.

4. То ще дурна Гапа. (Кол.)

Гапа — Агафія, Гапка. Імя Гапа зійшло на сіноніїм дурної жінки мабуть під впливом польського gap — дурень.

5. Чи і Гапка люде? (Бар.)

Іронїзоване над якоюсь бідною Гапкою, що перейшло в поговірку, коли хтось мішаєть ся в товариство, яке його вважає низшим від себе.

Гаразд. 1. Бода-с не зазнав гаразду на своїм обійстю! (Наг.)

Прокляте: щоб тобі не вела ся худоба або дїти.

2. Був гаразд, але мене не було дома. (Цен.)
Трафляло ся якесь щасте, але я прогавив добру нагоду.

3. Буде гаразд, як мене не буде. (Наг.)
Вислов безнадійности чоловіка, що бідував увесь вік, а якого потїшають, що ще буде й йому гаразд

4. Було там того гаразд. (Цен.)
Знач. було богато, щедро давали.

5. Від гаразду голий до дому йду. (Кол.)
Говорив Гуцул вертаючи з заробітків у Бесарабії, де його морили голодом і обдерли.

6. Від гаразду й сьвіта не виджу. (Наг.)
Знач. жию в бідї та горю, плачучи раз-у-раз.

7. Від гаразду чоловік не втїкає. (Кол.)
Говорять про такого, що втїк із дому або зі служби.

8. Він сї в гаразді не знає. (Наг.) ...не тьимит. (Наг.)
Має стільки добра, що й сам не знає його лїку та його цїни.

9. Все гаразд, жінка ледащо: не зварить, не спече, коли нема що. (Ільк.)
Відповідає іронїчно бідний чоловік на витальне питане: чи гаразд ся маєте?

10. Всипали му гаразд. (Наг.)
Знач. набили сильно, наганьбили.

11. Всюди гаразд, а дома найлїпше. (Ільк.)
Вислов звичайної у простих людий ностальгії за своїм домом. Пор. висше Всюди 2.

12. Всюди гаразд, де нас нема. (Ільк.)
Знач. нам здаєть ся, що там усюди геразд, бо ми бачимо й відчуваємо лише свою біду. Пор. висше Всюди ч. 4.

13. Гаразд, Богу дьикувати. (Наг.)
Витальна формула: відповідь привитаного на питане: чи гаразд ся маєте?

14. Гаразд, коби Бога не прогнївити. (Цен.)
Добре поводжене, се особлива ласка Божа для чоловіка. Досить чоловікови прогнївити Бога сьвідомо або несьвідомо, а його гараздови може бути конець.

15. Гаразд, коби Бог гіршим не карав. (Наг.)
Знач. ведеть ся добре, а хоч і не зовсїм добре, то все таки могло би бути ще гірше.

16. Гаразд, коби витримати. (Ільк.)
Іронїчно, зам. біда, що тяжко й витримати. Пор. Adalb. Dobrze 21.

17. Гаразд має роги, а нужда ноги. (Гнїдк.)
В гаразді чоловік робить ся зарозумілим і завсїгди любить зачепити когось, а в нуждї бігає шукаючи підмоги. Пор. Adalb. Szczęście 68.

18. Гаразд му сї дїє. (Наг.)
Знач. він живе в гаразді, не турбуєть ся нїчим.

19. Гаразд му сї дїє: когут му здох, курка му піє. (Наг.)
Іронїзують про поводжене бідолахи, якому з дня на день ведеть ся все гірше. Коли курка піє, то се віщує лихо, пор. Етн. Зб. V, 249 (Курка).

20. Гаразлови не хоче, а бідї мусит терпіти. (Петр.) Гаразду ...а біду мусить. (Ільк.)

Вже Їете сказав: Es ist nichts schwerer zu ertragen, als eine Reihe von guten Tagen. У гаразді чоловік усе знайде собі якусь зачіпку, а в бідї робить ся сумирний та тихий. Пор. Wand. V (Wohl 33).

21. Гаразд сї дїє: курка здохла, когут піє. (Голоб.)

Іронїчно про лихе поводжене в господарстві. Пор. висше ч. 19.

22. Гаразд сї маєте! (Наг.)

Формула привитаня, властиво запитане: чи гаразд, чи щасливо живете?

23. Гаразд ся маю, сли дотримаю. (Гнїдк.)

Відповідь бідного, хорого чоловіка на витальне питане про гаразд.

24. Гаразд татови і мамі не лихо. (Ком.)

Жартливо відповідають на питане про те, чи дома всї в гаразді. Пор. Wand. V (Wohl 62).

25. Гаразд тобі, сидиж собі. (Ільк.)

Знач. коли тобі гаразд, то сиди спокійно. Пор. Adalb. Dobrze 13; Нїмець каже: Ist dir wohl, so bleib, Wand. V (Wohl 19, 36); Араб навпаки каже: коли на тебе нещасте впаде, то сядь собі (Mez, 149)

26. Гаразд тому, що ми в його дому! (Яс. С.)

Scil. дай Боже! Бажане гостий господареви дому.

27. Гаразду внести не може, а біду терпить. (Ільк.)

В добробутї шукає собі якогось клопоту, а в бідї сидить тихо. Пор. висше ч. 19.

28. Гаразд у хату! (Вікно).

Говорять при входї гостя, або вносячи до хати нововроджене теля або ягня.

29. Гаразд як у терню. (Наг.)

Іронїчно, знач. біда, зо всїх боків щось докучає.

30. Гаразд як шевцеви в зимі, а дростарови в жнива. (Дрог.)

В зимі люди найбільше потребують чобіт, а в жнива носячи в поле їсти найбільше псують глиняної посуди, то й дротар має найбільше роботи.

31. Дав би ти Бог гаразд, абис і не витримав. (Дрог.)

Прокляте: щоб ти попав у лиху пригоду.

32. Дав ти Пан Біг гаразд, та не так, як людям. (Глещ.)

Говорять до родичів, у яких уродила ся нежива дитина. „Гаразд“ спеціяльно значить те, що Нїмцї називають „ein freudiges Familienereignis“, уродини або весїле. І так весїльний обряд у Наг. зачинаєть ся піснею: Ізійди Боже до нас, Бо нинї гаразд у нас.

33. Дай Боже в гаразді дочекати. (Голоб.)

Говорять згадуючи про щось будуще: сьвята або празник.

34. Дай Боже гаразд, а грошї будут. (Наг.)

І тут „гаразд“ у значінню приросту родини, хрестин або весїля, на які все мусять знайти ся грошї.

35. Дай Боже гаразд добрий, та не довго ждати. (Гнїдк.)

Відповідь на бажаня та обіцянки грядущого добра, на яке тепер не заносить ся.

36. Дай Боже гаразд, пок бідї не подаст. (Стежн.)

Друга половина граматично не зовсїм ясна; значінє її мб. таке: поки біда не настане. Пор. висше Біда 162.

37. Дай Боже людїм гаразд, то буде і для нас. (Мшан.)
Вислов почутя залежности добробуту та задоволеня одиниці від добробуту громади, загалу.

38. Дай ти Боже гаразд тай дихавицю в груди! (Дрог.)
Бажають потайному ворогови, що вдає приятеля, знач. щоб ти мав добро і не міг уживати його задля тяжкої хороби.

39. З такого гаразду аж не виджу куди йду. (Наг.)
Мовила жінка, що йшла плачучи задля якоїсь кривди.

40. Йому не перед гаразом ся дїє. (Гнїдк.)
Знач. він тепер у скрутнім положеню, в великім клопотї або трівозї.

41. Коби гаразд був, якось би сї витримало. (Цен.)
Відповідь на приказку в родї: Гаразд, коби лише витримати.

42. Майте ся в гаразді, як х—й в п—дї. (Пужн.)
Цинїчне бажанє при розставаню.

43. Ми в гаразді, як чайка на гнїздї: хто не хоче, то сполошит. (Колом.)
Знач. наше добре становище дуже хитке, залежне від усякого капризу долї.

44. На гаразд му пішло. (Наг.)
Повело ся йому добре, але також іронїчно: зійшов на біду.

45. На гаразд нїколи не пізно. (Цен.)
Потїшають такого чоловіка, який жалуєть ся, що його молодість минула в бідї та нуждї, мовляв: хоч у старших лїтах, а все ще поживеш у гаразді.

46. На гаразд усе чьис. (Наг.)
Чоловік бажає хоч часок пожити в гаразді.

47. Не було нам гаразду тай не буде. (Ільк.)
Вислов безнадїйности бідного чоловіка, що не зазнав добра і не надїєть ся зазнати його.

48. Не вміє сї в гаразді шьинувати. (Наг.)
Шукає собі добровільно клопоту та лихої пригоди.

49. Не гаразд ми сї стало. (Наг.) ...трафило. (Наг.)
Говорить чоловік, у якого дома стало ся якесь лихо, хтось у хатї вмер або згибла худобина.

50. Нема біди без гаразду. (Пужн.)
В кождій злій пригодї бував щось корисне для чоловіка. Пор. Wand. IV (Uebel 46).

51. Нема гаразду в хатї. (Наг.)
Говорять про таку хату, де муж із жінкою не люблять ся або де нема дїтий.

52. Не можеш гаразодови терпіти, а біді мусиш. (Кол.)
Остерігають такого, хто занадто гуляє та брикає в добрі. Пор. висше ч. 20, 27.

53. Нїкому так не гаразд, як мінї самому: чужі жінки їдьит сїно, а моя солому. (Наг.)
Коломийка, яку вживають за приповідку, жартуючи зі своєї бідности, особливо на переднівку.

54. Оставайте сї в гаразді! (Наг.) ...в добрім гаразді. (Наг.)

Звичайна формула при прощаню; говорить той, хто виходить із чийогось дому.

55. По бідї гаразд, по сьміху плач. (Лім.)
Звичайне черговане людського житя, пор. висше ч. 50.

56. По гораздови буде біда, а по бідї гаразд. (Мшан.)
Значіне те саме, що і в попереднім. Пор. Етн. Зб. VI, ч. 250.

57. Такий гаразд не снив би сї! (Наг.)
Знач. тяжке горе, нещасна пригода. Формули „не снив би ся“ уживають як заклятя-відвороту при згадцї про покійників або про всяке лихо.

58. То не гараздом пахне. (Наг.)
Се грозить якоюсь бідою, з того може бути великий клопіт.

59. Упав у гаразд, як муха в сметану. (Ільк.)
Знач. у такий гаразд, що виходить йому на шкоду, грозить загибілю.

60. Упав у гаразд, як сливка в болото. (Ільк.) ..в г—о. (Мінч., Петр.)
Вскочив у лиху пригоду, в якесь погане, соромне дїло. Пор. висше Впасти ч. 22; Adalb. Szczęście 95.

61. Упливає в гаразді, як муха в сметані. (Явор.)
Нещасливий, хоч живе в богацтві.

62. Хтївши гаразд мати, треба ухом землї приймати. (Ільк.)
Значіне не ясне менї. Чи „приймати вухом землї“ значить падати на землю (від битя), чи щось инше?

63. Хто біди не зазнав, той не вміє гаразду шьинувати. (Цен.)
Біда вчить чоловіка шанувати добро.

64. Ца гаразд вам сї бесїдує? (Наг.)
Витає ся чоловік, що входячи до хати застає товариство при розмові.

65. Ци гаразд ночували? (Наг.)
Витають гостий, коли ті рано побудять ся.

66. Ци гаразд сї маєте? (Наг.)
Звичайна витальна формула, яку промовляє той, хто входить до хати або починає витанє.

67. Ци гаразд спали, ци сухо встали? (Наг.)
Жартуючи витають малих дїтий, коли ті повстають рано.

68. Ци гаразд, ци здорові, ци на весїльи просите? (Наг.)
Жартуючи витає старший чоловік молодих дївчат або парубків

69. Ци гаразд чувати коло вашої хати? (Наг.)
Формула привитаня, коли знайомі здиблють ся десь далеко від дому.

70. Чини кому гаразд, ляж з його жінкою спати. (Петр.)
Іронїчно жалує ся чоловік, якого знайомий стрічає якимись докорами.

71. Чоловік гараздови не витерпит, а бідї мусит. (Пужн.)
Значіне теж, що й висше ч. 20, 27, 52.

72. Як ся чоловік гаразд має, то і сусїд буває. (Ільк.)
Сусїдська приязнь звичайно цвите доти, доки один із сусїдів не попаде в біду. Пор. Adalb. Szczęście 47.

73. Як я ся гаразд мав, кожний мене добре знав; а як став убогий, не приходять гостї в мої пороги. (Ільк.)
Широко, віршованим складом висловлена та зама думка, що в попереднїм ч.

Гараздувати. 1. Гараздую: люде їдьит, а я сї облизую. (Наг.)

Іронїзує бідний над своїм невідрадним положенем.

2. Гараздую: люде скачут, я бідую. (Цен.)

Думка та сама, тілько без іронїчного забарвленя.

Гарак. 1. Вйо, гарак, вйо! (Наг.)

Кричав пяниця в нестямі, пропивши на гарацї конї.

Гарап. 1. Без гарапа нема порядку. (Кол.)

Приказка давнїх панів, що вважали гарап за ultima ratio того морального виховання, яке вони давали народови.

2. Білий як Гарап. (Наг.)

Іронїчно зам. чорний, брудний. Гарап — Араб, якого уважають мб. сіноніїмом Неґра.

3. Буде пан гарап по плечох гуляти. (Наг.)

Так грозили атамани лїнивим панщизнякам.

4. Гарапом го оперезав. (Наг.)

Знач. ударив канчукок так, що сей обвив ся довкола тїла.

5. Гарап старший пан, як пан. (Торки).

Бо пана можна й не послухати, але гарапника кождий мусить послухати, — так поясняв сю приказку старий чоловік, що ще сам зазнав панщизняної роботи і карности.

6. Дофіґлював ся до гарапа. (Город.)

Знач. жартував з паном чи наставником, доки сей не побив його гарапом.

7. Чорний як Гарап. (Наг.)

Значіне таке саме, як висше ч 2.

Гарас. 1. Ґа́раса скакати. (Наг.)

Знач. сердити ся, кидати ся з лютости. Що значить „гарас“ у тім реченю, не знаю.

Гарасим. 1. Гарасим аж підносив, а Никола тьигав довкола. (Наг.)

Оповідала дївка, як з нею танцювали парубки.

2. Гарасиме, г—о стине. (Наг.)

Мудроване. Хлопця, що зветь ся Гарасим, кличуть по імю, а коли він відізветь ся, йому відповідають отсею циничною фразою.

3. Гарасим не косив, то з косаріма їсти не буде. (Наг.)

Знач. хто разом з компанїєю не працює, не має права їсти з нею.

4. Гарасим не носив, а Ілько ще й тілько. (Цен.)

Відмовляєть ся той, кого заставляють до якоїсь надпрограмової, надсильної роботи — носити дрова або що.

5. Гарасим попросив, а Штефан узьив сам. (Наг.)

Характеризують ріжницю між вдачею несьмілого і резолютного чоловіка, очевидно на підставі якогось одиничного факту.

6. Гарасим — скурвий син. (Яс. С.)

Дразнять хлопця, що зветь ся Гарасимом.

7. Зробив би Гарасим, як би го хто попросив. (Тисьм.)

Scil. сам не догадаєть ся, не почуває себе зобовязаним. Жартують із лїнивого, тумановатого слуги.

8. Їв би Гарасим, коби му хто під ніс підносив. (Кольб.)
Говорять про лїнивого, безрадного дармоїда.

Гаратати. 1. Гаратав як капусту. (Наг.)
Знач. бив завзято, на осліп, калічив.

Гарбуз. 1. Аби вам гарбуз не покотив ся! (Ільк.)
Жартливе прокляте, здаєть ся, без особливого значіня.

2. Бодай вам гарбуз отелив сї! (Цен.)
Знов жартливе прокляте в родї попереднього.

3. Бодай ви сї на гарбуз задивили! (Кол.)
Говорить дївка, коли хто надто пильно придивляє ся до неї.

4. Виїдж миску гарбуза тай подиви сї на вербу, то зараз будеш знов голодний. (Наг.)
Жартують робітники, коли господиня дає на обід гарбуза, мовляв: нема від чого бути ситим.

5. Гарбуза наїж ся, а на вербу подиви ся, то будеш голоден. (Ільк.)
Пор. попереднє ч. 4. Чому як раз верба, а як кажуть декуди, суха верба має викликати голод після гарбузового обіду, про се годї довідати ся.

6. Гарбуз без пшона і без молока то лише свинї любят. (Берез.) ...то свинцка їда. (Кол.)
Звичайна приправа гарбуза: його варять, колотять, засипають пшоном і заливають молоком і так знов варять.

7. Гарбуз мамі, а татови диня. (Ільк.)
Жартлива лайка, без нїякого злого значіня.

8. Гарбуз маттери твої! (Наг.)
Жартлива лайка.

9. Гарбузом ситий не будеш. (Наг.)
Говорили женцї, яким господиня дала колоченого гарбуза на обід.

10. Гарбуз твої динї! (Дрог.)
Жартлива лайка. Хто любить гарбуз.

11. Я про гарбузи, він про образи. (Печен.)
Коли хтось відповідає не до річи на питанє або в тягу розмови про один предмет нї з того нї з сього зачинає говорити про иньший.

Гармідер 1. Гармідер як у жидівській школї. (Наг.)
Гомін безладних, змішаних голосів, пор. Adalb. Hałas 3; Wand. II (Lärm 8).

Гарний. 1. Гарний, як Панькові штани. (Сїл. Б.)
Іронїчно про поганого, брудного.

2. Гарному всьо до лиця. (Золоч.)
Знач. усяка одежина додасть йому краси.

Гарт. 1. Був сми в гартї. (Жабє).
Знач. в арештї, в бідї, в недостатку.

2. Задав му гарту. (Косс.)
Набив його, наробив клопоту.

Гартувати. 1. Біда гартує чоловіка, як вода зелїзо. (Наг.)
Робить його обережним, відпорним, терпливим або твердосердим.

2. Гартує сї, аж сичит. (Наг.)

Про зараненого, побитого, що здержує себе, аби не кричати, а тілько сичить з болю. Порівнане взяте з розпеченого зелїза, що сичачи гартуєть ся в водї.

3. Гартує сї, як вош на морозї. (Наг.)

Знач. пропадає, нївечить своє здоровле.

4. Гартуй си, мой, скидай сердак! (Жабє).

Говорив екзекутор Гуцулови, забираючи з нього в зимі остатню теплу одежину.

Гарувати. 1. Гарує як вїл у ярмі. (Борки).

Тяжко працює, бідує. Пор. Adalb. Harować 3.

2. Гарує, як кінь у киратї. (Дрог.)

Бєть ся з безвихідною нуждою, працює без надїї полїпшеня долї. Пор. Adalb. Harować 3; Wand. I (Arbeit 71, 78).

3. Гарую, аж ми очи з голови лїзут. (Наг.)

Бідую; образ узятий із двиганя великого тягару, при чім напружують ся також мязи, що порушують очима.

4. Так гарує, як чорний вїл. (Кольб.)

Чому спеціяльно чорний вїл має гірше томити ся в ярмі від білого, невідомо.

Гаснути. 1. Гасне як сьвічка. (Наг.)

Говорять про тяжко хорого, якого сили вичерпують ся. Пор. Wand. I (Auslöschen 2).

2. Що гасне, то не ясне. (Кол.)

Образово: хорий, слабосилий чоловік не може бути веселий.

Гася. 1. Поїхала Гася тай вернула ся. (Ільк.)

Жартують із такого, що поквапив ся на якесь дїло і не зробивши його покинув.

Гатити. 1. Гати в плечі як у бодню! (Наг.)

Бий кулаком, аби аж гуло.

2. Гатит як у дим. (Наг.)

Знач. бє на ослїп, но розбираючи куди.

Гачок. 1. На голий гачок не йде щупачок. (Кол.)

Голим словом, не попертим нїякими річевим доказами, не приєднаєш собі нїкого, пор. висше Вудка ч. 3.

2. Я на такий гачок не піду. (Наг.)

Не дам ся на таку підмову, сим мене не завабиш.

3. Що гачком бути має, вчасно ся загинає. (Гнїдк.)

Хто чим має бути в житю, до того за молоду почуває охоту. Пор. нїм. Was ein Häkchen werden will, krümmt sich beizeiten, Wand. II (Haken 5).

Гварити. 1. Добре ся гварит, як ся в горшку варит. (Дверн.)

Знач. любо бесїдувати дожидаючи вечері, але погано тодї, коли нема чого ждати.

2. То старі люде гварили. (Дверн.)

Знач. се не аби яка пуста видумка, се слово поважне і розумне.

3. Як якийсь гварив. (Дверн.)

Звичайна інтродукція приповідки, на яку всилають ся як на не свою, а стару, загально приняту мудрість.

Гепнути. 1. Як ним гепнув, аж у нїм ґевкнуло. (Наг.)

Знач. кинув ним до землї так, що аж у його нутрі заклекотїло.

Гер. 1. Гер — витьигни з г—цї тер. (Яс. С.)

Мудроване; тер — діялект. зам. терен. А „гер“ тут не значить мб. нїчого, тілько докомпоноване для риму до „тер“.

Герлїчка. 1. Герлїчкова би тя неволя побила! (Устєр.)

Герлїчка, Hrdlička, остатнїй мандатор в Устєріках, що мав право слїдити за опришками і навіть карати їх смертю. Підозрених та арештованих катовано страшенно в підземних льохах в Устєріках, і відси пішло між Гуцулами прокляте, що являєть ся немов pendant до звісної „сьвятої Коднї“ на правобережній Українї. Про Грдлїчку див. Етн. Зб. V. ст. 36—38.

Гетьта. 1. Гетьта, вісьта, поїдемо аж до міста. (Наг.)

Забавляють дїтий, гуцкаючи їх на колїнї, буцїм то їдуть на кони.

2. Гетьта впала, вісьта встала. (Мінч., Ільк.)

Гетьта — на право, вісьта — на лїво, окрики, якими кермують коний, властиво від руки (правої, якою ведуть коня за поводи) і до себе. Значінє приповідки менї не ясне.

3. Гетьта, стара, до Самбора! (Наг.) Вісьта... (Наг.)

Стара, очевидно кобила. Покрикують жартливо їдучи до Самбора. З Нагуєвич їдуть туди звичайно лиш раз у рік, на Успенїє, тим то їзда до Самбора, особливо для дїтий — незвичайний празник.

Гибати. 1. Гибай на псю маму! (Наг.)

Знач. утїкай, забирай ся.

Гибіти. 1. От гибит як собака. (Луч.)

Гибіти — гинути, пропадати.

Гиблювати. 1. Гиблюйте, гиблюйте, а тато прийде та поправит топором. (Кольб.)

Жартують із такого, що розпоряджаєть ся не до ладу. Приказка оперта на анекдотї, див. Етн. Зб. VI, 14.

2. Гиблюйти, тату, гиблюйти, а я зайду простов сокиров, тай поправю за вами. (Пужн.)

Значінє такеж, як і попередньої.

Гид. 1. Гид го їсть. (Гнїдк.)

Гид — щось гидке, погань, спеціяльно воши.

2. Не зачіпай гида, не каляй собі вида. (Ільк.)

Гид тут у ширшім значінню: погань, щось обридливе.

Гидити ся. 1. Гидит ся ним, як Жид салом. (Збар.)

Гидує, бридить ся. Жид салом хоч і не бридить ся, але почуває до нього відразу силою своїх обрядових приписів. Пор. Adalb. Brzydzić się 9.

Гидкий. 1. Чи то я такий гидкий, що мене обминаєте? (Збар.)

Говорить господар запрошуючи до себе гостий.

Гидко. 1. Аж гидко сї дивити на таку роботу. (Цен.)

Говорить трудящий, зручний, дивлячи ся на роботу лїнивого або невправного.

2. Тото гидко і в скіпки взьити. (Наг.)

В скіпки беруть і викидають із хати дїточі або скотячі екскременти. Приказкою характеризують якогось ненависного, влохарактерного чоловіка.

Гидно. 1. Єдно нам гидно, що старости не видно. (Лол.)

Формула, первісно пісня, якою свахи на весїлю прикликають до себе весїльного старосту.

Гидь. 1. То гидь погана! (Наг.)

Се щось гидке, обридливе.

Гиля. 1. Він варт гилї. (Наг.)

Варт, щоб його повісити, ледачий, поганий чоловік.

2. На суху гилю з ним! (Наг.)

Погроза, знач. повісити його.

3. Обох би їх на єдну гилю повісити. (Наг.)

Оба однаково ледачі та погані.

4. Якої ти там гилї не стає? (Наг.)

Чого тобі хибує, чого кричиш, чого домагаєш ся? Говорять сердито до вередливого або напасного чоловіка.

Гиляка. 1. Нагинай гиляку, доки молода. (Ільк., Кобр.)

Образово: вчи дитину послуху та розуму, доки молода та податлива Пор. Adalb. Gałąź 3, 7.

Гимон. 1. Ти ги́моне якийсь! (Кіндр.)

Ги́мон тут у значіню якогось злого духа. Се лихе значіне слова зрештою почесного (игемон, грецьке *ἡγεμόν* — провідник, воєвода) пішло з того, що в церковнім письменстві, головно в евангеліях, слово се прикладаєть ся постійно до Пилата, „що Христа мучив“.

Гиндри. 1. Гиндри бют, аж хата ходит. (Іваник.)

Знач. жартують, бють ся жартома, аж у хатї повно галасу. Пор. Adalb. Handry 1.

Гинути. 1. Аби-с гинув, то ти не дарую. (Наг.)

Вислов завзятої ворожнечі. Старий звичай велить і найгіршому ворогови перед його смертю дарувати його провину.

2. Або гинь, або смерть твоя. (Наг.) ...а нї, то... (Наг.)

Жартлива альтернатива, якою характеризують безвихідне положене чоловіка, що попав ся в руки розбійників або в иньшу якусь халепу.

3. Аж гине за нев. (Наг.)

Так закоханий, тужить.

4. Ану, гинь! (Наг.)

Вислов безвихідного положеня, розпуки. Знач. хоч гинь, то не поможе.

5. Гине з голоду, як пес під плотом. (Наг.)

Порівнане з псом малює погорджене, самітне та безпомічне становище нещасливого.

6. Гине зо страху. (Наг.)

Знач. дуже боїть ся, тратить притомність зо страху.

7. Гине ми на очах. (Наг.)

Знач. умирає (прим. дитина) перед моїми очима, а я не можу дати їй ратунку.

8. Гине як сіль у водї. (Наг.)

Пропадає безслїдно, прим. добро в руках марнотратника або пяниці. Пор. Adalb. Ginąć 1.

9. Хоць гинь зараз, а моє мусит бути. (Наг.)

Характеризують немилосердного здирцю, лихваря або спосіб стягання урядових данин.

10. Гину без чьису. (Наг.)
Знач умираю в молодих лїтах, не наживши ся.

11. Гине як слина на водї. (Наг.)
Пропадає, коли мова про великі видатки, що вичерпують усї доходи, або про крадїжки.

12. Гине як снїг на сонци. (Кол.)
Про недужого, сухотника, що що разу слабне та марнїє.

13. Гину за нї за що. (Наг.)
Знач. гину невинно, за дурницю.

14. Гину на пни. (Наг.)
Пропадаю марно. Порівнане взяте з трави, що сохне нескошена (на пни) від спеки.

15. Гинут як мухи. (Наг.)
Про людий, що вмирають від пошести або в війні. Пор. Adalb. Ginąć 12.

16. Гинь, пропадь від мене! (Наг.)
Окрик обуреня, обридженя або переляку. Гинь тут у значіню: щезай.

17. Лихе не гине. (Наг.)
Воно довговічне і плодюче. Пор. Біда 40.

18. Най зараз гину, а від правди не відступлю (Кос.)
Говорив селянин Фокшей на судї в Коломиї 1880 р.

19. Наймі я за ним гину! (Наг.)
Іронїчно говорить дївка про парубка. Мовляв: менї про нього байдуже.

20. Не жьиль і гинути, як би було за що. (Цен.)
Говорив чоловік засуджений за якусь дурницю.

21. Овва, так луже гину за ним! (Наг.)
Іронїчний вислов: менї про нього зовсїм байдуже.

22. Ой гину, мамо, гину за дївчину Катерину! (Наг.)
Властиво приспівка, якої вживають також для поговірки оповідаючи, що якийсь парубок дуже закоханий у якусь дївчину.

23. Радше пай гину, а свого не покину. (Кол.)
Характеристика впертого чоловіка, що до крайности встоює на своїм.

24. Так за ним гину, що аж нїкуди. (Наг.)
Знач. зовсїм не дбаю про нього, не тужу за ним.

25. Хоць гинь зараз, а моє мусит бути. (Наг.)
Характеризують немилосерного здирцю, лихваря або спосіб стягання урядових данин.

26. Чень ще там не гинеш. (Наг.)
Уговкують такого, що кричить чогось, кличе до себе чоловіка занятого роботою.

27. Хоць гинь, а не дай сї! (Наг.)
Хоч би прийшло ся пропасти, не піддай ся, не зломай слова, не спроневір ся свойому сумлїню.

28. Хто гине, той всьо покине. (Снят.)
Умираючи полишить своє добро.

29. Ще абим крем гинув, то тебе не буду о ласку просити. (Наг.)
Вислов гордої незалежности та непохитности чоловіка супроти противника.

30. Що має гинути, най гине. (Кол.) ...най не заваджьиє. (Наг.)
Вислов резиґнації та при тім рішучости сильного, робучого чоловіка, якому ніколи панькати ся з хорим та слабосилим.

Гир. 1. А йди до гиру! (Наг.)
Знач. пропадай, уступи ся від мене.

2. Бодай ти гир був! (Наг.)
Прокляте: щоб ти пропав.

3. Бодай ти сї гир загирив! (Наг.)
Прокляте: щоб і слїд твій пропав.

4. Вчора-с казав: бир-бир, а нинї гир-гир. (Наг.)
Молодого Бойка вівчаря взяли в рекрути, так ото його мати й плакала за ним. Бир-бир, звичайний оклик на вівцї, а гир, нїм. hier — оклик рекрута, коли викличуть його імя.

5. Гир би му ся загладив. (Лім.)
Прокляте: знач. як висше ч. 3.

6 Гир би на тя впав. (Уриче).
Щоб тебе постигло тяжке нещасте.

7. Гир-гиренний би ти був! (Наг.)
Прокляте: знач. як висше.

8. Гир гирови даруй. (Наг.)
Передразнено церковне: мир мирови даруй, у значіню: щоб погані, марнотратні люди погирили ся, попропадали.

9. Гир му ся став. (Борис.)
Знач. пропав, звів ся нї на що.

10. До гиру пропало. (Наг.)
Пропало безслїдно, до решти.

11. Жеби тя гир обяв! (Лім.)
Прокляте, знач. як висше ч. 2, 3, 5—7.

12. Зо всїм гиром загирив ся. (Лол.)
Пропав, зійшов на нї-на-що з усею своєю родиною.

13. На гир єм зійшов та на остатну нужду. (Дрог.)
Жалував ся налоговий пяниця на свою долю.

14. На гир му пішло. (Наг.)
Звів ся нї-на-що, занедбав ся.

15. Най му там гир буде! (Наг.)
Прокляте: щоб пропав там, куди забрав ся.

16. Най сї за ним гир загирит! (Наг.)
Прокляте: нехай за ним і слїд пропаде.

Гира. 1. Взяв го за гиру. (Збар.)
Дословно: за волосє. Образово: переміг його, підігнув під свою власть.

2. Вивів го за гиру з хати. (Наг.)
Витяг за волосє, викинув силою.

3. Дібрав му сї до гири. (Голоб.)

Знач. осьмілив ся взяти його за волосє або загалом зневажити його.

4. Забагає гира проти ночи. (Вікно).

Scil. ось чого. Говорять про неоправдану, глупу претензію.

5. Коби-с гиру цїлу виніс! (Наг.)

Сьміють ся з такого, що нагрожуєть ся, мовляв: піду там і там і набю того й того.

6. Обірвав му гиру. (Наг.)

Обмикав волосє, спаплюжив і зневажив.

7. Чого гира хоче, кісників! (Дар.)

Гира — волосє, звичайно довге, розкуйовдане. Приказкою висьмівають усяку неоправдану претензію. Пор. висше ч. 4.

8. Ще твоя гира буде за то відповідати. (Льв.)

Погроза: за те тебе наторгають за волосє, тяжко побють, зневажать.

Гирити. 1. Гирив працю, гирив, тай сам до гиру пішов. (Наг.)

Говорять про марнотратника, пяницю, що дійшов до повної руїни.

Гичка. 1. Бери го за гичку! (Дрог.)

Гичка — властиво чуб листя на деяких окопових ростинах (моркві, буряках, петрушці), переносно також чуприна у чоловіка. Приказка значить ще дальше образово: зломай його самоволю, зроби його собі послушним та покірним.

2. Обскуб му гичку. (Дрог.)

Обскуб волосє в бійцї, намняв чуба.

3. Урвала му сї гичка. (Наг.)

Знач. минула ся якась користь, не стало якогось догідного посередника, що допомагав йому в його дїлах.

4. Чия гичка, того корінь. (Дрог.)

Чиє волосє, того й голова. Повідають, що раз Русин бив ся з Нїмцем, та коли вхопив його за волосє і думав, що вже переможе противника, показало ся, що у Нїмця на голові була перука. Тодї Русин обурений крикнув: Агі, я думав, що чия гичка, того й корінь, а дїдьчий Нїмець і тут одурив.

Гі. 1. Гі на тя! (Ільк.)

Бойківський окрик переляку або обуреня, те що укр. тю на тебе!

2. Гі на тя, згучав бис ся! (Дрог.)

Дразнять Бойка. „Згучати ся“ мабуть те, що сказити ся.

3. Гі на тя, пропав бис! (Дрог.)

Дразнять Бойка, переборщуючи його окрик.

Г—о. 1. Бодай єс у г—о вступив! (Дрог.)

Жартливе прокляте: щоб ти встряв у якусь погану, немилу справу.

2. Війт у кінське г—о палицев штуркає тай каже: В тім моя голова! (Крех.)

Висьмівали війта, що чинив ся дуже розумним та дбайливим за добро громади, а нїчогісїнько не тямив у громадських справах.

3. Він усе на своїм г—нї сїдит. (Наг.)

Знач. усе пережовує якусь одну нїкчемну справу, все заговорює про неї, хоч усїм уже обридло слухати се.

4. Г—о до г—на! (Наг.)

Поганий чоловік горне ся до такогож як і він, погань до погані.

5. Г—о з'їдж тай оближи сї, а потім мене бити бери сї. (Наг.)

Відповідають такому, що грозить бійкою.

6. Г—о з того буде (Кол.)

Знач. нїчого не буде, се справа пропаща. Пор. Wand. I (Dreck 126).

7. Г—о й перець переможе. (Цен.)

Нїмець висловлює анальогічну думку про сильнїйше дїлане погані, нїж доброго приказкою: Beim Dreck ist Rauchwerk übel angebracht, Wand. II (Dreck 3).

8. Г—но й сотнар переважит. (Цен.).

Бо сотнар утримаєш коли не в руках, то на плечех, а г—а не втримаєш, як хоче на двір, — пояснив К. Батовский, від якого я чув сю приказку. Сю саму думку ще в XVIII віцї висловив якийсь Поляк ось яким двостихом:

Ciężki cetnar ołowiu, lecz cięższe nierówno,
Gdy się na świat napiera uporczywe g—o.

9. Г—ном запечьитано. (Груш.)

Говорять про справу, що скінчила ся скандалом, сваркою або бійкою. Пор. Wand. I (Dreck 45, 60).

10. Г—о ми в с—цї гримит. (Наг.)

Се дїло мене зовсїм не обходить, я з ним не хочу мати нїчого спільного. Nexus idearum для мене неясний.

11. Г—ом на верха. (Наг.)

Scil. показав ся, виявив перед людьми свою домашню скандальну справу, показав себе підлим, безхарактерним.

12. Г—о смердит, а хлїб родит. (Снят.)

Відповів селянин міському посїпацї, який лаяв його: „Ty chłopie śmierdzisz gównem". Пор. Wand. I (Dreck 83).

13. Г—о снит ся — щастє буде. (Ком.) .. грошї будут. (Ком.)

Із народного сонника. Nexus idearum не зовсїм ясний; можливо, що людські екскременти своєю жовтою барвою в народній фантазії викликали представлене золота (у Поляків ozłocić уживає ся декуди в значінню закакати), а в дальшій лїнії гроший, і ще далї — щастя, яке в понятю бідного чоловіка нерозривно вяжеть ся з посїданем гроший.

14. Г—о хлопу не дзиґарок, коли не знає, котра година. (Кол.)

Найкраща річ у невідповідних руках тратить свою вартість.

15. За г—о сварка. (Льв.)

Знач. за дурницю, за якусь нїкчемну річ. Пор. Wand. I (Dreck 166).

16. З г—а бич робити. (Наг.)

Робити щось з невідповідного матеріялу або невідповідним способом.

17. Зїдж г—о, як тобі всьо єдно. (Наг.)

Говорять такому, що вдає байдужного і на всяку пропозицію відповідає: мінї всьо єдно.

18. Коло г—на ще й нас—но. (Снят.)

Говорять, коли при доконуваню якоїсь дрібної річи стрічають ся ще побічні великі перешкоди.

19. Моє г—но, най мінї смердит. (Наг.)

Знач. се моя домашня справа, хоч і прикра, а ти до неї не мішай ся. Відправа влазливому сплїткареви.

20. Мусиш кожде г—но обнюхати? (Цен.)

Докір такому, що любить устряти в усяку сварку, вмішати ся в чужі інтімні справи і звичайно наскакує при тім на неприємностя. Пор Wand. I (Dreck 117).

21. Най сї тебе твоє г—но держит! (Голоб.)

Іди від мене зі своєю поганою справою, зі своїми обмовами і т и.

22. На що г—но розбабруєш? (Наг.)

Пощо рушаєш сю немилу, погану справу?

23. Не руш г на, не буде смердїти. (Дрог.)

Не зачіпай ся з поганим, сварливим чоловіком, не заходи з ним нї в які зносини, бо вони напевно закінчать ся скандалом. Пор. Wand. I (Dreck 10, 30, 34).

24. Отто-с г—но розтолочив! (Голоб.)

Із за дрібної річи наробив богато сварки та лайки. Пор. Wand. I (Dreck 108).

25. По що тото г—но місити? (Наг.)

По що виволїкати погані справи, сплїтки або клевети? Вислов докору непоправному сплїтникови. Пор. Wand. I (Dreck 94).

26. Розвіз г—но на все село. (Голоб.)

Наробив скандалу, рознїс якусь погану, брехливу відомість.

27. Рубай тото г—но, щос під плотом лишив. (Наг.)

Відповів у сварцї чоловік другому, який грозив йому, що „я тебе сокиров порубаю“.

28. Своє г—но не смердит. (Наг.)

Погані та нужденні обставини, серед яких чоловік виріс, не сердять і не обурюють його, бо він привик до них. Пор. Wand. I (Dreck 28).

29. Ти мінї будеш г—ном кадити? (Туст.)

Окрик обуреня: будеш передавати менї клевети та брехнї на мене самого або на когось близького менї?

30. То г—а варто (Дрог.)

Се не варто нїчого, пусте дїло. Пор. Wand. I (Dreck 145).

31. То таке г—но, що лиш на лопату бери. (Цен.)

Про поганого, неморального чоловіка, з яким цурають ся водити компанїю.

32. То таке, як з г—а бич. (Нат.)

Се нездале нї до чого. Пор. висше ч. 15.

33. То щось г—ом смердит. (Дрог.)

Говорять про справу підозреної чистоти, яка грозить скандалом.

34. Що би то за г—но було, як би не смердїло? (Наг.)

Поганий, безхарактерний чоловік мусить все і всюди виявити погані прикмети свойого характеру. Пор. Wand. I (Dreck 58).

35. Як сї г—о снит, то то значит, що будут гроші. (Наг.)

Деталь із народного сонника: nexus idearum не досить ясний, пор. висше ч. 12.

36. Як снит ся гівно, чекай доброї пригоди. (Жидачів).

Nexus idearum посунений ще далї в напрямі абстрактности, як висше в ч. 12 і 34.

Г—оїд. 1. Г—ноїд, іззїв г—о на обід. (Яс. С.)

Лають скупаря, що себе й челядь годує всякою лободою або морить голодом.

2. З г—оїдом г—о знайди, тай тим сї з тобов не подїлит. (Цен.)
Такий захланний, усе сам із'їсть. Висьмівають скупаря.

Г—няк. 1. Г—няк як ся змеркат і як тепло, та бреньчит нїбы музыка: „Буду ся жениў! Буду ся жениў!“ А як мороз, то ся крые і кицкат ся та каже: „Зімно мі! Зімно мі!“ (Мо. ВЛ.)
Один із прикладів справдї поетичного погляду наших селян на природу, тоб то баченя у всьому людських почувань і людської вдачі.

Гідний. 1. Аби гідна, най би була й бідна. (Наг.)
Говорила мати до сина, що хотїв сватати бідну дївчину. Знач. щоб була слухняна, сумирна, робуча та здорова.

2. Аби ми то хтось гідний сказав! (Наг.)
Scil. то я би стерпів, послухав його. А то говорить хтось негідний, ледачий.

3. Гідний, поважний, а з носа капле. (Наг.)
Сьміють ся з недолїтка, молокососа, що хоче вдавати поважного чоловіка і пхає ся між старших.

4. Не все то гідне, що бідне. (Цен.)
Звичайно бідний чоловік бувае працьовитїйший та сумирнїйший від богатого, але часом бувае й навпаки: бідність деморалїзуе чоловіка.

5. Отто си гідний виріс! (Наг.)
Гідний тут у значіню великий, замашний, високий.

6. Та де я гідний робити! (Наг.)
Знач. я хорий або ще малий та безсильний.

7. Хоть бідне, але гідне. (Лучак.)
Гідне тут у значіню: чемне, що вміе добре поводити ся з людьми, шановне. Мова про людину, не вважаючи на рід середнїй, а властиво про якусь молоду людину або дитя.

8. Як би цне та гідне, то би так не говорило. (Наг.)
Про ледачу, зіпсовану, брехливу або сварливу людину. „Цне“ — з польського cny = чесний.

Гірканя. 1. Гирканю печи і крути і соли, все гирка буде. (Наг.)
Гіркання (гірчак) — рід гриба, якого задля його гіркости можна їсти хиба спікши, та викрутивши з нього гіркий сок, — тай то, розуміеть ся, може їсти його тілько дуже невибагливий рот. Приказкою характеризують лиху вдачу чоловіка, якого хоч бий, хоч по добру вчи, а він усе злий та лїнивий.

Гіркий. 1. В гіркий череп заплачеш. (Наг.)
Плакати в череп, мабуть неясна ремінїсценція давнього похоронного обряду, де покійникови в могилу давали обік инших дарів також маленькі посуди повні слїз (слїзниці). Гіркий череп тут мабуть маe значіне „похоронний“ по анальоґії до „горькая смерть“.

2. Гирке, гирке, коби іще таке. (Яс. С.) ...а здало би сї ще... (Наг.)
Говорять жартуючи про страву, що хоч була не дуже смачна, а про те її з'їли до решти.

3. Гирке як дрисен. (Наг.)
Дрисен, дуже звичайне зїлє, що росте на вохких місцях, по під плотами. Його листе, коли його розгризти, маe дуже гіркий смак.

4. Гірка година! (Берез.)
Окрик, як деінде: ой лишенько!
5. Гірка робота, солодка заплата. (Унят.)
Потїшають такого, хто жалуєть ся на важку працю. Гірка і солодка тут у значіню. прикра, приємна.
6. Гірка моя робота! (Наг.)
Говорить хорий, що ледво рушає ся, а мусить робити.
7. Гірке, аж у язик щипле. (Дрог.)
Говорять про щось дуже гірке та неприємне, про прикру новину, безличну клевету.
8. Гірке як полин. (Наг.)
Полин найчастїйше вважаєть ся сіноніомом гіркости, пор. далї Полин; Wand. I (Bitter 12); Adalb. Gorzki 3.
9. Гіркий сьвіт і квасний борщ! (Колом,)
Жартують, коли хтось без особливо важної причини нарікає на свою лиху долю.
10. Гіркий твій сьвіт. (Наг.)
Гірке, погане твоє житє. Вислов сшівчутя, коли хтось оповідає про своє бідоване.
11. З гірков бідов іду. (Наг.)
Говорить хорий, що ледво йде, з тяжким болем.
12. Не будь гірким, бо ті сплюют. (Наг.)
Знач. не будь прикрим у зносинах з людьми, бо тебе відцурають ся і знена-видять. Пор. Adalb. Gorzki 5; Сим. 582.
13. Хоць гіркого, аби много. (Наг.)
Говорить неперебирчивий робітник, якому байдуже, чи страва смачна, чи нї, аби лише богато.
14. Хто гіркого не кушав, тому й солодке не смакує. (Збар.)
Хто не зазнав прикрости в житю, той не вміє цінити й добра та приємности. Пор. Wand. I (Bitter 10); Brzoz. Gorycz 1; Adalb. Gorycz 1.
15. Що гірке, то не солодке. (Цен.)
Образово: що біда, то не гаразд, що прикрість, то не радість.

Гірко. 1. Будеш ти ще гірко покутувати. (Яс. С.)
Зазнаєш тяжкого лиха за якісь злі вчинки.
2. Гірко зароблю, солодко з'їм. (Ільк.) ...заробиш... з'їш. (Наг.)
Праця звичайно сполучена з прикростями, за те результат її приємний.
3. Гірко ми жити. (Наг.)
Знач. прикро, сутужно, в нуждї живу.
4. Гірко ми на язицї. (Цен.)
Оправдує ся чоловік, якому докоряють, що висловляєть ся про инших остро, з докорами; мовляв: сам я зазнав від них прикрости, маю певну причину до-коряти їм.
5. Кому на язицї гірко, той гірким плює. (Збар.)
У кого сердита, злобна вдача, той і инших ображує та обмовляє. Пор. Wand. I (Bitter 11).
6. Має бути гірко, най же буде як з перцем. (Гнїдк.)

Коли клопіт неминучий, то нехай уже буде такий, щоб було з чим побороти ся.

Гірший. 1. Аби Бог гиршим ніколи не карав. (Наг.)

Звичайно так або подібним описовим способом висловляє селянин, що йому добре поводить ся. Сказати категорично, що йому ведеть ся добре — не годить ся, се може бути провокацією „лихої години“ і стягти на чоловіка погіршене долї.

2. Аби гірше не було! (Наг.)

Відповідає чоловік на витальне запитане: як ся маєте?

3. Абож то я гірший як инший? (Цен.)

Протестує упосліджений чоловік проти свого упослідженя.

4. Гирше-м сї напудив, як було чого. (Наг.)

Говорить чоловік, що перелякав ся чогось без причини.

5. Гірше ми вже і з пеклї не буде. (Кол.)

Окрик розпуки чоловіка в тяжкій нуждї.

6. Гірше-смо перебули. (Цен.)

Знач. тепер усе таки йде до лїпшого.

7. Гірший домашний злодій, як чужий. (Берез.)

Бо домашнїй лїпше знає, де що в хатї сховано.

8. Гірший свій ворог, як чужий. (Кол.)

Свій ворог — ворог свояк, із близької рідні. Пор. вище Ворог ч. 29.

9. До гіршого привик, то вже й лїпшого не хоче. (Збар.)

Говорять про чоловіка прибитого нуждою, що стратив охоту до всякої зміни свого положеня, навіть хоч би вона йшла до лїпшого.

10. З гіршого на лїпше хто би не любив? (Кол.)

Scil. переходити.

11. На гирше му пішло. (Наг.)

Говорять про хорого, якого стан погіршив ся. Пор. Wand. IV (Schlimm 12).

12. Най буде й гірше, аби борше. (Дрог.)

Говорив старий кравець підганяючи своїх челядників до поспіху, мовляв: не дуже пильнуйте, али робота була зовсїм добра, коли-б тілько на час постачити. Прінціп, на якому основана вся галицька тзв. тандитна ремесницька робота.

13. Хоць гірше, аби інше. (Цен.)

Потребв зміни глубоко вкорінена в людськім орґанїзмі, от тим то чоловік раз-у-раз бажає зміни свого положеня, хоч нераз ся зміна й веде на гірше. Пор. Adalb. Zły 2; Wand. IV, (Schlimm 14).

14. Хто би собі гіршого хотїв? (Цен.)

Чоловік коли може вибирати, все бере таке, що на його думку лїпше для нього.

15. Що гірше, то не лїпше. (Наг.)

Чоловік усе має претензію, що вміє відріжнити добре від злого; треба тілько високого ступня етичного те фільозофічного самопізнаня, щоб він переконав ся, що ті його відріжненя наскрізь субєктивні і звичайно подіктовані дуже неглубокою мудрістю, а найчастїйше просто фізіольоґічними почутями приємности або неприємности.

Гість. 1. Ай мої гостеньки непрошені! (Наг.)

Говорила бабуся, коли до неї збігали ся цілі купи дітий. Пор. Wand. I (Gast 184).

2. А чи раді були гостям? (Гнїдк.)

Іронїзують над таким, якого зловлено на якійсь крадїжці в чужій коморі або в саду, і набито.

3. Були вже у нас такі гості, та сокирка пропала, (Дар.)

„Такі гості“ знач. злодії. Кплять із непрошеного, злодійкуватого гостя, приблуди.

4. В гостях добре, дома ще лїпше. (Карл.)

В гостях чоловік усе таки чує себе стїсненим, а дома нї. Пор. Дик. 276.

5. Витайте, гості! А що сте нам принесли? (Наг.)

Насьміх над непрошеними гістьми. Прошених гостий звичайно частують та обдаровують, а від непрошених ще жадають собі якогось датку. Пор. польське: Gość, który nic nie przyniesie, niech się przespi w polu, w lesie, Adalb. Gość 23.

6. Витайте, гості до нас! (Дрог.)

Формула привитаня, яку вимовляють господарі, коли хтось чужий входить у хату.

7. Витайте гості! Не маємо вам що дати. (Наг.)

Сьміють ся над непрошеними гістьми, над близькими а нелюбими, що приходять звичайно позичати щось.

8. Всї смо гості на божім сьвітї. (Наг.)

Знач. наше житє минуще, побудемо якийсь час і помремо. Пор. Wand. I (Gast 96).

9. Гість в дім, Бог з ним. (Залуче).

Scil. входить. Вислов давньої руської гостинности. Про неї див. Груш. Іст. Укр. I, 2 вид. 274; пор. Adalb. Gość 35; у старих Прусаків: Гостя посилають боги, пор. Wand. I (Gast 16).

10. Гість і риба до трьох день засмердит ся. (Гнїдк.)

Загально розповсюджене спостереженє, що гість, який занадто довго гостить, робить ся невигідним і прикрим. Пор Adalb. Gość 22; Wand. I (Gast 20, 50).

11. Гість лави не засидить, ліжка не залежить. (Ільк.)

Поговірка гостинного господаря, який припрошує любого гостя, щоб лишив ся на ніч.

12. Гість не єдно мусит вибачити. (Наг.)

Scil. коли у господаря не все так іде, як би йому бажало ся. Пор. Wand. I (Gast 53).

13. Гість непрошений не дуже буває тучений. (Ільк.)

Нелюбого гостя не добре й частують. Пор. Adalb. Gość 24.

14. Гість першого дня золото, другого срібло, третого мідь, а четвертого до дому їдь. (Ільк.)

З орієнтальним богацтвом деталїв висловлено ту саму думку, що вище ч. 10. Те саме Adalb. Gość 25; Wand. I (Gast 18); Дик. 286.

15. Гість приїде на хвилю, а видит на милю. (Дрог.)

В родинї й господарстві свого господаря добачить усї хиби і потім обмовляє. Пор. Adalb. Gość 33; Wand. I (Gast 45).

16. Гість у своїй хатї. (Наг.)

Говорять про такого члена родини, що рідко буває дома, ходить на заробітки або волочить ся без дїла.

17. Господи Боже, ци мав ти коли гостї? (Дрог.)

Окрик розпуки господаря, у якого гостї празникують за надто довго. Оповідають, що один піп діждавши ся повної хати гостий мусїв задля великої слоти гостити їх вілька день, і нарештї вийшовши на подвіре та піднявши руки до неба обернув ся до Пана Бога з отсим категоричним питанєм.

18. Гостем дома бувати. (Гнїдк.)

Про волоцюгу, що рідко буває дома. пор. висше ч. 16.

19. Гостї до нас! (Дрог.)

Говорять при входї гостя в хату, пор. висше ч. 6.

20. Гостї і риби до третього дня смердят. (Городен.)

Варіянт приповідки поданої висше ч. 10.

21. Гостї прийшли, а рижки ше ни вкисли. (Кольб.)

Добродушний насьміх господаря над самим собою, мовляв: не маю чим гостити гостий.

22. Гостї як-так гостили, а фірман і конї постили. (Тїсна).

Говорили фірмани, що випостили ся на гостинї в попа, де за них нїхто не дбав. Нїмець каже з такого приводу: Wer einen Gast liebt, futtert auch seinen Hund, Wand. I (Gast 146).

23. Дай Боже гостя в дім, то і я напю ся при нїм. (Ільк.)

Ощадний господар сам для себе не купував би горілки, а для гостя купить і частуючи його й сам напєть ся. Пор. Adalb. Gość 18; Hoc. 412.

24. Два рази з гостей рад: раз що приїхали, а раз що від'їхали. (Лучак.)

Говорив чоловік по від'їздї любих гастий, які одначе за час свого довшого побуту вспіли надокучити йому.

25. Добре в гостях бувати, але клопіт гостий приймати. (Терн.)

Отсей клопіт і змушує обмежувати чим риз більше давню гостинність.

26. І гостей жаль, і хлїба шкода. (Лучак.)

Характеризують гостелюбного, але при тім ощадного чоловіка. Пор. Дик. 286.

27. Лихий гість і ґосподаря з хати вижене. (Карл.)

Говорять образово про біду або судову екзекуцію, що вигонить чоловіка з хати. Пор. Wand. I (Gast 72).

28. Лїпший свій гість, як чужих шість. (Глещ.)

В часї празників (храмів) у селї амбіція кождого чільного господаря вимагає мати гостий, і для того кождий запрошує до себе чужосїльних знайомих або свояків, а не мати тодї у себе нїяких гостий уважаєть ся за нечесть, за знак що „люди минають“ таку хату.

29. Любиш в гостях бувати, любиж гостий приймати. (Вікно).

Говорять такому, що сам любить гостити ся у инших, але нерадо або рідко приймає гостий у себе дома.

30. Не біда, що гостий нема, сами сї погостимо. (Наг.)

Знач. те, що прилагодили для гостий, з'їмо та випемо самі.

31. Незваному гостю місце за дверми. (Ільк.)

Його не просять до хати; у Поляків його виносять з хати, пор. Adalb. Gość 12; Wand. I (Gast 5, 119—128, 135).

32. Не ладилисмо сї на такі гості. (Наг.)

Знач. не приготовили ся чим би приймати їх, — коли гості прибудуть несподївано, або коли се якісь надзвичайні гості, для яких господарі вважали би відповідною лїпшу гостину, нїж та, яку можуть дати їм у тій хвилї.

33. Не кождого в гості просят, а не єдного то й буком виносят. (Карл.)

Непочесного, нелюбого чоловіка не просять у гості, а пяниця, напасний і в гостинї зайде собі в таке, що його побють і виженуть. Перша половина сеї приказки пор. Wand. I (Gast 104).

34. Непрошений гість гірше Татарина. (Явор.)

Приходить не в пору і завдає господарям клопоту. Говорить звичайно чоловік, що несподївано приходить у дім знайомого. Пор. Adalb. Gość 31, 45.

35. Не то біда, що гостий нема, а то біда, що хлїба нема. (Наг.)

Говорить бідний чоловік, у якого празник минув без гостини.

36. О, рідкий гість! (Наг.) ...рідкі гості! (Наг.)

Таким окриком витають прихід чоловіка, що давно був у домі або взагалї рідко буває, хоч би прийшов і зовсїм не в гостину. Пор. Wand. I (Gast 30).

37. По гостьох хата пуста. (Наг.)

Бо все повиїдали та повипивали.

38. По гостях як по війні. (Лол.)

Усе в домі в безладї, а засоби випорожнені. Пор. Adalb. Gość 54.

39. Прийшов гість та на голу кість. (Ільк.)

Знач. нема чим прийняти його, перед ним були вже инші та повиїдали все. Пор. лат. Sero venientibus ossa, польське: Dla późnych gości zostają kości, Adalb. Gość 4.

40. Рідким гостям ноги попелом посипают. (Дрог.)

Чому властиво — невідомо. Зрештою того нїколи не роблять, а тілько говорять так жартом витаючи рідких гостий.

41. Рідкого гостя радо витают. (Збар.)

Бо не мав коли докучити своєю присутністю. Пор. Wand. I (Gast 30).

42. Таких гостий так і приймают. (Наг.)

Знач. пяниці та напасні люди і в гостинї зазнають нечести. Пор. Wand. I (Gast 192).

43. Такі гості най стоят на мості. (Голоб.)

Знач. най не заїжджають на подвірє, немилі гості.

44. То мінї гість: що си принїс, то їсть. (Яс. С.)

Приговорювала одна господиня, коли ми, молоді ученики, зайшовши в її дім принесли їй назбирані нами по дорозї в лїсї гриби, які вона зараз же й приговила нам на підвечірок.

45. То мінї гість, що сьиде тай їсть. (Наг.)

Знач. не робить нїякої церемонії, а задоволяєть ся тим, що його гостять.

46. Хто гостий не любит, най двері запирає. (Наг.)

Де заперті двері, туди гості не йдуть. Пор. Wand. I (Gast 151).

47. Чим хто має, тим гості приймає. (Кол.)

Бідний бідно, а богач богато. Пор. Adalb. Gość 3; Wand. I (Gast 3, 192).

48. Що ми за гості в великім пості! (Цен.)

В великім пості не відбувають ся нїякі празники анї гостини.

49. Який гість, така йому й честь. (Цен.) ...така гостина. (Наг.)

Коли сам собі і своїому господареви не зробить нечести, то й його шанують. Пор. Wand. I (Gast 157—160); Adalb. Gość 38.

Глава. 1. Склони главу на лаву і блюй під лаву. (Турильче)

Насьміхають ся з пяниці. Приказка взята з відомого пяницького канона „от Харка чтеніє", пор. Етн. 36.

Глаголати. 1. Глаголавшого три роки. (Наг.)

Сьміють ся з балакучого пустомелї. Фраза вихоплена з „Вірую", де текст „глаголавшаго пророки" народнїм нерозумінем перероблено на гл. три роки.

Глаголеніє. 1. Де велике глаголеніє, там мале спасеніє. (Наг.)

Глаголеніе — церемоніяльне, пишне балакане. Знач. де богато і пишного говорять, там мало добра, мало солїдного дїла. Пор. Hoc. 313; Kramb. 76; Wand. I (Gebet 72); (Lärm 7).

2. Много глаголенія, а мало спасенія. (Цен.)

Богато обіцянок, захвалювання якогось дїла, а мало з нього пожитку.

Глаголь. 1. Глаголь — з'їв миску дриголь. (Іваник.)

Мудроване до назви четвертої букви в азбуцї.

Гладити. 1. Гладити против серсти. (Дрог.) ...волоса. (Наг.)

Говорити або робити щось дуже немиле та прикре для когось. Порівнане взяте з кота, якого можна гладити тілько за шерстю, з який не любить, коли його гладити навпаки.

2. Не гладь мене, я й без того гладкий! (Цен.)

Відповідь облесному підхлїбникови, який силкуеть ся приподобати ся хвалячи свойого розмовника.

Гладкий. 1. Гладке личко товар з'їдає. (Печен.)

Гарна жінка видає звичайно богато на строї та на рїжні примхи.

2. Гладке не штука гладити. (Кол.)

Бо воно й без того гладке. Так само легке дїло не штука довести до путя, бо воно не стрічає нїяких перешкод. Пор. Wand. I (Glatt 3).

3. Гладкий на словах. (Наг.)

Проречистий, облесний, балакучий.

4. Гладкий, як би го корова облизала. (Дрог.)

Говорять про чепурного, з претензією одягненого парубка. У Нїмців: як коли-б його бугай облизав, Wand. I (Glatt 9, 12).

5. Гладкий як вилизаний. (Наг.)

Причепурив ся, носить ся чисто і з претензією на шик. Пор. Wand. I (Glatt 10).

6. Гладкий як люстро. (Наг.)

Про поверхню води або инших плинів. Пор. Wand. I (Glatt 11).

7. Гладкий як слиж. (Наг.)

Знач. верткий, зручний, що вміє видобути ся з прикрих обставин. У Нїмців гладкий як вугор, Wand. 1 (Glatt 8, 15).

8. Гладкий як слимак. (Наг.)

Знач. ситий, нагодований.

9. І на гладкій дорозї чоловік нераз ногу зломит. (Цен.)

Нещасте спіткає його иноді там, де зовсїм того не надїєть ся. Пор. Adalb. Droga 8.

10. На гладкій дорозї лихо мі спіткало. (Наг.)

Знач. несподївано, без нїякої причини з мого боку.

11. На гладкім не трудно поховзнути сї. (Ком.)

Серед чемних, укладних та облесних людий гровить нетямущому та наївному чоловікови неодна небезпека.

Гладко. 1. А то гладко бреше! (Наг.)

Не заикаючи ся, не тратячи концепту.

2. Гладко говорит. (Дрог.)

Плавно, переконуючо, приємно.

3. Гладко йде, як з маслом.

Знач. іде легко, без перешкоди, на користь повертаєть ся дїло. Пор. Adalb. Ісć 24.

4. Гладко му то пішло. (Наг.)

Знач. пішло без перешкоди, вигідно, корисно.

5. Гладко сї справив. (Наг.)

Знач. зручно, оминувши всякі перешкоди зробив якесь дїло.

6. Гладко, що лиш єйце коти. (Наг.)

Говорять про гладку, рівну дорогу. Пор. Adalb. Droga 2.

7. Гладко як на леду. (Наг.)

Про восковану підлогу або иншу подібну гладку площу. Пор. Adalb. Ісć 45.

8. Гладко, як по груді. (Наг.)

Іронїчно про якесь важке дїло, що стрічає богато перешкод

9. Гладко як по маслї. (Наг.)

Знач. легко, вигідно, без перешкод. Пор. Adalb. Ісć 24.

Гливи. 1. Гливи як решето. (Наг.)

Гливи — рід їдомих губ, ростуть корчами, які иноді доходять до значної величини.

2. Знайшла баба гливи, тай тоти погнили. (Доброст.)

Трафила ся комусь якась невелика радість, тай та показала ся злудною.

Гливкий. 1. Гливкий хлїб пирнїшший, бо довго в череві лежит. (Наг.)

Сьміють ся з господинї, якій удав ся гливкий, закальцьоватий хлїб.

2. Гливкий хлїб, що можна з нього коники лїпити. (Наг.)

Говорять про недопечений хлїб або зроблений із нечистої муки.

Гливко. 1. Сьмій сї, Гливку, дам ти сливку. (Кос.)

Гливко — прозвище якогось тумановатого чоловіка.

Глина. 1. Бог за глину, а я за калину. (Лучак.)

Сьміють ся з чоловіка, якому вмерла стара жінка, а він женить ся з молодою. Пор. Adalb. Glina 3.

2. Всї-смо з єдної глини. (Наг.)

Чи пани, чи прості люди. Пор. Wand. II (Lehm 1).

3. Глина, що хоць коники з неї ліпи! (Наг.)

Так характеризують селяни свій глинковатий ґрунт.

4. З глини хліба не спечеш. (Наг.)

Знач. треба над нею попрацювати, поки вродить хліб.

5. І ти не з ліпшої глини, як я. (Кол.)

Говорять до такого, що дує ся та гордує иншими.

6. На ґлинє не зґинє. (Мшан.)

Очевидно пародія польської приказки: Na glinie nie zginie. (Adalb. Glina 2). Так говорять про тих, що живуть на глинястому ґрунтї і про те не то що не гинуть, а помалу дорабляють ся добра.

7. Паде як глина. (Наг.)

Паде безвладно, про обезсиленого чоловіка.

8. Пішов глину їсти. (Наг.)

Знач. умер і похований. Пор. Wand. I (Erde 53).

9. Порпає сї чоловік у тій глинї, доки жиє, а як умре, то й його самого в нїй запорпають. (Наг.)

Рефлексії одного старого селянина при похоронї.

10. Такий єм як з глини злїплений. (Наг.)

Знач. слабий, отяжілий, перетомлений працею.

Глипнути. 1. Глипнув єдним оком. (Наг.) ...з під ока. (Наг.)

Зирнув бистро, неспостережено, підзорливо або сердито.

2. Глипнув тай відвернув сї. (Наг.)

Знач. розсердив ся, не хотїв дивити ся.

3. Лиш раз глипне, кожда до нього липне. (Наг.) На котру... (Яс. С.)

Говорили про сїльського Дон-Жуана, за яким пропадали всї дївчата.

4. Мінї досить раз глипнути. (Наг.)

Scil. щоб пізнати, як стоїть дїло.

5. На що глипне, то до него прилипне. (Луч.)

Говорять про злодія, що, як то кажуть, „краде в живі очи“.

Глиста. 1. Глиста ми сї всцьила. (Наг.)

Говорить чоловік, коли йому (звичайно з нагромадженя квасів у жолудку) зробить ся недобре і збираєть ся на блюване. В такім разї селяни заживають троха соли. Пор. Wand. V (Wurm 46).

2. Глисти му сї збурили. (Наг.)

Говорять про дитячу хоробу — різане в животї. Жартливо приписують тій самій причинї також у старших несподївану і нїчим не мотивовану зміну гумору, наглу сердитість та понурий настрій.

3. Глисти під горло підступают. (Наг.)

Говорять селяни, коли наслїдком довгого голодованя їх починає дусити в горлї, немов би з нутра підіймало ся щось до горла.

Глітно. 1. Глітно як у церкві на водосьвятію. (Наг.)

Говорять, коли в хатї назбирало ся богато людий.

Глота. 1. В глотї гірше чоловіка шукати, як у лїсї. (Кол.)

Бо в лїсї є стежки, а в стиску народа нїчого не видно.

2. В глоті як в окропі. (Наг.)
Все там рушаєть ся та мішаєть ся.

3. В глоті як у лїсї заблудити можна. (Дрог.)
В великім стиску народа кругозір кождого чоловіка дуже тїсний.

4. В глоті як у смолї. (Дрог.)
Чоловік не може рушати ся швидко і свобідно, бо на кождім кроці його спиняють инші.

5. Глота, аж сї голова крутит. (Дрог.)
В стиску чоловік сам не знає, куди повернути ся.

6. Глота коло миски, а робити нема кому. (Наг.)
Говорять про таку сїмю, де богато дїтий, а мало здібних до роботи.

7. Глота, що й не пропхати сї. (Наг.)
Тїсно в церкві або на ярмарцї.

8. Глота як на мразницького попа. (Наг.)
Мразниця — село біля Борислава, пов. Дрогобич, тепер славна копальня нафти. Люди давно визначали ся там лїнивством і нехітю до відвідуваня церкви, так що мразницький сьвященик звичайно правив богослуженє в мало що не пустій церкві. От тим то й тепер у випадках, де замісь сподіваної купи людий прибуло не богато, де чоловік має мало занятя, повторяють отсю іронїчну поговірку.

9. Де велика глота, там много болота. (Комар.)
Говорять про ярмарки та празники, але також образово: де в якомусь дїлї бере участь богато людий, там не обійдеть ся без сварок та поговору.

10. Така глота, що нїкуди иглї упасти. (Наг.) ...що як би з верха иглу верг, то би на землю не впала. (Наг.)
Характеризують велику тїсноту, прим. у церкві, в коршмі або на ярмарцї.

Глубина. 1. То глубина премудрости. (Дрог.)
Жартують із такого, що видає себе дуже вченим і премудрим, і в розмові любить або мовчати, або говорити щось темне та незрозуміле.

Глубінь. 1. Глубінь, аж сї голова крутит. (Наг.)
Scil. коли зазирнути. Мова про криницю або яку иншу пропасть.

2. Глубінь, що й дна нема. (Наг.)
Характеризують велику глубінь, яку тяжко зміряти. Пор. висше Вода 113.

Глубокий. 1. Глубока вода — видима смерть. (Наг.)
Бо чоловік кождої хвилї може втопити ся.

2. Глубока вода тихо плине. (Наг.)
Говорять про розумного, статочного чоловіка, який робить надумавши ся, не балакає богато. Пор. Wand. IV (Wasser 335).

3. З глубокої кирниці студена вода. (Наг.)
Так і від розумного, статочного чоловіка розумна та корисна порада.

4. На глубокім не штука втонути. (Голоб.)
Scil. а ось попробуй на мілкім. Жартують, коли хтось дивуєть ся, що сей або той утопив ся.

5. Не пхай сї на глубоке! (Наг.)
Образово: не заходи в великі інтереси, не бери ся до великих спекуляцій, бо набереш ся шкоди.

6. То не глубокий чоловік. (Збар.)
Знач. не дуже розумний, не характерний.
7. У нього глубокі кишені, є куди сьигати. (Наг.)
Знач. чоловік богатий, грошовитий.
8. Чим гліба вода, тим більша риба. (Жабє).
Образово: чим більше місто, тим більші пани, висші суди в нім. Пор. висше Вода 16.

Глубоко. 1. Він глубоко вчений. (Дрог.)
Знає богато і думає мудро.
2. Гліboко на три Гуцули. (Жабє).
Гуцул тут у значіню чоловік, муж, якого ріст був колись одиницею міри, пор. далї ч. 7.
3. Гліboко — по локоть запхав, тай ще дна нема. (Берез.)
Сьміють ся з такого, що боїть ся зовсім неглубокої води або якогось зовсім не важкого дїла. Порівнане взято з міряня ями або печери, якої глубокість пробували рукою.
4. Глубоко, аж бульки стают. (Наг.)
Глубокість незнайомої води пробують кидаючи в неї великий камінь. Коли вода булькоче глухо і бульки виходять досить пізно по вкиненю каменя, то се знак, що вода дуже глубока.
5. Глубоко — жьибі по око. (Наг.) ...по жабяче... (Ком.) Так ...що жабі... (Лучак.)
Жартують із дуже мілкої води, особливо коли хтось і там боїть ся натрафити на глибоке місце. Пор. Adalb. Woda 57.
6. Глубоко заліз, тьижко вилїзти. (Наг.)
Заплутав ся в якесь дїло і не може вибрати ся з нього.
7. Глубоко на пять хлопа. (Наг.)
Міряне на „хлопи“ як сіноним сяжнів — слїд прадавнього культурного стану, коли чоловік у буквальнім значіню був мірою всього, отже його ріст, крок, пядь, палець, локоть були одиницями міри.
8. Глубоко, що як би чоловік упав, то би й кістки цїлі не долетїли. (Наг.)
Так характеризують велику глубінь криниці, яру або иншої якої западнї.
9. Не глубоко сьижень землї, а до страшного суду не вилїзе. (Яс. С.)
Говорять про покійника та його гріб.

Глузд. 1. Бодай ти глузду не стало! (Вікно).
Прокляте: щоб ти вдурів, сказив ся.
2. Він із глузду з'їхав. (Терноп.) ...зсунув ся. (Вікно).
Знач. одурів, стратив розум.
3. Всї глузди розгубив. (Терн.)
Говорять про розсіяного, безтямного чоловіка. Глузди уявлено тут як якісь зверхнї річи, які можна розгубити по дорозї.
4. З глуздами чоловік. (Збар.)
Розумний, з застановою.
5. Кому не стане глузду, той міняє добро за нужду. (Збар.)

Говорять про чоловіва, що самохіть ускочив у якусь погану історію, напитав собі біди.

6. Треба всї глузди в голові мати. (Цен.)

Треба бути розумним, уважним, обережним, scil. бо дїло важне.

7. У нього нема доброго глузду в голові. (Наг.)

Він невторопний, неталановитий, непамятущий.

8. Ци глузду в голові не маєш? (Наг.)

Окрик обуреня на якийсь безтямний учинок: чи ти розуму збув ся?

9. Ци ти й тілько глузду не стало?

Scil. щоб се зрозуміти або затямити. Докоряють нетямучому та невторопному.

10. Ще мі з глузду не вибило. (Наг.)

Знач. ще я не здрурів, не стратив розум у лихих пригодах.

11. Щем прецінь при всїх глуздах. (Наг.)

Оправдує ся чоловік, коли йому кажуть, що зробив дурницю.

Глум. 1. Всьо пішло на глум. (Дрог.)

Знач. пішло в нївеч, розтрачено, змарновано.

2. На глум го підньили. (Цен.) ...взьили. (Кол.)

Насьміхають ся над ним, кепкують.

3. Сказано на глум, а ти бери на ум. (Гнїдк.)

Глум тут у значіню: на жарт. З усього, що скажуть люди, особливо старші та досьвідні, хоч би тілько жартом, повинен молодий чоловік брати собі науку та збогачувати своє знане. Пор. Сим. 642.

Глупий. 1. Глупа, глупа, нїґдзе́ не бувала, нїцо́ не відала. (Дуліби).

Передразнено говорене старої попадї, що навчала свою доньку, силкуючи ся говорити по польськи.

2. Глупий, глупий, а горне до купи. (Голоб.)

Знач. не зовсїм таки глупий. Горне до купи — дбає за свій дім, за свою родину.

3. Глупий як ожіг. (Кол.)

Се вже верх глупоти — дати себе пхати в огонь і терпіти для чужої вигоди.

4. Глупий як стовп. (Наг.) ...як пень. (Наг.)

Порівнане кладе вагу головно на нерухливість та апатію глупого чоловіка. Пор. Adalb. Głupi 76.

5. Глупому все глупства в голові. (Наг.)

Він тим і глупий, що не вміє подумати нї про що поважне.

6. Глупому всьо байдуже. (Наг.) ...байка. (Дрог.)

В протиставленю до байдужости та апатії глупого селяни й називають талановитого та розумного „цїкавим“. Пор. Adalb. Głupi 197.

7. З глупим говорити, треба сї вперед гороху наїсти. (Наг.)

Потратиш богато сили, заки витолкуєш йому що будь.

8. З глупим нї в кут, нї в двері. (Наг.)

Бо він усюди завадить. Знач. годї з ним що порадити, знайти йому відповідне місце. Пор. Adalb. Głupi 188.

9. З глупим порада, як з пацьитом розмова. (Наг.)

Знач. безплодна і сьмішна страта часу. Пор. Adalb. Głupi 203.

10. Знайде сї глупий, що й тото купит. (Дрог.)

Говорить купець, коли йому докоряють, що продає лихий товар.

11. На глупих Пан Біг ласкав. (Дрог.)

В гумористичнім протиставленю до мудрих, які й самі дадуть собі раду. Пор. Adalb. Głupi 39.

12. На глупих сьвіт стоjит. (Дрог.)

Бо їх більше як розумних, тай звичайно вони працюють і бідують, а розумні користають з їх праці. Так поясняв сю приказку старий міщанин Деревак.

13. На глупих усе врожай. (Дрог.)

Бо їх родить ся все далеко більше, як розумних та талановитих.

14. На глупого трафило. (Наг.)

Знач. мудрий був би інакше поступив.

15. Ти глупий х—ю! (Яс. С.)

Лають непорадного, невторопного або лїнивого.

16. Ти глупому своє, а він тобі своє. (Дрог.)

Знач. не переконаєш, не намовиш його, бо він не зрозуміє тебе.

17. То ще глупе калатало. (Дрог.)

Про дурного а балакучого чоловіка.

18. То ще глупе тельи! (Наг.)

Лають невторопну дитину. Пор. Adalb. Głupi 62.

19. То ще глупий розум! (Наг.)

Знач. то ще дурень — гумористичний плеоназм, бож глупота — заперечене розуму.

20. Як би був глупий, то би носив з купи. (Голоб.)

Марнотратство, гайноване надбаного добра селяни вважають знаком найбільшої глупоти.

Глупо. 1. Глупо сї стало. (Дрог.)

Зроблено дурницю, сього не слїд було робити.

Глупство. 1. Всьо глупство перед Паном Богом. (Дрог.)

Знач. усї людські заходи, пляни та турботи — марниця перед Богом.

2. Що ти мінї глупства говориш! (Наг.)

„Глупства“ мають також спеціяльне значінє непристійних, сороміцьких висловів.

Глухий. 1. Бодай єс у глуху хоробу впав! (Наг.)

Прокляте такому, що не хоче слухати якоїсь мови і затикає вуха. Глуха хороба або глуханя — тиф.

2. В глухий кут упасти. (Стрий).

Говорять про жінку, що злягла.

3. Глухий зачув, а нїмий крикнув. (Цен.)

Відси й пішла якась недоріка поголоска.

4. Глухий каже: „Слухайте, щось трісло!“ А слїпий: „Дивіт сї, то розбійники“. А безногий: „Тїкаймо!“ А голий: „Бо нас обідрут“. (Голг.)

Характеристика немотивованого перестраху, який иноді обхоплює народнї маси і якого жерела звичайно зовсїм несуразні.

5. Глухий на тото вухо. (Цен.)

Знач. не хоче слухати якоїсь річи. Пор. Нос. 353.

6. Глухий не дочує, то змислит. (Мінч.)

Докоряють такому, хоч і не глухому, що не дочувши добре оповіданого, перекрутив його та додав дещо зі своєї фантазії. Пор. Brzoz. Głuchy 1; Нос. 282.

7. Глухий що не дочує, то вигадає. (Ільк.) ...доложит. (Наг.) ...вимислит. (Петр.)

Значінє таке як і висше ч. 6, а також Zátur. VI, 192; Гильф. 8; Дик. 1369.

8. Глухий, що хоць го в писок бий. (Бор.)

Scil. то не почує, хоча тут дотеп оснований на подвійнім значіню слова „чути“ — hören і fühlen. Звісно, біль від удару він почує дуже добре.

9. Глухий, що хоць му з гармати стрільий над вухом, то не вчує. (Наг.)

Характеризують сильну глухоту.

10. Глухий як бє, то мацає, доки дихає, і як чує, жи ни дихає, тогди пиристає бити. (Пужн.)

Глухий, як відомо, кермуєть ся переважно дотиком, — відси й іде отсе спостереженє. Пор. Етн. Зб. VI, 48.

11. Глухий як пень. (Наг.) ...як стовп. (Наг.)

Характеризують сильну глухоту. Пор. Adalb. Głuchy 6; Čelak. 597; Zátur. VI, 197.

12. Глухого і нїмого справи не допитаєш ся. (Ільк.)

Оба хоч бачуть, але не вміють сказати як слїд. Пор. Wand. IV (Tauber 12).

13. Глухого питай ся, а він Богу молить ся. (Ільк.)

На якімось одиничнім фактї оперта характеристика непорозуміня між питаючим і глухим.

14. Глухому два рази кажи. (Голоб.) ...тай то не чує. (Цен.)

Сьміють ся з такого, хто иноді з неуваги не дочув якогось слова і просить сказати ще раз. Пор. Adalb. Głuchy 3; Brzoz. Głuchy 6.

15. Глухому до вуха шептати. (Кол.)

Значить робити даремну, безцїльну роботу. Пор. Wand. IV (Tauber 19, 29).

16. Глухому пісню співати. (Ільк.)

Значить робити щось абсурдне, безцїльне і непотрібне. Пор. Adalb. Głuchy 4; Wand. IV (Tauber 24).

17. Добре глухому: не скаже нїкому. (Ільк.) ...другóму. (Льв.)

Звісно, тому лише не може бути сплїткарем, бо сам не чує нїчого. Пор. Adalb. Głuchy 13 (стор. 678).

18. Зайшов у глуху вулицю. (Дрог.)

Вдав ся в неприємне дїло, з якого годї випутати ся.

19. З глухим до ради. (Кол.)

Характеризують усяке недоріке, безцїльне починанє. Поляк каже: Trudno głuchemu radzić, Adalb. Głuchy 14; Zátur. IV, 152; Wand. IV (Tauber 12).

20. І глухий би почув. (Кол.)

Говорять про дуже голосний крик, стук і т. п. Пор. Wand. IV (Tauber 27).

21. Мовчи, глуха, менше гріха! (Лучак.)

Бо не дочувши гаразд перекрутиш те, що до тебе говорять.

22. На глухий конець вийшов. (Кол.)

Опинив ся в безвихіднім положеню, не знає що з собою робити.

23. Не так глухий, як му заступило. (Кол.)

Говорять про такого, що прикидаєть ся глухим, аби не чути якоїсь неприємної для нього розмови. Пор. латинське Deterior surdus eo nullus, qui renuit audire, і анальогічні Wand. IV (Tauber 10).

24. Скажи глухому, не скаже нїкому. (Цен.)

Відповідь на те, коли хтось хоче другому сказати щось під секретом і просить не говорити сього нїкому далї. Пор. Adalb. Głuchy 13.

25. То так як до глухого говорити. (Наг.)

Говорять про неслухняного, упертого чоловіка. Пор. Adalb. Głuchy 10; Wand. IV (Tauber 22).

26. Щем Богу дьикувати не глухий, що так до мене кричиш. (Наг.)

Огризаєть ся чоловік, до якого хтось крикнув голосно, прим. у пересердю.

27. Що глухому великодний дзвін?

Очевидно нїщо, бо він його не чує. Нїмець каже подібно: Was nützt dem Tauben die Nachtigall? Wand. IV (Tauber 13).

Глухман. 1. Ти глу́хмане собачий! (Наг.)

Лають глухого — звісно, не зовсїм глухого, а такого, що дещо троха чує.

Глухо. 1. Глухо по нїм. (Наг.)

Знач. пропав десь, не приходить від нього нїяка чутка.

2. Якось о тім глухо. (Наг.)

Знач. не чути про се.

Глядати. 1. Глядає вчорашного дне. (Лім.)

Про такого, що шукає чогось невідомо де загубленого. Пор. Wand. IV (Suchen 50, 57, 58).

2. Глядає другої голови. (Лім.)

Знач. шукає якоїсь зайвої річи, чогось такого, що не загубив.

3. Глядає, сам не знає чого. (Дид.)

Про забудька, розтрїпаного чоловіка, що шукає а сам не знає чого.

4. Глядає того, чого не загубив. (Лім.)

Говорять про злодія, який нишпорить по чужих хатах.

5. Гля́дати масности до тлустости. (Мшан.)

Шукати соли до омасти. Се нїби загадка, але уживає ся звичайно в жартливій мові.

6. Чого хто глядає, то собі найде. (Дид.)

Звичайно говорять у злім значіню, про напасного чололовіка, який збиткував инших, поки нарештї не наскочив на такого, що дав ся йому в знаки. Пор. Čelak. 124; Wand. IV (Suchen 38—42).

Глядїти. 1. Гляди, не гляди, не минеш біди. (Топільн.)

Фаталїстичний погляд: своя пайка біди призначнна кождому і він нїяк не мине її. Пор. цитовані в Слові о полку Игореві Боянові слова: Ни хитру, ни горазду, ни птичью горазду суда божія не минути.

2. Гляди себе, буде з тебе! (Тер.)

Гляди в значіню пильнуй, бережи. Знач. пильнуй себе і свойого дїла, то вже буде тобі досить заслуги. Пор. Wand. I (Acht 13).

3. Сюди туди гляди, щоби-с не виглядів біди. (Комар.)

Знач. озирай ся пильно на всї боки, щоб не наскочив на яке лихо.

Глянути. 1. Глянь Боже з неба, що мінї треба! (Цен.)

Молив ся чоловік притиснений від разу ріжними потребами.

2. Глянь, Боже, тай відверни ся! (Лім.)

Scil. бо тут робить ся щось погане та грішне.

3. Глянь на себе, буде з тебе. (Ільк.)

Придиви ся сам собі, scil. який ти поганий, сьмішний, непочесний, то вся твоя зарозумілість та пиха пропаде. Пор. висше Глядїти 2.

4. На що гляне, все погане. (Цен.)

Говорять про зарозумілого, вередливого або сквашеного, якому скрізь недогода і якому все видаєть ся поганим.

5. Як гляне, аж молоко кисне. (Вікно).

Про сердитий, непривітний зір.

6. Як гляне, аж трава вяне. (Лім.)

Говорять про злого, завидющого чоловіка. Мабуть слїд вірування в спеціяльні урочні очи, від яких мерли люди і процадало все живе довкола.

Гнат. 1. Гнат вс—в сї в плат, поставив у кут тай каже: Най мінї стоїт тут; як буду йти в поле, буду мати готове. (Іваник.)

Оттаке вичитують дразнячи хлопця на імя Гнат.

2. Гнате, а любиш мохнате? (Наг.)

Дразнять парубка на імя Гнат. Мохнате — образово: забава з дівчатами.

3. Гнате, г—о вам нате! (Наг.)

Мудроване, обернене до хлопця на імя Гнат.

4. І Гнат не брат, як біда прикрутит. (Кол.)

Знач, відрече ся, не заступить.

Гнати. 1. Вгнав єм сї в довги. (Наг.)

Наробив довгів не розміркувавши добре, чи буде звідки заплатити їх.

2. Гнав на штирох коньох. (Наг.)

Біг швидко, дув ся, пишав ся. Пор. Wand. III (Rennen 23).

3. Гнала би сї за тобов лиха долї! (Наг.)

Щоб ти боров ся зі злиднями і не міг уникнути їх. Прокляте, коли хтось женеть ся за иншим, грозячи йому бійкою.

4. Гнало би ти по під груди! (Наг.)

Прокляте: щоб тебе кололо по під груди, щоб тобі пухло черево.

5. Жене го в гору. (Наг.)

Говорять зі спеціяльним значінем про хорого або трупа: він пухне сильно, тїло надуваєть ся.

6. Жене як вітер. (Наг.)

Біжить швидко.

7. Жене як гайдзибан. (Сор.)

Говорять про швидкий рух, не конче про їзду.

8. Жени до сто вітрів! (Наг.)

Забирай ся, втїкай, щезай!

9. Жени, не жени, не піду до церкви. А хоть піду, то не кльикну́, а хоть кльикну́, то не шепну́, а хоть шепну́, то й то не буде Богу приємно. (Цен.)

Жартують із такого, що не хоче робити того, що йому велять, а коли нарешті й робить, то не так як слід. Образ узятий із давної давнини, коли людий треба ще було силою гонити до церкви.

10. Женут людських дітий як худобу на заріз. (Наг.)

Говорять про вояків, яких гонять на війну.

11. Женут як худобу. (Наг.) ...як иміньи. (Наг.)

Женуть безладно, без опору — про безтямних людий, яких хтось загонить у біду. Пор. Adalb. Gnać 1.

Гнида. 1. Віджили му в ср—ї гниди. (Наг.)

Згірдно: вже отямив ся з біди, троха видужав після хороби, доробив ся дечого. Пор. вище Вош 9.

2. Гірше докучит гнида, як вош. (Кол.)

Малий, непоказний ворог нераз гірше докучить, як явний. Пор. Adalb Gnida 1; Wand. III (Nisse 1).

3. Їли, їли вуши, а тепер гниди. (Наг.)

Говорять, коли після одних ворогів до чоловіка пристають другі, менше важні.

4. Не велика гнида, а про то огида. (Цен.)

Говорять про якесь дрібне а непутяще діло, про сором, якого чоловік набрав ся з малої причини.

5. То ще така гнида, що не кусає, а свербит. (Дрог.)

Говорять про нелюбого чоловіка, що нїби то й не шкодить, а вже своєю присутністю вносить несмак у товариство.

Гнилий. 1. Від єдного гнилого ябка й друге сї загниє. (Ком.)

Знач. від одного злого, лїнивого чоловіка попсують ся й инші, ті що входять з ним у безпосередну стичність.

2. Гнилий, що й з місцьи не рушит сї. (Наг.)

Говорять згірдно про лїнивого чоловіка.

3. Гнилий, що й місцьи цїлого нема. (Наг.)

Говорять про тяжко хорого, струповатого чоловіка.

Гнилиця. 1. Влежьив сї на гнилицю. (Наг.)

Говорять про лїнивого лежибока, що з лїнивства занедужав.

2. На гнилиці вас не відложу. (Наг.)

Говорить батько до дітий нагоняючи їх до роботи.

3. Ти гнилице встань, бо си боки відлежиш. (Наг.)

Корняють лїнивого чоловіка.

Гнити. 1. А гнив би-с живий! (Наг.)

Проклятє. Коли чоловік гниє за житя, то се вважають великою карою божою, за якісь страшні гріхи.

2. Гниє в нїм утроба. (Наг.)

Він марнїє, нидїє, але також не має гумору, охоти до праці.

3. Кому гнити, а кому жити. (Цен.)

Говорять про війну, в якій важить ся кождому смерть або житє.

4. Раз ми в земли гнити! (Наг.)

Вислов резиґнації та рішучости, знач. раз менї вмирати, чи тепер чи коли будь.

Гнїв. 1. В гнївї чоловік сам не знає що робит. (Наг.) ...сам себе не тямит. (Крех.)

Тратить застанову і панованє над собою. Пор. Wand. V (Zorn 85).

2. Гнїв без сили — в бік колька. (Гнїдк.)

Знач. його вістрє обертаєть ся против самого того, хто гнїваєть ся, йому найгірше допікає. Пор. Adalb. Gniew 2—5; Нїмець каже, що безсильний гнїв — готовий позаушник, Wand. V (Zorn 99).

3. Гнїв кров псує. (Дрог.)

Уговкують сердитого. Пор. Wand. V (Zorn 180).

4. Гнїв сили додає. (Кол.)

В гнївї чоловік хапає ся без тями за таке дїло, до якого-б не брав ся на холодно. Пор. Adalb. Gniew 6.

5. Гнїв слїпий дорадник. (Льв.)

У гнївї чоловік робить без відповідної застанови. Пор. Muka. 1107; Adalb. Gniew 17; Wand. V (Zorn 42, 156); Čelak. 113.

6. Гнївї сї не бою, о ласку не стою. (Дрог.)

Говорить чоловік, що чує себе безпечним супроти сердитого. Пор. Adalb. Gniew 13; Wand. V (Zürnen 8).

7. На гнїв не заперти й хлїв. (Ільк.) ...заперти... (Петр.)

Знач. він вибухне, виявить себе в усяку пору, чоловік не може запанувати над собою, аби не гнївав ся. Пор. Adalb. Gniew 23.

8. На гнїв нема лїків. (Ільк.)

Коли чоловік загнїваєть ся, то не лишаєть ся нїчого, як дати йому пересердити ся і вступити ся йому з очий. Пор. Adalb. Gniew 22; Wand. V (Zorn 73).

9. Най го гнїв мине. (Наг.)

Scil. пережди, аж пересердить ся.

10. Не в гнїв вам кажучи. (Наг.)

Формула перепрошеня, якою попереджають якесь прикре для слухача речене.

11. Не доводи мнї до гнївy! (Наг.)

Окрик сердитого чоловіка до противника.

12. Нї в гнївy, нї в ласцї. (Наг.)

Scil. живемо. Говорять про себе сусїди, що часто сварять ся з собою і часто перепрошують ся.

13. По гнївy перепросини. (Наг.)

Перепросини звичайно відбувають ся з рїжними церемонїями, а що найважнїйше, з почастунком, і являють ся свого рода відплатою за прикрости, які завдали собі перед тим обі загнївані сторони.

14. По гнївy пізний жаль. (Кол.)

Чоловік у гнївy наробить такого, чого потім даремно жалує. Пор. Čelak. 113; Wand. V (Zorn 71).

15. Тим гнївом був бис три дни ситий. (Наг.)

Виходило би, що гнїв випорожнює жолудок. В усякім разї уявляють собі, що гнїв вичерпує сили чоловіка.

16. Ти свій гнів запри в хлів. (Дрог.)
Не маєш чого гнівати ся, мені байдуже про твій гнів.

17. Що ми з гніву приросте? (Наг.)
Говорить спокійний чоловік, який не любить за що будь гнівати ся. Пор. Adalb. Gniewać się 2.

18. Як би не гнів, то би й перепросин не було. (Голоб.)
Говорять учасники перепросин, які користають із тої веселої нагоди.

Гнівати ся. 1. Ану вгнівай сї та перестань їсти! (Наг.)
Говорять дітям, що вередують підчас обіду. Пор. вище Вперти ся 3.

2. Гнівав бис сї на свою сорочку! (Наг.)
Проклятє. Щоб ти відцурав ся того, що тобі найблизше.

3. Гнівається сї — треба би червоної шьипки, аби го перепросити. (Наг.)
Між церемоніями перепросин мабуть відгравала колись ролю червона шапка, якою треба було кланяти ся до землї. Тепер сеї поговірки уживають лише жартом, кпячи собі з того, хто гнівається без причини.

4. Не гнівай сї, бо сї тебе тут нїхто не бойит. (Наг.)
Знач. твій гнів не зробить нїякого ефекту.

5. Не гнівай сї тай не перепрашьий. (Наг.)
Знач. веди себе спокійно та статочно. Пор. Adalb. Gniewać się 7.

6. Хто сї гнівається, тому ніс утнут. (Дрог.)
Говорять малим дітям, які люблять чого будь розсердити ся. Натяк на звісну казку про попа й його наймита, пор. Етн. Зб. VIII, 47, 58

Гнівити. 1. Не гнївн Бога! Гнїдк.)
Остерігають чоловіка, що жалуєть ся на свою біду, хоч йому ще не дуже зле поводить ся.

2. Нема що Бога гнівити. (Наг.)
Знач. нема чого нарікати, ведеть ся не зле.

Гнївний. 1. Гнївний, аж му з носа капає. (Наг.)
Кпять із сердитого а безсильного.

2. Гнївний, що аж зубами скрегоче. (Цен.)
Говорять про дуже сердитого чоловіка. Пор. Adalb. Gniewać się 4.

3. Гнївний, що анї сї в той бік не подивит. (Наг.)
Про чоловіка, що розсердивши ся порвав з другим усякі товариські вносини.

Гнївник. 1. То мій гнївник. (Наг.)
Я з ним живу в гнїві. Такі гнївники при стрічі не витають ся і не бувають разом у одній хатї в гостинї; де пішов один, туди не йде другий.

Гнїздити ся. 1. Гнїздит сї, як курка на єйцьох. (Наг.)
Говорять про такого, що сїдаючи не може прибрати собі місця, сидить неспокійно.

2. Гнїздит сї як чайка на болотї. (Наг.)
Живе в невигіднім, неприступнім місці, бідує.

Гнїздо. 1. Бодай то кождий своє гнїздо мав! (Берез.)
Жалував ся комірник, якому надокучило жити по чужих хатах. Пор. Wand. III (Nest 71).

2. Вже й гнїздо застило. (Кол.)

Scil. пташки вилетїли. Коли когось шукано, а він утїк заздалегідь із певного місця, де його надїяли ся захопити. Пор. Wand. III (Nest 50, 51, 54).

3. В своє гніздо не каляй. (Лім.)

Свойого роду, своїх найближших не обмовляй. Пор. Wand. III (Nest 26, 40—43); Adalb. Gniazdo 3.

4. В чужім гніздї не решети сї. (Дрог.)

В чужім домі не вередуй.

5. Доброго гнїзда добрі птахи. (Наг.)

З доброго роду, доброго виховання, то й дїти добрі. Пор. Adalb. Gniazdo 1; Čelak. 405; Wand. III (Nest 15).

6. Єден гніздо знайде, другий птахи вибере. (Дрог.)

Один піддасть думку, виробить пляч, а другий скористає з нього. Пор. Čelak. 220; Wand. III (Nest 8).

7. Зарив сї в своїм гніздї, що й на сьвіт не визирає. (Наг.)

Говорять про відлюдка, що безвихідно живе в своїй хатї і уникає людського товариства. Пор. Wand. III (Nest 60).

8. І найменший пташок свого гнїзда боронит. (Наг.)

Так само й чоловік хоч і найбіднїйший, боронить свого домашнього огнища.

9. Кождому своє гніздо миле. (Наг.)

Свій дім, своє село, свій рід. Пор. Adalb. Gniazdo 2.

10. На гніздї го вхопили. (Наг.)

Знач. у хатї, в постелї — коли говорять про якогось утїкача, що довгий час ховав ся і не можна було його віднайти.

11. По гніздї пізнати, який птах у нїм виводит сї. (Дрог.)

По урядженю дому, по способі веденя господарства можна пізнати характер чоловіка. Пор. Wand. III (Nest 16).

12. Свого гнїзда не цурай сї. (Наг.)

Знач. свого роду, походженя, свого села.

13. Своє гніздо найтеплїйше. (Кол.)

Образово: своя хата найвигіднїйша. Пор. Wand. III (Nest 1, 10).

14. То вже такого гнїзда потьи. (Наг.)

Знач. се чоловік такого (поганого, злодїйкуватого) роду. Пор. Wand. III (Nest 13).

15. То собі тепле гніздо звили. (Льв.)

Про богачів, що живуть вигідно. Пор. Wand. III (Nest 58).

16. Яке гніздо, такі й потьита. (Наг.)

Який рід, яке вихованє, такі й дїти. Пор. Wand. III (Nest 47).

Гній. 1. А встань но ти, гною! (Наг.)

Корняють лїнивого, такого, що довго спить.

2. Без гною нераз поле вродит, а без ласки божої нїколи. (Наг.)

Мітикують нераз селяни старого поколїня. Нїмець каже навпаки: Mist tut mehr Wunder, als die Heiligen, Wand. III (Mist 37, пор. надто 6, 55).

3. В гнойй бис сї парив!

Прокляте: щоб ти валяв ся в гною, опущений усїма.

4. Від гною сім день руки не вмивав. (Голг.)

Говорять про такого, що має руки дуже брудні, порепані.

5. Гній лежит, а Бог долю держит. (Гнїдк.)

Гній тут у значіню лїнивого, непорадного, ледачого чоловіка, якому нераз у житю щастить ся. Стилїзація проповідки натякає на звісну леґенду про те, як Христос, бачучи лїнивого неробу, що лежав під грушею і ждав, аж йому грушка впаде сама в рот, судив йому роботящу та слухняну дївчину за жінку, пор. Ет. Зб. XIII, ч. 108.

6. Гній невивезений. (Гнїдк.)

З докором говорять про лїнивого, непорадного чоловіка.

7. Де гною лопатка, там хлїба букатка. (Зазул.)

Погноєне поле лїпше родить. Буката, букатка — з румунського шматок, властиво стілько, скілько раз до рота вкусити, від bocca — рот.

8. До гною не треба строю. (Наг.)

Щоб порати ся біля гною, не треба пишної, празничної одежі. Нїмець каже: Groben Mist fegt man mit groben Besen, Wand. III (Mist 21).

9. З гною-м го витьиг. (Наг.)

Знач. видобув із бруду, вивів із бідности та занедбаня.

10. З того й гною доброго не буде. (Наг.)

Се зовсїм нї до чого не здале. Пор. Wand. III (Mist 65, 67).

11. І ми не на гною шлюб брали. (Цен.)

Виправдує ся жінка або чоловік, коли хто їх дїтий назве байстрятами. Пор. Wand. III (Mist 70).

12. І на гною не виросте, як Бог не зародит. (Голоб.)

Знач. крім механїчних підмог, які може дати чоловік, треба ще щасливого сутїку ріжних обставин задля успіху дїла, пор. висше ч. 2.

13. На гною шлюб брати. (Дрог.)

Жити з жінкою без шлюбу, на віру, пор. висше ч. 11.

14. Тото не варто й на гній викинути. (Наг.) ...висипати. (Кол.)

Говорять про нїкчемну, зовсїм нездалу річ. Пор. Wand. III (Mist 77).

15. Як не будеш в лїтї гною скрептати, не будеш в зимі пальцї лизати. (Мшан.)

Гній скрептати — згортати його і скидати на купу.

Гнобити. 1. Гнобит го як не боже сотворінє. (Дрог.)

Збиткує ся над ним, зневажає, немов би він не був так само сотворений Богом, як і сам гнобитель.

Гноївка. 1. Гноївка — мати ти Жидівка. (Яс. С.)

Мудроване. Скажи „гноївка“, а коли один скаже, другий зараз додає до риму решту.

Гнути. 1. Він усе на своє гне. (Наг.)

Силкуєть ся поставити на своїм, заговорює про своє дїло.

2. Він якогось харамана гне. (Орт.)

Говорить дурницї, балакає всячину, щоб задурити. „Харамана“ — очевидно перепсована народною етимольоґією „хіромантія“, вороженє з лїнїй долонї. Спеціяльно Циганки мають у нас привілей дурити сим вороженєм селян і видурювати від них датки.

3. Гне сї, аж лука стає. (Наг.)

Про скотину або й про чоловіка, що гне ся під надмірним тягаром. Пор. Adalb. Giąć się 3.

4. Гне ся в три погибелї. (Вікно).

Знач. гне ся аж до землї, принижує себе перед кимось.

5. Гне ся як солома. (Збар.) ...як лоза. (Терн.)

Про гнучку деревину, а також про податливу людину. Пор. Adalb. Giąć się 1.

6. Гни го в каблук! (Голоб.)

Підчиняй його своїй волї, вчи його послуху та покори.

7. Гни го до землї, бо як нї, то він тебе зігне. (Наг.)

Навчають батька, як поводити ся з неслухняним сином.

8. Гни деревину, доки молода, бо старої не зігнеш. (Наг.)

Образово: вчи дитину, доки мала. Пор. Wand. I (Biegen 4).

9. Гни сї, то сї не зломиш. (Наг.)

Висловляють погляд, що в житю нераз кориснїйше корити ся та улягати, нїж через гордість та неподатливість наражати ся на більше нещастє. Нїмець каже: Besser biegen als brechen, Wand. I (Biegen 1).

10. Гнути байди. (Збар.)

Плести небилицї, дурити когось фантастичними плянами.

11. Гнути в собі біль. (Кос.) ...жаль. (Кос.) ...гнїв. (Кос.) ...пізьму. (Кривор.)

Давити в собі, таїти в собі.

12. Гнути копаницї. (Наг.) ...санки. (Кол.)

Дїточа забава, яка полягає в тім, що один хлопець перевернувши другого на землю горілиць, пригинає його колїна до чола. Фраза має також инше, скромнїйше значінє, пор. співанку:

Ой дїд бабі санки гне,
А що загне, плішки бє. (Кол.)

13. Не туди гнеш! (Наг.)

Не про те говориш, не в тім напрямі працюєш, як би слїд.

Говка. 1. Говка моя, але вушко не моє. (Вікно).

Купили з вередливої жінки, якій нїколи не можна було потрапити в лад. Оповідали, буцїм то раз позичила вона була сусїдцї голку, а коли та потім принесла її назад, вередлива баба підняла сварку, бо оглянувши голку пізнала вправдї своє вістрє, але вушко здавалось їй відмінним від того, яке було у її голки.

2. Куда говка, туда й нитка. (Петр.)

Куди пішов старший, туди повинні йти й молодші. Пор. Adalb. Ігла 1; Wand. Ш (Nadel 3).

3. Циганцка говка. (Снят.)

Так називають грубу голку, якою шиють міхи.

4. Яка говка, така й нитка. (Цен.)

Який голова, провідник, таке й дїло, що робить ся під його проводом. Пор. Adalb. Ігла 5; Wand. Ш (Nadel 19).

Говорити. 1. Аби-с говорив до нього як до сьвйитого, ци послухає! (Наг.)

Говорять про впертого, зарозумілого чоловіка, scil. не послухає.

2. Аби-с говорив і груди си виговорив, то не послухає. (Наг.)
Говорить про впертого, непослушного чоловіка.
3. Аби що говорили, то не вірю. (Кол.)
Нехай говорять що хочуть, хоч і найгірше.
4. Або я що говорю! (Цен.)
Знач. я те саме говорю, і моя думка така-ж.
5. Або ти говори, або най я говору. (Наг.)
Говорить чоловік, якому його сусїд раз-у-раз перебиває.
6. Або хто що говорит против того? (Дрог.)
Питане замість заперечення. Нїхто против того нїчого не говорить.
7. Або я тут говорю, або хто? (Кол.)
Знач. я один маю право говорити тут, а ти мовчи.
8. Анї говорити си не дасть. (Наг.)
Про завзятого, сердитого або гордого чоловіка, до якого годї й приступити з якимось дїлом.
9. Ану, говори му що хочеш! (Наг.)
Scil. усе дарма, не хоче слухати.
10. Ану говори своє, а я своє буду. (Наг.)
Знач. і в мене не лїпше, як у тебе, у обох нас однакове лихо. Пор. Wand. IV (Sprechen 4).
11. Ану говори швидко раз за разом: здули жупи. (Наг.)
Також рід мудрованя. Наївний виголошує тодї сороміцьке речене, з якого присутні регочуть ся, а він з разу й не розуміє його.
12. Більше би говорити, як тото варто. (Топільн.)
Знач. се справа дрібна, а хотївши вияснити її треба би говорити богато.
13. Богато говорити, а не́-що слухати. (Мінч.) ...нема чого... (Петр.) ...нема що. (Ільк.)
Кажуть про замотану, а в основі нецїкаву, прикру справу. Пор. Adalb. Gadać 53; Wand. IV (Sprechen 19).
14. Будеш ти мінї тут фечки бечки мечки говорити! (Наг.)
Викрик обуреня, коли хтось замість розумного дїла балакає пусте, без звязку.
15. Було говорити, як питали. (Наг.)
Коли хтось там, де треба було говорити, забув язика в ротї, а потім, на дозвіллї пригадує собі: я те й те мав би був сказати.
16. Він говорит і не договорює. (Цен.)
Боїть ся чогось, крие ся з чимось.
17. Вогори Грицю „Богородицю“, а я буду „Вірую“. (Стоян.)
Жартують, коли два говорять рівночасно, а кождий про щось инше.
18. Вогори Климе, нех твоє не гине. (Стоян.)
„Вогори“ дiялект. зам. говори. Репліка на пусте, безпредметове балакане. Пор. Čelak. 75.
19. Вогорит на пострат. (Збар.)
Знач. на жарт, на кпини. Що значить саме слово „пострат“, не знаю.
20. Вогорит таке, що нї пришити, нї прилатати, нї кому дурно дати. (Збар.)

Коли хтось говорить дурниці, силкуєть ся говорити дотепно, а не може вдати.

21. Вогорит, що нї причіпити до кола, нї до плота. (Збар.)
Говорить не до річи, без звязку.

22. Всьо добре говорив, а єдно поблудив. (Добром.)
Говорили про вічевого бесїдника, що в чімось помилив ся.

23. Говори, абис сї потім не каяв! (Наг.)
Осторога запаленому говорунови: можеш наговорити такого, що потім будеш жалкувати.

24. Говори́, абис тріс! (Наг.)
Scil. то все даремно.

25. Говори байки! (Наг.)
Знач. говориш щось неправдиве, видумане.

26. Говори без пардону! (Дрог.)
Не щади нїкого, говори всю правду.

27. Говори, будемо видїти. (Наг.)
З говореня чоловік пізнає нагляднїйше те, що бачить очима. Пор. Wand. IV (Sprechen 36).

28. Говори біду, то й я буду. (Стежн.) ...свою буду. (Дрог.)
Знач. у кождого своя біда і ся тема для кождого близька та богата.

29. Говорив би від рана до вечера. (Наг.)
Про невтомного балакуна, веселого оповідача.

30. Говорив до нього, як до цного та доброго. (Наг.)
Scil. хоч він і не варт був того, див. вище Гідний 8.

31. Говорив з грубшого кінцьи. (Наг.)
Знач. не обмежив ся на говоріню, але вхопив ся до бійки, набив його.

32. Говорив му від щирого серцьи. (Наг.)
Толкував дїло по щирости, говорив з чутєм.

33. Говорив му на розум. (Наг.)
Знач. промовляв до переконаня, усовіщав його.

34. Говорив му сяк і так. (Кол.)
Виводив докази pro і contra, розважав річ з усїх боків.

35. Говорив що сї вліз́ло. (Наг.)
Знач. говорив якісь неприємні річи, але противники мусїли вислухати.

36. Говорив як до рідного тата. (Наг.)
Знач. з пошаною, чемно, без простацьких, образливих слів.

37. Говорив як на судї. (Кол.)
Знач. правдиво, не оглядаючи ся нї на що постороннє.

38. Говори, Гаврило, аби сї говорило. (Наг.)
Знач. говориш даремно, безхосенно.

39. Говори, гадки́ не май! (Наг.)
Знач. не лякай ся нїяких наслїдків, скажи що знаєш. Пор. Adalb. Mówić 63.

40. Говори Грицю Богородицю. (Ільк.)
Говориш не до річи, не те, про що тебе питають. „Богородиця“ — се звісна молитва „Богородице Дїво радуй ся“, яку селяни відмовляють рано і вечір.

41. Говори Грицю Богородицю, а я буду Вірую за кобилу сїрую. (Дар.) ...а я буду Отченаш. (Корч.)
Жартують із такого, що говорить щось невідповідне до річи і до нагоди, пор. висше ч. 17.

42. Говори дїдьку за попом! (Печен.)
„Дїдьку“ тут первісно мало не лихе, а пестливе значінє; мабуть якийсь батько навчав свою дитину, кличучи її по домашньому „дїдьку“. Чи з часом се речене набрало сатиричного антіпопівського значіня, не знаю.

43. Говори до гори! (Лев.)
Знач. говоритимеш пусто і бозхосенно. Оклик, коли хтось не слухає або не розуміє того, що до нього говорять. Пор. грецьке *λίθῳ λαλεῖς* (Leutsch II, 185),

44. Говори до гори, а гора горою, а ти дурню роби що хочеш з дурною. (Тереб.)
Окрик знетерпливленя чоловіка, що мав дурну жінку.

45. Говори до гори й ноги задери, а гора горою. (Сїл. Б.)
Знач. говори хоч розсядь ся, то таки не договориш ся з ним до ладу.

46. Говори до гори, пане Григоре, а гора таки дурна. (Ільк.)
Уговкував добродушний чоловік дяка, який силкував ся його дочку навчити катехізіса.

47. Говори до дурньи! (Наг.)
Зам. даремно говорити, коли він дурень. Кплять із такого, хто посьміє говорити зі старшим не даючи йому відповідної пошани.

48. Говори до него, коли він Нїмець. (Гол.)
Знач. не розуміє твоїх слів. Приказки уживають, розуміють ся, і про тупих не-Нїмців. Пор. Wand. III (Reden 457, 466); I (Deutscher 49).

49. Говори до него, мов горохом до стїни кидай. (Городен.)
Знач. даремно говориш, нїякі докази не трафлюють йому до перекопаня. Пор. Wand. III (Reden 468).

50. Говори до него, як до стовпа. (Борисл.)
Він глухий, тупий, не розуміє або не хоче розуміти твоїх слів.

51. Говори до неї, а в неї Маковеї. (Ільк.)
Знач. до нього говори, а він про щось инше думає.

52. Говори до нього, Маковія в нього. (Лучак.)
Значіне як у попереднїм ч.

53. Говори до нього як до дїтини. (Наг.)
Scil. бо він инакше не зрозуміє, бо недосьвідний, тупий.

54. Говори до нього, як до доброго! (Дрог.)
Scil. а він усьо обертає на зле, сердить ся.

55. Говори до стовпа, а стовп стоїть. (Ільк.)
Кажуть про глухого, тупого або лїнивого, що не квапить ся виконувати те, що йому сказали. Пор. Adalb. Gadać 26.

56. Говори до того, що в болотї сидит. (Бар.)
Знач. до чорта, зглядно до злого чоловіка, який усяке твоє слово перекручує на зле.

57. Говори до тумана! (Наг.)

Окрик нетерпливости чоловіка, який надармо силкуєть ся тупоумному витолкувати якусь річ.

58. Говори дурному, а він своє правит. (Городен.)

Про непорозуміне двох розмовників.

59. Говориж до него по нїмецьки! (Гнїдк.)

Scil. коли я не вмію. Коли хтось торгуючи ся дає занадто малу ціну або жадає занадто великої, на яку другий не може згодити ся. Пор. Wand. I (Deutsch 6).

60. Говори здоров, а я своє знаю. (Тереб.)

Думає собі чоловік, якому хтось инший авторітетно балакає щось, а він не сьміє сперечати ся з ним. Мовляв: говори собі, а я зроблю так, як я знаю. Пор. Adalb. Gadać 29.

61. Говори з ним, як з чоловіком, а вно до тебе як свиня. (Цен.)

Про нечемного, нелюдяного або пяного, який у розмові допускає собі глупі жарти або лайки.

62. Говори зо мнов по просту, бо я не заяць крутими стежками скакати. (Льв.)

Мовив статочний чоловік до хлистка, який пробував говорити до нього натяками та підморгуваннями.

63. Говори і груди свої виговори, ану ци послухає. (Наг.)

Говорять про впертого, непослушного чоловіка. Пор. висше ч. 2.

64. Говори й на хату вилїзь. (Наг.)

Знач. хоч кричи так, аби все село тебе чуло, то менї байдуже.

65. Говори Климе, нехай твоє не гине. (Лев.) ...най... (Петр., Ільк.)

Про пусте, безпредметове балакане. Пор. висше ч. 18.

66. Говорила — балакала, їхала — везла сї. (Кольб.)

Про довге, без звязку балакане.

67. Говорила — вéрзла. (Немилів)

Про пусте, беззвязне балакане.

68. Говорила — їхала, сидїла — везла ся. (Іванівцї Ж.)

Значіне таке саме, як висше ч. 66.

69. Говорила небіженька до самої смерти, а як умерла, то ноги задерла. (Ільк.)

Значіне такеж, як висше ч. 66—68.

70. Говорила небіжечка до самої бесїди: нїм запіяла, когут Богу душу віддав. (Наг.)

Про баламутне, беззвязне оповіданє.

71. Говорила небіжечка до самої смерти, а по смерти не могла ср—и заперти. (Кобил.)

Значіне такеж, як і в попереднім ч.

72. Говорило би з тебе, як з дуплавої верби. (Голоб.)

Дуплава верба — звичайно осїдок нечистого духа. Знач. щоб у тебе війшов нечистий дух і говорив із тебе. Про злого, напасливого чоловіка.

73. Говори-мели! (Наг.)

Говорять відомому брехунови, мовляв: нїхто тобі не вірить.

74. Говори мінї на дóкладь! (Наг.)

Знач. говори докладно, за порядком, з усіми деталями.

75. Говори на вітер! (Наг.)

Знач. говориш пусто, безхосенно. Пор. Wand. IV (Sprechen 119).

76. Говори, най ти сї не кучит! (Дрог.)

Знач. говориш пусте, для пустої розривки.

77. Говори, най ти язик не стане! (Терн.)

Прокляте: щоб ти говорив не зупиняючи ся, доки живеш.

78. Говори на свою голову. (Наг.)

Значіне двояке: 1) на свою одвічальність і 2) сьвідчи сам против себе, говори собі на шкоду.

79. Говори, не бій сї. (Наг.)

Заохочують, коли хтось вагаєть ся, чи має сказати якусь річ, чи нї.

80. Говори-перди! (Цен.)

Зневажливо уговкують звісного пустомелю, мовляв: замовчи, нїхто тебе не слухає.

81. Говори Петре з гуз—ев. (Ценїв).

Окрик знетерпливленя по розмові з дурним, тупим або нещирим чоловіком.

82. Говори Петре з телицею. (Петр.)

Значіне такеж, як і в попереднім ч.

83. Говори Петре з фостом. (Ільк.)

Значіне ut supra.

84. Говори по божому. (Наг.)

Знач. по справедливости, сумлїнно.

85. Говори погадавши. (Наг.)

Осторога: не говори необдумано. Пор. Adalb. Mówić 41.

86. Говори по людськи!

Знач. подавай таку раду, яку-б можна приняти й виконати.

87. Говори по правдї! (Наг.)

Найпростїйша рецепта житєвої мудрости, на жаль для многих дуже немила.

88. Говóри публїка, як вода на лотоках. (Сор.)

Про балакучого, язикатого чоловіка.

89. Говори сам за себе! (Наг.)

Не спускай ся на те, аби хтось инший говорив за тебе і допоминав ся за твою користь. Пор. Adalb. Mówić 57.

90. Говори своє! (Наг.) ...свеї. (Наг.)

Scil. а у мене не лїпше, я міг би таке саме сказати.

91. Говори собі, най ти ся не кучит. (Городен.)

Scil а все те надаремно, мене не переконаеш. Пор. висше ч. 76

92. Говорит, аби його на верха було. (Наг.)

Про софістичне крутарство, що не дбає про те, аби виказати правду, а тілько про те, аби переперти противника.

93. Говорит, аби сї говорило. (Наг.)

Сам знає, що нїчого з того не буде. Пор. Adalb. Gadać 6.

94. Говорит, аж вуха вянут. (Цен.)

Говорить нудне, без звязку, бреше безсоромно. Пор. Wand. IV (Sprechen 129).

95. Говорит, аж дїру в животї вертит. (Льв.)
Нудить страшенно. Пор. Adalb. Gadać 5.

96. Говорит, аж за серце хапає. (Наг.)
Говорить щиро, сердечно. Пор. Zátur. V, 729.

97. Говорит, аж кишки з чоловіка мотає. (Дрог.)
Знач. докучає, мучить довгим балаканем.

98. Говорит, аж мороз по тїлї проходит. (Наг.)
Говорить щось таке страшне, грозить, картає.

99. Говорит, аж му сї з носа курит. (Дрог.)
Знач. бреше, говорить видумані річи. Пор. Adalb. Gadać 51.

100. Говорит, аж сї блювати хоче. (Наг.) ...ригáти... (Назір.)
Говорить щось обридливе, якусь погань, обмови, брехнї.

101. Говорит, аж сї душьи радує. (Наг.)
Щось таке веселе, радісне говорить.

102. Говорит, аж сї недобре робит. (Наг.)
Нудно, глупо говорить, аж гидко слухати.

103. Говорит, аж слухати бридко. (Наг.)
Значіне ut supra.

104. Говорит, аж у горлї дре. (Цен.)
Слухач не може буцїм проковтнути того, таку нїсенїтницю верзе.

105. Говори тай кай сї. (Жабє).
Чоловік иноді мусить говорити собі на шкоду, так що тут же й жалує свойого слова.

106. Говори тай не договоруй. (Наг.)
Говори тай думай про наслїдки і не висловляй усього, що знаєш. Пор. висше ч. 16.

107. Говорит ангельським язиком. (Мик. п. Д.)
Знач. ясно, розумно, переконуючо.

108. Говорит, а сам анї моргнé. (Наг.) ...анї сї скривит. (Наг.)
Про сьміхуна, що говорить жартливо, инші сьміють ся, а він анї виду не подає.

109. Говорит без царьи в голові. (Наг.)
Знач. говорить як божевільний, без думки.

110. Говорит, бо не має що лїпшого робити. (Наг.)
Про пусте, безпредметове балакане.

111. Говорити на бештефранти. (Наг.)
Знач. говорити натяками, делїкатно брати когось на сьміх. „Бештефранти“ очевидно рутенїзована нїмецька фраза „Bester Franz“, якою може колись якийсь нїмецький кольонїст звик був зачинати свої розмови зі своїм сусїдом або свояком.

112. Говорити на фіґи-міґи. (Льв.)
Жартувати, підморгувати, флїртувати.

113. Говорити не до притоки. (Гнїдк.)
Дословно: не до риму, в дальшім значіню не до ладу, не до річи.

114. Говорити як в би́ло бити. (Гнїдк.)

Знач. голосно, грімко, перед зібраним народом, або також досадно, з притиском.

115. Говорити як вивернена кишка. (Гнїдк.)
Знач. невиразно, булькотячи та хлипаючи. Пор. Wand. IV (Sprechen 142).

116. Говорити, як на тортуру кого брати. (Гнїдк.)
Приказка мб. не народня, бодай тепер слово „тортура“ в устах народа скрізь заступлене словом „мука“.

117. Воворит круто. (Наг.)
Значінє двояке: 1) говорить остро, грізно, не допускаючи нїякого протесту; 2) говорить неясно, темно, загадково.

118. Говорит ледво го чути. (Наг.)
Слабим голосом, лїниво.

119. Говорит, мало не плаче. (Наг.)
Так сердечно, патетично та чутливо.

120. Говорит на вгад. (Наг.)
Говорить не знаючи на певно, чи так говорить як треба.

121. Говорит на вітер. (Дрог.)
Пусто, без потреби і без цїли. Пор. Wand. III (Reden 374); Adalb. Mówić 59.

122. Говорит на підтики. (Наг.)
Говорить натяками, на здогад.

123. Говорит на пуф. (Льв.)
Знач. на здогад, на непевне, з тим міркуванєм: ануж хтось признаєть ся.

124. Говорит на хибив-трафив. (Льв.)
Говорить про якусь річ не знаючи її докладно і спекулюючи: або трафлю, або нї.

125. Говорит — нї тому почьитку, нї тому кінцьи. (Наг.)
Говорить довго, але неясно, недотепно.

126. Говорит, писок му не стає. (Наг.)
Говорить швидко і богато.

127. Говорит пяте через десяте. (Стан.)
Без порядку, недокладно. Пор. Wand. III (Reden 343, 360). У Поляків trzy po trzy, Adalb. Mówić 55.

128. Говорит, сам не знає що й по що. (Наг.)
Про невгавучого, безтямного балакуна. Пор. Adalb. Gadać 7.

129. Говорит собі під ніс. (Наг.)
Говорить ледво чутно, муркотячи щось невиразне. Пор. Zátur. V, 742.

130. Говорит тай говорит, десь го писок не болит. (Наг.)
Про невтомного балакуна.

131. Говорит таке, що нема що в скіпки взьити. (Наг.)
В скіпки беруть і виносять із хати дїточі екскременти. Отже говорить крайнї дурницї. Пор. Wand. III (Reden 381).

132. Говорит таке, що нї ладу нї складу. (Наг.)
Говорить недоладно, недотепно, без привичних для народа форм.

133. Говорит таке, що нї лїзе, нї тече, само ся волоче. (Лол.)
Говорить не до ладу, без звязку.

134. Говорит таке, що ні цюр, ні кап. (Наг.)
Значіне ut supra.

135. Говорит таке, що сї купи не держит. (Дрог.)
Говорить без звязку. Пор. Adalb. Gadać 8.

136. Говорит таке, що сї слухати не хоче. (Наг.)
Знач. нудно, нецїкаво.

137. Говорить, що слина до губи принесе. (Ільк.)
Не перебирає в словах, мішає всячину, лаєть ся погано Пор. Adalb. Gadać 9; Mówić 38.

138. Говорит, що му на язик набриде. (Берез.)
Папляє без розбору, без застанови. Пор. Wand. III (Reden 388).

139. Говорить, як би в него купити. (Ільк.)
Цїдить слово за словом, поводить ся гордо.

140. Говорит, як би му хто язик ликом завязав. (Цен.)
Плутаєть ся, баламутить, гикаєть ся. Пор. Adalb. Mówić 46.

141. Говорить, як би три дни хлїба не їв. (Ільк.)
Ледво видушує з себе слова, лїниво балакає. Пор. Adalb. Mówić 44.

142. Говорит, як віл пердит. (Кол.)
Знач. пусте, непотрібне, а з невідповідною повагою.

143. Говорит, як воду варит. (Лол.)
Говорить пусте, таке що не варта й слухати.

144. Говорит, як гній везе. (Наг.)
Скрипливо, довго, нудно.

145. Говорит як за напасть. (Дрог.)
Говорить неохітно, без запалу. Пор. Adalb. Gadać 16.

146. Говорить як з бочки. (Ільк.)
Гуде, промовляє грубо, з притиском.

147. Говорит як з євангелия. (Гнїдк.) ...піп на казаню. (Наг.)
Промовляє „до серця“, проречисто. Пор. Wand. IV (Sprechen 134); Adalb. Mówić 43.

148. Говорит як з книжки читає. (Наг.)
Знач. плавно, ясно та до ладу. Пор. Wand. III (Reden 326); Adalb. Mówić 50.

149. Говорит як з під землї. (Печен.)
Знач. глухим, гробовим, надломаним голосом.

150. Говорит як з пустого ллє. (Лол.)
Значіне двояке: 1) зовсїм не говорить, мовчить, 2) говорить дурницї та непотрібні речі.

151. Говорит, як зуб болит. (Льв.)
Мучить, нудить своїм балаканєм.

152. Говорит, як квас у череві. (Тисьм.)
Знач. булькоче невиразно, говорить про якісь неприємні дїла.

153. Говорит, як кіт муркоче. (Наг.)
Говорить щось незрозуміле, ледви чутне.

154. Говорит, як лопатов у голову кладе. (Наг.)
Говорить ясно, зрозуміло, переконуючо.

155. Говорит, як маслом мастит. (Дрог.)
Кажуть про облесного, масноязикого.

156. Говорит, як мокре горит. (Мшан.)
Знач. лїниво, нерадо, без запалу.

157. Говорит як му випадає. (Наг.)
Знач. не по правдї, а міркуючи, що може бути корисне для нього.

158. Говорить як на муках. (Мінч., Ільк.)
Сам не знає, що говорить, мов непритомний. Пор. Adalb. Gadać 17.

159. Говорит як небіжка бздит. (Петр.) ...лежит. (Мінч.)
Знач. нечутно, незрозуміло, таємничо.

160. Говорит як немащений віз. (Лім.)
Знач. скрипить, говорить щось прикре, докучливе.

161. Говорит як питель туркоче. (Голоб.)
Про швидку, туркітливу, монотонну розмову.

162. Говорит як слїпий про фарби. (Збар.)
Говорить про таке, на чім зовсїм не розуміє ся. Пор. Adalb. Gadać 22; Mówić 49; Wand. IV (Sprechen 128); III (Reden 363).

163. Говорит як сорока білобока. (Лім.)
Цокоче без тями, розносить новини з хати до хати.

164. Говорить, як спить. (Ільк.) ...як крізь сон. (Наг.)
Сам не знає, що говорить, без звязку і ладу. Пор. Wand. IV (Sprechen 144).

165. Говорит як стиранку дробит. (Наг.)
Стиранка — дрібні галушки. Знач. говорить швидко, лопоче язиком.

166. Говорит як уміє. (Наг.)
З погордою про дурня: лїпше, мов, не вміє, нема що й дивувати ся. Пор Wand. III (Reden 402).

167. Говорит як у дзвін дзвонит. (Вікно).
Знач. говорить голосно, виразно, звільна, патетично. Пор. висше ч. 104.

168. Говори хоць розидри сї. (Наг.)
Нарікають на упертого, непослушного, що маловажить усяке говорене.

169. Говори, хоць трісни, а мінї байдуже. (Наг.)
Відповідає упертий, непослушний чоловік на переконування з боку иншого.

170. Говори чорте з паном! (Ільк.)
Окрик знетерпливлення, зам. і чорт би з паном не договорив ся.

171. Говори чорте Отченаш. (Гнїдк.)
Жадане абсурдне, бо чорт не до молитви. Відповідають сею приказкою на анальогічні абсурдні жаданя, коли хтось від лукавого, скупого чоловіка жде ласки або добродїйства, а инший уговкує його.

172. Говориш до него, коли він Нїмець. (Мінч.)
Знач. він не розуміє тебе, твоя розмова безпожиточна. Пор. висше ч. 48.

173. Говориш, йик вів у воду дрищи. (Грин.)
Говориш дурницї, неподобні речі.

174. Говориш-крутиш. (Рогат.)
Зупиняють брехуна, прилапавши його на брехнї.

175. Говориш пусто та дурно. (Наг.)

Знач. перестань, мене не переконаєш.

176. Говориш таке, що й сам не знаєш що. (Корч.)
Уговкують чоловіка, який береть ся радити та судити в справі, якої сам не розуміє.

177. Говориш так, як би я нїґде нїчого не знав. (Наг.)
Знач. маєш мене за дурня, спекулюєш на мою недосьвідність або наївність.

178. Говориш як дурник. (Наг.)
Знач. як недосьвідний, наївний новак. Се слово в такім реченю зовсїм не має образливого відтїнка. Пор. Wand. III (Reden 331).

179. Говориш як пяний. (Наг.)
Без застанови, баламутно. Пор. Wand. III (Reden 332).

180. Говориш як не сповна розуму. (Наг.)
Знач. як божевільний.

181. Говориш як сам знаєш. (Дрог.)
Знач. як тобі виходить на твою користь, а я не можу сконтролювати, чи се правда, чи нї. Пор. Wand. III (Reden 47, 338).

182. Говориш як чоловік, а робиш як дурень. (Борис.)
Докоряє товариш товаришови, розчарувавши ся в його роботї.

183. Говори що знаєш. (Наг.)
Упімнене до сьвідка, що має сьвідчити про якийсь факт. Пор. Wand. III (Reden 65).

184. Говори як єс чув. (Наг.)
Знач. не додавай нїчого від себе.

185. Говори, як ти Бог на душу дасть. (Наг.)
Упоминають сьвідка, що має сьвідчити в судї: говори по правдї, сумлїнно.

186. Говори, як тї мати навчила. (Наг.)
Мовлять дитинї, що прийшла за чимось до сусїдної хати, тай не вміє сказати, за чим. Значить також: говори своєю рідною мовою, не сором ся її.

187. Говорім за вовка і по за вовка, не болит го головка. (Гнїдк.)
Від того, що когось поза очи ганять або хвалять, йому ще нїчого не прибуде анї убуде.

188. Говорім куди хочемо. (Наг.)
Знач. поминаючи все, що можна би сказати pro і contra, рiшаєть ся так і так.

189. Говорім про людий, бо люди про нас давно вже говорят. (Кобилов.)
Жартують із таких, що забавляють ся сплїтками та обмовами. Пор. Wand. III (Reden 61).

190. Говоріт бо єґомосць по людськи, бо ся всерджу! (Лол.)
Мовив Бойко до сьвященника, коли прийшов годити ся за шлюб дочки, а сьвященик запросив щось більше, як він зладив ся дати.

191. Говоріт ви своє, а я своє буду. (Лучак.) ...ви свеї. (Наг.)
Знач. у нас обох однакове лихо, пор. висше ч. 90.

192. Говоріт здоровенькі! (Лучак.)
Знач. говоріть собі, я се вже знаю, для мене се не новина. Пор. висше ч. 60.

193. Говоріт, люди! Позамикало вам? Я маю за всьо відповідати? (Пуж.)
Мовив Циган до громади, поквапно відповівши на панове питанє: хто буде їсти пироги та мясо, коли потім пан запитав: хто буде найлїпше косити? Пор. Етн. Зб. VI, ч. 251.

194. Говоріт, панове громадо, я вже говорив. (Наг.)
Значінє ut supra.

195. Говоріт що хто знає. (Лол.)
Scil. про якусь дану справу.

196. Говоріт, як є що до чого. (Наг.)
Знач. коли щось поможе до вияснення дїла. В противнім разї мовчіть.

197. Говорю вам аф мане мунес. (Дрог.)
Аф мане мунес — жидівське закляте: на мою душу, — уживають також христіянські купцї (різники і и.).

198. Говорю вам на своє сумлїньи. (Наг.)
Заклинаєть ся чоловік, що говорить щиру правду.

199. Говорю вам під хайрем. (Льв.)
Хайрем — жидівська клятва. Говорити під хайрем значить: говорити так, що в разї коли сказане покаже ся брехнею, бесїдник готов піддати сї клятві.

200. Говорю вам як під присьигов. (Наг.)
Знач. повну правду, без викрутів.

201. Говорю ти по руськи тай по людськи. (Цен.)
Говорю по просту, ясно і щиро.

202. Говорю як перед Богом. (Берез.)
Знач. говорю щиру правду.

203. Говорят люде за нас, говорім і ми за людий. (Явор.)
Так розпочинають свою розмову спліткарі. Пор. висше ч. 189.

204. Добре говорити в теплї! (Наг.)
Говорив робітник, коли господар висилав його зимою в лїс.

205. Добре тобі говорити, а яковóсь то мінї слухати. (Кос.)
Відповів вилаяний чоловік, коли його противник закінчив свою бесїду тим, що все се сказано було для його добра. Пор. Adalb. Mówić 6; Wand. III (Reden 443).

206. Добре то говорити, коли язик сам бігає. (Цен.)
Говорять балакучому а неробучому моралїстови.

207. До него говори, як до стїни горохом кидай. (Сор.)
Знач. від нього відскакують усї докази, даремно й говорити до нього.

208. До тебе говорити, треба горохом о стїну бити. (Гнїдк.)
Знач. дармо тратити час і працю.

209. До тебе говорити, треба ся гороху наїсти. (Гнїдк.)
Щоб на твої пусті балаки відповідати пердїнєм.

210. До тебе хтївши говорити, треба сї вперед гороху наїсти. (Наг.)
Значінє ut supra.

211. З проволока говорит. (Лучак.) З провола... (Наг.)
Звільна, розважно або масно, протягаючи слова.

212. З тобою говорити гороху наївшись. (Лев., Ільк.)
Значіне як висше ч. 209—210.

213. Кождий своє говорит. (Наг.)
Знач. про те, що йому цїкаво, на чім розуміють ся. Пор. Wand. Ш (Reden 25, 50, 51); IV (Sprechen 13).

214. Ладно говорит, а погано робит. (Кол.)
Про фарисея, що моралїзує инших, а сам робить инакше.

215. Лацно́ вам говорити! (Наг.)
Легко вам говорити, але менї зробити не легко. Пор. Adalb. Gadać 45.

216. Лекше говорити, як зробити. (Кол.)
Звичайна відповідь на голословні поученя не поперті живим прикладом. Пор. Wand. Ш (Reden 38); Adalb. Mówić 30.

217. Мав ми таке говорити, то волїв ми в писок дати. (Наг.)
Говорять про якесь образливе, нечемне слово, якого бесїдник не надїяв ся почути від даної особи.

218. Маєш таке говорити, волиш сї в язик вкусити. (Наг.)
Коли хтось говорить дурницї або собі чи иншому на шкоду. Пор. Osm. 2.

219. Мало говори, много дїлай. (Лім.)
Навчають молодого та палкого до балачки. Пор. Adalb. Mówić.

220. Менче говори, а більше слухай. (Наг.)
Говорять балакучому а розтрїпаному. Пор. Wand. IV (Sprechen 45); Zátur. V, 222.

221. Много говорити, а не-що слухати. (Мінч.)
Знач. справа пуста, а неприємна, пор. висше ч. 13; Adalb. Mówić 75; Сим. 638.

222. Мушу говорити з кінцьи. (Наг.)
„З кінця“ в місцевім діялектї значить з початку, що часто дає причину до жартів і непорозумінь.

223. Не буду говорити, чогом не видїв. (Наг.)
Запевняє сумлїнний сьвідок.

224. Не все говори, що знаєш. (Кол.)
Правило житевої обережности. Пор. Adalb. Mówić 68.

225. Не говорив бим, як бим на свої очи не видїв. (Наг.)
Запевняє сьвідок-очевидець.

226. Не говори на голос, бо виросте на колос. (Комар.)
Знач. люди підхоплять і виросте з дрібницї велика сплїтка.

227. Не говори пишно, аби тї на зле не вийшло. (Ільк.)
Остерігають гордого та зарозумілого, щоб не похваляв ся на перед, що я зроблю се й те, щоб потім не зазнати гіршого розчарованя. Пор. Adalb. Mówić 62.

228. Не говори, при чім єс не був. (Наг.)
Остерігають такого, що береть ся сьвідчити.

229. Не говори того, чого не знаєш. (Дрог.)
Уговкують необережного а балакучого сьвідка.

230. Не говори, чого тї не питают. (Наг.)

Говорять балакучому, що всюди вириває́ть ся перший зі своєю думкою.

231. Нїтвісти́-що говорити. (Гнїдк.)
Говорити нїсенїтниці, пусті вигадки.

232. Перше говори, потім сї покаєш. (Дрог.)
Іронїзують над таким, що звик говорити необережно і необдумано, а потім жалувати того. Пор. висше ч. 23.

233. Таке говориш, що собака з маслом не з'їсть. (Явор.)
Знач. глупе, непотрібре, огидливе.

234. Треба говорити всьо за порядком. (Льв.)
Репліку́вав у судї сьвідок, якому велїли говорити „до річи".

235. Хочу з тобов говорити в штири очи. (Наг.)
Хочу сказати тобі щось без сьвідків.

236. Хто богато говорить, той мало творить. (Ільк.) ...много... (Наг.)
Прастара житєва обсервація, пор. Wand. IV (Sprechen 6); II (Können 76).

237. Хто богато говорит, той ся виговорит. (Городен.)
Знач. буде повторяти все одно й те саме. Пор. Adalb. Gadać 38; Mówić 24; Hoc. 923.

238. Хто мало говорит, той довше жиє. (Наг.)
Буцїм то тому, що не виговорить свою силу. Поляк каже: той більше робить, Adalb. Mówić 16, 31.

239. Хто мало говорит, тому грудьом лекше. (Цеп.)
Не болять його груди від ненастанного балаканя.

240. Хто масно говорит, той пісно їсть. (Борис.)
Облесний, балакучий чоловік звичайно мало має користи зі свого упідлення.

241. Хто много говорит, мало віри знаходит. (Топільн.)
В многословнім балаканю звичайно богато сьвідомої й несьвідомої брехнї, на якій слухачі й пізнають ся. Пор. Wand. IV (Sprechen 85).

242. Хто нїчого не говорит, той на все пристає. (Кол.)
Scil. на якусь спільну раду. Пор. латинське: Qui tacet, consentire videtur; Adalb. Mówić 21; Wand. IV (Schweigen 189, 195, 206, 209).

243. Що люде говорьит, тото й виговорьит. (Наг.)
Знач. своїми поговорами доведуть до того, що те, що зразу було спліткою та видумкою, нарештї таки справдить ся. Пор. Wand. III (Reden 79); IV (Sprechen 18); Adalb. Gadać 2.

244. Що-смо си говорили, най сї то меже нами лишит. (Наг.)
Говорять сплїткарі, обіцюючи собі обопільно держати все в тайнї.

245. Щось ти маю говорити. (Наг.)
Звичайна інтродукція інтімної розмови.

246. Що такому говорити, що не хоче слухати! (Дрог.)
Жалує́ть ся чоловік, якого промови слухають неуважно або нерадо. Пор. Wand. IV (Sprechen 40).

247. Я до нього говору, а він вовчу думку має. (Дар.)
Знач. він задумує якесь лихо, обертає мої слова на лихе значінє.

248. Я з тобов буду по свому говорити. (Наг.)
Знач. не обмежу ся самими словами, а набю.

249. Як буде кождий своє говорити, то ніхто нїчого не зрозуміє. (Дрог.)
Знач. говоріть один по однім, а не всї враз.

250. Як єден говорит, най другий мовчит. (Дрог.)
Щоб жожна було вислухати обох по черзї.

251. Як маєш говорити, то говори по правдї! (Наг.)
Уговкують бесїдника, що зачинає щось крутити.

252. Як ти говорив, я тобі не переривав. (Льв.)
Знач. не переривай і ти менї.

253. Я ще не з такими говорив як ти. (Дрог.)
Scil. тай мене слухали. Говорить старший молодшому, коли сей не хоче слухати його слів.

Говорінє. 1. Бере го сї твоє говорінє, як сухої ср—и попіл. (Ком.)
Він не слухає твойого балаканя.

2. З говоріньи жито сї не вродит. (Наг.)
Само балакане без дїла не принесе нїякого пожитку.

3. На говоріню й стало. (Наг.)
На тім і скінчило ся, до дїла не дійшло.

4. Наймі мене твоє говоріньи щось обходит. (Наг.)
Згірдливо: менї до твойого балаканя зовсїм байдуже.

5. Таке говоріньи, а нїчо, то все єдно. (Наг.)
Кажуть про пусте балакане не поперте дїлами.

6. То говоріньи натще серцьи. (Наг.)
Неприємне балакане, слова і думки не йдуть свобідно, як у голодного.

Говорінка. 1. Пуста сї вас говорінка взьила. (Наг.)
Завели ви пусту, непотрібну розмову.

Годен. 1. А годен ти горнець чиру виїсти? (Наг.)
Таке питане завдають жартом хлопцю, що має претензію вважати ся вже за парубка. „Виїсти горнець чиру“ має бути ознакою сили відповідної для „косаря“.

2. Будь годен, не будеш голоден. (Збар.)
Знач. будь роботящий, здоров, чесний, то буде тобі добре вести ся.

3. Де я вже на що годен? (Наг.)
Говорить калїка, тяжко хорий. Питане зам. запереченя, знач. я не годен, не здатний нї до чого.

4. Доки буду годен, дотн буду робити. (Наг.)
Говорить старий батько, здаючи господарство на дїтий.

5. Доки-с годен, доти-с не голоден. (Наг.)
Доки працюєш та дбаєш, доти й маєш що їсти. Говорить бідний чоловік, жалкуючи ся на свою необезпеченість в разї хороби або старости.

6. Кобим був годен, то бим не лежьив. (Наг.)
Знач. я хорий, безсилий.

7. Не годен, аби му чесний чоловік в очи плюнув. (Кол.)
Говорять про відомого підляка, запроданця. Пор. Wand. V (Werth 28, 32); Adalb. Wart 20.

8. Не годен, аби на нього сонце сьвітило. (Наг.)

Ледар остатній. Пор. Wand. V (Werth 25, 34); Čelak. 528.

9. Не годен доброго слова. (Наг.)

Ледащо, не варт того, щоб балакати з ним як із чоловіком.

10. Не годен єм до себе прийти. (Кол.)

Не можу спамятати ся після якогось тяжкого припадку.

11. Не годен єм руков рушити. (Наг.)

Такий хорий, що й рукою не кивну.

12. Не годен єм сї обігнати від ворогів. (Наг.)

Не маю сили бороти ся з ними та відбивати їх від себе.

13. Не годен єс того каменьи, аби ти ним голову провалити. (Наг.)

Говорять до непотріба, злого та безсердечного чоловіка.

14. Не годен з ним до пари стати. (Наг.)

Не може зрівняти ся з ним.

15. Не годен му до пјитй досьигнути. (Наг.)

Нема між ними нїякого порівпаня що до моральної вартости, зручности, богацтва.

16. Не годен му носа втерти. (Наг.)

Знач. не може міряти ся з ним, укоротити його пиху або примхи.

17. Не годен му пити дати. (Кол.)

Знач. не варт навіть служити йому, не то щоб рівняти ся з ним. У Поляків: Wody mu na ręce podać nie godzien, Adalb. Godny 9; Wart 2; близше до нашого чеське Čelak. 567.

18. Не годен того, що го земля сьвятая на собі носить. (Ільк.)

Говорять про злого, непотрібного чоловіка. Пор. лат. Telluris inutile pondus; Wand. V (Werth 29, 34, 35); Čelak. 528; Adalb. Wart 21.

19. Не годен тої гилї, аби го на нїй повісити. (Кол.)

Говорять про ледаря та непотріба.

20. Не годен у його слїд уступити. (Наг.)

Не може рівняти ся з ним, пор. церковне: нѣсмь достоинъ разрѣшити ремень у сапога его. Пор Wand. V (Werth 30); Adalb. Godny 6, 8.

21. Не той годен, що може, а той, що робит. (Збар.)

Бути сильним, здоровим, а не працювати, се в очах селянина знак найбільшої негідности.

22. Хто годен в лїтї косити, той годен дївков в танци носити. (Цен.)

Танцювати з дівчатами не допускають недоростків; мусить бути хлопець „косарем“, тоб-то мати силу „тягти косою“ весь день у ряді инших косарів, щоб його приняли до царубоцького гурту.

23. Хто годен заробити, тому гріх за дурно хлїба дати. (Наг.)

Такими словами докоряють здоровому і сильному чоловікови, що ходить по жебрах „хлїба просити“.

24. Хто годен їсти, най буде годен робити. (Наг.)

Докоряють такому, що вдає хорого, а їсть добре.

25. Хто годен робити, той годен і їсти. (Наг.)

Знач добрий робітник може жадати доброї страви в відповідній скількости.

26. Хто то годен божу міць пізнати! (Наг.)

Знач. нїхто не годен дійти і зрозуміти всї тайники природи.

27. Хто чого годен, того не голоден. (Гнїдк.)
Знач. хто що може сам собі заробити чи здобути, те й має. Пор. Adalb. Godny 4; Wand. V (Werth 6); I (Gelten 2).

28. Щем годен собі заробити на кавалок хлїба. (Наг.)
Знач. ще маю силу, ще не знемощів до разу.

29. Я вже не годен ногами волочити. (Наг.)
Знач знемощів, ледво ходжу.

30. Я не годен слова з грудий добути. (Стан.)
Говорить слабосилий, дихавичний, тяжко затурбований чоловік.

31. Я тому не годен ради дати. (Наг.)
Не можу з тим упорати ся.

Година. 1. Аби годину спокою дали, то й то нї. (Наг.)
Мовить чоловік, якому докучають ненастанно. Пор. Wand. IV (Stunde 86).

2. А куца би ти година була! (Наг.)
Прокляте: щоб ти в короткім часї пропав. „Година“ тут має значіне часу призначеного чоловікови на житє.

3. А то скарана година з ним! (Наг.)
Окрик знетерпливленя: клопіт з ним, провести годину біля нього, се правдива кара.

4. А то судна година з тобов. (Наг.)
Знач. клопіт, не знати, що з тобою почати, як задоволити твої жаданя та примхи.

5. Буде тобі печена година! (Бор.)
Знач. буде тобі лихо, дословно: будуть тебе годину пекти на огнї.

6. В добру годину ожидай лихої. (Гнїдк.)
„Добра година“ — щастє, добре поводженє, яке звичайно чергуєть ся з лихом. Пор. Wand. IV (Stunde 7).

7. Вже пізна година. (Наг.)
Знач. уже вечір, потемнїло, смеркло ся.

8. В таку-м сї, видно, годину вродив. (Наг.)
Говорить чоловік, якого бють злиднї все житє. Пор. Wand. IV (Stunde 90, 103).

9. Гірка моя година з тобов. (Наг.)
Знач. надокучив менї, не можу витримати.

10. Година всьо робит. (Льв.)
Усьо залежить від того, чи в щасливу, чи в нещасливу хвилю робить ся. Вислов загально розповсюдженої віри в щасливу і нещасливу годину. Пор. Wand. IV (Stunde 12); Adalb. Godzina 5.

11. Година дає, година бере. (Кол.)
Чоловік в одній хвилї зискує й тратить. Пор. Wand. IV (Stunde 24, 27).

12. Година годинї не рівна. (Наг.)
Буває одна щаслива, відповідна для якогось дїла, а инша нї. Пор. Hoc. 283; Wand. IV (Stunde 24, ще близше до нашого 29); Adalb. Czas 7.

13. Година за годинов, тай так житьи чоловікови мине. (Наг.)
Рефлексія над минучістю житя. Пор. Wand. IV (Stunde 30).

14. Година ми роком стає. (Наг.)

Знач. навкучило, надоїло ждати.

15. Година ми свитає. (Наг.)

Знач. важко приходить ся, болить щось, допікає голод або инше нещасте.

16. Година платить, година тратить. (Ільк.)

Образ узятий із торгової практики: в відповідну хвилю продаси з зиском, а в иншу втратиш. Пор. Wand. IV (Stunde 19); Adalb. Czas 20.

17. Година якась безщьисна та безпутна. (Берез.)

Нарікане на лихе поводжене, зам. менї живеть ся в бідї та горю. Пор. Wand. IV (Stunde 97).

18. Годинонько моя нещіслива! (Наг.)

Окрик болю та розпуки в хвилї нещасливої пригоди або великого заклопотаня.

19. Годину жиєш, за годину гниєш. (Кол.)

Говорять про минуще людське житє.

20. Дав Бог ладну годину. (Наг.)

Знач. вияснило ся на погоду.

21. Дай Боже в добру годину сказати! (Наг.)

Віра в те, що сказане в лиху годину, хоч би й найлїпше, не вдасть ся. Пор. Wand. IV (Stunde 105)

22. Дай Боже щесливу годину! (ВЛ.)

Формула привитаня, яку вимовляє той, що входить у хату. Пор. Wand. IV (Stunde 101).

23. Дай мінї чисту годину! (Немил.)

Зам. дай менї спокій, не приставай до мене з таким жаданєм.

24. За годину тай по тобі. (Наг.)

Кожда година може принести чоловікови смерть або загалом зміну долї.

25. За годину тай у гостину. (Косс.)

Знач. не далеко й ходити, щоб дійти до знайомих чи свояків.

26. За годину чень не згину. (Наг.)

Знач. підожду, потерплю ще якийсь час. Інші народи навпаки дорожать годиною, пор. Wand. IV (Stunde 25, 32, 33, 35)

27. За пів години тай до родини. (Яс. С.)

Scil. зайду. Говорить той, хто вибираєть ся до сусїдного села відвідати свояків. Говорять також характеризуючи близьке віддалене одного свояка від другого.

28. Знай свою годину! (Дрог.)

Пильнуй реченця, коли тобі велено прийти. Роби все в свою пору.

29. Іди в лиху годину! (Наг.)

Прокляте: щоб тебе постигло лихо на тій дорозї, в яку пускаєш ся йти.

30. Із за доброї години ожидай лихої днини. (Гнїдк.)

Пессімістичний погляд вироблений практикою руського житя, що за одну щасливу годину приходить ся відбувати довгі днї нужденного, прикрого житя.

31. Йому вже година жи́тьи. (Наг)

Знач. мало лишило ся жити, він уже на ладан дише.

32. Коби ще година, то буде дїтина. (Яс. С.)

Сьміють ся з нетерпливого, який не може дождати ся якоїсь важної для нього річи.

33. Кождому година прийде. (Яс. С.)

Scil. година смерти, кождий умре. Пор. Wand. IV (Stündlein 4).

34. Кому година тиха, шукає собі лиха. (Ком.)

Чоловік у добрім поводженю звичайно сам на себе стягає лихо, пор. висше Гаразд ч. 20.

35. Котра година? — Чверть на камізельку. (Сор.)

Се вже очевидно відгомін великоміської вуличної цівілїзації. Кплять із такого, що щоб задати шику носить на камізельці ланцюшок, а годинника в кишені не має Подібну форму приказки пор. Adalb. Godzina 6.

36. Крута наша година. (Лім.)

Знач. скрутно нам приходить ся, лихо нас постигло.

37. Куца би ти година та короткий вік! (Наг.)

Прокляте: щоб ти не довго жив, пор. висше ч. 2.

38. Лихої години не проспиш. (Наг.)

Віра в неминучість того, що чоловікови присуджено.

39. Мінї кожда година дорога. (Дрог.)

Говорить чоловік, що квапить ся кудись і мусить чекати.

40. Навидів сї лихої години. (Наг.)

Знач. зазнав біди та лиха.

41. Не годину-м чекав і не дві. (Наг.)

Описово висловляють довгу ожиданку.

42. Не маю про́сьвітлої години. (Наг.)

Знач. не маю анї години спокою, жию в турботї та нуждї. Пор. Wand. IV (Stunde 102).

43. Несиджена моя година. (Бор.)

Знач. годї менї сидїти, нема чого тут бути, треба тїкати геть.

44. Остатна би ти година тай послїдна! (Наг.)

Прокляте: щоб се була остання година твого житя.

45. Остатна ми година приходит. (Наг.)

Дословно: приходить ся вмерти; гіперболїчно: я в великім клопотї, в безвихіднім положеню. Пор. Wand. IV (Stündlein 9).

46. Прийду на годину, а збавлю си цїлу днину. (Наг.)

Говорить такий, кому далеко ходити в якесь місце, куди його запрошують.

47. Пудна́ година. (Кос.)

Пудний — страшний (пор. пуджати, у Гуцулів відси іменник пуд — страх). Пудна година — страховище якесь, час трівоги, прим. у часї пожежі, бурі, повенї.

48. Скарану годину маю. (Тисьм.)

Знач. не можу видержати, бідую. Пор. висше ч. 3.

49. Судної години з тобов сї добуду. (Наг.)

Знач. клопіт, годї витримати, пор. висше ч. 4.

50. То всього година ходу. (Наг.)

Звичайна міра дороги, зам. новійшої милї.

51. Хто знає, чия котра година! (Наг.)
Знач. ніхто не знає, що в сій або другій годині може стати ся з ним.

52. Хто знає, що дасть найблизша година? (Дрог.)
Знач. що чекає в ній чоловіка, добро чи лихо.

53. Чекай годину, вроджу дітину! (Наг.)
Іронїзують із нетерпливого, який настає конче на те, аби йому заразбуло́ зроблено те, що вимагає довшого часу. Пор. висше ч. 32; Wand. IV (Stündlein 1).

54. Чорна година на тебе! (Збар.)
Прокляте: щоб на тебе лихо! Пор. Brzoz. Godzina 4.

55. Ще година, тай було би по мні. (Наг.)
Говорить чоловік, що ледво вирвав ся з якоїсь великої небезпеки, був близький смерти.

56. Ще твоя година не надійшла. (Наг.)
Знач. ще не пора тобі вмирати. Пор. Wand. IV (Stunde 80)

57. Що година, то инша причина. (Цеп.)
Говорять про непостійного, хиткого чоловіка, який часто міняє свої постанови. У Поляків: Co godzina, to nowina, Adalb. Godzina 1; Čelak. 282; Wand. IV (Stunde 49).

58. Як добра година, то є й родина. (Луч.)
„Добра година“ — добробут: коли чоловікови добре ведеть ся, тоді й рід признаеть ся до нього та братаеть ся з ним.

59. Як добра година, то знайдеть ся родина, а в злій годині нїчо по родині. (Ільк., Петр.) ...найде ся... нїчого... (Мінч.)
Загальнолюдська обсервація, що до щасливого горнуть ся свояки й приятелї, а нещасного покидають і найближші.

60. Якої лихої години чекаєш? (Наг.)
Знач. не жди, забирай ся, бери ся до дїла.

Годити. 1. А ци годит сї сьвјитий цьвок у сьвјиту повалу бити? (Наг.)
Сьміють ся з забобонного, який при всякім дїлї поперед усього дошукуеть ся, чи воно „годить ся“, тоб-то чи не гріх се робити.

2. Годжу му як чиракови на с—цї. (Кол.)
Роблю йому всьо до вподоби, уникаю розсердити його. Пор. Adalb. Dogadzać 1.

3. Годи бідї, як сам собі, а біда все бідов. (Наг.)
Знач. догаджай поганому, вередливому чоловікови, а він усе однаковий. Пор. висше Бідa 91.

4. Го́дит му як болячцї. (Збар.)
Шануе його, панькае ся з ним. Пор. Adalb. Dogadzać 1.

5. Годи́т сї старшому вступити. (Наг.)
Знач. дати йому перед, зробити йому місце.

6. Годїт сї, або розійдїт сї! (Наг.)
Мовив посередник не можучи погодити двох завзятих противників.

7. Не годит сї вертати сї, як хто вже раз пустив сї в дорогу. (Наг.)
Народне віруване, але приказка вживаеть ся як правило savoir vivre'a.

8. Не годит сї в капелюсї їсти. (Наг.)
Значінє ut supra.

9. Не годит сї вмивши лице втирати його рукавом. (Наг.)
Значіне ut supra.

10. Не годит сї вмивши руки стріпувати з них воду, а все треба обтерти. (Наг.)
Значіне ut supra. Мотив подають такий, що кілько крапель води стріпнеш, стілько з них дїдьків народить ся.

11. Не годит сї в пјитницю шити, прьисти і хлїб печи. (Наг.)
Значіне ut supra. Про сьвятковане пятницї див. Етн. Зб. V, 208, 260.

12. Не годит сї в хатї в капелюсї сїдїти. (Наг.)
Значіне ut supra.

13. Не годит сї в хатї свистати. (Наг.)
Значіне ut supra.

14. Не годит сї дїтину переступати, бо не буде рости. (Наг.)
Значіне ut supra. Пор. Етн. Зб. V, 181.

15. Не годит сї заметене сьмітьи в хатї на ніч лишьити. (Наг.)
Значіне ut supra.

16. Не годит сї їсти другому за плечима, аби не взїсти його силу. (Наг.)
Людове віруване, а також правило savoir vivre'a.

17. Не годит сї їсти над отворенов книжков, бо чоловік памјить ізвїсть. (Наг.)
Значіне ut supra. Пор. Етн. Зб. V, 192.

18. Не годит сї капелюха на стів класти, бо киртицї поле пориют. (Наг.)
Значіне ut supra. Пор. Етн. Зб. V, 192.

19. Не годит сї класти хлопа на пана. (Наг.)
Жартують при обідї, коли господиня після лїпшої, делїкатнїйшої страви подасть якусь гіршу.

20. Не годит сї крізь вікно до хати говорити. (Наг.)
Значіне ut supra.

21. Не годит сї молодій худобинї ріжки замацювати, бо не будут рости. (Наг.)
Значіне ut supra.

22. Не годит сї на огонь плювати, бо ти лице чираками обмече. (Наг.)
Значіне ut supra. Пор. Етн. Зб. V, 87.

23. Не годит сї на стіл сїдати, бо на нїм сї хлїб сьвјитий кладе. (Наг.)
Значіне ut supra. Пор. Етн. Зб. V, 194.

24. Не годит сї пероги рахувати, як їх у окріп мечут, бо сї всї порозваруют. (Наг.)
Значіне ut supra. Пор. Етн. Зб. V, 87.

25. Не годит сї по заходї сонцьи хати мести. (Наг.)
Значіне ut supra. Пор. Етн. Зб. V, 195.

26. Не годит сї помело на гній кидати, а треба в піч. (Наг.)
Значіне ut supra. Пор. Етн. Зб. V, 194.

27. Не годит сї порожну колиску гойдати, бо сї в нїй дїдько колише. (Наг.)

Значіне ut supra. Пор. Етн. Зб. V, 192.

28. Не годит сї прати в середу анї в пйтницю. (Наг.)
Значіне ut supra. Пор. Етн. Зб. V, 87,

29. Не годит сї прьисти в суботу. (Наг.)
Значіне ut supra. Пор. Етн. Зб. V, 257.

30. Не годит сї прясти в полю, доки кукурузи не відпрядут. (Орел.)
Значіне ut supra. Пор. Етн. Зб. V, 194.

31. Не годит сї сидячи на лаві колисати ногами, бо на них дїдька колишеш. (Наг.)
Значіне ut supra.

32. Не годит сї сонного на́пруго будити, бо може в тій хвили вмерти. (Наг.)
Вірять, що в часї твердого сну душа виходить із тїла і блукає далеко, а в разї наглого будженя може сполошити ся і не трафити назад до тїла.

33. Не годит сї сьміяти сї зі старого і з пяного. (Наг.)
Значіне ut supra.

34. Не годит сї хлїб до гори спідною шкіркою на столї класти. (Наг.)
Значіне ut supra. Пор. Етн. Зб. V, 195.

35. Не годит сї ходити в єднім чоботї, бо як хлопець ходит, то сї буде два рази женити, а як дївка, то сї буде два рази віддавати. (Наг.)
Значіне ut supra. Пор. Етн. Зб. V, 195.

36. Не годит сї єйце з двома жовтками класти під курку, бо з нього може вилупити сї дїдько. (Наг.)
Віруване в несамовиту силу такого яйця з подвійним жовтком анальогічне віруваню в несамовитий характер чоловіка з подвійною душею, дводушника або упиря, пор. Етн. Зб. V, 195.

37. Що кому годит ся. (Збар.)
Знач. що кому личить, що відповідне до його гідности або вподоби, scil., те йому треба й признати.

38. Що сї не годит, най тї на то не кортит. (Наг.)
Не забагай того, що заборонене чи то релїгією, чи приписом savoir vivre'a. Пор. Brzoz Godzić się 1.

39. Що сї не годит, то сї не щістит. (Наг.)
Вірять, що зроблене в невідповідну пору, а власне в такий час і в такім місцї, коли й де не годить ся, не вийде чоловікови на добро.

40. Як Бог го́дит, то й камінь уродит. (Наг.)
Знач. при відповідній погоді зродить і найменше плодюче поле, а в дальшім значіню: в корисних обставинах удасть ся і найтруднїйше дїло.

41. Як Бог годи́т, то й мокре згорит. (Тисьм.)
Знач. у щасливу годину доконаеть ся й таке, що чоло́вік міг би вважати неможливим.

42. Як Бог не годи́т, то й вогонь не горит. (Луч.)
Знач. як нема щастя, то й найкращі почини сходять нї на що.

43. Як ми Богу годимо, так Бог нам. (Наг.)

Говорять звичайно в часі якоїсь загальної біди, мовляв: за наші гріхи спадає на нас ось яка кара. Пор. польське: Jak Kuba Bogu, tak Bóg Kubie.

44. Як Пан Біг не годит, то й у печи не горит. (Войн.)

Значіне як ч. 41, 42.

Годівля. 1. Він добрий на годівлю. (Лім.)

Знач. їсть добре, товстіє. Говорять про скотину, але також про ненаситного а лїнивого робітника.

2. Добру мав годівлю, то видно по нїм. (Наг.)

Знач. він товстий, крепкий, або навпаки, коли сказано іронїчно, він нужденний і слабосилий, значить, його морили голодом.

3. На такій годівли був, що ледво ноги волочит. (Наг.)

Знач. його морили голодом.

4. Таку мав годівлю, що аж на нїм серсть облїзла. (Наг.)

Говорять про скотину, що зовсїм заморена голодом.

5. Шкода моєї годівлї! (Лім.)

Говорять про лиху скотину, що хоч має добру пашу, не товстїє, „не править ся“, а також про чоловіка, що хоч їсть, а про те хорує або не набирає ся сили.

Годї. 1. Вже му годї далї. (Наг.)

Вже не може більше, прим. їсти або робити.

2. Він не знає, коли годї. (Кол.)

Знач. не знає, коли перестати, спеціяльно, коли перестати їсти, ненаситний.

3. Годї без пень колоди валити. (Явор.) ...через пень колоду.. (Дрог.)

Для побореня одної трудности не треба шукати собі ще більшої трудности.

4. Годї босого визути, а голого обдерти. (Цен.)

Хто нїчого не має, той нїчого не може й стратити.

5. Годї в єден чобіт дві ноги взути. (Цеп.)

Говорить чоловік про свій недостаток: значить, йому не стає на заспокоєне одної потреби, а тимчасом набігає друга.

6. Годї вже тій біді терпіти. (Наг.)

Знач. не хочу або не можу довше терпіти.

7. Годї волом заяця затровити. (Крех.)

Повільний швидкого не догонить.

8. Годї гору з місцьи рушити. (Наг.)

Незмінного закона природи не переміниш, непоборної трудности не переможеш.

9. Годї двом панам служити. (Наг.)

Знач. не можна держати в спорнім дїлї з одною й другою стороною.

10. Годї донести, а жаль покинути. (Луч.)

Характеризують неприємне положене чоловіка, що взяв ся до якогось дїла, та не може довести його до путя і соромить ся або жалує покинути.

11. Годї духом божим жити. (Наг.)

Знач. не ївши і не пивши. Говорили зголоднїлі робітники нарікаючи, що їм занадто довго не несуть полуденка.

12. Годї живому в гріб лїзти. (Наг.)

Уцитькують такого, що дуже плаче та побиваєть ся за помершим.

13. Годї з болота паску спечи. (Наг.)

З лихого матеріялу не зробиш доброї річи.

14. Годї з г—а бич зробити. (Наг.)

З невідповідного матеріялу не зробиш нїчого порядного. Пор. висше Г—о ч. 16.

15. Годї камінь глодати. (Наг.)

Тратити силу на якусь неможливу роботу.

16. Годї, куме, їсти, бо не буде на пироги місцьи. (Ільк.)

Жартливе упімнене господаря до гостя, що завзято їв першу страву, не ждучи дальших.

17. Годї, куме, чести! (Ільк.) ...тої... (Лучак.)

Протестував кум, якого другий запросив на почастунок, а потім по пяному почав бити.

18. Годї ми на всю біду настарчити. (Наг.)

Не стає моєї сили заробити стілько, щоб покрити всї потреби.

19. Годї ми сї втелити перед тобов. (Наг.)

Сердита відповідь, коли хтось жадає від иншого неможливої роботи тай то ще швидко.

20. Годї ми сї перед ним лавков стелити. (Яс. С.)

Репїкувала молода жінка, коли її упоминали, аби була покірна старому та примховатому чоловікови.

21. Годї ми сї по стїнах драпати. (Наг.)

Не хочу вдавати ся в розпуку, робити ся божевільним, коли щось пішло не по мойому.

22. Годї на себе руки наложити. (Наг.)

Scil. з приводу якоїсь хоч і тяжкої біди. Чоловік усе мусить шукати виходу хоч із найгіршого положеня.

23. Годї Пана Бога дурити. (Наг.)

Докоряють сьвятоші, що за маскою побожности крие погані дїла.

24. Годї плювати і знов лизати. (Наг.)

Вилаявши когось годї знов панькати ся з ним.

25. Годї против води плисти. (Дрог.)

Знач. не можна довершити дїла за непоборними трудностями.

26. Годї псу з горла видерти. (Наг.)

Те, що комусь дано, годї відібрати.

27. Годї ріку спинити. (Дрог.)

Так само годї відвернути природні наслїдки того, що вже зроблено.

28. Годї своє слово касувати. (Кол.)

Коли чоловік дав слово, то треба додержати його.

29. Годї сї Пану Богу наприкрьити. (Наг.)

Говорять до такого, що занадто довго і з ознаками великої побожности молить ся.

30. Годї сї пирогом зарізати а ковбасов повісити. (Кол.)

Жартливо висловлюють якусь очевидну неможливість.

31. Годї сї чоловікови на двоє роздерти. (Наг.)

Знач. не можна зробити рівночасно два дїла, з яких кожде потребує всеї сили або присутности чоловіка в иншім місцї.

32. Годї так жити! (Дрог.)

Окрик знетерпливленя чоловіка, що живе серед нестанної сварки та лайки.

33. Годї тому ради дати. (Наг.)

Важко з тим упорати ся, дїло трудне.

34. Годї язиком молоти! (Наг.)

Перестань балакати пусте, бери ся за дїло.

35. Най на тімой годї буде! (Наг.)

Досить тобі, заспокій ся, перестань.

36. Повинен бис уже й годї знати. (Збар.)

Треба перестати, прим. їсти, як перестали всї инші при столї.

37. Раз два тай годї! (Наг.)

Приговорюють при працї. Значить, ще пару хвиль і буде конець.

38. То годї знати. (Наг.)

Знач. неможливо знати, тяжко довідати ся.

39. Як годї, то годї. (Наг.)

Як не можна щось зробити, то лїпше покинути.

40. Як годї, то й плач не поможе. (Наг.)

Як не можна запобігти стратї, то даремно й оплакувати її.

Годованець. 1. Він має годованцьи на подї. (Наг.)

Вірять, що деякі богачі мають услужних демонів, які доносять їм добра і привертають до них щасте. Такий чоловік годує свого демона що ночи несоленою стравою. Той демон називає ся хованець або годованець. Див. про них Етн. Зб. XV, 96—106.

2. То ще жидівський годованець. (Кол.)

Часто допікають таким проввищем Гуцулам, у яких держить ся й доси звичай, що старий господар не маючи дїтий або посваривши ся з ними записує все своє добро Жидови з тим, щоб сей „догодував його до смерти“ і похоронив „чесно“. Такий і називаєть ся годованцем.

Годований. 1. Він мухами годований. (Наг.)

Знач. розумний, хитрий, оборотний. Nexus idearum менї неясний.

2. Годований як бугай. (Наг.)

Якого годують добре, а не беруть нї до якої роботи.

3. Годований як на заріз. (Наг.)

Про пузатого, товстого чоловіка.

4. Годований як пацюк. (Наг.)

Значіне ut supra.

5. Шпаками годований. (Берез.)

Хитрий, оборотний.

Годувати. 1. Біду за колїйов годують. (Орел.)

Значіне менї не зовсїм ясне. Біду годувати, се мб. значить працювати на те, аби вилабудати ся з біди.

2. Годував бис сї мойов кирвавицев? (Наг.)

Докірливо: не цураєш ся їсти мойого кровавo, гірко зароблeного хлїба.

3. Годував єм го своїм мозольом. (Снят.)
Мовить батько про сина. Се-б то годував працею своїх мозолястих рук.

4. Годувала би тї лиха година! (Наг.)
Клинуть лїнивому робітникови, який нарікає, що його лихо годують.

5. Годуй біду, а вна каже: „Я ще прийду". (Цен.)
Упоравши ся з одним клопотом чоловік усе мусить надіяти ся якогось нового.

6. Годуй біду, а вна ти голову скрутит. (Наг.)
Говорять про невдячного, що платить злом за зазнане добро.

7. Годуй в зимі пецушка, будеш мати в лїтї пастушка. (Наг.)
Малий хлопчик, що в зимі сидить на печи, в лїтї буде пасти товар.

8. Годуй мене до Івана, а я з тебе зроблю пана. (Ільк.)
Так буцїм то говорить скотина до господаря. До Івана (д 24 червня) числить ся у нас передновок. По Івані починають ся в гірських місточках великі худобячі ярмарки; хто до того часу прогодує свій товар, може потім добре заробити.

9. Годуй сї, абис тріс! (Наг.)
Клинуть ненажерного, а лїнивого робітника.

10. Годуйте сї, годуйте сї, та до роботи не лїнуйте сї! (Наг.)
Примовляє господиня подаючи робітникам обід.

11. Годуйте сї, гостеньки! (Наг.)
Жартливо припрошують гостий, щоб їли.

12. Годують вівсом, а гоньит як псом. (Наг.)
Жалував ся наймит, якого в великім пості годували вівсяним хлїбом, а при тім гонили до тяжкої роботи.

13. Єден другого годуй! (Наг.)
Допомагай один одному у всякому дїлї. Приказка уживана жартливо, бо до їди звичайно чоловік не потребує помочи другого. Оперта на підставі легенди про Соломона, що так порадив гостям, яким його батько подавав сяжневі ложки, та ще й попривязував до рук. Пор. Етн. Зб. XII, ч. 44.

14. Лучше годувати, як поминати. (Ільк.)
Scil. дитину. Годувати малу дитину певне не малий клопіт, але стратити її і поминати помершу ще прикрійше.

15. То за то, щом тї годував своїми руками, так ми тепер дьикуєш! (Наг.)
Докоряв старий батько певдячному синови.

16. Хто кого не годвé, тот того не шанвé. (Лемк.)
Годвé і шанвé — дінлект. зам. годує і шанує. Повстали такі форми на основі властивого Бойкам та Лемкам уподобаня до роззїву, отже зам. годує говорять годýе, почім у скоротило ся на в. Значіне приповідки: батько, що не виховував, не годував своїх дїтий, не має претензії до пошанівку з їх боку. В робучому народньому житю пріпціп do ut des сягає глубоко в сферу семейних почувань.

17. Хто мене годував, буде мною поганяв. (Уриче).
Знач. инший не має права. Репліка такого, кому хтось чужий розказує робити щось.

18. Як биців годують, так биці працюют. (Цен.)
Говорять лихо годовані робітники, коли їм господар докоряє, що помалу роблять.

Гожий. 1. Гожа не гожа, а все раба божа. (Дар.)
Відповідає дівчина, якій допікають, що вона не вродлива.

2. Гожа, як весна божа. (Кол.)
Говорять про гарну, симпатитну дівчину.

3. Гожа як ланя. (Льв.)
Про вродливу, роботящу дівчину.

4. Гожа як панна. (Дрог.)
Про вродливу, гарно одягнену дівчину.

5. Гожа як чиста вода. (Кол.)
Про гарну, щиросердну людину.

6. Гоже не гоже, сотворінє боже. (Глещ.)
Репліка на закид, що щось не гарне, не гоже. Знач. сяке чи таке, а раз воно живе, то має право жити.

7. Не те гоже, що гоже, а те, що миле. (Вікно)
Поняте красоти — субєктивне, залежне від особистого почутя та вподобаня. Одному видаєть ся гарним і гожим те, що на иншого не робить нїякого вражіня.

Гой. 1. Два дни гой, а цїле житє йой. (Мшан.)
Говорять про недібране подружє, пор. висше Весїлє 2.

2. Лїпше гой, нїж йой. (Наг.)
Знач. лїпша радість, нїж біль.

Гойда. 1. Гойда, гойда, старий ґойда! (Наг.)
Приговорюють дитинї, що хоче колисати ся, хоч уже виро'ла троха більша і може бігати.

Гойдати ся. 1. А гойдав бис сї на шибеници! (Наг.)
Прокляте: щоб тебе повісили і вітер гойдав би твоє тїло.

2. Гойдає аж по під повалу. (Наг)
Говорять про колиску, яка в селянських хатах не стоїть на землї, а висить на двох каблучках у ногах постелї.

3. Гойдає ним, як вітер верхами. (Наг.)
Знач. попихає його сюди або туди, радить йому раз так, другий раз навпаки.

4. Гойдає ся як Жид на г—ї. (Корош.) ...як рабін... (Корош.)
Говорять про нерішучого, пинявого чоловіка, що довго пораєть ся з якимось дїлом.

Гойканє 1. Нинї гойканьи, а завтра буде йойканьи. (Наг.)
По нинїшнїм весїлю та гуляню завтра буде нарікане та каяне.

Гойкати. 1. Гойкає, аж у вухах дзвонит. (Лол.)
Знач. кричить дуже голосно.

2. Гойкає як на весїлю. (Лол.)
Весїлє вважаєть ся тим „гучнїйше“ і веселїйше, чим більше при тім робить ся гомону та гойканя. Особливо староста вважає своїм обовязком як найчастїйше кликати свого адютанта — дружбу, кричучи що сили „Дружбо-о-о!“

3. Гойкає як на вола. (Лол.)

Коли хтось з далека гукає на другого, а сей за те гнівається ся.

4. Гойкає як у лїсї. (Лол.)

Про голосний крик, яким порозумівають ся люди з далекого віддаленя.

5. Гойкало би з тебе диво! (Лол.)

Диво уявляєть ся як демон, що може влїзти в чоловіка і кричати його устами. Пор. „Див кличет верху древа“ в Словѣ о п. Игоревѣ.

6. Перше гойкав, потім йойкав. (Наг.)

Зразу чоловік веселить ся, потім плаче та стогне з болю.

7. Хто нині гойкає, завтра зайойкає. (Лол.)

Говорять про пяницю, або про такого, що необачно женить ся.

8. Гойкни си раз, най ти весело буде. (Бор.)

Заохочують один одного піднпті, підохочені люди.

Гойки. 1. Нині гойки, завтра зойки та йойки. (Дрог.)

Говорять про веселу кумпанїю: сьогодня пють, гуляють та співають, а завтра будуть стогнати побивши ся.

Голий. 1. Ану голий, задри поли! (Наг.) ...підньий... (Городок)

Репліка на домагане — зробити щось неможливе та надсильне.

2. Буде і голому по за пазухи. (Гнїдк)

Scil. набрати. Звісно, голий за пазуху не сховає нїчого, — знач. приказка характеризує бідноту, від якої нема що взяти.

3. Вставай, голий, убирай ся! (Дар.)

Значіне не зовсїм ясне. Голий може вбирати ся і тодї не буде голий.

4. Втїкай голий, обідру тї. (Глещ.) ...обідруть... (Ільк.)

Безпредметова погроза, бо з голого нема що здирати. Пор. Adalb. Goły 24.

5. Гола, боса, а в вінку. (Циг.)

Жартують над дївчиною, що лихо вбрана, а про те любить строїти ся. Пор. Wand. Ш (Nackt 12).

6. Гола стерньи лишила сї. (Наг.)

Говорять про збіже стовчене градом або згризене мишами.

7. Голе, босе, простоволосе, а локшини би їло. (Дрог.)

Вислов обуреня на неоправдані претензії, хоча в данім разї претензія зовсїм не абсурдна, бо не вважаючи на одїж усякий чоловік може мати охоту до доброї страви.

8. Голий і босий, а голова в вінку. (Ільк.)

Значіне ut supra ч. 5.

9. Голий-наглий ходит. (Наг.)

Голий-голїсїнький. Наглий тут очевидна контракція з на́-голий.

10. Голий розбою не боїть ся, мокрий дощу не лякаєть ся. (Ільк.) ...не боїт ся. (Петр.)

Хто не має що стратити, тому не страшно. Пор. Wand. Ш (Nackter 71); Hoc. 285; Adalb. Goły 17.

11. Голий терньи не бojит сї, бо сї не обидре. (Яс. С.)

Значіне ut supra,

12. Голий ходжу, тїлом сьвічу. (Наг.)

Говорить про себе обідраний чоловік.

13. Голий як бик. (Дрог.)

Чому власне бик символ голизни, невідомо. Про те так само і у Поляків, див. Adalb. Goły 7.

14. Голий як бубен. (Ільк.) ...бубень. (Наг.)

Чому бубен зроблено символом голизни, не розумію. Пор. Дик. 1380; Adalb. Goły 3.

15. Голий як липка. (Граб.)

Scil. обдерта з кори. Обдирання липини для виробу лика було колись важною галузею заробітку для бідних громадян.

16. Голий, як мати на сьвіт родила. (Ільк.)

Знач. зовсім голий, роздягнений. Пор. Wand. III (Nackt 15).

17. Голий як пень. (Ільк.)

Пень обідраний з кори і обрубаний з гиля являєть ся справді символом обнажености. У Поляків jak kołek, Adalb. Goły 10.

18. Голий як собака. (Стрий)

Згірдно про обідраного, занедбаного чоловіка. У Поляків jak szur, Adalb. Goły 13.

19. Голий як турецький сьвятий. (Ільк.)

Про якого турецького сьвятого мова в тім загально розповсюдженім порівнаню, не знаю. Пор. Adalb. Goły 14.

20. Голий, як у піст мишьичий хвіст. (Корч.)

У піст і миши голодують і тоді у них із хвостів облазить шерсть.

21. Голим тїлом сьвітит. (Наг)

Ходить обдертий, крізь дїри видно голе тїло.

22. Голого легко голити. (Кобр., Ільк.)

Голити тут певно не в значіню брити, бо голий може бути при тім бородатий.

23. Голого не обідреш. (Цен.)

Від бідного, немаючого нїчого не візьмеш. Пор. E. Rot. 566; Bebel, 469; Wand. III (Nackter 2).

24. Два голі третого не вберут. (Цен.)

Два бідні, слабі не запоможуть третього. Пор. Adalb. Goły 16; Wand. III (Nackter 14).

25. Запрьич голе, бо тї вколе. (Берез.)

Се така дїточа забава. Вона полягає на тім, що дїти бють одно одне по голих руках та ногах і рівночасно кожде силкуєть ся сховати свої голі місця, щоб не одержати удару. В Наг. при тім приговорюють ломаною польщиною: „Схóвай ґóлї, бéдзї бóлї“.

26. На голій кости нема що гризти. (Ільк.)

Знач. у бідного чоловіка нема що взяти анї вкрасти

27. На голій толоцї тяжко доробити ся. (Ільк., Кобр., Петр.)

Толока. се очевидно не тілько голе поле, але надто таке, з якого кождий має право користати, так що для одного користь із нього мінїмальна.

28. На голого дригота. (Гнїдк.) ...ще й... (Кол.)

Се не з якоїсь окремої причини, а тому що він голий і не має чим захи-

стити ся від холоду. Говорять жартливо, коли на якогось бідного чоловіка спадає ще нове лихо.

29. На голого й пси брешут. (Наг.)

Знач. і пси шанують не чоловіка, а одежу. Пор. Adalb. Goły 20.

30. На голу кість і ворон не паде. (Гнїдк.)

Бо з неї не видзьобає нїчого. Образово: від бідного навіть скупар та здирця не надіється ся нїякої користи. Пор. Ворон ч. 2.

31. Нї голий, нї одїтий (Наг.)

Говорять про такого, що в часї холоду ходить у дуже нужденній, легкій одежи.

32. Прийшла з голов п — ов. (Наг.)

Лаяла теща невістку, що не принесеа в дім нїякого приданого.

33. Прийшов з голим х — м. (Наг.)

Лає теща зятя, що пристав до її дочки не принїсши їй нїякого маєтку.

34. Раз голому нїчого не мати. (Кол.)

Знач. байдуже йому й про всякі можливі втрати. Пор. Adalb. Goły 23.

35. Така гола як липка. (Лучак.)

Обідрана, бідна, без усяких засобів, пор. вище ч. 15

36. Такий єм голий, що й латки на мнї цїлої нема. (Наг.)

Говорить обідраний чоловік.

37. Такий я добрий голий, як і без сорочки. (Дар.)

Знач. чи так чи сяк назвеш мою бідність, усе вона для мене однаково докучлива.

37. Так я си добрий голий, як ти без сорочки. (Гнїдк.)

Знач. оба ми однаково добрі, тоб-то однаково бідні та злиденні. Пор. Wand. III (Nackter 8).

39. Тїкай голий, обідру тьи. (Корч.) ...бо тя обідрут. (Лучак.)

Репліка такому, що грозить чимось неможливим до виконаня, мовляв: я того так само не бою ся, як голий обідраня, бо з мене нїчого взяти. Пор. Wand. III (Nackter 4); E. Rot. 450; Adalb. Goły 24.

40. Ходжу голий, як Адам у раю. (Борисл.)

Евфемічно говорив ріпник, що показував ся на сьвіт у дуже зредукованій одежи.

41. Хоть голий, та в підвязках. (Лев., Ільк.)

Висьмівають неоправдані претензії на шик у незаможного, бідно одягненого чоловіка. Пор. вище ч. 5, 8; Wand. III (Nackt 12).

42. Що голий за пазуху сховає? (Туглук.)

Репліка на погрозу, мовляв: з мене нїчого не візьмеш, так як голий не може нїчого сховати за пазуху. Пор. Wand. III (Nackt 20).

43. Що з голого зідреш? (Наг.)

Звісно, нїчого крім хиба його шкіри. Пор. Wand. III (Nackter 2).

Голити. 1. А голено? Голено. А стрижено? Стрижено. (Ільк.)

Характеризують податливого та добродушного чоловіка, який на всяке питане готов відповісти потакуючи, не упираючи ся при своїй думцї. Приказка натякає на звісну анекдоту, де суперечка між чоловіком і жінкою за „голено“ та „стрижено“ доводить до втопленя жінки.

2. Голит без бритви. (Гнїдк.)

Знач. обдирає, визискує або допікає словами.

3. Голит без мила. (Наг.)

Знач. дразнить, допікає, робить пакости. Пор. Wand. I (Barbieren 4).

4. Голит го тупим бричем. (Кол.)

Докучає йому, дається ся в знаки, робить пакости.

Голо. 1. Голо, аж сум бере. (Наг.)

Говорять про поле спустошене повінню або градом, про місце пожежі і т. п.

2. Голо, хоць копійов гони. (Наг.)

Нема нїчого, хоч би прийшов вояк та грозив смертю, то не знайшлось би для нього нїчого. Пор. Adalb. Goły 26; Wand. III (Nackter 7).

3. Голо, хоць свищи. (Наг.)

Нема ні хати ні жадного захисту. В хатї, як відомо, не годить ся свистати.

4. Голо, як би вимів. (Наг.)

Нема живности ані нїяких засобів.

5. Голо як би вдекуція перейшла. (Наг.)

Здекуція — екзекуція, стягане податків або грошевих кар, або усмирене бунту при помочи війська, яке кватировано в селї і яке господарювало там по своїму вибираючи собі поживу. Такі „здекуції", особливо з часів боротьби за „лїси і пасовиска", лишили ся доси в памяти селян, пор. Адріян, Бунт аґрарний у Добростанах.

6. Голо, як би саранчьи перелетїла. (Наг.)

Хмари саранчі навідували давнїйше навіть Підгірє дрогобицького пов. нищачи всю надію хлїборобів.

7. Голо, як би Татари перейшли. (Наг.)

Память про грабівницькі походи Татар живе ще досить ясно в тямцї нашого народа.

8. Голо як на Хребтї горі. (Наг.)

Хребта-гора біля Нагуєвич, верх сеї гори безлїсний підіймаєть ся високо над сусїднїм Дїлом.

9. Там так голо, що й пес би сї не вдержьив. (Наг.)

Бідпота така, що нема чого дати й псу попоїсти.

10. Хоть голо, аби весело. (Ільк.)

Говорять про незаможних а легкодушних людий, що не дбаючи на своє вбожество люблять побавити ся. Пор. Adalb. Goły 1.

Голоблї. 1. В голоблях так тягне чорний як і білий. (Дар.)

При працї або в бідї щезає ріжниця роду та вдачі. Коли привертить лихо, то однаково терпить пан чи мужик.

Голова. 1. Аби голова на карку була, а про решту байдуже. (Цен.)

Знач. коли чоловік розумний та второпний, то дасть собі раду в усякій небезпеці.

2. Аби з двома головами був, то того не вдасть. (Наг.) Абим дві голови мав... (Голоб.)

Уява така, що чоловік із двома головами мусить мати й розум за двох.

3. Аби моя голова здорова, то все гаразд буде. (Ільк.)

„Моя голова“ тут очевидно зам. „я“, пор. гомерівське *βίη Ἡρακλείη* зам. Геракль.

4. Абим тут мав головов наложити, то не попущу. (Наг.)
Окрик завзятого чоловіка, що готов радше згинути, ніж відступити від свого права.

5. Абис з головов утік! (Кол.)
Scil. Бережи ся, тікай як найшвидше, бо тут небезпечно.

6. Абис на голову став, то по твому не буде. (Наг.)
Знач. аби напружав усю свою силу до крайности. Пор. Wand. II (Kopf 495).

7. Абис сї на голові поставив, то так не буде. (Наг.)
Поставити ся на голові знач. уперти ся, доконати чогось дуже трудного або неможливого. Пор. Wand. II (Kopf 497)

8. Аби-с сто голов мав, то не порадиш. (Наг.)
Розуміють ся розум зібраний із сто голов. Говорять про дуже трудну, безвихідну ситуацію.

9. Абис там голову зломив, де підеш! (Наг.)
Прокляте, послане на здогін відходячому ворогови.

10. Абих так з головов був! (Жабє).
Заклинаєть ся Гуцул: щоб я так живий був, як се правда.

11. Або його голова тут упаде, або моя! (Кол.)
Кричать противники хапаючи ся до лютої бійки.

12. Або то в мене дві голови на карку? (Цен.)
Scil. щоб я міг одну стратити. Пор. Wand. II (Kopf 48).

13. Або то не голова? (Орт.)
Питане замість потвердженя: се чоловік з головою, розумний та енергічний.

14. Аж голова го за мнов скіпає. (Наг.)
З погордою говорить дівка про нелюбого їй парубка, що закохав ся в ній.

15. Аж єм сї за голову вхопив. (Наг.)
Злякав ся, здивував ся.

16. Аж ми голова тріщит. (Наг.)
Так турбую ся, обмірковую якесь діло.

17. Аж ми голова ходором ходит. (Наг.)
Знач. болить, затуманена гризотою та клопотами.

18. Аж ми сї в голові крутит. (Наг.)
Я забаламучений, не знаю, що почати. Пор. Wand. II (Kopf 759).

19. Аж ми сї голова розскакує. (Наг.)
Знач. болить голова страшенно.

20. Аж сї за голову взьив. (Наг.)
Здивував ся, перелякав ся, попав у розпуку. Пор. вище ч 15.

21. Акурат ми то в голові! (Наг)
Іронічно: як раз я думаю про се! Менї про се байдуже, и не думаю се зробити.

22. Анї му тото в голові! (Наг.)
Він собі про се байдуже.

23. Анї раз му сї нїчо голови не бере. (Наг.) Анї руш... (Наг.)

Говорять про тупого, непамятущого хлопця, ученика або взагалї парубка.

24. А то кінська голова! (Сор.)

Знач. тупа, уперта, непорадна голова.

25. А то козяча голова. (Краснос.)

Знач. упертий чоловік, такий що любить усе робити иншим на перекір.

26. Без голови й ногам лихо. (Наг.)

Без доброго порядку і пляну нїяке дїло не піде успішно.

27. Без голови нема ладу. (Наг.)

Знач без керманича, без голови родини. отже без батька, господаря.

28. Без голови підеш. (Наг.)

Погроза: розібють, відсїчуть голову, смерть тобі буде.

29. Бере собі тото до голови. (Наг.)

Значіне двояке: 1) бере в тямку, вчить ся добре, 2) дуже турбуєть ся з приводу якоїсь справи, гризеть ся нею. Пор. Wand. II (Kopf 516).

30. Беру то на свою голову. (Бор.)

Знач. на свою одвічальність.

31. Бий у голову, то ноги самі впадут. (Цеп.)

Навчав один чоловік другого, коли гонили за злодїєм, а один намагав ся вдарити втїкача по ногах. Пор. Wand. II (Kopf 370).

32. Біда на твою голову! (Дрог.)

Прокляте: щоб на тебе впало лихо.

33. Біднаж моя головонько! (Наг.)

Окрик болю та безрадности в якійсь прикрій ситуації.

34. Бодай єс си голову зломив, як лиш за поріг вийдеш! (Наг.)

Прокляте: щоб ти пропав.

35. Бодай ти голова облїзла! (Наг.)

Прокляте: щоб ти вилисїв.

36. Вбив собі щось у голову. (Дрог.)

Завзяв ся на щось, зупинив ся на одній думцї. Пор. Adalb. Głowa 158.

37. В голові ми свитає. (Дрог.)

Знач. розвидняєть ся, починаю розуміти се дїло.

38. В голові ми сї то не містит. (Дрог.)

Не можу сього зрозуміти, дивую ся над сим дуже.

39. В голові ми як у млинї. (Наг.)

Знач. довкола мене гуркіт та гармідер, так що не можу думати нї про що. Пор. Adalb. Głowa 167.

40. В голові му вилами укладали. (Ільк.)

Іронїзують із чоловіка, що вдає з себе дуже мудрого, scil. у нього в голові така мудрість, як сїно накладене вилами, безладе. Пор. Adalb. Głowa 173.

41. В голові му воробцї цьвіркают. (Наг.)

Знач. видумує ріжні непотрібні концепти, думає про самі дурницї. Пор.. Wand. II (Kopf 630).

42. В голові му пустий вітер свище. (Наг.)

Він думає про пусте, про забави, а не про дїло.

43. В голові му сї помішьило. (Наг.)

Збаламутив ся, одно забув, друге переплутав. Пор. Wand. II (Kopf 772).

44. В голові му як в трибуналї. (Гнїдк.)
Баламут, шахрай. Пор. Adalb. Głowa 169, без пояснення; Wand. II (Kopf 766). Польські трибунали були славні своїм безладєм та підкупствами.

45. В голові му як нас—в розуму. (Наг.)
Іронїзують із чоловіка, що вдає з себе дуже розумного.

46. В голові як на ярмарку. (Кол.)
Шум, богато суперечних думок. Пор. Adalb. Głowa 162.

47. В голові як у пустій студолї. (Наг.)
Чоловік не знає, не думає нїчого путящого. Пор. Adalb. Głowa 170.

48. В голові панство, а сорочку вошї з'їли. (Гнїдк.)
Кплять із чоловіка вбогого а з надмірними претензіями на панство.

49. В голові тік, в язицї цїп: де схочу, то змолочу. (Ільк.)
Характеризують белакуна та сплїткаря, що ходить від хати до хати розносячи сплїтки.

50. В голові тобі самі витребеньки. (Батят.)
Знач. думаєш про дурницї, не береш ся до дїла

51. В голову заходжу. (Наг.)
Знач. міркую всїляко, турбую ся чимось. Пор. Wand. II (Kopf 822).

52. В голову му фіра сїна заїхала. (Голоб.)
Зупинив ся на якійсь одній думцї і нїяк не може увільнити ся від неї, має idée fixe. Пор. Wand. II (Kopf 516).

53. Вдарило му до голови. (Наг.)
Значінє двояке: 1) підступила слабість, горячка до голови, 2) чоловік загордїв. Пор. Wand. II (Kopf 724).

54. Вибий собі це з голови! (Кол.)
Знач. покинь про се думати, зміни сю постанову.

55. Вивітріло ми то з голови. (Наг)
Забуло ся, не тямлю сього.

56. Вилами му в голові поукладано. (Гнїдк.)
Знач. у нього в голові хаос, безладні думки та примхи. Пор. вище ч. 40.

57. Випало ми з голови. (Наг.)
Знач. забуло ся.

58. Виплило му з голови, як вода з решета. (Наг.)
Забув, нездібний затямити щобудь.

59. Від голови до ніг. (Гнїдк.) ...до пят. (Збар.)
Scil. однаковий, прим. збитий. Пор. Wand. II (Kopf 834); Adalb. Głowa 138.

60. Від голови зачинати. (Гнїдк.)
Знач. від найстаршого, провідника. Пор. Wand. II (Kopf 836).

61. Від голови риба смердить. (Ільк.)
Який репрезентант, голова роду або ініціятор якогось дїла, такі й його підвладні та учасники. Пор. Wand. II (Kopf 59); Osm. 133.

62. Він тому голова. (Наг.)
Він кермує сим дїлом, се від нього залежить. Пор. E. Rot. 189.

63. Він у голові не має того, що я в пятї. (Наг.)

Говорить чоловік, який уважає себе мудрійшим та досьвідніїшим від иншого. Пор. Wand. II (Kopf 840).

64. В його голові вороняче гніздо. (Льв.)

Знач. він думає про самі погані, непотрібні річи.

65. Всадив собі в голову таке, що сьміх людьом сказати. (Бор.)

Постановив собі, вхопив ся якоїсь чудернацької думки.

66. В твоїй голові сїм лїт не метено. (Цен.)

Знач. там нелад, погань, ти думаєш про самі погані річи.

67. В тім моя голова. (Наг.)

Знач. я займаю ся сим дїлом і ручу ся, що доконаю його. Пор. Wand. II (Kopf 753).

68. Втовчи му в голову, коли в нього голова як довбнї. (Наг.)

Знач. тугий чоловік, недоступний нї для яких доказів та намов.

69. Голова без розуму — свистун. (Лол.)

Свистун — горіх без зерняти. Пор. Wand. II (Kopf 126); Čelak. 201.

70. Голова би ти облїзла! (Наг.)

Жартливе прокляте. щоб ти вилисїв! Се ще, звісно, не така тяжка хороба. Пор. вище ч.

71. Голова болит, аж ми очи заступає. (Наг.)

Жалуєть ся чоловік, у якого дуже болить голова, аж у очах морочить ся.

72. Голова болит, а хлїб як на огни горит. (Лучак.) ...тріщить. (Ільк.)

Говорять про такого, що вдає недужого, а про те визначаєть ся добрим апетитом.

73. Голова болит, г—и лекше. (Наг.) ...за то г—и... (Дрог.)

Жартують із такого, що жалуєть ся на біль голови. Пор. Дик. 1268; Нос. 284.

74. Голова болит, мало ми не трісне. (Наг.)

Характеризують сильний біль голови.

75. Голова болит, то ср—а ся тїшит. (Льв.)

Бо хорому даватимуть лекші, добірнїйші страви.

76. Голова важит за сто фунтів. (Дрог.)

Мова не про її дїйсну вагу анї про її важність для житя орґанїзму, а про тягар тих клопотів та гризот, які налягають на неї.

77. Голова велика, а розуму мало. (Ільк., Кобр.)

Жартують із чоловіка з великою головою. Пор. Wand. II (Kopf 182).

78. Голова від клопоту тріщить. (Ільк.)

Порівнане взяте зі стодоли або засїка, що тріщить, коли в нього накласти повно збіжя. Пор. вище ч.

79. Голова вільна, то весь сьвіт веселий. (Цен.)

Коли чоловік позбуде ся клопоту та гризоти, то весь сьвіт видаєть ся йому веселим.

80. Голова голові. (Наг)

Найстаршому в хатї належить ся почесть і найлїпший шматок при обідї. Зрештою приказку уживають у жартливім значінню, натякаючи на звісну анекдоту, як Циган при столї дїлив печену курку.

81. Голова голові, а фіст фостови. (Ільк.)

Приказка основана на тій самій анекдотї, що попереднє ч. Хвостом тут названо господиню, яка мусить „кождий кут замести“.

82. Голова голові не рівна. (Кол.)
Символїчно, голова зам. розум людський, характер, здібність.

83. Голова для паради. (Дрог.)
Знач. пуста голова, чоловік непутящий.

84. Голова добра до поради. (Наг.)
Знач. се чоловік розумний, тямучий та бувалий.

85. Голова до ради, а рука до помочи. (Кол.)
Розумний, людяний чоловік.

86. Голова завинит, а г—цї мусит відповідати. (Наг.) ...грішит... (Наг.)
„Бо колись били, а тепер кажут сидїти“, поясняв селянин Іван Гайґель. Пор. Wand. II (Kopf 350); Hoc. 470.

87. Голова за голову. (Наг.)
Давнїй прінціп крімінальної справедливости і кровавої пімсти, уживаний тепер хиба жартливо, див. далї Забити.

88. Голова кість, а зад мясо; в голову цїлують, а в зад бють. (Ільк.)
Виходило би, що кість цїннїйша і шановнїйша від мяса.

89. Голова лиса як колїно. (Наг.)
Говорять про зовсїм лисого чоловіка. Пор. Adalb. Głowa 28.

90. Голова — лиш би в ню вистрілити. (Дрог.)
Знач. нездібна нї до чого путящого, чоловік нездара, забудько.

91. Голова ми пухне. (Наг.)
Журю ся дуже, бідую тяжко.

92. Голова ми спухла як баньик. (Наг.)
Говорить чоловік побитий або тяжко зажурений. Пор. Wand. II (Kopf 493).

93. Голова ми схне. (Наг.)
Говорить чоловік, що має велику журбу.

94. Голова ми тріскає. (Наг.)
З болю, жалю або журби. Пор. Brzoz. Głowa 10.

95. Голова ми ходором ходит. (Наг.)
Крутить ся серед ріжних клопотів або від надміру всякого дїла, про яке чоловік мусить дбати.

96. Голова ми як стіг. (Голоб.)
Знач. напухла від журби та клопоту.

97. Голова місця шукає. (Ільк.)
Значінє не зовсїм ясне. Чи голова тут у значіню „розумний чоловік“, чи в якім иншім? Пор. Čelak. 207; Wand. II (Kopf 76).

98. Голова не до ради, а зад не до крісла. (Ільк.) ..задок... (Мінч., Петр.)
Говорять про тупоумного а при тім неотесаного, брусоватого чоловіка. Пор. Brzoz. Głowa 11.

99. Голова не ле́да. (Гнїдк.)
Не аби яка, се чоловік не ледачий, розумний, хитрий.

100. Голова розумна, бо велика, що аж сї по боках порозганьила. (Іваник.)

Жартують із чоловіка з великою головою.

101. Голова сивіє, а розум шаліє. (Кол.) ...дуріє. (Наг.)
Говорять про чоловіка, що на старі літа робить якусь дурницю, прим. женить ся з молодою дівчиною. Пор. Wand. II (Kopf 97); Brzoz. Głowa 12.

102. Голова тік, а язик ціп: що схочу, то змолочу. (Гнїдк.)
Говорить балакучий, язикатий чоловік.

103. Голова, що хоч довбнею бий. (Цен.)
Чоловік незгідливий, упертий і зарозумілий.

104. Голова як бодня. (Лім.)
Знач. повна всякої всячини, памятуща. Пор. Wand. II (Kopf 493).

105. Голова як бундз, а живіт як фаска. (Синев.)
Жартують із круглоголового, череватоого чоловіка Пор. Wand. II (Kopf 643); Brzoz. Głowa 7.

106. Голова як гарбуз. (Наг.)
Жартують із головатого, довгоголового чоловіка. Пор. Wand. II (Kopf 642).

107. Голова як камінь. (Наг.)
Тверда, здорова, недоступна нї для яких сумнївів.

108. Голова як пень. (Наг.)
Непорушна, тверда, чоловік упертий та недоступний нї для яких доказів.

109. Голова як порожний горнець. (Наг.)
Пуста, забудькована; чоловік не може здобути ся нї на яку думку. Пор. Wand. II (Kopf 647).

110. Голова як решето. (Наг.)
Як вода в решетї не вдержить ся, так і той чоловік не тямить нїчого, забуває все, що йому скажеш. Пор. Adalb. Głowa 29.

111. Голова як розбитий горнець. (Наг.)
Слаба голова, чоловік нетямущий, забудьковатий.

112. Голова як свистун. (Лол.)
Свистун — порожнїй горіх. Знач. чоловік дурний, безмізкий. Пор. Adalb. Głowa 32.

113. Голова як фаска. (Дрог.)
Чоловік головатий, отяжілий, глуповатий. Пор. Adalb. Głowa 25, 26).

114. Голови ми вже не стає. (Наг.)
Не можу про все думати, все затямити, всього надбати. Пор. Brzoz. Głowa 18.

115. Голови му не бере ся. (Гнїдк.)
Знач. він того не розуміє, не бере в тямку.

116. Голови му сї не держит. (Наг.)
Знач. він забуває, вважає собі за байдуже якусь річ.

117. Голови не підведу. (Кол.) ...не зведу. (Піст.)
Знач. я недужий, не можу не то встати, а навіть підвести голову.

118. Голові клопіт, а бідї весїлє. (Ільк.)
Біду уявлено тут як якогось демона, що тїшить ся з людського клопоту.

119. Головов до стїни бє. (Наг.)
Характеризують тяжкий смуток, розпуку.

120. Головов мур не прібєш. (Тереб.) Головою стїни... (Ільк.)

Уцитькують тяжко зажуреного або надто впертого та завзятого чоловіка, що бажає добити ся чогось неможливого або занадто трудного. Пор. Čelak. 192; Wand. II (Kopf 120, 255, 343, 791); Hoc. 347.

121. Головов наложити. (Наг.)
Знач. згинути, понести смерть.

122. Головонько-ж моя бідна! (Наг.)
Звичайний оклик заклопотаня, жалю, або й простого зачудуваня.

123. Голову до гори держьити. (Наг.)
Знач. ставити ся гордо, сьміло в супротивностях долї, не тратити віри в себе і своє дїло. Пор. Wand. II (Kopf 535).

124. Голову за тото даю. (Дрог.)
Запевнене правдивости якогось тверджня, знач. я готов дати відрізати собі голову, положити житє, коли се не правда. Пор. Wand. II (Kopf 544).

125. Голову кому видубути (?) (Гнїдк.)
Щось неясне. Може: видубити, те саме що виґарбувати, намочити в дубовім квасї? Але яке значінє такої поговірки?

126. Голову кому завернути. (Гнїдк.)
Знач. задурити, затуманити когось.

127. Голову кому змити. (Гнїдк.)
Знач. наганьбити, вилаяти, присоромити когось.

128. Голову менї сушит. (Карл.)
Намовляє мене на щось, не дає спокою. Пор. Brzoz. Głowa 15.

129. Голову му обголити варто, більше нїчого. (Унят.)
Знач. він збожеволїв, з ним нема що говорити як з розумним чоловіком.

130. Голову му остричи треба (Гнїдк.)
Знач. треба прикоротити його вплив, уговкати його.

131. Голову о заклад ставю. (Дрог.)
Scil. що се правда. Пор. Wand. II (Kopf T66).

132. Голову си дам утьити, коли то не правда. (Наг.)
Запевнене, немов закляте, яким чоловік своїм жятем ручить за правдивість свойого слова. Пор. висше ч. 124.

133. Голову чим набити си. (Гнїдк.)
Знач. зупинити ся на одній думцї, причепити ся до якогось круга ідей, привикнути до чогось.

134. Дає собі на голові кілє тесати. (Наг.)
Говорять про плохого, податливого чоловіка.

135. Дає собі по голові скакати. (Наг.)
Значінє ut supra. Пор. Wand. II (Kopf 820).

136. Дай ми якийсь розвід голові. (Наг.)
Знач. порадь щось, розпоряди, що й як маю робити.

137. Дай му по голові! (Наг.)
Дословно: вдар, образово: уговкай його, зупини його самоволю.

138. Дай собі то з голови вибити! (Дрог.)
Позволь персконати себе, що се, що ти думаєш, неправда.

139. Дам си голову стьити, коли брешу. (Наг.)

Запевняє чоловік про правду свого твердження. Пор. вище ч. 124, 132; Wand. II (Kopf 705, 755).

140. Дві голови ліпші як єдна. (Наг.)
Порадити ся з кимось ліпше, ніж робити самому. Пор. Wand. II (Kopf 483).

141. Де голова блудить, там фіст рядить. (Ільк.)
Де батько, старший у домі веде себе погано і не дбає про дім, там старшує жінка або хтось такий, хто при звичайнім порядку повинен би слухати. Пор. Čelak. 377; Wand. II (Kopf 368).

142. Де голову маєш? (Наг.)
Окрик до нездари, незнайка, що зробив якусь дурницю через неувагу. Зам. як уважаєш? Чому не дивиш ся добре?

143. Добрій голові досить дві слові. (Лев.)
Знач. розумному чоловікови досить сказати пару слів, і він зрозуміє і зробить що треба. Пор. Brzoz. Głowa 5.

144. До того не такої голови треба. (Наг.)
Треба розумнїйшого, зручнїйшого чоловіка.

145. Дурна голова не посивіє анї полисїє. (Кол.)
Загально розповсюджена прикмета. Пор. Wand. II (Kopf 65).

146. Забив собі голову дурницев. (Наг.)
Знач. раз-у-раз думає про дурне, добиваєть ся його.

147. Забита голова! (Дрог.)
Се чоловік тупий, упертий. Пор. Brzoz. Głowa 13.

148. Забув єм свою голову! (Наг.)
Характеризують якусь велику несподїванку, зачудуване. Пор. Wand. II (Kopf 419)

149. За всї голови! (Лев.)
Scil. пропадай! Розуміють ся: як жертва якомусь злому демонови, щоб не шкодив иншим. Говорять на вість про смерть або якесь щезнене чогось або когось ледачого, маловартого або ненависного.

150. За всї голови і за Мартинові дїти. (Ільк., Петр.) ...Маркові. (Наг.)
Значіне ut supra.

151. Загрів десь голову. (Бор.)
Знач. випив, підохотив ся або розсердив ся. Пор. Wand. II (Kopf 591).

152. Задер голову на три пјиди до гори. (Наг.)
Знач. загордїв, спаношів. Пор. Wand. II (Kopf 699).

153. Заїхало в голову, як чотири фіри сїна. (Тереб.)
Говорять про чоловіка, що завзяв ся на якійсь незвичайній, фантастичній думцї і не хоче покинути ся її.

154. Закотурмати голову. (Наг.)
Завинути, переносно: лягти спати.

155. Закрутив ми голову. (Наг.)
Знач. збаламутив мене, одурив, заговорив.

156. За лихою головою і ногам біда. (Лучак.) ...дурною... (Кол.)
Знач. дурна голова не обдумає дороги, а ноги пішовши на манівцї мусять ходити далеко або й вертати назад. Пор. Wand. II (Kopf 139); Нос. 306; Дик. 53, 224.

157. Замакітрила му сї голова. (Войн.)
Знач. зробила ся як макітра, затуманїла, стратила розсудливість.

158. За моєю головою на твоїй і волоса не стане. (Петр.)
Жартливо: так я буду дбати про тебе, що ти й вилисїєш із журби.

159. Застрягло му то в голові. (Крех.)
Впер ся на чімось. Пор. Wand. II (Kopf 710).

160. За тим мене голова не заболит. (Цен.)
Знач. сього не буду жалувати. Пор. Wand. II (Kopf 509, 531); Brzoz. Głowa 39.

161. Заходжу в голову. (Наг.)
Знач. журю ся, міркую сяк і так. Пор. Brzoz. Głowa 65.

162. Звісив голову. (Дрог.)
Знач. засумував ся, ходить у важкій задумі. Пор. Wand. II (Kopf 534).

163. З голови ми не йде. (Наг.)
Не можу забути, і доси дивую ся.

164. З головов сї сховаєш. (Наг.)
Знач. там так глубоко, що втонеш і вода покриє тебе з головою.

165. З дурної голови ще й сьміх. (Доброс.)
Зам. з дурного чоловіка, а властиво з його дурних учинків.

166. Зломив голову, та най би хокень з доброго конє. (Кольб.)
Чоловікови не жаль, коли на нього спаде якесь горе, але не за дурницю, а справдї за важне дїло.

167. Зломи голову без мене! (Наг.)
Прокляте: іди, пропадай, іди на зустріч нещастю, а я не хочу сього бачити і бути при тім за сьвідка.

168. Зломю голову, то знаю, з якого коньи. (Наг.)
Говорить чоловік, що взяв ся до важкого, небезпечного дїла і готов потерпіти через нього. Пор. висше ч. 166.

169. Змив му голову порядно. (Крех.)
Наганьбив, вилаяв, вичитав йому. Пор. Wand. II (Kopf 592); Brzoz. Głowa 70.

170. Змірив го від ніг до голови. (Кол.)
Окинув грізним, ворожим, згірдним поглядом. Пор. Wand. II (Kopf 614).

171. З моєї голови та на твою. (Кол.)
Говорять про якусь пригоду, про якогось незносного чоловіка, що покинувши одного причепив ся до другого.

172. З печи та на голову. (Гнїдк.)
Говорять, коли хтось з одного лиха попадає в друге ще більше.

173. З хорої голови на здорову скидає. (Кол.)
З винуватого скидає вину на невинного.

174. І в голови клади. (Гнїдк.)
Знач. приємний, покладливий, тихий чоловік, якого можна замість подушки покласти під голову.

175. І в голові собі того не покладай! (Цен.)
Знач. навіть не думай про се, бо се зовсїм неможливе.

176. І в мене голова на вїзах. (Наг.)
Знач. і я не дурень, розумію ся на тім. Пор. Wand. II (Kopf 756).

177. І в мене голова не від паради. (Льв.)
Знач. здібна до думаня, і я не дурень. Пор. Adalb. Głowa 37.

178. І в мене голова не на продаж. (Льв.)
Знач. і я не такий ледачий, щоб мене пхати в очевидну небезпеку, на загибіль.

179. І голова не твоя буде. (Наг.)
Знач. стратиш голову, забють тебе, коли не покинеш такого наміру.

180. І голови ми тим не клопочи. (Наг.)
Знач. не проси мене, не говори менї про се, бо того не зроблю.

181. І голови твоєї не стане. (Наг.)
Стілько там біди та нужди, що пожре всю твою силу, і таки добра не буде.

182. Йому в голові до гори ногами. (Комар.)
Scil. перевернуло ся, думає все навпаки того, що би слїд думати, збожеволїв, здеморалїзований, висловлює дикі погляди.

183. Йому як би голову зрізав, то би з толуба добрий с—ч був. (Дрог.)
Кплять із череватого чоловіка. Пор. Дик. 1384.

184. Камінь голова, зуби зелїзні. (Наг.)
Се властиво знахарські формули, які одначе утратили своє первісне значіне. Коли перший раз гримить на весні, дїти вибігають на подвірє і стукаючи собі невеличким камінцем до лоба, кричать: „Камінь голова!“ Се на те, аби протягом року не болїла голова, була тверда як камінь. Колиж у дитини випаде перший молочний зуб, то його кидають у кут приговорюючи: „Мишко, мишко, на тобі кістяний зуб, а менї дай зелїзний“. Обривки з обох сих формул перейшли в приказку, якою характеризують здорового, витревалого чоловіка.

185. Капустьина голова. (Наг.)
Знач. глупий, нетямущий чоловік. Пор. E. Rot. 657; Brzoz. Głowa 26.

186. Кладу му в голову як лопатов. (Наг.)
Знач. толкую, виясняю, намовляю до чогось.

187. Кланяй ся голова з вухами, а потилиця й сама похилит ся. (Льв.)
Жартують із такого, що кланяєть ся низько.

188. Коби голова здорова, будут воли тай корова. (Гнїдк.)
Коби чоловік здоров, то потрафить доробити ся маєтку. Пор. висше ч. 3.

189. Коби моя голова здорова, а гаразду дороблю ся. (Кобил.)
Говорить енергічний, сильний чоловік, утративши своє добро.

190. Кожда голова свій розум має. (Ільк., Петр.)
Знач. усїх їх не погодиш на одно. Пор. лат. Quot capita, tot sensus і далї ч. 328.

191. Кождий свойов головов крутит. (Кол.)
Знач. міркує, спекулює, як би собі найлїпше зробити. Пор. Adalb. Głowa 61.

192. Кождому своя голова наймилїйша. (Кол.)
Кождий поперед усього дбає за захованє свого житя. Пор. Wand. II (Kopf 211, 216).

193. Коли голова не по тому, най ся ноги мают на осторожности. (Мінч.)
...на бачности. (Петр.)

Дословно: голова поведе лихою дорогою, а ноги мусять робити богато непотрібної дороги. Загальне значіне: коли брати ся до дїла без відповідної застанови, то певно не обійдеть ся без страти. Пор. Wand. II (Kopf 381).

194. Куди голова, туди й фіст. (Наг.) ...пішла голова, най іде... (Залїсє)
Куди пішов старший, туди нехай ідуть і молодші. Пор. Čelak. 344; Wand. II (Kopf 478); II (Haupt 52); Сим. 1335.

195. Куди тобі з опареною головою та в каглу лїзти? (Дар.)
Значіне неясне. Мабуть уговкують такого, що без відповідної здібности та підготови береть ся до якогось трудного дїла.

196. Лису голову легко чесати. (Кол.)
Без перешкод легко дїло зробити. Пор. Wand. II (Kopf 56, 115).

197. Лиш голови не трать! (Дрог.)
Додають духа чоловікови в клопотї: не трать відваги, притомности духа. Пор. Wand. II (Kopf 258).

198. Лиш головов похитав. (Кол.)
Виявив свій сумнїв, заперечив рухом голови. Пор. Wand. II (Kopf 545).

199. Ломати собі голову чимось. (Дрог.)
Міркувати про щось, не могти зрозуміти. Пор. Wand. II (Kopf 707, 822).

200. Має в голові. (Наг.)
Знач. пяний. Пор. Wand. II (Kopf 724).

201. Має голову на карку. (Дрог.)
Се чоловік розумний, второпний. Пор. Wand. II (Kopf 508).

202. Має завороть у голові. (Наг.)
Не може думати правильно, баламутить.

203. Має мишки в голові. (Льв.)
Знач. має якусь божевільну idée fixe. Пор. Adalb. Głowa 97, 114.

204. Має розвід у голові. (Наг.)
Знач. чоловік розважний, розсудливий, обережний.

205. Має то всьо в голові, а на верха не може випустити. (Дрог.)
Жартував учитель із тумановатого ученика, який не вмів лекції, але сьвято запевняв, що вчив ся дуже пильно. Пор. Wand. II (Kopf 669).

206. Маєш голову, будеш кивати, маєш с ку, будеш сидїти. (Льв.)
Так говорили якомусь тупицї, коли його вибирали до якоїсь ради, а він просив ся, аби йому дали спокій, бо, мовляв, що я там буду робити?

207. Масти голову поплювавши в руки. (Ільк.)
Значіне неясне.

208. Менї тото так в голові, як тій кобилї, що віз у ровї. (Стан.)
Знач. менї се байдуже.

209. Морочит ми голову дїдько знає чим. (Цен.)
Знач. говорить щось баламутне, намовляє на якесь неподобне дїло.

210. Мудра голова не дбає на дурні слова. (Кобр.)
Розумний чоловік не дбає про лайку або клини дурнїв.

211. Мушу свойов головов старгáти. (Лол.)
Знач. мушу дбати, міркувати, відки би видобути се.

212. Набив собі голову тим. (Наг.)

Знач. причепив ся до чогось одного, все тільки думає про те. Пор. вище ч. 133.

213. На всьо лиш головов киває. (Наг.)
З усїм мовчки згоджуєть ся. Пор. Wand. II (Kopf 545).

214. На голові комусь кілє тесати. (Наг.)
Знач. верховодити над кимось, робити йому безкарно всякі пакости. Пор. Нос. 455 і вище ч. 134.

215. На голові стрій, а коло с—ки з буком стій. (Голоб.)
Жартують із лїнивої дївчини, яка любить строїти ся.

216. На голові ходити. (Наг.)
Знач. робити збитки, нелад та гармідер у хатї.

217. На голову впасти. (Дрог.)
Одуріти, зробити якусь крайню дурницю. Пор. Wand. II (Kopf 684).

218. На голову робити. (Гнїдк.)
Знач, нагло, сквапно, мов той що паде на голову.

219. Нэй іде голова за голову. (Мшан.)
Старий прінціп кровавої пімсти, а по части й теперішнього карного закона, який убійство карає смертю.

220. Най си там і по єдній голові зломјит. (Наг.)
Коли два бють ся, а третїй не хоче їх розборонити, мовляв: нехай і позабивають ся на смерть.

221. Най то на його голову впаде. (Наг.)
На його одвічальність, нехай за се (якесь зле дїло) впаде на нього кара. Пор. Wand. II (Kopf 726).

222. Най тя мною голова не болит. (Гнїдк.) ..тї тим... (Наг.)
Знач. не турбуй ся за мене, не опікуй ся мною. Пор. Wand. II (Kopf 558).

223. На свою голову зробив. (Наг.)
Знач. на свою одвічальність. Пор. Wand. II (Kopf 652).

224. На свою голову кракай! (Наг.)
Кричать ворони, що кракає над чоловіком або на кізлину хати, а се вважають за віщоване якогось лиха (пор. Етн. Зб. V, ст. 172), отже сею формулою відвертають те лихо на неї саму. Пор. Wand. II (Kopf 652), II (Haupt 57).

225. Нас—ти на твою голову! (Наг.)
Лайка: ти чоловік глупий і нетямущий.

226. На то Бог чоловікови голову дав, аби сї мотузок не зірвав. (Ценів.)
Так мав кепкувати злодій, коли його вели на шибеницю.

227. Наторохтів ми повну голову. (Дрог.)
Набалакав стілько, що всьо менї побаламутило ся. Пор. Wand. II (Kopf 589).

228. Не буде вже тогди мене голова болїти. (Ільк.)
Знач. не буду тодї турбувати ся, scil. по смерти або по якімось щасливім оборотї в житю.

229. Не дам собі на голові кілє тесати. (Наг.)
Не позволю старшувати над собою, збиткувати себе. Пор. Wand. II (Kopf 694).

230. Не дам собі на голову нас—ти. (Цен.) ...по голові скакати. (Наг.)
Не дам зробити собі кривди, сорому. Пор. Wand. II (Kopf 694, 820).

231. Не дам собі по голові їздити. (Наг.)
Не позволю верховодити над собою. Пор. Wand. II (Kopf 820).

232. Не ломай собі моєї голови. (Цен.)
Не турбуй ся тим, що належить до мене, не опікуй ся мною. Пор. Wand. II (Kopf 822).

233. Не задирай голови до гори, бо живо її опустиш. (Комар.)
Не гордуй, не будь зарозумілий.

234. Не знати, звідки до голови му приплило. (Лучак.)
Якась думка опанувала його ум.

235. Не знаю, де ми голова стоїит. (Наг.)
Говорить чоловік у великім клопоті, серед навали всякої праці. Пор. Wand. II (Kopf 541, 759).

236. Не знаю, ци ще маю голову на плечох. (Наг.)
За клопотами та гризнею. Пор. Wand. II (Kopf 708).

237. Не знаю, куди свойов головов ударити. (Наг.)
Не знаю, де шукати підмоги або виходу з якогось клопітливого положеня.

238. Нема коли і в голову почесати ся. (Гнїдк.) ...пошкробати сї. (Наг.)
Говорить чоловік дуже занятий пильною роботою. Пор. Wand. II (Kopf 819).

239. Не маю де голови притулити. (Наг.) ...прихилити. (Кол.)
Знач. не маю хати, помешканя, захисту. Пор. Wand. II (Haupt 71).

240. Не маю нїчого на голові. (Наг.)
Знач. не маю турботи анї клопотів.

241. Не могло ти де там голову вкрутити? (Бор.)
Знач. шкода, що ти не пропав десь инде, заким прийшов сюди.

242. Не на єдній моїй голові тото звисло. (Наг.)
Не від мене самого се залежить, не я один відповідаю за се, не менї одному сим журити ся.

243. Не треба собі того так дуже до голови брати. (Наг.)
Знач. не треба так богато думати про се, не треба тим дуже журити ся.

244. Не тяжко голову стяти, але тяжко назад приставити. (Лют.)
Дїло нераз легко зробити, але потім не можна завернути назад Пор. Čelak. 355; Wand. II (Kopf 67).

245. Нїщо ми голови не клопоче. (Цен.)
Не турбує мене, не завдає журби.

246. Обіздрів го від голови до ніг. (Наг.)
Окинув оком з гори до низу, подивив ся на нього грізно або згірдно. Пор. Wand. II (Kopf 613).

247. Облїзла би ти голова тота премудра! (Наг.)
Лають хитрого еґоіста, такого, що обдурив когось иншого.

248. Опустив голову, як здохла курка крила. (Комар.)
Знач. стратив надію і відвагу. Пор. Wand. II (Kopf 534).

249. О, то голова! (Наг.)
Знач. се чоловік розумний, хитрий, з ним треба поводити ся обережно.

250. Оттака ми голова від тої жури! (Наг.)
Нїби то виросла чи напухла.

251. Підняв якось голову в гору. (Лім.)
Знач. вибив ся з біди, видужав. Пор. Wand. II (Kopf 535).

252. Пішла голова, то піде й фіст. (Цен.)
Коли зроблено якесь тяжше, головне дїло, то зробить ся й лекше. Пор. Wand. II (Kopf 225).

253. Пішло му до голови. (Наг.)
Значіне двояке: підпив собі, і образив ся. Пор. Wand. II (Kopf 724).

254. Пішов до голови по розум. (Ільк.)
Знач. надумав ся, змінив первісну нерозважну постанову. Пор. Brzoz. Głowa 51.

255. Пішов по другу голову, бо му єдної мало. (Наг.)
Знач. шукає собі якоїсь пригоди, якогось зайвого клопоту. Пор. Brzoz. Glowa 52.

256. Пішов як зі змитою головою. (Гнїдк.)
Зазнав сорому, його вилаяно або виведено на чистоту його погані справки.

257. По голові дістав, аж у цїнтах затерпло. (Цен.)
Жартують із такого, що вдарений у голову від разу й перевернув ся.

258. Поки моєї голови, твоя болїти не буде. (Гнїдк.)
Поки я веду дїло і дбаю за все, ти не маєш чого журити ся.

259. Покрити голову. (Наг.)
Говорять спеціяльно про дївчат, що виходять замуж або про тзв. покриток, яким по вродженю дитини „покривають“ голову чіпцем та спеціяльно „по жіноцьки“ повязаною хусткою.

260. По моїй голові всьо твоє. (Наг.)
Знач. по моїй смерти. Мовить батько або мати до сина перед смертю.

261. По моїй голові роби си що хочеш. (Наг.)
По моїй смерти. Говорить старий батько до ледачого, непослушного, марнотратного сина.

262. Почухав сї в голову. (Цен.)
Пошкодував чогось, зазнав якоїсь прикрости. Пор. Wand. II (Kopf 692).

263. Пошкробаєш ти сї ще в голову. (Наг.)
Селянин шкробаєть ся в голову в клопотї, в якімось неприємнім положеню. Знач. прийде на тебе якась біда, страта. Пор. Wand. II (Kopf 819).

264. По що здорову голову під євангеліє класти? (Наг.)
Селяни вірять, що держати голову в церкві під євангелієм тодї, коли сьвященик читає євангеліє, помагає на біль голови. Здоровому очевидно се непотрібне. Приповідку прикладають до всякого зайвого дїла, що хоч само собою не лихе, в данім разї зовсім непотрібне. Пор. Adalb. Głowa 180.

265. Пуста голова анї посивіє, анї полисїє. (Ільк.)
Пуста тут те саме, що дурна. Що дурна голова цїпкійше держить на собі волосє і довше заховує барву молодости, про се пор. Wand. II (Kopf 65).

266. Сам не знаю, де ми голова стоїит. (Наг.)
Маю стільки клопоту та гризоти. Пор. Wand. II (Kopf 541).

267. Сиву голову вшьинуй, абис і сам такої дожив. (Наг.)
Загальне правило savoir vivre'a. Пор. Wand. II (Kopf 44).

268. Сїв му на голову. (Наг.)
Взяв верх над ним, опанував його. Пор. Wand. II (Kopf 581).

269. Скакати кому по голові. (Кол.)
Знач. мати його нї за що, збиткувати його. Пор. Wand. II (Kopf 580).

270. Соломяна голова. (Крех.)
Знач. дурень, пустогін. Пор. Wand. II (Kopf 17).

271. Спустив голову. (Дрог.)
Похнюпив ся, зажурив ся, зневірив ся в свої сили. Пор. E. Rot. 544.

272. Стратив голову до решти. (Дрог.)
Не знає, що дїяти в якімось тяжкім випадку, стоїть безрадний. Пор. Wand. II (Kopf 543, 628).

273. Тадже не буде голова за фостом іти, а мусит фіст за головов. (Наг.)
Голова тут у значіню старшого, розумнїйшого чоловіка. Пор вище ч. 194; Adalb. Głowa 17.

274. Така ми голова як бодні. (Наг.)
Говорять в разї великої гризоти та клопоту. Пор. вище ч. 104.

275. Так як би голову заплїшив. (Лучак.)
Знач. забув, не тямить нїчогісїнько. Пор. Wand. II (Kopf 588).

276. Твоя голова не до того. (Наг.)
Ти до того нездібний. Пор. Wand. II (Kopf 518).

277. Ти ще десь колись і голову загубиш. (Наг.)
Говорять до розтріпаного, забудьковатого чоловіка.

278. Тобі сї в голові перевернуло. (Наг.)
Знач. ти одурів, набрав ся якихось не нормальних, дивоглядних поглядів.

279. То всьо на його голові. (Наг.)
Знач. він за всьо дбає, всїм порядкує.

280. То голова! (Наг.)
То чоловік мудрий, письменний. Пор. Wand. II (Kopf 655).

281. Того му з голови не вибєш. (Наг.)
Не переконаєш його, що його думка хибна. Пор. Wand. II (Kopf 567).

282. То горяча голова. (Льв.)
Чоловік прудкий, сердитий. Пор. Wand. II (Kopf 681).

283. То жидівська голова. (Кол.)
Хитрий, оборотний чоловік. Пор. Wand. II (Kopf 633).

284. То заплїшена голова. (Кол.) ...затесана... (Цен.)
Чоловік тупий, нездібний, упертий. Пор. Wand. II (Kopf 649).

285. То ми з голови не сходит. (Наг.)
Знач. не можу сього забути. Пор. Wand. II (Kopf 566).

286. То ми сї в голові вертит. (Наг.)
Знач. ось-ось догадаю ся. Пор. Wand. II (Kopf 513).

287. То ми сї не може в голові помістити. (Дрог.)
Сього не можу зрозуміти, сього я не надїяв ся, не можу з сим освоїти ся. Пор. Wand. III (Kopf 516).

288. То мінї голови не чіпаєть ся. (Токи).
Знач. со менї байдуже, того не слухаю або не розумію.

289. То мінї з голови випало. (Наг.)

Знач. забув. Пор. Wand. II (Kopf 730).

290. То му анї раз не в голові. (Наг.)
Знач. байдужісїнько, він і не думає про се. Пор. Wand. III (Kopf 511).

291. То мудра голова. (Наг.)
Знач. чоловік учений, бувалий.

292. То му сї голови не бере. (Наг.)
Значіне ut supra.

293. То неспокійна голова. (Льв.)
Чоловік, що не любить зупиняти ся на чімось однім, авантурник. Пор. Wand. II (Kopf 723).

294. То непосїдуща голова. (Наг.)
Знач. чоловік верткий, що не може задоволити ся чимось одним.

295. То не твóї голови робота. (Наг.)
Дїло не відповідне для твоєї голови, ти на се занадто дурний.

296. То не твоя голова до того. (Наг.)
Ти на се не здібний.

297. То отверта голова. (Льв.)
Чоловік цїкавий до науки, тямущий. Пор. Wand. II (Kopf 648, 721).

298. То пуста голова. (Берез.)
Чоловік без застанови, не серіозний. Пор. Wand. II (Kopf 18).

299. Тó слаба голова. (Дрог.)
Знач. чоловік не особливо розумний, не талановитий. Пор. Wand. II (Kopf 722).

300. То сьвітла голова. (Льв.)
Вчений, розумний чоловік. Пор. Wand. II (Kopf 718).

301. То тверда голова! (Кол.)
Завзятий, неподатливий чоловік. Пор. Wand. II (Kopf 42, 43).

302. То теньґа голова. (Наг.)
Чоловік солїдний, розумний, з польського tęgi. Пор. Wand. II (Kopf 717).

303. То тїсна голова. (Льв.)
Чоловік тупоумний. Пор. Brzoz. Głowa 1.

304. То ще шибай-голова! (Циг.)
Знач. чоловік неспокійний, нестаточний.

305. Треба мати голову на карку. (Наг.)
Знач. для певного дїла треба бути розумним та второпним.

306. Тримай сї за голову, поки в с—у бют. (Стрий).
Якась жартлива рецепта, але яке її значіне — не розумію.

307. Трошка му в голові шумит. (Наг.)
Знач. троха пяний. Пор. Wand. II (Kopf 725).

308. Тут би добре головов покрутити. (Дрог.)
Знач. богато треба думати, богато турбувати ся, бо дїло трудне.

309. Тут нема нї голови, нї фоста. (Борис.)
Знач. нема нї початку, нї кінця, нїякого ладу. Пор. Wand. II (Kopf 512).

310. То попівська голова. (Голоб.)
Чоловік розумний, самолюбний, захланний. Пор. Wand. II (Kopf 724).

311. Тьфу на твою голову! (Крех.)
Окрик обуреня, лайка.

312. У нього в голові дїдько сї женит. (Наг.)
„Дїдько женить ся“ се значить крутий вихор, вітрова труба. Говорять про примховатого чоловіка, що сьогодні так говорить, завтра инакше.

313. У нього в голові курячий мозок. (Крех.)
Чоловік нетямущий, пустий. У Нїмця в подібнім випадку Kalbsgehirn, пор. Wand. II (Kopf 812).

314. У нього в голові мишки бігают. (Льв.)
У нього бувають шалені, божевільні думки. Пор. Wand. II (Kopf 685).

315. У нього в голові не всї дома. (Бат.)
Знач. він не сповна розуму, придуркуватий. Пор. Wand. II (Kopf 685).

316. У нього в голові не тее. (Збар.)
Знач. не всьо в порядку, він не зовсїм сповна розуму. Пор. Wand. II (Kopf 685) і лат. Non est sani cerebri.

317. Хоть би й дві голови мав, то тут не порадит. (Наг.)
Значіне звороту про дві голови див. висше ч. 2.

318. Хоть головов наложити, а на своїм поставити. (Стрий).
Говорить упертий, завзятий, твердохарактерний чоловік. Пор. висше ч. 4.

319. Хоць бис ту на голову став, то ти сї не вступю. (Наг.)
Репїкує упертий упертому. Пор. Wand. II (Kopf 753, 821).

320. Хоць му на голові кілє теши. (Наг.)
Знач. чоловік покірний, податливий. Пор. Wand. II (Kopf 832).

321. Ци головов у камінь, ци каменьом у голову, то все одно. (Кол.)
Говорить чоловік, якому грозить невідхильне нещасте, а він переконуеть ся, що сюди чи туди попробуе вийти з нього, все буде погано.

322. Чень ти голова з карку не злетит. (Наг.)
Scil. коли похилиш ся до якогось дїла, поклониш ся комусь. Пор. Wand. II (Kopf 563).

323. Чим дужше головою вдариш, тим дужше сї искри посиплют. (Берез.)
Жартують із такого, що вперши ся на чімось однім, жертвуе задля сього своє добро і здоровле.

324. Ще-м не впав на голову. (Льв.)
Знач. ще я не здурів, не збожеволїв, такої дурницї, як ти менї радиш, не зроблю. Пор. Wand. II (Kopf 498, 684).

325. Що в тебе в голові, то в мене в пјитї. (Наг.) ...у мізельнім цальци. (Голоб.) ...в г—ци. (Цен.)
Себ-то ти дурний, нетямущий супроти мене. Пор. Wand. II (Kopf 840).

326. Що голова, то голова! (Наг.)
Окрик подиву: отсе чоловік розумний! Може також навпаки мати іронїчне значіне: отсе дурень!

327. Що голова, то не хвіст. (Ільк.)
Знач. старший, розумнїйший чоловік варт більшої поваги й пошани, ніж молодший та недосьвідний.

328. Що голова, то розум. (Ільк.)

Знач. кожда голова має свій розум, кождий чоловік про ту саму річ може судити инакше. Пор. Wand. III (Kopf 213, 297, 303, 309—311, 317, 319, 322, 324—331, 643, 725); Hoc. 472; Wahl. II, 42; Adalb. Głowa 8; Čelak. 202.

329. Що голові на добро, то с—ку болит. (Цен.)
Приговорюють дїтям, коли їх карають за непослух, упертість або лїнивство. Пор. Wand. II (Kopf 338, 342).

330. Що дві голови, то не єдна. (Наг.)
Порадивши ся з кимось другим чоловік усе яснїйше бачить дїло, чує себе бадьорійшим, нїж коли-б мусїв сам обмірковувати все. Пор. Wand. II (Kopf 483); II (Können 50); Adalb. Głowa 79, 161; вище ч. 140.

331. Що з голови, то й з мисли. (Ільк., Петр.)
Знач. що чоловікови безпосередно не допікає, про те він і забуває швидко. Пор. Adalb. Głowa 13.

332. Щось му до голови вдарило. (Дрог.) ..стрілило. (Льв.)
Значіне двояке: 1) кров ударила до голови, йому зробило ся млісно, слабо, 2) якась думка опанувала його. Пор. Wand. II (Kopf 677).

333. Щось собі в своїй голові пошньйшив. (Наг.)
Знач. до чогось додумав ся, повзяв якусь постанову. Пор. Wand. II (Kopf 730).

334. Щось ти дуже на тото головов хитаєш. (Кол.) ...крутиш. (Дрог.)
Знач. дуже сумнїваєш ся, бачиш се дїло в некориснім сьвітлї. Пор. Wand. II (Kopf 545).

335. Яка голова, така й мова. (Ільк.) ...такі її слова. (Кол.)
Знач. який розум, який досьвід, так чоловік і говорить. Пор. Čelak. 1; Wand. II (Kopf 468).

336. Як би о голову йшло. (Ільк.)
Scil. дорожить ся, торгуєть ся, лякаєть ся, немов би се дїло грозило смертю. Пор. Adalb. Głowa 51.

337. Як голова болит, то все тїло не може. (Цен.)
Образово: коли хорий господар, то все господарство марнуєть ся. Пор. Wand. II (Kopf 165, 205, 378); Brzoz. Głowa 69.

338. Як сї голова крутит, то ноги танцюют. (Наг.)
Знач. коли чоловік пяний. Пор. Wand. II (Kopf 380).

339. Як у голові шум, то ноги пишут мисліте. (Цен.)
Знач. коли чоловік пяний, то ноги не йдуть просто, а все в боки.

340. Я собі не дам по голові скакати. (Цен.)
Не дам робити собі збитки, верховодити над собою. Пор. Wand. II (Kopf 580).

341. Я тому голова. (Наг.)
Знач. я на се пораджу, я тут поможу. Пор. Wand. II (Haupt 73).

Головка. 1. Головка як маківка. (Наг.)
Згірдно або пестливо про розумного недолїтка. Пор. Hoc, 284.

2. Головка як маківка, а розуму й за макове зерно нема. (Наг.)
Говорять про гордого, надутого чоловіка, що носить голову високо, а розумом не виблискує. Пор. Adalb. Głowa 38.

3. Отто мінї в головоньцї, що не чорнобрива! (Бібр.)
Знач. байдуже менї про се. Говорить роботяща дївчина.

Головатий. 1. Головатий не все богатий. (Наг.)

Можна бути дуже розумним і дотепним чоловіком і проте не доробити ся маєтку.

2. Головатий як бабка головата. (Наг.) ...як бабець. (Лол.)

Про чоловіка з великою головою і широким ротом. Бабка головата — рід риби, Aspro.

3. Головатий як сова. (Наг.)

Про головатого, понурого чоловіка.

4. Головатий як чіп. (Цен.)

Про чоловіка з великою головою.

5. Головатого по голові бют. (Кол.)

Гордого, зарозумілого присоромлюють, щоб не гордував иншими

6. Головатому по голові дают. (Цен.)

Значіне ut supra.

7. Хто головатий, буває богатий. (Кол.)

Припускаєть ся, що його великій голові відповідає також великий розум.

Головач. 1. Головач не кождий богач. (Ком.)

Велика голова ще не значить великий розум.

2. О, то головач! (Наг.)

Знач. мудрий, але також богатий, гордий чоловік.

3. Перший головач у селї. (Дрог.)

Верховод, найповажнїйший, впливовий чоловік.

4. Самі головачі позасїдали, а бідному чоловікови й місцьи нема. (Наг.)

Жалувєв ся бідний, якому в коршмі не стало місця де сїсти.

Головка. 1. Головка не маківка, втреш тай не приставиш. (Цен.)

Знач. людське житє цїнна річ, ним не можна легковажити. Пор. Čelak. 355.

2. Головка як маківка, а розуму дасть Біг. (Кути).

Про чоловіка гарного лицем, але обмеженого розумом. Пор. Čelak. 304; Wand. II (Kopf 136).

3. Головка як маківка, а розуму як нас—но. (Дрог.)

Про вродливу, дотепну, жартовливу людину. Пор. Čelak. 209; Wand. II (Kopf 200).

Головний. 1. Він тому головний справець. (Наг.)

Він верховодить у сьому дїлї, він се зробив.

2. Головна річ — лїзьмо на піч. (Матв.)

Жартують із лїнивого, нерішучого чоловіка, що не знає висшого щасти, як лежати тихо на печи.

Головник. 1. Головник, вс—в сї в половник. (Наг.)

Мудроване, а може насьміх над кимось таким, що за звичайну хлопячу пакість був покараний як за щось важне. Головник — убійця.

2. Повели го як якогось головника. (Наг.)

Як убійцю, звязаного, при великім здвизї народа.

3. Як на головника на мене насїли. (Наг.)

Нападають, грозять або й бють, мов тяжкого злочинця.

Головництво. 1. Головництво сї стало! (Наг.)

Окрик трівоги при віднайденю тїла вбитого чоловіка.

2. Тут іще до головництва прийде! (Наг.)

Говорять, коли сварка прибирає надто острий характер, знач. вони повбивають один одного.

3. Я ще з тобов до головництва дійду. (Наг.)

Говорить у сварцї сусїд до сусїда, що все шукає собі з ним зачіпки.

Головня. 1. Головня мала, а диму повна хата. (Уриче).

Нераз мале дїло, малий проступок наробить чоловікови сорому або клопоту на все житє.

2. Почорнїв як головнї. (Наг.)

Говорять про тяжко хорого або про мерця, що починає гнити.

3. Тлїє, як головня в попелї. (Цен.)

Говорять про утаєну ворожнечу між сусїдами.

Голод. 1. Голод великий пан. (Наг.)

Його розказам не опреш ся. Пор. Zátur. X, 98.

2. Голод вовка з лїса гонит. (Городен.)

Знач. не дає сидїти на місцї, вчить промишляти. Пор. Adalb. Głód 23; Wand. II (Hunger 53); Čelak. 190; Osm. 366; Bebel. 161; Muka. 1072.

3. Голод до дому жене. (Берез.)

Як чоловік зголоднїє, то поспішає до дому. Пор. Čelak. 140.

4. Голоде, дай їсти! (Ільк.)

Голодний просить у голодного, знач. не випросить нїчого. Пор. Adalb. Głodny 1.

5. Голод за море гонит. (Збар.)

Говорили селяни-емігранти.

6. Голод і солод — два побратими. (Ур.)

Солод — pars pro toto зам. пива або горівки. Знач. голод і пянство — то свояки, приходять одно по другім.

7. Голод і страх перемагає. (Кол.)

Хто голоден, той перестає бояти ся того, чого-б бояв ся бувши ситим. Пор. Adalb. Głód 13.

8. Голод і холод, то не милі гостї. (Балич.)

Се два невідступні товариші бідного чоловіка. Пор. Wand. II (Hunger 129).

9. Голод кишки крутит. (Наг.)

Таким образовим висловом характеризують те болюче почутє, якого дізнає голодний чоловік.

10. Голод кійом не відженеш. (Гнїдк.)

Знач. треба заспокоїти його иншим способом. Пор. Zátur. X, 101.

11. Голод му очима визирає. (Кол.)

Говорять про чоловіка, якого зморив голод так, що се видно по його лицї. Пор. Wand. II (Hunger 183); Zátur. VI, 262.

12. Голод на добро не навчит. (Кол.)

Швидше здеморалїзує чоловіка. Пор. Wand. II (Hunger 48).

13. Голод найлїпша приправа до страви. (Балиг.)

Бо голодний чоловік із'їсть і найгіршу страву. Пор. Adalb. Głód 10; Wand. II (Hunger 15, 58).

14. Голод найлїпший кухар. (Довж.)
Бо страва, яку він подає, все смакує. Пор. Adalb. Głód 12; Wand. II (Hunger 14, 18, 75, 76, 82); Čelak. 189; Zátur. VI, 223.

15. Голод найтяжший ворог. (Лім.)
З ним неможлива нїяка злагода. Пор. Wand. II (Hunger 25); Čelak. 187.

16. Голод не бреше. (Цен.)
Сам вигляд голодного чоловіка говорить усю правду про його стан.

17. Голод не дасть сї чим будь задурити. (Наг.)
Домагаєть ся реальної їди. Пор. Zátur. VI, 227.

18. Голод не жартує. (Крех.)
Як притисне чоловіка, то у нього пропадає вся веселість.

19. Голод не заговориш. (Наг.)
Тоб-то не заспокоїш самими словами. Пор. Wand. II (Hunger 37); Zátur. VI, 227.

20. Голод не знає нї свата нї брата. (Наг.)
Голодний украде або й силою відбере хоч би і в найблизшого.

21. Голод не знає посту. (Наг.)
Голодний чоловік їсть і в піст скоромне. Пор. Wand. II (Hunger 12).

22. Голод не пан. (Залїсє).
Він учить хилити ся, жебрати та красти.

23. Голод не перебирає. (Наг.)
Голодний чоловік їсть і таке, чого-б не їв у нормальнім станї. Пор. Adalb Głód 15; Wand. II (Hunger 69, 88); Čelak. 189.

24. Голод не свій брат. (Наг.)
Знач. він не жартує і не помилує. Пор. Adalb. Głód 16; Дик. 1379.

25. Голод не тїтка, не нагодує. (Цен.)
Знач. треба бороти ся з ним як із ворогом. Пор. Adalb. Głód 13; Даль. II, 599.

26. Голод псу брат. (Гнїдк.)
Бо вчить лащити ся та їсти хапчиво так як пес.

27. Голод розуму учит. (Наг.)
Учить чоловіка промишляти про своє удержанє. Пор. Wand. II (Hunger 79, 99, 103).

28. Голод стиду не знає. (Кол.)
Житєві форми та конвенанси щезають супроти елементарної сили голоду. Пор. Wand. II (Hunger 68); Zátur. X, 100.

29. Голод, то наймудріща кухарка. (Кольб.)
Бо що дасть, усе їдять і не відкидають нїчого. Пор. Adalb. Głód 20.

30. Голод тонко співає. (Дрог.) ...свище. (Наг.)
Голодний чоловік спускає з тону, говорить покірно. Пор. Wand. II (Hunger 127).

31. Голод усього навчит. (Збар.)
Знач. не тілько працї й пильности, але також крадїжки. Пор. Adalb. Głód 24; Wand. II (Hunger 20); Zátur. X, 390.

32. Голод учит красти. (Крех.)
Знач. притуплює моральні почутя. Пор. Adalb. Głód 11.

33. Дай голоде хлїба! (Городен.)

Говорять, коли хтось просить запомоги у немаючого або слабосилого. Пор. висше ч. 4.

34. З голоду аж мі скира на череві болит. (Наг.)

Говорить чоловік, що довго терпить голод.

35. З голоду вкрасти, то не гріх. (Дрог.)

Се загально розширений погляд, пор. Wand. II (Hunger 1).

36. З голоду мало не гину. (Наг.)

Говорить голодний чоловік.

37. Коли голод — приправа, то смакує страва. (Ур.)

Голодному всяка страва смачна, пор. висше ч. 13.

38. Лекший довгий голод, як короткий. (Гнїдк.)

Значінє сеї приказки не легко зрозуміти. Може треба розуміти її так, що обтерпівши ся, заморивши ся голодом чололовік лекше зносить недостаток страви, як той, кому доводить ся терпіти голод з разу.

39. Лїпше зазнати голоду за молоду, як на старість. (Стрий).

Молодому чоловікови лекше перетерпіти, як старому. Приказка може основана на звісній церковній легенді, пор. В. Гнатюк, Легенди з хітарського збірника, Зап. Наук. Тов. ім. Шевченка т. XVI, ч. 3.

40. Намлїв єм сї голоду. (Наг.)

Знач. натерпів ся голоду.

41. О голодї і холодї. (Наг.)

Scil. живе, ходить, працює. Зам. голодний і в холоднім часї.

42. Сам себе голодом морит. (Наг.)

Говорять про скупаря, що сам собі жалує доброї їди.

43. Чень зараз із голоду не згинеш. (Наг.)

Говорять до такого, хто дуже уперто просить їсти, а йому в тій хвилї не мають що дати.

Голодний. 1. Ану, голодний, потанцюй! (Берез.)

Іронїчна відповідь чоловіка, до якого хтось приходить із жаданєм зробити щось таке, до чого він у даній хвилї не здібний. Пор. Zátur. X, 144.

2. Голоден, аж му в череві хлипат. (Лімна.)

Уявляють собі мб., що там у череві щось плаче, чи може словом „хлипат“ передають тілько ономатопоетично бурчанє в животї у голодного. Пор. Zátur. VI, 262.

3. Голоден був, сїм раз „Оченаш“ говорив, тай не міг заснути; а як наїв сї, то й не перехрестив сї тай заснув. (Наг.)

Отак характеризують силу молитви в прирівнаню до елєментарної сили голоду.

4. Голоден не годен, а ситий сердитий. (Кобил.)

Знач. анї сяк анї так не візьметь ся до роботи. Так характеризують лїнивого, що в усякім станї шукає викруту, аби не працювати.

5. Голоден, як мелникова курка на коши. (Печен.) ...мельницька... (Залїщ.)

Знач. зовсїм не голоден, має що їсти. Теж і у Поляків, пор. Adalb. Głodny 19; Wand. II (Hungrig 5); Muka 1068.

6. Голодне око не засне. (Ільк.)

Око тут pars pro toto: чоловік, якому в голодї не дуже то хоче ся й спати. Пор. Čelak. 190; Wand. II (Hungrig 12).

7. Голодне черево зі сну будит. (Наг.)
Паралєль до „голодного ока“, яке не любить спати.
8. Голодне черево спати не дає. (Наг.)
Значіне ut supra.
9. Голодний а дурний, то си рідні братї. (Наг.)
Оба роблять не в нормальнім станї духа, без застанови. У Поляків Głodny szalonemu brat, Adalb. Głodny 30.
10. Голодний, аж кишки сварьит сї. (Наг.)
Бурчанє в животї у голодного жартливо толкують тим, що кишки сварять ся.
11. Голодний, аж печінки під серце підступают. (Колом.)
Неприємне почутє давленя в горлї толкують тим, що печінки підіймають ся в гору.
12. Голодний гадає, що сї нїколи не наситит. (Наг.)
Його почутє малює йому роскіш заспокоєня голоду якоюсь безмежною.
13. Голодний єм, аж гину. (Наг.)
Вмираю з голоду, опускають мене сили. Пор. висше Голод 36.
14. Голодний єм на остатну ганьбу. (Наг.)
Такий голодний, що аж соромно признати ся.
15. Голодний єм, що бим своє тїло їв. (Голоб.)
Характеризують дуже інтензивне почутє голоду.
16. Голодний єсь хлїба, то їдж сир. (Дрог.)
Жартують із ситого, який рекомендує голодному їсти те, чого у самого певне досить, але у голодного нема. В Тернополї я чув анекдоту про Марію Тересу, яка почувши, що десь там у галицьких горах люди гинуть з голоду, мала сказати: „Ах, бідні люди! Не мають хлїба! Але чомуж вони не їдять булки?“
17. Голодний і десїть раз село перейди, а голий анї разу. (Подус.)
Оправдують ся сїльські жінки, коли їм хто докоряє, що не дбають про якусь лїпшу кухню, а кождий гріш видають на ріжні „хустята“ та строї. Пор. Сим. 561.
18. Голодний і кія не боїть ся. (Ільк.)
Scil. ідучи туди, де міг би знайти якусь поживу. Пор. Zátur. X, 101.
19. Голодний камінь при собі має, той наїсти сї не може. (Наг.)
В Нагуєвичах вірять, що певні камінцї, особливо гладко обшлїфовані круглясті шматочки чорного кременя, які попадають ся там на полях, мають ту прикмету, що коли носити їх при собі, то чоловік усе буде почувати голод і нїколи не зможе наїсти ся. Пор. Етн. Зб. V, 164.
20. Голодний кінь і бича не слухає. (Гнїдк.)
Слухає поперед усього внутрішнього почутя голоду і кидаєть ся на пашу. Пор. Wand. II (Hungriger 6).
21. Голодний не перебирає. (Берез.)
Не додивляєть ся, що смачне, а що нї. Пор. Adalb. Głodny 25.
22. Голодний не чує, що до нього говорьит. (Наг.)
Він увесь занятий своєю потребою. Пор. польське Głodny uszu niema, Adalb. Głodny 31; Wand. II (Hungriger 22).
23. Голодний сьвіт перейде, а голий нї. (Лучак.) ...Львів обійде... (Льв.)
Значіне як висше ч. 17.

24. Голодний такий, як Жид вуший. (Орел.)
Іронїчно про захланного а богатого. Припускають чомусь, що в Жида воший богато.

25. Голодний, що би дїдька зїв. (Наг.)
До крайности голодний. Пор. Zátur. VI, 262.

26. Голодний, що хоч пальцї гризи. (Цен.)
Дуже голодний, такий, що себе не тямить із голоду.

27. Голодний, як би му з кишки дно випало. (Наг.)
Голодному чоловікови здаєть ся, що їв би Бог зна як богато.

28. Голодний як вовк. (Наг.)
Вовк особливо в зимі терпить голод і кидаєть ся навіть на людий. Пор. Adalb. Głodny 23; Wand. II (Hungrig 13, Hungriger 192).

29. Голодний як мітлов мете. (Наг.)
Scil. забирає з миски, їсть сквапно.

30. Голодний як пес. (Ільк.)
Звичайне порівнанє. Пес у селянськім господарстві годуєть ся відпадками і часто терпить голод. Пор. Adalb. Głodny 21.

31. Голодних і муха повадить. (Ільк.)
Голодний чоловік робить ся завидющим і коли хтось робить йому конкуренцію в заспокоєню голоду, то зараз готов до сварки, а то й до бійки. Теж і у Поляків, пор. Adalb. Głodny 16; Čelak. 191; Wand. II (Hungriger 7).

32. Голодній качцї зерно на гадцї. (Сор.)
Голодному все думка одна, де-б роздобути поживу.

33. Голодній кумі хлїб на умі. (Ільк., Петр.)
Значінє ut supra. Пор. Hoc. 284; Wand. III (Magen 65).

34. Голодній курцї все зерно снит ся. (Крех.)
Голодний усе думає про свій голод. Говорять також про такого, що все носить ся з якоюсь одною думкою. Пор. Wand. II (Hungriger 16); Дик. 1281.

35. Голодного нїхто не пізнає, а голого кождий. (Город.)
Знач. у громадському житю важнїйший зверхнїй вигляд, пїж внутрішнє почутє задоволеня чи незадоволеня. Пор. Wand. III (Magen 95).

36. Голодного сон сї не бере. (Наг.)
Йому не хочеть ся спати. Пор. Wand. II (Hungriger 139).

37. Голодного черева не заговориш. (Берез.)
Самим говоренєм, милосерними словами голоду не заспокоїш. Пор. Adalb. Głodny 3, 4; Čelak. 188; Wand. II (Hungriger 2).

38. Голодної кишки спаньом не наповниш. (Наг.)
Коли чоловік голоден, то сон не то що не покріпляє, а ще більше знесилює його.

39. Голодного нагодуй, то ти Бог гріха відпустит. (Наг.)
Нагодувати голодного, се з поконвіку одно з головних „добрих дїл“.

40. Голодному в голові не жарти, а жерти. (Цен.)
Знач. йому хочеть ся не жартувати, а їсти.

41. Голодному все смакує. (Наг.)
Він не дошукуєть ся смаку, а поперед усього ситости. Пор. Wand. II (Hungriger 15); Čelak. 189.

42. Голодному година роком стає. (Яс. С.)
Час упливає йому поволи.

43. Голодному дармо грають. (Кол.)
Він і слухати не хоче, не то танцювати до музики.

44. Голодному завсїди полудне. (Ільк.)
Знач. завсїгди пора їсти. Теж у Поляків, Adalb. Głodny 15; Wand. II (Hungriger 18); Zátur. VI, 225.

45. Голодному й вівсяник добрий. (Ільк.)
Вівсяник — хлїб із вівсяної муки, найпліхша їда, яку може уявити собі мешканець „житних“ долів. Поляк каже: Głodnemu chleb spleśniały stanie za specjały, Adalb. Głodny 6; Wand. II (Hungrig 9); Čelak. 189.

46. Голодному й своя сорочка не мила. (Берез.)
Знач. і те, що чоловікови звичайно найблизше, в його очах тратить свою вартість.

47. Голодному кожда страва добра. (Ільк.)
Знач. він не перебирає, а задоволяєть ся чим будь. Поляк каже, що йому смакують plewy bez podlewy, Adalb. Głodny 13.

48. Голодному наука не в голові. (Карл.)
Йому не хочеть ся вчити ся, а поперед усього хочеть ся їсти.

49. Голодному не до строю. (Кол.)
Йому байдуже про гарну одежу, аби лише бути ситим.

50. Голодному не до сьміху. (Берез.)
Його настрій невеселий, а понурий. Пор. Adalb. Głodny 10; Wand. II (Hungriger 17).

51. Голодному ситий не товариш. (Кол.)
Вони не порозуміють ся, посварять ся швидко. Говорять і в ширшім значіню: бідний і богач мають відмінні інтереси. Пор. Adalb. Głodny 2.

52. Голодному сї кучит. (Цен.)
Йому і найменшу хвилю важко переждати.

53. Голодному сьвіт не милий. (Наг.)
Він поневолї пессіміст і не дбає нї про що висше понад свій жолудок.

54. Голодному хлїб на мисли. (Лев.) ...гадцї. (Ільк.)
Він поперед усього думає про те, щоб заспокоїти голод. Пор. Adalb. Głodny 5.

55. Голодному Цигани снят сї. (Цен.)
Знач. він і ві снї міркує про те, як би видобути, вициганити поживу. У Словаків снять ся чорти, пор. Zátur. VI, 224.

56. Для голодного нé нич підлого. (Довж.)
Моральний закон, а також приписи доброго смаку тратять для нього свою обовязкову силу. „Не“ тут діялект. зам. не є, нема.

57. З голодним не договориш ся. (Карл.)
Бо ти йому говори що хочеш, а він усе своє. Пор. Wand. II (Hungriger 14).

58. З голодним не зачіпай сї. (Наг.)
Він не розуміє жарту, зараз готов бити ся. Пор. Adalb. Głodny 7, 12; Wand. II (Hungriger 13).

59. На голодного й дригота. (Наг.)

Знач. на чоловіка побитого одною бідою спадає ще й друга, яка буває невідхильною консеквенцією першої.

60. Не знаю, ци я голоден, ци лиш ми сї їсти хоче. (Наг.)
Жартує робітник приходячи голодний із роботи до дому.

61. Не кождий той голодний, хто хлїба просит. (Кол.)
Говорять з деяким докором про професіональних жебраків, що живуть иноді в зглядним достатку.

62. Не такий ти голодний, коли тобі хлїб не смакує. (Наг.)
Говорять такому, що допоминаєть ся теплої страви, а не хоче їсти самого хлїба. Пор. Wand. II (Hungrig 4).

63. Причепив ся як голодний до борщу. (Сїл. Б.) ...до миски. (Наг.)
Говорять, коли хтось напруго, загарливо візьметь ся до якогось дїла.

64. Така-м голодна, як ніч. (Берез.)
Ніч робить людий голодними: ті, що сито повечеряли, по проспаній ночи встають голодними. Тай з инших причин „неробоча“ ніч може вважати ся символом голоду.

65. Такий єм голоден, аж ми сї боки злипают. (Наг.)
Вихуд так, що здаєть ся, що боки його сходять ся.

66. Такий єм голодний, що би-м каменьи вкусив. (Наг.)
Характеризують сильне почуте голоду, особливо при тяжкій працї.

67. Такий єм голодний, що бим терньи їв. (Наг.)
Значіне ut supra.

68. То голодне черево відумало. (Карл.)
Говорять про якийсь розпучливий, нерозважний крок, зроблений чоловіком під переможним впливом голоду.

69. Той не голоден, хто в Бога годен. (Терноп.)
Знач. кому Бог помагає, кому дав силу і добру здібність до працї.

70. У голодного хлїба не купиш. (Кол.)
Бо того й йому самому бракує. Пор. Wand. II (Hungriger 1); Čelak. 178; дальше від сього польське, Adalb. Głodny 1.

71. Хто голодний льиже спати, тому сї будуть Цигани снити. (Голоб.)
...сї Цигани присньит. (Наг.)
Звязок ідей Циган-циганити в сих сторонах затемнений що до сеї приповідки, пор. висше ч. 55.

72. Ще-с не такий голодний, абис тої хвилї не перетерпів. (Наг.)
Говорять такому, що напруго допоминаєть ся їсти.

73. Що голодному на гадцї? (Цен.)
Очевидно хлїб. Говорять про такого, що все заговорює про якусь річ, цїкаву лише для нього, а менше для инших.

74. Як голодний, то би їв, а як ситий, то би спав. (Берез.)
Говорять про лїнивого дармоїда. Пор. Adalb. Głodny 34; Wand. II (Hungrig 3).

75. Я не така голодна, як сити не маю. (Наг.)
Знач. не то що не маю що їсти, а чомусь не можу наситити ся. Іронїзують над захланною, ненаситною жінкою.

Голодно. 1. Де голодно, там і холодно. (Лім.)

Як чоловік голоден, то й мерзне дужше, ніж ситий. Пор. Čelak. 242.

2. І голодно і холодно і до дому далеко. (Ільк.)

Характеризують невідрадний стан бідного чоловіка. Пор. Čelak. 242.

3. Хоць голодно, аби не холодно. (Наг.)

Сьміють ся з такого, що волить терпіти голод, аби лише мав на собі порядну одежу.

Голодня. 1. Голодня бере і з огня. (Гнїдк.)

Знач. голодний не вважає нї на яку заборону анї небезпеку, коли міркує заспокоїти свій голод. Пор. Wand. II (Hunger 38); E. Rot. 139.

Голодранець. 1. Голодранець з голопупитником до спілки стали. (Ценів).

Сьміють ся богачі зі спілки бідних людий.

Голоколїнник. 1. Іди ти голоколїннику! (Наг.)

Голоколїнник — чоловік з подертими штанами, крізь які видно колїна. Але також глумлива назва Нїмців, що ходять у куцій одежі, з під якої видно колїна.

Голопупа. 1. Люляй, люляй, голопупа! Мати єдна, татів купа. (Наг.)

Голопупа — мала дитина, яку ще повивають у пеленки. Приспівують і примовляють байстрятам, про яких невідомо, хто їх батько.

Голос. 1. Без голосу не співец, без гроший не купец. (Явор.)

Говорять про чоловіка, що береть ся до якогось дїла, не маючи до нього анї здібности анї відповідного підготованя.

2. Він щось не при голосї. (Льв.)

Дословно: не може співати або говорити голосно; образово: не має гумору, не стало йому концепту.

3. Голос аж сї розльигає. (Наг.)

Знач. лунає далеко, його далеко чути.

4. Голос му сї мінит. (Дрог.)

Жартують із такого, що змінив свій погляд, зломав дане слово.

5. Голос чую, але особи не виджу. (Дуліби).

Про голос, який видобуває ся з юрби. Пор. Adalb. Głos 4.

6. Голос як дзвін. (Дрог.)

Знач. гучний, проникливий. Пор. Wand. IV (Stimme 33); Zátur. XV, 83.

7. Голос як немащене колесо. (Дрог.)

Знач. скрипливий, прикрий.

8. Голос як скрипка. (Наг.)

Про тонкий, мельодийний голос.

9. Голос як у бугая. (Наг.)

Знач. гучний, грубий, басовий.

10. Голос як у мідиці. (Наг.)

Знач. пискливий, як у миши. Слово мідиця на означене миши в Наг. не уживаєть ся, але відоме ще у Гуцулів, про те приказка відома в Наг. Пор. Wand. IV (Stimme 39).

11. Дав голос по селї. (Лучак.)

Знач. пустив поголоску, передав з хати до хати поклик.

12. З голосу знав (Наг.)

Утратив голос (про співака), захрип.

13. Зложім сї на голос. (Наг.)

Говорять два співаки, що хочуть заспівати якусь пісню разом, звичайно один прімом а другий втуруючи.

14. І я тут маю голос. (Наг.)

Знач. і я маю право тут висловити свою думку і рішати. Пор. Wand. IV (Stimme 24, 28).

15. Коби голос мав, був би добрий співак. (Кол.)

Кплять із такого, що не маючи голосу любить співати. Нїмець каже: Die Stimme fehlt zwar dem Herrn, aber er singt immer gern, Wand. IV (Stimme 6).

16. Людський голос — божий голос. (Залїсє).

Що каже загал людий, се немов голос самого Бога. Пор. лат. Vox populi, vox Dei; Wand. IV (Stimme 3); Дик. 1362; Zátur. VIII, 1070.

17. Не всї голоса йдут по під небеса. (Комар.)

Говорять про брехунів та клеветників, яких слово не гідне уваги порядних людий. Пор. Adalb. Głos 1.

18. По голосї дзвін пізнає ся. (Гнїдк)

Так само спосіб думаня чоловіка по його говореню.

19. Всї голоса не йдуть на небеса. (Ільк.) Несї... (Гнїдк.)

Говорять про нечесних людий, брехунів та клеветників, пор. вище ч. 17.

20. Пустила голос по під колос. (Наг.)

Говорять про женців, що співають жнучи. Пор. коломийку:

Ой як я си заспіваю по врізьки, по врізьки,
Піде голос по під колос аж на передмістьи. (Наг.)

По врізьки — на нуту, якою співають в Урожі, селї сусїдному біля Нагуєвич. Передмістє, scil. дрогобицьке, віддалене від Наг. 12—15 кільометрів.

21. Сховай свій голос до г—щї, най сї улежит. (Наг.)

Жартують із чоловіка без голосу і слуху, який про те, прим. у підохоченім станї, береть ся співати. Пор. коломийку:

Ой не співай, дурний Бойку, бо сї не належит,
Сховай голос до г—щї, най ти сї улежит. (Наг.)

22. То вже всї на єден голос говорьит. (Наг.)

Говорять прилюдно, згідно, не криючи ся з тим, се не секрет.

Голосний. 1. Голосний як грім. (Наг.)

Дуже сильний, проникливий голос

2. Голосний як дзвін. (Наг.)

Гучний, чистий голос. Пор. Adalb. Głośny 1; Zátur. XV, 83.

3. Голосний як розбитий горнець. (Наг.)

Знач. хрипить, голос слабий та надломаний. Пор. Zátur. XV, 83.

Голосно. 1. О тім уже скрізь голосно. (Наг.)

Про се скрізь говорять, се дїло загально відоме.

Голосок. 1. Ангельський голосок, а чортова думка. (Ільк.)

Про облесного, маснозикого а зрадливого чоловіка. Пор. Čelak. 40; Zátur. VIII, 498.

2. Голосок як дзвінок. (Наг.)

Про тонкий, рівний, чистий голос. Пор. Zátur. XV, 83.

Голота. 1. Голото до роботи. (Бор.)

Жартливий поклик до робітників, аби йшли до роботи.

2. У голоти нема що молоти. (Ільк., Петр.)

У голих і бідних нїчим поживити ся.

Голуб. 1. Голубець гукає, як пари шукає. (Ільк.)

Говорять про веселого, співучого чоловіка, що мабуть думає женити ся.

2. Любят ся як голубів пара. (Рогат.)

Пара голубів здавна символ супружої любови. Пор. Zátur. VII, 573.

3. Печені голуби не летять до губи. (Ільк., Кобр., Петр.)

Без праці чоловік не може здобути нїякої користи для себе. Пор. Adalb. Gołąb 8; Bebel 405.

4. Сивий як голуб. (Наг.)

Про старого, сивого чоловіка.

Гонити. 1. Гонив бис грудьми! (Наг.)

Прокляте: щоб ти в тяжкій хоробі важко дихав, конаючи високо підіймав груди.

2. Гонив би ти пес маму. (Наг.)

Прокляте; гонити має тут сороміцьке значіне.

3. Гони, куди гладко! (Кол.)

Дословно: їдь, куди протерта дорога; образово: прокладай собі дорогу, куди позволяє найменший опір.

4. Гонило би ти псом матьир! (Наг.)

Значіне ut supra ч. 2, та інтересна конструкція.

5. Гони на псю маму! (Наг.)

Біжи, втїкай до сто бісів. Окрик незадоволеня.

6. Гонит ся, як лихе. (Печен.)

Знач. кидаєть ся, шибаєть ся то сюди то туди. Лихе тут у значіню лихого демона, нечистої сили.

7. Гонять ся як хмари. (Ільк.)

Про людий нетвердого характеру, непостійних та непосидючих.

8. Гонят як лиху долю. (Яс. С.)

Про якогось ненависного чоловіка, що не може нїде знайти пристанівку.

9. Гонят як псом. (Крех.)

Заставляють до надсильної роботи. Пор. Дик. 1283.

10. Хто гонит, той догонит. (Кол.)

Хто веде якесь дїло з завзятем і витревало, той доведе його до успішного кінця.

Гонор. 1. Аби-с му гонору не урвав. (Наг.)

Іронїзують над честолюбним чоловіком, мовляв: говори з ним обережно та чемно, бо він дуже дбає про форми.

2. Був там у гонорах, як свиньи в бодаках. (Наг.)

Жартують із самохвалька, що любить хвалити ся знайомістю з панами або загалом з гонораціорами.

3. Віддай кождому гоньир, який му сї належит. (Наг.)
Окажи йому почесть, поводи ся з ним відповідно до його становища та характеру.

4. Він собі то за гоньир має. (Наг.)
Уважає се дїлом почесним, яким можна величати ся.

5. Гонори повні обори, а за ковньиром вуши нераховані. (Наг.)
Жартують із гордовитого, славолюбного а вбогого чоловіка Пор. A d a l b. Honor 2.

6. Гонорів си добирає. (Наг.)
Знач. хоче, щоб йому віддавали честь, яка йому не належить ся.

7. Гонору комусь ушибнути. (Наг.)
Знач. не віддати йому належної почести, образити його.

8. До гонору комусь примовити. (Дрог.)
Промовити йому до амбіції, зачепити йото честь, щоб сказав правду або зробив щось.

9. За гонор робит. (Дрог.)
Знач, задармо, безплатно.

10. З гонором пан. (Льв.)
Знач. гордовитий, такий що любить покликати ся на свій гонор та на своє шляхецтво.

11. Знає сї на гонорі, як свиня на перци. (Наг.)
Не вміє поводити ся в товаристві, чоловік неотесаний, не вміє віддати чести кому слїд, чоловік без моральних прінціпів.

12. Май гонор, буде й тобі гонор. (Кол.)
Будь чесним, чемним у поводженю з иншими, то й тебе будуть шанувати.

13. На гонор комусь наступити. (Льв.)
Образити його, пустити про нього зневажливу поголоску.

14. На гонор ти кажу! (Дрог.)
Заклинане: як я чесний чоловік, так се правда, що кажу.

15. Не гонор таке робити. (Наг.)
Знач. се дїло нечесне, невідповідне для твого становища.

16. Не до вашого гонору кажучи. (Княж.)
Поговірка, якою інтродукуєть ся і чинить ся необразливим нечемне слово, яке доводить ся сказати в розмові з шановними, старшими людьми.

17. Сховай сї з гонором до г—цї. (Наг.)
Кплять із чоловіка, що величаєть ся якимись титулами, шляхецтвом або знайомістю з висше поставленими людьми.

18. Там був у гонорі, як свиньи в полові. (Наг.)
Значіне як висше ч. 2.

19. Якого-с гонору варт, такий тобі віддают. (Цен.)
Як поводиш ся з людьми, так вони з тобою.

Гонорний. 1. Гонорний, що му вс—нов тріскив до носа не досьигнеш. (Наг.)
Кплять із гордовитого, честолюбного чоловіка.

Гонорувати ся. 1. Гонорує ся як свиня в ярмі. (Залуч.)
Величаєть ся, додає собі гонорів. Кплять з чванька та гордяка.

2. Гонорує сї як тельи на мотузку. (Наг.)
Значінє ut supra.

Гончар. 1. Ганчьир глинов жиє. (Наг.)
Його заробіток такий, що робить свій товар ін глини і тим годуєть ся.

2. Гончара глина годує. (Берез.)
Значінє ut supra.

3. Гончар з глини гроші робит. (Кол.)
З глини робить горшки, а за них бере гроші.

4. Гончар у черепі їсти варит. (Лол.)
Жалує для себе доброго горшка. Пор. Adalb. Garncarz 2.

5. За що ми маємо ся бити? Най ся гончареви горшки бют. (Лучак.)
Відповідь добродушного чоловіка на провокацію з боку иншого, який визиває його до бійки.

Гоп. 1. Гоп, моя мила, що по плечех леном била! (Пужн.)
Жартують із чоловіка, що сидить під пантофлем своєї жінки. Приказка основана на анекдотї про недолїтка, якого оженили з дорослою дївкою і який утїк від неї, коли вона набила його льном по плечах, пор. Етн. Зб. VI, 12.

2. Гоп штурк бабу в яйцї. (Дрог.)
Приговорюють, коли хтось зробив або сказав щось зовсїм недоладне.

Гопати. 1. Гопай, Зосю! (Льв.)
Окрик, коли щось не ведеть ся, коли як раз не до скаканя.

Гопа-цупа. 1. Гопа-цупа коло лави: нема чобіт, лиш холяви. (Орел.)
Характеризують бідного, а танцюристого чоловіка.

Гопки. 1. Гопки, рижа! А в рижої духу нема. (Дар.)
Кплять із такого, що величаєть ся своїми дрантивими кіньми або взагалї якимось більш уроєним ніж дїйсним добром.

Гопоньки. 1. Не тогди менї казали „гопоньки“, коли тобі. (Гнїдк.)
Знач. я старший від тебе, ми з тобою не ровесники, ти повинен говорити до мене з пошаною.

Гора. 1. Абис тут гори перевертав, то нїчого з того не буде. (Наг.)
Перевертанє гір — дїло понад людські сили, чудо. Знач. хоч би ти потрафив і чудо зробити, а сего не зробиш. Пор. Adalb. Góra 15.

2. В горах сьвіт дошками забитий. (Наг.)
Там люди, особливо в зимі, без комунїкації, живуть без зносин із ширшим сьвітом.

3. Високі гори мают глубокі доли. (Жабє).
З великого щастя чоловік попадає в велике горе. Пор. Wand. I (Berg 25, 46).

4. Він іде в гору. (Дрог.)
Знач. богатїє, авансує в урядї, робить ся гордим.

5. Вродила гора миш. (Кол.)
З великого заходу малий результат. Пор латинське: Parturiunt montes, et nascitur ridiculus mus; Adalb. Góra 3; Wand. I (Berg 22, 101); Zátur. IV, 585.

6. Гора з горов не зійдесь, чоловік з чоловіком зійдесь. (Лев.) ...зійде ся ...завсїгди. (Ільк.) ...завше. (Петр.)
Говорять люди, що стрічають ся по довгій розлуцї, бувши далеко віддалені

один від одного. Пор. Wand. I (Berg 9—14): E. Rot. 855; Дик. 1284; Muka. 1173; Нос 285; Гильф. 231; Osm. 287.

7. Гори і доли тьижко зрівнати. (Наг.)
Так само важко зрівняти маєткові та соціяльні нерівности між людьми. Пор. Wand. I (Berg 63).

8. Гори сї курьит, слота буде. (Наг.)
Коли над горами підіймаєть ся мряка, віщують слоту. Пор. Wand. I (Berg 973).

9. Де високі гори, там глубокі доли. (Кол.)
Де великі богачі, там і крайні бідаки; контрасти трафляють ся скрізь у житю. Пор. Wand. I (Berg 94).

10. За горами, за долами. (Наг.) ...за дебрами. (Голоб.)
Образово зам. далеко, десь у невідомій країні. Пор. Zátur. XV, 372.

11. За горами не мешкаю. (Гнїдк.)
Знач. я не живу далеко, до мене від тебе близько.

12. З гори не треба пхати, само піде. (Наг.)
Коли поборена головна трудність, тодї непотрібна й підмога. Пор. Adalb. Góra 13.

13. З гори ти кажу. (Льв.)
Говорю тобі на перед, a priori.

14. Зібрав го з гори. (Льв.)
Знач. наганьбив його, вилаяв.

15. Золоті гори обіцює. (Дрог.)
Знач. обіцює нечувані, казкові скарби, великі богацтва, якесь надзвичайне добро. Пор. Wand. I (Berg 106); E. Rot. 584.

16. І за горами люде жиют. (Дрог.)
Знач. сьвіт ширший, нїж видаєть ся тїснозорим гірнякам, хоча вони й не знають про нього. Пор. Wand. I (Berg 8, 42, 44, 45, 50).

17. Йому вже з гори йде. (Дрог.)
Він підупадає на здоровлю, біднїє, старієть ся.

18. Коби гори покопати, доли порівнати! (Наг.)
Жартують із мрій та бажань чоловіка, що хоче чогось неможливого. Пор. Wand. I (Berg 110).

19. Лекше з гори як під гору. (Кол.)
Образово: лекше розтратити добро, як доробити ся його. Пор. Adalb. Góra 10.

20. Мінї ще до гори, а тобі вже з гори. (Наг.)
Говорить молодий до старого, коли прим. старий не може зрівняти ся з молодим у роботї.

21. На гори, на дебри! (Кол.) ...на лїси! (Наг.)
Scil. іди, щезай. Формула взята з заклинаня градової хмари або вовка, пор. Етн. Зб. V, ст. 68, 69, уживаєть ся в сварцї, коли якомусь ненависному чоловіковн хочуть сказати: відчепи ся, пропадай!

22. Нема гори без долини. (Наг.)
Так само нема щастя без клопоту. Пор. Wand. I (Berg 54).

23. Не прийшла гора до Магомета, то прийшов Магомет до гори. (Дрог.)
Міщанин Деревак оповідав, як Магомет обіцяв раз зробити чудо: накажу отій горі, аби прийшла до мене. Зійшло ся богато народу. Магомет крикнув горі,

аби йшла до нього, а коли вона не рушила ся, він спокійно пішов сам до неї. Приповідки вживають, коли хтось веліВ иншому зробити якесь дїло, та бачучи його непослух зробив се сам. Пор. Wand. I (Berg 71).

24. Під гору тяжко віз котити. (Уриче)

Тяжко робити дїло поборюючи якісь незвичайні трудности. Пор. Wand. I (Berg 39).

27. Хоц бис ми даў зўоту гору. (ПВЛ.)

Scil. то сього не зроблю.

28. Шануй гори, мости, будеш мати цїлі кости. (Комар.)

Примовляють візникови. Шанувати тут має значіне: обїздити обережно, не їхати на гори та на мости не обдививши вперед гаразд дороги. Особливе значіне мала ся приказка в приложеню до давнїх „польських“ доріг і мостів. Пор. Adalb. Góra 2, 8.

29. Як їде з гори, то й ворота втвори. (Кольб.)

Знач. усувай йому з дороги всяку перешкоду, бо він не може зупинити ся.

Горб. 1. Горба не сховаєш. (Цен.)

Вродженої хиби не можна укрити. Пор. Wand. I (Buckel 3).

2. Кождий свій горб носит. (Цен.)

Знач. має свої прикрости та гризоти. Пор. Zátur. XII, 23.

3. Свого горба чоловік не видит. (Цен.)

Образово: своїх хиб не відчуває і не завважує так, як хиби иншого чоловіка. Пор. Adalb. Garb 1; Wand. I (Buckel 10), (Buckeliger 1).

4. Своїм горбом усїх вас годую. (Наг.)

Pars pro toto: своїми плечима, своєю працею.

5. Я то всьо на свій горб беру. (Наг.)

Знач. на свою одвічальність, на свою працю.

Горбатий. 1. Вдав сьи, як горбатий до стїни. (Льв.)

Знач. зовсїм не пристає, не відповідний до сього дїла.

2. Горбатого і могила не справить. (Ільк.) ...не спростає. (Пост.) ...не випростує. (Наг.)

Образово: лихого, лукавого нїщо не направить. Пор. Сим. 1198; Дик. 1286; Нос. 285; Даль II, 559.

3. Горбатого простує могила, а злобивого дубина. (Гнїдк.)

У противенстві до попереднього ч. тут висловлено оптімістичний погляд опертий на вірі у всемогучість кія. Пор. Wlisl. 983.

4. Горбатого хиба гріб вирівнає. (Лучак.)

Знач. за житя він не напростуєть ся, так само й лихий не подобрієть.

5. Най буде горбата, аби лиш богата. (Кол.)

Говорить парубок, що шукає богатої жінки. Пор. Zátur. VII, 404.

6. Пасує, як горбатий до стїни. (Кнїгин.)

Значіне як висше ч. 1. Пасує з нїм. passen — пристає.

7. Пристав як горбатий до стїни. (Гнїдк.)

Значіне як висше ч. 1, 6.

8. Прилїпив, як горбатого до стїни. (Ільк.)

Зробив або сказав щось не до ладу.

9. Такий горбатий, як той верхоблюд. (Дрог.)

Приказка не мусить бути новою; знайомість з верблюдами у нашого народа задокументована ще в XVI в. в місцевих назвах таких як Вербіж, що повстало з первісного верблюжь (по польськи Wielbląd̨z, див. Жерела до історії Укр. Руси т. IV, стор. 258).

Гордий. 1. Гордим Бог роги пощибає. (Кольб.)

Образ рога як символа гордости дуже улюблений у жидівській і старо-християнській апокалїптичній літературі перших віків христіянської ери, відси перейшов у пізнїйшу христіянську гимнольогію, а через неї мб. і до нас.

2. Гордому Бог сї противит. (Цен.)

Приказка книжного походженя. Пор. Adalb. Hardy 3; Čelak. 97.

Гордун. 1. Не гордун: що дістав, то ковкнув. (Ільк.)

Знач. не гордує нїчим, пор. далї Козак.

Горе. 1. Не горе ми й самому зробити. (Наг.)

Говорить такий, що завдає якусь роботу иншому, але бачить, що той береть ся до неї нерадо.

2. Тото не горе, коли їсть хоре. (Гнїдк.)

Селяни бачуть у тім початок видужаня хорого.

Гориво. 1. Го́риво-вариво: два горшки, одна крупа. (Берез.)

Насьміх над хозяйкою, у якої в печи сильно горить, а нема що варити.

Горівка. 1. А ти з відки? — Я не з Відки, я з доброї горівки. (Ільк.)

Друге „відки“ взяте мб. як gen. імени власного, подібного до Вільки або що. Жартлива відповідь на питанє: А ти звідки?

2. Без горівки анї сї не оженш, анї не вмреш. (Наг.)

Характеризують загальнопринятий звичай — при всякій, радісній чи сумній нагодї частувати знайомих та учасників горівкою.

3. Без горівки нема гостини. (Наг.)

Так бодай здавало ся нашим селянам до недавнього часу. Тепер відносини, а з ними й понятя девчому змінили ся.

4. В горівцї розум утопив. (Наг.)

Говорять про пяницю, що допив ся до повного безглуздя.

5. Види́ш би заєдно мок у тій горівцї. (Наг.)

Говорять про непоправного пяницю.

6. Він до тої горівки, як муха до меду. (Наг.)

Знач, ласий на неї, любить випити.

7. Горівка в лїтї студит, а в зимі гріє. (Пужн.)

Так прихвалюють її пяниці.

8. Горівка — дїдьче насїньи. (Наг.)

Бо з неї, мов із насїня, родять ся всякі злочини.

9. Горівка з нього говорит. (Бор.)

Знач. він пяний, говорить по пяному.

10. Горівка з розуму зводит. (Наг.)

Робить чоловіка безтямним, нерозважним.

11. Горівка йде з разу до голови, а потому до ніг. (Наг.)

Пяниця чує на сам перед шум і одур у голові, а потім починає валити ся з ніг.

12. Горівка на добро не наводит. (Наг.)
Навпаки, наводить на всякі злочини.

13. Горівка — не дівка. (Мик. н. Д.)
Приговорюють пючи. Мовляв: горівка не така, щоб не можна було доторкнути ся до неї, з нею можна заходити собі, і їй се не шкодить.

14. Горівка не дівка, а голову заверне. (Городен.)
Завернути голову — задурити, затуманити. Дівка тут зам. любов до дівчини, яка затуманює чоловіка.

15. Горівка не дівка, а мачуха не мати. (Ільк.)
Знач. одної й другої не можна любити щиро.

16. Горівка не дівка, а Семен не дурень. (Ільк.)
Жартлива конклюзія: значить, Семен горівки випє, вона не образить ся.

17. Горівка не жінка, а голову завертає. (Тухля).
Значіне ut supra ч. 14.

18. Горівка нїгде сьвічки не запалит, а всюди загасит. (Гнїдк.)
Горівка тут у значіню: пяний чоловік, див. далї Пяний.

19. Горівка — огненниці. (Наг.)
Африканські племена, серед яких вона поробила страшні спустошеня, так і звуть її огневою водою. Пор. Zátur. XIII, 94.

20. Горівка посварит і перепросит. (Голоб.)
Пяним людям посварити ся дуже легко, а при перепросинах иноді знов пють аж до повної пяности.

21. Горівка сї в нїм займила. (Наг.)
Наші селяни вірять, що у завзятих пяниць иноді в нутрі запалюєть ся горівка і вони гинуть перепалені наскрізь тим внутрішнїм огнем.

22. Горівка товар з обори гонит. (Кол.)
У пяниці звичайно забирають за шинкарські довги худобу з обори.

23. Горівка, то жидівські помиї. (Стан.)
Говорили проповідники тверезости, бажаючи збридити народови горівку.

24. Горівка, то найлїпший лїк, ци зверха, ци в середину. (Дрог.)
Потїшають себе пяниці. Справдї горівки дуже часто вживають як антісептичного окладу.

25. Горівка язик путає. (Сквар.)
Пяний чоловік починає плести без звязку всяку всячину.

26. Горівка як огень. (Наг.)
Говорять про дуже міцну, пекучу горівку. Пор. Zátur. XIII, 94.

27. Горівка як помиї. (Наг.)
Говорять про слабку горівку, сильно розведену водою.

28. Горівки дрібку дайте, аби хробака заморити. (Дрог.)
Просить налоговий пяниця, якого після перепою млоїть у нутрі.

29. Горівки кварта тій, що того варта. (Наг.)
В часї гулянки парубки мають звичай ставити горівку на честь тої дівчини, яка котрому подобаєть ся; розуміють ся, сю горівку пє ціла компанія на її честь.

30. Горівку ни для дурнїв вігадали. (Кольб.)

Так говорять пяниці, а тверезі додають: лише на то, аби з мудрих дурнів робити.

31. Горівку попи проклинали, а бульбу прокляли. (Лол.)

Віруване, що картопля від тоді перестала родити добре, від коли почала ся пропаґанда тверезости з церковним проклинанем горівки, пор. Житє і Слово 1, 50.

32. Горівку треба заткати, бо вивітріє. (Наг.)

Приговорюють пяниці, закусуючи після першої чарки.

33. За горівку би й рідну маму продав. (Наг.)

Говорять про пяницю, що пропив усе своє добро.

34. І горівки не хочу і лиця не дам. (Ільк.)

Говорила дівчина, яку пяний чоловік намагав ся поцїлувати частуючи її горівкою.

35. На горівку мусит бути. (Наг.)

Се вже було до недавна таке звичаєве право, що при всякій нагоді, де чоловік сходив ся з людьми, невідлучною посередницею була горівка; богатий чи бідний мусїв її мати.

36. На горілку єсть, а на мазь нема. (Сяніц.)

Сердитий докір пяному чоловікови, що їхав немазаним возом.

37. Не винна горівка, а ті винні, що її пют. (Кол.)

Говорять пяниці, протестуючи проти церковного виклинаня горівки.

38. Несе від нього горівков як від куфи. (Наг.)

Чути від нього горівчаний сопух. Куфа — велика горівчана бочка.

39. При горівці весело сї бесїдує. (Наг.)

Розуміють ся, коли пють її по троха.

40. Тай горівка дар божий, бо з хлїба сьвйитого роблена. (Наг.)

Виправдують ся пяниці, яким говорять, що горівка — чортова видумка.

41. То все горівка сохтує! (Мшан.)

Знач. усе зло, всякі бійки, сварки та незгоди спроваджує.

42. То не горівка винна, то слаба голова винна. (Дрог.)

Говорять пяниці, перепрошуючи один одного по тверезому за те, що наробили або наговорили собі по пяному.

43. То не називат ся горівка, а згорівка. (Климець).

Приказка оперта на оповіданю про якогось Ка, що буцїмто перший видумав горівку і поти пив її, поки в ньому не займила ся і він не згорів. Отим то по його смерти сей напій і прозвано „згорів Ка“. Інтересний приклад повісти опертої на популярно-етимольоґічнім викладї назви.

44. Хто горівку пє, потім бриндзю бє. (Дрог.)

Знач. сходить на нужду, терпить голод.

45. Чия горівка на столї, того правда у селї. (Наг.) ...на селї. (Явор.)

Характеризують ся часи давнього війтівського сїльського судівництва, часи „Справи в селї Клекотинї“, де без горівки не було суду, а за горівку суджено по пяному. В ширшім значіню характеризують сею приповідкою взагалї підкупні, хабарницькі суди.

46. Чути від нього горівку на сто кроків. (Наг.)

Такий пяний, увесь пропах алькоголем.

47. Ще горівка ніколи не скисла. (Дрог.)

Бо все люди випивають. Сю сентенцію, зложену мабуть ще за панщизняних часів, у р. 1863 перенесено до пародії на польський національний гимн:

Jeszcze Polska nie zginęła,
Póki my żyjemy,
Jeszcze wódka nie skwaśniała,
Bo ją wypijemy.

Горівочка. 1. Горівочко оковита, я за тебе буду бита. (Наг.)

Приговорювала жінка пяниця, забавляючи ся в коршмі.

Горівцуня. 1. Як си тої горівцуні піділле, то би з себе послїдну сорочку дав. (Наг.)

Говорять про пяницю, який у пяному стані робить ся наскрізь добродушним.

Горілиця. 1. Горілици — дурілиця. (Залуч.)

Приговорюють — і пють.

2. Горілочка люба, то наша загуба. (Залуч.)

Іронїя селян над самими собою; так ясно бачили сю свою загубу, а про те треба було зусиля довгих лїт і поколїнь, щоб бодай в части відвести їх від того нахилу до пянства.

Горіти. 1. Аж му в очох горит. (Наг.)

Знач. блискотять очи, грає в них веселість або гнїв.

2. Він аж горит із цїкавости. (Наг.) ...з нетерплячки. (Збар.)

Знач. дуже цїкавий, рад би дізнати ся про щось.

3. Гори, бо заллю! (Мшан.)

Дївка розпалювала в печи, а як не хотїло горіти, то сердила ся і так грозила огневи.

4. Гори, гори на пироги! (Наг.) ...пироги вари! (Наг.)

Приговорюють дїти до огню, дожидаючи пирогів.

5. Горит ми земльи під ногами. (Наг.)

Не маю коли ждати, спішу ся дуже. Пор. Wand. I (Brennen 32).

6. Горит му під руками. (Лучак.)

Scil. робота. Робить швидко і зручно.

7. Горит у мнї! (Наг.)

Кричить чоловік, якого мучить страшна горячка.

8. — Горит! — Що? — Два дилї під фостом кобилї. (Явор.)

Щось немов мудроване, а властиво жартливо-цинїчна відповідь на трівожне запитане.

9. Горит, як за жидівську душу. (Наг.)

Слабо горить, мляво сьвітить ся. Пор. Adalb. Palić 11.

10. Горит як за напасть. (Наг.)

Не хоче горіти, димить ся, гасне часто.

11. Горит як солома. (Наг.)

Про наглу, сильну пожежу. Пор. Wand. I (Brennen 29).

12. Де горит, там ся не курит. (Город.)

Огонь пожирає дим. Образово: де йде справжне дїло, там нема сплїток та

квасів, бо всї заняті дїлом. У лужицьких Сербів навпаки: де горить, там і курить ся, пор. Muka. 1010; Гильф. 2198; Wahl. I, 74; II, 46.

13. Де не горить, там ся не курить. (Ільк., Кобр)

Де нїчого путнього нема, там нема й поговору, чутки. Пор. Wand. I (Brennen 21); Ш (Rauch 41).

14. Кому там горіти, то ще лиш Бог знає. (Наг.)

Відповідають острому моразїзаторови, що дорікає гріхами і грозить пекельним огнем. „Там“ розумій у пеклї.

15. Не моє горит, не буду гасити. (Кол.)

Не менї робить ся шкода, не мене кривдять, то я й не буду допоминати ся анї боронити. Говорить байдужний егоїст, не тямлячи, що що робить ся нинї одному, завтра може досягти його самого. Пор. Wand. I (Brennen 13); Adalb. Palić 1.

16. Нї горит, нї гасне. (Наг.)

Говорять про тяжко хорого чоловіка, що вже анї жити не може, анї не вмирає.

17. Пекло горит під тобов. (Наг.)

Говорять злочинцеви, а ще частїйше пародіюючи проповіди попів, які страшать пеклом грішників, хоч самі його не боять ся.

18. С—ка горіла, маку не їла. (Дрог.)

Передразнюють усяке брехливе, недоладне оповіданє.

19. Так я дуже горю за тим! (Вікно).

Знач. не дуже за тим розбиваю ся, не залежить менї на тім.

20. Той би й на терновім огни не горів. (Наг.)

Говорять про запеклого, непосидющого, лихого чоловіка. На терновім огнї по старій традициї палили чарівників та відьом.

21. То ми десь горит. (Наг.)

Знач. се менї байдуже, дїло від мене далеке, я сим не цїкавлю ся.

22. Ци горит під тобов? (Наг.)

Говорять до неспокійного чоловіка, що не може встояти на однім місцї.

23. Чень ще не горит над тобов. (Наг.)

Уговкують такого, що дуже квапить ся, поспішає без причини. Пор. Adalb. Palić 4.

24. Чиє горит, най той гасит. (Кол)

Чия кривда, нехай той і допоминаєть ся її. Пор. Wand. I (Brennen 16).

25. Чоловік горит. (Лучак.)

Говорять про такого, що лежить у горячцї.

26. Що горит, то й вигорит. (Крех.)

Про гнїв, сердитість, злість, які не знаходячи нагоди вилити ся в дїло з часом вигасають та втишують ся самі собою.

27. Що горит, то не мерзне. (Наг.)

Образово: що живе, веселе, палке, те й ширить довкола себе радість та житє Говорять про веселу, палку людину, що й иншим додає радости.

28. Що не горит, того не треба гасити. (Кол.)

Де нема небезпеки, там не треба й ратунку. Пор. Brzoz. Palić 1.

29 Як має горіти, то в ночи пси виют підіймаючи писок до гори. (Дрог.)

Народне віруване.

30. Як має горіти, то сї хоругви сньит. (Наг.)

Коли снять ся церковні хоругви, то се вважають селяни некибним віщуванем пожежі.

Горіх. 1. Горіх, віл і невіста одним духом жиють: нїчого доброго не чинять, коли їх не бють. (Ільк.)

По структурі сеї приказки видно, що вона книжкового і спеціяльно польського походженя. Справдї стрічаємо анальоґічну приказку ще у Рисїнського 1622 р. пор. Adalb. Orzech 6, тілько замісь нашого вола там стоїть sztokfisz. Се зпов узяте мб. із нїмецького, пор. Wand. III (Nuss 43).

2. Горіхи не летьит зо стріхи. (Наг.)

Треба потрудити ся і збирати їх у лїсї. Може натяк на звісну строфу весїльної пісні, якою свахи допрошують ся горілки:

З стріхи горіхи летїли,
Свахи горівки схотїли.

3. Горіхи то така річ, що коби хтось товк, то я би їв. (Наг.)

Говорить ласий а лїнивий чоловік. Образово: я-б користував ся всяким добром, як би хтось инший робив на мене.

4. Дістанеш ти ще від мене на горіхи. (Дрог.)

Знач. дістанеш добру почесну, насварю або побю тебе.

5. І дїравий горіх возьми в міх, а може здасть ся. (Коб.)

Часом і ледача, на око зовсїм непотрібна річ стає чоловікови в пригодї.

6. Кусати собі горіхи. (Гірне).

Знач. сварити ся, ворогувати між собою.

7. Най уже раз той горіх розгризу! (Ільк.)

Знач. нехай полагоджу сю неприємну, нелегку справу.

8. Налущив му горіхів. (Кол.)

Знач. набив. Образ лущених горіхів вяжеть ся з битем при помочи слова лущити, яке значить і теребити горіхи з зеленої оболїчки і бити.

9. На тобі горіх на твої зуби! (Цен.)

Окрик, коли чоловікови трапило ся якесь несподіване нещасте, заскочила якась трудність, яку він мусить побороти. Пор. Adalb. Orzech 1; Wand. III (Nuss 96).

10. Такий як горіхами годований. (Наг.)

Товстий, опасений. Натяк на відомий казковий мотив про людоїдів, які зловлених людий призначених їм на страву звичайно засаджують у клїтки і годують горіхами.

11. Того горіха не вгризеш.

Знач. сеї трудности не побореш, сеї загадки не розгадаєш. Пор. Wand. III (Nuss 85)

12. То за пустий горіх не варто. (Наг.)

Знач. се не варто нїчого. Пор. Wand. III (Nuss 81).

13. Той горіх бери в міх. (Крех.)

Знач. сю прикрість мусиш стерпіти мовчки.

14. То пустий горіх. (Наг.)

Се ді́ло пусте, се чоловік ледачий. Пор. Wand. III (Nuss 83).

15. То твердий горіх. (Дрог.)

Се справа трудна, чоловік неподатливий, скритий. Пор. Zátur. XII, 475; Wand. III (Nuss 79).

16. Я за то й пустого горіха не дам. (Цен.)

Се справа нїкчемна. Пор. лат. Cassa nuce non emerim; Wand. III (Nuss 119).

Горіховий. 1. Горіхові свистелї кусати. (Гнїдк.)

Сварити ся за пусте, пор. висше Горіх ч. 6.

2. Дївчьи як горіхове зерньи. (Наг.)

Здорове, гарне, миле.

3. То за горіхову лупу́ не варте. (Наг.)

Се не варто зовсїм нїчого, пусте ді́ло. Пор. Горіх 12.

Горішнїй. 1. Горішний вітер без дожджу не обийде сї. (Наг.)

Місцева матеорольоґічна обсервація. Горішнїй у місцевім значіню західнїй.

2. Горішний вітер все дожджу нарве. (Наг.)

Значіне ut supra.

3. То з горішного кінцьи чоловік. (Наг.)

В Нагуєвичах між людьми з горішнього і долїшнього кінця проявляєть ся деякий антаґонїзм. Долїшняни вкладають деяку іронїю в означене „чоловік з горішного кінця“, знач. се ледащо, чоловік непевний, пор. висше Бог ч. 130 і далї Горішнянський.

Горішняни. 1. Бувайте здорові, горішньине, бо я вже сї забираю меже долїшньине. (Наг.)

Жартують у сусїднїх селах із антаґонїзму між горішнянами і долїшнянами в Нагуєвичах. „В Ногу́євичох як хто сї переносить із горішного кінцьи в долїшний, то так як би на друге село“, — мовлять у Ясениці Сільній.

2. Горішньине, долїшньине, єдну раду майте! (Наг.)

Звичайне упімнене війта на сїльських сходинах, коли між горішнянами і долїшнянами вирине звичайна невгода. Сей поклик зрештою не позбавлений і ширшого значіня.

Горішнянський. 1. Горішньинський чоловік, а долїшньинський пес, то си братї. (Наг.) ...рідні. (Наг.)

Найострійша формула для висловленя антаґонїзму між горішнянами і долїшнянами в Наг. Сей антаґонїзм певне мав своє жерело в історії села, в його кольонїзації (тут селили ся і Мазури і Нїмцї), але спомини сих відносин затратили ся в памяти.

Горлище. 1. Коби но через горлище, а через кищище мусит. (Ком.)

Знач. коби проковтнути, а живіт якось стравить. Говорять про просту, несмачну страву, але також образово про якусь неприємну, гидку справу, яку чоловік таки мусить перебути. Пор. Adalb. Gardło 5.

Горло. 1. Аби му сї самому горлом пхало, то би другому не дав. (Наг.)

Говорять про захланного, самолюбного чоловіка.

2. А горло би ти спухло! (Наг.)

Прокляте, особливо звернене до пяниці: щоб ти не міг нїчого проковтнути.

3. Аж ми сї з горла вертає. (Наг.)

Чоловікови немило, прикро або обридливо їсти якусь страву.

4. Аж мі в горлї душит. (Наг.)

Говорять про велику куряву, дим.

5. Аж у горлї дре. (Наг.)

Говорять про куряву, дим, але також про якусь прикру справу.

6. Аж у горло ми зазирают. (Наг.)

Жалував ся чоловік на влазливих та цїкавих сусїдів, що підглядають усе, що він робить і навіть що їсть.

7. В горлї ми висхло. (Наг.)

Знач. хочеть ся пити.

8. Вже горло засхло, куди що йшло. (Петр.)

Значіне двояке: 1) спрагнений чоловік допоминаєть ся випити; 2) мова про збіднїлого чоловіка, який пропив своє добро.

9. Вже ми до горла доходит. (Кол.)

Scil. вода, образово: нужда, крайня біда.

10. Вже ми ко́мітьов у горлї стає. (Наг.)

Пор. великор. комом, в горлѣ. Знач. остогидло менї, не можу стерпіти.

11. Вже му сї горлом лле, а ще би пив. (Наг.)

Говорять про ненаситного пяницю.

12. Вже-с горло залльив? (Наг.)

Уже напив ся, пяний приходиш.

13. Всьо горлом перецїдити. (Гнїдк.)

Знач. пропити все добро. Пор. Wand. II (Gurgel 8).

14. Горло без дна: кілько сип, і ще сї влїзе. (Наг.)

Чоловік поки жие, все мусить сипати в горло і все почуває голод.

15. Горло перевязати. (Гнїдк.)

Значіне не зовсїм ясне. Чи те саме, що задушити, повісити?

16. Горло полокати. (Наг.)

Пити з похміля, пяничити. Пор. Wand. II (Gurgel 8).

17. Горло си підрізав. (Наг.)

Знач. зробив собі смерть. Пор. Wand. II (Gurgel 7); Zátur. VIII, 590.

18. Горло яке вузке, а воли й корови пожирає. (Терн.)

Говорять про пяниць і марнотратників, хоча рефлексія має й ширше значіне. Пор. Brzoz. Gardło; Zátur. VI, 280; X, 712.

19. До горла ми сльози підступают. (Наг.)

Жалко чогось, хочеть ся плакати.

20. Дре ся горло — ци би спало, ци би жерло? (Ільк.)

Рим „горло“ і „жерло“ вказує на польське походженє приказки. Говорять, коли чоловік зачинає позївати.

21. Єдному сї аж горлом вертає, а другий з голоду здихає. (Наг.)

Характеризують звичайний у житю контраст між богачами і бідними. „Горлом вертає ся“ знач. він їсть так богато, що страва підступає йому аж під горло, він душить ся нею.

22. За горло го вхопив. (Наг.)
Знач. присилував до чогось, не дав навіть сперечати ся. Пор. Wand. II (Gurgel 1, 10).

23. Заткай му чим горло. (Наг.)
Знач. дай хабаря, підплати, щоб мовчав і не шкодив. Пор. Zátur. VIII, 618.

24. З горла му видер. (Наг.)
Видобув з тяжкою бідою, прим. від скупаря гроші. Пор. Zátur. X, 981.

25. З горла с—ку робити. (Наг.)
Знач. блювати.

26. З ножом ми до горла стає. (Наг.)
Знач. налягає на мене, грозить, силує до чогось.

27. Маю го в горлї. (Крех.)
Він менї на завадї, остогид, мушу його позбути ся.

28. Маю го як кість у горлї. (Дрог.)
Знач. се мій ворог і супротивник.

29. Маю того по саме горло. (Наг.)
Знач. маю досить, се вже надоїло менї.

30. Пішло по горлї як з маслом. (Цен.)
Говорять про смачну страву або про иншу якусь приємну річ.

31. По саме горло ситий. (Крех.)
Знач. наїв ся досить.

32. То горлом пахне. (Крех.)
Се грозить смертною карою. Говорять про тяжкий злочин.

33. То несите горло. (Наг.)
Чоловік ненаситний, захланний.

34. То широке горло. (Крех.)
Знач. пяниця, дармоїд. Пор. Wand. II (Gurgel 4).

35. То ще вовче горло. (Крех.)
Пажирливий, захланний чоловік.

36. Треба горло пополоскати. (Кол.)
Треба випити. Приговорюють перед питєм, особливо рано

37. Треба му горло залльити. (Наг.)
Знач. треба почастувати, підпоїти його, тодї подобрієі зробить те, чого треба. Пор. Zátur. VIII, 646.

38. Чого горло дреш? (Наг.)
Чого кричиш, лаєш ся, свариш?

39. Що мав, то крізь горло пустив. (Наг.)
Знач. усе пропив. Пор. Wand. II (Gurgel 11).

40. Щось го в горлї дре. (Наг.)
Захрип, але також образово: сердить ся, не хоче говорити.

41. Як му в горлї стане, тогди перестане. (Наг.)
Говорять про скупаря, пяницю, сварливого чоловіка: коли подавить ся, перестане дихати горлом, тодї перестане лаяти ся, сварити ся або пити.

Горловий. 1 В горловій справі жарту нема. (Цен.)

Значінє вислову „горлова справа“ див. слїд. число. Говорить голодний чоловік, забираючи ся до їди.

2. Горлова справа. (Гнїдк.)

Первісно крімінальна справа, в якій ходило о „горло“, себ-то по старопольській судовій термінольоґії о кару смерти. Тепер жартливо уживають сього терміну на означенє їди або питя.

3. Тепер у мене горлова справа. (Наг.)

Тепер я обідаю, пю, знач. не маю часу на щось инше.

Горнець. 1. Бодай ти горшком воду носила! (Наг.)

Прокляте дївчинї: щоб ти на своїм господарстві не мала коновок. Носити воду горшком для порядної господинї сором.

2. В горнець кому зазирати. (Наг.)

Надїяти ся на те, що хтось погодує нас, бути на чиїйсь ласцї.

3. Вишкробав горнець так, що й псу нема що полизати. (Наг.)

Говорять про голодного, ласого на їду. Пор. Wand. IV (Topf 186).

4. Горнець кітлови доганяє, а оба смольниї. (Петр.)

Коли один лихий чоловік докоряє другому недоброму. Пор. Adalb. Przyganiać 2; Wand. IV (Topf 19, 23, 26, 29); Čelak. 92.

5. Горнець ледво дихтит. (Наг.)

Знач. потріскав, ось-ось розлетить ся на шматки.

6. Горнець ти на голові розибю. (Наг.)

Грозить жінка непотрібному, недбалому чоловікови. Горшки вважають ся головною складовою частиною жіночого господарства.

7. Горшка з молоком не годит сї нести на долони, бо коровам молоко висхне. (Наг.)

Народнє віруванє.

8. Горшки не сьвяті лїплят. (Гнїдк.)

Знач. усяке дїло може чоловік зробити підівчивши ся його.

9. Дьиравого горшка но наллєш. (Наг.)

Марнотратника не запоможеш, бо він усе пропустить. Пор. Wand. I (Gefäss 2).

10. Лїпший старий горнець, як новий череп. (Наг.)

Говорила дївка, виходячи замуж за старого, але кремезного чоловіка. Пор. Wand. IV (Topf 11).

11. Пізнати горнець по голосї. (Дрог.)

Scil. чи цїлий, чи надбитий. Пор. Zátur. V, 4; Wand. IV (Topf 15); Čelak. 69.

12. Поки горшка не припече, поти з нього не потече. (Ком.)

Образово: поки чоловік не зазнає лиха, поти не знає й милосердя над иншими.

13. Прийшов горшки помити. (Наг.)

Говорять про такого, що приходить по обідї до хати.

14. Порожний горнець дренчит, а повний мовчит. (Наг.)

Дурний чоловік балакає богато, хвалить ся сам не знає чим. Пор. Wand. I (Gefäss 1).

15. Прошкробаєш дїру в горшку! (Наг.)

Уговкують такого, що дуже завзято вишкрябує з горшка останки страви. Пор. Wand. IV (Topf 196).

16. Треба му горнець приставити. (Наг.)

Йому щось недобре в середині, треба приложити йому горнець, щоб натягнув.

17. Хто знає, що в тім горшку кіпит! (Цеп.)

Образово: се чоловік загадковий, його не зміркуєш, які у нього наміри. Пор. Zátur. XII, 499; Wand. IV (Topf 139, 142).

18. Хто любит горшки шкребтати, той борзо вилисіє. (Наг.)

Не то віруване, не то правило savoir vivre'a.

19. Чим горнець накипит, тим і череп смердит. (Гнїдк.) ...тим і смердіти буде. (Гнїдк.) ...тим і смердит. (Луч.) ...тим і черепки чути. (Ком.)

До чого чоловік навикне з малку, того держить ся або те пригадує аж до смерти. Особливо говорять про лихі привички. Пор. Zátur. II, 191; Wand. IV (Topf 30, 103).

20. Я оттакий горнець чиру виїм! (Наг.)

Дитяча забава. Хлопці стають один проти одного в віддаленю одного кроку і з окриком „я оттакий горнець чиру виїм!“ старають ся як мога висше підняти одну ногу, поки сей або той не впаде горілиць.

Горня. 1. Хто шкребче горня́, буде на єго свадбі дощ. (Тд.)

Народне віруване і правило savoire vivre'a.

Город. 1. Він усе лиш по чужих городах звиває. (Наг.)

Говорять про відомого шкідника та садового збиточника, що краде городовину та садовину.

2. Мій город, то так як моя комора. (Наг.)

Знач. украсти щось з огорода то так само, як украсти з комори.

3. Не лазь у городи, бо наробиш шкоди. (Кол.)

Звичайна осторога сїльським хлопцям.

4. Не мій город, не моя лїса, не буду запирати. (Наг.)

Знач. се дїло мене зовсїм не торкаєть ся, я не хочу мішати ся до нього.

5. Там такі городи, що й свиньи не зробит шкоди. (Наг.)

Жартують із занедбаного, кепсько обробленого огорода.

6. Чий город, того й пліт, чий пліт, того й лїса. (Наг.)

Отсим простим міркуванем рішають иноді питане, хто має відповідати за полеву шкоду зроблену в такім разї, коли лїса, що веде в „царину“, лишила ся отворена.

7. Що город, то й народ. (Залїсє).

Знач. у кождім містї инший народ, а властиво инші звичаї та встанови.

Городенка. 1. В Городенцї як пан, а поза Городенков як пес. (Стан.)

Жартують із пана, що ходячи по містї дуєть ся і задає шику, а потім із міста драпцює пішки до дому.

Городити. 1. Він мінї городит нї до села, нї до плота. (Лол.)

Знач. плете небилицї, дурить мене.

2. Городит таке, що сї купи не держит. (Наг.)

Говорить без звязку, вигадує нїсенїтницї.

3. Нагородив три міхи вовни. (Збар.)
Наплів богато дурниць.
4. Не туди городите. (Лучак.)
Знач. не те говорите, що треба, помиляєте ся.

Горох. 1. Вари горох у трох, а борщ у щербатім, а капусту в пухлатім, а пироги в тім, що сї коновцї води влазит. (Наг.)
Приговорювала чоловікови жінка, що вдавала хору. Мабуть узято з якогось сатиричного оповіданя, яке тепер затратило ся в памяти місцевих людий.
2. Від гороху с—й по троху. (Дрог.)
Жартують із горохових страв, по яких звичайно наступає розвільнене.
3. Горох — божої Матїнки сльози. (Наг.)
Народне віруване, перетворене на приказку, якою характеризують цїнність гороху.
4. Горох з капустою. (Гнїдк.)
Scil. говорить. Мішає в розмові річи, що не мають звязку між собою. Пор. Adalb. Groch 9.
5. Горох на нїм молочений. (Гнїдк.)
Говорять про дзюбатих та вісповатих. Пор. Zátur. VI, 129.
6. Горох на стїну кидає. (Ільк.)
Знач. робить якусь даремну роботу, говорить до чоловіка впертого та непослушного. Пор. Wand. I (Erbse 19); Zátur. IV, 148; Adalb. Groch 11.
7. І я мусїв на горосї клячати. (Крех.)
Знач. зазнав прикрости та упокореня. Натяк на кари, які завдавано давнїм школярям. Пор. Wand. I (Erbse 26).
8. Лучший дома горох, капуста, нїж на війнї курка тлуста. (Ільк.)
Говорили до парубків, яких бажали відстрашити від приставаня до війська в часї давнїх вербунків.
9. Наїдж сї гороху, а тогди з ним говори. (Кол.)
Знач. се чоловік упертий, неподатливий. Пор. Wand. I (Erbse 14); Zátur. III, 237.
10. Намішьив гороху з капустов. (Дрог.)
Наплутав усячини, наговорив нїсенїтниць. Пор. висше ч. 4.
11. Оловjиний горох на зелїзнім тоцї молотити. (Яс. С.)
Говорять образово про війну; фраза часто уживана в казках, пор. „зелїзний горох“ у Wand. I (Erbse 9).
12. Цяпу горох, цяпу капуста. (Гнїдк.)
Жартують із чоловіка повільного та розлїзлого, особливо з такого, що говорить помалу, цїдить слово за словом.

Горшкодрай. 1. Кричит по селу, як горшкодрай. (Наг.)
Горшкодрай — дротар, що направляє горшки. Ті ремесники мають звичай ідучи вулицею заповідати своє наближене голосним окриком: Горшки дротувати, мамо-о-о!

Горщик. 1. Добрий був горщик, як був у нїм боршик! (Берез.)
А коли нема, то він нїчого не варт. Промовляють таким, що припадали коло батька або якогось свояка, доки надїяли ся поживити ся чимось від нього, а одержавши свою користь покинули, забули його.

2. Чим горщик накипів, тим і смердїти буде. (Ільк.)
Значіне такеж, як висше Горнець ч. 19.

Горячий. 1. А кусь, горьиче! (Наг.)
Остерігають малих дїтий, щоб не хапали за огонь. Жартливо також до старшого чоловіка, який легкомисно вдаєть ся в очевидячки небезпечне дїло.

2. А то хлиснув горьичого. (Наг.)
Дізнав ся про якусь неприємну річ, зробило ся йому прикро, аж заплакав.

3. Возьме за горяче тай за боляче. (Гнїдк.)
Говорять про доброго робітника, який не цураєть ся нїякої роботи в господарстві.

4. Всипали му горячих. (Збар.)
Набили цупко, покарали.

5. Горьичо́ аж дух запирає. (Наг.) ...аж душит. (Наг.) ...аж дихнути не дає. (Наг.)
Про велику спеку.

6. Горьиче як огень. (Наг.) ...окріп. (Наг.) ...кіпяток. (Наг.)
Звичайні порівнання чогось горячого. Пор. Zátur. XV, 220.

7. Горячий, аж пашит. (Рогат.)
Про чоловіка в горячці.

8. Горьичого хотив, кишки му сї збігли. (Наг.)
Говорять про такого, що без нїякої видимої причини стратив апетит, сохне та марнїє.

9. Горьичо́ му сї зробило. (Наг.)
Знач. не міг довше видержати, відносини зробили ся нестерпні для нього.

10. Горьичо́ як у пеклї. (Наг.)
Про велику жару або спеку. Пор. Zátur. XV, 221; Adalb. Gorąco 1.

11. Дуй на горяче, бо будеш дути на боляче! (Збар.)
Коли не побережеш ся небезпечного дїла, то будеш потім плакати на шкоду.

12. За-го́рьича взьив сї. (Наг.)
Знач. під сьвіжим вражінем якогось факту взяв ся до дїла.

13. За горьичим слїдом побіг. (Наг.)
Говорять про погоню за злочинцем безпосередно по доконанім злочині.

14. Запросив го на горьичі послїцки. (Дрог.)
Набив, запровадивши до своєї хати.

15. На горьичім учинку го їмили. (Наг.)
Безпосередно на місці, при поконуваню злочину. Пор. латинське in flagranti.

16. Не хапай за горяче! (Стан.)
Знач. не бери ся до надсильного, небезпечного дїла.

17. Не хапай за горьиче, бо зараз вержеш. (Наг.)
Сьміють ся з такого, що в першій хвилї поривает ся на якесь надсильне дїло, але швидко потім покидає його.

18. — Та бо то горьиче! — Маєш вітер під носом, то дуй! (Наг.)
Говорять їдячи горячу страву. Пор. укр. Горяче! — Студи, дураче! Пор. Wand. II (Heiss 8, 11).

19. Тут горяче — тут боляче, роби що хоч. (Лучак)

Про безвихідно неприємне діло, таке, що звідки хочеш починай його, все виходить тобі на шкоду.

20. Хопив за саме горьиче. (Наг.)

Вскочив у неприємне діло, попав у саму найбільшу небезпеку.

21. Хто горячим попече сї, той і зимне студит. (Явор.)

Хто потерпів на ділї справдї небезпечнім, той потім бувае аж надто обережний.

22. Хто ся на горячім спече, на студене дує. (Банг.) ...сї попарит... (Городен.)

Значінє ut supra.

Горячка. 1. А вергло би тї в горьичку! (Наг.)

Прокляте, коли хто чи то в сварцї з иншим ужие слова „веречи“ (кинути), чи то справдї в бійцї кине його на землю.

2. А то горьичка чоловік! (Наг.)

Чоловік нетерпливий, прудкий, запальний.

3. Горьичка з нього говорит. (Дрог.)

Про непритомного, хорого або сердитого чоловіка, який говорить у нетямі.

4. Горячка му по тїлї ходит. (Берез.)

Знач. він не зовсім здоров, не тямить себе, говорить не до ладу.

5. З горьички сї схопив. (Наг.)

Знач. робить щось у нетямі, сам не знае, що діє.

Господар. 1. А то ґосподар! (Наг.)

Іронїчно: се непотріб, недбаха.

2. Ґосподар без жінки як без очий. (Голоб.)

Бо не може за своєю роботою доглянути того, що діеть ся в хатї. Пор. Adalb. Gospodarz 17.

3. Господар в сїчку сцьити, коби хто нарізав. (Городен.)

Сьміють ся з хлопця недолїтка, що гороїжить ся і вдае дорослого господаря.

4. Господарі — за гріш по парі. (Кол.)

Знач. старцї, жебраки, що звичайно ходять по два враз: слїпець і його поводатор.

5. Господарь слузї не викае. (Ільк.)

Навпаки, слуга викае господареви. Викане означае не лиш особисту почесть, але також признане над собою зверхности господаря і його права до розказуваня слузї.

6. Господар на всю губу. (Кол.)

Повний, заможний господар, богач, чоловік незалежний.

7. Господар на всю піч. (Гнїдк.)

Іронїчно про лїнивого чоловіка, що занедбуе своє господарство і вилежуеть ся на печи.

8. Господар на своїм сьмітю. (Крех.)

Знач. чи я собі бідний, чи богатий, вам зась до менє, я незалежний чоловік.

9. Господар стайню тогди замкнув, як злодій вже конї вкрав. (Жуків)

Висьміваютъ запізнену обережність по шкодї.

10. Ґосподар до чужої комори. (Наг.)

Знач. злодій, що господарює в чужім добрі.

11. Ґосподар зателепаний. (Наг.)
Лають непорядного, розтріпаного чоловіка.

12. Ґосподар перший встає, остатний льигає. (Стрий)
Він мусить допильнувати всього в господарстві. Пор. Adalb. Gospodarz 20.

13. Ґосподар своїм штанам. (Дар.)
Кплять із недотепного, немаючого чоловіка.

14. Де ґосподар не ходит, там ся хліб не родит. (Лучак.)
Образово: чого не догляне своїми очима, те не удасть ся. Пор. Adalb. Gospodarz 27.

15. Добрий господарь, і на оборі му чисто. (Гнїдк.)
В понятю „добрий господар“ лежить не тілько понятє заможности, богацтва, але також попятє порядку, охайности та розумного веденя діл.

16. Добрий ґосподар нїчого без ока не дає. (Наг.)
Знач. нїчого не дає по за очи, не скаже: візьміть собі там, але коли що дає чи позичає, то все огляне сам і видасть власноручно.

17. Добрий ґосподар рук не покладає. (Наг.)
Знач. не обмежаєть ся на те, щоб розказувати робітникам, а й сам працює разом з ними. Пор. Adalb. Gospodarz 7.

18. Кепський то ґосподар, що в своїй хатї змокне. (Дрог.)
Говорять про недбалого господаря, що сидить у непошитій хатї. Пор. Adalb. Gospodarz 36; Wand. V (Wirth 7).

19. Коби ще ґосподар до того ґосподарства. (Яс. С.)
Говорять про недолїтка або марнотратника, що нараз опинив ся властителем гарного хозяйства, яке певно зведе нї на що.

20. Ти мене, ґосподару, найми, а я з тебе наймита зроблю. (Кобил.)
Господар із наймита має иноді більше шкоди, нїж пожитку.

21. Хоть ти мене господару рано збудив, то я на обуваню надоложу. (Коб.)
Говорить лїнивий наймит. Пор. висше Вставане 4.

22. Як би ти був добрий ґосподар, то би-с си жінку пошкробав. (Наг.)
Жартують із чоловіка, що береть ся не до свойого дїла, мовляв, у себе в хатї ти знайшов би потрібнїйше дїло.

23. Як вам, господару, за тїсно в хатї, то вийдїт на двір. (Лучак.)
Відповідь безцеремонного приблуди, який розпираєть ся в чужім домі, на увагу господаря, що нам тут у хатї тїсно.

24. Як добре ґосподарови, то добре й котови. (Наг.)
Коли не терпить недостатку господар, то й його домашня худоба маєть ся добре.

25. Який ти своїй чельиди ґосподар? (Наг.)
Говорять до недбалого господаря, якого дїти або слуги роблять шкоду сусїдам або крадуть у нього самого.

26. Я тому не ґосподар. (Наг.)
Я в тім дїлї некомпетентний, не відповідаю за порядок.

Господарство. 1. В ґосподарстві як у млинї, все щось туркоче. (Наг.)

Знач ніколи нема спокою, все трапляєть ся якась гризота.

2. Велике ґосподарство, то велике клопотарство. (Крех.)

Говорять звичайно богаті господарі, яким їх богацтво причиняє богато турботи, а не дає звичайно ніякісінької вигоди анї житевої приємности. Пор. Adalb. Gospodarstwo 3.

3. Все своє ґосподарство забрав із собов. (Наг.)

Говорять про ремесника або взагалї бідного, безземельного чоловіка.

4. Господарство то рогате, то чубате, тьижко му ради дати. (Комар.)

Жартували з бідного чоловіка, що мав усього господарства одну теличку і пару курий і не міг дати собі ради з ними.

5. Мале господарство — велике капарство. (Цен.)

З малим господарством більше клопоту як з великим, бо воно вимагає заходу та пильнованя, а не дає стілько доходу, щоб можна вижити. Пор. Adalb. Gospodarstwo 8.

6. Мале ґосподарство, малий клопіт, а велике ґосподарство — великий клопіт. (Стан.)

Разом з розміром господарства зростає також число заплутаних інтересів та обопільних зобовязань, про які все треба тямити. Пор. Adalb. Gospodarstwo 7.

7. Моє господарство — в міх тай на плечі. (Льв.)

Говорить торговець, ремесник або зарібник.

8. Мушу щось з ґосподарства продавати. (Наг.)

Знач. якусь скотину або збіже, щось із движимого добра, не землю.

9. На ґосподарстві сї лишив. (Наг.)

Значіне двояке: 1) всї домашнї поїхали кудись, а він сам один лишив ся дома; 2) батько повіддавав инших дїтий між люди, а його лишив при собі.

10. Най ти сї тото при ґосподарстві лишит. (Наг.)

Відповідають на прокляте: щоб тебе спіткало таке й таке лихо та безголове.

11. На маєш на нове ґосподарство! (Берез.)

Жартливо говорять чоловікови, на котрого впав якийсь несподїваний клопіт, видаток або процес.

12. На моїм ґосподарстві нїщо не приросте. (Крех.)

Говорить безземельний чоловік, ремесник або зарібник.

13. Підупав єм на ґосподарстві. (Наг.)

Знач. збіднїв, моє господарство потерпіло, вменшило ся.

14. Привикай до господарства з молоду, не будеш знав на старість голоду. (Ільк.)

Наука батька синови.

15. То не господарство, то закрутенїя. (Лол.)

Говорить господар про свої щоденні клопоти.

Господарський. 1. А ти не ґосподарська дїтино! (Наг.)

Окрик на ледачого, непорядного, неохайного чоловіка.

2. Ґосподарський хлїб не білий, але ситий. (Ком.)

Говорять про своє заняте селяни хлїбороби.

3. Дав му ґосподарський кусень хлїба. (Дрог.)

Знач. порядний, великий шматок, але також заробіток при господарстві.

4. По ґосподарськи сї поводит. (Наг.)
Статочно, чемно, з захованєм усїх форм.

Господарювати. 1. Ґосподарувала би й вош, коби мож. (Яс. С.)
Знач. на біднім господарстві не доробиш ся.

2. Доґосподарував сї до дїдівської торби. (Наг.)
Зійшов нї на що, звів ся на старецтво.

3. Наґосподарував бис сї, як сорока на плотї. (Наг.)
Прокляте: щоб ти звів ся нї на що. Сорока на пліт сяде тай злетить.

Господин. 1. Господинови звонят, а господинову з села гонят. (Гнїдк.)
Господин тут по книжному зам. піп. У Галичинї попи не мають звичайно в селї свойого маєтку, а живуть на скарбовім, тзв. ерекціональнім ґрунтї, що привязаний до функції. Знач. по смерти попа, який сповняв ту функцію, попадя з дїтьми мусить забирати ся з села.

Господиня. 1. Без ґосподинї хата пустков смердит. (Наг.)
Говорить удовець або загалом чоловік, у якого нема жінки.

2. Господине, а йдиж но, щось тебе пани потребуют. (Самб.)
Сьміють ся з інтелїґентної титулятури: „господине“. Так мав гукнути один панотець на свою куховарку (господиню), коли його гостї раз-у-раз обертали ся один до одного з непривичням для нього титулом „господине“.

3. Господиня: два городи, єдна диня. (Гнїдк.) ...сїм городів... (Луч.)
Кплять із лїнивої господинї, що не обробляє своїх огородів. Огород і ярина належить до жіночого хозяйства, в яке чоловік звичайно не втручаєть ся і за якого ведене відповідає жінка. Пор. Adalb. Gospodyni 11; Brzoz. Gospodyni 1.

4. Господиня на цїлу постїль. (Гнїдк.)
Говорять про лїниву господиню, що любить довго спати.

5. Ґосподине! іди їсти, борщ застине. (Белел.)
Сьміють ся з моди інтелїґентних людий, титулувати один одного словом „господин“.

6. Ґосподинї зателїпана. (Кобил.)
Лайливий вислов про брудну, неохайну жінку.

7. Ґосподинї паров жиє. (Наг.)
Жартують із господинї, яка в селянськім побутї звичайно не засїдає до стола обідати з иншими.

8. Ґосподинї рано встала, двері замка, вікном с—ла. (Кобил.)
Сьміють ся з господинь, що люблять занадто богато порядкувати, хоч і без толку.

9. Ґосподинї три вугли в хатї тримає, а ґосподар лиш один. (Карл.)
Знач. хатнїй порядок, житєва вигода селянина залежить у далеко більшій мірі від жінки, як від чоловіка. Пор. Adalb. Gospodyni 12.

10. Ґосподиня, коли повна скриня. (Лучак.)
В достатку не тяжко господарювати і держати себе порядно. Пор. Adalb. Gospodyni 1, 15.

11. Де богато господинь, там хата не метена. (Ільк., Петр.) Де дві ґосподинї... (Наг.)

Де богато людий береть ся порядкувати якесь дїло, там звичайно не буває доброго порядку. Пор. Adalb. Gospodyni 5; Brzoz. Gospodyni 3; Wand. I (Arbeiter 39); II (Haus 105).

12. Добра ґосподині, як повно в судині. (Петр.) ...коли... (Ільк.)
Знач. вона тодї вміє порядкувати тим, чого не надбала сама. Пор. Adalb. Gospodyni 13; Brzoz. Gospodyni 2.

13. За ґосподинев у хатї всї кути плачут. (Наг.)
Говорить удовець або чоловік, якого покинула жінка. Подібне у Поляків говорять про господаря, пор. Adalb. Gospodarz 2.

14. У доброї ґосподині все сї найде щось в судині. (Наг.)
Вона все зуміє надбати і приберегти. Пор. Adalb. Gospodyni 3.

15. У доброї господині нема нїколи по обідї. (Ільк)
Знач. вона знайде щось, чим нагодувати запізненого гостя.

16. Широка ґосподиня, аж з постелї ноги висят. (Лучак.)
Кплять із гордої богачки.

17. Як би то в мене ґосподині була! (Наг.)
Говорив чоловік, що мав жінку пяницю та волоцюгу, яка не дбала про свій дім.

Господь. 1. Аби вам Господь дав, що си в Бога милосерного запросите. (Любша)
Жебрацька молитва. Ріжницю між Господом і Богом не треба вважати слїдом нїякого дуалїзму, бо оба ті означеня зовсїм ідентичні.

2. А Господь би вам віку продовжив! (Наг.)
Молитва жебрака, який одержав милостиню.

3. Бодай Господь боронив! (Наг.)
Звичайна відворотна формула, коли говорить ся про якесь лихо, хоробу, пожежу, знач. щоб се не стало ся нам, аби Бог відвернув від нас.

4. Господа не вшукаєш. (Наг.)
Говорять крутїеви, брехунови або загалом безсумлїнному чоловікови. Пор. висше Бог ч. 35.

5. Господи благослови: з чого хлїб, з того пероги. (Яс. С.)
Говорить господиня, якій не стало тонкої, пшеничної муки на пироги і вона мусить лїпити їх із грубшого, житного тїста.

6. Господи благослови чужі горохи й боби, тай моїх трое зерен. (Наг.)
Приговорюють сїючи горох або біб.

7. Господи, будь при мнї! (Наг.)
Говорить сердитий, роздрочений чоловік, якого опановує злість, та він бореть ся з собою, щоб не дати себе пірвати до якогось нерозважного дїла.

8. Господи вас хорони тай сохрани. (Любша)
Жебрацька формула-молитва, коли просять охорони перед усяким лихом.

9. Господи відверни та не допусти! (Наг.)
Формула відвертаня всякого лиха.

10. Господи вічний, чим я в тебе грішний: чи я горівки не пю, чи я жінки не бю, чи я коршму минаю? Чом я щастя не маю? (Рогат.)
Оттак жалував ся пяниця на своє ненастанне лихолїтє.

11. Господи, дай му зна́нє і упамята́нє! (Дрог.)
Говорять, коли хтось говорить дурниці, лається ся без причини.

12. Господи, дай свій час добрий! (Ільк.)
Формула, якою благословить ся всяке ділo, особливо при знахарстві, лїченю чи заклинаню хороб.

13. Господи, забий того на смерть, у кого жінка ладна! (Вікно)
Так зітхав якийсь парубок, що закохав ся в чужій жінцї. Пор. Дик. 1411.

14. Господи зароди на злодії тай на Жиди! Буде злодіям і Жидам, то ще сї лишит і нам. (Наг.)
Приговорюють особливо господинї, сїючи та садячи всяку городину.

15. Господи, зішли духа свойого! (Наг.)
Говорять, коли якийсь чоловік плете дурниці, без причини чіпаєть ся до сварки. Мовляв: Господи, дай щоб він отямив ся, нарозумив ся! Може натяк на анекдоту, що якийсь сьвященик, бажаючи побільшити свої доходи, захотїв зробити чудо і умовив ся з дяком, що коли він від престола скаже: Господи, зішли духа свойого, дяк із хорів випустить голуба, якого мав у кишенї. Тимчасом дяк забув про голуба в кишенї і сей задушив ся. Сьвященик кличе раз до Господа, кличе другий раз, а духа сьвятого нема. Аж за третїм разом дяк кричить із хорів: Та не зішлю, не зішлю, бо здох.

16. Господи, злїзь, подиви ся, а не против ся. (Мшан.)
Говорять люди роблячи щось таке, що по свойомуж почутю не повинні-б робити, а мусять.

17. Господи, злїзь, подиви сї і назад верни сї. (Явор.) ...та подиви ся. (Ільк.)
Жартують дивлячи ся на якесь безладє, пусту сварку або бійку між людьми.

18. Господи, змилуй сї! (Наг.)
Окрик співчутя, докору на вид якогось лихо веденого ділa, хорого або нуждённого чоловіка.

19. Господи, люблю тебе, але себе ще троха більше. (Карл.)
Жартливо характеризують еґоістичну людську вдачу.

20. Господи, наверни тї де на лїси та на дебри! (Наг.)
Говорять до злого, сварливого, пакісного чоловіка.

21. Господи, твоя воля! (Наг.)
Окрик резиґнації чоловіка, який у даній ситуації не може нїчого порадити, чує себе безсильним, мовляв: нехай дїєть ся, що Бог дасть.

22. Господи тї ратуй! (Наг.)
Говорять бідному, тяжко хорому або нещасливому чоловікови.

23. Господи тобі слава, що сї душьи напхала. (Наг.)
Примовляють жартливо, встаючи з за ситого обіду.

24. Господи хорони від такого весь мир христіянський! (Наг.)
Звичайна молитва при виді якогось страшного нещастя, каліцтва і т. п.

25. Господь би вас не опустив ласков свойов. (Любша)
Жебрацька формула, звичайно додають іще: як ви не опускаєте бідного чоловіка.

26. Господь би з тебе говорив! (Наг.)

Знач. щоб твої слова справдили ся, були пророцькими словами. Коли хтось віщує другому якесь добро.

27. Господь би на тебе тьижку кару спустив! (Наг.)
Прокляте: щоб тебе Бог тяжко покарав.

28. Господь би ти віку не дав! (Наг.)
Прокляте: щоб ти жив лише коротко і швидко вмер.

29. Господь би ти парти не дав! (Берез.)
Прокляте: щоб ти не мав щастя в житю.

30. Господь би сї гнївав. (Наг.)
Остерігає сам себе чоловік, коли його спокушують зробити щось лихе.

31. Господь би тї побив! (Наг.)
Формула прокляття: щоб на тебе впала кара божа.

32. Господь вам то стократне надоложит. (Наг.) ...надгородит. (Наг.)
Формула жебрацької подяки за одержану милостиню. Пор. Schleich. ст. 164.

33. Господь говорив до Ядама по руськи, Ядам до Еви по чеськи, а дїдько до Еви по польськи. (Льв.)
Інтересна характеристика ріжних язиків. Руська мова вважаєть ся ясною, легко зрозумілою, чеська куцою та здатною до розказування, а польська облесною, а до того вона повна сичучих та шипучих звуків.

34. Господь го там знає. (Наг.)
Сказано замісь: я його або того дїла не знаю.

35. Господь засмутив, Господь потїшит. (Кол.)
Потїшають чоловіка пригнобленого якоюсь журою або нещастєм. Пор. вище Бог 233.

36. Господь знає, але нїкому не скаже. (Кол.)
Знач. чоловік мусить доходити до всього своїм розумом. Пор. Wand. II (Herrgott 56).

37. Господь з неба палицев не вдарит. (Наг.)
Знач. не покарає, не припинить злого, а треба чоловікови самому бороти ся з ним.

38. Господь ми тї наднїс. (Наг.)
Говорять до такого, що несподївано, але в саму пору приходить на поміч.

39. Господь му того не відпустит. (Наг.)
Говорять про якийсь тяжкий гріх, про вопіючу кривду.

40. Господь надїя наша. (Дрог.)
На нього чоловік надієть ся в труднім положеню. Пор. вище Бог ч. 76.

41. Господь не злїзе з високого неба, бо високо. (Наг.)
Говорить чоловік чуючи свою безпомічність та безсильність або кривду, від якої нема кому захистити його.

42. Господь там має яйцї. (Дрог.)
Передразнюють Бойків, які звичайно не люблять говорити: нема, а тільки: Господь має. То нїби Бойкиня їде на торг, а перекупки запитують її: жінко, жінко, а маєте ви яйцї? А вона відповідає повисшою формулою. Подібні вислови, породжені антіпатією до категоричного „нема“ або „єсть“, стрічаємо і у инших народів, пор. прим. у Прусовій повісти „Placówka“ того Мазура,

що на питанє, скілько має худоби, відповідає: Ma tam Pan Jezus cztery ogony.

43. Господь ти того не забуде. (Наг.)
Знач. покарає тебе за якесь лихе дїло, або надгородить за добре.

44. Господь ти то порахує. (Дрог.)
Знач. не дарує тобі моєї кривди, надгородить тобі вчинене добро.

45. Господь ти то потрутит на здоровю. (Наг.)
Дословно: відшибне тобі обчислюючи міру твойого здоровля, scil. те, о скілько ти мене скривдив.

46. Господь усїм токма. (Климець)
Знач. він погодить, поєднає всїх, не скривдить нїкого. Пор. Wand. II (Herrgott 129, 132).

47. Господь усьому корма. (Кривор.)
Знач. він кермує всїм, дає всьому порядок.

48. Господь як дає, то не миьиров. (Наг.)
Знач. дає щедро, не по людському масштабу.

49. Дав би ти Господь здоровля, але на мої груди. (Стан.)
Жартливе бажанє, де чоловік властиво бажає добра собі самому.

50. Дав би ти Господь лїпший розум. (Наг.)
Знач. те, що ти говориш, свідчить про дуже неособливий розум.

51. Дав би то Господь милосерний! (Наг.)
Побожне бажанє, коли говорять про щось добре та пожадане.

52. Дає Господь біль, дає й лїки на біль. (Стан.)
Говорять приготовлюючи лїчниче зїлє від усяких хороб.

53 Дай му Господи рай сьвітлий, блаженний. (Любша)
Формула жебрацької молитви за покійника.

54. Десь сї на мене Господь загнївав. (Наг.)
Говорить чоловік, на якого спадає одно нещастє за другим і який приписує се божому гнївови.

55. Дивен єси Господи! (Ходов.)
Окрик на вид чогось незвичайного. Оповідають, що раз Мойсей просив Бога, щоб показав ся йому лицем до лиця. Господь каже: Не годить ся тобі бачити мене лицем до лиця. Але Мойсей усе настає. Тодї Господь нарештї показав ся йому на хвилю, а потім питає його: А що, як я тобі видав ся? А Мойсей каже: Дивен єси Господи. — Егеж, — каже Господь, — але ти будеш іще дивнїйший! І дав йому роги на лобі.

56. Здай сї на Господа милосерного. (Кол.)
Знач. спусти ся на його волю, май у ньому своє довірє.

57. І Господь усїм не догодит, не то чоловік. (Кол.)
Говорить чоловік, на якого хтось кривдує собі. Пор. Čelak. 286; Wand. II (Herrgott 14).

58. І тобі, Господи, і мінї, Господи. (Наг.)
Жартують із попа, що мовляв, бере з живого і мертвого та все приспівує: Тебі Господи, хоча властиво сам собі забирає мало що не все.

59. Коби Господа сьвятенького упросити та умолити. (Любша)

Одна зі звичайних формул жебрацького молитвослова, але також часто уживана в заклинанях та примівках, пор. Етн. Зб. V, стор. 102 і д.

60. Коби Господь дав, вже би я якось брав. (Рогат.)

Знач. коби щастє, то вже чоловік якось би навчив ся користувати ся ним.

61. Коби Господь милосерний відвернув тай застовпив! (Наг.)

Жартлива примівка від злодіїв; остатнє слово навмисно перекручено зам. заступив.

62. Наверни тї Господи на кого иншого, не на мене! (Дрог.)

Говорить сумирний чоловік до такого, що шукає собі з ним зачіпки, починає сварку.

63. На Господа вся надія. (Наг.)

Говорить чоловік, коли в якійсь прикрій пригоді покинули його всї знайомі та свояки.

64. На Господа гріх нарікати. (Берез.)

Чоловік усе повинен нарікати на себе, на свій нерозум або на свої злі прикмети.

65. Най мене Господь скарає! (Стан.)

Клинеть ся чоловік запевняючи про свою невинність або про правдивість своїх слів.

66. Най тебе Господь у чужій коморі має! (Сїл. Б.)

Жартливе бажанє збиточному, непосидючому чоловікови. Знач. щоб тебе як злодїя зловили в чужій коморі.

67. Не дав ми Господь на згубу. (Наг.)

Знач. я згубив якусь річ, а Господь дав так, що вона віднайшла ся і я не поніс страти.

68. Не дай Господи чого! (Наг.)

Згадуючи про якесь нещастє не годить ся нїколи говорити виразно, а все треба обходом і додаючи відворотну формулу, отже замість: „коли трапить ся лихо“ треба сказати: Не дай Господи чого.

69. Не доведи, Господи!

Відворотна формула в значіню: щоб нам щось таке не трапило ся.

70. Оберни сї Господоньку ласков твойов сьвятов небеснов! (Голг.)

Побожне зітханє, спеціяльно коли підчас богослуженя сьвященик обертаєть ся лицем до народа.

71. О Господи милосерний, слава твоя по всїй зе́мли! (Наг.)

Побожна формула; нею иноді висловляють своє зачудуванє, чуючи або бачучи якісь незвичайні річи.

72. Подай Господи гроший на просту оковиту, а тої простої в царстві небеснім не будет конца. (Коб.)

Так пародіюють церковну ектенїю, де по кождім благаню повторяєть ся: Подай Господи.

73. По дїло́м, Господи! (Наг.)

Дотеп оснований на бібліїйнім реченю, що Бог буде судити по дїлом; тимчасом силою популярної етимольогії слово „по дїлом“ звязано з понятєм подїлу. І от коли хтось хоче брати собі цїлу якусь річ, хлїб або що подібне, то другий хапає за ту саму річ тай каже жартливо: По дїлом, Господи! Себ-то: гов, подїли ся зо мною.

74. Прийми го, Господи, де всї сьвяті праведні сопочивают. (Наг.)
Формула жебрацької молитви за покійника.

75. Прийми, Господи, гріх за жарт! (Воля Задер.)
Жартує чоловік при якімось легкім переступі.

76. Скариж то мі Господи! (Яс. С.)
Заклинане на потвердженє правди того, що чоловік сказав. Се називаєть ся „заскарити ся“; ся формула вважаєть ся сильнїйшою від звичайної „Бігме Боже“, яка називаєть ся „забожити ся“.

77. Слава тобі, Господоньку, вже й я буду на сподоньку. (Цен.)
Жартують парубки з дївчини, що готуєть ся виходити замуж.

78. Сохрань Господи! (Наг.)
Звичайна формула, замісь: не роби того, сього нема і не повинно бути. Пор. Wand. II (Herrgott 198).

79. Хвалити Господа, всї-смо здорові. (Наг.)
Формула привитаня, відповідь на питане: як ся маєте, ци гаразд здорові?

80. Хто Господу розкаже? (Цен.)
Бог дає чоловікови те, що сам хоче.

81. „Чень Господь дасть, що встанеш“. — „Чень Господь дасть, що не встану“. (Ног.)
Пародіюють безтямні відповіди лїнивого чоловіка. Се мала бути розмова запізненого селянина з сонним коршмарем: „Мошку, встань!“ — „Нї, не встану“. — „Та встань бо!“ — „Таки не встану“. — „Ей чень устанеш!“ — „Ей чень не встану“. — „Чень Господь дасть, що встанеш“. І Мошко знов відповідає своїм способом, не тямлячи того, що в слові „чень“ містить ся і надїя і бажане, щоб так стало ся.

82. Чень ще Господь і на нас ласкав. (Цен.)
Надїя, що ще й ми зазнаємо добра, не пропадемо.

83 Ще Господь не всьо роздав, щось і для нас держит. (Жабє)
Потїшає себе чоловік у бідности, мовляв: колись і менї настануть лїпші днї. Пор. Wand. II (Herrgott 96).

84. Що Господь дав, за то Богу дькуй. (Наг.)
Усе добро йде від Бога і за все треба дякувати йому.

85. Що Господь запалит, того не годит ся ратувати. (Ком.)
Мова про пожежу від грому, якої по народньому віруваню не годить ся гасити.

86. Як Господь не дасть, то хто дасть? (Кол.)
Від Бога походить усе добро і його треба просити.

87. Як Господь позволит, пшениці сї вродит. (Наг.)
Жартують засїваючи жито. Натяк на відому пісню, якою закінчують „многолїтствіє“:

Лїта, лїта, лїта! Посїяв я жита;
Як Господь позволит, пшениці сї вродит.

88. Як тї Господь навчив, так си роби. (Наг.)
Знач. я тобі не буду радити, роби так, як тобі велить твоя вдача.

Гостеньки. 1. А, гостеньки до нас! Малисьмо за вами посилати, а ви й самі йдете. (Тереб.)

Говорять іронічно, коли хто непотрібний пхає ся до хати.

2. Здорові, гостеньки! Просимо сїсти! Що-сте си принесли, будете їсти. (Наг.)

Жартують із непрошених та непожаданих гостий. Пор. вище Гість 44.

Гостець. 1. А гостець би ти крижі ломив! (Наг.)

Прокляте такому, що на збитки прим. ломає пліт або що.

2. Гостець би ти пальцї повикручував! (Дрог.)

Кляла жінка злодія, що їй украв гроші з кишенї.

3. Гостець му спротивив. (Наг.)

Зробив йому якусь прикрість, дословно: зробив щось таке, що утаєний у його тїлї гостець почав докучати йому.

4. Ломив би ти гостець кости! (Наг.)

Прокляте. Гостець, се якась таємнича хороба чи збірна назва для ріжних хороб, пор. Talko-Hryncewicz, Zarysy lecznictwa ludowego na Ukrainie, 315.

5. Мне, як гостець бабу. (Гнїдк.)

Про чоловіка, що говорить помалу, довго мучить оповіданєм нецїкавих деталїв.

6. На гостець нема лїку. (Наг.)

Се загальне вірованє, що гостець — хороба невлїчима.

7. Ходит як гостець по костях. (Гнїдк.)

Гостець проявляєть ся попереп усього якимось „ломанєм“ у костях. Говорять про антипатичного чоловіка, якого сама поява збуджує неприємне почутє

8. Чую го, як гостець у крижох. (Наг.)

Знач. він менї дав ся в знаки, докучив.

Гостина. 1. В гостинї памньитай о худобинї. (Наг.)

Осторога таким, що заїхавши в гостину забавляють ся, а лишають коний на слотї або морозї голодними.

2. Всїм нам тут коротка гостина. (Яс. С.)

Знач. се житє наше минає швидко, воно тимчасове.

3. В такій гостинї був, що до смерти закаяв ся. (Стан.)

Говорять про чоловіка, що замісь гостини попав у якусь лиху пригоду.

4. Гірка гостина, коли лиха година. (Ільк.)

В нещастю чоловікови не до гостий і не до забави.

5. Гостина му сї всьміхає. (Дрог.)

Він надїєть ся доброї гостини, веселої забави.

6. Де все гостина буває, там і голод в вікно заглядає. (Гнїдк.)

Чоловік, що часто любить приймати гостий, швидко вишастає все своє добро.

7. Де все гостина, там голод недалекий. (Ільк.)

Значінє ut supra. Пор. Adalb. Gościć 1; Heller II, 852; Wand. I (Gästeln 1).

8. З гостини до дому! (Наг.)

Зітхають чуючи про чиюсь смерть. Scil. відійшов покійник із дочасного житя на вічне. Пор. Wand. I (Gast 96).

9. Коли йдеш у гостину, бери хлїб у торбину. (Гнїдк.)

Остерігають таких, що йдуть у гостину в незнайоме село і можуть не бути запрошені нї до кого. Гостина тут розумієть ся храмовий празник, після якого господарі з церкви запрошують прихожих чужосїльних людий до себе

до дому, звісно лише таких, з ким водять „кумівство-сватівство“, або приятельство.

10. Мав там круглу гостину. (Бібр.)

Іронічно: били його палицями.

11. На гостину кождий ласий. (Терн.)

Себ-то на те, щоб дали за дармо з'їсти й випити.

12. По гостині як по війні. (Цен.)

І у гостий і у господарів лишаєть ся нераз прикре почуте, а то й неприємні спомини.

13. Сидит у гостині, а дома горобці свищут. (Лучак.)

Про чоловіка, що забавляєть ся в гостях, покинувши жінку й дїти без хлїба та без засобів до житя.

14. Таку ми гостину дав, аж палицю поломав. (Тисьм.)

Говорить чоловік, що встряв десь замісь гостини в бійку і потерпів сильно.

15. У гостині остатний починай їсти, а первий переставай. (Ільк.)

Се вже таке правило savoir vivre'a. Їсти лакомо і богато в гостині показуе зовсім лихий тон.

16. Хоть іду в гостину, то беру хлїб у торбину. (Ільк.)

Знач. не спускаю ся нї на чию ласку, забезпечую себе на всякий випадок. Пор. вище ч. 9.

17. Як ідеш в гостину, бери-ж хлїба в фустину. (Кольб.)

Значіне ut supra.

18. Як ішов у гостину, то теребив з яблок лушпину, а як з гостини вертав, то лушпину збирав. (Явор.)

Сьміють ся з такого, що йшов у гостину надїючи ся на щедрий трактамент, але незапрошений нїким вертав у своє село голоден.

19. Як їдеш у гостину, возьми си й дитину. (Явор.)

Кплять із такого, що йде в гості з дїтьми: значить, у самого дома нема що їсти.

Гостинець. 1. Гостинець вільний як єдному, так другому. (Наг.)

Знач. нїхто не має права зупиняти на ньому людий або заборонювати їзду. Пор. Wand. IV (Strasse 18).

2. Гостинець не спит. (Гнїдк.)

Гостинець — битий шлях Він не спить, то знач. не спочиває, бо по ньому день і нїч ходять люди.

3. Збив ся з гостинця на манівці. (Збар.)

Зійшов з простої дороги, змилив ся в своїм осудї.

4. Зійти з битого гостинця. (Гнїдк.)

Заблукати ся, збаламутити ся в житю, відцурати ся ясних житєвих правил.

5. Злий то гостинець, що травов заростає. (Кол.)

Знач. сею дорогою мало хто їздить, вона недогідна. Пор. Wand. IV (Strasse 12).

6. Коби мінї на битий гостинець! (Наг.)

Знач. коби я вибив ся з біди на якесь певне становище.

7. На гостинець го вигнали. (Наг.)

Викинули з господарства, пустили з торбами. Пор. Wand. IV (Strasse 58).

8. На гостинци того не найдеш. (Яс. С.)

Знач. се не пуста річ, не валяєть ся без ужитку, се треба шанувати. Пор. Wand. IV (Strasse 63).

9. Не покидай гостинця для стежки. (Збар.)

Задля якоїсь непевної відомости не покидай певного діла. Пор. Adalb. Gościniec 1; Wand. IV (Strasse 28); Čelak. 256.

Гостити. 1. А чим ті там у церкві гостили? (Наг.)

Жартують із такого, що довго не ходив до церкви, а потім таки нарешті пішов.

2. Будем ся гостити, то в вас, то в тебе. (Мінч.)

Іронічно говорять про чоловіка, що любить гостити ся, але не любить у себе приймати гостий. Пор. Wand. I (Gastfrei 1).

3. Гостимо сї з ласки божої і з вашого стараньи. (Наг.)

Формула, якою гості дякують господарям, коли ті припрошують їх, щоб „гостили ся", тоб то щоб їли та пили за столом.

4. Загостїт, коли ласка ваші. (Наг.)

Формула, якою запрошують гостий у дім.

5. Красно гостили, ледво пустили. (Кол.) ...ледво живого... (Цен.)

Говорять про такого, що десь у чужім селї встряв у бійку і потерпів.

6. Най все добре гостит у вашім дому. (Наг.)

Формула, якою гості дякують за запросини — зайти до чиєїсь хати.

7. Погостив го буком по крижох. (Наг.)

Знач. замість гостини набив, ударив із засїдки.

8. Погостив, јик він — щез би! — в терню. (Красноіля)

Знач. був у неприємнім товаристві, в домі, де його лихо приймали.

9. Хтось тут гостив без мене. (Наг.)

Говорить чоловік завважуючи, що йому чи то дома, чи коло нього щось пропало, щось украдено або поставлено не так, як стояло.

Гостювати. 1. Јик гостювали? (Довгоп.)

Привитанє, коли хтось здибаєть ся з чоловіком, який недавно їздив куди будь, не конче в гостину.

Готов. 1. Він уже готов! (Наг.)

Знач. умер, не живе вже. Wand. I (Fertig 9).

2. Готов бити сї до вср—ної тріски. (Наг.)

Чоловік упертий, завзятий, що нї за що не попустить свого.

3. Готове нещістьи! (Наг.)

Знач. нещасте ось-ось близько або було близько.

4. Готово бути лихо з нами. (Наг.)

Погроза і осторога, мовляв: не зачіпай, бо менї не стане терпцю і тодї буде тобі лихо.

5. Готово бути по мнї. (Наг.)

Менї вже ось-ось пропасти, гровить загибіль.

6. Готову миску і лижку мати. (Гнїдк.)

Знач. жити на чиїйсь ласцї, на всїм готовім.

7. Готов хоць на страхопуда в просо. (Наг.)

Жартують ів обдертого, занедбаного чоловіка, що показуєть ся в такім станї між людий.

8. Готов, як козак до війни. (Наг.)

Козак, се назва рівнозначна з понятєм вояка, завсїгди готового до бою.

9. З готового добре брати. (Наг.)
Далеко тяжше надбати. Пор. Adalb. Gotowe 1.

10. На всїм готовім жиє. (Кол.)
Не дбає нї за що, на нього роблять инші.

11. На готовім і Циган ґосподар. (Кос.)
Циган уважаєть ся у наших селян взірцем негосподарного, легкодушного чоловіка.

12. Та то готова смерть. (Наг.)
Знач. се дїло дуже небезпечне, се якась отрута, грозить смертю.

13. Я на всьо готов. (Наг.)
Знач. я готов потерпіти і найбільше лихо.

Готувати. 1. Він му смерть готує. (Наг.)
Носить ся з думкою замордувати його.

2. Готує сї на мене як на медведьи. (Наг.)
Засідаєть ся, грозить побити мене.

3. Готує сї як на смерть. (Наг.) ...як на тамтой сьвіт. (Наг.)
Говорять, коли хтось повільно, нерадо приготовляєть ся до якогось дїла.

4. Що він мінї готував, то на нього самого впало. (Наг.)
Говорив чоловік, коли його ворог, що грозив йому смертю, сам загиб від якогось нещасливого випадку.

Гоц. 1. Не кажи гоц, заки-сь не перескочив. (Город.)
Осторога: не хвали ся, не грози на перед, поки не зробиш або поки не маєш відповідної сили сповнити свої перехвалки. Пор. Hoc. 370; Wand. III (Rufen 13).

2. Не мов гоц не перескочивши. (Петр.)
Значіне ut supra.

Гоца. 1. Гоца драла. (Ільк.)
Окрик, коли хтось без видимої причини пускаєть ся бігти або підскакувати.

2. Гоца кеца коло пєца! Вибий зуби коло груби. (Льв.)
Приговорюють, коли молодіж у хатї занадто розбрикаєть ся, підскакує та танцює.

3. Гоца-кеца коло пєца, треба бабі смичка. (Наг.)
Сьміють ся зі старої баби, яка в хвилї розохоченя пускаєть ся в танець. „Смичок“ тут означає кавалєр, молодий парубок.

Гоцки. 1. А то го взьив на гоцки! (Дрог.)
Знач. докучає йому, держить його в острій школї, зробив йому пакість.

2. Чекай, озьму я тебе не так на гоцки. (Дрог.)
Знач. дам тобі себе знати, зроблю тобі пакість.

Гра. 1. А то ми йде гра. (Дрог.)
Знач. менї щастить ся в грі, виграю.

2. Кому щастит у грі, тому не щастит у любві. (Дрог.)
Загальне віруване грачів; у Нїмців навпаки: Wer im Spielen glücklich ist, ist's auch im Heiraten, пор. Wand. IV (Spielen 60).

Грабар. 1. Грабар найлїпший майстер, бо будує хату на віки. (Дрог.)
Гріб, се остатня і найтривкійша чоловікова домівка.

2. Грабар не перебирає. (Кол.)
Бере мале й велике, бідного й богатого.

3. Грабаря питали: „А що там, дуже мрут люди?“ — „Та д: там! От капанина!“ (Лучак.)
Властиво анекдота, якою характеризують спеціяльний фаховий інтерес усякого ремесла, доведений до крайности і до абсурда.

4. Заплатит му грабар лопатов. (Наг.)
Знач. він умре не дождавши ся заплати. Пор. Schleicher 177.

5. Йому хіба грабар догодит. (Наг.)
Про вередливого чоловіка, який гудить усяку роботу.

6. На нього вже грабар давно чекає. (Наг.)
Говорять про старого, хоровитого чоловіка. Пор. Wand. IV (Todtengräber 6).

7. Навіть грабарови не хоче дати заробити. (Цен.)
Говорять про нелюбого старого чоловіка, що жиє довго і не вмирає.

8. От уже грабар іде на тебе міру брати! (Берез.)
Кричала в сварці молода жінка до старої, що дуже дошікала їй.

9. Ще їй лиш єдного бракує, аби їй грабар із заду лопатов приплескав. (Наг.)
Жартують із старої баби, що любить строїти ся.

Грабевно. 1. Грабевно ми сї звергло. (Наг.)
Знач. скривило ся на сонцї.

2. Грабевно му на плечох поломив. (Наг.)
Знач. бив його грабевном по плечех, поки воно не поломало ся.

3. Тоти сї грабевна на сонци позмітують. (Наг.)
Говорив один господар другому, бачучи, що сей сушить свої грабевна в тїнистім місцї, мовляв: при працї на соняшній спечї вони покривлять ся.

Граблї. 1. А дїдьчі граблї, як луснули по чолї! (Цен.)
Жартують із такого, що вдаючи пана буцїм-то не пізнає тих, із ким колись водив компанїю. Натяк на анекдоту про селянського сина, що побувши пару лїт у містї потім буцїм-то не пізнав грабель і питав батька, що се таке, та ставши ногою на зубцї і одержавши крепкий удар грабевном по чолї скрикнув як висше. Пор. Wand. III (Rechen 3).

2. А то маю граблї як душу! (Наг.) ...як праву руку. (Наг.)
Знач. маю гарні, легкі, добрі до руки граблї, якими вигідно працювати.

3. Граблї як беззуба баба. (Наг.)
Говорять про граблї з повиломлюваними зубцями.

4. Дам ти пару грабель, будеш мав що пести. (Яс. С.)
„Дам ти“ має тут значінє: вдарю пару разів граблями.

5. Нема грабель, щоби від себе грабали. (Жовк.)
Говорять про вроджений кождому чоловікови еґоїзм. Пор. Adalb. Grabie 3; Zátur. X, 952.

6. Не ставай на граблї, бо дістанеш по чолї. (Наг.)
Мабуть також натяк на анекдоту згадану висше при ч. 1; говорять загально, коли хто кпить собі з хлїборобського стану.

7. Хочеш, абим тї граблїма оперезав? (Наг.)
Погроза: відступи ся, бо побю граблями.

Град. 1. Аби відвернути град від села, треба дзвонити в дзвін посьвячуваний у дванацять пятниць. (Берез.)
Віруванє в те, що дзвони, над якими відправлено якісь незвичайні посьвячу-

вання, мають силу відвертати градові хмари. В яких дванацять пятниць мають бути посьвячені ті дзвони, я не міг дізнати ся.

2. Від граду, від злої хвилї Пан Біг охоронит, а від злих рук николи. (Дид.)

Докоряють господинї, яка з гарної муки спекла недобрий хлїб. Буцїм-то зерно перестояло на полї гради, слоти і лишило ся цїле, а було змарноване невмілими руками.

3. Град аж стогне в хмарі. (Берез.)

Говорять при надтяганю важкої градової хмари.

4. Град — відверни го Господи на лїси та на дебри! (Наг.)

Саму назву „град“ селяни, особливо в жнива, звичайно вимовляють з такою або подібною відворотною формулою.

5. Градом му сї сльози з очий покотили. (Наг.)

Говорять про чоловіка, що нараз заплаче грубими, рясними сльозами

6. Градом сї на мене все лихо посипало. (Берез.)

Богато всякого лиха впало на мене від разу.

7. Град як горіхи. (Наг.) ...як горох. (Наг.)

Звичайні порівнання для означеня величини градових зерен.

8. Граду, тучі увійшов, а злих рук не увійшов. (Ільк.)

Мова про лихо спечений хлїб, пор. вище. ч. 2.

9. Ладний, як би го град побив. (Лол.)

Говорять про дзюбатого, вісповатого чоловіка або такого, що має струпи на лицї.

10. Лупотит як град по дасї. (Берез.)

Про глухий а частий гуркіт, прим. сипаного каміня або кукурузи

11. Не дай Боже, аби ще градом не вергло. (Наг.)

Висловлюють побоюване при надтяганю градової хмари.

12. Сипнуло градом як з міха. (Берез.)

Говорять про густий, сильний град.

13. Увійшло ся граду, тучі, а не увійшло ся поганих рук. (Карлів).

Значіне як вище ч. 2, 8.

14. Уйшов граду, тучі, а не уйшов лихих рук. (Петр.)

Значіне ut supra.

15. Ци тебе тут градом кинуло? (Крех.)

Говорять при несподіваній появі якогось чоловіка. Пор. Wand. II (Hagel 22).

Градобить. 1. То таке як градобить. (Наг.)

Мізерне, поломане, коли мова про ростини; говорять також про невдатний, гливкий хлїб, нїби то печений із зерна, що потерпіло від граду і не могло достигнути як слїд.

Градовий. 1. Градові тучі йдут! (Наг.)

Говорять, коли до товариства надходить понурий, сердитий чоловік або коли від сварки доходить до бійки.

2. Пищит, як у градовій хмарі. (Берез.)

Віруване, що в градовій хмарі летить якийсь демон, який страшенно мучить ся, держачи на собі весь тягар нагромадженого в нїй граду і спішить ся ви-

сипати його як мога швидше, тільки, розуміеть ся, силою своєї демонської вдачі не „на лїси та на дебри“, а на села та на плодючі поля. Та коли знайдеть ся який тямущий чоловік, що вміє спинити його, він просить ся, стогне, пищить, напираєть ся таки засипати село, поки нарештї не уляже заклинанням хмарника. Пор. Етн. Зб. т. XV, 252—253.

Грай-гора. 1. А йшов бис на Грай-гору! (Наг.)

Грай-гора, дословний переклад нїмецької назви Spielberg, кріпость у Моравії, в якої казематах до половини 60-их років держали тяжких злочинцїв, в тім числї й Галичан. Прокляте: щоб ти попав у число тих злочинцїв, що йшли на Шпільберґ.

Грамота. 1. Прочитав грамоту. (Петр.)

Значіне неясне, мб. вилаяв його, накартав.

Грамотика. 1. Втер му грамотйки. (Кос.)

Грамотика — пісна приправа до хлїба, зложена з чіснику, оцту й соли. Знач. наробив йому бешкету, встругнув якогось злого збитка, ввалив у біду.

Границя. 1. Вивезли би тї в границю! (Наг.)

Давно був звичай, що відьмаків та самовбійцїв хоронили на границї між двома селами. Пор. Етн. Зб. XV, 149.

2. Від границї до границї. (Наг.)

Се був максімальний, повний наділ ґрунтовий парового господаря, розуміеть ся, при однаковій широкости наділів.

3. На кождій граници брав по г—ци. (Яс. С.)

Давнїйший селянський самосуд над злодїєм полягав у тім, що зловленого злодія водили від одного пошкодованого господаря до другого, і на границї кождого обійстя, звичайно на перелазї, давали йому певне означене число буків. Тепер поговірка лишила ся хиба як насьміх над потомками колишнїх таких горопах.

4. Нема му границї. (Наг.)

Нема межі його захланности та злобі.

Гранка. 1. Оббили го на всї штири гранки. (Наг.)

Знач. на всї боки, набили страшенно.

2. Пішов у гранки. (Наг.)

Говорять про ячмінний або голомшаний колос, що вже починає наливати ся; в дозрілому станї він має у ячменю чотири, а в голомші дві гранки.

Грань. 1. Впав як у грань. (Наг.)

Вскочив у велику біду, в сварку або бійку, де йому дістало ся.

2. Коли грань порскає на серед хати, то гостї будут. (Наг.)

Народнє віруване. Огнище, як центр хатнього житя, загалом бувае центром ріжних вірувань. Пор. Етн. Зб. V. 191.

3. Сїджу як на грани. (Наг.)

Знач. потерпливлю ся, рад би йти геть, менї нїколи.

Грати. 1. Або грай, або гроші віддай. (Ільк.)

Говорять такому, що взяв ся робити щось і зволїкае або пораєть ся дуже помалу та нескладно. Пор. Adalb. Grać 2.

2. Або грай, або стуй, або собі нарихтуй! (Наг.)

Жартливо приговорюють музиці, який узявши ся грати до танцю що хвилї зупиняєть ся, буцїм то наладжуючи інструмент. Пор. Adalb. Grać 1.

3. А грали би ти орґани в грудьох! (Наг.)
Прокляте: щоб ти хрипів та кашляв, не можучи анї говорити анї дихати. Пор. висше. Арґани 1.

4. А грало би ти в вухах! (Наг.)
Прокляте: щоб тобі шуміло в вухах від болю голови.

5. Грає му по носї. (Наг.)
Старшує над ним, робить собі з нього кпини.

6. Грай ти Матвію, бо я не вмію. (Лучак.)
Говорять про такого, що звалює на иншого дїло, до якого первісно взяв ся сам.

7. Грают во́ди, як Дунаї. (Наг.)
Говорять про велику повінь, що виступила з берегів.

8. Заграти кому. (Гнїдк.)
Знач. допекти, досолити кому.

9. Інакше я тобі заграю. (Кобил.)
Знач. дам тобі пізнати себе, допечу тобі.

10. Йому тілько в то грай! (Наг.)
Знач. він тільки сього й хоче, се йому на руку. Пор. Brzoz. Grać 5.

11. Не грай кітко з песиком! (Петр.)
Осторога слабшому, щоб не зачіпав ся з міцнїйшим. Пор. Wand. IV (Spielen 119).

12. Не грати воробцеви з соколом. (Гнїдк.)
Слабому з міцним не то бороти ся, але навіть забавляти ся не слїд, бо те, що у міцного може бути гра, слабому може бути загибіль.

13. Сам грає, сам скаче. (Сорок.)
Говорять про відлюдка, що не любить людського товариства і забавляєть ся сам собі.

14. Сам собі граю, сам собі розумію. (Бібр.)
Говорить чоловік заздрий на свою самостійність, еґоіст, що не любить, аби инші мішали ся в його дїла.

15. Сам собі граю, сам собі скачу. (Наг.)
Знач. вам нїчого до мене, не прошу вашої помочи анї вашого осуду.

16. Ти граєш, як знаєш, а я скачу, як хочу. (Гнїдк.)
Говорить чоловік, якому докоряє инший, що не хотїв у якімось дїлї йти за його радою.

17. Хто грає, той виграє. (Дрог.)
Розуміють ся, коли йому пощастить. Пор. Zátur. XII, 402.

18. Хто грає, той програє. (Дрог.)
Се буває найчастїйше, пор. Wand. IV (Spielen 82).

19. Хто не грає, той не виграє. (Дрог.)
Говорять запалені грачі, оправдуючи свою пристрасть. Пор. Wand. IV (Spielen 65).

20. Хто не грає, най у карти не зазирає. (Дрог.)
Хто не робить дїла, нехай не мішаєть ся до нього, не підглядає.

21. Хто не грає, той не програє. (Дрог.)

Звичайна поговірка тих розумних людий, що цурають ся гри в карти. Пор. Čelak. 142; Wand. IV (Spielen 66); Adalb. Grać 18.

22. Як заграють, так танцюй. (Ільк., Петр.)

Як притисне потреба, то чоловік мусить робити так, як його силують обставини.

23. Як грают, так скачи. (Гнїдк.)

В товаристві мусить чолові достроювати ся до загально принятого тону та звичаю. Пор. Čelak. 129; Adalb. Grać 11; Zátur. IV, 237.

24. Як грают, так танцюют. (Заліс6). ...танцюй. (Наг.)

Вчинки людий відповідають тому настроєви і тим пануючим понятям, які держать ся в тій сфері, серед якої вони живуть. Пор. Wand. III (Pfeife 53); Adalb. Grać 12.

25. Як ти граєш, так я йду. (Замул.)

Говорить чоловік підвладний до свойого верховода.

26. Як тобі грают, так скачи! (Наг.)

Напучують молодого чоловіка або такого, що наймаєть ся в службу, щоб підладжував ся під волю своїх господарів. Пор. Adalb. Grać 14.

Грач. 1. Був у нас такий грач, завели го дївки в с—ч, дали йому стебелце, аби дзьобав г—нце. (Снят.)

Жартують із такого, що береть ся грати на якімось інструментї не вміючи.

2. Грача пізнают по граню, а с—ча по с—ню. (Дрог.)

І загалом зручність та вмілість усякого робітника видно по результатах його праці. Гумористичний тон приказки вказує зрештою на те, що грача, музиканта не вважають дїйсним робітником, а зачисляють радше до „дурй-грошів“.

3. Для доброго грача нема поганої скрипки. (Луч.)

І загалом добрий робітник по думцї наших селян дасть собі раду і з поганим знарядом.

4. Пізнай грача, не партача. (Ільк.)

Говорять чуючи гру дїйсно тямучого грача.

Гребля. 1. Греблев до ставу йдут. (Наг.)

Гребля і став — понятя нерозлучні. Хто вийшов на греблю, тому й до ставу близько.

2. Греблю до ставу будують. (Терн.)

Scil. відповідно. Образово: треба носити ся відповідно до маєтку, не вдавати великого богача, коли не маєш гроший. Пор. Adalb. Grobla 1.

3. Греблю му вирвало. (Воробл.)

Він понїс великі страти, його господарство упадає що раз дужше та безупинно.

4. Чия гребля, того й став. (Терноп.)

Став властиво тілько наслїдок усипаної греблї, якою загачено ріку; отже хто усипав греблю, той тим самим і властитель ставу.

Гречка. 1. Гречка му на бородї цвите. (Терн.)

Знач. борода сивіє, чоловік старієть ся.

2. Гречка, не гречка, — марш! (Войн.)

Не зважаючи нї на які перешкоди йди наперед. Натяк на анекдоту про Жи-

дів, що йдучи походом зупинили ся в ночи перед гречкою принявши її за воду, поки вранцї не перейшли, за те слїдуючої ночи принявши воду за гречку кинули ся в неї і потонули. Пор. Wisła 1.

3. На гречку орати. (Гнїдк.)
Значінє неясне.

4. Най буде гречка, аби не була суперечка. (Луч.) Нехай... ...най не буде. (Ільк.)
Характеризують згідливого чоловіка, який „для сьвятої згоди“ готов і мак признати за гречку. Пор. пісню:

Каже мужик: гречка, —
Жінка каже: мак!
Ой так, так, так, так,
Нехай буде з гречки мак.

5. Пережену я тебе через гречку. (Косс.)
Знач. набю, задам страху. Говорить парубок до другого, який робить йому конкуренцію у дївчини. Пор. Перший вінок стор.

6. Посїю гречку під груду, то видїти її не буду. (Заставцї).
Господарське правило велить сїяти гречку в вохку землю.

7. Рецьки не рецьки, моє войски марш! (Яс. С.)
Значінє як висше ч. 2.

8. Сїй гречку і просо, будеш ходити босо. (Наг.)
Анї один анї другий із тих родів збіжа не родить сх добре в Наг., значить сїючи їх звичайно треба числити на страту. Пор. Adalb. Hreczka 1.

9. Скакати в гречку. (Збар.)
Заходити собі з чужими жінками або чоловіками, чужоложити.

Гриб. 1. Богато грибів, а мало хлїба. (Сквар.)
Говорять про вохке лїто, в якому бувае богато грибів, а за те хлїб вимакае або гниє в полї. Пор. Adalb. Grzyb 2.

2. Богато два гриби в борщ. (Петр., Ільк.) За много... (Наг.)
Гумористично характеризують якийсь надмір, хоча властиво два гриби в борщ зовсїм не богато, а радше замало. Пор. Schleicher ст. 178; Wand. I (Gemüse 5); Brzoz. Grzyb 1.

3. Будут гриби, та не буде їх кому збирати. (Наг.)
Ворожать, що буде колись таке лїто з великою пошестю.

4. Встань грибе, най козар там сєде. (Кольб.)
Жартують, коли молодший, менше поважний тисне ся на перше місце перед старшим та поважнїйшим. Гриб уважаєть ся найчільнїйшою губою, а козар одною з пліхших.

5. Вступи ся грибе, най козарь сяде. (Ільк.) Посунь ся... (Петр.)
Значінє ut supra.

6. Грибки як перстїнцї. (Наг.)
Говорять про малі, круглі гриби.

7. Гриб нїколи сам не росте, а все мусит мати собі товаришьи. (Наг.)
На підставі сього вірування кождий знайшовши в лїсї одного гриба шукае недалеко нього доконче й другого, пор. Етн. Зб. V, 167; Adalb. Grzyb 4.

8. Гриб як капелюх. (Наг.)
Мова про великого, красатого гриба.
9. Гриб як панич. (Наг.)
Про гарного, молодого гриба.
10. Гриб як халяпа. (Наг.)
Гнилий, розточений червяками гриб.
11. Жди грибе, може тя хто здибле. (Стежн.)
Характеризують довге та безплодне дожидане чогось непевного, якоїсь далекої черги. Пор. Adalb. Grzyb 15.
12. За гриби по—и, за козарі дай ми. (Наг.)
Жартують парубки з дівчат, що ходять у ліс на гриби.
13. Коли гриби зародьит, то на людий помір буває. (Наг.)
Народне віруване, пор. Етн. Зб. V, 167.
14. Коли-сь не гриб, не лізь у борщ. (Корон.)
Образово: коли ти не здібний до чогось, то не бери ся за се діло.
15. Коли-сь не гриб, не лізь у кіш. (Гнідк.)
Не додавай собі гідности анї почести, яка тобі не належить ся.
16. Коли-сь ся обрав грибом, лізь в кошіль. (Ільк., Петр.) ...обібрав за гриб... (Тучапи) ...лізь у борщ. (Тереб.)
Коли ти взяв на себе якусь гідність чи якесь діло, то сповняй же все як слід. Пор. Adalb. Grzyb 10; Сим. 1815; Brzoz. Grzyb 3.
17. Обібрав єсь сї грибом, лізь же в кошелик. (Городен.)
Значіне ut supra. Пор. Brzoz. Grzyb 2.
18. Про гриб не згиб. (Берез.)
Знач. без грибів чи загалом без якоїсь маловажної річи не пропаду.
19. Про єдного гриба буде борщ. (Гнідк.)
Не вважаючи на якусь невеличку хибу діло зробить ся.
20. Сидит як гриб у траві. (Броди).
Сидить мовчки, непорушно, ховаєть ся від когось.
21. Сїди грибе, аж тя хто здибе. (Лев.) Чекай... (Грибов.) ...заким... (Тереб.) ...зак тї шо... (Явор.) ...нїм тя хто... (Петр.)
Значіне ut supra. ч. 11.
22. Старий гриб, що го хробаки розточили. (Наг.)
Говорять про старого, зовсїм знемощілого чоловіка.
23. Тогди сї за грибами ходит, коли родьи. (Кольб.)
Тодї треба пильнувати діла, коли на нього відповідна пора. Пор. коломийку
Не тепер, не тепер по гриби ходити,
В осени, в осени, як будут родити. (Белел.)
24. То старий гриб. (Наг.)
Говорять про старого, дряхлого чоловіка.
25. Тут грибами пахне. (Наг.)
Деякі селяни пізнають у лісї грибові місця по запаху.
26. Ще сї ни чіньи гриби. (Кривор.)
Знач. ще не родять ся, ще не пора на них.
27. Як би гриби добра річ була, то би їх вовк у лісї їв. (Наг.)

Так дехто висловлює свою нехіть до грибів.

Грижа. 1. І в Парижу має чоловік грижу. (Жабє).

Знач. від гризоти чоловік нїде не вільний.

2. Має гри́жу на серци. (Кривор.)

Знач. турбуєть са чимось, щось допікає йому.

Гризня. 1. Гризня меже ними, як у пеклї. (Рогат.)

Говорять про сварливу, невгідливу сїм'ю.

2. Що дня гризня. (Крех.)

Се звичайна доля бідного чоловіка. Та вона не минає й богатих, як сьвідчить девіз Рудольфа Габсбурського; Allzeit mit Sorgen, пор. Wand. IV (Sorge 1).

Гризота. 1. Аби дньи без гризоти не було! (Наг.)

Говорять, коли нї з сього нї з того набігає причина до якоїсь нової гризоти. Пор. Wand. IV (Sorge 2).

2. Без гризоти чоловік не прожиє. (Голоб.)

Вона всякого постигає. Пор. Wand. IV (Sorge 35).

3. В гризотї година роком стає. (Наг.)

Чоловікови кучить ся, години пливуть помалу.

4. В гризотї чоловікови сьвіт не милий. (Наг.)

Він не хоче дивити ся нї на що, бажає собі смерти.

5. В гризотї чоловік сам не знає, що з собов робити. (Наг.)

Він тиняєть ся безрадно сюди й туди.

6. Від гризоти голова сивіє, а розум дуріє. (Кол.)

Чоловік тратить і розум і здоровле через надмірну турботу. Пор. Wand. IV (Sorge 80, 81, 82).

7. Від гризоти голова схне. (Голоб.)

Чоловік нудьгує, томить ся.

8. Від гризоти не втечеш. (Кол.)

Вона йде за тобою, не попускаєть ся тебе до смерти.

9. Від гризоти сьвіт сї крутит. (Наг.)

Чоловік тратить супокій, не може зібрати думок.

10. Гризота біді не порадит. (Наг.)

Самою гризотою без дїла біді не поможеш. Пор. Wand. IV (Sorge 17, 30, 31, 32, 53, 71).

11. Гризота вік коротит. (Кол.)

Чоловік, що богато турбуєть ся, підкопує своє здоровле.

12. Гризота голову сушит. (Наг.)

Морочить чоловіка, відбирає йому супокій. Пор. висше ч. 7.

13. Гризота до коршми гонит. (Унят.)

Не знаходячи супокою дома або при працї чоловік іде до коршми, щоб тут знайти хоч хвилеве забуте. Пор. Čelak. 186; Wand. IV (Sorge 5).

14. Гризота з чоловіка кров ссе. (Голоб.)

В ненастанній турботї чоловік робить ся марний та блїдий, немов би стратив богато крови з тїла.

15. Гризота мі їсть. (Наг.)

Турбую ся дуже, турбота обезсилює мене. Пор. Wand. IV (Sorge 163).

16. Гризота на твою голову! (Наг.)
Прокляте: щоб тобі трапило ся лихо та турбота.
17. Гризота сї мене вчепила. (Наг.)
Гризоту уявлено як демона, що пристав до чоловіка і не попускаєть ся його.
18. Гризота спати не дає. (Стан.)
Чоловік занятий турботою не може заснути. Пор. Wand. IV (Sorge 63, 76).
19. Гризота, то найбільша сушиголова. (Берез.)
Вона втомляє чоловіка, підкопує його сили.
20. Гризота то нещістьи. (Наг.)
Вже хоч би тим, що підкопує у чоловіка енергію та охоту до дїла.
21. Гризота то тьижкий ворог. (Яс. С.)
Нїякий ворог так не прикрутить чоловіка, як розстрій у його власному нутрі і брак житєвої енергії.
22. Гризотї як слотї кінцьи нема. (Наг.)
Вона супроводить чоловіка від молодости до могили.
23. До гризоти ще й біда приходит. (Цен.)
Звичайно на чоловіка пригнобленого гризотою спадають що разу нові клопоти, бо він не може дати собі ради з одним.
24. З гризоти аж почорнїв. (Стан.)
Говорять про тяжко затурбованого чоловіка.
25. Іди без гризоти! (Наг.)
Знач. не роби клопоту та замішанини.
26. Має гризоту на серци. (Наг.)
Знач. турбуєть ся чимось. Гризота уявляєть ся як щось таке, що налягає на серце і гризе його. Пор. Wand. II (Herz 385) і висше Грижа 2.
27. Мало ми своєї гризоти, то ще й ти приходиш! (Наг.)
Знач. я маю й свого клопоту досить, не треба менї брати й твоїх на себе. Пор. Wand. IV (Sorge 26).
28. На гризоту й плач не поможе. (Наг.)
Плачем не зарадиш нїякому лиху.
29. На мою гризоту тї наднесло. (Наг.)
Говорять при приходї якогось нелюбого гостя, який причиняє богато турботи.
30. Напитав собі гризоти. (Наг.)
Знач. вмішав ся в якесь клопітне, немиле дїло.
31. На що менї гризоти на здорову голову? (Наг.)
Знач. се дїло може принести менї богато клопоту, тому я й не хочу встрявати в нього.
32. Не досить ми свої гризоти, ще й чужа біда на мене насїдає. (Наг.)
Говорить чоловік, у якого хтось просить підмоги та поратунку.
33. Не мав бим гризоти, та тебе. (Наг.)
Відмовляють, коли якийсь постороннїй чоловік просить заняти ся його дїлами.
34. Не поможе гризота, лиш поможе робота. (Кол.)
Даремно турбувати ся, треба робити дїло.
35. Отто гризота, не йде хлїб до рота! (Берез.)
Значіне трояке: 1) в турботї чоловік тратить охоту до їди, 2) чоловік тур-

буеть ся того, що нема що їсти; 3) жартливе, мовляв: се ще не велика гризота, коли хтось не може їсти хліба, видно, що не терпить голоду.

36. Позбув єм сї гризоти з дому. (Наг.)

Говорив чоловік, у якого вмерла сварлива, а хоровита жінка.

37. У кождого своя гризота. (Наг.)

Кождий має й сам за себе чим гризти ся, не може дбати про потреби иньшого. Пор. Wand. IV (Sorge 22).

38. Ци наслано на мене гризоту, ци яка кара божа? (Наг.)

Говорив чоловік, що мав сварливу а до того хоровиту жінку, нездібну до праці. Гризоту уявлено як якусь хоробу, яку можна наслати чарами.

39. Через гризоту не тьижко в біду впасти. (Наг.)

Жартливий плеоназм: гризота й сама вже біда і наслїдок біди. Пор. Wand. IV (Sorge 152).

40. Через гризоту сьвіта не виджу. (Наг.)

Турбота займає всї мої думки, прогонює всяку радість.

41. Що йому за гризота! (Наг.)

Знач. він не має чим журити ся, йому про все байдуже. Пор. Wand. IV (Sorge 170).

42. Я сї гризотї не піддаю. (Наг.)

Говорив чоловік, що мав якусь гризоту дома, а про те не тратив своєї веселости.

Гризти. 1. А гриз бис си пальцї, як ти мене гризеш! (Наг.)

Прокляте. Припускають, що свої власні пальцї гризе чоловік у якійсь страшній муцї, з голоду або одчаю.

2. Аж пальцї гризе зо злости. (Наг.)

Характеризують стан дуже лютої сердитости. Пор. Wand. I (Finger 149).

3. Гризе го як міль. (Наг.)

Знач. нечутно, неспостережено нищить, підточує його сили.

4. Гризе мі як хробак дерево. (Наг.)

Говорять про якесь невідступне лихо, про злого сусїда або свояка.

5. Гризе си серце. (Збар.)

Сам себе мучить, турбуеть ся чимось.

6. Гризут сї як пес з котом. (Наг.)

Пес і кіт, се природна, віковічна антіпатія. Пор. Adalb. Gryść 2.

7. Гризут сї як пси на кости. (Наг.)

Говорять про незгідних, сварливих людий. Пор. Adalb. Gryść 3; Wand. II (Hund 328).

8. Догриз го до печінок. (Терн.)

Допік йому, докучив до краю.

9. Не гризи сї, бо сї борзо постарієш. (Наг.)

Жартують із чоловіка мелянхолїйної, журливої вдачі. Пор. Čelak. 185; Wand. IV (Sorgen 25, 40).

10. Не мав бив сї чим гризти, та тим. (Наг.)

Знач. се менї байдуже, тим я не думаю турбувати ся.

11. Отто чим би я сї гриз! (Наг.)

Се дїло пусте, маловажне і я зовсїм не думаю турбувати ся ним.

Гризь. 1. Гризь мі сї чепила. (Наг.)

Налягла турбота на серце.

2. Має гризь на серци. (Янів).

Турбуєть ся чимось, щось не дає йому спокою. Пор. Грижа 2; Гризота 26.

Грим. 1. Грим, бавх: дай Боже щістьи! (Наг.)

Жартують із такого, що добру річ і в добрім намірі передає або робить з видом брутальности.

2. Грим щістьи хату! (Наг.)

Говорять про всяку несподївану новину, особливо про добру.

Гриміт. 1. Гримоти, блискоти, як би сї сьвіт валив. (Наг.)

Говорять про страшну тучу з громами та блисканем. Пор. Wand. I (Donner 24).

2. З великих гримотів малий дощ. (Яс. С.)

З великих заходів малі наслїдки, з великих погроз мало дїла. Пор. Adalb. Grzmieć 3; Wand. I (Donner 21).

Гриміти. 1. Гримит, аж вікна дзеленькочут. (Наг.)

Від сильного грому трясуть ся селянські хати і вікна в них дзвонять.

2. Гримит, аж сї земльи трісе. (Наг.)

Говорять про сильний грім.

3. Мінї тото десь гримит. (Наг,)

Знач. менї до сього байдуже, я сим не турбую ся, не бою ся того.

4. Не добре, як загримит худобу в стайни. (Дид.)

Віруване. Весна, в якій грім у-перве чути в таку пору, коли ще снїг не злїз і не можна виганяти худоби на пашу, віщує анормальне лїто.

5. Як гримит, викинь перед хату коцюбу й лопату. (Папірня).

Народне вірує. Лопата й коцюба — прилади до пораня біля огню. Основна ідея якогось звязку домашнього огнища з небесним огнем, у сьому віруваню затемнена.

6. Як гримит на голий лїс, то хлїба не буде. (Ком.)

Коли гримить вчасною весною, як іще лїс не розвив ся, ворожать посуху. Пор. Adalb. Grzmieć 5; Wand. I (Donner 12, Donnern 4).

7. Як гримит, то най же й блискає! (Мшан.)

Коли стало ся щось одно, то мусить стати ся й друге, що являєть ся неминучою консеквенцією першого. Пор. нїмецьке: Wer A sagt, muss auch B sagen, Wand. I (A, 8). Приказка основана на анекдотї досить сороміцького змісту, пор. Етн. Зб VI, ч. 82; Wand. I (Donnerschlag 2).

Гринь. 1. Не лаком ся Гриню на солонину. (Тереб.)

Знач. їдж те, що маєш, хоч і пісне.

2. — „Помагай Біг, Гриню!“ — „Копаю, пане, глину“. (Петр.)

Очевидно відповідь глухого, який не дочув, що до нього говорять. Приказкою характеризують усяку недорічну відповідь на питанє. Анальоґічне див. Adalb. Grzegorz 2.

3. Я до Гриньи, а Гринь як свиньи. (Наг.)

Говорять, коли хтось на чемне привитанє відповідає сердитим бурчанєм, або й зовсїм не відповідає.

Гриць, Грицько. 1. Вернув як Гриць з вечірниць. (Корч.)

Вернув незадоволений, сквашений, знеохочений.

2. Геравс, Грицьку, ґубернатор їде! (Луч., Дар.)
Приказка основана очевидно на якімось оповіданю, мабуть із рекруцького житя. Уживають, коли якась дрібна причина наробить розруху в хаті, всї посхапують ся з місць або повибігають на подвірє, мов би стало ся щось незвичайне.

3. Говори Грицю Богородицю! (Наг.) ...а я буду Вірую. (Лол.)
Говорять такому, що все закидає в розмові на свою улюблену тему, хоч вона нїчим не вяжеть ся з темою загальної розмови.

4. Говори, Грицю, лекше ти буде! (Дрог.)
Говорять такому, що при всякій нагодї, до річи й не до річи, нарікає на свою бідність або на свою кривду.

5. Гони, Грицю, по за хрест! (Наг.)
Жартливо додають відваги такому, що в товаристві городить якісь нїсенїтницї, оповідає брехливі історії.

6. Грицю, не спускай ся на паланицю! (Ільк.)
Знач. не надїй ся того, в чому ще нема нїякої певности.

7. Доки мене звали Грицьком, то я гроші горнув горшком, а як сказали „пане Григорий“, то я щораз то лучше голий. (Дар.)
Жалуєть ся чоловік, що бажавши порівняти ся з панами і мати гонори між людьми розшастав свій маєток.

8. Дочекав ся Грицько гречаної паски. (Ільк.)
Замість сподїваних користий та приємностий дождав см прикрости та шкоди.

9. І ти Грицю пан? (Луч.)
Говорять такому, що силкуєть ся рівняти ся зі старшими, підіймає голос у радї, де йому нема місця.

10. Мов Грицю Богородицю, а Гриць усе Отченаш. (Мшан.)
Говорять про такого, що все робить на перекір тому, що йому радять або велять.

11. Надїй ся Грицьку, паном будеш. (Коб.)
Жартують із такого, що покладає надїю на щось зовсїм непевне.

12. Назад, Грицю, бо пятниця! (Тереб.)
Говорять, коли хто вирветь ся з чим не до ладу.

13. На маєш, Грицю, баль! (Княж.)
Говорять такому, кого замісь сподїваної приємности стрітила немила пригода, кого побили, наганьбили.

14. Не видав Гриць нагавиць: то скидав, то вбирав, усе переглядав. (Тереб.) ...поки не подрав. (Кол.)
Жартують із такого, що дуже дивуєть ся якійсь зовсїм звичайній річи.

15. Не видав Гриць нагавиць: то ся вбирає, то розбирає. (Ільк., Петр.)
Значіне ut supra.

16. Не видїв Гриць воза тай зробив собі сани. (Луч.)
Говорять про такого, що береть ся до якогось дїла невміло, необдумано.

17. Не видїв Гриць нагавиць, а як увидїв, то портки спустив. (Яс. С.)

Жартують із недотепи, що не вміє дати собі ради з найпростїйшою житевою появою.

18. Не видів Гриць нагавиць: то вбирав, то скидав, а все їм ся призирав. (Стара сіль).
Значіне ut supra ч. 14, 15, 17.

19. Не для Гриця паланиця. (Ільк.)
Гриць уважаєть ся eo ipso назвою простого чоловіка, пролєтарія, якому не слїд від житя надїяти ся якихось особливих роскошів, навіть у формі паляниці.

20. Не лаком ся Грицю на дурницю. (Ільк.)
Осторога всякому чоловікови, що любить запопадати ласки у панів або в сусїдів.

21. Не мав Гриць нагавиць: то скидав, то вбирав, аж поки не підрав. (Цен.)
Значіне ut supra ч. 18.

22. П—ди Грицю, п—ди Йване, п—дїт усї християне. (Наг.)
Жартують, коли в розмові або при нарадї один за другим без тями повторяє одно й те саме слово.

23. Се біда: мама Гриця привела, та не знаєм, як звати. (Ільк.)
Жартують із недогадливої, наївної людини.

24. Старший Гриць як Парашка. (Ільк, Петр.)
Загально: старший, важнїйший мужчина від жінки.

25. Тепер Грицю лїзь у рукавицю! (Луч.)
Знач. тепер тобі круто приходить ся, ховай ся куди знаєш.

26. Тинди-ринди, Грицю, ґубернатор їде! (Мик. н. Д.)
Як хтось богато говорить а йому не вірять. Пор. висше ч. 2.

27. То не з Грицьом справа. (Дрог.)
Знач. дїло поважне, не з ким будь собі заходиш.

28. Хапай, Грицю, бики, бо процесия йде. (Тер.)
Знач. уступай на бік зі своїми будєнними, дрібними справами, бо тепер дїло важне, загальне.

29. Чотири сьвічки спалила, заким Гриця умила, а пятий каганець, — такой Грицко поганець. (Ільк.)
Мабуть жартлива співанка, для характеристики якогось нечупарного, непоказного з лиця парубка.

Гріб. 1. Бодай го з гробу вивергло! (Наг.)
Прокляте. Вірять про великих грішників, прим. про Пилата, що їх земля не приймає і викидає з гробу.

2. Бодай му сї гріб запав! (Наг.)
Знач. щоб і память його загибла. Над гробом кождого чоловіка, особливо старшого і знатнїйшого, насипають могилку, а коли вона западеть ся, відновлюють її „для памяти“.

3. Бода-с із гробу руку виставив! (Наг.)
Прокляте непокірній дитинї, особливо такій, що підіймає руку на батька або

матїр. Вірять, що коли така дитина помре, то виставить руку з гробу, щоб одержати назад удар, який дала нею своїм рідним.

4. Будут нас дїти з гробів вифурувати. (Голг.)
Говорять такі, що потратили землю, мовляв, будуть дїти проклинати нас, щоб нас із гробів повикидало.

5. Вже на мене гріб чекає. (Наг.)
Говорить старий чоловік, якого кличуть у гостину або на якусь забаву. Пор. Wand. II (Grab 33).

6. Від гробу-м сї вернув. (Наг.)
Знач. був дуже хорий, уже близький смерти, та на силу видужав. Поляк каже про такого: Zakołatał do grobu, Adalb. Grób 8.

7. Від нього вже гробом чути. (Берез.)
Знач. чоловік старий, схорований, безсильний, уже ледво живий.

8. Він сї в гробі оберне. (Наг.)
Говорять про покійного батька, коли його дїти розтрачують його добро або ввагалї ведуть себе погано. Пор. Zátur. VII, 786; Wand. II (Grab 35).

9. Він сї вже над гробом трісе. (Наг.)
Знач. чоловік старий, дряхлий. Пор. Гильф. 1650; Wand. II (Grab 40).

10. Він такий як би з гробу встав. (Наг.)
Знач. мізерний, страшний. Пор. Wand. I (Aussehen 47); Zátur. VI, 555.

11. Він уже єднов ногов у гробі. (Ком.)
Йому не богато хибує до смерти. Пор. Adalb. Grób 5; Zátur. VII, 142.

12. Вс—ти му сї на гріб! (Дрог.)
Говорять зневажливо про якогось ледачого покійника.

13. Гріб тїсна хата, але вічна. (Наг.)
Говорять відпроваджуючи покійника на кладовище.

14. Гріб усїх нас покрие. (Яс. С.)
Знач. усї там спочинемо. Пор. Wand. II (Grab 6).

15. До гробу му недалеко. (Берез.)
Чоловік хорий, старий, надїється ся швидко вмерти.

16. До гробу того з собов не возьмеш. (Наг.)
Говорять скупому, мовляв: не привязуй ся так дуже до сеї річи. Пор. Wand. II (Grab 34).

17. З гробу нїкого не вернеш. (Наг.)
Образово: те що минуло, не вернеть ся назад. Пор. Wand. II (Grab 3).

18. Курити гробом. (Гнїдк.)
Значіне менї неясне. Може „курити“ значить те саме, що „пахнути“ а радше „смердїти“? Пор. Zátur. VII, 9, 10.

19. Не ввидимо сї аж за гробом, як Бог дасть дочекати. (Наг.)
Жартують старі люди або такі, що розстають ся на завсїгди, прим. вирушаючи десь у далеку дороту. Пор. Zátur. XII, 369.

20. Ти мене ще в гріб вженеш. (Льв.)
Говорить батько непослушному синови.

21. Умерлого з гробу не вертают. (Наг.)
Коли хтось дав щось комусь а потім домагаєть ся, щоб той звернув йому се.

22. Хіба си в гробі відпочину. (Льв.)
Говорить роботящий чоловік, що за життя не має ані хвилї спочинку.

23. Ци до гробу маєтки понесеш? (Наг.)
Говорять з докором скупому, що збирає маєтки, а сам не користуєть ся ними. Пор. Wand. II (Grab 38).

24. Ще й у гробі не буде мати спокою. (Наг.)
Говорять про грішного, злого чоловіка, що за життя кривдив инших. Вірять, що такий чоловік у ночи встає з гробу і покутує в тих місцях, де грішив. Пор. Етн. Зб. XV, 144—148; Zátur. XVI, 549.

25. Ще сї в гробі належиш досить. (Наг.)
Говорять такому, що любить довго вилежувати ся. Пор. Adalb. Grób 6.

26. Я вже над гробом стою. (Наг.)
Говорить старий чоловік, якому, мовляв, близько до смерти. Пор. Schleicher ст. 176.

27. Я си на гробі підскочила, жем ся з бідоў розлучила. (Ту.)
Говорила жінка по похороні нелюбого мужа.

28. Я ти твого гробу не зальижу. (Наг.)
Говорять захланному чоловікови, мовляв: і ти знайдеш у гробі місце. Пор. Zátur. VI, 702.

Грім. 1. Аби на тя нинїшної днинки красної упав грім з ясного сонця, аби анї гриміло, анї блискало, щоби-с не стямив ся, відки над тя надлетїло! (Лол.)
Прокляте, пор. ч. 2, 3, тілько той простий мотив тут розведений широко і злучений з ріжними образами. Пор. Zátur. XVI, 29.

2. А грім би тї забив! (Наг.) ...розбив! (Голоб.) ...розтріскав! (Кол.)
Прокляте. Смерть від удару грому зрештою не вважають страшною. Пор. Wand. I (Donner 30); Zátur. XVI, 75, 525.

3. А громи би тя ясні побили! (Княж.)
Прокляте, пор. висше ч. 2; Adalb. Piorun 2.

4. Богато грому, а мало дожджу. (Наг.)
З великих слів, обіцянок, погроз малий результат. Пор. Гильф. 1176.

5. Боршем сї грому з неба надїяв, як такої кавзи. (Наг.)
Говорить чоловік заскочений несподіваною лихою пригодою.

6. Вдарив грім на мій дім. (Замул.)
Стало ся менї нагле нещасте, тяжка пригода.

7. Від грому сї не сховаєш. (Наг.)
Говорять до такого, що боїть ся грому підчас бурі.

8. Впало на мене, як грім з ясного неба. (Наг.)
Говорить чоловік про якесь несподіване лихо, що спіткало його. Пор. Нос. 641; Adalb. Piorun 1.

9. Грім би на тї вдарив з верха в голову! (Наг.)
Прокляте: щоб ти моментально згиб.

10. Грім би тя забив! (Гнїдк.)
Прокляте, пор. висше ч. 2.

11. Грім гуркоче, Пан Біг по небі колачі везе. (Наг.)

Говорять малим дітям, коли ті зачувши гуркіт грому питають, що се таке?

12. Грому нема що бояти сї. (Наг.)

Бо все одно, від нього не встережеш ся, а кого вбє, той має легку смерть.

13. Іди до грома! (Наг.)

Сердитий окрик: іди геть, щезай від мене.

14. Кого грім забє, той у Бога щісливий. (Наг.)

Смерть від грому декуди вважають доказом ласки божої: се легка, моментальна смерть.

15. Став як громом прибитий. (Кол.)

Говорять про чоловіка, що стоїть недвижно, остовпілий від наглого страху або жалю.

16. Що грім запалит, то гріх гасити. (Наг.)

Загально розповсюджене віруванє, що грім — небесний огонь, божа стріла, і пожежі від неї не слід гасити. Пор. висше Господь ч. 85.

17. Якого грома хочеш у мене? (Наг.)

Сердитий окрик, зам. якого біса, властиво: чого хочеш?

Грінка. 1. Впала му ся грінка. (Гнїдк.)

Знач. трапила ся йому дурниця, легка користь. Пор. Adalb. Grzanka 2, 3.

2. Грінка му упала. (Ільк.)

Минула ся, пропала якась дармичка.

Гріти. 1. Вгрів го меже плечі. (Кол.)

Знач. ударив, стусонув.

2. Гріти руки при чім. (Наг.)

Знач. тягнути з чогось користь, красти потаємно.

3. Не буду гріти гадюки за пазухою. (Стан.)

Знач. не буду робити добра невдячному чоловікови. Пор. Adalb. Wąż 4.

4. Не загріє він тут довго місцьи. (Дрог.)

Знач. не побуде тут, но зупинить ся на тім. Пор. Adalb. Miejsce 7.

5. Не загріє ся коло него нїчого. (Гнїдк.)

Знач. не буде довго, він усе змарнує та знївечить

6. То мене не гріє й не студит. (Кол.)

Знач. се мене анї тїшить, анї смутить, се менї байдуже. Пор. Adalb. Grzać 2; Bebel 582.

Гріх. 1. А гріх би на тебе впав! (Берез.)

Прокляте: щоб ти дожив скандалу, сорому перед людьми.

2. Без гріху чоловік не прожиє. (Наг.)

Знач. доки жие, дотн мусить грішити. Пор. Adalb. Grzech 35.

3. В гріх не впадеш, як тото зробиш. (Комар.)

Впасти в гріх уважаєть ся також свого рода нещастєм.

4. Вєнци віку, вєнци гріху. (Грибов.)

Знач. чим довше чоловік жие, тим більша буде сума його гріхів.

5. Взяв гріх на душу. (Крех.)

Знач. допустив сь гріха, зробив якийсь тяжкий злочин. Пор. Гильф. 2787; Дик. 1434.

6. Від коли гріх на сьвітї, чоловік житя не певен. (Гнїдк.)

Жартливо зводять до абсурда вислови проповідників, що гріх, то смерть для душі.

7. Відпусти, Боже, гріха! (Наг.)

Примовляє чоловік, коли обставини змушують його зробити щось на його погляд грішне. Пор. вище Бог 145.

8. Все мине, а гріх остане. (Мінч.) Все... зістане. (Ільк.)

Значіне ut supra.

9. Все мине, гріхи сї лишьит. (Наг.)

Гріхи, а властиво полишені ними в душі докори сумління не покидають чутливого чоловіка до самої смерти.

10. Вчепив ся як гріх села. (Лучак.)

Не попускає, не вступаєть ся. Чому як раз села?

11. Гріха перед Богом не сховаєш. (Берез.)

Знач. Господь усе знає і все випімне грішному чоловікови. Пор. Adalb. Grzech 12.

13. Гріх бим мав тото сказати. (Наг.)

Знач. я згрішив би, як би сказав се, я зробив би комусь кривду.

14. Гріх Бога гнївити. (Наг.)

Знач. гріх нарікати на Бога, коли чоловікови поводить ся не погано, або коли він терпить по справедливости за свою провину. Пор. Нос. 378.

15. Гріх гріхом, а сьміх сьміхом. (Дрог.)

Відповідає веселий чоловік, коли йому говорять, що гріх із чогось там сьмішного сьміяти ся. Пор. Zátur. IV, 643.

16. Гріх завjижи в міх. (Наг.)

Жартують із такого, що перед усяким дїлом вагаєть ся та боїть ся согрішити — мовляв: не дбай про те, чи гріх, чи ні, а роби! Пор. Нос. 289; Adalb. Grzech 16.

17. Гріх іде не в рот, а з рота. (Наг.)

Говорять такому, що дуже боїть ся згрішити через нарушенє посту. Приказка стоїть уже в евангелію. Пор. Adalb. Gęba 4.

18. Гріх мі сї вчепив. (Наг.)

Знач. якась напасть найшла на мене і довела мене до гріха чи загалом до лиха.

19. Гріх не йде до губи, іно з губи. (Явор.)

Значіне ut supra ч. 17. Губа — з польського gęba.

20. Гріх не личком звязати, та під лаву сховати. (Балиг.) ...ликом... (Ільк.)

Знач. гріх річ важка, дасть себе чути, затроїть чоловікови дальше житє.

21. Гріх, пекло! (Наг.)

Окрик, коли бачуть, що хтось робить якесь лихе дїло, прим. їсть у піст скоромне або працює в сьвято. Пор. Zátur. V, 591.

22. Гріх по людьох ходит. (Наг.)

З усїх животворів тільки люди виробили в собі етичне почутє і поняте гріха. Пор. Čelak. 24.

23. Гріх сьвітла боїт ся. (Льв.)

Звичайно люди грішать потайки або й потемки. Пор. Wand. IV (Sünde 48); Adalb. Grzech 5.

24. Гріх — сьвјитий цьвок у сьвјиту повалу бити. (Наг.)

Сьміють ся з надто совісних сїльських моралїстів, що часто бачуть гріх у дїланях зовсїм байдужних з етичного погляду. Пор. висше Годити 1.

25. Гріх у міх. (Пужн.)

Значіне ut supra ч. 16. Пор. Дик. 1431.

26. Гріх у міх тай до води. (Замул.)

Те саме, що: заглуши своє сумлїне, сховай кінцї в воду.

27. Дай Господи за житьи гріхи спокутувати! (Берез.)

Звичайна молитва селян, які вірять, що по смерти покути нема, а є тільки кара.

28. Даруй Боже гріха, коли натура лиха. (Комар.) Відпусти... (Наг.)

Чоловік чує, що робить лихо, але рівночасно розуміє, що не може оперти ся своїй зіпсованій вдачі, прим. пяниця або налоговий злодій. Пор. висше ч. 7.

29. Двоякий гріх, кому з гріха сьміх. (Гнїдк.)

Такий чоловік виявляє притуплене етичне почуте і надто злобність супроти иншого чоловіка, якого повинен би відводити від гріха. Пор. Adalb. Grzech 2.

30. За гріхи бим того не зробив. (Дрог.)

Себ-то яко покуту за гріхи, для очищеня своєї душі. Знач. се дїло менї зовсїм противне і ненависне.

31. За наші гріхи Господь нас карає. (Наг.)

Говорять в разї якогось загального, елементарного нещастя, пожежі, повенї або граду.

32. За чиїсь гріхи я маю терпіти. (Дрог.)

Говорить чоловік, на якого спадає якесь незаслужене лихо.

33. За якийсь тьижкий гріх мене Пан Біг покарав. (Наг.)

Говорить чоловік у тяжкім нещастю, не можучи дошукати ся його причини.

34. Іди без гріха! (Наг.)

Знач. іди геть і не доводи мене до того, щоб я розсердив ся на тебе і через се згрішив.

35. Най Бог приймає гріхи за жерти. (Наг.)

Говорять люди, потїшаючи себе тим, що їх гріхи все таки не так тяжкі, тай Бог не такий суворий, як земні моралїсти.

36. Най не буде від Бога гріху, а від людий сьміху. (Ільк.)

Говорять чоловікови, що своїм поводженем ображає Бога і виставляє себе на людський посьміх, прим. пяниці.

37. Не бери гріха на душу. (Наг.)

Уговкують чоловіка, що в слїпій пристрасти, в гнїву готов зробити якесь погане дїло.

38. Не гріх, не два в понедїлок прјисти. (Наг.)

Знач. се ще не великий гріх, се не заборонено нїякою церковною заповідю.

39. Не доводи мі до гріху! (Наг.)

Не докучай менї, не доводи до сварки або до бійки.

40. Не збув бим сї гріха до смерти. (Наг.)

Scil. як би був зробив се, то попав би в великий гріх, докоряв би сам собі доки жию.

41. Не йде гріх до рота, але з рота виходит. (Гнїдк.)

Значіне ut supra ч. 17, 19.

42. Нема гріху без покути. (Дрог.)

За кождий гріх наступає кара. Пор. Zátur. II, 155, 158.

43. Не тільки гріху, що перед людьми сьміху. (Кол.)

Справа хоч і не дуже грішна з етичного погляду, але все таки непочесна, робить чоловікови сором перед людьми.

44. Нїхто не без гріху. (Наг.)

Говорять у відповідь на картаня моралїста.

45. Нїчо не моє, лиш гріхи мої. (Наг.)

Все може чоловік утратити, але почутя сповнених злих (розуміють ся, і добрих) дїл не стратить доти, доки не стратить і самої памяти.

46. Пан Біг гріхи відпустит, але не подарує. (Кол.)

Дуже тонко підхоплена ріжниця між ослабленем внутрішнього неспокою задля злого дїла, а потребою матеріяльної сатісфакції за те дїло. Пор. Adalb. Grzech 17, де одначе думка значно відмінна.

47. Перед Богом гріх, а перед людьми сьміх. (Лучак.)

Говорять загалом про погані вчинки, особливо про такі, що викликають прилюдний соблазн. Пор. Adalb. Grzech 36.

48. Стоїт як гріх над душею. (Тереб.)

Знач. грозить менї, наповняє трівогою та гризотою, не дає спокою.

49. Так як би ми гріх із душі зньив. (Наг.)

Заспокоїв мене, потїшив, розрадив.

50. Терпит Бог нашим гріхам, доки терпит. (Колом.)

В почутю своєї гріховности чоловік (певно, під вплывом церковної моралїзації) все живе в побоюваню божої кари, яка буцїм то належить ся йому, а не приходить лише тому, що Бог до якогось часу терпить, ждучи його поправи.

51. Ти сї моїми гріхами не жури! (Наг.)

Відповідь занадто горячому моралїстови, що упоминає иншого виводячи йому перед очи його гріхи та сподївані за них кари.

52. То гріх неспасенний. (Наг.)

Такий гріх, якого Пан Біг нїколи не відпустить.

53. То такий гріх, що го сї нїколи не спокутуєш. (Кол.)

Знач. гріх непростимий, який нїколи не перестане мучити сумлїня.

54. Ци гріх, ци два. (Наг.)

Scil. а я таки се зроблю.

55. Ци ти гріха не боїш сї? (Наг.)

Уговкують такого, що забирає ся зробити якесь лихе дїло.

56. Ци то до гріха далеко? (Наг.)

Говорить чоловік, що вже близький був того, щоб допустити ся якогось злочину, але в саму пору отямив ся і запанував над собою.

57. Ще ту з тобов до гріху дійду! (Наг.)

Знач. набю або забю тебе на смерть.

58. Що гріх робити, то встид говорити. (Кол.)

Почуте провини виявляєть ся засоромленем, розуміють ся, у простих, незіпсованих людий. Пор. Wand. IV (Sünde 163).

59. Що гріх, то не сьміх. (Кол.)

Знач. се дїло важне, повне одвічальности. Пор. Wand. IV (Sünde 170); Adalb. Grzech 26.

60. Що не гріх, то не стид. (Стан.) ...того сї нема що встидати. (Наг.)

Знач. про се можна сьміло говорити прилюдно. Пор Wand. IV (Sünde 162).

61. Як бим сї гріха не бояв, не так би я тобі заспівав. (Наг.)

Знач. набив би або взагалї зробив би щось злого.

62. Як би не людські гріхи, то би й попів не треба. (Карл.)

Сьвященики — посередники між грішними людьми і Богом. Пор. нїмецьке Sünde nährt die Pfründe, Wand. IV (Sünde 136).

63. Як би то гріх був, то би того попи не робили. (Рогат.)

Говорять про спеціяльний „плотський“ гріх. Пор. Wand. IV (Sünde 168).

64. Як є гріхи, то мусит бути й покута. (Дрог.)

Знач. грішне житє не мине чоловікови без кари і без відплати. Пор. Adalb. Grzech 3.

65. Які гріхи, така покута. (Кол.)

Говорять, коли злий чоловік попаде в якесь нещастє, хоробу або каліцтво. Пор. Wand. IV (Sünde 13, 91, 96, 195); Adalb. Grzech 21.

66. Як на гріх ми сї трафило. (Кол.)

Прийшло несподївано якесь лихо, немов навмисно на те, щоб спокусити чоловіка до гріху.

67. Як не прийме Бог гріхи за жарт, то буде шелесту богато. (Ільк.)

Жартує чоловік у почутю своєї грішности.

68. Я сї в тім грісї не чую. (Наг.)

Не пригадую собі, щоб я зробив таке лихе дїло.

69. Я тим гріхом не грішний. (Кол.)

Такого злого дїла (або взагалї такого дїла, иногдї й зовсїм не грішного) я не зробив.

Грішити. 1. Адам грішив тай нам тото лишив. (Кол.)

Сею приказвою натякають на Адамові зносини з Евою, в яких по думцї наших сїльських теольогів і лежить суть його „первородного“ гріха, і який перейшов далї на всїх Адамових потомків. Пор. Wand. I (Adam 4).

2. Вік гріши, при смерти покай сї. (Наг.)

Іронїзують над нерозкаяним грішником, що все відкладає аж на остатню хвилю.

3. Гріши тай кай сї. (Кол.)

Се звичайна черга людського житя; без гріха чоловік не може прожити, а за гріхом приходить каяне.

4. Грішу на кождім поступі. (Наг.)

Говорить у хвилї розкаяня або жалю чоловік, що чує за собою не мало прогріхів.

5. Дай Боже грішити, поки будем жити. (Наг.)

Говорять частуючи ся горілкою, коли хтось закине, що її вживати гріх.

6. Доки чоловік живе, доти грішит. (Наг.)

По старим аскетичним поглядам усе людське житє від першої хвилї до остатньої повне гріхів і образи божої. Розуміють ся, такий погляд зовсїм чужий популярному сьвітоглядови.

7. З бабами грішити, як меду лизати. (Кривор.)

Гріх перелюбства має особливо для Гуцулів велику принаду. Пор. одначе Adalb. Grzeszyć 5.

8. Знаю, що грішу, а мушу. (Колом.)

Говорить чоловік почуваючи безсильність свого етичного почутя супроти голосу пристрасти чи наклонів. Пор. лат. Video meliora proboque, deteriora sequor.

9. Йому грішити, як хлїба вкусити. (Наг.)

Говорять про легкомисного, несумлїнного чоловіка. Пор. Adalb. Grzeszyć 13; Brzoz. Grzeszyć 2.

10. Не гріши і не кай сї. (Жабє).

Говорять чоловікови, що образивши когось по пяному, потім перепрашає. Пор. Adalb. Grzeszyć 10.

11. Не рад би чоловік грішити, а мусит. (Наг.)

Знач. трафляють ся такі нагоди, коли він не може оперти ся покусї, розсердить ся, побє когось або вилає.

12. Не штука не грішити, як не можеш. (Цен.)

Дуже часто мнима праведність деяких людцїв полягає тілько в тім, що вони нїколи не мали змоги й нагоди до гріха. Пор. Adalb. Grzeszyć 11.

13. Солодко грішити, гірко покутувати. (Кал.)

Говорить чоловік, якому доводить ся відбувати кару за якісь прогріхи. Пор. Wand. IV (Sünde 39).

14. Хоць грішу, але знаю з ким. (Крех.)

Знач. з кимось таким, що не жалко й грішити. Пор. польське; Choć się zgrzeszyło, ale czemu było, Adalb. Grzeszyć 1.

15. Хто грішив, най покутує. (Наг.)

Прінціп кари за гріхи загально признаєть ся основою справедливости. Пор. Adalb. Grzeszyć 2; Wand. IV (Sünde 98).

16. Через тебе згрішу, але душу потїшу. (Колом.)

Говорить парубок до гарної дївчини або молодиці. Пор. Wand. IV (Sünde 214).

17. Чим тїло грішило, тим буде покутувати. (Наг.)

Ся загально розповсюджена ідея лежить в основі також нашого церковного малярства, яке при представленю пекельних мук переробляє її на ріжні лади. Зрештою се ідея спільна всїм середньовіковим апокалїпсам починаючи від візії ап. Павла а кінчачи Дантовою Божескою Комедією. Подібна польська приказка див. Adalb. Grzeszyć 3; Wand. IV (Sündigen 1, 25, 27, 28).

18. Чоловік грішит, а біда сї тїшит. (Наг.)

Чорту, що вважаєть ся супротивником Бога і всього божого, отже й морального порядку, всяке нарушенє того порядку мусить бути приємне. Пор. Zátur. II, 124.

19. Чоловік грішит — дїдька тїшит. (Городен.)

Значіне ut supra.

20. Чоловік грішит, доки жиє. (Наг.)

Повна праведність життя, се такий ідеал, який по загальному почутю нашого народа так само недосяжний живому чоловікови, як усякий инший ідеал.

21. Чоловік сто раз на день грішит. (Колом.)

Розуміють ся, се залежить від того, як розуміти поняте гріху. У наших селян гріхом уважаєть ся також ухиблене проти незлічених приписів приличности та житєвих форм, які обіймають назвою „годить ся“ (диви sub voce), яких обовязкова сила основуєть ся на ріжних, по части зовсім уже темних віруваннях.

Грішний. 1. А грішне тїло хіба не Бог сотворив? (Дрог.)

Відповідають на докори за незаконні звязки з женщинами.

2. Всї-смо в Бога грішні. (Наг.)

Знач. усї маємо претенсію, щоб нам не одно вибачено. Пор. Adalb. Grzeszny 2; Wand. IV (Sünder 16).

3. Грішне з праведним не треба мішати. (Дулїби).

Звичайно уживають сеї приказки не в етичнім, а більше в обрядовім значіню, отже річи належні до церкви або до попа не мішати з річами належними до сьвітських, „грішних“ людий. Пор. лат. Ne misceantur sacra profanis.

4. Грішне тїло закортїло. (Кол.)

Знач. кортить чоловіка до жінки.

5. Грішні мі гадки зносьить. (Дрог.)

Забагаєть ся чогось грішного, протизаконного.

6. Можесте там дуже грішні, то спустїт троха й мінї. (Наг.)

Жартливо просять позички; грішні (з наголосом на остатньому складї) — богаті на гроші.

7. Сам грішний, а других картає. (Кол.)

Говорять про ріжного рода моралїстів, що часто власну свою моральну ледачість покривають наріканями на моральне зопсуте инших.

8. Такий єм грішний, що вже далї не знаю, як мі сьвїта земльи носит. (Наг.)

Говорить грішний чоловік, який вірить, що під великим грішником повинна запасти ся земля, його повинна проглинути безодня.

Грішник. 1. Більше в Бога грішників, як праведників. (Кол.)

Тим більше, що такі, що видають себе за праведників, часто бувають грішниками. Пор. Wand. IV (Sünder 4).

2. Грішнику, пекло під тобов горит! (Дрог.)

Пародіюють стереотипові оклики моралїстів-проповідників. Пекло христіянська фантазія містить десь у глибинї землї.

3. То затверділий грішник. (Дрог.)

Його нїяк не можна довести до каяння та до покути за гріхи. Пор. Wand. IV (Sünder 18).

4. То тьижкий грішник. (Наг.)

Знач. чоловік, що допустив ся тяжкого гріха.

5. То ще старий грішник. (Дрог.)

Говорять про старого чоловіка, який заходить собі ще з жіноцтвом або женить ся з молодою.

6. Як би не грішники, то би праведники з голоду поздихали. (Дрог.)
...пси били. (Наг.)
Грішники, се звичайно всї бідні, робучі люди, а праведники — сьвященики та моралїсти, що залюбки жиють із їх працї. Пор. Wand. IV (Sünder 11).

Грішно. 1. Грішно на Бога нарікати. (Наг.)
Коли звичайно треба винуватити тілько ледачість самого чоловіка. Пор. вище Гріх ч. 14.

2. І грішно і сьмішно. (Наг.)
Бувають такі положеня, коли чоловік у найтрагічнїйший момент робить із себе зовсїм комічну фігуру.

3. Не так перед Богом грішно, як перед людьми встидно. (Наг.)
Про якийсь нетактовний, сьмішний, хоч і не конче лихий поступок.

4. Таке навіть погадати грішно. (Дрог.)
Говорили міщани, коли зайшла мова про всяких єретиків та недовірків.

5. Що грішно, то не сьмішно. (Дрог.)
Гріх дїло таке, що з нього не слїд сьміяти ся, а треба старати ся направити його.

Гробовий. 1. Гробовим голосом говорит. (Дрог.)
Говорить глухо, понуро.

2. До гробової дошки того не забуду. (Наг.)
Образово зам. до смерти. Вислов „гробова дошка“ вказує на давнїй звичай класти покійника на дощї, пор. Lud I, 1—8.

Грозити. 1. Грозит ми, як свому слузї. (Наг.)
Scil. а я чоловік незалежний, не боюсь його.

Громада. 1. Більшая громада, як єдна баба. (Ільк.)
Знач. голос одної баби чи загалом одиниці супроти голосу загалу не має стійности.

2. Більший чоловік громада, як пан. (Ільк.)
А про те за панщизняних часів громада мусїла підлягати пану.

3. В громадї сїдиш, давай кольиду. (Наг.)
Дати коляду, се даток буцїм то добровільний, а про те коли дають усї, то й нїкому не можна усувати ся від нього.

4. Велика громада, то скора звада. (Уриче).
Де збереть ся богато людий, там дуже швидко виявить ся ріжниця інтересів та успособлень і прийде до сварів. Пор. Adalb. Gromada 4; Wand. I (Gemeinde 4).

5. Вже не статок громади тілько давати. (Лімна).
„Не статок“ тут має значіне : не вистарчає, нема спромоги.

6. Громада велика, а дурна. (Стан.)
Її легко поведе за собою всякий язикатий дурисьвіт.

7. Громада великий чоловік. (Петр.)
Громада може доконати більше, нїж поодинокий чоловік.

8. Громада великий чоловік: як ино плюне, то єдного втопит. (Гнїдк.)
У друкованім виданю через кепське відчитане рукопису стоїть: плюнеш... втопиш. Значіне див. дальше ч. 9, 11, 14.

9. Громада великий чоловік: як усї плюнут на єдного, то втопят, а як подуют, то висушат. (Дид.)

Таким образовим висловом характеризують коллєктивну силу громади. Пор. ч. 8.

10. Громада одного запоможе, але оден громади нїколи. (Городен.)

Що для загалу річ можлива або й легка, се для одного супроти загалу неможливе.

11. Громада по разу плюне, то єдного втопит. (Наг.) ...то чоловік ся топит. (Лучак.)

Один чоловік не може оперти ся волї громади, він супроти неї безсильний.

12. Громада рада, що віт заснув. (Уриче).

Значіне не зовсїм ясне. Чи того громада рада, що нема кому старшувати над нею, чи може того, що може без перешкоди радити як сама знає?

13. Громада сї того не приймає. (Наг.)

Жартливо повторяють нераз давнї гіркі постанови многих громад, які в спорах із панами за лїси і пасовиска, вислухавши і незрозумівши толкованьь комісаря звичайно відмовляли своїх підписів під протоколами.

14. Громада як тілько плюне, війта затопит. (Гнїдк.)

Війт не може йти против волї громади — се було за панщизняних часів, коли війта іменувала домінїя. Тепер, за автономічної ери, бувае дуже часто навпаки: громада цїлими роками не може позбути ся запроданого та злодїйкуватого війта, який робить у селї що хоче. Пор. вище ч. 9.

15. Де громада церков ставить, там пан коршму. (Ільк.)

Інтересний приклад транспонованя релїгійних контрастів на соціяльні. З первісної приказки „Де Бог церкву ставить, там дїдько коршму“ (пор. Бог 181) зложила ся отся, де місце Бога заняла громада, а місце дїдька — пан.

16. Їден громади не споможе, а громада їдного може. (Дар.)

Зусиля одиниці супроти громади все дрібні, натомість громадська сила супроти одиниці велика. Пор. вище ч. 10.

17. На громаду легко сильце закинути, але тяжко зняти. (Сквар.)

Сильце закинути — наложити якийсь тягар.

18. Панове громада, дурна ваша рада. (Наг.)

Жартливо обертаєть ся чоловік до своїх товаришів, що не можуть рішити ся нї на що розумне.

19. Пішов на громаду. (Наг.)

Знач. пішов на раду громадську. Пор Wand. I (Gemeinde 24).

20. Против громади сам єден не йди! (Наг.)

Щоб зробити опозицію в громадї чи в громадській радї, на се треба більшої громадки однодумців. Почуте наших селян не велить виривати ся з опозицією одному, хоч би він і як живо відчував несправедливість громадського присуду.

21. Там того велика громада. (Наг.)

Велика сила, велика скількість.

22. Хочеш громаду в біду ввалити? (Наг.)

З погрозами говорили селяни до війта, що підписав протокол на будову нової школи.

23. Хто в громадї, мусит дачку дати. (Стрільб.)

Знач. громадське житє накладає на кождого громадянина певні обовязки, від яких він не може відсторонити ся.

24. Хто громадї служит, той много панів має. (Кол.)

Знач. усякий може розказувати йому та коверзувати ним. Пор. Wand. I (Gemeinde 1, 14, 16, 17).

25. Що буде громадї, то буде й бабі. (Тучапи).

Загальний тягар дасть себе чути також кождій одиниці.

26. Що громада скаже, то й пан не поможе. (Ільк.)

Присуд громади обовязує кождого громадянина, а пан, що стоїть осторонь від громади, не може нїчого помогти.

27. Що громадї, то й бабі. (Наг.)

Коли загал, громада терпить якесь лихо, то й кождий член того загалу мусить відчувати те саме лихо. Пор. Wand. I (Gemeinde 12); Krumb. 47.

28. Я в громадї не перший і не остатний. (Наг.)

Я не відповідаю за неї, але який обовязок спаде на всїх, нестиму й я.

29. Яка громада, така й рада. (Кобилов.)

Знач. коли громада дурна, пяна чи залякана, то й ради мудрої та самостійної від неї не жди. Німець каже: Wie die Gemeinde, so der Priester, пор. Wand. I (Gemeinde 21).

30. Я сї з громади не виламую. (Наг.)

Знач. я піду туди, куди годить ся йти вся громада, піддам ся її ухвалї.

Громадити. 1. Громадьит сї люде, як хмари на небі. (Наг.)

Говорять про велике збіговище.

2. Єден громадит, другий розтрісає. (Наг.)

Знач. один збирає, а другий марнує зібране.

3. Не громадь, дудку, сїна, бо загрузнеш по колїна. (Ільк.) ...бузьку... бо сї вросиш... (Снят.)

Приказкове значінє сеї приспівки неясне.

4. Сїно громадила, хлопцьи принадила. (Берез.)

Говорять про дївчину, що сподобала ся парубкови задля своєї роботи.

5. Хто громадит, тому не вадит. (Орт.)

Знач. йому добре дїеть ся, він богатїє.

Громадиця. 1. Як сьвята громадиця узнала, так має быти. (Дид.)

Говорила стара баба, якій хтось на жарт сказав, що на громадському зборі присуджено, що молоді парубки мають сватати старих баб. Пор. Wand. I (Gemeinde 20); Čelak. 14.

Громадка. 1. Що громадцї, то й бабцї. (Ільк., Петр.)

Значінє див. Громада ч. 25; Нос. 473.

Громадський. 1. Випас сї на громадськім добрі. (Наг.)

Говорять про несумлїнного війта, що забогатїв кривдячи громаду.

2. Громадське кождому лакоме. (Наг.)

Кождий громадянин рад би покористувати ся громадським добром.

3. Громадське, то богацьке. (Крех.)

Приказка висловлює сумний досьвід селян, що з громадського добра користають найбільше сїльські богачі.

4. Громадське, то так, як сирітське. (Наг.)

Говорив війт Іван Гайґель, додаючи, що в громаді хто богатший, той менше потребує запомоги, як бідні та сироти. На жаль, практика наших громад дуже далека від такого розуміня річи.

5. Громадського не шкода. (Наг.)

Індівідуалїстичний погляд на громадське добро, яке, значить, можна ушкоджувати кождому.

6. Громадської кривди Бог не подарує. (Наг.)

Ще в більшій мірі, мовляв, ніж усякої індівідуальної.

7. До громадського кождий має право. (Наг.)

Scil. кождий член громади. Воно спільна власність усїх.

8. За громадське Бог дубельт карає. (Наг.)

Бо хто вкривдить громаду, той кривдить не одного, але цїлий гурт людий.

9. На громадськім сї нїхто не напасе. (Наг)

Первісно про громадську толоку, яка все буває гола; в дальшій лїнії про громадську касу, з якої нїхто не запоможеть ся.

10. На громадськім усе пусто. (Наг.)

Мова про поле, толоку, де кождий має право пасти і де наслїдком того все голо.

11. То громадський чоловік. (Наг.)

Давнїйше так звали сїльських плєнїпотентів, що іменем громади вели процеси за лїси і пасовиска. В ширшім значіню: се чоловік, що стоїть за громадою, дбає про громадське добро.

12. То ще громадська курва. (Наг.)

Говорять про непосидючого сплїтника та клеветника, що бігає з хати до хати розносячи сплїтки.

13. Що громадське, то не ґосподарське. (Наг.)

Первісно в значіню: се не власність якогось одного господаря, але також у згірднім значіню: се лежить пусткою, не загосподароване, про се нїкояу дбати.

14. Що громадське, то нїчиє. (Голоб.)

Кажуть у тім значіню, що нїхто до того не має виключного права.

15. Що громадське, то так як боже. (Яс. С.)

Знач. нїхто не сьміє того нарушити ані ушкодити.

Гроші, Гріш. 1. Аби гроші, то всьо буде. (Тереб.)

Говорить бідний чоловік, якому здаєть ся, що за гроші всього може дістати.

2. — А маєш ти гроші? — Овва, я й без гроший хороший! (Цен.)

Відповідає здоровий і сильний чоловік, почуваючи свою особисту вартість.

3. Без грошей до міста, без соли до дому. (Ільк.)

Рівнорядно покладені речення, хоча друге являєть ся річево наслїдком пер шого. Пор. Wand. I (Geld 1040).

4. Без гроша лишив ся. (Лім.)

Знач. йому не лишило ся анї одного гроша.

5. Без грошей у город — сам собі ворог. (Гнїдк.)

Хто йде до міста без гроший, то очевидно йде даремно, бо нїчого не купить і не дістане.

6. Без гроший ані руш. (Дрог.)
Знач. нїкуди обернути ся, не можна дати собі ради. Пор. Adalb. Pieniądz 2.

7. Без гроший і смерть не красна. (Уриче).
Нема за що справити бучного похорону. Пор. Brzoz. Pieniądz 2.

8. Без гроший нїчого не купиш. (Дрог.)
Хиба вкрадеш. Пор. Zátur. X, 1134.

9. Без гроший чоловік не хороший. (Ільк., Короп.)
Гроші навіть невродливому додають принади, коли навпаки без них і гарний, вродливий чоловік уступає в тїнь.

10. Без гроший чоловік як дурень. (Наг.)
Не вміє собі дати ради, не має сьмілости. Пор. Schleicher ст. 162.

11. Без гроший як без очий. (Наг.)
Сліпий чоловік не знає куди повернути ся; так само й без гроший чоловікови нїде нема ходу. Пор. Даль I, 93.

12. Без гроший як без рук. (Ільк.)
Гроші в новочаснім суспільнім житю найважнїйший орґан, всесильний фактор.

13. Бідний на гроші, богатий на воші. (Вікно).
Жартують богачі з бідного.

14. Були гроші, гостили тай си взнимили. (Грин.)
Знач. були гроші та на ярмарцї минули ся. Слово „взнимили“ менї доси не стрічало ся.

15. Вдавив сї дїдько моїми грішми. (Наг.)
Вони пропали марно, без пожитку для мене.

16. Великі гроші — готова біда. (Кол.)
Їх треба берегти, турбувати ся за них і чоловік робить ся предметом ріжних напастий. Пор. Wand. I (Geld 70).

17. Вернув єм свої гроші. (Дрог.)
За продану річ одержав такі самі гроші, які дав за неї купуючи.

18. Видав усе до гроша. (Лім.)
Знач. усе до остатньої решти.

19. Вийшов єм із гроший. (Наг.)
Знач. не стало менї гроший.

20. Вийшов на свої гроші. (Наг.)
Знач. продавши якусь річ відібрав ті самі гроші, за які вперед був купив її.

21. Випчихав сї з гроший. (Наг.)
Змарнував гроші, пустив їх марно.

22. Вишастав сї з гроший. (Наг.)
Роздав усї гроші, не добре обчисливши ся.

23. Вишептав єм сї з гроший. (Наг.)
По троха, по троха, тай видав усї гроші, які мав.

24. Вишпортав десь троха гроший. (Наг.)
Роздобув відкись, виняв із схованки.

25. Відки я ти гроший озьму? Адже з колїна не вилупю. (Наг.)
Говорить чоловік у відповідь на якесь жадане гроший. Звязок ідей „вилупити з колїна гроші“ йде мабуть із дитячої забави, при якій усївши на землї

двома плоско стуленими долонями бють о зігнене коліно; повітре між долонями видає при тім звук подібний до глухого брязчаня срібних монет; чоловік, що робить се, приговорює при тім дітям: „Слухайте, у мене в коліні гроші брязчат“. Пор. Wand. I (Geld 789).

26. Він би за гріш миш на мотузку аж до Львова гнав. (Наг.)
Говорять про чоловіка дуже ласого на гроші та на заробіток.

27. Він би за гріш тридненну козу лупив. (Цен.)
Козу, що три дни лежала нежива, дуже тяжко лупити. Характеризують чоловіка крайне захланного на гроші.

28. Він гроші чвертками міряє. (Кол.)
Знач. він великий богач.

29. Він сї в своїх грошох не знає. (Наг.)
Знач. не знає ліку своїм грошам, великий богач. Пор. Wand. I (Geld 1094).

30. Він так за грішми, як щезби! за душев. (Орел.)
Знач. ласий на гроші, як чорт на душу.

31. В нього гроший як сьмітьи. (Наг.)
Знач. чоловік грошовитий, який не дуже й дбає про гроші.

32. Всьо другим за гроші випускає, іно брехню нї. (Гнїдк.)
Говорять про безхарактерного, підкупного чоловіка, що при тім любить брехати. Пор. вище Аренда 1.

33. Готові гроші — рада готова. (Гнїдк.)
Коли чоловік має готові гроші, то не потребує довго нараджувати ся, може швидко дійти до певної постанови.

34. Гріш до гроша складає. (Дрог.)
Говорять про ощадного чоловіка.

35. Гріш круглий — розкотит ся. (Лучак.)
Так висловляють прикмету гроший — швидко минати ся і переходити з рук до рук. Звичайно говорять се протиставлячи гроші тривкому добру — землї, господарству. Пор. Wand. I (Geld 76); Hoc. 288.

36. Гроший з коліна не вилупиш. (Пужн.)
Знач. відки будь не роздобудеш. Образове речене пояснено вище ч. 25.

37. Гроший на дорозї не назбираєш. (Дрог.)
На них треба тяжко працювати. Пор. Zátur. X, 1029.

38. Гроші біду робјит. (Наг.) ...найбільшу... (Голоб.)
Маючи гроші чоловік упеть ся, загордить ся та наживе клопоту. Пор. Adalb. Pieniądz 76; Brzoz. Pieniądz 11.

39. Гроші богача шукают. (Крех.)
Знач. неначе самі йдуть йому до рук, бо він користуеть ся чужою працею. Пор. Wand. I (Geld 1196).

40. Гроші — велика річ. (Наг.) ...найстарша... (Яс. С.)
В суспільному житю вони неминуче потрібні. Пор. Hoc. 288.

41. Гроші все зроблят. (Крех.)
Їх сила в теперішній суспільности дуже велика. Пор. Wand. I (Geld 99).

42. Гроші все сї до гроший тьигнут. (Наг.)
Богатий чоловік звичайно все що далї богатїе.

43. Гроші гроші родят. (Крех.)

За позичені гроші йдуть проценти; розумно видані, в інтерес вложені гроші несуть дохід. Пор. Нос. 3 2; Wahl. II, 421; Даль II, 7; Wand. I (Geld 56).

44. Гроші до гроший! (Наг.)

Говорять про богатого чоловіка, якому до натромаджених уже засобів прибувають що разу нові. Пор. Wand. I (Geld 315); Muka 2817.

45. Гроші лакома річ. (Наг.)

На них усякий ласий. Пор. Adalb. Pieniądz 80.

46. Гроші, молода жінка і бистрі конї, то смерть. (Лучак.)

Бо на твої гроші й на жінку злакомлять ся злі люди, а бистрі конї сполошать ся і забють тебе й самі.

47. Гроші не полова. (Нег.)

Знач. вони річ цїнна, їх треба шанувати. Пор. Wand. I (Geld 1327).

48. Гроші подвійна біда: і тогди як є, і тогди як нема. (Льв.)

Бо коли єсть, то чоловік боїть ся, щоб не вкрали або турбуєть ся, що би за них купити, а як нема, то турбуєть ся, як їх роздобути.

49. Гроші — полова, а земля сьвјита — ґрунт. (Сор.)

Характеризують контраст між „плинним“ капіталом — грішми, і „постійним“ — землею.

50. Гроші своє право мают. (Дрог.)

Вони ломають писані й неписані закони.

51. Гроші — слина. (Котуз.)

Знач. щезають швидко і безслїдно. Взято мабуть із весїльної піснї, де хор говорить до брата молодої:

Рубай, братчику, рубай,
За гріш сестрички не дай,
Бо гріш тобі слина,
А сестра тобі мила. (Кот.)

Пор. Етн. Зб. VI, 3; Сим. 785, 854; Дик 1656.

52. Гроші, то мамона. (Замул.)

Мамона — назва взята з арамейського слова маммон, що значило маєток, добро, без нїякого лихого значіня, і через посередництво письма сьв. і спеціяльно євангелій зробило ся nomen appellativum для всякого минущого житєвого добра, а ще далї, мб. задля звукової близькости зі словом манити значить усе злудне, блискуче і нестійне, пор. далї Мамона.

53. Гроші то рація. (Дрог.)

Знач. се доказ: у нечистій справі перед підкупленим судєю нїякі докази не стійні крім гроший.

54. Гроші то сила. (Крех.)

З ними чоловік зробить таке, чого без них не зробить нїякий силач. Пор. Wand. I (Geld 328).

55. Гроші, то смерть. (Балиг.)

Із за них ідуть між людьми забійства, війни та злочини.

56. Грошом усюди місце дают. (Цен.)

Знач. богатого чоловіка пустять туди, куди не пускають бідного. Пор. Adalb. Pieniądz 74.

57. Давали гроші, та не вмів брати. (Дрог.)
Давали на торзї добру ціну за якусь річ, а він надіючи ся більшої прогавив добру нагоду і потім мусів продати дешевше.

58. Дави сї своїми грішми! (Наг.)
Прокляте скупареви: ковтай свої гроші і подави ся ними! Пор. Wand. I (Geld 1275).

59. Дай Боже гроші, а на біду я й сам зароблю. (Цен.)
Іронїзує чоловік над собою самим, що все в добру годину запопаде собі якесь лихо.

60. Дай му гріш, а він і на два не дивит ся. (Лучак.)
Говорять про такого, що виявляє великі претензії, дорожить ся своєю услугою.

61. Дасть Бог людьом біду, то гроші будут. (Мшан.)
В бідї чоловік мусить роздобути гроші потрібні для його ратунку, яких би нераз не роздобув у нормальних відносинах. Пор. вище Біда 21, 92.

62. Де гроші говорьит, там ти розуме мовчи. (Цен.)
Богатий чоловік хоч дурний має в громадї часто більшу повагу й значіне, ніж розумний а вбогий.

63. Де гроші судьи, там право в кут. (Кол.)
Говорять про підкуплені, продажні суди, мабуть первісно про польські, що мали з того погляду вироблену славу.

64. Де гроші, там розуму не треба. (Лім.)
Богатого шанують хоч він і глупий. Пор. Zátur. X, 1122.

65. Десь єм тут троха гроший розкорпала. (Кос.)
Знач. заробила, випросила чи загалом роздобула.

66. Де-сь не дав гроша, там не пхай носа. (Ільк., Петр.)
Гріш дає чоловікови вступ у товариство, здобуває йому рівноправність між людьми і не маючи їх чоловік не має голосу в суспільности. Сею приказкою уговкують такого, хто без даня рації мішаєть ся не в своє дїло.

67. Де я ти гроший розкручу? (Дрог.)
Знач. нї відки роздобути.

68. До міста по гроші, а на село по розум. (Ільк.)
Мабуть стара приказка з тих часів, коли вся вага суспільного житя була в селах. Тепер дїєть ся подекуди навпаки: гроші несуть до міст, і в містах набирають ся розуму, якого в селах нї відки добути.

69. Доробив ся: грошей не має; в одежу вбив ся: підняв поли, яйцї голі. (Тисьм.)
Іронїзують із такого, що зійшов, як то кажуть на пси, звів ся нї на що.

70. Єден гроші складає, другий мішок шиє. (Мінч., Петр., Ільк.)
Висловлено звичайне житєве явище, що не все той користає з гроший, хто запопадно збирає їх. Пор. Wand. 1 (Geld 119).

71. За гріш би сї дав обрізати. (Дрог.)
Кепкують із захланного чоловіка, що за гріш готов відректи ся своєї віри.

72. За гроші всього дістанеш. (Дрог.)
Говорять на ярмарцї, коли хтось попитує за якимось товаром. Пор. Adalb. Pieniądz 109.

73. За гроші всього дістане, тільки тата-мами не дістане. (Явор.)
Всесильність гроший має свої межі там, де зі сфери матеріяльних інтересів переходить у сферу чутя чи то родинного чи приятельського. Пор. Wand. I (Geld 169).

74. За гроші всьо купиш. (Кол.)
Розуміють ся, все те, чим люди торгують і що можна купити. Пор. Нос. 356.

75. За гроші дав би си й п—ку врізати. (Наг.)
Знач. готов згодити ся на всяке ганебне діло, потоптати свою людську гідність.

76. За гроші дав би ся повісити. (Стан.)
Говорять про скупаря, що волить відмовляти собі всяких вигод у житю, ніж розстати ся з грішми.

77. За гроші з дівки к—ву зробиш. (Льв.)
Гроші деморалїзують людий, із чесних дівчат роблять проституток.

78. За гроші і тата й маму купиш. (Комар.)
Іронічно пересадно малюють силу гроший. Пор. Нос. 305.

79. За гроші лиш рідної мами не купиш. (Пужн.)
Знач. купиш усе инше.

80. За гроші хиба неба не купиш. (Кал.)
Бо Пан Біг судить по справедливости і не дасть підкупити себе. Пор. Čelak. 164.

81. За марний гріш пустив. (Наг.)
За дешеву ціпу, за пів дармо продав.

82. За мій гріш усюди хоріш. (Наг.
Величаєть ся чоловік, що за свої гроші знаходить усюди пошану та прихильність. Пор. Wand. I (Geld 1217).

83. За мої гроші най міні мокне. (Дрог.)
Говорив чоловік, що купивши новий кожух зараз попав під дощ і отак буцім то відгризав ся тим добрим людям, які остерігали його, що його кожух мокне. Значіне приказки: хто заплатив, може собі з купленим предметом робити, що йому подобаєть ся.

84. За песїй гріш продав. (Кол.)
За пів дармо. Пор. Adalb. Pieniądz 91.

85. За свій гріш кождий хоріш (Ільк.)
Хто заплатив, має право користувати ся купленим місцем чи предметом. Пор. висше ч. 82; Нос. 308.

86. За свої гроші ще й відповідай. (Наг.)
Жалував ся чоловік, який через свої гроші попав у якусь халепу.

87. За тані гроші й пси мясо їдять. (Сїл. Б.)
Знач. що дешеве, те й плохе та мало пожиточне; за добру річ треба заплатити дорожше.

88. Знайдені гроші двом смерть, а третому згуба. (Тюд.) ...тром... четвертому... (Грин)
Мабуть натяк на відоме оповіданє, що два чи три ледарі знайшовши великі гроші потроїли один одного і погибли біля тих гроший.

89. Знаю го як дурний гріш. (Крех.)
Знач. се чоловік поганий, я його знаю з того боку, він і менї дав ся в знаки,

90. І гріш дав, тай г—о зїв. (Кольб.)
Дурний чоловік і за свої гроші не покористуєть ся бажаним добром, його обдурять і обідруть.

91. Ідут гроші на гроші. (Борисл.)
Знач. ще одні не минули ся, а вже другі припливають. Говорять про добрий, дохідний інтерес.

92. І зломаного гроша не варт. (Кол.) ...не дам за тото. (Цен.)
Се нїчого не варто, чоловік або предмет ледачий.

93. І то гроші! (Наг.)
Говорить продавець при торгованю, коли покупець дає йому занадто малу цїну.

94. Його сї гроші нїколи не держьит. (Наг.)
Кепкують із такого, що все буває в грошевих клопотах і нїколи не вміє зарядити ся з грішми так, аби йому вистарчило на його потреби.

95. Кілько ти за се дав? — Усї гроші. (Борисл.)
Жартливо відповідає чоловік, не бажаючи докладно привнавати ся, скілько саме заплатив за якусь річ.

96. Кілько то буде на гроші? (Цен.)
Жартливо питали чоловіка, який жалував ся на втрату чогось дорогого та милого; гроші — міра всякої вартости.

97. Коби гроші, біда буде. (Цен.)
Жартує чоловік із своєї долї, яка все нагонить йому якийсь видаток, скоро у нього знайдуть ся гроші. Пор. висше ч. 59.

98. Коби гроші, мішок буде. (Уриче).
Знач. забрати та сховати гроші не штука, коби лише розстарати їх.

99. Коли гроші говорять, то всї мусять губи постулювати. (Ільк.)
Гроші тут у значінню: богатий чоловік. Його думку всї звичайно респектують. Пор. висше ч. 62.

100. Лихий гріш не загине. (Ільк.)
Говорять про лихого, ледачого чоловіка, який усе вміє дати собі раду і держить ся на сьвітї.

101. Лихого гроша нїхто не вкраде. (Ільк.)
Так само й лихий чоловік усе мотаєть ся між людьми там, де його не бажають бачити.

102. Лїпший гріш у жмени, як два в чужій кишени. (Гнїдк.)
Своя власність хоч мала, лїпша від чужої великої.

103. Має гроший як леду. (Наг.)
Знач. богато, пелїчених. Пор. Adalb. Pieniądz 47.

104. Має гроший як нас—но. (Кол.)
Жартують із чоловіка не дуже то богатого, який про те любить величати ся своїми грішми. Пор. Wand. I (Geld 1290).

105. Має гроші як Жид (Ком.)
Жиди здавна вважають ся спеціялїстами від збираня гроший та манїпульованя ними.

106 Мече грішми як половов. (Бор.)
Говорять про марнотратника та легкодуха, що тратить богато гроший.

107. Можна кождому своїми грішми і воду гатити. (Красноіля).

Знач. можна йому видавати їх на яке хоче, хоч би й як нераціональне підприємство.

108. Нагнав му гроший у кішеню. (Наг.)
Вказав йому якийсь дохідний інтерес, спричинив значний дохід.

109. На гроші би якийсь раз охнути. (Наг.)
Треба тяжко працювати та при тім нераз застогнати.

110. На гроші нема пущіня. (Ільк.)
Знач. люди все приймають і видають їх. Пор. Дик. 1648.

111. Найшов батько гроші тай каже: „Хто рано встає, тому Бог дає". А син каже: „Овва, той іще раньше встав, що загубив". (Зазул.)
Так лїниві люди зводять ad absurdum відому приповідку: Хто рано встає, тому Бог дає. Знач. рано можна не лише знайти, але й загубити.

112. Не знає грошом ціни. (Дрог.)
Не вміє шанувати гроший, переплачує за все. Пор. Zátur. X, 806.

113. Не знаю, чи будут у кума гроші, хиба хто підкине. (Дар.)
Знач. кум безгрішний, у нього гроші не держать ся. Пор. Нос. 371.

114. Не маєш грошей, не йди на торг, бо нїхто нїчого не дасть на борг. (Комар.)
Осторога практичних міщан. Пор. висше ч. 3, 5.

115. Не на то гроші, аби їх у болото кидати. (Берез.)
Їх можна ужити на щось пожиточнїйше, не марнувати. Пор. Wand. I (Geld 1245).

116. Нинї за гріш тьижко, як з каменьи. (Наг.)
Важко роздобути гроші, як воду або що будь пожиточне з каменя.

117. Нинї за гроші, завтра за дурно. (Дрог.)
Оповідають, що десь на якійсь коршмі був такий напис. Та хоч і як ходили люди до тої коршми, то все таки нїколи не могли дождати ся того „завтра", бо напис усе лишав ся без зміни.

118. Нинї на гроші скупо. (Наг.)
Знач. у всїх людий їх обмаль.

119. По що мінї гроші? Ще би мі хто розбив на дорозї. (Наг.)
Жартує бідний чоловік, у якого гроші — рідкий гість.

120. Про гроші не стало. (Наг.)
Знач. гроший можна би роздобути, як би не якась инша перешкода.

121. Промив грошикам очи. (Наг.)
Знач. пропустив їх, змарнував.

122. Пропущував гроші. (Наг.)
Протратив на всякі витребеньки.

123. Прос—в гроші. (Наг.)
Протратив, пропутав без пожитку, дословно: проїв.

124. Пустив гроші з рук. (Наг.)
На ярмарцї давали за щось добру цїну, а він не взяв і потім мусїв віддати за меншу.

125. Пустив гроші крізь горло. (Наг.)
Знач. пропив або проїв.

126. Рахуй гроші з тиха, не зазнаєш лиха. (Ільк.)
Значіне не зовсім ясне: мб. не хвали ся, скілько маєш гроший, бо тим стягаєш на себе захланність злих людий.

127. Розшолопав десь дрібку гроший. (Наг.)
Видобув з тяжкою бідою.

128. Свербйит тї гроші? (Наг.)
Знач. ти рад видати їх, не можеш приберегти на чорну годину? Пор. Adalb. Pieniądz 24.

129. Сипле гроші, як полову. (Наг.)
Говорять про марнотратника. Пор. вище ч. 106.

130. Сїй гроші, най сї родьит. (Наг.)
Говорять жартуючи, коли хто розгублює гроші, пустив їх із рук і вони розкочують ся по землї.

131. Сьвяті гроші, моліте Бога за нас! (Лучак.)
Жартливо зітхає бідний чоловік, якому до зарізу треба гроший.

132. Так бідного гріш добрий, як богацьких два. (Лучак.)
Ціна гроша все однакова без огляду на те, з чиїх рук він походить.

133. Так ми якось, як перед грішми. (Унят.)
Жартливо зам. не маю гроший, жду, щоб хто дав.

134. Так як би взьив гроші та в болото верг.(Наг.)
Знач. змарнував, видав за якусь непотрібну річ.

135. То великі гроші. (Наг.) ...грубі... (Дрог.)
Знач. велика сума.

136. То в єдних грошох. (Нат.)
Сим обом річам однакова ціна.

137. То гиркий гріш. (Дрог.)
Знач. здобутий якимось униженем, соромом, тяжкою працею.

138. Того за нїякі гроші не дістане. (Дрог.)
Се дорога річ, її взагалї не можна дістати.

139. То дурний гріш. (Наг.)
Властиво фальшива, непотрібна монета; переносно також кажуть про шахрая, що туманить людий і видурює у них гроші.

140. То й зломаного гроша не варто. (Лім.)
Знач. річ зовсім нїкчемна, без нїякої вартости. Пор. вище ч. 92.

141. То керваві гроші. (Наг.)
Знач. кроваво зароблені.

142. То не за гріш перцю купити (Дрог.)
Знач. се інтерес не простий, тут треба розумно брати ся до дїла.

143. То не знайдені гроші. (Дрог.)
Вони не легко прийшли, а тяжко зароблені.

144. То не на мої гроші. (Дрог.)
Знач. я не маю стільки гроший. Говорить покупець, коли продавець править занадто високу ціну.

145. То не які будь гроші. (Наг.)
Знач. се не марниця, се великі гроші.

146. То стрaчені гроші (Дрог.)
Се справа пропаща, і те, що видано на неї, також пропаще. Пор. Wand. I (Geld 1259).

147. Трісе сї над грішми. (Наг.)
Говорять про скупаря, що не любить видати анї гроша.

148. Тьижко нинї за гріш, як каменьи глодати. (Наг.)
Нема де заробити, нї відки видобути гроший. Пор висше ч. 116.

149. Угнав у великі гроші. (Наг.)
Говорять, коли хгось при торзї або лїцітації підганяє цїну що раз висше аж до крайнього ступня, дає за ту річ дуже богато.

150. У гроша є два лиця. (Лучак.)
Значіне менї не ясне.

151. У гроша лиця нема. (Збар.)
Він не соромить ся йти з рук до рук, не почуває ганьби, яку причинює людям.

152. У мене грішми не смердит. (Наг.)
Знач. нема гроший, даремно шукати. Пор. лат. Pecunia non olet, яке одначе має инше значіне.

153. У мене гроші не дармують. (Дрог.)
Говорить лихварь, який раз-у-раз визичує гроші і лупить за се проценти.

154. У мене нинї на гроші ніст. (Наг.)
Знач. нема гроший, перевели ся.

155. У нього гроший як полови. (Наг.)
Знач. чоловік богатий, грошовитий. Пор. Wand. I (Geld 1295).

156. У нього гроший як у Жида. (Ком.)
Знач. чоловік грошовитий, оборотний. Пор. висше ч. 98; Дик. 1639.

157. У нього гроші плїснїют. (Наг.)
Знач. богач, держить гроші в схованках.

158. У нього тілько гроший, як у Жида свиний. (Цен.)
Жартують із бідного, негрошовитого чоловіка. Пор. Wand. I (Geld 9).

159. Хто має гроші, той все хороший. (Ільк., Петр.)
Гроші дають чоловікови красу й повагу.

160. Хто має гроші, той має розум. (Дрог.)
Богач усе вважаєть ся розумним, має повагу між людьми.

161. Хто має гроші, той пан. (Дрог.)
Говорять про теперішнї часи, коли у людий цїнять не рід, як колись, а достаток. Пор. Zátur. X, 1121.

162. Хто не стоїть о гріш, той і шелюга не варт. (Ільк.) ...тот шеляга сам... (Мінч.)
Хто не вміє берегти, шанувати гроший як результату суспільної працї, той виявляє брак розумного думаня і оборотности.

163. Хто ся з грошима не рахує, того біда частує. (Бук. к. Тїс.)
Не числячи ся з грішми і марнуючи їх чоловік швидко мусить зійти на біду.

164. Чужі гроші не гріют. (Льв.)
Ними не будеш богатий, не купиш нїчого, треба мати свої. Пор. Adalb. Pieniądz 10.

165. Шануй гроші, то вони тебе пошанують. (Льв.)

Хто не марнує гроші і доробить ся добра, той має пошану між людьми.

166. Шьинуй гроші, бо то праці. (Наг.)

На них би треба тяжко робити, знач. не слід марнувати їх.

167. Що мінї гроші? Я сам гроші. (Наг.)

Говорить чоловік почуваючи свою вартість і силу — в кождім разї заробити потрібні йому для житя гроші.

168. Я гроший лопатою не горну. (Доброс.)

Відповідає чоловік на жадане позички або грошевого датку, що перевисшає його спромогу.

169. Я гроший не краду. (Наг.)

Знач. вони не приходять менї легко, не можу шастати ними. Пор. Wand. I (Geld 1243).

170. Я гроший не робю. (Наг.)

Відповідь на чиюсь претензію, щоб дати йому гроший.

171. Я за грішми не гину. (Наг.)

Менї про них байдуже, обійду ся без них.

172. Як би я мав тоти гроші, знав би я, що з ними зробити. (Наг.)

Говорить бідний чоловік бачучи, як богач марнує гроші.

173. Як гроші горьит, то треба тото місце перехрестити і кинути щось на нього. (Наг.)

Вірять, що в тім місцї, де в ночи показують ся блудні огники, „горять гроші“, закопані і закляті там Бог зна коли. В такій хвилї вони підходять на верх землї, і коли перехрестити те місце, то сила проклятя пропадає і чоловік може взяти ті гроші. Від того, що кине чоловік на те місце, залежить, як глибоко треба копати за грішми: коли кине капелюх або щось невелике, то вони будуть близько поверхнї; коли кине вужище, то мусить копати так глубоко, як задовге те вужище.

174. Як має чоловік гріш, то тогди хоріш. (Стоян.)

Тодї набирає краси й поваги між людьми. Пор. висше. ч. 159.

175. Я на гроші тьижко працюю. (Наг.)

Знач. вони у мене не крадені, а чесно зароблені.

176. Я на грошох не сїджу. (Наг.) ..не сплю. (Кол.)

Знач. у мене нема готових гроший, не маю звідки ощадити їх.

177. Я нинї не при грошах. (Наг.)

Знач. сьогодня не маю гроший.

178. Я ти гроший з рукава не витрісу. (Наг.)

Знач. мушу тяжко заробити, не здобуду так легко, як тобі здаєть ся. Пор. Wand. I (Geld 1248).

179. Я ще сї на такі гроші стьигну. (Наг.)

На таку суму мене ще стане, можу роздобути її.

180. Я ще якийсь гріш варт. (Крех.)

Знач. мій маєток, мій кредит ще дають запоруку, що я можу заплатититакі гроші.

Грубий. 1. Вже-с грубший як довший. (Наг.)

Говорять про ненажеру що їсть або пє, хоч у нього живіт повний.

2. Вона ходит груба. (Наг.)

Знач. вагітна.

3. Груба як фаса. (Дрог.)
Говорять про грубу, товсту жінку. Фаса з нїмецького Fass — бочка.
4. Грубий — Богови любий. (Льв.)
Бог дав йому, мовляв, добре здоровле і можність угодутати ся так, що він зробив ся грубий.
5. Грубий на палець. (Наг.) ...на три пальцї. (Наг.)
Говорять про верству чогось, прим, сала у кабана, то що
6. Грубий як бочка. (Наг.)
Про грубого, пузатого чоловіка.
7. Грубий як вужище. (Наг.)
Говорять про шнур або иншу подібну річ.
8. Грубий як друк. (Наг.) ...як оборожина. (Наг.)
Про молоде дерево або инші подібні річи.
9. Дійшло до грубого. (Дрог.)
Дійшло до якогось рішучого звороту в справі, від слів дійшло до дїла.
10. З грубшого кінцьи му заїхав. (Наг.)
Вилаяв поганими словами, набив міцно.
11. То вже грубі гроші. (Дрог.)
Знач. се вже велика сума, сього не можна легковажити.
12. Хто грубий, той Богу любий, а хто тонкий, той дїдькови на батіг швидкий. (Ожид.)
Так відповідає черевань на насьміхи тонкого, худого чоловіка.

Грубо. 1. Він сї грубо помилив. (Дрог.)
Сильно помилив ся, далеко відбіг від правди.
2. Грубо — любо, тонко — гірко. (Сор.)
Говорять про скибки хлїба, які в давній, патріархальній родині звичайно відкроював кождому голова родини.
3. Ти сї ще на тім грубо ошукаєш. (Льв.)
Знач. понесеш велику страту.
4. То грубо збрехано. (Льв.)
Знач. се очевидна, несумлїнна брехня.
5. То грубо переплачено. (Дрог.)
Заплачено далеко більше, як се варто.

Груда. 1. Іде як по грудї. (Дрог.)
Дїло йде важко, пиняво, з перешкодами.

Груди. 1. А грудьми би-с робив! (Наг.)
Прокляте: щоб ти тяжко віддихав, високо підносячи груди в тяжкій хоробі.
2. Аж ми в грудьох дух захопило. (Наг.)
Говорить чоловік про наглий перестрах, зачудуване або взагалї якийсь афект.
3. Аж мі в грудьох закололо. (Наг.)
Жаль чогось зробило ся, заболїло в нутрі.
4. Бий ся в груди, лай ся в матїрь. (Мінч.) ...мать. (Ільк.)
Жартливо характеризують прикре, безвихідне положене, коли чоловікови не то хочеть ся плакати та каяти ся, не то вилаяти ся.
5. Бий ся в груди, лай ся в мать, такой віри не хотят дать. (Гнїдк.)

Знач. чи вдавай покірного, чи чини ся брутальним, а все таки не вірять

6. Бодай ти грудьми робило, як ти мині щире робиш. (Наг.)

Клинуть лїнивому, що при пильній роботї поводить ся байдужно та пиняво. Робленє грудьми пояснено висше ч. 1.

7. Грудьми робити. (Наг.)

Тяжко конати, важко дихати, пор. ч. 1, 6.

8. Дав му по під груди по жидівськи. (Наг.)

Жиди коли бють ся, то поперед усього бють кулаком по під ребра. Се називаєть ся жидівський „зец“. Сей спосіб боротьби у наших селян уважаєть ся нечесним.

9. З грудий ми сї гора звалила. (Дрог.)

Позбув ся якогось клопоту, тяжкої журби.

10. Носити грудьми. (Наг.)

Значінє ut supra. ч. 1.

11. У грудьох му грає. (Наг.)

Знач. він харчить, має дихавицю.

12. Христос му в грудьох грає. (Наг.)

Він тяжко харчить, кашляє, має дихавицю.

Грушка 1. Бо то не грушку вкусити Марушку. (Мінч.)

Значінє неясне. Мб. речене еліптичне: закохати, звести дївчину, се не грушку вкусити, знач. се не таке маловажне дїло.

2. Влїв на грушку, рвав петрушку. (Гнїдк.)

Передразнюють, коли хтось говорить нїсенїтниці, перескакує з пятого на десяте. Пор. Adalb. Gruszka 14.

3. Грушка — минушка. (Город.)

Знач. не велика радість, не велика її вартість.

4. Грушки на вербі показувати. (Гнїдк.)

Знач. робити комусь зовсїм неоправдані надії, обіцювати щось недосяжне. Пор. Adalb. Gruszka 11, 13; Wand. I (Birne 35).

5. Де піде, то все золоті грушки за ним ростуть. (Ільк.)

Знач. усюди вміє дати собі раду, лишить за собою добрі слїди і приємні спомини.

6. І грушок не хочу і на дерево не полїзу. (Кол.)

Говорять про лїнивого, що не бажаючи трудити ся зрікаєть ся й користи зі свого труду. Пор. Wand. I (Birne 12).

7. Набив грушку на голові. (Наг.)

Вдарив по голові так, що набігла ґуля.

8. На вербі грушки не родять ся. (Ільк.)

Дарма надїяти ся чогось зовсїм безпідставного та фантастичного. Пор. Adalb. Gruszka 4; Wand. I (Birne 35).

9. Не заспить грушок у попелї. (Ільк.)

Говорять про проворного, роботящого чоловіка, який не пропустить доброї нагоди до якогось дїла. Пор. Adalb. Gruszka 5.

10. Не паде грушка дальше від листя. (Ільк.)

Дїти не бувають надто відмінної вдачі від родичів. Пор. Wand. I (Birne 11).

11. Показує грушки на вербі. (Ільк., Петр.)
Робить фантастичні надії, пор. вище ч. 4.
12. Яка грушка, така й юшка. (Ільк., Петр., Лучак.)
Яке діло, такі його наслідки; які родичі, такі й діти. Пор. Adalb. Gruszka 2.
13. Як грушка достигне, то сама з дерева впаде. (Наг.)
Говорять до чоловіка, що силкується ся передчасно осягнути якусь річ. Пор. Wand. I (Birne 23).

Губа. 1. Аби що до губи, будуть їсти зуби. (Ільк.)
Коли-б тільки страва, вже такий знайдеть ся, що її з'їсть.
2. Аж ми сї губи злипают. (Наг.)
Так менї солодко, приємно; говорять первісно про мід (див. s. v. Мід), але також образово про иншу приємність.
3. Губа як на коловоротї лїтає. (Ільк.)
Чоловік балакучий, говіркий. Пор. Adalb. Gęba 16.
4. Губа як питель. (Голоб.)
Чоловік теркітливий, балакучий.
5. Губа в него як холява. (Ільк.)
Знач. чоловік дволичний, брехливий, що говорить раз так, то знов инакше. Пор. Adalb. Gęba 24.
6. Губи ми сї посїдали від вітру. (Наг.)
Посїдали ся з наголосом на ї знач. потріскали до крови.
7. Губи му медом мастит. (Кол.)
Підхлїбляє, підлещуєть ся. Пор. Wand. III (Maul 405).
8. Губи як капиці віддув. (Наг.)
Говорять про товстогубого, але також про сердитого чоловіка. Пор. польське Gęba jak kaleta, Adalb. Gęba 15.
9. Губі своїй жалувати. (Гнїдк.)
Говорять про скупаря, що жалує сам собі лїпшої страви.
10. Губою говори, а руками роби. (Ільк.)
Підгоняють балакучого робітника, що має охоту говорячи стояти склавши руки.
11. Губою що хоч плети, а руки при собі держи. (Ільк.)
Уговкують сердитого чоловіка, що від лайки зараз переходить до бійки.
12. До готового хлїба найде ся губа. (Мінч.)
Образово: до надбаного добра легко знайти такого, що зуміє користувати ся ним та вживати його.
13. За губу служити. (Гнїдк.)
Значіне неясне. Мабуть служити за самі обіцянки, без реальної заплати.
14. Запишнив губи. (Наг.)
Зробив горду, недоступну міну.
15. Зашнурував губи. (Дрог.)
Зціпив і зморщив уста, розсердив ся і перестав говорити
16. З губи менї вийняв. (Ільк.)
Сказав таке слово, яке я ось-ось готовив ся сказати.
17. З губи холяву робити. (Гнїдк.)

Знач. брехати, дурити когось, обіцяти а не додержати. Пор. Adalb. Gęba 24.

18. І в губі нїчого не мав. (Дрог.)
Не їв нї рісочки, голодний.

19. І моя губа не з луба. (Дид.)
Знач. і я люблю добре попоїсти.

20. І наша губа не фляша, тик би з'їла, як і ваша. (Ільк.)
Значіне ut supra.

21. Йому сї з губи курит. (Кал.)
Знач. він бреше, йому не можна вірити. Пор. Брехати 8.

22. Коби не губа, була би шуба. (Лиг.) Жеби... (Петр.) Коб... була-б... (Стоян.) Як би не та... злота... (Гриб.)
Як би чоловік у невідповідну пору не сказав якогось слова, то був би мав якусь користь. Одним лихим словом можна нераз попсувати дїло. Пор. Adalb. Gęba 12.

23. Лижи менї губи, коли гіркі, а коли солодкі, то сам злижу. (Ільк.)
Знай мене в тяжку годину, потїш мене в прикрости, тодї й зови ся моїм приятелем; у добрій годинї менї й без приятелїв добре.

24. Має губу від уха до уха. (Ільк.)
Говорять про губатого, широкоротого, а також про сварливого або брехливого чоловіка. Пор. Wand. III (Maul 237, 257); Brzoz. Gęba 9.

25. На губах мід, а в серци їдь. (Наг.)
Говорять про облесного, масноязикого а злого чоловіка. Пор. Adalb. Usta 5; Hoc. 351; Wand. III (Mund 99).

26. Не вірь губі, положи на зубі. (Ільк.)
Не вір голому слову, додивляй ся до дїла, зроби пробу. Пор. Adalb. Gęba 56.

27. Не вір губі як псови. (Лучак.)
Пес любить брехати, тай людський рот також. Пор. Wand. III (Maul 34, 118; Mund 34); Čelak. 296.

28. Не вір губі як псу, бо часом збреше. (Гнїдк.)
Значіне ut supra. Пор. Adalb. Gęba 54; Wand. III (Maul 75).

29. Не кожда губа печериця. (Гнїдк.)
Губа тут у значіню всякого гриба (Schwamm). Ширше значіне менї неясне.

30. Не можна всїм губи заткати. (Ільк.)
Людським брехням, обмовам та сплїткам не покладеш запори. Пор. Adalb. Gęba 42, 43; Wand. III (Maul 35, 112; Mund, 134).

31. Не роби з губи холяви. (Ільк.)
Не бреши, не обіцюй, щоб потім не додержати. Пор. вище ч. 5, 14, а також Wand. III (Maul 298); Brzoz. Gęba 15.

32. Нї з губи мови, нї з носа вітру. (Ільк.)
Говорять про нерозмівного, нездарного чоловіка.

33. Песьсю би губу мав, хто би що против тебе сказав. (Вікно).
Знач. збрехав би, сказав би дурницю.

34. Пішов на губи. (Наг.)
Звів ся нї на що, вбіднїв, забрав ся геть із села.

35. По губах текло, в ротї сухо було. (Кол.)

Говорять про всяку марну сподіванку, про приємність або користь, що вже видавала ся близькою, але минула чоловіка. Пор. Wand. III (Mund 233).

36. Стидно з губи г — цю робити. (Наг.)

Знач. упивши ся десь у чужім домі зблювати ся. Пор. Zátur. VI, 583.

37. Тогди ми губи лижи, коли чорні. (Ільк.)

Тоді говори мені ласкаві та любі слова, коли я в гризотї та в клопотї.

38. Хто губи отвирає, той лихо має. (Ком.)

Знач. хто за що будь сварить ся та лаєть ся, на того всї сердиті і нїхто йому в бідї не поможе.

39. Як би му губи медом помастив. (Наг.)

Сказав йому щось приємне, похвалив його. Пор. Wand. III (Maul 279).

40. Як би не губа, була би золотая шуба. (Ільк.)

Значінє ut supra ч. 22. Пор. Adalb. Gęba 72.

Губатий. 1. Хто губатий, буває богатий. (Цен.)

Губатий тут мб. значить язикатий: хто вміє підбрехати, підлестити ся або вибрехати ся з біди, той буває богатий.

2. Як ти губатий, то тобі вільно і в церкві свистати? (Цен.)

Жартують із губатого, якого губи зложені так, що все здаєть ся, буцїм він свище. Натяк на анекдоту про глухого й губатого в церкві, пор. Етн. Зб. VI, ч. 232.

Губити. 1. Він сї губит у гадках. (Дрог.)

Даремно міркує про щось, не може догадати ся правди.

2. Губит ми сї памjить. (Наг.)

Знач. трачу память, забуваю ся.

3. Губит сї в тім чоловік, як у лїсї. (Дрог.)

Говорять про якусь заплутану справу, повну суперечностий та неясностий. Пор. Wand. IV (Verlieren 68).

4. Губит сї, як вош у кожусї. (Цен.)

Ховаєть ся швидко, годї його знайти. Пор. Wand. IV (Verlieren 68).

5. Губит сї голос, як у ямі. (Наг.)

Говорять про глухий закамарок або печеру.

6. Най сї губит, що сї чоловіка не хоче держьити. (Наг.)

Мертвим річам приписуєть ся певна воля, симпатія або антипатія до їх властителя.

7. Не губи душі! (Наг.)

Просить ся той, кого хтось инший бе завзято.

8. Не губи, не будеш потребував шукати. (Дрог.)

Докоряють роззяві, що часто губить свої річи і потім шукає їх.

9. То мене губит! (Наг.)

Знач. се менї дуже прикро, болить мене, сього менї жаль.

10. Тут ми сї губит нитка. (Дрог.)

Тут починаєть ся для мене неясність, тут перестаю розуміти дїло.

11. Хто губит, видно що має що губити. (Наг.)

Бо хто нїчого не має, той не може й згубити нїчого.

12. Хто губит, того Пан Біг любит. (Кол.)

Знач. дає йому достаток, із якого частину може й згубити. Так потїшають чоловіка, що згубив щось.

13. Що сї губит, то дїдько за старий довг бере. (Наг.)

По народнїм віруваням, опертим на жидівських апокріфах, Адам записав чортови весь свій рід (див. Памятки т. II ст. 178), знач. старий довг, який винен чоловік чортови, се його душа. В отсїй і в инших приповідках (див. дальше Довг) маємо слїд віруваня, що загублені річи вважали ся відплатою чортови за той довг. Щось подібне бачимо також у нїмецькій приказцї: Was man verloren hat, muss man Gott und den Winde zum Ersatz überlassen, Wand. IV (Verlieren 43).

14. Що сї губит, того сї не любит. (Наг.)

Що чоловік любить, про те дбає, того пильнує, щоб не згубити.

Губичі. 1. Не йди до Губич, бо в болотї капцї погубиш. (Дрог.)

Губичі, село між Дрогобичем і Бориславом, було колись славне з невилазного болота на дорозї до Борислава.

Губка. 1. Вільно губцї в своїй халупцї. (Ільк.)

Знач. вільно чоловікови в своїм домі говорити, що хоче.

2. Коб не губка, була-б шубка. (Терeб.)

Значінє такеж, як висше Губа ч. 22, 40.

3. Коли би не губка, була би золота шубка. (Мик. н. Д.)

Так характеризують наслїдки надмірної балакучости або сварливости. Пор. висше Губа 22; Adalb. Hubka 1.

4. Нї з губки, нї з крейдки. (Гнїдк.)

Значінє неясне, та мб. приказка школярська, бо губка, про яку тут мова, очевидно морська губка, якою в школах стирають таблицю.

5. То ще губка-майстер. (Наг.)

Жартують із самохвалька, що видає себе за майстра, який уміє зробити все що хто хоче, а на правду не вміє нїчого, знач. майстер на словах.

Гудити. 1. Гуджу, тай блуджу. (Гнїдк.)

Чоловік гудячи инших при тім може бути несправедливим.

2. Здоровенькі будьмо: себе не хвалїм, инших не гудьмо! (Наг.)

В добродушнім тонї упімнене самохвалькови та обмівникови.

3. Лекше гудити, як робити. (Наг.)

Уговкують надто резолютних критиків. Пор. Adalb. Ganić 8, 9.

4. Не гудивши не купиш, не хваливши не продаш. (Берез.)

Говорять про торгові звичаї. Пор. Wand. IV (Tadeln 13).

5. Хто гу́дит, той купит. (Кол.)

Покупець звичайно критикує товар, який намірив ся купити. Пор. Wand. IV (Tadeln 23).

Гудїти. 1. Гуди́т, як пуста бочка. (Лім.)

Про надутого, зарозумілого чоловіка. Пор. Zátur. XV, 84.

2. Най гудя́т, що хотят. (Рогат.)

Нехай говорять і лають, менї байдуже. Пор. пісню:

Ой люби, люби, не слухай людий,
Най люде гудят, що собі хотят.

Гузя. 1. Всї гузя на мене. (Наг.)

Усї против мене, ворогують на мене, гонять з поміж себе.

2. Гузя на Пана Бога! (Цен.)

Глузують із чоловіка, що нарікає на Бога, хоч сам винен своїому горю.

3. Гузя того, що пес його! (Наг.)

Говорять, коли пакість або сплїтка вчинена кимось, обертаєть ся на нього самого.

Г—ця. 1. Бий, аби му г—ця спухла! (Крех.)

Кричать дїставши в руки якогось винуватця.

2. Бий, аж му з г—цї юшка потече. (Орт.)

Знач. бий до крови.

3. Бий у г—цю, аж сї в голові розвиднит. (Наг.)

Знач дурного, недбалого карай доти, доки не стане розумним та пильним.

4. Буде г—цї в роботї. (Наг.)

Знач. будуть бити.

5. Буде г—цї огню давати. (Дрог.)

Scil. так цупко битимуть.

6. Буде тобі коло г—цї празник. (Наг.)

Знач. будуть заходити ся коло неї бючи.

7. В г—ци му кістки не зломиш. (Наг.)

Знач можна бити сьміло.

8. В г—цю му лїзе. (Наг.)

Знач. підлещуєть ся, притакує. Пор. Wand. I (Arsch 67).

9. Взни мі в г—цю! (Наг.)

Значіне слова взнути неясне. Нїмець каже: Leck mich im Arsch, пор. Wand. I (Arsch 25, 26).

10. Видно, що давно г—цї нéпрана. (Наг.)

Видно, що тебе давно не бито, що ти позволяєш собі всякі збитки.

11. Виставив на нього г-цю. (Наг.)

Викпив його, висьміяв, завів у прикре положене і лишив безрадного. Пор. Wand. I (Arsch 66).

12. Від г—цї майстер. (Наг.)

Знач. нездара, непотріб, що не вміє нїчого зробити порядно.

13. Він на тебе потім г—цю випне. (Дрог.)

Знач. він потім висьмієть ся з тебе, scil. коли не буде потребувати тебе. Пор. Wand. I (Arsch 66).

14. Говори з г—цев! (Наг.)

Зам. говори з дурнем, він нїчого не розуміє. Пор. Говорити ч. 81.

15. Г—цї болит, голові лекше. (Дрог.)

Покарана, набита дитина швидше і яснїйше думає.

16. Г-цї все витримає. (Наг.)

Знач. витерпить усяку кару.

17. Г—цї всю правду скаже. (Наг.)

Натяк на давнїй звичай при слїдстві — бити до признаня.

18. Г—цї не скльиницї, вдар, не зібє сї. (Наг.)

Говорять для оправданя нешкідливости тїлесної кари для дїтий.

19. Г—ці сї сім лїт правувала, аби на дворі вільність мала. (Дрог.)
Знач. на дворі їй вільно подати свій голос.

20. Г—ці тї свербит? (Наг.)
Хочеш, щоб тебе набили? Погроза збиточній дитинї. Пор. Wand. I (Arsch 6, 11—13, 84).

21. Г—ця — мученицяː що хто завинив, а її карають. (Збар.)
Вона сама невинна нїчого, а про те відбуває кару за инші части тїла.

22. Г—ця праведниця, все за чужі гріхи терпит. (Крех.)
Жартують із того, що за провину инших частий тїла карають битем по задку.

23. Г—ця сьвідок, бо ся в неї правди допитують. (Крех.)
Згадка про давнї судові слїдства, в яких буками вимушували признане до вини.

24. Держит сї моєї г—ці. (Наг.)
Ходить за мною невідступно, докучає менї.

25. До г—ці ми тото здале. (Наг.)
Се нї до чого нездале.

26. З г—ці виганьий розум до головиці. (Наг.)
Приговорюють караючи непослушних та лїнивих дїтий.

27. З г—ці не вибє пшениці. (Явор.)
Знач. непотрібного бий скільки хочеш, то про те з нього не зробиш порядного чоловіка.

28. З г—ці сани робити. (Наг.)
Впасти серед вулиці на лїд або в болото.

29. З писка г—цю робити. (Наг.)
Знач. блювати.

30. Ледво сї з г—ці вихопив. (Дрог.)
Недавно вродив ся, смаркач, молокосос.

31. Мало му в г—цю не лїзе. (Наг.)
Підхлїбляє йому, хвалить його, запобігає його ласки. Пор. Wand. I (Arsch 67).

32. Мие му г—цю, куди ходит. (Цен.)
Знач. боронить його, підхлїбляє йому. Про мите г—ці див. Wand. I (Arsch 8) і лат. Podex lotionem vincit (E. Rot. 472).

33. Набрав у г—цю. (Наг.)
Його набили, покарали.

34. На г—ци поїхав. (Наг.)
Поховз ся і впав. Пор. висше ч. 28.

35. На г—ци ти запишу. (Кал.)
Грозять забудькови: коли забудеш, то набю, щоб ти памятав.

36. На саму г—цю робит. (Наг.)
Робить за саму їду; що заробить, те й проїсть.

37. Не поможе г—ци мило. (Цен.)
Так само поганому, брудному чоловікови не поможе анї похвала, анї догана. Пор. Wand. I (Arsch 8).

38. Пізнає г—ці морес. (Дрог.)

Знач. будуть бити, покарають, щоб ти був пильний та слухняний.

39. Присядь г-цю тай зроби що кажут. (Крех.)
Говорять лїнивому а непосидющому чоловікови.

40. Розпарила ти сї г—цї, що не можеш на нї сїдїти? (Наг.)
Говорять дїтям, що в зимі з теплої хати йдуть на мороз.

41. Сїди на г-ци, коли ти добре! (Наг.)
Сиди в хатї, не рипай ся з місця, не шукай собі нїякої новини.

42. Стулив г—цю в жменю тай пішов. (Наг.)
Його висїкли різками і він пішов мацаючи болюче місце. Пор. Wand. I (Arsch 58), та пояснене у Вандера хибне.

43. Сховай сї з тим до г-цї. (Наг.)
Се річ непотрібна, нї до чого не здала, се питане зайве. Пор. Wand. I (Arsch 65).

44. Темно як у г—ци. (Кол.)
Говорять жартом про густу пітьму. Що в г—цї темно, підносять і инші, пор. Wand. I (Arsch 22).

45. Ти би хотїв з єднов г—цев на два празники. (Наг.)
Хотїв би за одним заходом здобути дві користи. Пор. Wand. I (Arsch 28, 87).

46. То ми сї г-цї не держит. (Наг.)
Я сього не тямлю, менї про се байдуже.

47. То мінї в г—ци гримит. (Наг.) ...не гримит. (Голоб.)
Се менї байдуже, я сього не думаю зробити.

48. Треба сї тобі в г-цю подивити. (Наг.)
Треба тебе набити, дуже ти розгуляв ся. Говорять до збиточних дїтий.

49. Хочеш набрати по г—ци? (Наг.)
Хочеш, щоб набили?

50. Ци тебе г—цї свербит? (Наг.)
Знач. хочеш, щоб тебе набили? Пор. Wand. I (Arsch 84).

51. Ще-с недавно від маминої г-цї відпав. (Наг.)
Ще ти молодий, молокосос, знач. не сьмій менї таке говорити.

52. Що г—цї, то не головиці. (Дрог.)
Голова може бути посьвячена. Пор. Wand. I (Arsch 48).

53. Що ти менї по за очи г—цю лижеш? (Наг.)
Що ти мене обмовляєш? Чого мішаєш ся в мої домашнї, інтімні справи?

54. Як загляну до г—цї, то три дни на ню не сядеш. (Крех.)
Звач. набю так міцно.

Г—чище. 1. Озьміт патичище, та в г-чище! (Наг.)
Scil. набийте. Висьміваютъ грубіянський спосіб вислову старомодних людий. Приказка оперта на оповіданю. Піп забарив ся в церкві, а попадя посилає наймита, щоб кликав єгомостя до обіду. Наймит стає в церковних дверех і кричить: „Єгомость, ходїт обідати, бо вже сї горох розварив на г—о!“ Піп жалуєть ся потім перед батьком наймита: „Ой Грицю, який же ваш Івась нетречний! Так і так мене кликав із церкви“. А батько обурений каже: „Єгомость, та не знаєте що робити? Озьміт патичище, та в г—чище!“ Очевидно який був батько нетречний, такий і син.

Гук. 1. А то гук буде! (Наг.)

Знач. буде радість, баль, гулятика.

2. Бий, аби аж гук ішов! (Наг.)

Знач. аби лоскіт ішов, аби було далеко чути.

3. Гук гуде — тепло буде; журавель закрюкав тай мороз прикликав. (Ком.)

Ранньою весною з крику гука (Rohrdommel) ворожать тепло, а крик журавлїв віщує приморозки.

4. Гук ся зчинив по селу. (Лол.)

Пішла якась трівожна чутка, зробила ся трівога, розрух.

5. Гуку, пуку за таляр, а чоботи за шостак. (Ільк.)

Жартують із таких, що веселять ся, танцюють та гукають, хоч бідно одягнені, а також із самохвальків, що роблять богато шуму із за марної причини. Пор. Adalb. Huk 3, тілько тут зам. чоботи читаємо „роботи“, що змінює значіне приказки.

6. Іди без гуку. (Наг.)

Знач. без клопоту, без біди, без паради.

7. Наробив гуку-стуку. (Кол.)

Знач. накричав, наробив клопоту та метушні. Пор. Adalb. Huk. 1.

8. Справлю я ти гук. (Наг.)

Знач. набю, нароблю біди.

9. Там того не гук. (Дрог.)

Знач. не богато.

10. Тебе би, дївонько, вже чьис до гука відвести. (Берез.)

Лаяли сварливу, остру на язик дївчину. Гук — вепер. Мовляв: ти повинна-б уже скурвити ся, тобі не слїд бути дївкою.

11. То не люде, то самі свинцкі гукй. (Кривор.)

Свиньскі гуки — рила. Жалував ся Гуцул на свою громадську старшину.

12. Як не гуком, то буком. (Цен.)

Коли не осягне своєї цїли погрозою, криком, то хапає ся до бійки.

Гукнути. 1. Гукнув го меже плечі. (Наг.)

Знач. ударив так що аж гук пішов.

2. Гукнув як з бодні. (Наг.)

Знач. крикнув грубим, сильним голосом. Пор. Wand. I (Bass 1).

3. Як гукнеш, так ти сї відгукне. (Цен.)

Як ти про людий говориш, так вони й про тебе; коли кому зробиш лихо, він тобі відплатить ся тимже. Пор. Hoc. 480; Wand. III (Rufen 17).

Гулянка. 1. Гулянка сон відбирає. (Цен.)

Гуляючи спати не хочеть ся, навіть тоді, коли гуляють прим. толочани по цїлоденній а то й цїлотижневій роботї в полї.

2. Гулянки до добра не ведуть. (Наг.)

Навпаки, дуже часто ведуть до деморалїзації та злочинів.

3. З гулянки сили не прибуде. (Наг.)

Прогулявши всю ніч парубок чи дївка потім у день поводять ся як сонні.

4. На гулянки то ти є, а до роботи то тебе нема. (Наг.)

Докір гулящій а не дуже прудкій до роботи людинї.

Гуляти. 1. Гуляв би, аж ним підносит. (Наг.)

Рветь ся до танцю, не може встояти спокійно на місцї.

2. Гуляє як вітер по поли. (Наг.)

Говорять про чоловіка, що живе зовсїм свобідно та безжурно.

3. Гуляє як оґер. (Наг.)

Говорять про здорового, гулящого парубка.

4. Гуляє як теля на мотузку. (Луч.) ...на припонї. (Луч.)

Сьміють ся з такого, що танцює не вміючи, або з чоловіка, що стоїть під жінчиним пантофлем.

5. Гуляй доню, я ти ни бороню! (Льв.)

Говорить мати дочцї звичайно з докором, мовляв: за наслїдки відповіси сама.

6. Гуляй душа, поки тепла! (Город.)

Сьміють ся зі старого, слабовитого, що пускаєть ся в танець. Пор. Adalb. Hulać 2.

7. Гуляй Семене: я до тебе, а ти до мене! (Войн.)

Жартують із новомодного французького танцю (кадриля), де пари скачуть супроти себе vis à vis.

8. Гуляти аж сї рве, а до роботи хоць го забий. (Наг.)

Говорять про танцюристого, а до роботи лїнивого парубка.

9. Гуляют, аж з ходаків віхтї губјит. (Наг.)

Жартують із гулящої голоти.

10. Гуляют, аж коршма стогне. (Кол.) ...дуднит. (Голоб.)

Про гучне гуляне з великим стуком та голосними викриками.

11. Гуляют, аж підковами огню крешут. (Наг.)

Кресати огню підковами в часї танцю вважало ся чомусь великим шиком для парубка.

12. Гуляют, аж хата ходит. (Наг.)

Знач. у хатї такий рух, що здаєть ся, буцїм хата й сама крутить ся.

13. Гуляют, мало до повали головами не бют. (Наг.)

Говорять про надто голосні та охочі танцї з підскоками.

14. Є куди гуляти. (Наг.)

Говорять про який будь широкий простір, або великий пай роботи, яку треба зробити.

15. Не довго вже мінї гуляти по сьвітї. (Крех.)

Говорить старий чоловік, що чуєть ся близьким смерти.

16. Нехай гуляє молодь, більш копи лиха не наробить. (Ільк.)

Гуляє тут очевидно не значить: танцює, а ширше: нехай забавляєть ся, нехай живе по своїй волї.

17. Ой гуляйте, портки мої, ще вас маю дома двої! (Пужн.)

Кепкують із гулящого, а слабоумного парубка. Приказка основана на анекдотї, пор. Етн. Зб. VI; Schleich. 176.

18. Сама гуляй, сама с—и. (Льв.)

Знач. сам забавляєш ся або загалом робиш щось приємне собі, то сам і поноси наслїдки.

19. Старі баби гуляют, буде слота. (Стан.)
Жартують, коли старі жінки пускають ся в танець.
20. Ще є коли дівков гуляти. (Стрий).
Говорить незасватана дівчина.
21. Як гуляв, гет прогуляв: від шапочки до холяв. (Ком.)
Говорить веселий парубіка, що в своїх забавах не вмів заховати межі.
22. Як гуляв, так гуляв: ні чобіт, ні холяв. (Ільк.) ...без... без... (Явор.)
Кепкують із бідолахи, що пускаєть ся танцювати босо.

Гуль. 1. Люлю, люлю, старий Гулю, як ти заснеш, я ті друлю. (Наг.)
Значіне неясне. Примовляють або приспівують малим дітям, коли ті не хотять заснути в колисці.

Гульки. 1. В хаті гульки, а в городі ані цибульки. (Голоб.)
Кепкують із гулящої, веселої, а недбалої господині.
2. Гульки йому в голові. (Наг.)
Він не думає про роботу, а тільки про гулятику.
3. Тобі аби гульки!
Знач. ти рад би вирвати ся з роботи та бігти кудись на танці.

Гулюкати. 1. Гулюкают на мене як на вовка. (Кольб.)
Кричать, цькують, докучають менї.

Гумно. 1. Дай вам Боже в гумні й по за гумном! (Сквар.)
Бажають господареви, щоб у нього в гумні було повно, і за гумном, себ-то в полї родило ся.
2. На гумні би ти пусто було! (Воробл.)
Клинуть господаря, для якого нема гіршого лиха, як пусте гумно.
3. По гумні ґазду пізнают. (Голоб.)
Пізнають, чи він порядний, роботящий та запопадливий. Пор. Adalb. Gumno 2.
4. Як пусте гумно і пустий сусїк, то вже ти драб, а не чоловік (Голоб.)
Говорить збіднїлий господар.

Гунцвот. 1. Гунцвот не моє імји. (Наг.)
Заклинаєть ся чоловік для ствердженя, що сказав правду. Гунцвот — з нїмецького Hundsfott. Знач. нехай я зову ся собакою, а не чоловіком, коли се не правда. Пор. Zátur. XV, 80.
2. Ти гунцвоте з малої халупки! (Льв.)
Лають якогось збиточника, мб. жартливо. Приказка оперта певно на якімось спеціяльнім факті, про який память затратила ся.

Гунцвоцький. 1. То гунцвоцьке насїньи. (Наг.)
Лайка: се вся сїм'я ледача, або се чоловік із ледачої, злодійської сїм'ї.

Гунька. 1. Гунька на опашки, шьипка на бакир, а в чересї арґани грают. (Наг.)
Кепкують із бідного парубка, що рад би вдавати богача та верховодити серед парубоцтва.
2. Гупька сї на капоту кривит. (Яс. С.)
Шляхтичі, яких улюбленим одягом була капота, відтинали ся оттакою приказкою, коли їм допікали „хлопи“, що ходять у гуньках.

3. Зійшов з гуньки на лейбик. (Наг.)

Гунька — довга суконна одежа, що сягає понизше колїн, а лейбик короткий, сягає лише троха низше пояса. Значіне приказки: з доброго маєткового стану зійшов на бідність.

Гупу. 1. Гупу, мати, гупу, веземо тобі ступу. (Лол.)

Говорять свати, вводячи молоду невістку на подвіре її жениха. Взято з весїльної пісні, пор. Zbiór wiad. XIII, Olga Roszk. Obrz. wes. w Lolinie.

Гургавс. 1. Моя хата не гургавс! (Яс. С.)

Гургавс із нїмецького Hurenhaus, дім терпимости.

Гуркіт. 1. Гуркіт як у млинї. (Лол.)

Говорили селяни про гуркіт каміня на днї гірської ріки в часї повенї.

Гуркотати. 1. Гуркоче ми в череві, як пусті жорна. (Стан.)

Говорить голодний чоловік, у якого гуркоче в животї.

2. Гуркоче як віз по каміню. (Наг.)

Говорять про голосний гуркіт.

Гурт. 1. В гуртї й каші смакує. (Кольб.)

Знач. усяке дїло в більшім гуртї робить ся швидше і веселїйше, нїж одинцем.

2. Гурт на гурт продав. (Льв.)

Знач. загалом, сумарично, не розбираючи, що лїпше, а що гірше.

3. Не вибивай ся з гурту. (Крех.)

Знач. держи ся гурту, не відбігай від товариства.

4. Не гурт нас там було. (Сквар.)

Знач. не богато, не велика компанїя.

Гусак. 1. Гусаком ідут. (Дрог.)

Один за одним, не рядом. Пор. Brzoz. Gęś 3.

2. І гусак знає смак. (Крех.)

А тим більше чоловік любить смачно попоїсти.

Гусїльниця. 1. Дуже ся шмарило по нашім селї усяниц. (Д. ВЛ.)

Знач. намножило ся гусїльниць.

Гуска. 1. Нїм ви́ходиш гуску, треба дати ялівку. (Гнїдк.)

„Виходити“ — спеціяльний термін зам. випроцесувати. Характеристика давнїх судів, де на вимір справедливости треба було ждати довго тай оплачувати ся щедро. Пор. Brzoz. Gąsior 1.

Гуслянка. 1. Гусльинка јик постојит пів року, то така стане, шо јик покоштуєш, то ти в очох сльози станут. (Кривор.)

Говорять Гуцули про свою улюблену страву — гуслянку, себ-то сьвіже молоко переварене і потім наквашене.

2. Гусльинка си кигне јик ремінь. (Кривор.)

Се знак, що вона добре вкисла і надаєть ся до їди.

3. Гусльинки посербаю, люльки покуру тай бірше не дбаю. (Кривор.)

Говорить Гуцул, який одиаче не розуміє гуслянки без „кулешки“. Пор. коломийку:

Посербаєм гусльиночки, покуримо люльки,
Тай кажемо небощикам заграти гуцулки. (Гол.).

4. За гусльинку Гуцул портки дав. (Цен.)

Кепкують із Гуцулів та з їх замилуваня до гуслянки. Приказка оперта мб. на якімось оповіданю, та я не міг розвідати його.

5. Як у гуслянцї миш утопит сї, то Гуцул віймe за хвіст, оближе тай каже: Ай, мідичька, бідница, аж гезде внерла! (Цен.)

Кепкують із Гуцулів та з їх замилуваня до гуслянки.

Густий. 1. Густий як квап. (Наг.)

Говорять про страву, болото то що. Квап — гуща.

2. З густого добре черпати. (Цен.)

З готового добре, вигідно брати.

3. Тут густий дух у хатї. (Кол.)

Тут стоїть смрід, богато людий надихало.

4. Що густше, то не пуще. (Цен.)

Мова про страву, в якій густїйша часть уважаєть ся лїпшою, бо вона ситнїйша.

Густо. 1. Густо ший, рідко пий. (Дрог.)

Приповідають кравцї, які найчастїйше не держать ся сеї приказки. Пор. Zátur. X, 659.

2. Дай ти Боже, аби-с густо сцьив а рідко с—в. (Дрог.)

Прокляте пяницї або ненажері

3. Де густо, там не пусто. (Мінч., Ільк.)

Де густо робітників, там буде що збирати до стодоли Пор. Zátur. X, 16.

4. Не густо там того достатку. (Наг.)

Там не велике богацтво, нема чим богато покористувати ся.

5. Шо густо, то ни пусто. (Кольб.)

Густа страва ситить.

Гуся. 1. Гусята, курята як прутом вигнав. (Гнїдк.)

Знач. повилазили з яець.

Гусячий. 1. Ану, до гусьичого пива! (Наг.)

Припрошують напити ся води, пор. Вода ч. 31.

2. То ще гусьиче повітрьи. (Яс. С.)

Повітре тут у значіню зараза, чума. Говорять про якогось нужденного, хоровитого або слабосилого чоловіка.

Гусь. 1. Гуси вола валят. (Комар.)

Дрібні прикрости руйнують і доводять до упадку сильного та богатого чоловіка.

2. Гусям ярмо. (Гнїдк.)

Знач. якась маловартна, дрібна річ. Троха анальогічно каже Німець про зайву, непотрібну роботу: прибити гусям підкови, пор. Wand. I (Gans 171, 189).

3. Дай гусям сїна! (Голг.)

Говорять про недотепну роботу. Приказка основана на анекдотї, пор. Етн. Зб. V', 458.

4. І гуси вола з ніг звалят, як їх богато. (Лучак.)

Богато дрібних прикростий переможе й міцного чоловіка. Німець каже: Hundert Gänse erbeissen einen Wolf. Wand. I (Gans 90, 113).

5. Кожда гусь знає, чому ногу ховає. (Гнїдк.)

Кождий чоловік, що нарікає, відмовляє собі приємности або продає щось із свойого господарства, знає, чому се чинить, тоб-то чинить се з потреби, не без причини.

6. Розмовляє, як гусь з поросятм. (Лім.)

Говорять про розмову двох нетямучих людий.

7. Сто гусей і вола поборе. (Замул.)

Значіне ut supra ч. 4.

8. Тлусту гусь не тяжко скубсти. (Гнїдк.)

З богатого, заможного чоловіка легко вимушувати датки та хабарі.

9. Як з гусь води йде му. (Гнїдк.)

Знач. йому ведеть ся добре, нїяке лихо не чіпляєть його, як гусячого піря вода.

10. Я о гусях, а ти о качках. (Гнїдк.)

Я говорю про одно, а ти про щось зовсїм инше, ми не розуміємо один одного.

Гуцул. 1. Гуцула дразньи: „Адьи, а шо старше, ци сми, ци варе?“ А він каже: „Сми старше, бо єк не смикнеш, то й варити не меш“. (Кол.)

Отак приговорюють, підіймаючи на сьміх улюблені гуцульські слова.

2. Гуцулам добре політе: зелена смеречина як зимі, так лїті. (Залуче).

Подоляки сьміють ся з Гуцулів, що сидять серед смерекових лїсів, мовляв: у них зелено зимою й лїтом, а про те вони йдуть на доли за хлїбом.

3. Гуцул Гуцула йик хоче вколоти, то так йик жити. (Грин.)

Інтересна конструкція зам. Гуцул Гуцула як би не вколов (не підняв на сьміх), то би не жив. Підчеркнено охоту Гуцулів до кпин та насьміхів, охоту, якої зрештою я не завважив.

4. Гуцул не чоловік. (Кол.)

Подоляки не люблять Гуцулів і відмовляють їм — розуміеть ся, жартом — людської подоби.

5. Гуцул поганий чоловік. (Кол.)

Вислов зазначеної висше (ч. 4) неохоти Покутян до Гуцулів. Ся неохота плине головно з того, що Гуцули далеко вільнїйше поводять ся з жіноцтвом, як Покутяни.

6. Гуцул як хоче, аби чісник був міцний, то бє гадьи і кровю покроплює молодий чісник. (Кол.)

Про се віруване чув я в Коломиї; серед Гуцулів менї не вдало ся справдити його.

7. Дрижить, як Гуцул над дїтьми. (Ільк.)

Чи справдї Гуцули визначають ся такою надзвичайною дбайливістю за дїтий, я не можу сказати. А може „дрожит“ маe тут яке инше значіне?

8. На Гуцули сї вібрав. (Кол.)

Пішов у гуцульську країну, в гуцульські села.

9. Отто ти Гуцул в очох великий! (Кол.)

Говорить Гуцул, коли хтось дивуєть ся його одягови, говореню або поведїнцї.

10. Патлатий як Гуцул. (Бібр)

Гуцули, як і Бойки, особливо стара генерація, носять довге нестрижене волосе, що спадае аж на плечі.

11. У Гуцулів мертвец скоро в труну, тай під лаву. (Кол.)

Одна з тих поговірок про оріґінальні звичаї Гуцулів, що полягають більше на їдкім дотепі, ніж на обсерваціï дійсного житя.

12. Як у Гуцула що здохне, то каже, що то божка́ вбила, тай їсть. (Кол.)

Гуцули справдї не гидують їсти здохлятини, як і Цигани.

Гуцулїя. 1. Гуцулїя-сарачія. (Снят.)

Так звичайно говорять заможні Покутяни — не тим, що Гуцули всї бідні, а головно тим, що у них у горах хлїб не родить ся.

2. То ще погана Гуцулїя. (Цен.)

Лають Гуцулів, пор. коломийку:

Ой сараку Подоляник кукурузи садит,
А погана Гуцулїя вже бисаги ладит. (Цен.)

Гучний. 1. Гучне весїльи, де в кулаки трубят. (Наг.)

Кепкують із такого весїля, при якому гостї побили ся та розходили ся серед криків та плачу.

2. Гучний баль кому справити. (Наг.)

Знач. набити, насварити його прилюдно.

Гучно. 1. Гучно, бучно, а в пяти зимно. (Ільк.)

Кепкують із таких, що вдають богачів або панів, а при тім терплять недостаток найпотрібнїйших річий. Пор. Adalb. Huczno 1.

Гуща. 1. Гуща дїтий не розганяє. (Ільк., Луч.) Гущі... розгонит. (Наг.)

Від достатку дїти анї взагалї нїхто не втїкає, а навпаки, втїкає від недостатку. Пор. Нос. 289.

2. Гущею голова не болит. (Гнїдк.)

Від густої страви люди не терплять голоду, не зазнають гризоти, лише навпаки, від рідкої від недостатку.

Ґ.

Ґабати. 1. Ґабає го, як кат грішну душу. (Наг.)

Знач. чіпляєть ся, напастує, докучає.

2. Не ґабай другого, як сї сам за себе бойиш. (Наг.)

Не докоряй другому, коли й сам винуватий. Пор. Brzoz. Gabać 1.

Ґабро. 1. Ґабро, зломлю ти ребро. (Дрог.)

Дразнять хлопця на імя Ґабро (теж що Гаврило)

Ґавати. 1. Аби люде не ґавали. (Наг.)

Знач. аби не нарікали, не лаяли, — scil. треба се або те зробити.

Ґавуля. 1. А ти ґавуле! (Наг.)

Ґавулею називають корову, що любить скакати в шкоду.

Ґаданє. 1. Нема ґаданя. (Угр. гор.)

Нема анї мови, сього не буде і не може бути.

2. То пусте ґаданьи. (Наг.)

Пуста бесїда, шкода часу тратити.

3. Що ти мінї тут маєш до ґаданьи? (Наг.)

Чого ти тут мішаєш ся? Ся справа не належить до тебе. Очевидно всї ті поговірки взяті від Поляків, хоча одержали в устах Русинів певний спеціяльний відтїнок.

Ґаджала. 1. Ґа́джала, маджала, як Цигани кажут. (Наг.)

Циганську мову передразнюють улюбленим циганським словом „ґаджала“, що значить „візьми“.

Ґазда. 1. Без ґазди́ які жінцї гаразди? (Берез.)

Говорять про бідуване вдови без мужа.

2. Виглядаєш на ґазду, а говориш як дурень. (Лім.)

Докоряють чоловікови, що невважаючи на поважний вигляд говорить дурні або циничні речі.

3. Видно, що тут є ґазда в хатї. (Берез.)

Тут порядок, уся робота в пору пороблена. Говорять як комплімент навіть жінцї, вдові, що вміє вести хозяйство.

4. Ґазда на своїм сьмітю. (Дрог.)

Знач. у своїм добрі, хоч воно й яке мале, я собі сам господарь і нїхто не має менї втручати ся. Пор. Господар 8.

5. Ґазда премудрий не знає того, що баба. (Орел.)

І баба може розумом та досьвідом зрівняти ся з чоловіком, що провадить самостійне господарство.

6. Ґазда цїлою губою. (Ільк.) ...на всю губу. (Кал.)

Господар зовсїм незалежний, порядний, заможний. Пор. Господар ч. 6.

7. Далеко му до ґазди. (Наг.)

Знач. богато хибує, щоб із нього був порядний господар: се чоловік незаможний і негосподарний. Пор. Zátur. XVI, 145.

8. Де два ґазди, там ладу нема. (Кол.)

Бо один робить другому на перекір. Пор. Adalb. Gazda 2.

9. Де нема ґазди́, там ладу не жди. (Берез.)

Говорить удова по стратї чоловіка.

10. Добрий ґазда перший устає, а остатний лягає. (Наг.)

Він мусить дбати про початок і про закінченє всякого дїла в хозяйстві. Пор. Muka 1175.

11. Добрий ґазда як рідний тато. (Урнче).

Учить свою челядь працї й порядку. Пор. Zátur. XI, 541.

12. З ґазди на драба зійшов. (Лол.)

Знач. з господаря, властителя ґрунту й дому зійшов на жебрака.

13. Коби мене ґазда слухав, а пес і палицї послухає. (Наг.) ...як схоче. (Наг.)

Огризнув ся чоловік, що прийшов до пана, а його на подвірю вилаяв льокай.

14. Коли-с не ґазда, не вбирай сї в кожух. (Стан.)

Кожух з великим на плечі вивернутим ковнїром уважаєть ся не лише практичною, але й почесною одїжю статочного господаря. Бідоласї, голодранцеви нї відки роздобути такої одежі.

15. Отто ми ґазда зателепаний! (Наг.)

Лайка на недбалого, негарного чоловіка, хоч і зовсїм не господаря.

16. Пізнати ґазду по оборі й по коморі. (Наг.)
Знач. по тім, чи в оборі порядок а в коморі запас. Пор. Zátur. XI, 543.

17. Сивий соків, сиві його очи; не буде з того ґазди, хто ходит по ночи. (Мшанець).
Се мабуть приспівка, та вживаєть ся як приказка про парубків, що люблять бурлакувати по ночи.

18. Хоче бути ґаздов, а не вміє коневи фоста завязати. (Ільк.)
Жартують із недотепного робітника, що не вміє ходити коло коний.

19. Язда, пане ґазда! (Стрий).
З польського „Jazda“ в значіню: їдьте або їдемо. Окрик: рушай, махай геть, уступи ся з дороги, поспішай ся! У Поляків у такім самім значіню вживаєть ся приказка: Jazda panie Gwiazda! Adalb. Gwiazda 1.

20. Який ґазда, така й челїдь. (Наг.)
Порядний, роботящий господар веде й свою челядь порядно, привчає до роботи. Пор. Zátur. VIII, 874.

Ґаздиня. 1. Ґаздиня, три дни хату не мела, сьміє по колїна. (Ком.)
Кепкують із нехарної хозяйки, що не держить у хатї доброго порядку. Пор. пісню Гол. II 380.

2. Ти така ґаздиньи, як два городи, а одна диньи. (Княж.)
Жартують із лїнивої, недбалої господинї, пор. висше Господиня ч. 3.

Ґаздівство. 1. В ґаздівстві лиш би сї шьинувати. (Наг.)
В хозяйстві треба держаги порядок, пильнувати працї, не марнувати надбаного, то все піде гаразд.

2. Ґаздівства легко позбути, але тяжко набути. (Стан.)
Сим оправдують пошану, яку мають селяни для такого чоловіка, що доробив ся гарного хозяйства.

3. Мале ґаздівство — велике дїдівство. (Голоб.)
Мале хозяйство завдає більше клопоту та гризоти, нїж дає пожитку.

4. На малім ґаздівстві треба робити другому й собі. (Мшан.)
Знач. для удержаня треба не тілько обробити своє хозяйство, але ще й заробляти з боку.

Ґаздувати. 1. Бода-сь ся наґаздував, як ворона на хатї. (Городен.)
Прокляте: щоб ти не довго користував ся своїм хозяйством, щоб воно тобі загирило ся. Пор Господарювати ч. 3.

2. Ґаздувала би й вош, коби мож. (Наг.)
Бідний чоловік думає, що ґаздуваги легко, аби було на чім.

3. Ґаздую: люде орут, я сї волочу. (Наг.)
Говорив чоловік, що в робучий день мусїв іти до міста на термім.

4. Добре ґаздувати, як є на чім. (Наг.)
Говорить бідний чоловік, що не має землї. Пор. Zátur. X, 6.

5. І я би ґаздував, коби було на чім. (Наг.)
Значіне ut supra.

6. Наґаздував, як пес за плугом ходячи. (Сквар.)
Сьміють ся з недбалого, незарадного господаря. Пес за плугом ходить лише з аматорства, не для дїла.

7. На такім най пси ґаздують! (Наг.)

Говорять про нужденне, запущене господарство.

8. Не так ґаздую, як бідую. (Наг.)

Говорить бідний чоловік, що числить ся нїби самостійним господарем, а не має з чого вижити.

9. Нинї ґаздувати, треба кождій бідї горло затикати. (Голоб.)

Господар мусить оплачувати безлїч усяких данин, податків та додатків, кар та всяких инших драч.

10. Нинї ґаздуй — на студене дуй. (Цен.)

Треба берегти ся, щоб не наразити ся якому посїпацї, бо кождий може нашкодити.

11. Хто добре ґаздує, той гараздує. (Стрий).

Ідеал житя для нашого селянина — заможне, добре ведене хозяйство.

Ґазета. 1. Не знав, що там о тім казети пишут. (Наг.)

Кепкують із самохвалька, який величаєть ся, що ось я зробив се й те. Мовляв: се дрібниця, в ґазетах про се нїчого не пишуть.

2. Таке би хиба в казети пустити. (Мшан.)

Говорять про якусь незвичайну пригоду, яку варто подати до прилюдної відомости.

3. Я тебе в казети подам. (Стан.)

Новочасна погроза: я при помочи часописи нароблю тобі сорому на весь край.

Ґаламаґа. 1. Ей, як ти по ґаламазї заїду! (Бор.)

Ударю в лице, властиво в рот.

Ґаламаґати. 1. Ґаламаґає як три дурнї до купи. (Бор.)

Говорить дурницї, плете нїтвісти-що.

Ґандолити. 1. Він уже фурт по польску ґандóлит. (Наг.)

Кепкують із такого, що побувши довше в містї або в войську і вернувши до села говорить ломаною мовою, мішаючи руські слова з польськими та нїмецькими. Фурт — нїм. fort — геть, скрізь.

Ґанч. 1. Ґанч має: з заду му кусник скирки не стає. (Дрог.)

Жартують із парубка, якого не взяли до войська, хоч він на зверх видаєть ся зовсїм здоровим.

2. Про такий ґанч можна й сто лїт жити. (Наг.)

Ґанч — хиба взагалї, та частїйше спеціяльно хиба в орґанїзмі, тривка хороба або калїцтво.

Ґарбувати. 1. Ґарбує му скиру що день божий. (Наг.)

Знач. бє його, сїче різками.

Ґваздати. 1. Ґваздає той дар божий, що аж сї бридко дивити. (Наг.)

Говорять про господиню, що не вміє добре спекти хлїба або зварити страви і тілько марнує муку та инші засоби.

Ґвалт. 1. Без ґвавту, без крику можна то зробити. (Наг.)

Знач. без лайки, без силуваня, добровільно.

2. Ґвавту рипит, аж хата ходит. (Наг.)

Знач. кричить, просить ратунку. „Ґвавту“ — від нїм. Gewalt, знач. властиво: мене насилують.

3. На ґвавт ми його треба. (Наг.)

Мені його доконче потрібно і то зараз.

Ґвалтувати. 1. Ґвавтує, як на зуб. (Наг.)

Кричить, репетує, немов у нього зуб болить.

Ґеґера. 1. Бода-сь сї наїв ґеґери! (Город.)

Що таке ґеґера — не пояснено.

Ґедз. 1. Ґедз го напав. (Наг.)

Зірвав ся з місця, побіг кудись, ухопив ся раптом до якоїсь роботи.

2. Ґедз, ґедз, тарадай! Задри фіст тай бігай! Попоїв лободи, тай бігай до води! (Наг.)

Оттак приспівують худобі, коли вона в лїтню спеку ґедзить ся.

Ґедзень. 1. Ци якийсь ґедзень на вас зайшов? (Наг.)

Коли всї в хатї сварять ся, поривають ся до бійки або грозять, що заберуть ся геть. Ґедзень — лїтнїй місяць, коли лїтають мухи, що спричинюють безтямне біганє худоби.

Ґедзити ся. 1. Ґедзит сї, як корова в ґедзень. (Наг.)

Не може всидїти на місцї, поривається ся на якісь фантастичні дїла, втїкає з дому.

Ґедзкати ся. 1. Ґедзкає ся як теличка в лїтї. (Крех.)

Жартливо говорять про сердиту дївчину.

2. Зґедзкав сї тай побіг (Наг.)

Знач. розсердив ся, зворохобив ся тай пішов геть.

Ґенерал. 1. Єднорал — єдно грав. (Наг.)

Гра слів оперта на народній етимольогії; знач.: і ґенерал має ті самі людські потреби, що й простий вояк.

2. Найлїпший ґенерал мороз. (Бар.)

Бо його наказам не опреть ся нїхто: коли треба топлива чи паші, то всї йдуть як на коменду.

3. Отто, який ми єднорал над нами! (Наг.)

Кепкують із такого, що береть ся розказувати иншим не маючи до того права.

4. Самі єднорали, лиш би їли тай с–ли. (Кол.)

Кепкують із лїнивих господарів або нездібних до працї членів родини, яким надто треба ще услугувати.

Ґер. 1. Іде менї не ґером. (Доброс.)

Знач. не добре менї йде, мої дїла не мають успіха. Що власне значить слово ґер і відки воно взяте, не відомо.

2. Менї то не ґером. (Доброс.)

Знач. се менї не по нутру, не до ладу.

Ґлова. 1. Мудрі ґлові дві-три слові. (Орел.)

Приказка взята з польського: mądrej głowie dość dwie słowie. (Adalb. Głowa 119)

Ґосподар. 1. Ґосподар від старої кучі. (Цен.)

Знач. знає хиба, куди ходити с–ти, але до працї нездалий.

2. Де два ґосподарі, там ладу нема. (Сор.)

Бо один робить на перекір другому. Пор. висше Ґазда ч 7.

3. Злий там ґосподар, де кіт з голоду миши їмає. (Стрий) ...ґазда... (Стрий)

Знач. він не має чим погодувати кота.

4. Нема ґосподаря в дома, то миши гризут ся. (Сас.)

Знач. нема ладу, нема зверхности, то підвладні сварять ся самі між собою, не дбають ні про що.

5. Такі ґосподарі: до хати с—ти, до кучі обідати. (Лівчиці).

Жартлива лайка в значіню: ти не господар, а свиня.

6. Ти мінї ґосподар: лїпше бис сї в с—ку пошкробав. (Наг.)

Говорять нездарі, мовляв: не мішай ся до сього дїла, в якому не поможеш, а хиба попсуеш.

Ґосподарство. 1. Більше ґосподарство, більше клопотарство. (Доброс.)

Де більше хозяйство, там більше турботи і заходу. Пор. висше Господарство 2.

2. В ґосподарстві всьо сї здасть. (Наг.)

Усяка, навіть на вид найменше придатна річ може в господарстві оказати ся пожиточною.

3. До ґосподарства треба також доброї голови. (Наг.)

Господарство річ важна і скрутна, і тому на думку наших селян не добре відривати від нього що здібнїйші голови та посилати в школу.

4. Не бій сї, на ґосподарство ти не сьиду. (Наг.)

Знач. твойого господарства тобі не відберу.

Ґосподиня. 1. Кепска ґосподиня наробит з золота болота. (Вв.)

Знач. із зерна гарного як золото, з доброї муки зробить закальцьоватий хлїб як болото.

2. Лиха то ґосподинї, що кури на пашу гонит. (Наг.)

Кури їдять зелену траву хиба в крайнїм разї; їм звичайно дають зерно або щось варене.

3. Моя ґосподинї три роботи робит: і щит і пэрдит і стиранку дробит. (Наг.)

Кепкує чоловік із своєї лїнивої та нехарної жінки. Стиранка — рід дрібних клюсок із твердо замішеного тїста.

Ґралї. 1. Хоч на ґралї, аби далї. (Берез.)

Веди якесь дїло хоч з тяжкою бідою, аби на перед, аби не покинув та не стояв на місцї. Ґралї — суховила.

Ґраматично. 1. Нї ґраматично, нї поетично. (Льв.)

Міщанська приказка. Знач. сказано зовсїм не до ладу.

2. То не ґраматично. (Мінч.)

Значіне мб. як попереднього ч

Ґраф. 1. Сохтували за ґрафа, а дали за драба. (Лол.)

Сохтувати — лагодити, мати на примітї. Говорять про дївку, що з разу мала надію вийти замуж за якогось богача, а потім вийшла за бідного. Драб у Лолинї має значіне: бідний чоловік, жебрак.

Ґрейцар. 1. Аби ми ґрейцар дарував, то ньи! (Наг.)

Говорять про твердосердого, скупого чоловіка.

2. Анї ґрейцарьи при души не має. (Наг.)

Не має не лише при собі, але і в усїм своїм маєтку. Пор Adalb. Grosz 65.

3. Анї на ґрейцар не спущу. (Наг.)
Від умовленої цїни не відступлю, не вменшу її анї на гріш.

4. Ану ріж мі, ци маю хоць ґрейцар. (Наг.)
Знач. хоч би менї грозили смертю і жадали гроший, то таки я не дав би нїчого, бо не маю. Пор. Adalb. Grosz 79.

5. Ану тріси мі, ци з мене ґрейцар витрісеш. (Наг.)
Говорить безгрішний чоловік. Трясти має спеціяльне юридичне значіне: робити ревізію, обшукати, та тут очевидно допущено жартливу гру слів.

6. Без ґрейцарьи сї не випущьий. (Наг.)
Пильнуй так, щоб усе мав дещо гроший на несподївані потреби.

7. Без ґрейцарьи як без очий. (Наг.)
Чоловік не може рушити ся нїкуди. Пор Грошї 11.

8. Видав єм сї до ґрейцарьи. (Наг.)
Видав усї грошї.

9. Вийшов єм з ґрейцарьи. (Наг.)
Розтратив усї грошї. Пор. Грошї 19.

10. В кого ґрейцар чує, до того прибишує. (Наг.)
Говорять про підхлїбного чоловіка, ласого на даремні угощеня або дарунки. Прибишує знач. підсусїджує ся, вчащає до його дому.

11. В нього сї ґрейцар не загрїє. (Наг.)
Знач. він швидко пустить грошї з рук, видасть їх. Пор. Zátur. X, 806.

12. Все сї десь у чоловіка ґрейцар заваджьиє. (Наг.)
Говорить чоловік, що має грошї, з тим орієнтальним нахилом — виставляти все своє малим, лихим і маловартим, отже з гроший зроблено один крейцар.

13. Все якийсь ґрейцар капне. (Наг.)
Знач. від часу до часу трапить ся заробіток або загалом якийсь грошевий дохід. Капане гроша пор. Adalb. Grosz 54.

14. Всьо до ґрейцарьи заплатив. (Наг.)
Знач. заплатив гладко, вповнї, до решти. Пор. Wand. II (Heller 88).

15. Ґрейцар до ґрейцарьи складає. (Наг.)
Говорять про бідного чоловіка, що з трудом, по крейцару стягає ть ся на якусь суму гроший.

16. Ґрейцар легко видати, а не легко здибати. (Кол.)
Говорять з докором марнотратникови.

17. Ґрейцар не ворог. (Наг.)
Він у потребі не зрадить, а допоможе.

18. Ґрейцар не завадит, а в бідї порадит. (Кол.)
Він у житю не затяжить, але в пригодї допоможе.

19. Ґейцар не просит їсти, а ще й сам дасть. (Голоб.)
Приказка малює ідеал доброго приятеля: не бути другому тягаром, але підмогою.

20. Ґрейцар не грошї. (Дрог.)
Знач. се занадто мала сума, щоб торгуючи ся рїжнити ся на нїй.

21. Ґрейцар не грошї, коза не худоба, дївка не людина. (Збар.)

Головний натиск кладеть ся на третьому реченю, що висловляє погляд якогось мізоґіна.

22. Ґрейцаром сї не запоможеш. (Наг.)
Занадто мала грошева сума не заратує чоловіка в потребі.

23. Ґрейцар юшка, а два галушка. (Шужн.)
Так примовляв своїм робітникам скупий чоловік, щоб не богато їли, пор. Етн. Зб. VI, 49.

24. Добро й ґрейцар, як двох нема. (Наг.)
Нехай буде хоч що будь, коли нема більше

25. До ґрейцарьи випташив. (Наг.)
Обікрав його, вибрив по троха у нього всї гроші. Пор. висше Випташити 1.

26. До ґрейцарьи сї витьигнув. (Наг.)
Знач. видав усе що мав; щоб дати потрібні на якесь дїло гроші, спродав усе що мав; кіддав до останка.

27. Жьидимо того ґрейцарьи, як канї дожджу. (Наг.)
Говорять бідні люди, яким рідко коли удаєть ся заробити який гріш. Про те, чому каня жадить дощу, див далї Каня.

28. За ґрейцар би тата рідного продав. (Наг.)
Говорять про ледачого, захланного чоловіка, у якого нема нїчого сьвятого.

29. За ґрейцар до віта не пїдемо. (Наг.)
Говорять ті, що торгують ся і вже стали на невеличкій ріжниці; мовляв, занадто мала ріжниця, не варта того, щоб за неї сперечати ся.

30. Зложив ладний ґрейцар. (Наг.)
Знач. показну суму гроший.

31. І ґрейцар пїшки не ходит. (Наг.)
Знач. і найменшої суми не слїд легковажити.

32. І ґрейцарьи на дорозї не найдеш. (Наг.)
Знач. і на нього треба заробити. Пор. Adalb. Grosz 36.

33. І ґрейцар у пригодї стане. (Наг.)
І найменша грошева сума може поратувати чоловіка в пригодї.

34. І за ґрейцар дорого, як ґрейцарьи нема. (Наг.)
Що для грошовитого чоловіка дешево, те для безгрішного дорого. Пор. Adalb. Grosz 11.

35. І зломаного ґрейцарьи би не дав. (Наг.)
Знач. не хоче дати нїчого, чоловік скупий.

36. Кервавий то ґрейцар. (Наг.)
Знач. гірко зароблений, добутий з небезпекою житя.

37. Кому варто ґрейпар, а кому й два. (Дрог.)
Говорить продавець, коли покупець мовить йому, що якась річ не варта тої цїни, якої він просить за неї.

38. Не виджу ґрейцарьи, як слїпий плота. (Наг.)
Говорить бідний чоловік, що не має де заробити на гріш

39. Нинї за ґрейцар тьижко. (Наг.)
Знач тепер тяжко роздобути гроша, нема заробітків і нема що продати.

40. Оберне той ґрейцар пјить раз у пальцьох, заки го видасть. (Наг.)

Говорять про скупого, ощадного чоловіка. Пор. Wand. II (Groschen 46).

41. Отой сьвйитий ґрейцар бодай сї й на камени родив. (Наг.)
Говорить бідний чоловік, якому рідко коли удаєть ся спромогти ся на деякий гріш.

42. Оттаке! і за ґрейцар тай гірке! (Орел.)
Маб. оперто на відомій анекдотї про дурня, якому наряно за крейцар купити перцю. Жартують із такого, що купив щось дешево і дивуєть ся бачучи, що та річ зовсїм ледача.

43. Про ґрейцар не збіднієте. (Любша.).
Звичайна жебрацька формула, якою просять прохожих дарувати їм хоч крейцар. Пор. Adalb. Grosz 27, 29.

44. Пусти ґрейцар з рук, а сам стій як друк. (Цен.)
Говорять такому, що легкомисно видав усї свої гроші, а в потребі не має чим помогти собі. Друк у покутськім та гуцульськім діялектї — дурень, ледащо.

45. Став єм без ґрейцарьи. (Наг.)
Видав усї гроші, опинив ся без гроша.

46. Тим ґрейцаром сї не видасьте. (Любша).
Даючи крейцар іще не видасте всього свойого добра. Жебрацька формула, пор. Етн. Зб. V, 107.

47. То не ґрейцар тай не два. (Наг.)
Знач. се значнїйша сума гроший, се не аби що.

48. То якийсь ґрейцар іззїло. (Наг.)
Знач. се коштувало не малі гроші.

49. Тут кождий ґрейцар кровю обкіпів. (Наг.)
Говорив бідний чоловік, платячи тяжко зароблениими грішми податок.

50. У мене ґрейцар ґрейцарьи нїколи не видит. (Наг.) ..не догонит. (Наг.)
Знач. як один трапить ся, то його попередника вже давно нема; доходи не покривають видатків.

51. У нього ґрейцаром не смердит. (Наг.)
Знач. він не має гроший, і духу їх у нього не чути. Пор. висше Гроші ч. 152.

52. У нього сї ґрейцар не заваджьиє. (Наг.)
Знач. у нього гроший нема. Пор. висше ч. 12.

53. Чого в містї за ґрейцар найбільше? Перцю. (Дрог.)
Образово: коли за дешеві гроші дають чогось богато, то се певно буде щось гірке та неприємне.

54. Чує в нього ґрейцарі. (Наг.)
Міркує, що сей має гроші. Чути, себ-то занюхати гроші див. висше ч. 10.

55. Чужий ґрейцар своїх десїть забере. (Наг.)
Коли хто неправно присвоїть собі або вкраде чужого хоч найменшу дрібку, то иногї тратить свойого далеко більше Пор. Adalb. Grosz 39.

56. Чую тебе, як ґрейцар у бесагах. (Косс.)
Говорив Гуцул до якогось посїпаки; мовляв, ти супроти мене такий маловартий, як той крейцар, якого тягару в бисагах зовсїм не чути.

57. Ще ту якийсь ґрейцар маю. (Наг.)
Маю ще дещо, небогато гроший.

58. Як би той ґрейцар потиснув, то видиш би з нього кров потекла. (Наг.)

Говорять про тяжко зароблений або людською кривдою добутий гріш.

59. Я на свій ґрейцар усе дьирку найду. (Наг.)

Говорить чоловік, що давав комусь гроші, а той не хотів приняти їх; знач. знайду на що їх видати.

60. Я на той ґрейцар тьижко гарую. (Наг.)

Заробляю його важкою працею.

Ґрунт. 1. Без ґрунту чоловік не ґосподар. (Наг.)

Без ґрунту він зарібник, пролєтарій.

2. Він сї на ґрунтї не вдержит. (Наг.)

Говорять про задовженого чоловіка, якому грозить лїцітація і утрата господарства.

3. Ґрунт по обочи, а біда поперед очи. (Грин.)

Ґрунт по обочи, себ-то по спохові гори, в Гуцульщинї дуже часто — сам тзв. ґрегіт, зовсїм неродюче каміне, тому ґазда, хоч має богато такого ґрунту, може бути зовсїм бідний.

4. До ґрунту го знищив. (Наг.)

Знач. цїлковито, до самої основи. Пор. Wand. II (Grund 55).

5. За ґрунтом і право йде. (Збар.)

Посїданє ґрунту надає також права в громадї та в державі.

6. За кавалок ґрунту бив би ся до шпунту. (Сквар.)

Ґрунт, се основа господарства й житя селянина, тому й не диво, що задля нього повстають у селянському житю найчастїйше сварки та бійки.

7. З ґрунту го зігнав. (Наг.)

Знач. зруйнував його, довів до втрати господарства.

8. На ґрунт му то прийшло. (Стрий).

Знач. принесли до дому якусь річ, прим. розолюцію з суду.

9. На ґрунт пристав. (Наг.)

Говорять про чоловіка, що оженив ся з дївкою за для її ґрунту і війшов до сїм'ї її батька. Таке пристайство вважаєть ся чимось ненормальним, бож звичайно жінка повинна переходити до сїм'ї мужа.

10. То ґрунт, решта все пусте. (Дрог.)

Знач. се головна річ.

11. То добрий ґрунт. (Льв.)

Се чесний, розумний чоловік, з ним можна мати дїло.

12. То з ґрунту зіпсований чоловік. (Льв.)

Знач. наскрізь зіпсований. Пор. Wand. II (Grund 65).

13. Тримай сї ґрунту, то не впадеш. (Дрог.)

Жартуючи говорять такому, що борючи ся з иншим, або пошпотавши ся впав на землю. Пор. Цезарове: Teneo te, Africa, сказане при подібній нагоді.

14. У нас ґрунт не маєток; у нас маєток воли та корови. (Ябл. н.)

Так пояснив Бойко маєтковий стан чоловіка, що мав ґрунт, але по його розуміню не мав маєтку.

15. Чи ти мене з ґрунту зсадиш? (Лімна).

Говорив Бойко якомусь міському посіпаці, мовляв: я на своїм становищі стою тривкійше, як ти на своїм.

Ґрунь. 1. У нас що ґрунь, то инша установа. (Жабє).

Говорять Гуцули. Ґрунь — шпиль гори. Пор. Матер. до у. р. етнол. т. II.

Ґудз. 1. Без ґудза перший штих нїчого не варт. (Дрог.)

Кравецька приказка. Оповідають, що колись Соломон скликав із цїлого краю всїх кравцїв і шевцїв, що має їм щось важне сказати, а коли зійшли ся, сказав їм: Памятайте що без ґудза перший штих нїчого не варт; коли протягнеш нитку не зробивши ґудза, то вона тобі висмикнеть ся. Пор. Wand. II (Knoten 4, 9).

2. Ґудза собі шукати. (Наг.)

Знач. шукати собі зачіпки, клопоту. Пор. Adalb. Guz 4, 6; Wand. II (Knoten 16).

3. Ґудз му набіг. (Наг.)

Ударив ся і вдарене місце напухло.

4. На якого ґудза ми тото потрібне? (Наг.)

На якого біса, по що менї се, се зовсїм непотрібна річ.

5. Такий ґудз, а вже сї он до чого бере. (Наг.)

Ґудзом називають недорослого або малорослого чоловіка. Тут мова про недоростка, що береть ся до чогось невідповідного для його віку чи росту.

Ґудзик. 1. Виштифтував сї на остатний ґудзик. (Дрог.)

Говорять про джигуна, що вистроїв ся парадно. Виштифтувати ся від нїм. stiften; звязок мб. такий, що штифтами називали ся давнїйше ученики кадетської школи (від Stift, Stiftung, заклад) у Дрогобичі, що своїм елеґантним убранем робили загальний ефект.

Ґудзовата. 1. Був у ґудзоватої в гостинї. (Лім.)

Його набили ґудзоватою або взагалї якою будь палицею.

2. До ґудзоватої в куми ходив. (Лім.)

Значінє ut supra.

Ґуздрати ся. 1. Ґуздраєсї, як курка на гнїздї. (Наг.)

Пораєть ся помалу, не може приготовити ся до виходу або до роботи.

Ґуля. 1. Ґулю му висадило. (Наг.)

У нього напухло щось, учинив ся боляк, набито ґудз.

Ґураль. 1. Возьми ґуральи та йди пси бити. (Ясен. С.)

Говорять ледачому та неохочому до працї парубкови. Ґу́раль — груба палка.

Ґуст. 1. Відпала му від ґусту. (Дрог.)

Мова про дївчину, яку парубок перестав кохати.

2. До ґусту му припало. (Льв.)

Засмакував у тім, уподобав собі.

3. Кепський ґуст маєш. (Дрог.)

Маєш лихо розвинений смак, тобі подобаєть ся щось таке, що не варто того.

4. На мій ґуст то недобре. (Дрог.)

На мій смак, на мою думку.

5. Прийшло му сї до ґусту. (Наг.)

Засмакував у тім, уподобав собі.

6. Стратити ґуст до чогось. (Дрог.)

Стратити охоту, вподобанє в якій річи. Пор. Wand. I (Geschmack 20).

7. Тото́ має добрий ґуст. (Наг.)

Знач. се смакує, — мова про страву.

8. То мінї не до ґусту. (Наг.)

Знач. не до смаку, не до вподоби.

9. То не в моїм ґустї. (Льв.) ...не мій ґуст. (Льв.)

Се менї не до смаку, не подобаєть ся.

10. У кождого свій ґуст. (Льв.)

Кождий має свій смак; одному подобаєть ся се, другому те Пор. Adalb. Gust 1; Wand. I (Geschmack 12).

11. Ци борщ ци капусту, аби до ґусту. (Наг.)

Scil. давай, аби лише їли зо смаком.

12. Як на чий ґуст. (Льв.)

Знач. що кому смакує, що кому до вподоби. Пор. Wand. I (Geschmack 5).

13. Я тото з ґустом зроблю. (Дрог.)

Залюбки зроблю, менї се буде приємно.

Д.

Давати. 1. Аби ми давали незнатй що, то бим не взьив. (Наг.)

Говорить чоловік варікаючи ся продати якусь дуже дорогу йому річ.

2. Аби-с ми за дурно давав, то не хочу. (Наг.)

Знач. ся річ менї зовсїм непотрібна, я її не то що не куплю, але навіть за дурно не візьму.

3. Ану давай ми золоту гору, ци возьму! (Наг.)

Знач. нїякої суми не візьму, нї за що не продам.

4. А що там давали в церквї? (Наг.)

Жартом питають такого, хто по довгім часї нарештї раз пішов до церкви.

5. Бук не давай нїкому з рук. (Жураки).

Не позбавляй сам себе оборони в разї напасти.

6. Давав нам Панбіг милосерний до тепер, то чень нас і від тепер не забуде. (Наг.)

Потїшають себе люди в якійсь тяжкій пригодї, прим. у часї недороду.

7. Давай, давай, тай кінцьи тому нема! (Наг.)

Говорить чоловік, якому наприкрило ся даване. Пор. Wand. I (Geben 256).

8. Давали, аж на лаву покладали. (Наг.)

Давали очевидно прочухана, били.

9. Давали, а не виймали. (Кобр., Ільк.) ...винимали. (Наг.)

Говорять, коли хтось хвалить ся, що йому за се або те давали таку а таку високу цїну. Пор. Нос. 290.

10. Давали їсти й пити, лише не було кому просити. (Наг.) ...принуки не було. (Дрог.)

І для того, мовляв, була недобра гостина. Кепкують із надто великої церемонїяльности руських селян старшого поколїня. Пор. Нос. 443.

11. Давати кому на тикти. (Дрог.)

Не говорити виразно, а натяками, велїти догадувати ся, шпигати когось у розмові натяками на якесь неприємне дїло.

12. Давати то ми дозрілі, але брати то нї. (Карл.)

Давати scil. податки, а брати — громадські та полїтичні права.

13. Дає, аж му сї руки трісут. (Наг.)

Говорять про скупаря, захланного чоловіка, що дає дуже нерадо.

14. Дає гроші на руку. (Наг.)

Платить готовими.

15. Дає з себе дурньи робити. (Наг.)

Допускає, щоб инші глузували з нього та забавляли ся його коштом.

16. Дає му на підтикп. (Наг.)

В розмові натякає на щось, говорить так, щоб той догадував ся.

17. Дає на зелений овес. (Гнїдк.)

Борґує, платить наперед цїну за товар, якого ще нема готового.

18. Дає нам Панбіг, що його ласка. (Наг.)

Говорять селяни про добру погоду, добрий урожай та здоровле.

19. Дає сї за ніс водити. (Наг.)

Підлягає чийомусь верховодству, чоловік без власної волї і без власного розуміня.

20. Дає тот хто хоче, а не тот, хто має. (Лім.)

Даване залежить поперед усього від доброї волї. Пор. Zátur. X, 880.

21. Дає як не своїми руками. (Наг.)

Знач. дає нерадо, скупий чоловік. Пор. Adalb. Dać 23.

22. Дай му Боже на розум, аби тото зробив! (Наг.)

Погроза, scil. то се буде його нещасте.

23. Дай ти Боже лїпший розум, як той, що маєш! (Наг.)

Знач. той, що маєш — кепський, не варт нїчого.

24. Даю голову за то. (Дрог.)

Знач. ручу ся головою, що се правда.

25. Даю, що маю, а долї не вгадаю. (Кос.)

Говорить батько про своїх дїтий, особливо відвіновуючи їх. Узято мб. із весїльної пісні:

Я, доню, даю, що лише маю,
Доленьки не вгадаю. (Кос.)

Пор. також Wand. I (Aeltern 14).

26. Добре тому давати, хто не бере; а як бере, то го за серце дре. (Лучак.)

Друга половина приказки для мене неясна. Найчастїйше вживаєть ся сама лише перша половина і то жартом, прим. коли гостий просять їсти, а ті не хочуть.

27. Добре тому давати, що не хоче брати. (Кол.)

Знач. я й щедрим покажу ся і все таки нїчого не втрачу. Пор. попереднє ч.

28. Доки давав, доти добрий бував, а як перестав, то лихим став. (Стан.)

Говорить чоловік, який за свої части датки вкінцї зазнає невдячности й обмови.

29. Єднов руков дає, а другов відбирає. (Наг.)

Говорять про захланного, загрібущого чоловіка. Пор Adalb. Dać 55.

30. Коли давали, було брати. (Наг.)
Відповідають продавцеви, який хвалить ся, що йому за його товар давали таку й таку високу ціну. Мовляв: я такої не дам.

31. Лучше давати, як брати. (Петр.) .. ніж брати. (Мінч., Ільк.)
Хто дає, той видно має відки давати, хоча іноді буває й так, що хто дає, той дає з останнього, а бере такий, що має далеко більше, прим. держава, що бере податки. Пор. Wand. I (Geben 44); Zátur. X, 1001; Osm. 438.

32. Не дарай дитині ножа! (Крех.)
Недосьідному, легкодушному не давай у руки того, з чим він не вміє поводити ся. Пор. Wand. II (Kind 276); Leutsch, 79.

33. Не давай із себе лико дерти. (Цен.)
Не піддавай ся без опору всякому здирству.

34. Не давай із себе сьміх робити. (Наг.)
Не виставляй себе на посьміх.

35. Не давай по собі їздити. (Наг.)
Не принижуй сам себе, не позволь, щоб инші послугували ся тобою.

36. Не давай тому, хто не просит. (Кол.)
Не набивай ся зі своїм даванем, давай лише тому, хто просить.

37. Не давай сї просити! (Наг.)
Що маєш кому зробити доброго, роби зараз, без зайвих припрошувань.

38. Писком дає, а руками бере. (Цен.)
Говорять про здирцю, що любить сбіцяти, але при стяганю довгу являєть ся немилосерним. Пор. Wand. I (Geben 125, 235, 247).

39. Поким давав, том давав, а тепер не дам. (Кол.)
Чоловік довго запомагав когось, та нарештї відмовляє дальшої запомоги.

40. Само ся дає, коли є. (Ільк.)
Тодї чоловікови легко й приємно давати, коли має що.

41. Сїм день давай, а осьмого не дай, то будеш лихий. (Наг.)
Одна відмова щедрого чоловіка гірше болить, як скупість скупого.

42. Треба си давати розвід у голові. (Наг.)
Треба потїшати себе самого, не допускати собі до голови зневіри та одчаю.

43. Хто більше дає, тому ся продає. (Тучно)
Звичайна купецька практика.

44. Хто давав доси, най дає й далї. (Цен.)
Мовляв: я не думаю давати, не беру на себе сього обовязку.

45. Чим більше даєш, тим менше маєш. (Кол.)
Бо тим швидше вичерпаєть ся твій засіб. Пор. Wand. I (Geben 101).

46. Ци давали, ци лиш показували? (Наг.)
Кепкують із такого, що хвалить ся, буцїм то йому давали щось гарне, але він не взяв. Мовляв: мабуть не серіозно давали, а тілько показували.

47. Що дают, то бери! (Наг.)
Дару не слїд цурати ся. Пор. E. Rot. 526.

48. Що дают, то їдж, а що кажут, то роби. (Петр.)
Говорять наймитови, щоб не кривдував собі нї з якої страви і не цурав ся нїякої роботи. Пор. Wand. I (Geben 155).

49. Що дают, то кушай; що кажут, то дїлай! (Залїсє).

Загальне правило для всякого молодшого в сім'ї, особливо для наймита. „Кушай‘ тут у такім значіню, яке має се слово в великор; у нас звичайно кушати знач. kosten.

50. Як би він не давав, то я би не брав. (Наг.)

Відповідь такого, що при куповану обдурив наівного покупця, взяв із нього занадто солену ціну.

52. Як давати, то ми є, а як брати, то нас нема. (Збар.)

Жалують ся на нерівний поділ тягарів державних та політичних прав. Пор. вище ч 12.

53. Як дают, то бери, як бют, то втїкай. (Наг.)

Житєва філософія зведена до найпростїйшої форми. Пор. Zátur. VIII, 603, 608.

54. Якось даємо собі раду. (Наг.)

Знач. зводимо кінці з кінцями, живемо не погано.

Давець 1. Від злого давцї бери і капцї. (Мінч.) ...давця... канця. (Ільк.)

Давець тут спеціяльно довжник, який недбало, неточно сплачує свої довги. Пор. Даль. II, 7; Bebel. 77; Čelak. 275; Wand. IV (Schuld 19).

Давид. 1. Куме Давиде, то вам на добре не вийде! (Збар.)

Добродушна не то погроза, не то докір чоловікови, що кривдить иншого надїючи ся на його безпомічність та безрадність.

2. На Давида не зич у Жида. (Довгоп.)

Давида припадає д. 26 червня, та сю приказку годилось би мати на памяти не лише в те сьвято, але й увесь рік.

3. Сину Давидів, хлїбець би ти сї привидїв! (Наг.)

Говорять вередливому хлопцю, який не хоче їсти сухого хлїба.

4. Ще цар Давид живе! (Яс. С.)

Знач. може упімнути ся за всяким Жидом, і тому не слїд зачіпати Жида. Приказка основана на розповсюдженім тут оповіданю про царя Давида, що живе буцїм то за кипучим морем Самбатіон і опікує ся Жидами.

Давний. 1. Ану ми собі по давному! (Наг.)

Scil. погуляймо, напиймо ся. Говорять старі приятелї здибавши ся по довгій розлуцї.

2. Давний, а не росте. (Гнїдк.)

Наівне зачудуване, бож може як раз тому й не росте, що давнїй.

3. Давний як сьвіт. (Наг.)

Говорять про дуже старого дїда, про старий звичай або иншу якусь памятку.

4. Давнї пригоди боронять від шкоди. (Ільк.)

Чоловік пригадуючи свої давнї пригоди вчить ся берегти ся нових. Значіне досить анальоґічне до лат. Historia vitae magistra, пор. Hempel. 3164.

5. Давного довгу не вспоминают сї. (Дрог.)

Тут погляд такий, що довг чи взагалї всяка провина з часом забуває ся, задавнює ся, вигасає. Навпаки у Нїмцїв, пор. Wand. IV (Schuld 4).

6. За давних часів, за цара Цьвочка. (Дрог.)

Так характеризують жартливо дуже давню, сїру давнину, часи, до яких не сягає людська память.

7. Ми давнї приятелї: на єднім вигонї свинї пасли. (Вікно).

Говорять про себе старі люди.

8. То давне, ще від Марії Тереси. (Наг.)
Память цїсаревої Марії Тереси, хоч губить ся в давнинї в памяти наших селян, усе таки вважаєть ся свого рода епохою.
9. Хто би там давне згадував! (Наг.)
Давне тут значить якесь лихо, давнї свари та урази. Говорять люди, що мали між собою ворожнечу, а потім перепросили ся.
10. Що давне, то все славне. (Кол.)
Старим людям давнина представляєть ся в незвичайнім блиску і вони люблять величати ї.
11. Я давної верстви чоловік. (Наг.)
Я чоловік старий, давнього поколїня.

Давнина. 1. Давнина — сьвятa річ. (Наг.)
Говорять старі люди, для яких давнина представляєть ся чимось величнім і сьвятим. Пор. Давнїй 10.
2. На що то давнину відгрібати? (Збар.)
По що згадувати давнї, переважно неприємні, гіркі подїї? Пор. Давнїй 9.
3. То давна давнина, ще тогди баба дївков була. (Наг.)
Жартливо характеризують давнї часи.

Давно. 1. Давно все лїпше було. (Наг.)
Говорять старі люди, у яких їх особисті вражіня з молодших лїт забарвлюють усї спомини.
2. Давно грав на дворі, а нинї не хоче го нїхто до хати пустити. (Гнїдк.)
Говорять про зледащілого музику і загалом про чоловіка, що, як то кажуть, „опустив ся“. „На дворі“ — гра слів, бож певно сам дотичний субєкт хвалить ся, що грав десь на панськім дворі, а його розуміють так, що грав на подвірю, перед хатою. Пор. далї Двір.
3. Давно менї казали: дубоньки! (Гнїдк.)
Знач. я чоловік не теперішнїй, старий. „Дубоньки“ говорять дитинї, що вчить ся ходити.
4. Давно му сї тото належьило. (Наг.)
Говорять, коли якогось злого, напасливого чоловіка спіткала лиха пригода, його побито або обікрадено.
5. Давно не так бувало! (Наг.)
Приговорюють старі люди, хоча звичайно й не знають докладно, що в давнину було лїпше як тепер.
6. Давно пропало, що з воза упало. (Ільк.)
Знач. справа страчена і похоронена. Пор. Віз ч. 16.
7. Давно ти мя пєш. (Гнїдк.)
Знач. довго вже докучаєш менї.
8. І давно ріки до гори не плили тай колачі на вербах не росли. (Цен.)
Жартують молоді із старих, що вихваляють давнину.
9. Не давно було, а так як би сто лїт минуло. (Кол.)
Говорять споминаючи недавнї подїї, від яких богато дечого змінило ся.
10. То з давен давна так було. (Наг.)
Так характеризують давнї звичаї та поведїнки.
11. Якось давно лекше було жити. (Наг.)

Говорять старі люди нарікаючи на тягарі теперішнього життя а забувши про давні.

12. Як то було давно славно: стояли сади по під столи, їли пили, глаголїли, по бороді текло, а в роті сухо було! (Наг.)

Навмисно баламутячи передразнюють балакане старих людий про красоту та богацтво давніх часів. Сади по під столи перекручено зам. столи по під сади.

Далекий. 1. Далека дорога з того сьвіта до Бога. (Кол.)

„Той сьвіт" те саме, що укр. сей сьвіт; дорога по понятю народа веде через смерть і могилу, бо аж тоді душа чоловіка йде з землї до Бога.

2. Далекий сьвіт! (Наг.)

Говорять загалом про віддалене, прим. одного села від другого або від міста.

3. Не далека то Україна. (Ільк.)

Загально: недалека сторона, не далека дорога. Україна — сторона хоч не зовсїм близька, а всеж таки своя, не дуже далека.

4. То мій далекий свояк. (Наг.)

Далекими свояками називають свояків по жінцї, по шваґрі і т. п., посвоячених через женячку, а не по роду.

Далеко. 1. Далеко глядит, а мало видит. (Комар. ...бачит. (Залїсє).

Жартують із такого, що строїть далекі пляни, а не бачить того, що близько нього.

2. Далеко забристи. (Гнїдк.)

Знач. вдати ся занадто в якусь справу, так що вже нїяк вертати ся.

3. Далеко, з відси там не видко. (Сор.) ...відти... видно. (Наг.)

Жартливо відповідають на питане, чи далеко до якогось місця.

4. Далеко з дуба воду пити. (Наг.)

Говорять про непрактичне ведене якогось дїла, про трудности, що стоять йому на завадї. Пор. коломийку:

Далеко ти, голубоньку, з дуба воду пити;
Далеко ти, мій миленький, до мене ходити. (Наг.)

5. Далеко куртий до довготи. (Гнїдк.)

Говорять, коли хтось з невідповідно малими засобами береть ся до якогось трудного дїла.

6. Далеко куцому до заяця. (Ільк.)

Куций тут очевидно назва пса, який не може догонити заяця. Дотеп лежить у тім, що й заяць куций, то виходить, що між куцим і заяцем велика ріжниця, хоч не повинноб бути нїякої. Пор. Дик. 1538.

7. Далеко лежало, не дуже болїло. (Гнїдк.) ....а мало.. (Кольб.)

Значінє неясне.

8. Далеко сиджу, а все виджу. (Кол.)

Говорить далекий сусїд, який знає всі хатнї дрібниці з житя свого сусїда.

9. Далеко стежка від Лешка. (Мшанець)

Знач. не так би брати ся до сього дїла, не так би його вести.

10. Далеко сховавши близше знайдеш. (Кобил.)

Бо не знайдуть инші та не заберуть.

11. Далеко, як від нинї до завтра. (Наг.)

Се може бути дуже далеко для такого, що не дожде від нині до завтра. Поляк каже: Daleko jak od piątku do soboty, пор. Adalb. Daleko 5.

12. Далеко, як небо від землї. (Ільк.)
Знач. дуже далеко, ріжниця дуже велика. Пор. Дик. 1546; Wand. IV (Weit 32).

13. Дальше сховаєш, близше найдеш. (Кол.)
Знач. тим безпечнїйша буде схованка. Пор. вище ч. 10; Дик. 1560; Нос. 292.

14. За далеко сї загнав. (Дрог.)
Переборщив щось, осьмілив ся більше як слїд було.

15. З да́лека заходит. (Наг.)
Не просто йде до цїли, говорить таке, що буцїм-то не вяжеть ся з дїлом, але має при тім свій певний намір.

16. І йти далеко і нести не легко. (Колом.)
Первісно буцїм то говорить подорожний, що йде двигаючи якийсь тягар. Загально говорять про якесь важке дїло.

17. Не далеко ви́дати, а далеко ди́бати. (Наг.)
Особливо в горах місцевість, яку з гори видно ось-ось близько, показуеть ся нераз дуже далекою.

18. О, то далеко, на кінци язика. (Наг.)
Значіне двояке: або справдї далеко, та можна допитати ся (пор. далї Язик), або кажуть жартливо: се ось тут близенько, мало що не язиком досягти.

19. Так далеко мінї до тебе, як тобі до мене. (Наг.)
Говорить той, кого другий закликає до себе, а він не хоче йти, мовляв: однаково тобі прийти до мене, коли тобі треба. Пор. Adalb. Daleko 4; Гильф. 2967; Wand. V (Weit 32).

20. Чи далеко? — На кінци язика. (Глещ.)
Значіне як вище ч. 18.

21. Чи далеко? — О, звідси не видно. (Глещ.)
Се ще не значить, що дуже далеко, може бути не дуже далеко, та все таки треба потрудити ся. Пор. вище ч. 3.

22. Чим дальше в лїс, тим більше дров. (Наг.)
Чим більше входиш у якесь дїло, тим більше відкриваєш у ньому деталїв та трудностий. Пор. Дик. 1559; Нос. 291.

Далї. 1. Вже далї не витримаю! (Наг.)
Не стає менї терпцю.

2. Вже далї не йде. (Дрог.)
Не стає сили, неможливо вести далї сього дїла.

3. Він мене далї з хати вижене. (Наг.)
Ще не богато хибує, щоб він вигнав мене з хати.

4. Далї там з дороги! (Наг.)
Уступи ся, зроби місце.

5. За далї не ручу. (Наг.)
За будуще не знаю, чи буду міг зробити щось.

6. Кам далї в лїс, тим більше дрив. (Дид.)
Чим далї входиш у дїло, тим більше трудностий. Пор. Далеко ч. 22.

7. Лиш так далї! (Кол.)
Іронічний окрик, коли кого придибають на якімось поганім дїлї, мовляв: лиш так далї роби, то вже дійдеш до чогось порядного.

8. На далї хто знає як буде. (Наг.)

Знач. на будуще воно не певне.

9 Не далї як учора то було. (Наг.)

Знач. не вчаснійше, не дальше в часї.

10. Нема де далї. (Наг.)

Знач. далї нїкуди йти, тай загалом: положенє безвихідне.

11. Чим далї, тим гірше. (Кол.)

Загальний вислов усякого погіршеня хороби чи поводженя якогось чоловіка. Пор. Adalb. Daleko 2.

Далїбок. 1. Далїбок — повішу тї за бібок. (Наг.)

Мудроване, яким висьмівають звичай божити ся польським Dalibóg.

Данило. 1. Маєш, Даниле, то, що зогниле. (Кол.)

Що добре заховавши собі, не вадить на зогнилім показати свою великодушність і запомогти ним когось иншого.

2. На тобі, Данило, що менї не мило. (Ільк.)

Уживають загалом, коли хтось передає иншому якусь прикру комісію, якусь річ або роботу, до якої сам не має охоти,

3. Тьигне Данило, хоць му не мило. (Наг.)

Знач. робить, служить, відбуває якусь повинність.

4. Як би на Данила Стовпника пряв, то би стовпом став. (Мшан.)

Данила Стовпника припадає д. 11 грудня. Народне віруване, на якого форму вплинув очевидно сам титул сьвятого.

Дар. 1. Від панів дари — надїй ся кари. (Крех.)

Селяни не вірять панській ласцї і за кождим актом панської щирости надїють ся якоїсь нової прикрости.

2. Дар за дар, а дармо дуля. (Кол.)

Знач. дармо нїчого. Пор. Adalb. Dar 6; Zátur. VIII, 70.

3. Дар за дар, слова за слова. (Ільк.)

Характеризують спосіб відносин приятелїв: хто мене збуває самими словами, для того й я маю лише слова, а хто менї оказує приязнь реальними дарами, для того й у мене знайдеть ся дар. Adalb. Dar 7.

4. Даром божим гріх сї помітувати. (Наг.)

Дар божий тут знач. хлїб, якого не годить ся розкидати анї від нього відмовляти ся, коли дають.

5. Забери си свої дари, а ти мінї не до пари. (Наг.)

Говорить дївчина конкурентови, який силкував ся дарунками окупити собі її ласку, та якого вона не вподобала.

6. Наж тобі, Боже, малий дар за великий! (Наг.)

Наївним способом висловлена вся теорія жертв приношенних чоловіком Богу.

7. Не варт того дару божого, що го їсть. (Наг.)

Про нїкчемного, злого чоловіка, який не варт того хлїба, що їсть.

8. Не великий дар, а велика щирість. (Кол.)

Говорить чоловік даруючи комусь щось на знак своєї приязни. Пор. Adalb. Dar 8.

9. Нинї дар, а завтра віддай. (Збар.)

Характеризують хиткого чоловіка, що сьогоднї дає, а завтра відбирає. Поляки сю прикмету характеру називають руською, пор. Adalb. Dar 9; Brzoz.

Dar 9, — та безпідставно, бо приказка, а значить, і прикмета відома вже римським моралїстам: Puerilis est mos quae dedisti recipere.

10. Нині дар, завтра жаль. (Крех.)
Говорять про чоловіка, що любить дарувати, а потім жалує того. Пор. Adalb. Darować 1.

11. Ні дар, ні купля. (Ільк.)
Говорить чоловік про презент одержаний буцім то даром, але окуплений нелегкими услугами. Пор. Нос. 382; Дик. 1470.

12. То дар божий. (Наг.)
Даром божим спеціяльно називають хліб, а також теплий дощ весною. Пор. Wand. I (Gabe 73).

13. Шкода му дару божого. (Наг.)
Говорять про нїкчемного, неробочого чоловіка, якому шкодують дати шматок хлїба.

14. Який дар, така й дяка. (Збар.)
Нерадо, згорда кинений дар викликає замісь щирої подяки нехіть або й обурене. Пор. Wand. I (Gabe 50).

Дармий. 1. Дарма сї тебе робота вчепила. (Наг.)
Ти взяв ся до зовсім зайвої, непожиточної або безуспішної роботи.

2. Дарма твоя бесїда. (Наг.)
Знач. даремно говориш, тебе не послухають.

3. Дармий гнів без сили. (Кол.)
Чоловік не може відповідно виявити його. Пор. лат. Vana sine viribus ira. (Hemp. 326); Adalb. Gniew 2—5.

Дармичка. 1. Дармичка му сї трафила. (Наг.)
Запопав за дармо якусь користь.

2. На дармичку просили. (Дрог.)
Спеціяльне значінє: на гостину або піятику, за яку платив хтось инший.

3. Нема дармички! (Наг.)
Знач. нема безплатної користи. Пор. Нос. 292.

Дармо. 1. Аби ми хто дармо давав, то бим не брав. (Наг.)
Говорять про якусь непотрібну, нїкчемну річ. Німець каже: Das ist mir umsonst zu theuer, Wand. IV (Umsonst 29).

2. Всьо на дармо, як Бог не ласкав. (Наг.) ...не благословит. (Дрог.)
Знач даремні всякі заходи та праця, коли нема ласки божої. Пор. Wand. IV (Umsonst 1, Vergebens 4).

3. Дармо Богу докучьиєш. (Дрог.)
Даремно молиш ся, Бог тебе не вислухає. Кепкують із богомільного а до роботи лїнивого чоловіка.

4. Дармо в Бога день крадеш. (Наг.)
Говорять лїнивому, неробі, що їсть і спочиває в робучий день.

5. Дармо в Бога хліб їсть. (Наг.)
Знач. не робить нїчого, користуєть ся працею инших.

6. Дармó вмерло давнó. (Цен.)
Знач. минули ті часи, коли давали за дармо, тепер треба все купити. Пор. Adalb. Darmo 5.

7. Дармо з сухої криниці воду брати. (Ільк.)
Бо не набереш нїчого відтам, де нїчого нема. В ширшім значіню: дарма просити в дурного поради а в бідного помочи. Пор. Adalb. Studnia 7.

8. Дармо колодку через пень валити. (Ільк.)
Говорять про непрактичність такого веденя дїла, де чоловік до одної трудности додає собі ще нові, сам утруднює свою задачу. Пор. Adalb. Kłoda 2.

9. Дармо-м си чьису збавив. (Наг.)
Жалуєть ся чоловік, що змарнував час на якесь безцїльне ходжене або слухавши якоїсь непутящої розмови.

10. Дармо, небоже: з пшона крупа бути не може. (Гнїдк.)
Знач. людської натури не переробиш. Думка висловлена не зовсїм відповідно, бож пшоно й само крупа.

11. Дармо си груди псуєш. (Дрог.)
Даремно говориш, він не послухає, ти не переконаєш його.

12. Дармо си кров псуєш. (Наг.)
Даремно сердиш ся. Що гнїв псує кров, про се пор. Adalb. Gniew 10; Wand. V (Zorn 52, 180).

13. Дармо стайню замикати, як кобилу вкрали. (Кол.)
Обережність по шкодї безхосенна. Пор. Wand. IV (Vergebens 2).

14. Дармо сушиш голову, небоже, крупа з пшона бути не може. (Ільк.)
Значіне ut supra. ч. 10.

15. Дармо, треба бренькнути. (Ільк.)
Речене еліптичне: дарма сперечати ся чи там викручувати ся, треба заплатити.

16. За без-дармо дістав. (Наг.)
За нї за що набрав буків або попав у якусь біду.

17. Завтра за дармо, нинї за гроші. (Стрий).
Говорить купець, коли його клїєнти дуже завзято торгують ся і жадають занадто низьких цїн. Пор. Гроші ч. 117.

18. За дармо зломав я́рмо. (Грибів).
Говорить чоловік, що через недогляд сам собі зробив шкоду.

19. За дармо й пес не бреше. (Льв.)
Тим менше чоловік не хоче за дармо робити. Пор. Adalb. Darmo 1.

20. За дармо нїхто ти і взни мі не скаже. (Наг.)
Сказати комусь „узни мя“, се вже в понятю наших селян найнизший ступінь чемности, на який тілько може здобути ся чоловік. Пор. Wand. IV (Umsonst 20).

21. За пів дармо купив. (Наг.) ...продав. (Наг.)
Купив або продав низше властивої цїни. Пор. Wand. IV (Umsonst 31).

22. Кождий би дармо хотїв. (Наг.)
Scil. хотїв би мати якусь дармову користь. Пор. Adalb. Darmo 3.

23. Не дармо коваль кліщі має. (Наг.)
Знач. се зроблено було не без причини, а з якимось практичним пляном. Пор. Čelak. 381; Adalb. Kowal 2.

24. Не муч сї дармо! (Наг.)
Не труди ся, твоя робота даремна.

25. Хто дармо робит, сам собі шкодит. (Берез.)
Бо з його праці користає хтось инший, а не він.

26. Що за дармо, того й шьинувати не варто. (Дрог.)
Се не має ціни, хоч би се була й найпожиточнійша річ. Пор. Wand. IV (Umsonst 28).

27. Що за дармо, то сї не рахує. (Дрог.)
Числить ся і цінить ся лиш те, що заплачено.

28. Я того за дармо не дістав. (Дрог.)
Мусїв заплатити чи заробити сю річ. Пор. Wand. IV (Umsonst 33).

29. Я того й за дармо не хочу. (Наг.)
Се така непотрібна, нїкчемна річ. Пор. Wand. IV (Umsonst 30).

Дармовис. 1. Телімбає си коло мене, єк той дармовис. (Кривор.)
Говорять про влазливого чоловіка, що своїм балаканєм забирає иншому час. Дармовис — Quaste, Fransen.

Дармограй. 1. Дармограй пішов давно в рай. (Цен.)
Знач. тепер грають лише тому, хто заплатить.

Дармопчих. 1. То якийсь дармопчих, не робітник. (Берез.)
Говорять про лїнивого до роботи, а балакучого, жартолюбного чоловіка.

Дармоха. 1. Спустив сї на дармоху. (Кол.)
Понадіяв ся на дарму користь.

Дармохляп. 1. То пан майстер дармохляп, що хто кине, а він хап. (Кол.)
Глузують із голодранця, може первісно нероботящого в зимі муляря.

Дармувати. 1. День дармувала, два дни спочивала. (Наг.)
Говорять про лїниву жінку, пяницю.

2. Рік поле дармує, за то три роки родит. (Берез.)
Поле дармує, коли його лишають облогом. Значіне приказки: відпочивши й чоловік робить лїпше. Пор. Wand. I (Acker 10).

3. У Пана Бога нїчо не дармує. (Наг.)
В природї ненастанний рух і праця. Говорять з докором лїнивому чоловікови.

4. Хто в літї дармує, той кепсько зимує. (Вороб.)
В зимі прийдеть ся йому лишати ся без засобів до житя. Пор. Wand. I (Faul 12).

Дарований. 1. Будеш мати дароване. (Наг.)
Знач. ее тобі подарують, прим. провину або кару за неї.

2. Дарованого назад не берут. (Дрог.)
Се вже таке звичаєве право, що дар уважаєть ся безповоротним. Пор. Wand. IV (Schenken 10).

3. Дарованому коневи не зазирай у зуби. (Наг.)
Знач. дароване бери не оглядаючи, не критикуючи, чи воно зовсїм добре, чи нї. Пор. Сим. 737; Дик. 1578; Osm. 138; Bebel. 515; Wahl. II 21.

4. По дароване три посли посилай. (Наг.)
Кепкують із такого, що буцїм то дарував щось, але потім при віддаваню робить трудности, так що за тим треба находити ся. Пор. Adalb. Darowane 1; Darowizna 3.

5. Що дароване, то не раховане. (Кол.)

Знач. те беруть не числячи. Пор. Wand. IV (Schenken 34).

Дарувати. 1. Даруй вас, Боже, щістьом, здоровјом! (Наг.)

Звичайна формула жебрацької подяки за дар, або сьвяточного віншованя.

2. Даруй житьи! (Наг.)

Просить ся чоловік прилапаний на горячім учинку, бачучи, що його хочуть бити.

3. Не даруй, аби-с потім не жьилував. (Дрог.)

Говорять легкомисному чоловікови, що в приступі розчуленя готов дарувати все що має.

4. Я свого не дарую. (Наг.)

Знач. не лише своєї власности забраної ким иншим, але також заподіяної кривди чи зневаги.

Дати. 1. Аби дав, най би й кляв. (Сквар)

Клятьба, се пусті слова, а даток дїло корисне. Пор. Adalb. Dać 8.

2. Аби дала, най буде й мала. (Цен.)

Значіне первісно сороміцьке, та вживаєть ся й загальнїйше: нехай буде хоч не богато, аби дали.

3. Аби дали хоч будь коли. (Белел.)

Все одно чи тепер чи потому, аби дістати щось.

4. Абим дав, потому ми й „узни мі“ не скаже. (Наг.)

Не то що не подякує, а навіть не буркне нїчого, піде геть, забуде. Говорять про невдячного, нелюдяного чоловіка.

5. Або дай, або видру. (Ільк., Петр.)

Характеризують несумлїнного галапаса та здирця, що жадає датку а в противнім разї грозить узяти силою. Пор. Adalb. Dać 17; Wand. I (Geben 73).

6. Або дай, або зараз гинь. (Наг.)

Говорять про такого, що вимушує від иншого якусь данину. Пор. Wand. I (Geben 72).

7. Або дай, або льигай! (Наг.)

Scil. лягай на лавку, будуть бити.

8. Або дай, або нас—у ти матери! (Льв.)

Знач. як не хочеш дати, то я не стою о твою ласку.

9. Або дам, або взїм і сам. (Наг.)

Говорять про такого, що вагаєть ся, чи дати якусь річ комусь иншому, чи зужити самому.

10. А дав би Бог милосерний, аби ще нині над тобов панахиду відчитали! (Лол.)

Прокляте: щоб ти вмер і щоб тебе хоронили.

11. А дайте но й мінї троха того доброго. (Наг.)

Впрошуєть ся чоловік до компанії, де щось їдять.

12. А не дало би ти дихати! (Наг.)

Прокляте: щоб ти не міг дихати, задушив ся.

13. Ану, дай му раз! (Дрог.) Шимцю... (Дрог.)

Знач. удар його. Звичайний сиґнал для першої зачіпки, по якій наступає загальна бійка.

14. Ану дай, як не маєш! (Крех.)
Хто не має, той не дасть иншому. Пор. Adalb. Dać 97; Wand. I (Geben 16).

15. А ци не дати тобі поторґа́нець? (Дрог.)
Знач. чи не поторгати тебе за вуха або за волосє?

16. Бодай ти так дало дихати, як ти мінї даш! (Наг.)
Прокляте такому, що обіцяє дати з наміром недодержати.

17. Всїм дай, а собі нїчого не лиши. (Дрог.)
Се вже вершок самовідреченя. Пор. Wand. I (Geben 77).

18. Вс—в сї, не дав сї, за двері сховав сї. (Наг.)
Кплять із збиточного боягуза.

19. Всьо дай тай ще мало. (Дрог.)
Жартують із захланного чоловіка.

20. Дав бим вам, як бим мав сам. (Наг.)
Говорить незасібний а добродушний чоловік, коли в нього просять якогось датку. Пор. Adalb. Dać 97; Wand I (Geben 16); Zátur. X, 356.

21. Дав бим на молебен, алем сам потребен. (Ільк.)
Говорить бідний чоловік, якому нї за що наймати церковні відправи.

22. Дав бим ти з дорогої душі (Наг.)
Дав би радо, та не маю. Пор. Wand. I (Geben 229).

23. Дав бим ти, з під серцьи бим виймив. (Наг.)
Говорить чоловік, що бажає виявити свою щирість та при тім і безсильність допомогти иншому.

24. Дав бим ти кирви з серцьи вточити. (Наг.)
Знач. не пожалував би й найдорожшого. У Поляків анальоґічне: Dał by i skórę z siebie, Adalb. Dać 31; Zátur. VШ, 631.

25. Дав бим ти трам, та не маю сам. (Наг.)
Готов дати все, хоч би й яке велике та важке, як би мав.

26. Дав би му і сорочку з себе. (Ільк.)
Говорять про добродушного та податливого чоловіка. Пор. Wand. I (Geben 228).

27. Дав би си п—ку врізати. (Наг.)
Се чоловік без чести, без амбіції, готов за якусь користь на всяке униженє. Пор. Wand. I (Geben 227).

28. Дав би сї повісити за ґрейцар. (Наг.)
Такий захланний або неподатливий.

29. Дав би ти Бог біду на голову! (Наг.)
Прокляте. Біду уявлено тут як якийсь тягар, що спадає чоловікови на голову.

30. Дав би ти Бог парть! (Кол.)
Парть мб. із румунського: часть, добра часть, щастє.

31. Дав би ти Бог фрас на кишки! (Льв.)
Прокляте; що то за спеціяльна болїсть — фрас на кишки, — не знаю.

32. Дав го на поталу. (Збар.)
Покинув без опіки і підмоги, на нужду та збиткованє инших людий.

33. Дав-єсь минї, куме, дай же й мойй дитинї. (Мик. н. Д.)

Захланний чоловік не задоволяєть ся тим, що дістав сам, а бажає ще дарунків і для своїх дітий. Пор. Wand. IV (Schenken 30, 31).

34. Дав ми Панбіг гаразд, та йду по горівку. (Пужн.)

Гаразд має тут спеціяльне значіне: жінка вродила дитину; друга частина речення являєть ся неминучим висновком першої, бо родини без горівки не можуть обійти ся. Пор. Гаразд 32.

35. Дав му, аж сї через верх польлило. (Наг.)

Знач. набив його або насварив так, що той аж заплакав. Пор. Wand. I (Geben 224).

36. Дав му бобу. (Наг.)

Знач. набив.

37. Дав му бобу зелїзного з'їсти. (Ільк.)

Знач. застрілив.

38. Дав му, буде мав що нести. (Наг.)

Знач. набив, наробив прикрости, що той попамятає. Пор. Wand. I (Geben 271).

39. Дав му бук на себе. (Наг.)

Образово: дав йому оруже против себе самого.

40. Дав му буханцьи. (Наг.) ...пляцка. (Наг.)

Вдарив кулаком або долонею.

41. Дав му верховату міру. (Наг.)

Знач. відплатив за якесь зло таким же або ще більшим злом.

42. Дав му в зуби. (Наг.)

Знач. ударив, але також: уговкав його, взяв над ним провід, узято від того, що коневи в зуби дають вудила.

43. Дав му в потилицю. (Наг.) ...в карк. (Дрог.)

Ударив у потилицю, випхнув із дому.

44. Дав му гірку почесну. (Наг.)

Замість привитаня або гостини набив, насварив його.

45. Дав му горячих. (Крех.)

Набив цупко.

46. Дав му добру порцію. (Наг.)

Набив, дав чимале число стусанів або буків.

47. Дав му дрібними. (Наг.)

Нїби то дрібними грішми, — образово: набив палицею або набухав кулаками.

48. Дав му дулю під ніс. (Збар.)

Здурив, відмовив його просьбі.

49. Дав му духа ззїсти. (Наг.)

Знач. набив дуже.

50. Дав му завдатку. (Дрог.)

Набив ще перед доконанєм провини.

51. Дав му за своє. (Наг.)

Відплатив за свою кривду, помстив ся.

52. Дав му знати. (Наг.)

Повідомив його, але таком дав почути свою силу.

53. Дав му з під самого чопа. (Дрог.)

Дав чогось сьвіжого, іронічно: дав сьвіжу прочуханку.

54. Дав му з повного. (Наг.)
Набив міцно, що сили.

55. Дав му з причинком. (Наг.) ...з додатком. (Дрог.) ...з чубком. (Кун.)
Набив до схочу, а потім іще доправив.

56. Дав му з щісливої руки. (Наг.)
По його датку почало йому щастити ся.

57. Дав му кілько сї вліізло. (Наг.)
Набив так, що той ледво міг витримати.

58. Дав му куку в руку. (Ільк)
Знач. дав хабаря. Пор. Wand. II (Hand 646).

59. Дав му не жьилуючи. (Наг.) ...не рахувавши. (Наг.)
Бив скільки хотїло ся.

60. Дав му повен міх. (Наг.) ...три міхи. (Яс. С.)
Набив до схочу. Пор. Wand. I (Geben 232).

61. Дав му повні холошні. (Дрог.)
Набив по задку.

62. Дав му по єдзеню. (Голг.)
Вдарив по ротї.

63. Дав му по за волосє. (Наг.)
Вдарив у потилицю.

64. Дав му по макоїдах. (Дрог.) ...мухоїдах. (Бор.)
Вдарив по ротї.

65. Дав му по мордязї. (Дрог.)
Вдарив у лице.

66. Дав му по під фе. (Наг.)
Набив по задку.

67. Дав му по фаціятї. (Льв.) ...циферблятї. (Льв.)
Вдарив у лице.

68. Дав му просто з під чопа. (Наг.)
Оповів якусь свіжу новину.

69. Дав му прочуханку. (Кол.)
Набив крепко.

70. Дав му сї в знаки. (Наг.)
Докучив, наробив прикрости.

71. Дав му сї в руки. (Наг.)
Піддав ся, підлягає його волї.

72. Дав му сїм день на тиждень. (Цен.)
Не дав нїчого, одурив.

73. Дав му сї під ноги. (Кол.)
Піддав ся йому, дає коверзувати собою.

74. Дав му слимака облизати. (Наг.)
Викпив його, здурив ще й висьміяв.

75. Дав му теплов руков. (Дрог.)

Дати теплою рукою — спеціяльний юридичний термін, коли спадкодавець дає щось комусь власноручно перед смертю з тим, щоб сей дар не значив ся в заповіті і не приходив до поділу з иншими спадкоємцями.

76. Дав му хробака закропити. (Наг.)
Почастував горілкою.

77. Дав му чемериці понюхати. (Стрий).
Зробив якусь велику прикрість або шкоду.

78. Дав му щиґла в ніс. (Берл.)
Первісно дав штовшка (einen Nasenstüber), образово також здурив, викпив.

79. Дав му щиров руков. (Наг.)
Дав по щирости, не жалуючи.

80. Дав му як овадови на пиво. (Наг.)
„Дати овадови на пиво“ говорять купаючи ся; кого тоді кусає овад, то він зловивши його не вбиває, тілько занурює глибоко в воду і там випускає; овад швидко випливає на верх і ратуєть ся.

81. Дав на вічне відданьи. (Наг.)
Дав знаючи, що не одержить того нїколи назад.

82. Дав на пропале. (Дрог.)
Дав знаючи, що та річ пропаде.

83. Дав ногам знати. (Наг.)
Пустив ся на втеки, побіг прудко.

84. Дав під припадком. (Наг.)
Дав ризикуючи, що воно може пропастя.

85. Дав сї на підмову. (Кос.)
Услухав підмови, подав ся на щось.

86. Дав сї на побліку людську. (Наг.)
Виставив себе на сором, на скандал.

87. Дав сї чути. (Наг.)
Зрадив себе чимось, зашелестїв (колу мова про звіря) або забовтав ся, коли мова про рибу в сіти.

88. Дав що мав. (Наг.)
Знач. щирий чоловік. Але також іронїчно про злого та сварливого, мовляв: у самім зла богато накипіло, тай тим і на инших бризнув.

89. Дав, що му з носа впало. (Наг.)
Дав те, що самому було непотрібне. Пор. Adalb. Dać 21.

90. Дав як за напасть. (Наг.)
Дав нерадо, під примусом.

91. Дай биці за киці. (Наг.)
Дай воли за щось пусте, спеціяльно за малі коненята. Сьміють ся з такого, що продавши воли купив коні.

92. Дай Боже, аби ти люде завиділи! (Наг.)
Коли комусь люди завидять, то се в понятю нашого селянина а особливо селянок належить до щастя. Пор. співанку:

Ой серденько мое любе,
Завидьит ми тебе люде. (Наг.)

а також Нос. 291.

93. Дай Боже в добрий час сказати, а в злий помовчати. (Стан.)
Віра в щасливі та нещасливі хвилі пор. вище Година 21, 22.

94. Дай Боже дочекати! (Наг.)
Додають, коли говорять про великі сьвята в будущім році або кагалом у недалекій будущині.

95. Дай Боже за молоду кости гризти, а на старість мясо їсти. (Лім.)
Загальний погляд такий, що хто за молоду бідує, тому на старість ведеть ся ліпше. Пор. Нос. 290.

96. Дай Боже здоровьи і гроший десіть! (Дрог.)
Витають ся жартливо добрі знайомі, що видають ся день у день.

97. Дай Боже сто ринцьких! (Калуш).
Говорять жартуючи і вимовляючи остатні два слова невиразно зам. Дай Боже здоровле.

98. Дай Боже чьис добрий! (Наг.)
Витають господаря входячи в хату або заставши його при якімось ділі.

99. Дай вам Боже і з роси і з води на голові солоди́. (Коб.)
Жартливе бажане, де до доброго причіпляють на кінці лихе. Со́лоди зам. шолуди — лисина, пархи.

100. Дай вам Боже лад, аби вам випав цілий зад! (Дрог.)
Жартливе бажане сварливим та непорадним людям.

101. Дай вам Боже, що си в Бога жьидаєте. (Наг.)
Жебрацька формула подяки за даток.

102. Дай го кату! (Жовк.)
Сердитий окрик на щось таке, що йде не по нутру, сердить чоловіка.

103. Дай добрий приклад із себе. (Наг.)
Загально моральне упімнене: приклад варт більше, як наука. Пор. Wand. I (Beispiel 1).

104. Дай кождому честь, яка му сї належит. (Наг.)
Кождого вшануй відповідно до його гідности — правило savior vivre'a.

105. Дай мале за велике. (Дрог.)
Знач. дай малу що до обему монету за якусь далеко більшу річ, купи.

106. Дай ми розвід у голові. (Наг.)
Дай менї раду, потїш мене.

107. Дай ми чисту годину! (Немил.)
Дай менї спокій, не докучай менї.

108. Дай ми яку раду. (Наг.)
Не значить: порадь менї, але: поможи менї.

109. Дай му Боже душеньцї легко! (Наг.)
Приговорюють згадуючи про близького, дорогого покійника.

110. Дай му на пєц! (Льв.)
Бий, щоб йому горячо зробило ся. Образ узятий із парової лазнї, де на розпалену піч наливають горячої пари, щоб напустити нею купальню.

111. Дай му на пиво! (Наг.)
Набий, натовчи його. Пор. вище ч. 80.

112. Дай нам Боже, що нам треба, а по смерти гоп до неба! (Дрог.)

Приговорюють у веселій компанії, випиваючи чарку.

113. Дай не дай, а не лай. (Ільк.)
Говорять бурчливому та сварлиному, що не може нїчого дати не вилаявши ся вперед. Пор. Нос. 365.

114. Дай о собі знати. (Наг.)
Дай про себе звістку.

115. Дай си голову обголити! (Льв.)
Ти божевільний чоловік, тебе слїд заперти в шпиталь божевільних, де голять голови недужим.

116. Дай собі з тим спокій! (Наг.)
Покинь се дїло! Не заходи собі з ним!

117. Дай старче палицю, а тебе най пси їдять. (Ільк.) ...дїду... (Наг.)
Іронїчна відповідь, коли хтось жадає від чоловіка, щоб дав або позичив комусь річ, яка докопче потрібна йому самому. Пор. Нос. 449.

118. Дай ся випхати. (Льв.)
Ти дурний чоловік до тої міри, що тебе треба-б спрепарувати для музея як якогось заморського звіря.

119. Дайте, дайте, на Бога впадайте! (Наг.)
Пародіюють жебрацьке прохання; звичайно говорить дитина, коли впавши або вдаривши ся обертає се на жарт і вдає каліку, буцїм-то зі зломаною рукою або ногою ходить і жебрає милостинї.

120. Дайте з ласки свóї а з просьби мóї! (Наг.)
Жартлива просьба; просять і заразом висьмівають надто церемоніяльний спосіб прошеня.

121. Дайте й перцю, аби лекше серцю. (Наг.)
Горівку з перцем пють як лїк проти різаня в животї.

122. Дайте й сало, аби за моє стало (Ільк.)
Характеризують немилосерного вірителя, що за свій довг готов у довжника взяти й останнє добро. Приказка основана на оповіданю про лихваря Жида, що за свій довг не цурав ся брати й сало у селян, пор. Етн. Зб. VI, ч. 487.

123. Дайте мінї свого, бо мінї від чужого язик спух. (Кол.)
Жартують із такого, що все привик запомагати ся чужим.

124. Дайте онучу, най сї не мучу! (Наг.)
Значінє неясне.

125. Дайте, то дасть ся вам. (Гнїдк.)
Такому, що дає иншим, милосердить ся над ними, й инші в потребі допоможуть. Пор. Wand. I (Geben 60).

126. Дай ти Боже з води-роси, з гіля-подвіря! (Сор.)
Бажають на новий рік або при иншій празничній нагодї всього добра. „З гіля-подвіря“ — мб. з лїса і з подвіря.

127. Дай ти Боже легкі! (Войн.)
Жартливо перекручено зам. легко; легкі = Lunge.

128. Дай ти Боже щістьи, аби тї спіткало тьижке нещістьи! (Наг.)
Прокляте, що для контрасту починаєть ся нїби бажанєм щастя.

129. Дай ти Боже, щос си в Бога заслужив! (Наг.)

Говорять у сварцї злому чоловікови, не хотячи специфікувати близше лиха, якого йому бажають.

130. Дай тому якийсь лад. (Наг.)
Приведи до порядку, зложи на купу, скажи, як має бути зроблено.

131. „Дай хлїба!“ — „Скачи дїда!“ (Наг.)
Відповідають голодному, коли нема що йому дати. „Скакати дїда“ зам. скакати як дїд, тоб то як жебрак, як калїка, прим. на деревляній нозї.

132. Дала му даньй. (Наг.)
Знач. очарувала його, отроїла.

133. Дала сї дївка на покору. (Кос.)
Піддала ся парубкови, змовила ся з ним.

134. Дали му березової каші. (Дрог.)
Набили різкою. Пор. Zátur. XVI, 165.

135. Дали му дваиїть пять по цїсарськи. (Наг.)
Двацять пять буків давнїйше при війську вважало ся нормальною чи може мінїмальною, „цїсарською“ карою. Пор. Adalb. Dać 34.

136. Дали му догану. (Наг.)
Винайшли якусь хибу.

137. Дали му на спаньи. (Наг.)
Говорять про хорого, якого хльороформовано перед операцією.

138. Дали му по московськи, аж ся лоб закурив. (Ільк.)
Набили сильно. Московські прочухани мають славу у нашого народа мб. від 1849 р.

139. Дали му якоїсь отрови. (Климець) ...трійки. (Наг.) ...трійла. (Берез.)
Отруїли його.

140. Дало му пуду. (Довгоп.)
Він перелякав ся, йому зробило ся страшно.

141. Дам си руку втьити. (Наг.) ...голову... (Наг.)
Scil. коли се неправда.

142. Дам ти смоли горьичої, а не хлїба. (Наг.)
Сердита відповідь, коли хтось просить хлїба у такого, що й сам не має або не хоче дати.

143. Дам ти штири неділї на місяць. (Дрог.)
Стількож як і нїчого. Пор. Adalb. Dać 15.

144. Дам я тобі, аж у штани наробиш. (Кол.)
Набю так, що аж закакаєш ся.

145. Дасть Біг, любоньки! (Дрог.)
Передразнюють Бойків, які на питане звичайно не відповідають просто, а якоюсь евфемічною фразою, от прим. зам. нема кажуть „дасть Бог“.

146. Дасть Біг чьис, дасть і пораду. (Наг.)
Нема чого попадати в розпуку, всяке лихо може минути ся. Пор. Hoc. 292.

147. Дасть Бог дїти, дасть і на дїти. (Наг.)
Потїшають такого, що боїть ся женити ся, бо мовляв нїчим буде прогодувати дїтий. Пор. Hoc. 290.

148. Дасть Бог і сиротї маму. (Кол.)

Вітхне добру людину, що заопікуєть ся й сиротою.

149. Дасть Бог красу і від квасу. (Цен.)
І бідна дівчина, що їсть головно квасні, прості страви, виховаєть ся гарна.

150. Дасть ся то видіти. (Льв.)
Се ще побачимо, а поки що се діло непевне, ще не рішене.

151. Дати на боже. (Нат.)
Технічний термін: дати попови, щоб прочитав молитви або службу божу.

152. Даш — добре, не даш — друге добре. (Наг.)
Знач. я так дуже не стою о твою ласку, хоч і прошу в тебе сеї річи. Пор. Нос. 290.

153. Даш руками, не виходиш ногами. (Ільк., Петр.) ...бігай... (Дрог.)
Хто зичить щось иншому, той дуже часто потім не може допросити ся віддачі і мусить нераз ходити до довжника. Пор. Даль II, 20; Нос. 290; Гильф. 1655; Сим. 804; Дик. 1592; Wand. III (Leicht); Adalb. Dać 40.

154. Даю ся винним. (Крех.)
Признаю ся до вини, готов понести кару.

155. Даю ти як з під серцьи. (Наг.)
Даю що маю найдорожше, чиню з себе жартву.

156. Даю чесне слово. (Дрог)
Ручу ся своєю честю, що се правда.

157. Зараз бим дав на боже, аби ті дідько вхопив. (Наг.)
Жартують із чоловіка, що вдає побожного та богомільного і рівночасно бажає иншим усякого лиха.

158. І дала бим і бою ся і що мама скаже. (Ходор.)
Жартують із нерішучого, слабохарактерного чоловіка.

159. І не дай і не лай (Ком.)
Значіне ut supra ч. 111; пор. Нос. 318.

160. Йому лиш дай потуху! (Наг.)
Дай йому свободу, попусти йому вудила, — scil. то він не так розбрикаєть ся.

161. Коби дав Бог дочекати. (Наг.)
Приговорюють згадуючи про будущі сьвята або празники.

162. Коби лиш він дав, якось би я брав. (Наг.)
Говорять малі хлопята, коли їх посилають за чимось, а хтось постороннїй питає їх: „А як же ти тото візьмеш?“

163. Коли є, само ся дає. (Лучак.)
З готового засобу легко дати.

164. Легко дати, тьижко відобрати. (Наг.)
Той, хто бере, не вважає себе зобовязаним віддати в обіцянім часї.

165. Маєш дати, то дай, а не відкладай. (Сквар.)
Відкладане добродійство звичайно викликає незадоволене. Пор. Adalb. Dać 76.

166. Не всїм єднаково дано: одному сито, другому решето. (Цен.) ...єдному ситце, другому решітце. (Мінч., Петр.) ...жито .. (Кол.)
Жартливо висловлюють природну і соціяльну нерівність між людьми. Ценівський варіянт має надто інтересну гру слів, бо „сито“ знач. і Satt, по чім можна би в другій части надіяти ся „голодно“ — і Sieb. Власне в тім що

з виразного контрасту сито — голодно звернено на секундарний сито — решето, лежить гумор приказки.

167. Не дав анї відітхнути. (Наг.)
Знач. томив роботою чи яким иншим рухом.

168. Не дав ми Бог на шкоду. (Наг.)
Хоч я й стратив, згубив щось, але се не вийшло менї на шкоду, згуба віднайшла ся або замість неї я мав якусь иншу користь.

169. Не дав му анї раз зїпнути. (Наг.)
Знач. оглушив його, вбив.

170. Не дав му сї обиздріти. (Наг.)
Зараз забрав кудись, погнав.

171. Не дає му дихати. (Гнїдк.)
Не дає жити, докучає, мучить.

172. Не дай бідному, лише потрібному. (Кол.)
Чоловік може не вважати ся бідним, але моментально опинити ся в більшій потребі, як справдї бідний. Пор. Hoc. 365; Adalb. Dać 85.

173. Не дай Боже, але позволь Боже! (Карл.)
У своїй скромности чоловік просить у Бога не того, щоб дав йому щось готове, за дармо, але аби позволив йому здобути та зробити собі самому.

174. Не дай Боже нїкому, анї менї самому. (Замул.) ...лиш... (Снят.)
Фарисейська молитва; в снятинськім варіянтї її значінє зовсїм ясне і характеризує чоловіка зажерливого на якесь добро, якого-б він не бажав нїкому иншому, лиш собі. Замулинецький варіянт іде ще далї і характеризує скупаря, який не бажає нїкому добра, тай сам не вміє ним користувати ся.

175. Не дай дурневи ножа, бо ся вріже. (Збар)
Він не вміє поводити ся з ним і замість пожитку зробить собі шкоду. Пор. Muka 2586.

176. Не дай і не лай. (Лучак.)
Говорить сумирний чоловік, який волить обійти ся без датку, щоб не слухати лайки. Пор. висше ч. 111, 153; Adalb. Dać 83; Wand. I (Geben 217).

177. Не дай мінї, сховай бідї. (Наг.)
Злобна увага чоловіка, якому відмовляють якогось датку, мовляв: не хочеш дати менї, то нехай на тебе зайде біда, щоб ти на неї мусїв се видати.

178. Не дай псу білого хлїба, бо го повальнє. (Наг.)
Так само недбалому, недотепному чоловікови не давай у руки нїякої порядної річи, бо її поневечить.

179. Не дай сї висьміяти! (Наг.)
Се, що ти говориш, така дурниця, що тебе за неї осьміють, знач. кращє мовчи.

180. Не дай сї, сховай сї! (Наг.)
Кплять із боягуза, який нахваляв ся своєю силою та відвагою, а як прийшло до бійки, то він сховав ся.

181. Не дай то Господи! (Косс.)
Побожна відворотна формула, яку додають, коли говорять про лихо, нещастє.

182. Не дам, абис тріс. (Наг.)

Хоч би тобі приходилось умерти; Поляк каже: byś krwią płakał, Adalb. Dać 6.

183. Не дам без ока. (Наг.)

Знач. без свойого призору. Коли позичають якусь важну річ, прим. тяглу худобину або що, то порядний господар виряжає з нею когось із свого дому, дитину або слугу, щоб чужі „не збиткували".

184. Не дам си по носї грати. (Наг.)

Не позволю мати себе за дурня, коверзувати над собою.

185. На дасть і каменьи голову провалити. (Наг.)

Такий скупий та захланний. Нїмець каже: Er gäbe keinem Todten die Erde umsonst, worein er soll begraben werden, Wand. I (Geben 231).

186. Не дасть і соломи на перевесло. (Гнїдк.)

Мова про захланного: не дасть найменшої дрібницї. Повересло — підгірський дiялект зам. перевесло.

187. Не дасть си в кашу наплювати. (Гнїдк.)

Мова про сьмілого, бадьорого чоловіка, який не дасть робити собі збитків.

188. Не тілько я ти дам, кілько ти стїна дасть. (Наг.)

Scil. коли тебе вдарю, а ти звалиш ся з ніг і вдариш ся до стїни.

189. Не хочу — дайте. (Наг.)

Жартують із такого, що з разу відмовляєть ся чи то від їди, чи від чого иншого, а потім візьме.

190. Не штука дати, як є відки взяти. (Збар.)

Говорить бідний, коли у нього просять або допоминають ся, щоб дав щось. Та сама думка у Великорусів: Подай — не мудрено, а мудренѣй того — гдѣ взять. (Даль I, 70).

191. Нинї дав, завтра назад відобрав. (Дрог.)

Говорять про завидющого, скупого чоловіка. Пор. Wand. I (Geben 97).

192. Нї дав, нї взяв. (Збар.)

Дїло недоладне, чоловік недотепний та невторопний. Пор. Wand. I (Geben 221).

193. Ой Боже, Боже, дав єсь тому, що не може; а я би зміг, та не дав Біг. (Лев.)

Зітхає молодий парубок бачучи у старого чоловіка молооу жінку. Пор. Бог 119; Adalb. Bóg 423.

194. Прийду — дайте; прийдете — принесїт. (Зазул.)

Жартують із чоловіка, що привик жити чужою працею та дармичками.

195. Сьому, тому дай, а сам згибай. (Наг.)

Роздавши всїм, хто просить, нарештї й сам згинеш із голоду. Пор. Adalb. Dać 26.

196. Такому дати, що не може брати. (Явор.) ...не хоче... (Явор.)

Самолюбний, захланний чоловік любив би давати, але лише тодї, як би обдарований не приймав його дару або не міг ним користувати ся.

197. Ти кажи дати, а я заплачу. (Сап.)

Жартливо перевернене речене незасібного чоловіка: я кажу дати, а ти заплати. Казати дати має спеціяльне значіне: веліти шинкареви, щоб дав горівки.

198. Треба дати, коли є, бо то дармо зогниє. (Кол.)
Говорить весела, розпусна дівчина.

199. Треба знати, кому дати. (Наг.)
Не всякому можна дати і не всякому дане виходить на пожиток.

200. Треба тобі дати по під фе. (Наг.)
Треба тебе набити, висїкти. Пор. висше ч. 65.

201. Хто дав, той не відбирає. (Наг.)
Як дав, то вже на завсїгди, пор. ч. 185.

202. Хто даст бідному, то йому даст Пан Біг. (Горова)
Дати бідному вважаєть ся одним із перших обовязків чесного, людяного житя. Пор. Wand. I (Geben 183, 215).

203. Хто не хоче дати, найде вимівку. (Кол.)
Себ то знайде причину, задля якої буцім то не може дати. Пор. Adalb. Dać 65; Wand. I (Geben 129).

204. Ци дасте, ци най ще росте? (Наг.)
Первісно формула, якою запитують свати у батька-матери, чи віддадуть дочку за того парубка, від якого вони прийшли в свати; жартливо уживаєть ся також у розмові про всяку позичку.

205. Що дав, до дав. (Наг.)
Scil. добре, що дав хоч що будь.

206. Що дай Господи, то дай, а від того борони й ворога тьижкого! (Наг.)
Всяке лихо чоловік перетерпить, але таке (прим. пожежа або якась страшна хороба) найтяжше.

207. Що даси руками, виходиш ногами. (Лучак.)
Знач. будеш мусів ходити за тим, допоминати ся. Пор. висше ч. 147; Adalb. Dać 40.

208. Що маєш дати, дай зараз. (Наг.)
Загально розповсюджена приказка, пор. латинське: Bis dat, qui cito dat, Hemp. 3933; Adalb. Dać 42, 43; Wand. I (Geben 3, 4).

209. Що му дав, то лиш він єден знає. (Бор.) ...Бог... (Наг.)
Дав потайно, крадьком, не лїчачи.

210. „Що-с дав за то?“ — „Пять пальців і шесту долоню“. (Кол.)
Так характеризують злодїйський спосіб набуваня власности. Пор. Wand. II (Kosten 28).

211. Що тобі Бог дав? (Наг.)
Знач. що ти вигадуєш? Який тобі концепт прийшов у голову? Окрик здивованя, коли хтось говорить або робить щось дивне.

212. Як ми дав, то аж ми арґани в вухах заграли. (Наг.)
Вдарив по за вуха, аж у вухах зашуміло.

213. Як не даси з просьби, то даси з принуки, а чого просьба не докаже, то докажуть буки. (Ільк.)
Приказка чи приспівка характеризує підневолене положене селянина серед панщизняного „патрімонїяльного“, нїби то батьківського ладу.

214. Як ти дам, аж ти с—ка спухне. (Наг.)

Знач. набю сильно.

215. Як ти дам раз, то ти стїна друге тілько дасть. (Наг.) ...більше... (Наг.)

Знач. перекинеш ся і вдариш ся до стїни. Пор. висше ч. 182.

216. Як ти дам, то аж свою бабу ввидиш. (Наг.) ...аж ти сї баба привидит. (Дрог.)

Знач. аж зомлїєш і в нестямі будеш бачити всякі візії. Пор. Aćalb. Dać 102.

217. Як ти дам, то аж ти в очох померкне. (Лол.) ...сьвіт... (Наг.)

Вдарю по голові, аж у очах помутить ся, зомлїєш.

218. Як ти дам, то аж ти мамине молоко носом потече. (Дрог.)

Вірять, що мерця закопаного в могилї земля тисне так дуже, що аж йому материне молоко носом тече. Отся погроза мб. має звязок з тим віруванєм і значить дуже сильний удар.

219. Як ти дам, то анї не дриґнеш. (Наг.)

Забю на місцї, що й не ворухнеш ся.

220. Як ти дам, то в портки наробиш. (Дрог.)

Знач. утратиш власть над своїм тїлом, знесилиш ся.

221. Як ти дам, то лиш ноги протьигнеш (Наг.)

Знач. упадеш і зомлїєш.

222. Як ти дам, то не будеш знав, де сї подїти. (Наг.)

Стратиш розсудок і застанову.

223. Як ти дам, то не донесеш. (Наг.)

Набю так, що не здужаєш ходити.

224. Як ти дам, то сї не оближеш. (Наг.)

Облизують ся по чімось смачнім, а по ударі нема чого.

225. Як ти дам, то сї нї з ким не подїлиш. (Наг.) ...нїкому не вдїлиш. (Лол.)

Певна річ, ударів одержаних не можна удїлити нїкому.

226. Як ти дам, то сї ногами накриєш. (Наг.)

Перевернеш ся до гори ногами.

227. Як ти дам, то сї три рази перевернеш. (Наг.)

Ударю так сильно, що покотиш ся мов куля.

228. Як ти дам, то сї тут розіллєш. (Наг.)

Вірять, що злий дух ударений на відлїв рукою розливаєть ся мазю. Отся погроза очевидно має звязок із тим віруванєм.

229. Як ти дам, то сьвіта не ввидиш. (Наг.)

Затьмить ся тобі в очах, зомлїєш.

230. Як ти дам, то ти більше не буде треба. (Наг.)

Знач. тут тобі буде й амінь.

231. Як ти дам, то ти в пятах затерпне. (Наг.)

Гумористичний погляд на переношене болю в тїлї в найдальші кінцї від місця, де вдарено.

232. Як ти дам, то ти в вухах задзвонит. (Наг.)

Сильно вдарю по за вуха.

233. Як ти дам, то ти ніхто не відбере. (Наг.)
Набю і будеш мусїв сам витерпіти.

234. Як ти дам, то ти сї всї сьвjиті привидьит. (Наг.)
Значіне ut supra ч. 208.

235. Як ти дам, то ти сї всього відхоче. (Наг.)
Набю так сильно, що стратиш охоту до житя.

236. Як ти дам, то ти сї сьвіт замакітрит. (Войн.)
Звязок ідей не зовсїм ясний. У макітрі труть мак, крутячи в нїй макогоном, отже може: сьвіт закрутить ся.

237. Як ти дам, то ти сьвічки в очох станут. (Наг.)
При сильнім ударі являють ся сьвітляні й слухові галюцінації. Пор. Adalb. Dać 100.

238. Як ти дам, то ти стїна дасть більше нїж я! (Наг.)
Значіне ut supra ч. 182, 207.

Даток. 1. Датки на всї статки! (Наг.)
Іронїзують одержавши якийсь малий дарунок від чоловіка, від якого надїяли ся більшого.

2. Злий даток доброго псує. (Стан.)
Коли щось дають із злим наміром; підкупство псує доброго чоловіка.

Дачка. 1. Він за мене дачки не дасть. (Наг.)
Він не відбуде за мене повинности, не понесе тягару, — scil. то не має права користувати ся моїми правами.

2. Що дачка, то драчка. (Белел.)
Дачка — те що приказано дати урядово, податок, данина, яку можуть узяти й силою.

Дах. 1. Дах дьиравий як решето. (Дрог.)
Говорять про дах, що пропускає дощову воду.

2. Дах у дах мешкаємо. (Дрог.)
Те саме, що стріха в стріху, хата біля хати, в найблизшім сусїдстві.

3. Дах як дзвін. (Дрог.)
Знач. добрий, цїлий, щільно збудований.

4. З даху на голову! (Дбог.)
Прокляте, scil. щоб ти впав, злетїв.

5. Коби мінї під дах! (Наг.)
Коби добрати ся до якого будь захисту. Говорить чоловік тїкаючи з під дощу. Пор. Wand. I (Dach 37).

6. Не дай Боже під чужим дахом умирати! (Дрог.)
Під чужим дахом — у чужій хатї.

7. Нема то як свій дах над головов. (Дрог.)
Говориз чоловік тягнучи ся з остатнього, щоб збудувати свою хату.

8. Там би сї на дасї ворона не всидїла. (Наг.)
Знач. там у домі такий крик, сварка або бійка.

9. Хоць на дах лїзь і кричи, то не поможе. (Дрог.)
На дах вилїзши кричать прим. підчас повенї, знач. хоч кричи так як у найбільшім нещастю, то не поможе нїчого. Пор Wand. I (Dach 38),

Дбалий. 1. Коби дбалий, був би здалий. (Наг.)

Знач. робота увішлаб, як би лише дбав про точність.

2. Хто дбалий, той до всього здалий. (Кол.)

Він пильністю і точністю переможе всякі перешкоди.

Дбати. 1. Дбає за то, як за якесь незнатйщо. (Наг.)

Глузують із такого, що дуже турбується за якусь маловажну річ

2. Дбає як Жид за солонину. (Кути)

Йому байдуже до того, він цурається того.

3. Дбає як за ковбасу в піст. (Цен.)

Се стратило для нього вартість.

4. Дбає як люде в літї за пєц. (Дрог.)

Люди дбають за піч (очевидно ту, що служить до огріваня) лише в зимі, а в літї нї.

5. Дбай за себе, буде з тебе. (Кол.)

Звичайне правило еґоістів, що понад свої особисті справи не хочуть бачити нїчого. Пор. Wand. IV (Sorgen 33).

6. Дбати за кого, як пес за пяту ногу. (Гнїдк.)

Псу пятої ноги не потрібно. Знач. не дбати зовсїм за нього. Пор. Adalb. Dbać 2; Zátur. IV, 136.

7. За всїх дбай, а за тебе нїхто. (Карл.)

Так характеризують становище селянства в державі. Мовляв: селянство на всїх мусить працювати, а добра нїякого нї звідки для себе не бачить.

8. За всїх не надбаєш. (Кол.)

Кождий мусить дбати за себе, а то одному не стане сили дбати за инших. Пор. Wand. IV (Sorgen 9).

9. Кождий най про себе дбає. (Товсте)

Нехай пильнує своїх дїл. Пор. Wand. IV (Sorgen 3, 31).

10. Най за тебе той дбає, що тї зродив. (Наг.)

Говорить чоловік иншому, який докоряє йому, що той не подбав за якесь його дїло. Нїмець каже: Lass den dafür sorgen, der über uns ist, Wand. IV (Sorgen 79).

11. На кого маю дбати? (Наг.)

Говорить осиротїлий чоловік, оправдуючи тим прим. своє пяництво.

12. Не дбавши — не мавши. (Ком.)

Оріґінальна конструкція дїєприкметникова, трафляється зрідка і в піснях, прим.

А сьвятий Олексїй по пущи блудивши,
Нї пивши, нї ївши, як земля зчорнївши.

13. Не дбає нї на людий, нї на Бога. (Люб.)

Не соромить ся нїкого, не оглядається ся нї на кого. Пор. Wand. II (Gott 2652).

14. Не дбай нї за кого, лиш за себе самого. (Кол.)

Характеризують еґоіста, самолюба.

15. Не дбай о пишно, аби затишно. (Мінч., Петр.)

Знач. не так важна зверхня парада, краса та блиск, як внутрішнє задоволене та супокій. Пор. Wand. IV (Sorgen 4).

16. Так дбає, як пес о пяту ногу. (Ільк.)

Знач. не дбає зовсїм, пор. вище ч. 6.

17. Ти лише за себе дбаєш! (Наг.)
Докір еґоїстови.

18. Треба добре дбати, аби не купувати сїна до Юрка, хлїба до Ілька. (Гнїдк.)
Для бідного чоловіка се ідеал господарства, в якім кінцї сходять ся з кінцями, себ-то вистає паші до Юрія, коли починаєть ся нова паша, і хлїба до Іллї, коли починають ся жнива.

19. Хто дбає, той має. (Ільк., Петр.)
Звичайна приказка ситих, задоволених людий, які не хочуть зрозуміти, що нерав особисте дбане не запевняє ще чоловікови успіха в житю. Пор. Zátur. X, 395; Wand. IV (Sorgen 58).

20. Хтось тут добре дбав. (Наг.)
Знач. порав ся порядно, руйнував, закрав усе

21. Як би дбав, то би мав. (Наг.)
Докір недбалому, марнотратникови.

22. Як дбаєш, так маєш; як робиш, так ходиш. (Жуків).
Значіне ut supra ч. 19.

23. Як дбеш, так меш. (Балиг.)
Лемківська форма першої половини попереднього числа. Форми дбеш, меш пояснено вище див. Годувати ч. 16.

24. Як хто дбає, так і має. (Ільк.)
Значіне ut supra ч. 19, 22, 23. Wahl. II, 14.

Два. 1. Два більше можут, як єден. (Кол.) . .старші... (Наг.)
Сума їх сил, досьвіду, маєтку більша. Пор. Adalb. Dwaj 4; Wand. V (Zwei 55, 62).

2. Два єдного не питают. (Наг.)
Коли два згодять ся на щось, то третього навіть не питають, чи пристає, бо можуть зробити і без нього. Пор. Wand. V (Zwei 12).

3. Два на єдного, то сї не годи́т. (Наг.) ...то неладно. (Наг.)
Се звичайне правило в бійцї, що два на одного не повинні йти. Пор. Adalb. Dwaj 8; Wand. V (Zwei 66, 67); Čelak. 369; Krumb. 73.

4. Два одного споможут. (Кол.)
У них більша сила і більші засоби, як у одного. Пор. Wand. V (Zwei 57).

5. Два сї побили, третий скористав. (Кол.)
З невгоди двох користає третїй, пор. лат. Duobus litigantibus tertius gaudet; Wand. IV (Streiten 9); Zátur. VIII, 122.

6. Два третього не ждуть. (Ільк.) ...не чекают. (Наг.)
Більшість супроти меншости переводить свою волю. Пор. Wand. V (Zwei 38, 59); Сим. 790; Čelak. 62.

7. Два третього не чекают, а четвертого й не питают. (Зазул.)
Значіне ut supra ч. 2, 6.

8. Де два, там рада, де три, там рада. (Берез.)
Два ще змовлять ся, згодять ся на якесь дїло, трьом тяжко згодити ся. Пор. Adalb. Dwaj: Wand. V (Zwei 1); Zátur. VIII, 340.

9. Де два, там третїй із далека. (Гнїдк.)

Речене еліптичне: де два згодили ся або змовили ся, там третій, який бихотів противити ся їм, мусить держати ся з далека, бо вони дужші. Пор. Wand. V (Zwei 15).

10. Де двох бє ся, третій не мішай ся. (Ільк.) Де два бют сї... (Наг.)
Не встрявай у спорне дїло. Пор. Wand. V (Zwei 35); Дик. 1605.

11. Де ся двом варить, третій ся поживить. (Ільк.)
При двох засібних запоможеть ся третій незасібний. Пор. Wand. V (Zwei 48).

12. Де ся двох бє, там третій за калитку бере. (Ільк.)
Значіне мб. як висше ч. 5, хоча може бути й навпаки: два бють ся, а третій поносить шкоду. Пор. Adalb. Dwaj 3; Wand. V (Zwei 33); Zátur. VIII, 151.

13. Двох вас міні мало. (Наг.)
Говорить силач, на якого виступають два слабші борцї.

14. Зараз тут з тебе два буде. (Наг.) ...двох зробю. (Наг.)
Погроза: вступи ся, бо розірву, розібю тебе на шматки.

15. З двох єдно не зробиш. (Наг.)
Говорять, коли щось зібеть ся або зломаеть ся.

16. Не буде з него два. (Гнїдк.)
Знач. чоловік анї розумом, анї маетком не заважить по над звичайну пересічність.

17. Той і за двох стане. (Наг.)
Се чоловік розумний, маючий, сильний.

18. Тримайте мі два, бо єдному нїщо! (Кол.)
Кепкують із слабосилого чоловіка, коли він розсердить ся та грозить.

19. Тут би й на двох стало. (Наг.)
Говорять про їду, яку дано одному, мовляв: менї аж за надто богато.

20. Тут би сї два влїзли. (Наг.)
Говорять про широку, статну одежу.

21. Тут і двом тїсно. (Наг.)
Говорять про вузку вулицю.

22. Тут сї ледво два обминут. (Наг.)
Говорять про тїсну вулицю або вузкий шматок поля.

23. Хто двох нараз ловит, жадного не зловит. (Сквар.)
Занадто захланний звичайно тратить. Пор. Wand. V (Zwei 44).

24. Що два, то не єден. (Ільк., Петр.)
У двох більше сили, більше концепту та розсудку, як у одного. Пор. Adalb. Dwaj 1; Wand. V (Zwei 19, 20, 25).

25. Я й за двох стану. (Наг.)
Говорив відомий боягуз нїби то нахваляючи ся своєю відвагою, а коли прийшло до бійки, він і справдї сховав ся за двома видцями.

26. Як два скажут, що-сь пян, то йди спати. (Гнїдк.)
Іронїзують над ухвалами більшости, які иноді перечать живій дїйсности а яким про те треба підлягати. Пор. Wand. V (Zwei 31, 68).

27. Я сї й двох не бою.
Говорить відважний, сильний чоловік.

Двацять пять. 1. Двацїть пять — по цїсарськи. (Наг.) ...цїсарське число. (Цеп.)

Пояснене звязку понять „цїсарський“ і „двацять пять“ див. висше Дати, 131. Тут додам іще, що і в давнїх цїсарських судах і в часї слїдства і при вироках число 25 буків уважало ся нормою.

2. Обливаних двацїть пять дістанеш. (Наг.) Цїсарських... (Наг.)

Обливаних — таких, що за кождим ударом зомлїєш і тебе будуть обливати водою.

Двері. 1. Абим дверми рипнув, уже всї до мене біжьит. (Наг.)

Знач. скоро тілько війду до хати. Говорив дїд про внучат, що його дуже любили.

2. А най тебе дверима стисне! (Льв.)

Жартливе прокляте: щоб ти не міг протовпити ся в двері, зробив ся грубим. Пор. Brzoz. Drzwi 4.

3. Анї дверий, нї віконець. (Наг.)

Так описують „вічну“ хату всякого чоловіка — домовину.

4. Анї до дверий, анї до стола з ним не можна. (Наг.)

З ним нїяк не дійдеш до ладу, чоловік невгідливий.

5. Анї ми сї на двері не показуй! (Наг.)

Говорять нелюбому чоловікови.

6. Анї на задні, анї на передні двері не може. (Наг.)

Говорять про чоловіка хорого на запір.

7. Від дверий сї вернув. (Наг.)

Знач. не входив до хати, не мав відваги.

8. Він мав двері через вікно. (Кол.)

Знач. мусів із хати втїкати вікном. Пор. Wand. IV (Thür 42).

9. В мене двері не заперті. (Голоб.)

Знач. вільно війти всякому; хто має до мене дїло, нехай прийде і скаже. Пор. Zátur. X, 1038.

10. В нього сї двері не запирают нї в день нї в ночи. (Наг.)

Чоловік гостинний, людяний, помагає людям, дає добрі поради. Пор. Brzoz; Drzwi 3.

11. Двері ким отворити. (Гнїдк.)

Знач. випхнути його за двері. Пор. Wand. IV (Thür 148); Zátur. XVI, 417

12. Двері кому показати, як ся вітвирают. (Гнїдк.)

Випросити кого за двері, велїти йому забирати ся. Пор. Wand. IV (Thür 143). Zátur. VIII, 829.

13. За карк тай за двері! (Наг.)

Scil. узяв за карк і викинув за двері.

14. Запри си двері! (Наг.)

Зачини рота, не кричи. Пор. Wand. IV (Thür 24, 27).

15. Застав заперті двері. (Крех.)

Його не пустили до хати, відмовили його просьбі. Пор. Wand. IV (Thür 107, 128).

16. Зачинив двері, як конї вкрали. (Зазул.)

Глузують із запізненої обережности.

17. Його дверми викинь, а він вікном лїзе. (Снят.)
Говорять про впертого, влазливого чоловіка. Пор. Brzoz. Drzwi 6.

18. Марш за двері! (Дрог.)
Сердитий окрик, яким відправляють влазливого чоловіка.

19. Меже двері пальці пхаєш. (Наг.)
Мішаєш ся в таке дїло, що можеш із за нього мати неприємність. Пор. Wand. IV (Thür 103).

20. Мною двері втвирає. (Лучак.)
Викидає мене за двері, пор. висше ч. 11.

21. Не в ті двері трафив. (Дрог.)
Не на того наскочив, кого йому треба було; не в пору вибрав ся з якоюсь просьбою. Пор. Wand. IV (Thür 109).

22. Не знаю, куди сї там двері втвирают. (Наг.)
Знач. я там нїколи не бував, не знаю, куди й зайти. Пор. Гильф. 1770.

23. Низькі двері вчат кланяти ся. (Збар.)
Високий чоловік уходячи ними мусить похилити ся. Образово: бідність учить кланяти ся та бути покірним. Пор. Wand. IV (Thür 32, 95).

24. Обої двері тобов розвалю. (Наг.)
Випхну з хати так сильно, що вилїтаючи відчиниш своїм тягаром хатнї й сїнешнї двері. Пор. Zátur. XVI, 375.

25. Остатний двері запирає. (Кол.)
Звичайне правило, коли люди йдуть більшою компанїєю. Пор. Wand. IV (Thür 6).

26. Став у дверох, як оборожина. (Наг.)
Став на порозї, відчинивши двері і не входячи до хати.

27. Ти замкни двері, а я вікном улїзу. (Сор.)
Говорить влазливий чоловік, але також біда, від якої чоловік не може вберегти ся. Пор. Adalb. Drzwi.

28. У високі двері біда чвірков уїздит. (Сквар.)
Коли пан сходить на біду, то се дїеть ся швидко, через його виставне, люксусове житє.

29. У нього всї двері на розтвір. (Наг.)
Се чоловік щирий, отвертий і правдомовний.

30. У нього двері пирогом замкнені а кишков засунені. (Дрог.)
Жартують із богача, що опливає в достатках. Пор. Нос. 440.

31. Хто з заду йде, най двері запре! (Наг.)
Значіне ut supra ч. 25.

32. Якими-с дверми ввішов, такими й виходи. (Наг.)
Взагалї годить ся виходити з хати тими самими дверми, якими хто війшов. Навпаки у Латинян та Нїмцїв, пор. Wand. IV (Thür 17).

33. Хоць би ти казали дверми рипати, то слухай! (Наг.)
Говорять слузї, виряжаючи його в найми.

Двір. 1. Бодай ти двір заріс! (Гнїдк.)
Прокляте: щоб твій двір запустїв — для господаря се страшне прокляте.

2. В панських дворах великі вікна, а мало сьвітла. (Сквар.)
Знач, мало справедливости та правдомовности.

3. Горе дворови, де корова розказує волови. (Ільк.)
В такім домі, де жінка верховодить над чоловіком, нема добра. Пор. Adalb. Dwór 2.

4. Дав си ти Бог на кождий двір запір. (Цен.)
Прокляте: щоб тобі заперло відходові орґани з переду і з заду.

5. Дай ти Боже, аби ти двір терньом заріс! (Наг.)
Значіне ut supra ч. 1.

6. До двора широка брама, а з двора вузка. (Цен.)
До панського двора все село зносило данини і давало працю, але відтам рідко хто дістав щось доброго. Пор. Adalb. Dwór 8, 33; Čelak. 322.

7. Захотїло сї на оба двори. (Наг.)
Мова про відомі натуральні потреби людського тїла.

8. Най кождий свій двір замітає. (Цен.)
Нехай дбає, щоб у нього всьо гаразд було, а не судить та не обмовляє иншых. Пор. Wand. IV (Thür 34, 37).

9. На який двір хочеш, на задний ци на передний? (Наг.)
Мова про фізіольоґічну потребу. Кепкують із парубка або дївчини, що хоче йти на службу до двора.

10. Прийдеш у двір, нїкому не вір. (Ком.)
Мова про панський двір, де скрізь чигає зрада. Пор. Brzoz. Dwór 8, 10.

11. Свій двір мете, а на чужий сьмітьи мече. (Унят.)
Себе виправдує, а на иншого звалює всю вину. Пор. Wand. IV (Thür 35, 73).

12. Ще ми двір не заросте. (Цен.)
Scil. коли ти перестанеш ходити до мене. Менї байдуже, коли ти будеш сердити ся на мене.

Двірський. 1. Вже двірської поливки хлиснув та оброкового хлїба покушав. (Ільк.)
Знач. уже відмінив ся, відбив ся від селянського стану, гордує своїми бувшими товаришами. Про двірську поливку пор. Adalb. Dwór 9.

2. Двірська ласка до порога. (Гнїдк.)
Вона коротка, швидко зміняєть ся. Нїмець каже; Bei Hofe ist's, wie man eine Hand umkehrt, Wand. II (Hof 20), себ-то хто був на верха, той за хвилину бувае в низу, а анальоґічна французька приповідка каже: La cour a ses hauts et bas.

Дводушник. 1. То дводушник, не чоловік! (Наг.)
Про упирів вірять, що вони „дводушники“, тоб то що крім звичайної людської душі мають іще якусь демонську, яка не покидає тїла ще й по його смерти.

Двоє. 1. Бери в за́-двоє. (Наг.)
Зложи шнур чи пояс у двоє і так бий або вяжи.

2. Бодай єсь нїколи двоє на єдно не зібрав: як маєш муку, щобись соли не мав. (Стежн.)
Прокляте: щоб тобі в господарстві кінцї не сходили ся.

3. Двоє, а обоє рідкоє. (Яс. С.)
Кепкують із мізерного обіду, на який були дві рідкі страви.
4. Двоє рідких, третий борщ (Цеп.)
Значіне ut supra.
5. Зійшло сї двоє — слїпі обоє. (Сор.)
Жартують із немічного або лїнивого подружя.
6. Коби ще двоє, то би була пара. (Цеп.)
Відповів бідний чоловік, якого питали, кілько має коний.
7. На двоє небіжка казала. (Наг.)
Знач. се ще може бути і так і сяк. Пор. Brzoz. Dwa 4.
8. По двоє, по двоє, а з заду пара. (Цеп.)
Жарт неясного значіня. Пор. Wand. V (Zwei 65).

Двоїти. 1. Двоjит му сї в очох. (Наг.)
Він сильно пяний або хорий, йому привиджуєть ся те, чого нема.
2. Я дуже двою над тим. (Снят.)
Сумнїваю ся, хитаю ся зі своєю постановою то в сей то в той бік.

Дворак. 1. Що дворак, то злодїй або піяк. (Кол.)
Говорять про двірських слуг, економів і т. п.

Дворачка. 1. Кожда дворачка — курва або піячка. (Кол.)
Такою славою користують ся селянські дївчата, що закоштували двірської цівілїзації.

Дворка. 1. Що дворка, то хльорка. (Вікно).
Дївчата, що служать по дворах, мають дуже непочесну славу в селї.

Дебелїти. 1. Аж дебелїю зо встиду. (Корч.)
Сором обезсилює мене, трачу духову притомність.
2. Аж єм одебелїв зо страху. (Наг.)
Знач. остовпів, помертвів.

Дебра. 1. Іди на дебри та на скали! (Кол.)
Одна з формул заклинання злого духа. Дебри і скали — місця незаселен людьми.
2. І я не в дебрах зріс. (Кол.)
Scil. але між людьми і знаю, яка кому честь належить ся.
3. Не сїди в дебри, а йди на жебри. (Наг.)
Жартливо говорять відлюдкови, що сторонить від людий, хоч і терпить крайню нужду.
4. Там такі дебрі, що нї зайти нї заїхати. (Наг.)
Говорять подоляни про недоступні гірські села.
5. Ци ти з дебрів прийшов та не знаєш, як до людий говорити? (Войн.)
Докоряють дикунови, що не має „людяного“ виховання, не знає звичаю.

Декан. 1. Буцїм ксьондз дзєкан дурень, а то дзєканова розумна. (Луч.)
Значіне не зовсїм ясне; видно, що приказка основана на споминах про якогось о. декана, що сам був тупа голова, але мав розумну жінку.

День. 1. Аби день переднувати та ніч переначувати. (Ільк.)
Знач. аби як будь провести час. Пор. Adalb. Dzień 1.

2. Абим завтрішного дньи не дочекав, коли то не правда. (Наг.)
Найзвичайнїйше закляте: щоб я ще сьогодні вмер!
3. Аби ми такий день був! (Дрог.)
Клинеть ся чоловік на правду своїх слів.
4. Абим такий день мав! (Дрог.)
Значіне ut supra.
5. Абим так нинїшний день опровадив! (Наг.)
Scil. як правду говорю. Прокляте в роді попереднього.
6. Аби ще за дньи доробити! (Наг.)
Кваплять ся докінчуючи пильну роботу.
7. Більше днїв, як ковбас. (Ільк., Петр.)
Говорить замість загального: більше ожиданки та заходів, ніж користи. Німець каже: Der Tage sind viel, der hungrigen Mahlzeiten noch mehr, Wand. IV (Tag 94); II (Jahr 30).
8. Бода-с так знав, що ти нині за день! (Наг.)
Scil. як ти знаєш те, про що говориш. Не знати, що сьогодні за день — знак ідіота, крайнього дурня.
9. В день заробити, а в ночи пропити. (Бор.)
Приговорювали колись бориславські ріпники. Пор. Wand. IV (Tag 34).
10. В день роби, в ночи заснеш. (Гнїдк.)
Говорять такому, що лягає спати в робучий день.
11. В день сї погризут, у ночи сї полижут. (Цен.)
Говорять про сварливе подруже. Пор. Wand. IV (Tag 142, 143).
12. Весь день єм на ногах. (Наг.)
Ходжу, працюю, не маю коли сїсти. Пор. Wand. IV (Tag 597).
13. Вже білий день на дворі. (Наг.)
Знач. уже зовсїм засвитало.
14. Вже день як бик. (Наг.)
Говорять про перше свитанє, коли вікна ще лише сїріють; порівнанє основане на однаковій сїрій барві бика і такої досьвітної години. Пор. Adalb. Dzień 13.
15. Вже ти день настає? (Наг.)
Знач. знов починаєш робити пакости, зводити сварку? Пор. Wand. IV (Tag 6).
16. Він за день більше зробит, як инший за два. (Наг.)
Говорять про роботящого, пильного чоловіка. Пор. Wand. IV (Tag 584).
17. Він і в день нїчого не видит. (Наг.)
Чоловік сліпий, розсїяний. Пор. Wand. IV (Tag 544, 607).
18. Він той день держит. (Орт.)
Знач. у той день у нього заведено справляти що року поминки і угощенє (комашню) за покійників. Пор. Wand. IV (Tag 592); хоча значіне приказки Er hat heut seinen Tag значно відмінне, та мабуть виплило з якогось анальогічного звичаю.
19. Він у мене що день добрий день (Лол.)
Знач. що день заходить до моєї хати, близький і любий сусїд.
20. В мене що день, то новий кужель. (Тереб.)

Так хвалила ся дівка перед парубком, що бачив її великий кужіль, а вона тимчасом по тижневи пряла той сам.

21. Вона три днї з Богом говорила. (Краснос'лцї)

Іронїзують над жінкою, що вдає, буцїм то знає дуже богато і про всяку річ говорить зовсїм на певняка.

22. В Пана Бога дне не купуєм. (Комар.)

Знач. мусимо використати той, який він дає нам, мусимо працювати пильно.

23. Вчорашного дньи стома кіньми не догониш. (Наг.)

Що минуло, те пропало безповоротно. Пор. Adalb. Dzień 4.

24. Дай Боже добрий день! — Дай Боже здоровє! — Дай Боже щасливо! — Дай Боже й вам. Дьикуємо. (Котуз.)

Се звичайні формули привитаня та відповіди на привитанє, коли хтось уходить у хату сусїда або знайомого.

25. День добрий, з ким добрий! (Стрий).

Знач. з ким я добрий, з тим і витаю ся.

26. День за днем іде, а все близше до смерти. (Наг.)

Рефлєксія старого чоловіка, що доживає свого віку. Пор. Zátur. XIV, 289; Wand. II (Jahr 129).

27. День за днем минає. (Наг.)

І з ними вменшуєть ся наш вік. Пор. Adalb. Dzień 7.

28. День минув, як в пальцї тріснув. (Наг.)

День минув швидко, бо був короткий (у зимі), або за пильною роботою й не зчули ся, коли минув.

29. День ми роком став. (Наг.)

Видав ся менї незвичайно довгим.

30. День ми сї кучит. (Наг.)

Навкучила менї сьогоднїшня робота або гризота.

31. День переїхати, а ніч переспати, далї до заплати. (Гнїдк.)

Жартують хлїбороби з тих, що труднять ся фірманством, і за нього беруть добру плату.

32. День по за день волочит ся Лень. (Гнїдк.)

Говорять про лїнивого чоловіка; Лень (від Лесь, Олекса) гра слів з „лїнь“.

33. День робит, два дни лежит. (Наг.)

Говорять про хоровитого, слабосилого чоловіка.

34. До білого дньи догуляв сї. (Наг.)

Прогуляв усю ніч, не спав анї крихти.

35. Дурно ми день пішов. (Наг.)

Знач. я нїчого не зробив і не заробив.

36. Ей Господи, коби ті три деньки перебути, а четвертий перемучити! (Ценїв).

Говорив чоловік засуджений на смерть, якому дали три „ласкавї“ дни. Кепкують сею погов'ркою з лїнивого чоловіка, якого гонять до працї.

37. За день сї набігаю, а вечір і їсти не хочу. (Наг.)

Говорить робучий чоловік, особливо лїтом, почуваючи вечером непереможну охоту до сну.

38. І в день і в ночи лїзе біда на очи. (Кол.)
Говорять про невідступну турботу, але також про закохане.
39. Йому вже леда день година. (Наг.)
Він не сьогодні, то завтра вмре.
40. Коби день до вечера! (Наг.)
Зітхає чоловік утомлений важкою працею.
41. Ладний день, варто би ся випити. (Льв.)
Кепкують із міських дармоїдів, що без піятики не розуміють гарно проведеного дня. Пор. Adalb. Dzień 16.
42. Ледво сї на день зазоріло. (Наг.)
Наближене дня пізнають селяни по становищі певних звіздяних констеляцій на небі.
43. Мене день виганяє, а ніч приганяє. (Гнїдк.)
Говорить чоловік, що мусить день у день іти на заробітки десь по за домом. Пор. Adalb. Dzień 11.
44. На судний день ти віддам. (Наг.)
Мова тут очевидно не про жидівське сьвято „судний день“, а про день страшного суду. Знач. у сьому житю не віддам. Пор. Wand. IV (Tag 581).
45. Не що день великдень. (Наг.)
Не що день празник або щедро заставлений стіл. Пор. Wand. IV (Tag 15).
46. Не що дня бридня. (Кол.)
Така дармичка, таке дїло не трапляють ся кождого дня. Німець каже: All Tag ist kein Jahrmarkt, Wand. IV (Tag 2).
47. Нинї день — година. (Наг.)
Говорять про короткий зимовий день.
48. Нинї дньи лиш тілько, що пердиув тай обіздрів сї. (Наг.)
Мова про короткий зимовий день.
49. Нинї раз пчихнути, тай день минув. (Наг.)
Значіне ut supra.
50. Нинї такий день, що я сї й на пjитку не дивю. (Любша)
Знач. горячий, робучий день, у який можна заробити більше як пять тульденів.
51. Нї в день нї в ночи нема спокою. (Наг.)
Жалуеть ся бідний, усяким лихим пригноблений чоловік. Пор. Wand. IV (Tag 595).
52. Остатний би ти день був тай послїдна година! (Наг.)
Прокляте: щоб ти ще сьогодні вмер.
53. Пропало на нинїшний день. (Наг.)
Знач. і до сьогоднїшнього дня не відпайдено, нема й слїду по якійсь річи.
54. Робит із дньи ніч, а з ночи день. (Наг.)
Говорять про пяницю, що в ночи не а в день спить, але також про музику. Пор. Wand. IV (Tag 602).
55. Сюда тень, туда тень, тай минув день. (Дар.)
Говорять про лїниву, недбалу, панщизняну роботу, яку відбували з мусу та нерадо. Німець каже: Hofarbeit ist Todschlag der Zeit, Wand. II (Hofarbeit 1).
56. Та мене день при тім осьвіне. (Наг.)

Знач. забарю ся при тім, що вже й засвитає. Говорять, коли хтось лагодить ся вирушити кудись досьвіта, а йому дають якусь постороннюю роботу.

57. Того і в день зо сьвічков не найдеш. (Наг.)

Се вже пропало, рідка річ.

58. То не на день, а на вік. (Кол.)

Приговорюють такому, що хоче женити ся.

59. Треба день до хати впустити. (Наг.)

Говорить хозяйка, замітаючи та чепурячи хату в ранці. Приказка основана на поетичнім поглядї, що день, як великий пан, не радо входить у брудну хату.

60. Треба той день записати вугльом у комині. (Наг.)

Жартливо говорять, коли стало ся щось незвичайне, прийшов у хату якийсь рідкий гість. Пор Wand. IV (Tag 564, 565).

61. Ту тень, там тень, тай піде день. (Мшан.)

Вештаючи ся по хозяйству та роблячи тут щось троха, там щось троха тай проведеш день. Пор. висше ч. 55.

62. У Бога день краде. (Наг.)

Говорять про лїнивого неробу. Пор. Adalb. Dzień 19; Zátur. X, 554.

63. Уже день під полудне. (Наг.)

Знач. минула значна часть дня.

64. У мене нині день дорогий. (Наг.)

День робучий, якого гріх марнувати.

65. Хвали день у вечір, а жінку рано. (Цеп.)

Хвали всяку річ по тім, як вона покажеть ся в дїлї, в результатї. Пор. Wand. IV (Tag 206); Zátur. XII, 186.

66. Ци осліпило тї в білий день? (Наг.)

Сердито говорять такому, що шукає і не знаходить якоїсь близько положеної річи. Пор. Wand. IV (Tag 580).

67. Чекай до судного дньи. (Наг.)

Знач. не дождеш ся нїколи. Пор. висше ч. 44.

68. Чекай три днї, прийдут злиднї. (Берез.)

Ждати, се марно час гаяти: все дождеш лиха, а не добра.

69. Шукай учорашного дньи! (Наг.)

Шукай чогось безповоротно страченого, — говорять до чоловіка, що займаєть ся якоюсь безхосенною роботою або журить ся за тим, що пропало. Пор. Wand. IV (Tag 101).

70. Ще й завтра день буде. (Кол.)

Знач. і завтра буде час зробити те, чого не можеш зробити сьогодні. Пор. Wand. IV (Tag 19); Zátur. X, 431.

71. Ще сї на день не заносит. (Наг.) ...не вискирило. (Наг.)

Ще глупа ніч, не зачинає днїти.

72. Ще ти сї за весь день не навтьимило? (Наг.)

Не досить тобі, що весь день робив або говорив?

73. Що в день на гадцї, то в ночи на сон лїзе. (Наг.)

Звичайна психольогічна обсервація, пор. Adalb. Dzień 3; Wand. IV (Tag 451).

74. Що день, то добридень. (Ільк.)

Знач. що день буває в якійсь хаті, товаришує, приятелює. Пор. вище ч. 19.

Деньок. 1. Дав Пан Біг деньок, лиш роби та Богу дякуй. (Наг.)

Знач. день гарний, погода сприяє полевій роботі.

2. Деньок — ласка божа! (Наг.)

Говорять про погідний, ясний робучий день.

3. Деньок як злото. (Наг.)

Неоцінений для праці.

4. На деньки, на деньки! Не до роботи, а на витребеньки! (Батят.)

Кепкують із таких, що закликають парубків і дівчат на поденну роботу до двора.

5. Не все деньок, буває й днище. (Гнїдк.)

Знач. не все день гарний, щасливий, буває й поганий та нещасливий.

Деревина. 1. Гни деревину, доки молода. (Наг.) Пригинай... (Голоб.)

І дитину нагинай відповідно до своєї волї, поки мала. Пор. Adalb. Drzewo 11; Krumb. 61; Osm. 47; Wand. II (Holz 160); I (Baum 174).

2. Нагинай деревину, поки їй верха досягнеш. (Гнїдк.)

Карай дитину, поки можеш узяти її за чуприну. Пор. Wand. V (Zweig 8).

3. Нагинай деревину, поки ся дає гнути. (Гнїдк.)

Дитину карай і картай, поки боїть ся і слухає тебе. Пор. Adalb. Drzewo 6.

4. Як єс не гнув деревину за молоду, то на старість не зігнеш. (Наг.)

Хто не вчив дитину за молоду, той не буде мати з неї на старість потїхи.

Дерево. 1. Великоє дерево поволи росте. (Ільк., Кобр.)

Велике дїло дуже тяжко попхнути наперед, воно зміняєть ся і росте дуже помалу.

2. Високе дерево найборше вітер зломит. (Цеп.)

Так само й чоловіка, що серед громади визначаєть ся чи то розумом, чи енергією, найчастїйше ломає велике громадське горе. Пор. Adalb. Drzewo 46.

3. Де дерево рубають, там тріски падають. (Ільк.)

Де йде боротьба, там бувають і втрати. Пор. Adalb. Drzewo 44; Wand. II (Holz 29); Zátur. X, 15.

4. Єдно дерево, то ще не лїс. (Наг.)

Один чоловік іще не громада. Пор. Adalb. Drzewo 21; Zátur. VIII, 345.

5. І в нїме дерево сї не сховаєш. (Бор.)

Нїме дерево — труна. Знач. і смерть не заховає тебе scil. від моєї пімсти.

6. Із сухого дерева кепсько ужовки крутити. (Наг.)

Так само старим слугою не добре послугувати ся. Пор. Wand. II (Holz 46).

7. І сухе дерево без підпалу не горит. (Берез.)

До всякого дїла, навіть при найлїпших засобах, треба ще людської ініціятиви й охоти. Пор. Wand. II (Holz 16).

8. З єдного дерева хрест і лопата. (Лев., Петр., Ільк.)

З одного роду виходять і побожні, чесні, порядні, і безбожні та ледачі члени. Пор. Adalb. Drzewo 49; Krumb. 237; Гильф. 3076; Wand. II (Holz 19); Сим. 406.

9. З одного дерева хрест тай лопата: та хрест цюлюют, а лопатов гній мечут. (Кольб.)

Люди, що вийшли з одного роду, дізнають у сьвітї неоднакової пошани, відповідно до свойого житєм виробленого характеру чи становища. Пор. Wand. II (Holz 19).

10. Коло сухого дерева і мокре горит. (Кобр.) ...і сире згорить. (Ільк.)
По при добрий товар піде й пліхший. Пор. Adalb. Drzewo 35; Wand. II (Holz 14, 36, 172); Гильф. 3097.

11. Криве дерево горит так як і просте. (Наг.)
Злий і добрий чоловік мусить однаково вмирати. Инше значінє має анальотічна приказка у Нїмців, пор. Wand. II (Holz 52, 58).

12. Кривого дерева в лїсї найбільше. (Ільк.)
Так само в сьнітї найбільше грішних, хибами обтяжених людий. Пор. Wand. II (Holz 63).

13. Кривого дерева не напростуєш. (Берез.)
Злого, лукавого чоловіка не направиш. Пор. Wand. II (Holz 1, 53).

14. Круте то дерево. (Гнїдк.)
Знач. крутий, самовільний, сердитий чоловік. Пор. Wand. II (Holz 293).

15. На круте дерево треба крутого клина. (Петр.) ...бют крутий клин. (Іванівцї)
На чоловіка крутого, твердого характеру добирають острих та діймавих способів. Пор. Adalb. Drzewo 29; Wand. II (Holz 17); Muka 599, 2410.

16. На оден раз не зітнеш дерева. (Ільк.)
Так само за одним розмахом не зробиш трудного, важного дїла. Пор. Heller. II, 14; Wahl. I, 14; Beb. 458; Wand. I (Baum 33, 34).

17. На похиле дерево і кози скачуть. (Ільк.) ...всї кози... (Петр.)
Над покірним, слабохарактерним чоловіком коверзують і зовсїм нїкчемні людцї. Пор. Adalb. Drzewo 28; Zátur. XII, 145; Wand. I (Baum 14).

18. Ни кожде дерево яблінка. (Кольб.)
Не кождий чоловік здібний бути добрим приятелем та помічником. Пор. Wand. II (Holz 184).

19. Похиле дерево вітер не ломає. (Кол.)
Так само тихого, покірного чоловіка минає неодна халепа, яка валить із ніг гордого та сильного. Пор. Adalb. Drzewo 2.

20. Пяний як дерево. (Наг.)
Речене еліптичне: пяний до тої міри, що зробив ся безвладний, нечутливий як дерево.

21. Сире дерево, гіркий дим. (Ужн.)
Непослушний, непокірний слуга наробить більше прикрости та поговору, як услуги. Пор. нїм. Grün Holz giebt mehr Rauch als Wärme, Wand. II (Holz 91).

22. Скрипливе дерево найдовше стоїт. (Наг.)
Хоровитий, слабосилий чоловік жиє нераз довше від здорового. Пор. Adalb. Drzewo 7; Hoc. 427; Wand. I (Baum 43).

23. Скрипливе дерево скрипит-скрипит тай стоїт, а здорове вітер попре тай переверне. (Цен.)
Здорового, міцного чоловіка иноді несподіване горе або хороба швидше звалить з ніг, як хоровитого. Пор. Adalb. Drzewo 3.

24. Старого дерева не зігнеш. (Берез.)
Так само й старого чоловіка не повернеш як хотя. Пор. Wand. II (Holz 5); I (Baum 1, 4).

25. Сухе дерево хоць кілько підливай, то сї не зазеленїє. (Наг.)
Говорив чоловік, що мав стару жінку. Пор. Wand. II (Holz 47).

26. То дерево не чоловік. (Наг.)
Се чоловік без чутя, без милосердя. Пор. Wand. II (Holz 310).

27. У найвисше дерево грім бє. (Наг.)
Найбогатших, найвизначнїйших людий постигає найтяжше горе. Пор. Wand. I (Baum 148).

28. Як дерево зітнуть, кождий тріски збирає. (Ільк.)
Коли розпадеть ся велика фортуна, то богато бідних людий користає при тім. Пор. Adalb Drzewo 9; Wand. I (Baum 140).

29. Як дерево зрубают, усї тріски збирают. (Гнїдк.)
Значінє ut supra.

30. Яке дерево, такий клин; який батько, такий син. (Ільк.) ...такий пень... (Тереб.)
Вроджена вдача переходить з батька на сина так само як рід дерева з цїлости на кожду частину. Пор. Adalb. Drzewo 16; Пос. 479; Wand. I (Baum 248, 249).

Деревляний. 1. Деревjинний віз і деревjині ланцюхи. (Наг.)
Сьміють ся з Бойків, що їздять старосьвітськими возами, в яких нема анї одного зелїзного цьвяшка і замість ланцюхів прутяні ужовки.

2. Ти деревjинними руками робиш. (Наг.)
Говорять лїнивому, неповертливому робітникови.

3. То ще деревjинна голова. (Наг.)
Тупа, недотепна голова.

Держати. 1. Ви з біди держите, оно з біди служит. (Мшан.)
Говорять такому господареви, що держить слугу буцїм то лише з ласки, аби не згиб з біди.

2. Він сї єї держит. (Наг.)
Говорять про жонатого чоловіка, що закохав ся в чужу жінку і має зносини з нею.

3. Він сї не держит хати. (Наг.)
Блукає кудись, рідко приходить до дому.

4. Держи мі, бо ледво стою! (Наг.)
Кепкують із сердитого а безсильного; держи тут у подвійнім значінню: задержуй, щоб я не кинув ся та не побив противника, і піддержуй, бо не можу стояти на ногах.

5. Держи своє, а на чуже не лаком ся. (Крех.)
Бо можеш і своє втратити. Пор. Wand. II (Halten 21).

6. Держи сї єдного! (Наг.)
Не хитай ся сюди й туди, стій на чімось однім. Пор. Zátur. IX, 356.

7. Держи сї землї, то не впадеш! (Наг.)
Кепкують із такого, що впав. Пор. Дик. 1698.

8. Держи сї руками й погами! (Наг.)
Тримай ся свойого становища, не покидай свойого наміру. Пор. Adalb. Trzymać 3.

9. Держи сї того, з чого хлїб їш. (Наг.)
Пильнуй того ремесла, що тебе годує. Пор. Zátur. X, 429.

10. Держит го на тузї. (Наг.)
Знач. поводить ся з ним остро, не дає йому волї.

11. Держит го як пса на приполї. (Кол.)
Має його в своїй залежности, на свої услуги. Пор. Adalb. Trzymać 4, 5.

12. Держит му сї фоста. (Наг.)
Ходить за ним скрізь, не може без нього дати собі ради, мов дитина без матери.

13. Держит нас Пан Біг іще до якогось чьпсу. (Наг.)
Говорять старі люди, коли їх питають про здоровле.

14. Держит сї міцно на погах. (Наг.)
Його ділла йдуть добре, він богатїє, перемагає своїх противників.

15. Держит сї на жилах, як пісок на вилах. (Зазул.)
Говорять про хорого, немічного чоловіка.

16. Держит сї, як вош кожуха. (Наг.)
Пристає раз у раз, не можна його спекати ся. Пор. Adalb Trzymać 19; Zátur. XV, 8.

17. Держит сї, як клїщ с—ки. (Сквар.)
Приссав ся, визискує його.

18. Держит сї, як пяний плота. (Наг.)
Обстає при якійсь немудрій думцї, повторяє якесь безпідставне твердженє. Пор. Adalb. Trzymać 17: у Словаків як глухий дверий, Zátur. XV, 112.

19. Держит сї, як смола. (Дрог.)
Нїяк його спекати ся, — говорять про якогось нелюбого товариша.

20. Держи, що маєш; кажи, що знаєш. (Кол.)
Будь дбайливий за евое, а отвертий у поступуваню з иншими. До першої половини пор. Adalb. Trzymać 11; Zátur IX, 357.

21. Держит щось Пан Біг і для нас. (Лім.)
Знач. ще й ми колись зазнаємо добра.

22. Держит, як шевська дратва. (Дрог.)
Кепкують, коли хтось запевняє, що якась річ зроблена міцно, держить добре.

23. Держит, як умерлий зубами. (Наг.) ...руков. (Наг.)
Знач. держить слабо, зовсїм не держить Пор. Adalb. Trzymać 8; Zátur. XV, 285.

24. Держім сї землї, бо земля нас держит. (Цеп.)
Говорять селяни бачучи, як наслїдком усяких нахрайств земля висуває ся їм з під ніг.

25. Держіт мі два, бо єдному нїщо! (Наг.)
Кепкують із погрози безсильного чоловіка Пор Wand. II (Halten 26).

26. Держіт сї єден другого, то не впадете. (Наг.)

Жартують із таких, що всї разом не твердо стоять на ногах. Пор. Adalb. Trzymać 1.

27. Держіт сї купи, як яйцї дупи. (Явор.)
Сьміють ся з таких, що все ходять купою, з нерозлучних товаришів. Пор. Zátur. VIII, 633.

28. Держу го за Біг заплать. (Наг.)
Держу за дармо, він менї не платить анї не робить нїчого.

29. Держу тї за слово. (Дрог.)
Покладаю ся на твоє слово, що зробиш те, що обіцяв. Пор. Wand. II (Halten 99).

30. Держу, хоць сам дрижу. (Наг.)
Характеризують комічне положенє чоловіка, що держить у руках якогось ворога, якого сам боїть ся.

31. Держьив би тї Пан Біг на сьвітї сто лїт на покаяніє! (Наг.)
Прокляте злому чоловікови.

32. Доки держу, то держу, але бо далї не видержу. (Наг.)
Говорить чоловік, якому важко стає справляти якусь роботу, заходити господарство, за яке не дбають инші.

33. Най сї тебе тото держит! (Наг.)
Говорять у відповідь, коли хтось бажає другому якогось лиха або хороби.

34. На нього держи камінь за пазухов. (Орт.)
Се чоловік підступний, злий, з яким у кождій хвилї можеш дійти до боротьби.

35. Не держит ми сї тото голови. (Наг.)
Забув, не тямлю сього. Пор. вище Голова ч.

36. То буде держати, поки не пустит. (Крех.)
Сьміють ся з майстра, який захвалює свій товар, що буде держати вічно. Пор. Wand. II (Halten 83).

37. Що не можеш держати, то пусти. (Крех)
Коли тобі занадто тяжко зробити щось, то покинь. Троха відмінно у Нїмців, Wand. II (Halten 50).

38. Що ня ся не держит, няй ми ся не бажит. (Мшан.)
Чого у мене дома не водить ся, до чого я не привик, того не буду й забагати.

39. Я би го не держьив, аби ми ще доплачував. (Наг.)
Говорять про непотрібного слугу.

Деришкіра. 1. Банк деришкіра. (Льв.)
Так прозвано сумної памяти тзв. крилошанський або руський банк, який зруйнував десятки тисяч селянських господарств східної Галичини.

2. То майстер деришкіра. (Кол.)
Так називають лупії, що здирає шкіру зі здохлої скотини.

Дерн, дерня. 1. Будеш ти ще в дерну правди питати. (Берез.)
Знач. будуть тебе бити простягши на землї, на межи, мабуть за переоране межі.

2. Вже менї сьвіжої дернї не топтати. (Наг.)
Вже я не доживу весни, — говорить старий, хорий чоловік.

3. Най на мнї дерня поросте, як то не правда. (Уриче)

Клятьба дерном мабуть також глухий спомин старосьвітської присяги під дерном, пор. ч. 4.

4. Під дерном руська присяга. (Сенеч.)

Старий спосіб присяги, особливо в спорах за межу: обійти спорне місце несучи на голові дерню, себ-то сьвіжо викопаний шмат землї з травою. Про сей звичай згадує вже староруська ґльоса в перекладї одного поученя сьв. Григорія Назіанзена: Овь же дрьнъ въскроущь на главѣ покладаꙗ присѧгоу творить, пор. Митроп. Евгеній, О присягѣ у Славяноруссовъ, ст. 86—7; сучасні пережитки сього звичаю див. Охримович у Ж. Сл. III, 400; пор. Český Líd, VI, 265.

5. Під дернев сї виспимо. (Наг.)

Знач. у могилї. Потїшають себе люди, яким у робучу пору нїколи виспати ся гаразд.

6. Чень сї ще на сьвіжу дерню виберу. (Наг.)

Надїю ся, що ще дочекаю весни. Говорить старий, хоровитий чоловік.

Дерти. 1. А дер бис сї по стїнах! (Наг.) ...горі стїнами! (Наг.)

Проклятє. Дерти ся по стїнах уважаєть ся виявом якоїсь страшної хороби, отроєня або божевіля. Пор. Wand. IV (Wand 37); Zátur. VI, 513.

2. Аж землю під собов дре. (Наг.)

Такий сердитий. Образ узятий із бугая або иншого звіря, який у пересердю дре землю під собою.

3. Аж ми в печінках дре. (Наг.)

Дусить щось, побуджує до кашлю; образово: докучає, набридає щось.

4. „А ти сконд?“ — „Дер воробцї з ґонт“. (Лол.)

Зразок несуразної відповіди глухого на питанє зле дочуте, та вживають також як приказку для схарактеризованя всякої недоладної відповіди.

5. Вдер з нього, що міг. (Кос.)

Набрав, вимусив даток.

6. Дер, дер, поки зовсїм не подер. (Стрий)

Сьміють ся з Нїмцїв, які в мові так часто вживають родівника der.

7. Дереть ся, на нове береть ся. (Дар.)

Жартують, коли на кім дереть ся старенька одежина. Пор. Нос. 375.

8. Дери, не дери, ай горі дубом ся бери, бо бурило роздер бадьови с—ило. (Мшан.)

Приказка (не відгрожуй ся дерти когось иншого, а тїкай поки сам живий) основана на народнїм оповіданю про батька, що з двома синами вийшов полювати на медведя з ручицями замісь ручниць і був роздертий медведем, пор. Етн. Зб. VI, ч. 67.

9. Дерли би з тебе паси! (Наг.)

Проклятє, ремінїсценція нелюдської смертної кари давнїх часів, що полягала на здираню пасів шкіри з живого чоловіка.

10. Дерли би ти пси матїр! (Дрог.)

Проклятє: щоб твоя мати не мала чесного похорону, а стала ся жиром псів; се очевидно ганьба на весь рід.

11. Дер бис на собі сорочку! (Наг.)

Щоб ти збожеволїв і скидав із себе сорочку в нападї божевіля.

12. Дре, аж сї пjитами в с—ку бє. (Наг.)
Знач. утїкає що духу.
13. Дре з мене остатну скиру. (Наг.)
Говорять про лихваря, деруна, що руйнує свойого довжника. Пор. Wand IV (Schinden 9).
14. Дре з ним коти. (Льв.)
Сварить ся, гнївається ся.
15. Дре людьом очи. (Наг.)
Докучає їм випрошуючи, жебраючи у них.
16. Дре ми сї з рук, як дикий. (Наг.)
Говорять про дитину або скотину, що пручається ся в руках, кричить перелякана.
17. Дре му сї лико, що аж-аж. (Наг.)
Його дїла йдуть добре, йому пливуть зиски з ріжних боків.
18. Дре сї кіт до дверий — гостї йдут. (Наг.)
Коли кіт дреть ся на порозї до дверий при входї, вірять, що швидко якийсь гість війде до хати. Пор. Етн. Зб. V, 174.
19. Дре сї кіт по звишках — вітер буде. (Наг.)
Коли кіт дряпається ся десь по звишках, чи то в хатї на полицї або на подвірю на плотї, то се віщує вітер. Пор. Етн. Зб. V, 82.
20. Дре сї по стїнах. (Наг.)
Дословно: він збожеволїв, а ширше: сердить ся чогось, лається ся. Пор. вище ч. 1.
21. Дре сї, як би го зі ськири дерли. (Наг.)
Кричить розпучливим голосом, мов на муках.
22. Дре сї як лепусина. (Наг.)
Говорять про слабку, трухлу матерію, що дреть ся за першим дотиком.
23. Дре, що сї влїзе. (Наг.)
Говорять про немилосерного деруна.
24. Дре, що аж скира тріщит. (Наг.)
Сказано образово: чоловік не може настачити на всї драчки.
25. Дре як кіт пазуріма. (Наг.)
Говорять про такого, що в бійцї замісь бити ся дряпається ся нігтями.
26. Дри з богачів, бо бідний і так обдертий як липка. (Лол.)
Говорив бідний чоловік громадському присяжному, що прийшов до нього на екзекуцію.
27. Дри, куди видиш! (Наг.)
Знач. утїкай, куди очи бачуть.
28. Дри, куди рідко! (Корч.)
Тїкай туди, де найменше людий стоїть. Кричали Цигани до свого товариша зловленого на крадїжи в часї ярмарку, який вирвав ся у своїх переслїдовників. Пор. Ж. і Сл. IV, 363; Етн. Зб. VI, 573.
29. Дрiт і великі ростїт і на нове заробіт! (Берез.)
Говорить добра мати дїтям, що швидко друть на собі шмата.
30. Друт сї, як два коти. (Наг.)
Говорять про двох сусїдів, що раз у раз сварять ся та бють ся. Пор. Adalb. Drzeć 1.

31. Лїпше дерти, ніж умерти. (Замул.)
Льоґіка деришкір, які завсїгди виставляють себе бідними, буцїм то їм самим грозить голодна смерть.

32. Не дри-ж мене приступаючи! (Ільк.)
Жартливо просить ся чоловік у иншого, який грозить йому бійкою, а сей не дуже й боїть ся його.

33. Тогди дри лико, коли відстає. (Наг.)
Усяке дїло роби в пору, яка найлїпше надаєть ся до нього. Пор. Adalb. Łyko 3.

34. Чого дереш горло? (Збар.)
Чого кричиш? Чого свариш ся?

35. Який сї там дїдько з тебе дре? (Наг.)
Дословно: який дїдько з тебе кричить? Значіне: чого кричиш так голосно?

Десять. 1. Десять рахуй, то ся не замилиш. (Луч.)
Десятичний спосіб численя найлекший. Може зрештою ся приказка має й яке инше, не аритметичне значіне, та воно невідоме менї.

2. Е, в тебе, бачу, десїть на копу йде! (Наг.)
Жартують із такого, що помиляєть ся в дуже простім рахунку.

3. Є нас ту десїть люда тай Жук. (Дрог.)
Жартували парубки зі свого товариша Жуна, якого буцїм то не числили до людий.

4. То вже в десїтьох водах мите. (Цен.)
Се справа давно і широко обговорена і всїм відома.

Дешевий. 1. Дешева печеня під стіл. (Гнїдк.)
Вона недобра, її хиба дати псам. Що дешеве, те нездале. Пор. Zátur. XI, 239.

2. Дешева риба, дешева й юшка. (Ільк.)
З дешевої матерії й виріб не має високої цїни. Пор. Zátur. XI, 242.

3. Дешеве дурному примана. (Берез.)
Дурний лакомить ся на дешеве і купує за свої гроші дранте.

4. З дешевої риби дешева юшка. (Гнїдк.)
Значіне ut supra ч. 2.

5. На дешеве кождий ласий. (Кол.)
Всякому хочеть ся купити дешево. Пор. Wand. V (Wohlfeil 1).

6. На дешеве не лаком сї. (Кол.)
Бо викинеш гроші зовсїм пусто. Пор. Zátur. XI, 241.

7. На дешеве шкода гроший. (Кол.)
Бо воно звичайно не варто того, що за нього жадають. Пор. Wand. V (Wohlfeil 9); Čelak. 331.

8. На дешевий товар дешевий купец іде. (Кол.)
Порядний, солїдний купець купує порядний товар і не жалує заплатити за нього дорожше.

9. То дешевий купец. (Кол.)
Знач. хотїв би купувати все за дешеву цїну.

10. То дешевий товар. (Кол.)
Говорять про ледачу людину, про жінку або дївку кепської кондуїти.

11. Що в місті дешеве і богато дают, аби наїсти сї і свої гроші відобрати? (Цен.)

Жартують із захланного покупця. Приказка оперта на анекдотї, що буцїм то якийсь сїльський богач питав отак міського хлопця, а сей порадив йому купити фляк: „Дешево дасте, богато дістанете, г—о з'їсте — наїсте ся, а за фляк свої гроші відберете". Пор. Етн. Зб. VI, ч. 60.

Дешево. 1. Дешево купи, дорого продай, то будеш добрий купец. (Кол.)

Се, як відомо, ідеал купця по всїм сьвітї.

2. Дешево купиш, дубельт заплатиш. (Цен.)

Бо товар буде нездалий і швидко мусиш купувати другий. Пор. Wand. V (Wohlfeil 9, 12, 14, 18).

3. Дешево купує, нї за що продає. (Берез.)

Кепкують із нефортунного гандляря, що тратить на своїх оборотах, лакомлячи ся но дешевий товар. Пор. Wand. V (Wohlfeil 15); Adalb. Tanio 3.

4. Дешево пустиш, богато продаш. (Кол.)

Звичайна купецька практика: тодї набігають покупцї.

5. Дешево як борщу за ґрейцар. (Стан.)

Богато дають за малі гроші. Пор. Adalb. Tanio 2; Wand. V (Wohlfeil 5).

6. То му сї не дешево впало. Кол.)

Се коштувало його богато, вимагало богато працї або клопоту.

Дєдик. 1. Дьидик ни дїд. (Кольб.)

Дедик у гуцульськім та покутськім діялектї — не дїд, а батько.

Дєдя. 1. Йик дьидя ледїника не бгат, то леґінь на дьидю бучка зібгат. (Грин.)

Коли батько сина не вчить, не заставляє до послуху з малку, то потім такий син батька бє. Пор. Wand. IV (Vater 70).

Джаґан. 1. Джаґаном удар, тай ще відскочит. (Наг.)

Таке тверде. Говорять про впертого, твердосердого чоловіка.

2. Того сї й джаґан не хопит. (Бор.)

Се таке тверде, замерзле; се чоловік завзятий, скупий.

Джус. 1. Джус крутит вус: котру дївку хочу, тоту теркочу. (Цен.)

Характеризують самохвальбу сїльського Дон-Жуана.

2. То ще джус непосїдущий! (Наг.)

Говорять про верткого, запобігущого парубка, що всюди вміє вкрутити ся і приподобати ся.

Дзвін. 1. Бода-с не чув дзвона! (Наг.)

Клинуть такому, що недочуває або на докір, чому не зробив, що йому було велено, відповідає, що не чув наказу.

2. Будеш ти ще від великого дзвона посторонком брати. (Дрог.)

Погроза ледачій дївчинї. Давнїйше був у Дрогобичі звичай, що дївчину, яка привела нешлюбну дитину, били по голім задку в недїлю біля церкви посторонком від великого дзвона, ще до того три дни перед тим моченим у соляній водї.

3. Вже той дзвін реве, що воли й корови бере. (Лемк.)

Мабуть про давнїй двірський дзвін, яким оголошувано речинець складаня да-

нини званої „поволівщиною“. Иньше і, здаєть ся, фантастичне толковане сеї приказки давав колись о. Торонський, див. Молот стор. 259.

4. Вже у всї дзвони передзвонили. (Наг.)
Справа стала вже загально голосна, про се вже всї знають. Пор. Wand. I (Glocke 22).

5. Від великого дзвона. (Гнїдк.)
Значінє менї неясне.

6. Десь певне дзвін ллют, та таку байку пустили. (Наг.)
Говорять чуючи якусь зовсїм неправдоподібну новину. Вірять, що майстри ллючи новий дзвін пускають між людий якусь дивовижну побрехеньку, аби дзвін був голосний і чув ся так далеко, як та вістка. Пор. Adalb. Dzwon 4; Дик. 4217.

7. Дзвін до церкви кличе! (Наг.)
Знач. пора йти до церкви.

8. Дзвін до церкви скликає, а сам в нїй не буває. (Ільк.)
Говорять про всяких фарисеїв, що все мають на устах боже імя та моральні прінціпи, а самі жиють брехнею та людською кривдою. Пор. Adalb. Dzwon 2, 3; Wand. I (Glocke 27); Čelak. 334; Гильф. 390.

9. Дзвін каже на погребі: бамбилю, бамбилю, з гостини до дому на вічну дорогу. (Ясен. С.)
Так толкував голос дзвонів один старий селянин.

10. Дзвін кличе: нині моє, завтра твоє. (Дрог.)
Так толкують голос дзвонів підчас похорону. Пор. Čelak. 310.

11. Дзвін лиш бам, а дїд уже там. (Сан.)
Жебраки стягають ся на всякі врочисті богослуженя, відпусти та ярмарки.

12. Дзвін має голос як розбитий горнець. (Наг.)
Говорять про невдало вилитий дзвін.

13. Дзвін, то голос божий. (Балиг.)
Він кличе до церкви, на молитву та богослуженє.

14. Дзвін украсти. (Гнїдк.)
Значінє неясне.

15. Дзвони ся хвалят по голосї, люди по бесїдї. (Гнїдк.)
Розум, вартість чоловіка можна пізнати вже по його словах, так як добре викінчене дзвона по голосї. Пор. Wand. I (Glocke 15).

16. За великим дзвоном малих не чути. (Кол.)
Коли на чоловіка спаде якесь велике лихо, то він забуває про буденні, дрібні прикрости. Пор. Wand. I (Glocke 68).

17. І дзвін без серця не дзвонит. (Крех.)
Scil. тим менше можна дивувати ся чоловікови, коли він часом промовляє з серцем, сердито. Пор. Wand. I (Glocke 31).

18. І дзвін без серцьи нїчого не варт. (Цен.)
Тим менше варт чоловік без серця. Пор. Wand. I (Glocke 9, 46).

19. Іще на тоє в великий звін не звонили. (Лев., Ільк.)
Знач. се ще не правило, не загальний наказ, який обовязував би всїх. Пор. Wand. I (Glocke 95, 107).

20. На що тото в великий дзвін дзвонити? (Наг.)
По що розголошувати таку неприємну, соромну справу? Пор. Wand. I (Glocke 84).

21. Не будуть ся за ним дзвони розбивати. (Ільк.)
Знач. не буде по нїм великого дзвоненя, великого жалю.

22. То великий дзвін, що як задзвоньит на великдень, то аж до другого великодньи гуде. (Дрог.)
Говорять про завзятого чоловіка, що раз ображений довго сердить ся. Леґенда про такий великий дзвін живе серед народа; її прикладають то до якогось дзвона у Львові, то в Київі, то в Москві.

23. То вже би далї у дзвона серце пукло! (Цен.)
Говорить чоловік доведений до розпуки якимись лихими пригодами або людським переслїдуванєм.

24. Чим більший дзвін, тим грубший голос. (Стрий)
Говорять про грубих співаків, які звичайно співають басом. Пор. Wand. I (Glocke 46).

25. Чує дзвін, а не знає, де він. (Збар.)
Говорять про чоловіка, що оповідає якусь новину, але не тямить добре найважнїйших її деталїв. Пор. Wand. II (Läuten 19, 26).

26. Як у дзвін ударив. (Наг.)
Scil. так пішла якась чутка по селу, розійшла ся моментально.

Дзвінок. 1. Голосний то дзвінок. (Гнїдк.)
Се чоловік самолюбний, що любить хвалити себе. У Поляків і у Чехів ся приповідка має ть ся в ширшій формі: Głośny dzwonek, zła sława, пор. Čelak. 101; Wand. I (Glocke 20).

2. Чим менший дзвінок, тим тонший голосок. (Стрий)
Чим менший співак, тим голоснїйше співає. Пор. Wand. I (Glocke 50).

Дзвонити. 1. А дзвонив бис зубами! (Наг.)
Прокляте: щоб ти змерз або перелякав ся та стукав зубами.

2. А дзвонило би ти в вухах! (Наг.)
Прокляте: щоб ти захорував на горячку.

3. Будут тобі ще бздинами дзвонити. (Дрог.)
Твоя карієра скінчить ся скандалом. Пор. Wand. I (Furz 32).

4. Дзвонит ми в вухах. (Наг.)
Се вважають віщуванєм якоїсь новини, доброї або лихої відповідно до того, в котрім вусї дзвонить, пор. Вухо ч. 6, 12; Етн. Зб. V, 83, 252.

5. Дзвонит як на градову тучу. (Наг.)
Голосно, сильно дзвонить, кричить на ґвалт. Приказка оперта на віруваню, що голос дзвонів розбиває градові хмари. Пор. Wand. II (Läuten 5).

6. Дзвоньит, до церкви гоньит. (Наг.)
Селяни вважають обовязковим у неділю на голос дзвона всїм із хати, крім немічних та конче потрібних у господарстві, йти до церкви.

7. Дзвоньит як по вмерлому. (Наг.)
Коли хто в селї вмре, то дзвонять особливим способом (у один дзвін), який зараз можна пізнати.

8. І я дзвонив на тоту відправу. (Льв.)
І я давно говорив про се, ширив сю думку. Пор. Brzoz. Dzwonić 1.
9. Коли-сь не дзвонив, то й не калатай. (Льв.)
Коли не робив діла, то й не хвали ся.
10. Ще тобі не дзвонили на „Достойно“. (Наг.)
Ще ти до сеї гідности не доріс, не маєш повних прав у громаді.

Дзиґа. 1. Крутит сї як дзиґа. (Дрог.)
Дзиґа — дитяча забавка, звана також чмелем. Говорять про вертку, веселу дівчину.
2. То ще якась дзиґа! (Дрог.)
Говорять про непосидющу, веселу дівчину.

Дзиґар. 1. Вже сї до дзиґарів береш? А не закурив бис си кітцї з під фоста? (Наг.)
Докоряють молодим хлопцям, що беруть ся курити циґаро.
2. Він такий як дзиґар, що йде а на місци стоїт. (Наг.)
Говорять про лїнивого або немічного, слабосилого чоловіка.
3. Він так як дзиґар: инакше показує, а инакше бє. (Дрог.)
Се чоловік фальшивий, двоязичний. Пор. Wand. IV (Uhr 21).
4. Гола с—ка, а дзиґар при боцї. (Стрий)
Кепкують із міського джигуна в короткім убраню і при годиннику.
5. Дай на дзиґар! (Наг.)
Дай тютюну на циґаретку!
6. Дзиґар бє, а нїкого не забє; за щож його вішьиют? (Наг.)
Жартують на тему суперечностий, які виходять із ріжних відтїнків у значіню слова „бити“ в приложеню до годинника.
7. Дзиґар їсти не просит, а свою роботу робит. (Яс. С.)
Наївний вислов подиву над механїзмом годинника, що йде не зуживаючи матерії.
8. Дзиґар му став. (Дрог.)
Він умер, перестав жити, але також говорять про ерекцію родильного орґана.
9. Дзиґар усе йде і все на місци стоїт. (Наг.)
Суперечність виясняєть ся двояким значінєм, яке тут має слово йти: рушати ся на перед і рушати ся довкола.
10. Завиває дзиґар, як би ховав на зиму. (Жураки)
Дзиґар тут у значіню: циґаретка. Крутить циґаретку жалуючи до неї тютюну, немов би хотїв ховати його на зиму.
11. Його дзиґар уже давно на шестій стоїт. (Дрог.)
Говорять про чоловіка діткненого половим безсилем.
12. Мій дзиґар ще рано і в вечьир на дванацьиту показує. (Дрог.)
Хвалив ся старий міщанин, що не вважаючи на своїх 70 лїт не стратив іще своєї мужеської сили. Пор. Wand. IV (Uhr 11).
13. На моїм дзиґарі все не тота година. (Цеп.)
Говорить чоловік, що запізнив ся на гостину або взагалї туди, де можна було щось скористати.

14. Не треба ми дзиґара, в мене когут дзиґар. (Наг.)
Бо пів все о одній означеній годині.
15. Такий дзиґар, як бідного дитина. (Книгинин)
І тут дзиґар значить циґаретка; вона скупо наложена тютюном, ледво курить ся.
16. Той дзиґар іде як сам хоче. (Наг.)
Він невреґульований, показує фальшиво. Пор. Wand. IV (Uhr 41).
17. То накручений дзиґар. (Дрог.)
Сей чоловік говорить тжк, як його навчив хтось инший, у нього нема власної думки.
18. Що варт дзиґар без сказівки? (Кол.)
Розуміють ся, практично беручи не варт нїчого, бо по нїм не пізнати, котра година. Образово: чоловік без полової енерґії не мужчина.
19. Як дзиґар накрутиш, так він бє. (Дрог.)
Так само й нетямущого або злого чоловіка намовлять инші, а він кидаєть ся до бійки. Говорять також про сьвідків, що зізнають у суді фальшиво з чужої намови.

Дзиґарок. 1. Бє як дзиґарок. (Дрог.)
Бє цупко, раз за разом.
2. Найшли хлопи дзиґарок тай били палицїма. „Бий — каже, — бо там щось цяпкає“. (Стрий)
Сьміють ся з сїльських простаків, що не пізнали ся на дзиґарі.
3. Ус—ти сї в дзиґарок, коли не пізнаєш години. (Дрог.)
Говорять такому, що посїдає якусь річ, із якої не вміє користати. Пор. вище Г—о ч. 14; Wand. IV (Uhr 15).

Дзїнь добрий. 1. „Дзїнь добрий“ з ким добрий, а з вами непорадна година. (Гриб.)
Сьміють ся з уживання при витаню польських слів. Пор. вище День ч. 25.

Дибати. 1. Дальше дибати, як видати. (Наг.)
Глянувши на віддалене видаєть ся не далеко, а йти далеко. Пор. Далеко 16.
2. Дибає на мою душу. (Льв.)
Загрожує мому житю, засїдаєть ся на мене, щоб замордувати.
3. Дибає як кіт на сало. (Наг.)
Ласий на щось, пошукує за чимось. Пор. Adalb. Dybać 2.
4. Дибає як старий дїд. (Наг.)
Іде помалу, ледво ходить.

Диби. 1. А бодай тї в диби взьили! (Наг.)
Прокляте: щоб тебе закували в диби, в кайдани.
2. Не треба ми й диб на ноги. (Голоб.)
Говорив чоловік надївши дуже великі та тяжкі чоботи.
3. Та то якісь диби не чоботи! (Наг.)
Про тверді, тяжкі, незугарні чоботи.
4. Ци в дибах ідеш? (Наг.)
Кричать такому, що йде дуже помалу.

Дивдур. 1. Дивдур якис, не чоловік. (Жабє)

Що таке дивдур, я не міг розвідати докладно.

Дивити ся. 1. А дивив би ти сї мир на цудо! (Наг.)

Прокляте: щоб усї люди дивили ся на те нещасте, яке впаде на тебе.

2. А дивив ти сї вже в чорну книгу? (Орт.)

Жартуючи запитують парубка, чи мав уже зносини з дївчатами.

3. А дивили ти сї тато в стару паню? (Наг.)

Запитують нечемну дитину, чи часто бє її батько.

4. А дивіт но сї на нього, який мудрий! (Наг.)

Окрик, коли хтось сказав якусь імпертінецію, образив другого або взагалі зробив щось непутяще. Пор. Wand. IV (Sehen 277).

5. Бодай єс сї дивив, а нїчого не видїв. (Наг.)

Прокляте: щоб тобі очи зайшли більмами, щоб ти дістав курячу слїпоту.

6. Бодай то сї кождий у свою миску дивив! (Берез.)

Щоб їв свій, зароблений хлїб, не висїв нї на чиїй ласцї. Пор. Wand. IV (Schauen 8).

7. Бодай то сї нїкому в жменю не дивити! (Наг.)

Щоб чоловік не висїв нї на чиїй ласцї, не залежав нї від кого

8. Він сї високо дивит. (Наг.)

Носить ся з великими плянами, задумує щось велике.

9. Він сї лиш туди дивит, де сї з комина курит. (Наг.)

Знач. де можна надїяти ся дармої гостини. Пор. Adalb. Patrzeć 20; Wand IV (Schauen 251).

10. Він сї на тото й не дивит. (Наг.)

Се йому байдуже, не має в його очах нїякої цїни.

11. Волїв бим сї не дивити на сьвіт божий. (Наг.)

Говорить чоловік у знеохотї, якому остогидло те, на що дивить ся що день довкола себе.

12. Вперед сї дивит, а назад видит. (Стан.)

Говорять про зизоокого. Пор. Wand. IV (Sehen 254).

13. Дивив би ти сї весь сьвіт на цудо та на покаяніє! (Наг.)

Прокляте: щоб з тобою стала ся така незвичайна та страшна пригода, щоб усї люди ззирали ся на тебе. Пор. вище ч. 1.

14. Диви, вже по жи́тю твому! (Наг.)

Кричить той, що дістав свого противника в руки і грозить йому смертю.

15. Диви ми сї просто в очи! (Наг.)

Говорять допитуючи у когось правди, вірячи, що під острим поглядом допитуваний чоловік не посьміє збрехати, а мусить сказати правду.

16. Диви му сї в зуби! (Дрог.)

Стережи ся його або взагалї май ся на бачности, бо тебе хочуть одурити. Приказка взята з худобячого торгу, при якім заглядають у зуби скотинї, щоб пізнати її вік.

17. Диви сї в воду на свою вроду! (Наг.)

Говорять чоловікови, що являєть ся між людьми брудний, заталапаний, з не митим лицем. Пор. Wand. I (Ansehen 15).

18. Диви сї в свій кут, а не стій тут! (Наг.)

Говорять такому, що встрявае в чуже дїло, занедбуючи своє власне.

19. Диви сї й очи видиви, то нїчого не ввидиш. (Наг.)
Говорять такому, що шукае чогось там, де нїчого нема.

20. Диви сї, за що грошї даєш! (Кол.)
Остерігають покупця. Пор. Wand. IV (Sehen 57).

21. Диви сї на задні колеса! (Наг.)
Озирай ся на яаслїдки своїх слів або своїх поступків. Пор. Wand. IV (Sehen 65).

22. Диви сї на перед себе, але ни забувай і поза себе обзирати сї. (Кольб.)
Будь обережний, дбай за будуще, але числи ся також із тим, що було. Форма радше афоризма, як приповідки.

23. Диви сї під ноги! (Наг.)
Гляди, на чім стоїш, що найблизше окружае тебе. Пор. Wand. IV (Sehen 53).

24. Диви сї своїми очима. (Наг.)
Не спускай сї нї на кого, сам доглянь усе що треба.

25. Дивит ми сї в кулак. (Наг.)
Жде від мене датку, запомоги, спускаєть ся на мою ласку.

26. Дивит сї, а дїдька видит. (Наг.) ...а не видит. (Наг.)
Знач. не бачить нїчого, сліпий або непритомний. Пор. Wand. I (Auge 417). Приказка взята з евангелії, пор. Матв. ХШ, 13.

27. Дивит сї, аж молоко кисне. (Берез.)
Глядить сердито, завидливо. Пор. Wand. I (Auge 80, 84); IV (Sehen 240).

28. Дивит сї, аж му очи з голови лїзут. (Наг.)
Напружуе свій зір до крайности, вирячив очи з подиву або страху.

29. Дивит сї до Рахманів. (Наг.)
Заглядае на той сьвіт, лагодить ся вмерти, хоруе дуже.

30. Дивит сї визом. (Дрог.)
Глядить скоса, з під лоба, завидливо. Пор. Wand. I (Ansehen 22).

31. Дивит сї крізь пальцї. (Наг.)
Не добачае чогось, поблажае йому в чімось лихім. Пор. Beb. 583.

32. Дивит сї, куди ворони лїтают. (Наг.)
Роззираєть ся на всї боки, ловить гави, не пильнуе того, що перед ним.

33. Дивит сї, мало не осліпне. (Наг.)
Глядить довго, з великим напруженем.

34. Дивит сї на мене тим оком, що на пса. (Цен.)
Глядить сердито, з нетаєною погордою.

35. Дивит сї на мене, як би мі зїсти хотїв. (Наг.)
Глядить сердито, з ненавистю. Пор. Wand. IV (Sehen 264).

36. Дивит сї на нього кривим оком. (Наг.)
Глядить гнївно, з завистю. Пор. Wand. I (Ansehen 35).

37. Дивит сї на нього, як на образ. (Наг.)
Глядить з уподобанем, із замилуванем та пошаною. Пор. Adalb. Patrzeć 40.

38. Дивит сї, оком не змигне. (Наг.)
Дивить ся пильно.

39. Дивит сї сам на себе. (Наг.)
Не бачить нїчого зі свогого окруженя, робить зовсїм не но ладу, пор. далї Робити.

40. Дивит сї, як би три дни не їв. (Наг.)
Глядить милосерно, жалїбно, з жадобою. Пор. Wand. IV (Sehen 257).

41. Дивит сї, як Бойко на сьвйитого. (Наг.)
Глядить з зацїкавленем, витрїщивши очи.

42. Дивит сї, як вовк на вівцю. (Наг.)
Глядить захланно, немилосерно.

43. Дивит сї як збуй. (Наг.)
Глядить грізно, сердито, як розбійник.

44. Дивит сї, як кіт на сало. (Наг.)
Глядить ласо, захланно. Пор. Дик. 1365.

45. Дивит сї, як кобила, що віз перевернула. (Наг.)
Глядить байдужно, тупоумно. Пор. Wand. I (Ansehen 38).

46. Дивит сї, як сорока в кість. (Цен.)
Заглядае цїкаво та з певним розчарованем, бо там пусто. Пор. Adalb. Patrzeć 42.

47. Дивит сї, як тельи на нові ворота. (Цен.)
Глядить безмисними, зачудуваними очима. Пор. Wand. I (Anglotzen 1).

48. Дивит сї, як щур з муки. (Наг.)
Визирае боязко. Пор. Wand. IV (Sehen 245).

49. Дивит ся басом. (Берез.)
Сердить ся, відвертаєть ся від мене.

50. Дивит ся скляними очима. (Льв.)
Глядить безтямно, непритомно.

51. Дивит ся, тільки му очи не вилїзут. (Лучак.) ..мало... (Наг.)
Говорять про цїкавого або завидющого, що витрїщае очи на якусь річ.

52. Дивит ся, як ясочка. (Вікно)
Глядить ясно, весело, невинно.

53. Дивіт сї єґомость, у Петриху, то будете знати, кілько мінї лїт. (Цен.)
Жартують із нетямущого, який сам не знае, скілько йому лїт і мішае метрику з Петрихою.

54. Дивйит сї на нього, як на комедію. (Наг.)
Звирають ся на нього, бачуть на ньому щось сьмішне.

55. Зараз сї чоловік инакше дивит на сьвіт, як попоїсть. (Наг.)
Робить ся веселий, задоволений, жартливий.

56. Йому сї треба дивити на пальцї. (Наг.)
Се чоловік злодїйкуватий, любить украсти.

57. Кождий сї дивит за своїм. (Яс. С.)
Кождий пильнуе свойого, дбае про своє.

58. Лекше ся на инших дивити, як на себе. (Рава Р.)
Лекше бачити хиби инших, як свої власні. Пор. Wand. IV (Sehen 56).

59. Не дивив бим сї й на сто ринських. (Наг.)

Говорить чоловік понісши якусь значну страту. Мовляв: ся річ цінніїша для мене.

60. Не диви сї на личко, питай за роботу. (Наг.)

Говорять парубкови, що хоче сватати якусь дівчину.

61. Не диви сї сюди, бо осліпнеш! (Наг.)

Говорять старші малим дітям передягаючи ся, щоб не заглядали на їх полові орґани.

62. Не диви ся на мене, бо вречеш. (Сквар.) ...наврочиш. (Замул.)

Жартливо говорять, коли хто надто пильно дивить ся другому в лице.

63. Не диви ся на мене, бо я грошей не маю. (Замул.)

Scil. із твого погляду я вирозумів, що ти хочеш у мене просити позички.

64. Не кождий сї той дивит, хто очи має. (Кол.)

Дуже часто чоловік дивить ся неуважно і не бачить докладно. Пор. Wand. IV (Sehen 37).

65. Нема сї на що дивити. (Наг.)

Справа пропала, діло змарноване, чоловік схорований, нужденний

66. Так ся на мене дивит, як би-м му маму вбив. (Стан.)

Глядить на мене ворожо, сердито.

67. Так як бим сї нині на нього дивив. (Наг.)

Говорять згадуючи покійника або якусь давно минулу подію. Пор. Adalb. Patrzeć 1.

68. Хто би сї на тото дивив! (Наг.)

Се діло, на яке не варто звертати уваги.

69. Хто сї високо дивит, той низько впаде. (Карл.)

Із великих плянів, високих намірів не буде нічого, коли чоловік занедбає те, що найблизше в його окруженю. Пор. Adalb. Patrzeć 4.

70. Хто сї на мене з гори дивит, най того в двоє скривит. (Берез.)

Лихословлять гордого чоловіка, що любить трактувати инших з висока.

Дивний. 1. Дивним дивом дивую ся. (Тарнопіль)

Інтересна ґрадація понятя, висловлена при помочи зґрупованя трьох слів із одного пня.

2. Дивними голосами зверещьив. (Наг.)

Закричав страшенно, не своїм голосом.

3. Дивні діла твої, Господи! (Кол.)

Рефлєксія взята з Біблії (мабуть із Псалтирі) і війшла в уста народні мб. через дяків на означене якоїсь несподіваної, злої або доброї події.

4. Дивні кінці становит. (Лучак.)

Знач. виробляє дива, робить несподівапки.

5. Дивного фелю чоловік. (Ільк.)

Дословно: має дивну хибу (Fehl), ширше: дивної вдачі, дивак.

Дивно. 1. Дивно си починає. (Снят.)

Поводить ся якось незвичайно, його поводженя не можна зрозуміти.

2. Лиш то ми дивно, чому курка їсть і пє, а не щит. (Дрог.)

Жартують із фільозофа, який силкуєть ся вишукувати мотиви в найпростійших річах.

3. Не то дивно, як с—в, а то дивно, як став. (Наг.)

Жартують із такого, що дивується якійсь простій річи. Приказка оперта на народнїм оповіданю про гостя, що ночуючи в замкненій хатї і не можучи вийти на двір, зробив свою потребу в хатї, а г—о кинув до стелї, де воно прилипло. То потім господар побачивши сю штуку сказав буцїм то повисші слова.

4. То ще не дивно, що в зимі зимно. (Цен.)

Се дїло зовсїм природне.

Диво. 1. А диво на тебе! (Явор.)

Прокляте: щоб тобі стало ся щось дивне, якась незвичайна пригода.

2. Більше дива, як того пива. (Крех.)

Коли якійсь неважній річи занадто люди дивують ся, богато про неї балакають. Пор. Adalb. Dziw 5.

3. Видав би тї Бог на диво та на чудо! (Наг.)

Прокляте: щоб Бог допустив на тебе якесь страшне, нечуване нещасте.

4. Дивеса виробляє. (Лучак.)

Робить чудасїї. Інтересна тут старосьвітська, церковна форма дивеса.

5. Диво би на тебе зайшло! (Наг.)

Прокляте: щоб на тебе впало якесь нечуване лихо.

6. Диво не решето! богацько дїрок, а нїкуди вилїзти. (Ільк.)

Кепкують із такого, що дивується найпростїйшій річи. Троха далека анальогія Wand. V (Wunder 45).

7. Диво: чоловік їв, їв тай ще хоче. (Наг.)

Жартує такий, що встає голодний від обіду.

8. Диво, що у пана жінка хороша. (Ільк.)

Жартом; сеж зовсїм не диво, бо пан міг собі вибрати по своїй уподобі. Пор. Hoc. 365.

9. Диво як сито, а чудо як решето. (Ільк.)

Значіне неясне, мабуть розвинено ширше те наївне зачудуване над решетом, яке аачимо висше в ч. 6.

10. З дива ми не зійде. (Гнїдк.)

Не перестку дивувати ся.

11. З доброго дива. (Наг.) З добра дива. (Наг.) З добра-длива. (Наг.)

Scil. стало ся щось, без нїякої видимої причини, нї з сього нї з того.

12. На диво-м сї надивив. (Наг.)

Говорить чоловік, що був сьвідком якоїсь незвичайної, комічної пригоди.

13. На диво сї вигнав у гору. (Наг.)

Виріс високий на прочуд.

14. Не може менї з дива зійти. (Лучак.)

Не можу досить надивувати ся тій річи.

15. Отто диво, що чорна корова біле молоко дає! (Берез.)

Жартують із такого, що дивується простій річи. Пор. Wand. V (Wunder 44).

16. Отто ми диво, що пє ся пиво. (Кол.)

Жартують пияниць. Се зовїм не диво, бож пиво на те й є, аби його пити. Анальогічну нїмецьку приказку пор. Wand. V (Wunder 15).

17. Щоби на тебе диво прийшло! (Явор.) ...зайшло! (Наг.)
Прокляте: щоб тебе постигла якась нечувана пригода.

18. Що за диво? (Гнїдк.)
Говорить чоловік завваживши щось незвичайне, несподіване. Пор. Wand. V (Wunder 31).

19. Що за диво: коли прийду до церкви, все паски сьвјитьит. (Наг.)
Жартують із чоловіка, що лише раз до року бувае в церкві, себ-то на великдень.

20. Що за диво, що у пана жінка хороша! (Луч.)
Говорить бідний чоловік, який мусить жити бік-обік зі старою, сварливою та негарною жінкою. Пор. висше ч. 8.

21. Яким то сї дивом стало? (Наг.)
Яким чудом, яким способом се зробило ся?

Дивогляд. 1. Дивогляд, як на тура. (Гнїдк.)
Дивогляд має тут активне значінє: люди збігли ся та дивлять ся з подивом на щось незвичайне.

2. Збігают сї, як на дивогльид. (Наг.)
Scil. подивити ся. Говорять, коли в селї потрівожить людий якась голосна сварка або бійка в якій хатї і всї біжать туди.

3. Не роби з себе дивогльиду! (Наг.)
Не роби скандалу, щоб на тебе всї люди зглядали ся та сьміяли ся.

Дивувати ся. 1. Дивує сї, аж язик вивалив. (Наг.)
Сам себе не тямить із зачудуваня.

2. Дивує сї, як заяць у вершцї. (Цен.)
Характеризують комічне положенє чоловіка, що опинив ся в якімось непривичнім для нього положеню.

3. Дивує ся, аж рот роззявив. (Крех.)
Говорять про чоловіка, що дивуєть ся якійсь річи сам себе забувши.

4. І дивуй сї дурневи, коли мудрий таке робит! (Наг.)
Дурневи було-б зовсїм не дивно.

5. Не дивую ся молодому, як тобі старому. (Замул.)
Коли молодий робить якусь дурницю, то се не так дивно, як коли її робить старий.

6. Нема му сї що дивувати: в сьвітї не бував, людий не видав, звичаю не знає. (Наг.)
Говорять про простакуватого, неотесаного чоловіка.

7. Сама собі дивую сї: з чорним вусом цїлую сї. (Войн.)
Жартуюуь із закоханої дївчини.

Дикий. 1. Великий, а дикий. (Берез.)
Великий виріс, а не вміє поводити ся між людьми, не знає звичаю.

2. Дикий, як би го йно вчора з лїса привели. (Наг.)
Про чоловіка без вихованя, неотесу.

3. Дикий як вовк у лїсї. (Наг.)
Нелюдяний, нечемний чоловік. Пор. Adalb. Dziki 1.

4. Дикі му гадки по голові стрільиют. (Дрог.)

Надумує якісь шалені пляни, безпідставні обвинуваченя на инших.

Дико. 1. То ми якось дико виглыдає. (Дрог.)

Се видаєть ся менї чимось несуразним, невідповідним.

Дилькотати. 1. Дилькочут під ним ноги, що ледво стоjит. (Наг.)

Говорять про хорого, слабосилого або переляканого чоловіка.

Дим. 1. А вмієш ти дим очима пускати? (Дрог.)

Се такий парубоцький жарт. Той, що його не знає, запитує того, хто його запитав: А ти вмієш? Сей заявляє, що вміє, затягає диму з циґара і поки нетямучий дивить ся йому в очи, сей притикає йому буцїм-то через недогляд горюче циґаро до руки, поки не впече.

2. Без диму й горіти не буде. (Кол.)

Так само нїяке дїло не зробить ся без прикрости й невигод.

3. Без диму й огню нема. (Наг.)

Значіне ut supra.

4. Без диму й сухе не горит. (Кол.)

Навіть найкраще дїло не обійдеть ся без прикрости та обмови.

5. Більше диму, як огню. (Наг.)

Образово: більше перехвалок, спліток, як того дїла. Поляк каже: Więcej dymu, jak pieczeni, Brzoz. Dym 8; Adalb. Dym 10; Wand. II (Rauch 140).

6. Богато диму, мало тепла. (Збар.)

Богато крику, перехвалок, а мало дїла, пожитку. Пор. Wand. III (Rauch 74).

7. Вали як в дим! (Льв.)

Іди або роби сьміло, на осліп, не питаючи нїчого. Пор. Adalb. Dym 5.

8. Від диму хробак у дереві гине. (Мшан.)

Говорять Бойки оправдуючи свій звичай жити в курних хатах.

9. Він такий, як у диму буджений. (Наг.)

Знач. худий, висохлий, пожовклий на лицї.

10. Гіркий дим мене зайшов. (Кол.)

Обвіяв мене дим, гризе мене в очи і витискає сльози.

11. Де дим, там і огонь. (Кол.)

Де грозить небезпека, там і вибухає лихо. Пор. Гильф. 1325.

12. Дивит сї, де сї дим із стріхи курит. (Наг.)

Говорять про дармоїда, ласого на чужі угощеня. Пор. Дивити ся 9.

13. Дими, аж сонцьи не видно. (Наг.)

Говорять про велику пожежу.

14. Дим іде в гору на погоду. (Наг.)

Говорять, коли дим із стріх іде простим стовпом у гору.

15. Дим і лиха жона найборше виженут з хати. (Лім.)

Фізичні й моральні недогоди обриджують чоловікови родинне житє. Пор. Adalb. Dym 2; Brzoz. Dym 4; Wand. Ш (Rauch 15).

16. Дим клубами йде. (Наг.)

Клубить ся, видобуваєть ся купами з великого огню.

17. Димом заносит, село недалеко. (Цигани)

Говорив чоловік, що заблукавши в полях кермував ся запахом диму, щоб дійти до села.

18. Димом сї все розвіяло. (Наг.)
Знач. пропало безслїдно.

19. Дим очи виїдає. (Наг.)
Говорять про житє в курних хатах або взагалї коли дим заповнить хату. Пор. Wand. Ш (Rauch 1, особливо італїянську приказку).

20. Дим очи їсть, але не виїсть. (Наг.)
Образово: сварка, сплїтки, обмова — прикрі річи, але від них чоловік не гине. Пор. Wand. Ш (Rauch 59).

21. Дим по під стріху вє сї, то буде слота. (Наг.)
В сїльських хатах без коминів при кождій змінї повітря дим не йде в гору, а клубить ся в сїнех та по під стріху. Пор. Етн. Зб. V, 164.

22. Дим стовпом валит. (Дрог.)
Говорять, коли з великого огнища йдуть великі клуби диму.

23. За димами й сьвіта не видно. (Наг.)
Говорять, коли де сильно курить ся і дим стелить ся по землї.

24. З димом грошї пускати. (Наг.)
Курити тютюн. Пор. Wand. III (Rauch 132).

25. З димом пішло. (Наг.)
Згоріло щось, пропало марно.

26. Напустив му диму. (Кол.)
Наговорив йому всякої всячини, розводив усякі фантастичні пляни. Нїмець каже: Einen Rauch verkaufen. Wand. III (Rauch 121).

27. Нема диму без поломіни. (Луч.) ...огню. (Наг.)
Нема чутки без якогось зерна правди, без причини. Пор. Adalb. Dym 8; Wand. III (Rauch 2, особливо лат. Flamma fumo est proxima, 41).

28. По димі огень пізнают. (Наг.)
Знач. де курить ся, там видно й горить. Пор. Brzoz. Dym 9; Wand. III (Rauch 25).

29. Пропав, як у дим пішов. (Наг.)
Пішов невідомо куди, пропав без вісти.

30. Пустив го з димом. (Наг.)
Спалив його хату.

31. Тебе би в дим до гори ногами вішьити! (Наг.)
Погроза комусь неслухняному, впертому, злодїйкуватому. Давнїйше часто практикована тортура для вимучуваня признаня при слїдствах.

32. То всьо дим і пара. (Тюдів)
Все наше житє минуще і нестійне, — говорять моралїсти та аскети. Пор Brzoz. Dym 3.

33. Уникав диму, тай упав у огонь. (Гнїдк.)
Бажав охоронити ся від меншого лиха, а попав у більше. Пор. Wand. III (Rauch 72); Leutsch, 220; Osm. 187.

34. Усьо з димом пішло. (Наг.)
Знач. згоріло, минуло ся, пропало. Пор. Brzoz. Dym 7; Wand. III (Rauch 129).

35. Щезло як дим від вітру. (Наг.)
Пропало без слїду.

36. Що мав, то з димом пустив. (Наг.)

Прокурив або спалив усе що мав. Пор. висше ч. 24.

37. Я го з димом пущу. (Наг.)

Погроза: я підпалю його дім або обійстє.

38. Як дим сї розвіяло. (Наг.)

Говорять про якусь минулу прикрість чи небезпеку, що не полишила по собі нїяких наслїдків.

Дименица. 1. Як би по дименици худобину вдарив, то міг би від разу забити. (Наг.)

Дименица — часть заднього кадовба, чи може лише мягкі орґани в ньому. У Желех. сього слова нема.

Дименїти. 1. Здименїв ми з перед очий. (Наг.)

Щез, заховав ся кудись.

Димити. 1. Димит сї, що й сьвіта божого не видно. (Наг.)

Говорять коли дим стелить ся по подвірю, але також коли на дворі снїговійниця та завірюха.

2. Димјит сї Дїли на слоту. (Наг.)

Коли на горах появляють ся білі тумани, мов клуби диму, то знак, що буде слота.

3. Задимив си голову. (Дрог.)

Впив ся, у нього в голові неясно, він говорить без звязку.

Диміти. 1. Здимів передомпов. (Наг.)

Знач. щез як дим.

Димка. 1. Вже сї й димка на мнї не держит. (Наг.)

Жалуєть ся жінка, мовляв: так я вихудла та змарнїла.

2. Він сї вже до димки бере. (Наг.)

Бере ся до дївчини, до спідницї, — докір молокососови.

3. Ще си на димку можу заробити. (Наг.)

Говорить жінка, якій чоловік закидує, що її дармо годує і зодягає.

Диня. 1. Динї, динї, дїдько в серединї. (Наг.)

Кричать дїти підчас забави ходячи гусака, пор. висше Веред ч. 1 і Гаду ч. 1.

2. Кріпит ся, як диня на морозї. (Мінч., Петр.)

Диня на морозї псуєть ся, знач. і тут значіне таке, що він не кріпить ся, а слабне, пропадає.

3. Хто любит гарбуз, а хто диню. (Дулїби)

Ріжний бувае смак у людий.

Дитина. 1. Або я не свого тата дитина? (Сор.)

Я не байстря, я праволожна дитина, повноправний член громади.

2. А ти не ґосподарська дїтино! (Наг.)

Лають неробучого, недбалого, непорядного чоловіка, особливо молодшого.

3. Бабиній дитинї все не в лад. (Лучак.)

Бабина дитина, тоб-то сирота без матер:, яку виховала баба, або дитина вдови, що виростає без батька, звичайно буває розпещена і капризна. Пор. висше Бабин ч. 5.

4. Бідна дитина без тата, без мами, що її тїтка з ласки на сьвіт породила. (Льв.)
Жартують із дорослого чоловіка, що видає себе за бідну сироту.

5. Бідна на сьвітї пещена дитина. (Дуліби)
Вона не дасть собі ради, бо не вміє панувати над собою. Приказка взята мб. із відомої Устіяновичевої вірші, основаної зрештою на фактї загально відомім у стрийському Підгірю. Пор. Wand. II (Kind 271, 818).

6. Борше буде дитина, як біла сорочка. (Гнїдк.)
Говорять про молоде подруже, що за любощами занедбує роботу.

7. Виховав дитину в добру годину. (Ільк.)
Виховав щасливо, вдачно.

8. Він вам малої дїтини послухає. (Наг.)
Чоловік добродушний, готов кождому послужити.

9. Він і за дїтину не зїсть. (Наг.)
Він їсть дуже мало, чоловік слабосильний.

10. Він малої дїтини не оскорбит. (Наг.)
Говорять про добродушного чоловіка, делїкатного в поводженю. Пор. Wand. II (Kind 1156, 1176).

11. Волит дїтина мене просити, як я її. (Наг.)
Говорить батько не бажаючи за свого житя віддавати своїм дїтям усього свойого добра. Пор. Wand. II (Kind 29, 294); Čelak. 409.

12. Всї в хатї сїдїли тай дали дитинї вмерти. (Комар.)
Жартують із пересадного жалю матери, якій здаєть ся, що смерть її дитини могли спинити ті, що були присутні в хатї.

13. Голодна дитина забавку ломає. (Берез.)
Вона не хоче тодї бавити ся. Пор. Wand. II (Kind 937).

14. Дай дитинї волю, а собі неволю. (Гнїдк.)
Коли попустиш дитинї робити, що їй подобаєть ся, то мусиш догаджати рїжним її капризам і станеш ся її невільником. Пор. Adalb. Dziecko 35; Wand. II (Kind 124, 727).

15. Дай ми Боже дїтину, най си відпочину. (Мшан.)
Просить Бога сїльська жінка обтяжена ненастанною роботою при господарстві; час, який вона перележить у злогах „за заслоною“, се для неї пожаданий відпочинок.

16. Дитина, а татова сорочка по колїна. (Гнїдк.)
Знач. сорочка робить ся коротша як повинна бути, бо треба укроїти полотна на сорочку дитинї. На Подгірю носять сорочки поверха штанів; така мужеська сорочка мб. сягала колись понизше колїн; тепер звичайно вона не доходить колїн.

17. Дитина без прута не виросте. (Крех.)
Поки мала, її треба карати та навчати розуму. Пор. Adalb. Dziecko 1, 71; Wand. II (Kind 42, 449).

18. Дитина вмерла, вс—ти сї в кумство. (Цен.)
Пустий титул, коли не має реальної підстави. Пор. Wand. II (Kind 69, 846); Čelak. 412.

19. Дитина в тата вдала ся. (Крех.)
Одїдичила його поставу і його вдачу. Пор. Wand. II (Kind 84).

20. Дитина доти рачкує, доки ся не навчит ходити. (Лім.)
І чоловік доти пробує всяке дїло, доки не навчить ся робити порядно. Пор. Wand. II (Kind 236).

21. Дитина забагає раз того, раз сього. (Кол.)
Вона не має застанови анї постійної волї. Пор. Wand. II (Kind 622).

22. Дитина за ножом їй висит. (Гнїдк.)
Значінє для мене неясне. Мабуть мова про вагітну жінку, яка ось-ось має вродити дитину.

23. Дитина їла би що година. (Лім.)
Вона все має апетит. Нїмець із сього погляду рівняє її з псом, пор. Wand. II (Kind 249).

24. Дитина ми сї каліка вродила: зубів не має. (Войн.)
Жартують із тих, що нововроджену дитину оглядають занадто пильно, чи нема у неї якого каліцтва.

25. Дитина не втїкає від колача, але від бича. (Тереб.)
Тай не лише дитина, пор. вище Втїкати ч. 17.

26. Дитина паде — ангел подушку кладе; старий паде — дїдько камінь кладе. (Кол.)
Дитина хоч як упаде, то не скалїчить ся, а старий так і дивись, що зломить собі що будь. Пор. Adalb. Dziecko 31, 76.

27. Дитина плаче, мама мусить співати. (Сквар.)
Scil. щоб утишити її плач своїм співом. Пор. Wand. II (Kind 139, 778, 891).

28. Дитина умирає, а кума ся не питає. (Луч.)
Значінє не зовсїм ясне. Мабуть дотинок на зайву церемонїяльність, якій навіть очевидний факт не факт, доки про нього не запитано в принятій формі.

29. Дитина що в дома чує, тото й говорит. (Снят.)
Вона повторяє слова старших. Пор. Wand. II (Kind 81, 160, 869).

30. Дитина що ся поступить, то лупить. (Ільк.)
Її вигодуване та вихованє вимагає ненастанних коштів та видатків.

31. Дитина як копистка, а носа повна колиска. (Кути)
Жартують із сухорлявих а носатих дїтий місцевих Вірмен.

32. Дитина як рукавиця, а г—о як решето. (Тисьм.)
Підіймають на сьміх звичайні пестощі матери, яка свою дитину називає малесенькою та нїжнесенкою, хоч та дитина добре їсть і росте нївроку собі.

33. Дитинї волї не давай. (Кол.)
Не потурай усїм її капризам та забаганкам. Пор. Zátur. VII, 720.

34. Дитинї співают: Люляй, люляй, голопупа; мама єдна, татів купа. (Сквар.)
Висловляють погляд, що о скілько при кождій дитинї певне материнство, о стілько не певне батьківство.

35. Дитину годувати — каменя глодати. (Стежниця)
Знач. важко, завдає клопоту і коштів. Пор. Wand. II (Kind 417).

36. Дитину люби і скуби. (Збар.)

Не потурай їй, держи в карности. Пор. Wand. II (Kind 1030).

37. Дитину люби як душу, а тряси як грушу. (Ільк.)
Старе педагогічне правило, що дитину при всій любві до неї треба держати в страсї й карности. Пор. Wahl I, 75; Wand. II (Kind 373, 449).

38. Дитину серцем люби, а руками гнети. (Ільк.)
Значіне ut supra.

39. Дитину ховати, то камінь глодати. (Щутків)
Ховати має тут двояке значіне: виховувати і хоронити, коли вона помре.

40. Дитину язиком лижи, а зубами гризи. (Гнідк.)
Значіне ut supra ч. Лизане язиком як знак любови та дбайливости взяте мабуть із корови, яка облизує своє теля.

41. Дитину як розпустиш куди само схоче, то потім буде тебе мати нї по чому. (Зазул.)
Ширше мотивоване приказки з ч. 33.

42. Дїтина — викапаний тато. (Наг.)
Звичайно говорять про новонароджену дитину, хоча ся подібність буває иноді зовсїм фантастична. Пор. Wand. II (Kind 1048).

43. Дїтина заплаче, маму серце болит. (Наг.)
Характеризуєть ся материнська любов до дитини. Пор. Adalb. Dziecko 44.

44. Дїтина і пяний усе правду скаже. (Наг.)
Вони не вміють таїти нїчого. Пор. Adalb. Dziecko 17; Wand. II (Kind 488).

45. Дїтина мала — голові мозола. (Наг.)
Вона не дає матери анї працювати анї спочити.

46. Дїтина не знає годї. (Наг.)
Воно їло-б, бавилось би до втоми, не вміє панувати над собою. Пор. Zátur. VII, 712.

47. Дїтина не плаче, то мати не знає. (Наг.)
Дитина плачем заявляє свою потребу, якої не вміє виявити словами. Пор. Adalb. Dziecko 16; Zátur. V, 365.

48. Дїтина не розуміє, що кого болит. (Наг.)
Для того бє або штиркає ножем.

49. Дїтина сї скривит, а маму серце болит. (Наг.)
Всяка найменша долегливість причинює матери біль. Пор. Wand. II (Kind 867).

50. Дїтина, що много кричит, буде довго жити. (Наг.)
Знач. вона сильно збудована. Пор. Wand. II (Kind 965).

51. Дїтина, що много плаче, буде мати чорні очи. (Наг.)
Жартують із плаксивої дитини.

52. Дїтина, що не плаче, не буде довго жити. (Наг.)
Голосний плач і крик дитини, се знак здорової будови і доброго апетиту.

53. Дїтинї не давай ножьи в руки, бо сї скалїчит. (Наг.)
Вона не вміє поводити ся ним. Пор. Zátur. VII, 715; Leutsch 79; Wand. II (Kind 276, 882).

54. Дїтинї прутом наганьпют розум з г—цї до головиці. (Наг.)
Загально розповсюджена віра в високе педагогічне значіне прута. Пор. Wand. II (Kind 975).

55. Дітині співают: „Люляй, люляй по під сволок; мати одна, татів сорок“. (Кол.)
Висловлено загально розповсюджений погляд, що материнство абсолютно певне, натомість батьківство дитини не має за собою такої певности. Пор. вище ч. 34.

56. Дітину за носик, маму за серце. (Наг.) ...за руку... (Кол.)
Хто малій дитині утре носик або підійме її з землї, як вона впаде, тому мати вдячна. Пор. Adalb. Dziecko 18; Zátur. VII, 703; Hoc. 270; Wand. III (Mutter 20); II (Kind 993 996); Čelak. 400.

57. Добра то дитина: коли спит, то не плаче. (Гнїдк.)
Жартують із крикливої та плаксивої дитини. Пор. Wand. II (Kind 101).

58. Доти дитина, доки не вженена. (Ком.)
Відповідь матери на дотинки, що свого дорослого сина все ще називає дитиною.

59. Дух сьвјитий при дітині. (Наг.)
Говорять, коли в присутности малої дитини зайде розмова про щось страшне, хтось згадає чорта або заклине.

60. З дитинов на відпуст, а з лихов долев на весїлє. (Ільк.)
Scil. то однакова морока. На відпустї звичайно буває стиск, невигода. знач. з малою дитиною там подвійний клопіт. Пор. Brzoz. Dziecko 15.

61. З малою дитиною до церкви, з лихим мужем на весїлє не йди. (Гнїдк.)
Значінє ut supra. Мала дитина в церкві кричить або робить свою потребу, і се робить перешкоду в молитвах. Пор. Adalb. Dziecko 90.

62. З ним треба як з дітинов. (Наг.)
Треба поводити ся обережно, педаґоґічно. Пор. Brzoz. Dziecko 16.

63. Його би й дітина пальцьом перевернула. (Наг.)
Він такий безсильний, недужий. Пор. Zátur. VI, 526.

64. Каже дитина, що бита, але не скаже, за що. (Ільк.) ...що її били... (Петр.)
Говорять, коли хтось жалуєть ся на свою кривду, а не подає причини. Пор. Гильф. 2363; Wand. II (Kind 82).

65. Коли умре дитина, то малая долина, але як умре мама, то великая яма. (Петр.)
Смерть малої дитини, се ще не таке велике нещастє в сїм'ї, як смерть матери.

66. Котра дитина занадто розумна, тота си ни віховає. (Жабє)
Вчасно розвинені дїти звичайно вчасно вмирають. Пор. Brzoz. Dziecko 9; Adalb. Dziecko 63; Wand. II (Kind 9); Zátur. VII, 718.

67. Крикливу дїтину маківков заливают. (Наг.)
Докучливого чоловіка задурюють чим будь, заспокоюють брехнею. Натяк на нелюдяний звичай давати малим дїтям вивару з маківки на те, аби спали.

68. Ледача дитина, котрої батько не вчив. (Ільк.)
З такої дитини, по народнїм поглядам, не могло вирости нїщо путнього.

69. Лїпше як дїтина тепер поплаче, нїж має тато потому. (Наг.)

Ліпше щоб батько карав її змалку, ніж має вона збиткувати його на старість. Пор. Wand. II (Kind 29); Čelak. 409.

70. Мала дитина відбирає родичам сон, більша хліб від рота, а велика і сорочку з тіла дре. (Гнідк.)

Звичайний досьвід родичів з дітьми. Пор. Wand. II (Kind 657).

71. Мала дітина всьо знає, лиш сказати не може. (Наг.)

Вірять, що у малої дитини, доки ще не говорить, є знане надприродних річий, якого вона набирається ся розмовляючи з ангелами.

72. Мала дитина в хаті старша цісаря. (Кол.)

Бо їй не можна наказати ані від неї відпросити ся, коли зачне кричати та плакати. Пор. Wand. II (Kind 76).

73. Мала дитина — не виспиш ся, більша дитина — не наїш ся, велика дитина — не убереш ся. (Ільк.)

Мала не дає матери виспати ся, більша з'їдає свою часть в ущерб иншим, а дорослe, то її зодягнене творить значну часть домашнього буджету. Пор Wand. II (Kind 758).

74. Моя дитина кому як постіл, а мині як сокіл. (Дар.)

Говорить мати, якій її дитина наймилійша і найкраща над усі инші. Пор. Čelak. 400; Wand. II (Kind 802).

75. Мудра дитина не виховає сї. (Берез.)

Знач. вона вмре малою. Пор. вище ч. 65: Adalb. Dziecko 63; Wand. II (Kind 92, 335, 336, 344); Čelak. 402.

76. Найліпшу дітину Пан Біг собі бере. (Наг.)

Найкраща, вчасно розвита дитина звичайно вмирає. Пор. Wand. II (Kind 174)

77. Най сї ще дітина вродит, то вже потім якось охрестимо. (Дрог.)

Сею приказкою уговкують таких, що сперечають ся за назву якоїсь річи, ще поки та річ. Пор. Wand. II (Kind 741).

78. Не будь же дітинов! (Наг.)

Не ображай ся, не сердь ся за всяку дрібницю.

79. Нелюба дитина всюди на завадї. (Кол.)

Де-б її не здибали, все вона заваджає, її поштуркують. Пор. Wand. II (Kind 220).

80. Не можна дітині на всьо позволити. (Наг.)

Її не слід занадто пестити та давати їй волю. Пор. Wand. II (Kind 706, 724, 727).

81. Нім дитина запіяла, когут вуха спустив. (Мінч., Ільк.) ...Богу духа віддав. (Яс. С.)

Жартливо переплутано оповідане затурбованої матери: поки когут запіяв, дитина вмерла.

82. Остатна дітина — пошкребок. (Наг.)

Знач. найменша, найслабша, слабого здоровля. Инакше у Поляків, пор. Adalb. Dziecko 72.

83. Покинь дитину, хапай солонину! (Дар.)

Пародіюють окрик Цигана в якійсь небезпеці. Пор. нїмецьке: Das Kind geben, um die Wiege zu behalten, Wand. II (Kind 1109).

84. Поки сї дітина не впече, поти сї огню не бойит. (Наг.)

Тільки власним досьвідом вона робить ся розумна й обережна. Пор. Wand. II (Kind 197, 342, 343, 817).

85. Своїй дитині і каменеи голови не провалиш, а чужій і маслом не загоїш. (Гнїдк.)

Свою дитину хоч як побий, то се їй не пошкодить і вона забуде, а чужої лише доторкни ся, то наробить вереску і потім буде довго випоминати.

86. Своя дитина кождій мамі найкраща. (Берез.)

Кожда мати найлїпше любить свою дитину. Пор. Wand. II (Kind 780); Zátur. VII, 719.

87. Своя дїтина наймилїшша. (Наг.)

Особливо для матери. Пор. Wand. II (Kind 188)

88. Та-бо ти такий як дїтина. (Наг.)

Такий капризний, не вмієш панувати над собою

89. Та дїтині бис сї противив? (Наг.)

Уговкують такого, що сердить ся на дитину за якусь її печемність. Пор. Wand II (Kind 1194).

90. Так вам, єґомосць, дитина дрище, що най Бог боронит! (Яс. С.)

Жартливо згадують оповіданє якоїсь затурбованої матери, що прийшла до сьвященика просити поради на слабість своєї дитини і описала сю слабість такими словами, на що „єґомость“ уражений відповів їй: „Та най тобі дрище, не мінї“.

91. Такий як дитина. (Кол.)

Говорять про спокійного чоловіка.

92. Тиха дитина довго не пожиє. (Берез.)

Вона очевидно слабо збудована, лихо відживляєть ся. Пор. Wand. II (Kind 221).

93. Тілько вас було в хатї, тай єсте дали дитині вмерти! (Пужн.)

Значінє ut supra ч. 12. Приказка оперта на анекдотї про батька, що їздив у дорогу і вернувши до дому не застав одної дитини і такими словами докоряв своїм домашнїм, пор. Етн. Зб. VI, ч. 22.

94. То би й дїтина зрозуміла. (Нкг.)

Се така ясна річ. Пор. Wand. II (Kind 1102, 1105, 1106).

95. То божа дитина! (Крех.)

Значінє двояке: 1) добра, гарна дитина, 2) знайденя, дитина без батька й матери.

96. То відміна не дїтина. (Наг.)

Се погана, лиха дитина. Основано на віруваню, що демони підмінюють непильнованих малих дїтий, пор. Wand. II (Kind 1162).

97. То дїдько не дїтина. (Наг.)

Зла, збиточна дитина.

98. То кара божа, не дїтина. (Наг.)

Говорить батько збиточної, неслухняної дитини. Пор. Wand. II (Kind 1148).

99. То нещістьи не дїгина. (Наг)

Говорить чоловік, коли дитина зробить якусь шкоду, або сама попаде в біду.

100. То отецька дитина. (Крех.)

Гідна, добре вихована дитина.

101. То так, як бис дїтинї бритву в руки дав. (Наг.)
Говорять, коли хтось дає марнотратникови грошї або дурному повіряв якусь тайну.

102. То циганська дїтина! (Наг.)
Говорять про дитину з сильно чорним волосєм і темною шкірою, або про брехливу, злодїйкувату дитину.

103. То ще дитина, що воно зрозуміє? (Кол.)
Житєві справи ще для неї чужі.

104. У дитини плач і сьміх у єдній пазусї. (Кол.)
Вона поплаче і зараз потім сьмієть ся. Пор. Wand. II (Kind 150).

105. Хоць дїтина, а має старий розум. (Наг.)
Говорять про розумну, практичну дитину. Пор. з противним значінєм Wand. II (Kind 226).

106. Хто би сї там на дїтину гнївав? (Наг.)
Дитинї не можна брати за зле, коли часом окажеть ся нечемною.

107. Чеснок дїтинї під язиком! (Наг.)
Говорять, коли хтось при малій дитинї в хатї згадає жабу або якусь иншу обридливу річ. Пор. Етн. Зб. V, 83, 252.

108. Чужій дитинї і чужому псу не вір. (Цен.)
Осторога подіктована сумними досьвідами. Пор. Adalb. Dziecko 6.

109. Чужу дитину годувати, то так як гадину за пазухов ховати. (Берез.)
Вона певно окажеть ся невдячною. Пор. Wand. II (Kind 1000).

110. Як дитина видит, що другі їдят, то й собі хоче. (Льв.)
Вона наслїдує все, що роблять старші. Пор. Wand. II (Kind 935).

111. Як мала дитина в хатї, то не можна з тої хати нїчого зичити, бо миши полотно поїдят. (Лол.)
Се загально розповсюджене віруване, пор. Етн. Зб. V, 84.

112. Як сї дїтина в вечір огньом бавит, то сї в ночи вщит. (Наг.)
Звичайна обсервація; чи є тут якийсь причиновий звязок — не знаю. Пор Wand. II (Kind 410, 969).

113. Як сї дїтина в люстро подивит, заки ще вміє говорити, то потім довго не буде говорити. (Наг.)
Приказка-віруване. Пор. Wand. II (Kind 973, 993); Етн. Зб. V, 252.

114. Як сї дїтина в снї сьміє, то сї з ангелами бавит. (Наг.)
Загально розповсюджене віруване. Пор. Wand. II (Kind 949); Етн. Зб. V, 252.

115. Як сї дїтина втопила, тогди кирницю заткали. (Наг.)
По невчасї, по стратї роблять люди часто те, чим повинні були забезпечити ся від страти. Пор. Wand. II (Kind 904, 905).

116. Як умре дитина, то є в родинї ангел. (Папір.)
Дитина як безгрішна по народньому віруваню йде по смерти просто до неба. Пор. Wand. II (Kind 953).

117. Як умре дитина, то мала щербина, а як тато або мама, то велика яма. (Ільк.) ...долина, а як мама... (Залїсє)
Значінє ut supra ч. 65. Пор. Adalb. Dziecko 32; Wand. II (Kind 398, 806).

118. Яку-с си дїтину виховав, таку маєш. (Наг.)

Говорять батькови, що занедбав виховане своєї дитини, а потім має через неї гризоту. Пор. Wand. II (Kind 1051).

Дитинка. 1. Кажут, що бют дитинку, а не кажут, за що. (Стрий)

Стилїзація баламутна, бо звичайно побита дитина не вміє або не хоче сказати, за що її побили. Пор. вище Дитина ч. 64.

Дитинський 1. Він перейшов на дитинський розум. (Берез.)

Він здитинїв, зробив ся обмежений як дитина. Мова про старого чоловіка. Пор. Wand. II (Kind 1171).

Дитинячий. 1. Він на дитиньичий розум зійшов. (Наг.)

Він здитинїв, зробив ся нерозумним як дитина. Пор. Дитинський ч. 1.

Дитя. 1. Дитя як котя. (Лім.)

Маленьке, слабеньке, безпомічне.

2. Як умре дитя без хресту, то буде нечисте на обійстю. (Папір.)

Приказка оперта на віруваню, що нехрещені дїти роблять ся з часом злими демонами і докучають людям на тім місцї, де вмерли, пор. Етн. Зб. V, 216, ч. 17.

Дитятко. 1. Дав Бог дитятко, коли-б перш телятко! (Дар.)

Говорить бідне подруже, або й постороннї люди, що бачуть, як бідні люди подруживши ся плодять ся, а добра у них не прибуває. Поляк каже: Łatwiej o dzieciaka, niż o cielaka, Adalb. Dziecko 57; Сим. 943; Wand. I (Armer 4); II (Kind 40).

Дихавиця. 1. Дав би ти Бог дихавицю на груди! (Цен.)

Прокляте: щоб ти не міг дихати, занедужав на астму.

2. Ци тебе дихавиці душит? (Наг.)

Говорять, коли хто не вміє або не хоче відповідати на питане, зацукує ся або загикує ся.

Дихавичний. 1. Дихавичний як старий дїд. (Наг.)

Говорять про чоловіка, що від швидкого ходу або йдучи під гору засапав ся.

Диханіє. 1. Всякоє диханіє любит попиханіє. (Наг.)

Жартлива пародія біблїйного: Всякоє диханіє да хвалить Господа. Попиханіє — те, що впихає ся в рот, їжа. Пор. Нос. Доп. 7.

Дихати. 1. Абих так дихав! (Косс.)

Звичайне у Гуцулів закляте; дихати — сіноніім житя. Пор. Нос. 321.

2. Бода-с так дихав по тій правдї! (Наг.)

Щоб ти так жив, як правду говориш, — заклинають чоловіка, який оповідає щось дивне та неправдоподібне.

3. Вжем дихати не годен. (Наг.)

Не можу жити, недужий, утомлений.

4. Він уже ледво дихає. (Наг.)

Ледво живе, йому близько до смерти.

5. Не дає ми дихати на сьвітї. (Наг.)

Докучає менї, робить пакости.

6. Ще дихаємо до якогось чьису. (Наг.)

Говорять бідні люди: ще якось заробляємо собі на житє.

Дихнути. 1. Він би не дихнув, як би не брехнув. (Кол.)

Брехати, се у нього така орґанічна потреба, як дихати. Пор. Брехати 42.

2. І раз ми дихнути не дасте! (Наг.)

Говорить бідний, хорий чоловік тим, що йому докучають.

3. Коби ще хоць раз дихнути простовільно! (Наг.)

Бідний чоловік бажає собі хоч один момент прожити без клопоту та гризні.

Дихтїти. 1. Він уже ледво дихтит. (Наг.)

Ледво дихає, ось-ось умре.

2. Дихтит як збитий горнець. (Наг.)

Ледво держить ся купи.

Дихтура. 1. То стара дихтура. (Наг.)

Стара, схорована людина, чоловік або жінка, якій не богато до смерти.

Диявол. 1. Де диявол нїчого не вдїє, там бабу пошле. (Залїсє)

Відгук давнїх пессімістичних поглядів на жіноцтво, пор. Баба 3, 8, 9, 10, 13, 25, 29, 30, 31 і д.

Дібрати. 1. А то дібрали ся оба добрі! (Луч.)

Знайшли один одного, стоваришували ся.

2 Дібрав на нього способу. (Наг.)

Зайшов його хитро, зумів дати собі з ним раду.

3. То дібрана пара, як Хома й Варвара. (Цен.)

Говорять про ледаче, неробуче, сварливе подружє.

Дідня. 1. Ді-дньи, як прийде дїд з Відньи. (Явор.)

Жартують із такого, що обіцяв устати досьвіта, а прокинув ся аж пізно в день.

Діждати. 1. Абим так діждав до вечера, як то не правда! (Наг.)

Клинеть ся чоловік на правду своїх слів.

2. Абис не діждав потїхи зі своїх дїтий! (Наг.)

Клинуть батькови, що має збиточні, пакісливі дїти.

3. Бодай я не діждав того! (Наг.)

Клине себе чоловік згадуючи якесь будуще лихо.

Діл. 1. В долї втинає, в горі латає. (Луч.)

Жартують із господаря, що сходить на біду, не зводить кінцїв з кінцями.

2. Доли горбів не наситят. (Ком.)

Так само бідні не наситять, не запоможуть богатих. Розуміють ся, новочасна суспільна економія виказує щось противне, що великі богацтва повстають і ростуть працею бідних.

3. Долів з горбами не порівнаєш. (Кол.)

Так само не вирівняєш усїх суспільних ріжниць між людьми.

4. З долу му заплатили. (Наг.)

Жартливо: покарали його, надавали буків на долїшню часть тїла.

5. Іди на Доли, не вертай нїколи! (Лім.)

Окрик до нелюбого чоловіка, мб. ремінїсценція „тїсних років“, коли з гір богато людий пішло на Поділє.

6. Кому не милі доли, най іде на гори. (Наг.)

Говорять слугам із горішнього кінця, що кривдують собі в долїшнїм кінцї села. Пор. Wand. IV (Thal 8).

7. Що доли, то не гори. (Наг.)

На долах хлїб — жито та пшениця, а в горах — овес.

8. Як на долах, так і в горах у портках паски сьвјитьит. (Дрог.)

Жартлива обсервація. Коли хто дивуєть ся їй: Та не вже в портках? — відповідають: А у вас хиба без порток?

Дім. 1. Дім без ґосподаря плаче. (Лім.)

Бо в ньому нема анї порядку, анї достатку. Пор. Нос. 292.

2. Дім ґосподаром стојит. (Наг.)

Бо він дбає за нього і за порядок у ньому. Пор. Wand. IV (Haus 46); Čelak. 374.

3. Дім не ворог, завше прийме. (Петр.)

Розуміють ся, свій дім, до якого чоловік вертає спочити від житєвих трівог.

4. Йому дай і ще до дому занеси! (Наг.)

Говорять про лїнивого неробу, що звик жити дармицею.

5. Нехай сей дім буде весольний, преподобний рік від року на многа лїта. (Наг.)

Так кінчить ся кожде „вінчоване“, проголошуване колядниками по відспіваню коляди або щедрівки

6. Свій дім не ворог. (Мінч., Петр.)

У ньому живуть наші найблизші, наша рідня. Пор. вище ч. 3.

7. Свій дім не ворог: коли прийдеш, то прийме. (Коб.)

Для чоловіка, що зазнає всяких пригод у сьвітї, свій дім — тиха пристань.

8. Свого дому не чужи сї! (Наг.)

Не чуй себе в ньому чужим, не цурай ся.

9. У него домів, як у заяця ломів. (Гнїдк.)

Говорять про жебрака або Цигана, що не має свого дому. Пор. Adalb Dom 40.

Дістати. 1. Дістав на горіхи. (Льв.)

Його вилаяли, набили.

2. Дістав ся як пес під костур. (Смільник)

Попав у тяжке лихо, в тверді руки.

3. Дістане, ще му сї й на завтра зістане. (Дрог.)

Набють його суто, що ще й завтра буде болїти.

4. Кобим го дістав у свої руки, то потер бим на табаку. (Богородч.)

Погроза на неприсутнього ворога.

5. Там то дістав і облизав ся! (Сквар.)

Його набили, надавали позаушників.

6. Хто дістав, той ще дістане. (Кол.)

Погроза: кого раз бито, той буде ще битий. Пор. Wand. I (Bekommen 180).

7. Що дістав, то дістав, того му нїхто не відбере. (Наг.)

Його набили сильно, налаяли, осоромили.

8. Як тї дістану, то попамньитаєш мої руки. (Наг.)

Набю сильно, покараю.

Дївиця. 1. Кожда дївиця діжде ся Гриця. (Гнїдк.)

Коли й не вийде замуж, то бодай знайде такого, що закохаєть ся в нїй.

2. Нїм піде замуж дівиця, зложит ся як ласиця; а як жінкою зістане, чоловік біса дістане. (Явор.)

Характеризують звичайну появу, що женщина перед шлюбом і в замужнім житю, можна сказати — дві ріжні людини.

Дівка. 1. Аби си нїхто добрий дівков ни відлавав! (Кривор.)

Значіне менї неясне. Мб. таке, що в житю обік доброти все потрібна доза хитрости та самолюбства.

2. А йдут дівки й молодиці, нисут пироги й вариниці! Подай Господи! (Кол.)

Радісний окрик робітників, яким несуть у поле полуденок. Пародія церк. пісні

3. В богатої дівки горба не видно. (Кол.)

Вона вийде замуж не вважаючи на всї свої фізичні й моральні хиби. Пор. Muka 2262.

4. Вже би сї до дівки брав. (Наг.)

Про хлопця, коли хочуть сказати, що вже доходить до парубочих лїт.

5. В затїнку ввіде за дівку. (Наг.)

Жартують із старшої, а кремезної жінки, мовляв: як би хто не бачив її лиця, приняв би її за дівку.

6. Він такий чьимний, јик дівка по семій дитинї. (Довгоп.)

Говорять про нечемного, безсоромного чоловіка. Пор. Wand. II (Jungfer 59).

7. В селї дівок, як за шеляга маку. (Дар.)

Дівчат богато, є в чім вибирати.

8. Дала си дівка мінї на покору. (Косс.)

Знач. приняла моє жениханє. Пор. Перший вінок стор. 198.

9. Де дівок сїм, там доля всїм, а де єдна, і ті рідка. (Мінч.) ...і тій бідна. (Петр.) ...і тій нема. (Наг.) ...хороше... і та бідна. (Незаб.)

Одиначка, яку родичі пестять і не заставляють до роботи, звичайно в житю буває нещаслива. Пор. Brzoz. Dziewczyna 1.

10. Дівка богацька — к—ва громадська. (Наг.)

Злобна увага; богацькі дівки привикли до вигоди і легкої роботи, часто здеморалїзовані.

11. Дівка вбрана як пава. (Кол.)

Одягнена гарно, вистроєна.

12. Дівка всьому винна. (Цен.)

Іронїчна відповідь, коли хтось чіпляє ся иншого посуджуючи його, що зробив лихо. Мовляв: нема кого винуватити, та дівку. Може натик на оповіданє про „глухе село“, яке я 1880 чув від одного селянина з Кут. Було десь село з самих глухих людий. Вийшов один чоловік на поле і городить пліт, а другий надходить шукаючи загубленого барана. Сей питає за бараном, а тому здає ся, що він сварить на нього, по що в тім місцї пліт городить Розкричали си оба, але не розуміли один одного; йдуть до війта. А в війта була дочка на відданю і він думав, що се до неї в свати прийшли. Знов балакають усї три, кождий про своє. Не порозумівши ся йдуть до попа. А сьому здавало ся, що парубок одного з тих людий зробив дитину дівцї другого, і не дослухуючи їх виводів, яких зрештою й не розумів, бо й сам був глухий, заявив, що дівка

всьому винувата, і дав шлюб дівці з парубком. Якесь подібне оповіданє мав на думці Пушкін, пишучи свою епіґраму:

Глухой глухого звалъ къ суду судьи глухого.
Глухой кричалъ: „Моя имъ сведена корова".
„Помилуй, — возопилъ глухой тому въ отвѣтъ, —
Сей пустошью владѣлъ еще покойный дѣдъ".
Судья рѣшилъ: „Почто идти вамъ братъ на брата?
Ни тотъ и ни другой, а дѣвка виновата". (А. С. Пушкинъ, Сочиненія, 1887, Ш, 398).

Инъший варіянт оповіданя про глухе село див. O. Kolberg, Pokucie IV, 228—229; Етн. Зб. VI, 238.

13. Дівка до ґрьидки, коса до пйитки! (Наг.)

Таким бажанєм витають куми нововроджену або новоохрещену дівчину, себ-то, щоб виросла висока до „грядий", т. є. до тих поперечних бальків, що в селянській хаті впущені в дві протилежні стіни понизше стелї, і щоб мала довгі коси — також одна з невідлучних прикмет жіночої краси.

14. Дівка заплетена, а хата не метена. (Гнїдк.)

Говорять про матїр, що чепурячи дочку не зробила порядку в хаті.

15. Дівка на відданю. (Наг.)

Дівчина в таких лїтах, що її можна віддати замуж.

16. Дівка не плетена, хата не метена! (Наг.)

Бідкаєть ся господиня в неділю в ранцї; її обовязок також розчесати і заплести коси дочці та вирядити її до церкви.

17. Дівка росте як жидівська лифа. (Кос.)

Росте швидко, особливо в пору полового дозріваня. Пор. Brzoz. Dziewczyna 2.

18. Дівка румйина як ружі. (Наг.)

Румянці на лиці вважають ся одною з головних прикмет дівочої краси, знаком здоровля.

19. Дівка, то скуска. (Наг.)

Покуса, що навіть на праведника навіває грішні помисли. Приказка оперта на оповіданю про пустинника, що виховав свого сина в лісї, а сей при першій стрічі з дівчиною не міг оперти ся потягови до неї, пор. Житє і Сл. II, 186.

20. Дівка — тяжка пола. (Гнїдк.)

Значінє неясне.

21. Дівка — чужа поміч. (Наг.)

Батько-мати годують її не для себе, а для чужої сїм'ї. Словак каже: Dievky — vývleky, Zátur. VШ, 287.

22. Дівка як верба: де її посадиш, там прийме ся. (Ільк.)

Говорять про те, що дівка виходячи замуж звичайно переходить у сїм'ю свого мужа і привикає там. Пор. Brzoz. Dziewczyna 4; Čelak. 411; Wand. Ш (Mädchen 152).

23. Дівка як ґранатир. (Наг.)

Знач. високого росту, огрядна.

24. Дівка як лялька. (Наг.)

Гарно одягнена, румяна.

25. Дівка як москаль. (Батят.)

Знач. велика, росла, огрядна. Пор. Етн. Зб. VI, 26.

26. Дівка як муц. (Наг.)

Знач. товста, гладка, заживна.

27. Дівка як огонь, невіста як хоругов. (Ільк.)

Поки дівчина, вона горяча, палка, натуральна: вийшовши замуж вона відміняєть ся, переробляє свою вдачу відповідно до нових обставин, серед яких опинила ся.

28. Дівка як прищіпка. (Дрог.) ...приліпка. (Льв.)

Знач. мила, сердечна, така, що від першого погляду подобаєть ся всякому.

29. Дівка ак сьвічка. (Дрог.)

Проста, струнка. Пор. Zátur. VI, 50.

30. Дівка як ступа. (Наг.)

Знач. отяжіла, груба, неповертлива.

31. Дівка як чічка. (Наг.)

Як квітка, гарна, принадна.

32. Дівко, дівко, не стій коло бзу, не вірь хлопови як псу. (Мшан.)

„Хлоп“ тут у загальнім значіню: мужчина. Осторога дівці, щоб не давала ся на підмову мужчинам.

33. „Дівко, коновку твоїми руками чути“. — „Щем не мила, як єм купила“ (Невід.)

Жартують із недбалої, нехлюйної дівки.

34. Дівці тото так шкодит, як прутом по воді вдарив. Доки сї весільи скоїт, то сї загоїт. (Кол.)

Такий погляд держить ся декуди про передшлюбні зносини дівчат з парубками. Що сей погляд не має нїчого спільного зі старою острою моральністю, се очевидне.

35. Добра дівка: як старости йдуть, тогди хату мете. (Ільк.)

Іронїзують над недбалою, негосподарною дівкою.

36. Добру дівку сватают і в Петрівку. (Орел.)

Їй і замуж вийти не важко.

37. До дівок, то я не змерз і не змок. (Матв.)

Говорить парубок, що вимовляєть ся від якоїсь иншої роботи.

38. За ґрейцар позлітки, а за корч барвінку — тай сї віддасть за дівку. (Цен.)

Дівочий стрій — дуже дешева річ, на нього нема що звертати уваги при виборі дівчини. Пор. Етн. Зб. VI, 61.

39. Заручена дівка два рази красша. (Сор.)

Перед тим на неї не звертали уваги, а коли заручена, робить ся предметом пожаданя для ріжних кавалерів.

40. Кожда дівка гарна, котра заручена. (Ільк.) Кожда тота... ...що ся віддає. (Луч.) Тога... файна... (Краснопіля) ...ладна... засватана. (Петр.)

Загальна обсервація, пор. попереднє число, а також Wand. III (Mädchen 189).

41. Коли дівці сходить на вінці, то збабіє. (Ільк.)

Значіне не зовсім ясне, мб. таке, що коли дівчина починає занадто „дівочити ся“, показувати ся молодшою і красшою, ніж є на правду, то се значить, що вона старіеть ся, боїть ся лишити ся старою дівкою.

42. Красна дівка, а великі гроші, то смерть. (Комар.)

Одна й другі побуджують пристрасть і захланність ріжних людий.

43 Нагадала сї дівка, як її не обійшла півка. (Кол.)

Жартують із дівчини, що жартувала з парубками, поки не завагонїла.

44. Найкрасша дівка, що замуж пішла. (Дар.)

Значіне як висше ч. 39, 40, а також Wand. Ш (Mädchen 201).

45. Не видасть ся дівки без обмівки. (Дид.)

Перед весїлем „вороги“ завсїгди старають ся обмовити дівку, перешкодити її пошлюбленю.

46. Не давай дівку близько, бо чиром ся впече і до тебе втече; а дальше, то хоть і пібє, заки до тебе ся завлече, а то від неї втече. (Мшан.)

Осторога батькам, що віддають дівку заміж. В остатнїм реченю еліпса: „від неї втече“ scil. її сердитість.

47. Не скакали би дівки дрібно, як би їм того не потрібно. (Ком.)

Дівочі танцї, веселість, іграшки — натуральна примана для мужчин.

48. Не штука з дівки молодицю зробити, але з молодиці дівку. (Наг.)

Жартують із новозамужної молодиці.

49. Ого, вже по дівцї: втєли голова по сам коса! (Пужн.)

Жартливо перекручено зам. утяли косу по саму голову. Давно так карал прилюдно дівчат, що мали нешлюбну дитину. Пор. Етн. Зб. VI, 175.

50. От так тобі, як Бог дав: любив дівку, чорта взяв. (Дар.)

Жалуєть ся чоловік, що оженивши ся пізнає свою жінку зовсім з иншого боку, немов иншою людиною, ніж була перед шлюбом.

51. Поки ся дівка не віддасть, то і псови води подасть; а скоро ся віддасть, то і собі не хоче. (Ільк.)

Одна з проб спеціфікованя того контрасту, який у житю так часто завважуєть ся між женщиною до шлюбу і по шлюбі.

52. Сидїла дівка тай висидїла дїдька. (Дар.)

Говорять про дівку, яка довго не виходила замуж і нарештї придбала нешлюбну дитину.

53. Так ся моя дівка вигуляла вчера на музиках! Ішла з рук до рук, а стояла як друк: що і пустив пастух, то і взяв свинтух. (Перем.)

Жартують із поганої, незугарної дівки, яку хлопцї не хочуть брати в танець, а лише поштуркують.

54. Танцювала дівка дворська, а маслянка з д—и порскат. (Галівка)

Сьміють ся з „дрібного“ танцю дворачок.

55. То дівка бистра як зелїзний птах. (Підвол.)

Жартують із лїнивої, неповертливої дівки.

56. То така дівка: хто хотїв, той вертїв. (Рогат.)

Згірдно, знач. проститутка. Сей сам зворот знаходимо і в жартливій пісеньцї:

А я в місті була,
Понедівкувала:
Хто хотів, той вертів,
А я дівков була. (Рогат.)

57. Уже дівка пси виганяє. (Гнідк.)

Значіне неясне.

58. У людей дівок сім і доля всім; у мене іно єдна, і тая негідна. (Лев.) ...а в мене одна.. (Ільк.)

Значіне ut supra ч.

59. Хоть дівка збреше, то личкó не збреше. (Цен.)

Хоча заперечує, буцім то мала зносини з парубком, але їх наслідки швидко можна пізнати по її лиці.

60. Чи ти дівка, чи я брешу? (Дар.)

Жартливо обертаєть ся чоловік до дівчини, що носить у животі нешлюбну дитину.

61. Як дівку припече, сама до хлопців потече. (Цен.)

Коли їй захочеть ся полових зносин, то відкине на бік усяку соромливість.

62. Як по обіді дівка не запре стола, буде мати засмарканого чоловіка. (Лучак.)

Правило savoir vivre'a, жартливо стилізоване.

63. Як сї веде, то й дівка хлопця приведе. (Кол.)

Іронїзують над поводженем того батька, якого дочка привела нешлюбну дитину.

Дівованє. 1. Гирке моє дівованє! (Наг.)

Говорить дівчина, що перебідувала молоді літа.

2. Дівованє таке як ґосподарство: коли дівка добре заходит ся, го й їй добре. (Кос.)

Дівованє тут має спеціяльне значіне: відносини дівчини до всього гурту парубків перед засватанем, пор. Перший вінок.

Дівонька. 1. Бола-с сї, дівонько, завила! (Нат.)

Прокляте: щоб ти зробила ся покриткою. Для дівчини се найбільший сором.

Дівочий. 1. Дівоча краса як майова роса. (Кол.)

Вона пропадає в важкім житю по шлюбі, повнім праці та турбот.

2. Дівоче серце, як у літї сонце: хоть темненьке, такой тепленьке. (Гнідк.)

Так характеризують любов дівчини в протиставлекю до любови вдови, про яку співають:

А вдовине серце
Як у зимі сонце,
Хоть яспїє, а не гріє,
Зимний вітер віє.

3. Дівочі сльози як весняний дощ. (Крех.)

Вони не гіркі, не шкідливі, по них лице дівчини швидко прояснюєть ся.

4. От таке то дівоче, що штуркає хто хоче. (Кольб.)

Жартливо характеризують долю дівчини, яку позволяє собі зачіпати або сватати всякий, хто захоче.

Дівочити. 1. Вона сї вже дівочит. (Наг.)

Із віку підлїтка доросла до лїт дозрілої дївчини, вбираєть ся по дївочому, ходить на танцї і т. п.

2. І я навчу ся по семій дитинї дівочити. (Ільк.)

Сьміють ся з такого, що задумує якесь запізнене дїло.

Дівочка. 1. Бодай єс дівочко не дочекала видїти на своїй оборі гівнюха, а на своїм плотї порток! (Наг.)

Кляла сусїдка дївчину, що чимось допекла їй. Знач. щоб ти нїколи не вийшла замуж і не стала своєю хозяйкою.

2. Дівочька як чічечька. (Жабє)

Як квітка гарна, мила.

Дівувати. 1. Бодай-с дівувала до сивої коси! (Глещ.)

Прокляте дївчинї, щоб не вийшла заміж.

2. Бода-с дівувала, поки гір та каміньи! (Наг.)

Проклятє: щоб ти нїколи не вийшла заміж.

3. Волиш дівувати як бідувати. (Наг.)

Говорить батько до доньки, не бажаючи дати її заміж у бідну, сварливу, пяницьку сїм'ю.

4. Дівувала, поки сї не зкозачила. (Наг.)

Знач. поки не почала заходити собі з козаками, з парубками і не стратила вінця

5. Загадала по семій дитинї дівувати. (Заставцї)

Кепкують із чоловіка, що по невчасї задумує якесь дїло невідповідне для його лїт або вдачі. Пор. висше Дівочити 2.

6. Лїпше вік дівувати, як чужі дїти годувати. (Наг.)

Говорить дївчина, не бажаючи виходити замуж за вдівця, що має дїти від першої жінки.

Дівча. 1. Дівча — иншому радість. (Сквар.)

Не рідному батькови й матери, а мужови й його сїм'ї.

2. Дівча на відданю. (Крех.)

В таких лїтах, коли вже можна віддати замуж.

3. Дівча на самій порі. (Сквар.)

Дозріло, пора віддавати замуж.

4. Дівча — чужа поміч. (Терн.)

Воно вийшовши замуж мусить помагати свекрусї та сїм'ї мужа. Пор. висше ч. 1.

5. Дівча як душа. (Сквар.)

Люба, щира дївчина.

6. Дівчьи, що лише в пазуху сховати. (Наг.)

Дївчина малого росту, але також мила, прихильна.

7. Дівчьи як вивjирка. (Наг.)

Звинна, весела, роботяща дївчина.

8. Дівчьи як звоздúк: де поступит, то все бздит. (Наг.)

Кепкують із дївчини, що любить богато їсти.

9. Дівчьи як злото. (Наг.)

Щира, правдомовна, вірна. Пор. Zátur. VI, 116.

10. Дівчьи як мальоване. (Наг.)
Дівчина гарна, румяна на лиці, вродлива.
11. Дівчьи як перепелиці. (Наг.)
Скромна, господарна дівчина.
12. Дівчьи як прилипка. (Дрог.)
Люба, щира дівчина, що горнеть ся до кождого і кождому сподобаєть ся. Пор. вище Дівка ч. 28.
13. До дівчат — то я вмію, хоць ве вчат. (Перем.)
Жартливо говорить парубок, коли хто закине йому, що не вміє сеї або тої роботи.
14. Йому до дівчьит, а не до книжки. (Наг.)
Говорять про старшого учсника, якому вже не хочеть ся вчити ся. Пор. Adalb. Dziewczyna 30.
15. Красні дівчата і тут ростут. (Сквар.)
Говорять парубки в відповідь такому, що хвалить красу чужосільних дівчат. Мовляв: усюди здиблеш гарних.
16. Нині дівчьи ледво поріг перелізе, а вже му сї в п—у сливка влізе. (Ценів)
Циничний жарт на тему вчасного зопсутя дівчат, яке попадаєть ся особливо в селах положених близько великих міст.
17. Ой дівчата мої милі, рухают ся в мене жити! (Рогат.)
Жартливо висловляє парубок свій запал до дівчат.
18. Ще тото дівчьи в пеленках, що має моє бути. (Наг.)
Говорить парубок, коли його питають, чи не женить ся.
19. Як ся дівча вродит, то всї кути плачут; як ся хлопець вродит, то всї стїни скачут. (Стежниця)
Кути і стїни тут виставлені символами роду, який у дівчинї не знаходить собі прибутку, а тілько ущерб, бо її мусить з віном віддавати иншому родови.

Дівчина. 1. Була дівчина, тай ся на пси пустила. (Бібр.)
Була порядна, та потім піддала ся розпустї.
2. Де дівчина в хатї, там плоти поломані. (Цен.)
Там парубки вечером лазять через плоти і ломлять їх.
3. Дівчина пішком ішла, черевину візком везла. (Наг.)
Допікають вагітній дівчинї.
4. Дівчина як дівчина, лиш черевина, як діжчина. (Наг.)
Значіне ut supra.
5. Дівчина як маків цьвіт. (Кол.)
Характеризують ріст і красу вродливої дівчини. Пор. Zátur. VI, 116.
6. Дівчина як малина. (Берез.)
Люба, солодка, всякому мила. Пор. Zátur. VI, 116.
7. Дівчина як своя душа. (Збар.)
Така мила, щира, прихильна Пор. вище Дівча ч. 5.
8. „Дівчино, який у вас хліб добрий з закальцем!“ — „Еге, то ще мама пекла, а як би я, то би було два“. (Дар.)

Кепкують із недбалої, негосподарної дівчини, що не вміє спекти хліба, та з її матери, що також не вміла навчити її.

9. Поти дівчина не видасть ся, поки не осудят. (Явор.)

Перед зашлюбленем не мине сплїток та лихого поговору. Пор. вище Дівка ч. 45.

10. То дівчина з перцьом. (Дрог.)

Остра на язик, уміє відрубати, не любить зайвих жартів.

11. „Чому, дівчино, нїчо не говориш?“ — „Або я віддана?“ (Сапог.)

Сїльський savoir vivre, особливо давнїйше, велїв дівчатам у крузї старших осіб мовчати. Отся приказка, що висьмівае сей звичай, являеть ся признаком нових часів і нових поглядів на становище дівчини. Пор. Етн. Зб. VI, ч. 48.

Дїд. 1. А ти дїду, торбею! (Наг.)

Лають убогого чоловіка, не конче жебрака.

2. Всїм дїдам хлїба не настарчиш. (Голоб.)

Бідноти, нужди на сьвітї стілько, що один чоловік не заратуе її.

3. Дай дїду костур, а тебе най пси їдьит. (Наг.)

Іронічно говорить чоловік, коли хтось у нього просить позички, а він сам потребуе гроший, або просить якоїсь услуги, що мусїла-б зашкодити йому самому. Пор. Дати 117.

4. Вставай, уже дїд з Єсениці прийшов. (Наг.)

Будять досьвіта в зимі челядь до роботи, мовляв: уже он який пізний час, що дїд здужав устати і пришкандибати аж із другого села. Пор. вище Ді-дня. ч. 1.

5. Дїд бабі вуйко. (Гнїдк.)

Жартують із неясного свояцтва. Пор. Adalb. Dziad 5.

6. Дїд бабі вуйко, а вона йому друге тілько. (Балиг.) ...стрийна. (Балиг.) ...тїтка була. (Терноп.)

Жартують із неясного, заплутаного свояцтва.

7. Дїд бабцї купив капцї, за короткі — то втьив палцї. (Белел.)

Кепкують із чоловіка, що не вміе иншому зробити добра, щоб рівночасно не зробити йому якоїсь шкоди.

8. Дїд дїдом, хоць го в кожух убери! (Дрог.)

Хто вбраний у кожух, маe право вважати ся господарем, і повинен поводити ся не так, як жебрак-пролетарій.

9. Дїд за образи, баба за гарбузи. (Наг.)

Констраст між більш ідеально настроeним мужем і більше практичною жінкою. Пор. Wahl. I, 172.

10. Дїди по селї, кури по сьмітю, вставай дївко до куделї. (Сяніц.)

Знач. уже не то ранок, але білий день. Кепкують із господині, що своєї челяди не будить досьвіта до куделї. Пор. Brzoz. Dziad 2.

11. Дїд на ніхоть, борода на лікоть. (Залїсе)

Жартують із малого ростом а бородатого дїда.

12. Дїдови хлїб, а бабі фіялки. (Саніц.)

Контраст між практичним способом думаня мужчин і непрактичним ідеалїзмом жінок.

13 Дїд о хлїбі, а баба о фіялках. (Ільк.)

Кождий думає про своє; мужчина про практичне дїло, а жінка про строї. Пор. Adalb. Dziad 9.

14. Дїд перднув, бабу звернув. (Наг.)

Се в гумористичнім осьвітленю пропорція сили мужчини до сили жінки.

15. Дїд своє, баба своє. (Кол.)

Характеризують незгідливе подруже або загалом розмову, в якій жадна сторона не хоче попустити другій. Пор. Adalb. Dziad 15.

16. Дїд усе дїдом буде (Наг.)

В кого натура жебрацька, той ніколи її не позбудеть ся.

17. „Дїду, село горит!“ — „Я торбу беру, на друге іду.“ (Ільк.) ...Я мішок беру тай... (Залїсє) ...А він іде на друге. (Петр.)

Характеризують індіферентність чоловіка, якому дана справа не допікає, не робить ніякої ріжниці. Пор. Adalb. Dziad 8.

18. Дїд як медвідь. (Наг.)

Жебрак здоровий і сильний, міг би ще робити.

19. Допоки дїда, допоти й обіда. (Луч.)

Говорить старий чоловік до невдячної молодої ґенерації, яка лає його не тямлячи, що він надбав те, чим жиють молоді.

20. За дїдову душу йзїли бабу вуши. (Махн.)

Жартують із надмірного жалю баби за дїдом або загалом із нехлюйної баби, що буцїм то з жалю за дїдом занедбує всяке дїло.

21. Захтїв у дїда упросити хлїба. (Ільк.)

Захотїв у бідного жебрака запомогти ся.

22. Зійшов на дїда (Доброс.)

Звів ся ні на що, зійшов на жебрака. Пор. Adalb. Dziad 29.

23. „Змовте дїдуню отченаш за утопленика!“ — „А най би го був дїдько не нїс на глубоке!“ (Наг.)

Жартують із напущеної побожности жебрака.

24. І дїдам пива! (Залїсє)

Говорять, коли хтось допоминаєть ся чогось, до чого не має права. Пор. Wand. I (Bettler 153).

25. „Їджте, дїду, борщ!“ — „В тамтій хатї давали“. — „То їджте пироги“. — „Пошлиж вам, Боже, царствечко небесноє, люде добрії та милостивії, що старця до хати приняли та як Бог приказав погодували!“ (Коб.)

Жартують із вередливости сїльського жебрака, особливо в празничний день, коли в кождій хатї дають не лише хлїб, а й теплу страву.

26. Йому би лише слїпі дїди водити. (Наг.)

До роботи, до господарства він нездалий.

27. Любит го, як пси дїда. (Наг.)

Між жебраками і псами панує давня ворожнеча, пор Wand. I (Bettler 21).

28. Маєш дїду струп! (Треб.)

Говорять, коли комусь до звичайної біди прибуває ще якась надзвичайна болячка. Поляк каже в разї якогось наглого розчарованя: Masz dziadu płaszcz! Пор. Adalb. Dziad 21.

29. Мій дїд в твойов бабов ходив на сорокопуди. (Наг.)
Жартують із чоловіка, що без нїякої підстави видає себе свояком другого. Scil. отсе й весь титул нашого свояцтва.

30. Набрав, як дїд у торбу. (Луч.)
Наслухав ся лайки, набрав побоїв, наїв ся сорому.

31. Надїяв ся дїд на мід, та без вечері лїг. (Кобр.) ...на мід та льиг спати не ївши. (Наг.)
Характеризують усякі марні сподївання, за якими чоловік занедбує реальне дїло.

32. Надїяв ся дїд на обід, тай без вечері поклав ся. (Тереб.)
Значіне ut supra.

33. Надїяв сї дїд на чужий обід, тай свою вечеру не їв. (Дрог.)
Жартують із усякого безпідставного сподївання.

34. „Нате вам дїдуню за татуневу душечку!“ — „Бог да прости! А як же ваш татуньо номер?“ — „Та втопив сї“. — „Дїтьто го бери, най сї не ихає на глїбоке!“ (Кол.)
Жартливий діяльог, яким характеризують жебрацьку покірливість перед одержанєм милостинї і брутальність по одержаню. Пор. висше ч. 23. Інтересна тут форма „Дїтьто“, де к перейшло на ть (анальоґічне доньтя зам. донька), а дь перед ть ассімілювало ся

35. Наші дїди не знали біди, а ми, їх унуки, зазнали муки. (Збар.)
Давнїйше було лїпше, а новому поколїню все гріше жити. Пор. Brzoz. Dziad 8.

36. Нема лиш дїда тай баби. (Гнїдк.)
Говорять про таке місце, де накладено в безладї ріжних річий. Пор. Adalb. Dziad 27.

37. Ой ти слїпий дїду! (Наг.)
Кричать невидючому або заспаному, що мацяє дорогу, хоч би він був і зовсїм молодий.

38. Пішов дїд на гриби, а баба на гливи; дїд свої посушив, бабині погнили. (Доброс.)
Характеризують контраст дїдового, мужеського, і жіночого ґосподарства.

39. Пішов дїд на гриби, баба на підпеньки; дїдові висхли, бабині сиренькі. (Льв.)
Значіне ut supra.

40. Пішов дїд на жебри, та не мав у що хлїба класти. (Ільк.)
Кепкують із недотеци, що не вміє використати доброї нагоди. Пор. Adalb. Dziad 24.

41. Пішов дїд на мід. (Сяніц.)
Пішов звабленнй якоюсь пустою обіцянкою, надіючи ся чогось незвичайного. Пор. Brzoz. Dziad 10.

42. Поки дїда, поти хлїба. (Ільк.) ...й хлїба. (Збар.)
Поки жив дїд, то дбав, а внуки самі не вміють заробити. Пор. висше ч. 19.

43. Пустив сї на дїда. (Наг.)
Покинув господарувати, спустив ся на жебранину, укр. пішов у старцї.

44. Сподївав ся дїд на мід, лїг спати не ївши. (Петр.)
Значіне ut supra ч. 31—33.

45. Споміг ся дїд на обід, а баба на кисїль. (Ільк.)
Жартують із худих достатків бідних людий, особливо коли вони дуже величають ся ними.

46. Спустив ся дїд на мід, та ляг без вечері. (Сан.)
Говорять про всякого, що понадїявши ся на якесь непевне добро занедбав те, що мав під рукою. Пор. Сим. 934.

47. Спустив ся дїд на чужий обід, тай свого не їв. (Лев.)
Понадїєш ся на чуже, тай своє занедбаєш. Пор. висше ч 33.

48. Тихо, бо вас дїд у торбу забере. (Наг.)
Уцитькують малих дїтий.

49. „Тїкай дїду, бо село горить!“ — „А я беру пугу тай іду в друге.“ (Яс. С.) ...„А я торби беру тай на друге деру.“ (Цеп.)
Значіне ut supra. ч. 17.

50. „Тїкай дїду, село горит!“ — „А я беру суму тай на друге супу.“ (Льв.)
Значіне ut supra. „Сума“ в значіню торба зрештою в сих сторонах невживане.

51. Того й дїд у торбу не забере. (Наг.)
Говорять про купу непотрібних, попсованих річий, які заваджають десь та займають місце.

52. То дїд з дїда-предїда. (Наг.)
Се жебрак із жебрацького роду, се чоловік нездалий до господарства.

53. Тут так, як би де дїда на дорозї розбили. (Наг.)
Говорять, коли в хатї непорядок, усе порозкидувано, шматки хлїба валяють ся.

54. Тут ще лиш дїда та баби бракує. (Наг.)
Говорять, коли десь зійшло ся богато людий або лежить без ладу богато річий. Пор. висше ч. 36; Adalb. Dziad 27.

55. Тьигнут сї, як дїди на Кальварію. (Наг.) ...до Милятина. (Рава Рус.)
Волочуть ся, йдуть помалу, постоюючи та спочиваючи. Кальварія Паславська — відпустове місце в добромильськім, а Милятин у сокальськім пов.

56. У дїда в торбі не поживиш ся. (Ільк.)
У бідного чоловіка нема що взяти, нїчим запомогти ся.

57. Ходит як дїд остатний. (Наг.)
Ходить обідраний, занедбаний.

58. Чекай, прийде дїд, посолит ніж тай ти запхає в с—ку. (Русів)
Страшать малих дїтий.

59. Ще й дїдам пива по обідї? (Збар.)
Значіне ut supra ч. 24.

60. Як дїд до баби, так баба до дїда. (Перем.)
Scil. промовляє, повертаєть ся, ласкаво чи сердито. Пор. Brzoz. Dziad 6.

61. Який дїд, такий його плїд. (Замул.)
Дїд має тут родове а не соціяльне значіне: Grossvater.

Дїдицтво. 1. Мале дїдицтво, велике головпицтво. (Наг.)

За малу спадщину бідні спадкоємцї найдужше сварять ся та бють ся.

Дїдич. 1. Дїдич на великім бурку. (Дрог.)

Кепкують із голодранця. „Бурк“ береть ся очевидно в двоякім значіню, як Burg, замок, і брук, себ-то гола вулиця.

2. На дїдича подав ся. (Крех.)

Жартують із чоловіка, що змарнував своє господарство; мовляв, він надіеть ся посїсти панські добра.

3. Я на своїм такий сам дїдич, як пан на своїм. (Кол.)

Говорить господар, коли пан хоче по давньому старшувати над ним.

Дїдичний. 1. Ци ти тут дїдичний? (Наг.)

Чи се твоє батьківське, родове добро? Чи ти маеш право тут розпоряджати ся?

Дїдовід. 1. Ой ти дїдоводе якийсь! (Наг.)

Лають нездалого до роботи чоловіка, який любить волочити ся від хати до хати.

2. Хто хоче зійти на дїдовода, най сї заприязнит з видродушником, картилюшником та піяком. (Ком.)

Товаришоване з убійцями, картярями та пяницями деморалїзуе чоловіка. Інтересні тут зразки зложених слів, уковані немов ad hoc.

Дїдько. 1. Аби-с дїдька ззів, то не буде по твому. (Наг.)

Щоб ти зробив і Бог зна які зусиля.

2. Аби сї який дїдько запитав за нього! (Наг.)

Нїхто не питае про нього, всї забули за нього. Пор. Wand. IV (Teufel 1597).

3. Аби тї зараз дїдько вхопив, то би ми не жьиль було. (Наг.)

Говорять якомусь нелюбому чоловікови, неслухняній дитинї.

4. А дїдька бис іззів! (Наг.)

Прокляте: щоб ти набрав ся якогось лиха

5. А дїдько би го просив, не я. (Наг.)

Я-б його не просив, не хочу просити його.

6. А дїдько го лисий знае! (Наг.)

Зам. я того не знаю. Пор. Wand. IV (Teufel 1143, 1164).

7. А дїдько му на тото радив, не я. (Наг.)

Коли мова про якесь зле дїло, а чоловік відпекуеть ся, що воно не стало ся за його порадою. Пор. Zátur. Ш, 287.

8. А дїдько сї тебе допросит. (Наг.)

Говорять до немилосерного чоловіка, в якого довго й даремно прошено чогось.

9. А дїдько тут ладу дійде! (Наг.)

Тут так заплутано, запоганено все, що нїяк не дійдеш до ладу.

10. Аж мі дїдько бере. (Наг.) Аж чоловіка... (Наг.)

Нетерпливлю ся, не можу всидїти на місцї. Пор. Wand. IV (Teufel 1531).

11. А най ти дїдько матїр мучит! (Наг.) ..трастує! (Дрог.)

Прокляте: щоб твоя мати попала ся в пекло на муки. Трастувати — з чеського trestat' — карати.

12. Бери дїдьку, що твоє! (Лучак.)

Окрик резиґнації, коли чоловік загубив щось або коли вмре хтось лихий, що по загальному розуміню має дістати ся чортови. Пор. Wand. IV (Teufel 60).

13. Бовтнув як дїдько в смолу. (Збар.)

Говорять, коли хтось раптом упав у якесь лихо, став ся жертвою якоїсь лихої пригоди.

14. Богу не потрібно, дїдькови не спішно. (Лучак.)

Говорять про лихого, а старого чоловіка, якого, мовляв, Бог не бере з сього сьвіта, бо йому не треба, а дїдько не квапить ся, вважаючи його жите на сьому сьвіті потрібним для своїх цїлий.

15. Богу сьвічку, дїдькови дві. (Терноп.)

Характеризують тих фарисеїв, що чинять ся побожними, а служать більше чорту, як Богу. Пор. Wand. IV (Teufel 69); Adalb. Djabeł 30.

16. Бодай ним дїдько по смерти каміньи возив! (Наг.)

Прокляте. В народї розповсюджене віруване, що тяжкі грішники по смерти відбувають сей найтяжший рід працї і то в ролї тяглих копий.

17. Бодай сї тобов дїдько натїшив! (Наг.)

Щоб ти дістав ся чортови в руки, зробив ся його іграшкою.

18. Бодай ти дїдько голову урвав! (Наг.) ...вкрутив! (Наг.)

Прокляте: щоб ти нагло вмер.

19. Бодай ти дїдько рижки смажив! (Наг.)

Жартливе прокляте, може основане на якійсь забутій анекдотї; тепер не має нїякого злого значіня, навпаки, вживаєть ся як окрик подиву, коли хтось зробить або скаже щось дотепне або сьмішне.

20. Бодай тї дїдько злапав. (Воробл.)

Прокляте: щоб ти попав ся дїдькови в руки. Пор. Wand. IV (Teufel 1319).

21. Боїт ся, як дїдько хреста. (Берез.)

Хрестови признаєть ся особлива сила над чортом. віруване пішло мб. із церковних пісень на честь „честного хреста“, пор. Крестъ твой, Господи, оружіе на діявола: трепещетъ бо и трисетъ ся“ і т. д Пор. Сим. 303.

22. Борше бис у дїдька випросив, як у нього. (Наг.)

Говорять про твердосердого, немилосерного чоловіка.

23. Бреше як дїдько. (Кол.)

Дїдько вважаєть ся вже в письмі сьвятім батьком брехнї.

24. Булькоче як дїдько в болотї. (Наг.)

Говорять про пяницю, що говорить невиразно. Осїдком дїдька на землї вважають ся між иншим глубокі трясавини, болото та калабанї, де він часто страшить і робить пакости людям.

25. Вдавив сї дїдько моїми грішми. (Наг.)

Говорить чоловік згубивши або стративши без пожитку гроші або якусь річ куплену за гроші. Пор. Гроші 58.

26. Верещить як дїдько. (Ільк.)

Дїдькови приписують дикі, страшні голоси, які иноді чути серед ночи або яких жерела не можна дійти. Пор. Ж. і Сл. IV, ст. 189 (Диво в Лосинци).

27. Верни, дїдьку, бо то попове. (Тисьм.)

Що попове, того й дїдько не сьміє взяти.

28. Взяв го дїдько за старий довг. (Ільк.)

Про старий довг, за який дїдько бере загублені річи або людий лихого поводженя, див. Губити 13; пор. Adalb. Djabeł 96.

29. Взьив дїдько за своє. (Наг.)
Говорять про лиху, збиточну дитину, яка вмерла, буцїм то дїдько адоптував її.

30. Взяв дїдько кобилу, най бере й лоша. (Сквар.)
По більшій шкодї чоловік не так жалує меншої. Пор. Wand. IV (Teufel 577); Zátur. XII, 231.

31. Вилїзай дїдьку з болота! (Наг.)
Жартують, коли хтось тягне чоловіка з поганої кумпанії.

32. Витріщив ся як дїдько. (Ільк.)
Дїдько чатуючи на кождий людський поступок уявляєть ся народній фантазії з усе отвореними, витріщеними очима.

33. Від дїдька відхрестиш сї, а від злого чоловіка нї. (Наг.)
Злий чоловік гірший дїдька. Пор. Wand. IV (Teufel 569).

34. Відхрестиш ся від дїдька, а збудеш ся гріха. (Ільк.)
Значіне не зовсїм ясне. Мабуть дїдько тут — лихий чоловік, від якого відкараскавши ся чоловік збуде ся його лихої компанії, сварки та бійки з ним.

35. Він а дїдько то все одно. (Стан.)
Се лихий, злий, пакісливий і зрадливий чоловік.

36. Він би й дїдька з пекла вигнав. (Кол.)
Такий непосидющий, напасливий чоловік. Пор. Wand. IV (Teufel 1657).

37. Він би й дїдька одурив. (Кал.)
Се чоловік хитрий; шахрай. Пор. Wand. IV (Teufel 1077).

38. Він би й дїдька продав. (Дрог.)
Се великий шахрай, він може й найгірший товар продати за добрі гроші.

39. Він би й душу дїдькови записав. (Наг.)
Се чоловік без сумлїня, не дбає за свою душу і за людську кривду.

40. Він би сї з самим дїдьком за барки брав. (Наг.)
Говорять про завзятого чоловіка, готового до бійки.

41. Він би ще й дїдька навчив. (Наг.)
Се такий хитрий, підступний та злий чоловік. Пор. Wand. IV (Teufel 1693).

42. Він з дїдьком за панїбрат. (Наг.)
Про лихого, поганого чоловіка.

43. Він з дїдьком у змові. (Кол.)
Се чоловік поганий, хитрий, злобний. Пор. Zátur. VIII, 722.

44. Він і дїдько, то близькі сусїди. (Наг.)
Се чоловік небезпечний, зрадливий, бо близьке сусїдство з дїдьком піддає йому дїдьчі норови.

45. Він і для дїдька нездалий. (Дрог.)
Говорять про лїнивого, пероботящого, тупоумного чоловіка. Пор. Wand. IV (Teufel 1264).

46. Він сї дїдькови запродав. (Наг.)
Загальне віруване в_те, що чоловік може запродати за певні матеріяльні користи свою душу чортови.

47. Він усїм дїдькам кревний. (Крех.)
Поганий, хитрий чоловік, що всякого одурить та скривдить.

48. Він якогось дїдька в собі має. (Наг.)
Се чоловік несамовитий, опутаний демоном.

49. Вмів єс дїдьку до церкви влїзти, то вмій же й вилїзти. (Цен.)
Говорять такому, що вмів заварити якусь кашу, наробити клопоту, а не вміє виплутати ся з нього. Пор. Wand. IV (Teufel 578).

50. Волів бим дїдька видїти, як тебе. (Наг.)
Говорять нелюбому, ненависному чоловікови.

51. Волів би мі дїдько зараз ухопити! (Наг.)
Говорять знетерпливлений, доведений до розпуки чоловік. Пор. Wand. IV (Teufel 1584).

52. Вона з дїдьком кума. (Голоб.) ...всїм дїдькам... (Наг.)
Говорять про злу, сварливу жінку. Пор. Zátur. VIII, 435.

53. Впав дїдько з гори, вітер го бери! (Явор.)
Дїдько тут згірдливо про якогось недоброго, непосидющого чоловіка, натомість „вітер“ має значіне лихого демона.

54. Все пішло до дїдька. (Наг.)
Пропало, пішло марно, розтрачено. Пор. Wand. IV (Teufel 1518).

55. В тім би й дїдько ногу зломив. (Кол.)
Се дїло заплутане, в якім тяжко розібрати ся, а легко дійти до страти.

56. Гони до дїдька! (Наг.)
Тїкай геть, забирай ся менї з очий. Пор. Wand. IV (Teufel 1426).

57. Гонит ним як дїдько лугами. (Крех.)
Говорять про пяного чоловіка, що хитаєть ся як дерево від вітру.

58. Гонит сї як дїдько в трощи. (Ком.)
Говорять про непосидющого, неспокійного чоловіка. Народне віруване бачить у мочарах, у трощах та очеретах також осїдок дїдьків.

59. Де дїдько не може, там бабу пішле. (Наг.)
Погляд, що баба влїзливійша, облеснїйша, шкідливійша від чорта, пор вище Баба ч. 25, 30, 31; Wand. IV (Teufel 771, 783 1041, 1056); Дик. 1342; Zátur. VII, 154.

60. Де дїдько не посїє, там ся баба вродить. (Ільк.)
„Не посїє“ тут не має негативного, а власне потверджуюче значіне: баба родить ся з чортового насїня Пор. Баба ч. 3, 8, 67.

61. Де єден дїдько, там зараз і другий. (Наг.)
Де одно лихо, там і друге прибуває. Пор. Wand. IV (Teufel 1040).

62. Десь сї вже ним давно дїдько тїшит. (Дрог.)
Говорять про лихого чоловіка: мабуть він уже давно вмер. Пор. вище ч. 17.

63. Десь сї ним дїдько вдавив. (Наг.)
Знач. проковтнув його, він пропав без вісти, без сліду. Пор. вище ч. 25.

64. Дїдька в бік мати. (Гнїдк.)
Не мати нїчого, мати якесь лихо, тут спеціяльно кольку, що шпигає в бік і уважаєть ся хоробою насланою лихим демоном.

65. Дїдька в бік на цїлий рік! (Дрог.)
Злосливе бажане новорічне замість усякого добра. Пор. Brzoz. Djabeł 8.

66. Дїдька в куми не бери. (Кол.)

З лихим чоловіком не приятелюй, бо потерпиш через нього. Пор. Wand. IV (Teufel 647, 1219, 1245).

67. Дїдька з'їдж і води сї напий! (Сор.)
Говорять, коли чоловік згубив, стратив щось і даремно жалує та вдаєть ся в розпуку. Мовляв: тепер не лишаєть ся нїчого більше, як дїдька з'їсти і води напити ся. Перша половина пор. Adalb. Djabeł 28.

68. Дїдька з'їж, а правду в очи ріж! (Кобил.)
Потерпи всякі прикрости, наразн ся всїм, а скажи правду. Вислов завзятя і впертости правдолюбного чоловіка.

69. Дїдька звїсть, поки тото дістане. (Наг.)
Знач. не дістане нїколи, даремні всї його зусиля. Пор. Zátur. XVI, 311.

70. Дїдька з'їсти, а правду повісти. (Луч.)
Знач. хоч би прийшло ся нажити Бог зна якої неприємности, а правду сказати треба. Пор. Wand. IV (Teufel 125[3]).

71. Дїдька і сьвјиченов водов не викрошиш. (Наг.)
Тїлько чесним, трудящим житєм. Пор. Adalb. Djabeł 31.

72. Дїдька маєш! (Наг.)
Не маєш нїчого, от тобі й клопіт.

73. Дїдька не дразни! (Цен.)
Бо подразнений він іще гірший, як звичайно. Пор. Wand. IV (Teufel 659).

74. Дїдька не здуриш. (Кол.)
Він навпаки тебн здурить. Про те в численних легендах і анекдотах дїдько являєть ся одуреним.

75. Дїдька не клич, він сам прийде. (Терноп.)
Нїякого лиха чоловік не повинен накликати на себе, бо може вимовити се бажане в лиху годину, і все так і станеть ся йому. Пор. Wand. IV (Teufel 58, 645); Adalb. Djabeł 80.

76. Дїдька посїй, дїдько ся вродить. (Ільк.)
Знач. посїй лихе, нечисте зерно, то й уродить ся лихе та нечисте збіже.

77. Дїдька ти дам, не гроші. (Наг.)
Знач. гроший не маю, не дам нїчого. Пор. Wand. IV (Teufel 1244).

78. Дїдька чеши зрідка. (Доброс.)
Лихому потурай, не против ся йому занадто, щоб не нагнав ще більшого лиха.

79. Дїдьки би ти маму гонили! (Наг.) ...матїр мучили! (Наг.)
Прокляте, пор. висше ч. 11.

80. Дїдько бере мясо, а Бог кости. (Добром.)
Товсті, опасені люди йдуть до пекла, а худі, вимучені постом до неба — по думцї моралїстів. Пор. Wand. IV (Teufel 113).

81. Дїдько би на нїй на Лису гору їздив! (Наг.)
Клинуть лихій жінцї. Прокляте основане на численних оповіданях про те, що дїдько нічю їздить на людях, перемінених у коний, на Лису гору на чортячі гулянки.

82. Дїдько би ти в печінки вліз! (Наг.)
Прокляте: щоб тебе кололо в печінках.

83. Дїдько би тї вхопив! (Наг.)

Проклятє: щоб ти пропав, зійшов нї на що. Пор. Wand. IV (Teufel 1224, 1297).

84. Дїдько — бодай моци не мав! (Наг.)

Також одна з відворотних формул, які звичайно додають згадуючи дїдька.

85. Дїдькови очи промив. (Ільк.)

Значінє неясне. Промити очи в иншім зворотї (див. Гроші ч. 121) має значінє розтратити, пустити марно. Але яке значінє має тут?

86. Дїдько в нїм сїдит. (Наг.)

Се чоловік злої волї, зрадливий, збиточний. Пор. Wand. IV (Teufel 1447).

87. Дїдько в почи воює і в день не дармує. (Берез.)

Ніч, а особливо північ уважають часом панованя дїдька — слїд давнього дуалїзму, що вважав чорта паном пітьми.

88. Дїдько го вирвав. (Наг.)

Він пропав, умер (спеціяльно про Жидів, про яких вірять, що кождого судного дня дїдько мусить вирвати одного з них), пор. Wand. IV (Teufel 1297).

89. Дїдько го сюда принїс. (Ільк.)

Прийшов непрошений, непотрібний, робить прикрости. Пор. Wand. IV (Teufel 1221, 1299 ; Zátur. XVI, 301.

90. Дїдько — Дух сьвятий при хатї! (Нмг.)

При кождій згадцї про дїдька годить ся додати отсю відворотну формулу. Пор. Wand. IV (Teufel 1284).

91. Дїдько з води, а я в воду. (Наг.)

Примовляють ідучи перший раз у воду купати ся.

92. Дїдько знає, що робит. (Дрог.)

Лихий чоловік робить усе з обдуманим наміром, щоб пошкодити иншому.

93. Дїдько з тебе говорит. (Наг.)

Говориш погань, радиш на зле, мов чорт.

94. Дїдько менї там до того. (Льв.)

Менї до того байдуже. Пор Wand. IV (Teufel 1635).

95. Дїдьком сї не доробиш. (Наг.)

По народньому віруваню чоловік, що запродав чортови душу, хоч про око й видаєть ся богачем, а про те всї ті його богацтва — одна мана і він не може гаразд покористувати ся ними, і живе серед ненастанної гризоти, як і всякий бідний чоловік.

96. Дїдько му на язицї. (Наг.)

Бреше, обмовляє, балакає богато, а все на шкоду инших. Пор. Wand. IV (Teufel 1339); Zátur. XII, 245.

97. Дїдько нас—в розуму. (Наг.)

Згірдно говорять про чоловіка, що видає себе дуже розумним.

98. Дїдько не згине. (Наг.)

Говорять часто зам. лихе не згине.

99. Дїдько не спит, а людий зводит. (Наг.)

Лихо все готове впасти на чоловіка. Пор. нїмецьке: Der Teufel feiert nicht, Wand. IV (Teufel 100, 437); Čelak. 21; Leroux I, 9; Adalb. Djabel 18; Zátur. II, 116.

100. Дїдько не такий чорний, як го малюют. (Дид.)

Даний чоловік не такий злий, як про нього говорять. Пор. Wand. IV (Teufel 44, 48); Zátur. VIII, 135.

101. Дїдько ним темлює. (Наг.)
Кидає ним сюди й туди, пхає там, де його не треба.

102. Дїдько свого не дарує. (Цен.)
Він дуже добре тямить, що йому належить ся, і допімне ся свого. Мова про те, що лихий чоловік по нар. віруваню не уйде дїдьчих пазурів.

103. Дїдько сї женит. (Наг.)
Говорять про вітер, що крутить курявою. Пор. Brzoz. Djabeł 6.

104. Дїдько сїм пар ходаків сходив, поки їх до купи звів. (Наг.)
Говорять про дібрану пару лихих людий. Пор. Wand. IV (Teufel 147, 1101, 1288).

105. Дїдько старий розум має. (Кол.)
Чорт і сам старий, то мусить мати довгий досьвід і практику в злім.

106. Дїдько сьвятий то знає. (Ільк.)
Жартливий вислов, кпини з добродушного чоловіка, який у своїй добродушности навіть дїдькови не відмовляє епітета сьвятий.

107. До дїдька з тим! (Перем.)
Се нї до чого не здале, се треба викинути. Пор. Zátur. III, 287.

108. Дре ся як дїдько по смереках. (Климець)
Знач. чіпляєть ся в гору, лазить по звишках. Приказка основана мабуть на якімось оповіданю, але воно не записане. Знаємо лише, що дїдько хотячи напакостити Богу, попабивав гвіздків (сучя) у смереку, що перед тим була найкращим деревом, пор. Ж. і Сл. III, стор.

109. Є—в би ти дїдько матїр! (Наг.)
Звичайна лайка.

110. Єден дїдько. (Наг.)
Оба однаково лихі — коли мова про двох людий; однакова страта, однакове лихо. Пор. Wand. IV (Teufel 1628).

111. Єден дїдько гірший від другого. (Цен.)
Один окомон, посїпака, вийт гірший другого. Пор. Wand. IV (Teufel 50).

112. Єден дїдько по цьотку їхав. (Тереб.) ...тїтку... (Тереб.)
Знач. однаковий кошт, однакова страта.

113. Єдні дїдьки боять ся хреста, а другі батога. (Ільк.)
„Дїдьки“ в двоякім значіню: лихі демони, що боять ся хреста, і лихі люди, на яких вистарчить батіг або дрючок. Пор. Wand. IV (Teufel 71).

114. Єдних дїдьків відганяют хтрестом, а других батогом. (Гнїдк.)
Значіне ut supra.

115. Зайди си з дїдьком, то сї нї відхрестиш, нї відмолиш. (Наг.)
Зайшовши в якесь дїло, або зачепивши ся з лихим чоловіком потім нїяк не розвяжеш ся з ним.

116. Заталапаний як дїдько. (Наг.)
Коли болото — дїдькова оселя, то сидячи в нїй дїдько мусить заталапати ся по вуха.

117. З дїдьком до ладу не дійдеш. (Кол.)
Він усюди покажеть ся розумнїйшим і хитрійшим від чоловіка.

118. З дїдьком не грай! (Наг.)
З лихим чоловіком не заходи в жарти, не води компанії, бо зазнаєш лиха Пор. Wand. IV (Teufel 698): Čelak. 32.

119. З дїдьком нема жартів. (Кол.)
Він бере все на правду. Пор. Wand. IV (Teufel 700); Zátur. VIII, 205.

120. З дїдьком непорадна година. (Наг.)
З поганим чоловіком годї дійти до якої будь згоди.

121. З дїдьком не сягай до одної миски. (Ільк.)
З лихим чоловіком не приятелюй, бо дійдеш до лиха.

122. З дїдьком си зайдеш, то дїдька найдеш. (Наг.)
Зайшовши в дїло з лихим, зрадливим чоловіком наживеш клопоту та нещастя.

123. З дїдьком у глїбоку воду! (Берез.)
Сердитий окрик, scil іди, щоб ти втопив ся.

124. З'їш дїдька на обід, а дїдьчу маму на вечеру. (Кол.)
Знач. не їстимеш нїчого, будеш голодувати.

125. З нев і дїдько справу програє. (Дрог.)
Говорять про завзяту, язикату жінку.

126. З ним би й дїдько кінцьи не доїхав. (Наг.)
Се чоловік незгідливий, крутар та брехун.

127. І в старій печи дїдько топить. (Ільк.)
І старий чоловік почуває иноді лихі (тїлесні) похоти та бажаня.

128. Іди до дїдька в зуби! (Наг.)
Іди геть, пропадь. Пор. Wand. IV (Teufel 1543).

129. Іди до дїдька до лабатого! (Наг.)
Сердитий окрик комусь наприкреному та нелюбому.

130. Іди до дїдька, до тристенного! (Наг.)
Чим тристенний дїдько гірший, страшнїйший від инших, невідомо.

131. Іди до сто дїдьків! (Наг.)
Сердитий окрик, з яким виганяють когось або викидають щось непотрібне, шкідливе.

132. Іди собі з Богом до дїдька! (Цеп.)
На пів добродушно, на пів сердито говорять комусь нелюбому або зайвому при якімось дїлї.

133. І дїдька в церкві малюют. (Добром.)
Певно для контрасту зі сьвятими, та народня забобонність виводить із того нераз дивні консеквенції, пор. Бозя 1.

134. І дїдька не треба дразнити. (Стрий)
І найгіршому ворогови не треба докучати, щоб не побудити його до гіршої ворожнечі. Пор. висше ч. 73.

135. І дїдько би такого не вигадав. (Наг.)
Говорять, коли один одному зробив якусь незвичайну пакість.

136. І дїдькови сьвічку! (Добром.)
І лихому чоловікови зроби якусь концесію, щоб задобрити його. Пор. висше ч. 15; Wand. IV (Teufel 9, 1198); Adalb. Djabeł 29; Zátur. VIII, 200.

137. І дїдько в пеклї му не догодит. (Наг.)

Говорять про вередливого та сварливого чоловіка, якого нїчим не можна заспокоїти.

138. І дїдько го в решетї не ззїмає. (Наг.)
Такий він верткий та швидкий. Натяк на ловлене риби решетом.

139. І дїдько з нього не буде мати потїхи. (Наг.)
Він не здалий нї до чого, навіть для чорта.

140. І дїдько му нїчого не зробит. (Наг.)
Він безпечний, сильний, певний себе.

141. І дїдько не такий злий, як говорят. (Збар.)
Жартливо-добродушний погляд народнїй на дїдька. Пор. Wand. IV (Teufel 234).

142. І дїдько тому ради не дасть. (Наг.)
Се справа дуже замотана і трудна, тут не спосіб дійти до ладу.

143. І дїдько хреста боїт ся. (Крех.)
І для найсильнїйшого та найгрізнїйшого буває щось страшне та недоступне.

144. І з дїдьком можна говорити. (Голоб.)
Scil. не то з паном. Говорять про дуже острого, нелюдяного пана.

145. Його й дїдько не хоче. (Дрог.)
Бо такий невдалий або такий злий. Пор. Wand. IV (Teufel 1222).

146. Йому дїдько грошї носит. (Наг.)
Приказка оперта на віруванню, що чорт — володар скарбів і достарчає їх чоловікови, який запродасть йому свою душу.

147. Йому й дїдька не страшно. (Голоб.)
Говорять про сьмілого, відважного чоловіка.

148. Кождий дїдько в свою дудку грає. (Ільк.)
Кождий своє говорить, по своїому радить — говорять про компанїю лихих людий, пяниць, дерунів.

149. Кривий як дїдько. (Наг.)
Дїдька вважає народня фантазія кривим на одну ногу, пор. Етн. Зб. XII, ч. 24, 25; Zátur. II, 307.

150. Курит, як дїдько дорогов у осени. (Ценїв) Копотит... (Наг.)
Великі тумани куряви, що схапують ся по шляхах, иноді в часї тишї та спеки, вважає народня фантазія дїдьчим дїлом, дїдьчою забавкою.

151. Лакомий як дїдько на душу. (Дрог.)
Дїдько всяких способів добирає, щоб ловити і зводити людські душі.

152. Мав сї дїдько вродити, тай когут запіяв. (Дрог.)
Говорять про лихого чоловіка, нїби се спинений у своїм родженю дїдько. Пор. Brzoz. Djabeł 14.

153. Маєш дїдька на голову! (Наг.)
Маєш сьвіжий клопіт замість сподіваної користи. Пор. Wand. IV (Teufel 1248).

154. Ми казали, що ваші, а дїтько си гадав, що його. (Лівчиці)
Жартливе розвязане якогось спору за маловарту річ: коли не ваша, то мабуть вона дїдькова.

155. Набрав дїдько богатих, тай сї бідними помітує. (Наг.)
Жартує бідний чоловік упавши; мовляв: се мене дїдько кинув, не бажаючи брати мене собі, бо має досить богачів

156. На дїдька ми тї треба. (Наг.)

Менї тебе зовсїм не треба.

157. Най за то дїдько дбає, не я! (Кол.)
Се менї байдуже, я тим не турбую ся.

158. Най мене дїдько возьме! (Берез.)
Scil. коли се не так, коли не правду кажу. Пор. Wand. IV (Teufel 1579); Zátur. XVI, 74.

159. Най си дїдько над тим голову ломит, не я! (Льв.)
Се дїло темне, не хочу над ним мучити ся.

160. Най ти дїдько голову зломит без мене! (Льв.)
Іди і чіпляй ся до когось иншого та набери ся від нього лиха, а менї дай спокій.

161. Най то дїдько бере! (Бор.)
Се погана, прикра справа. Пор. Wand. IV (Teufel 1124).

162. На нього вже дїдько вили острит. (Цен.)
Говорять про лихого, скупого чоловіка, що хорує і готуєть ся вмирати.

163. На якого дїдька ми сї тото здало? (Наг.)
Сердитий окрик: менї се зовсїм нї до чого нездале. Пор. Wand. IV (Teufel 1278).

164. Не бій сї дїдька, бій сї лихого чоловіка. (Наг.)
Бо дїдько по за лихим чоловіком то ще може й видумка. Пор. Wand. IV (Teufel 79); Čelak. 33.

165. Не бій сї, дїдько тї не вхопит. (Наг.)
Не згинеш, не буде тобі нїякого лиха. Пор. Hoc. 375; Zátur. VIII, 722.

166. Не бойит сї дїдько кадила, хиба кропила. (Сквар.)
Так само всякий ворог не боїть ся підхлїбства та похвали, а дїяльного, енергічного опору. Пор. Adalb. Djabeł 13.

167. Не буди дїдька, най спит. (Берез.)
Не зачіпай лиха, не викликай сам собі клопоту. Пор. Adalb. Djabeł 73; Brzoz. Djabeł 16.

168. Не вір дїдькови, хоць би сї ангелом чинив. (Берез.)
Лихому чоловікови не вір, хоч би вдавав побожного. Пор. Wand. IV (Teufel 63).

169. Не впече так чужий дїдько, як свій. (Наг.)
Чужий дїдько — сердито, чужа дитина. Своя гірше докучить, болючійше оскорбить, як чужа.

170. Не гризи з дїдьком горіхів. (Ільк.)
Гризти горіхи — сварити ся, правувати ся (пор. Горіх ч. 6), отже з дїдьком не заходи в суперечку анї в право, бо він усе тебе одурить та отуманить. Пор. Adalb. Djabeł 74; Zátur. VIII, 436.

171. Не заходи з дїдьком в заклад. (Ільк.)
Бо він нїколи не додержить слова. Натяк на численні оповіданя про заклади та контракти людий з чортами.

172. Не згадуй дїдька під нїч, бо ти сї приснит. (Наг.)
Вірять, що сама згадка про чорта вже прикликає його. Пор. Brzoz. Djabeł 19.

173. Не мав дїдько квасу, тай впав у розчину. (Лучак.)
Значіне неясне. Образово: не міг лихий чоловік онтакої пакости зробити, та зробив ось яку.

174. Не мав мі де дїдько здибати, та на гладкій дорозї. (Наг.)
Говорить чоловік, якого зовсїм несподївано, неприготованого заскочила якась лиха пригода.

175. Не проси дїдька в гостї, він прийде й непрошений. (Цен.)
Лиха не треба самому накликати на себе, воно все готово впасти на чоловіка. Пор. Wand. IV (Teufel 683).

176. Не такий дїдько страшний, як го малюют. (Кол.) ...чорний... (Цен.)
І всяка небезпека з далека видаєть ся страшнїйшою, як тодї, коли чоловік опинить ся в нїй. Пор. Adalb. Djabeł 78; Čelak. 21; Wand. IV (Teufel 234, 409, 539).

177. Нїякий ти сї дїдько не стане. (Наг.)
Говорять сердито такому, що боїть ся або кричить без причини і без потреби.

178. Ото якийсь дїдько не чоловік. (Наг.)
Говорять про злого чоловіка.

179. Перес-в му дїдько дорогу. (Наг.)
Щось перепинило йому дїло, запізнив ся, змінив свою постанову.

180. Питали ся дїдька, чим би хотїв бути? „Окомонською кобилою, мельника куркою, або панською мамкою“. (Ільк.)
Всї три ті „фахи“ мають добру годівлю, а нїякої роботи — ідеал лихого, лїнивого чоловіка.

181. Пищит як дїдько в градові хмарі. (Берез.)
Вірять, що град — дїдьче наслане і що спинений чародїйською силою дїдько пищить у хмарі і просить ся у хмарника. Пор. Етн. Зб. XV, 252.

182. Пішов до дїдька в зуби. (Наг.)
Пропав без вісти — мова про якогось злого чоловіка. Пор. Brzoz. Djabeł 21.

183. Рад як дїдько грішній души. (Наг.)
Бо вона його власність.

184. Свій дїдько гирший, як чужий. (Наг.)
Говорять про свою неслухняну, нероботящу дитину. Пор. вище ч. 166.

185. Сто дїдьків ти на голову! (Наг.)
Прокляте: щоб тебе обсїли, опанували демони. Пор. Wand. IV (Teufel 1248).

186. Страшит як дїдько в комині. (Ком.)
Витє та шум у комині, особливо зимовими ночами, також приписують дїдькови, який таким способом страшить сонних людий.

187. Такий єден дїдько добрий, як другий. (Наг.)
Мова про двох лихих людий, один не лїпший від другого. Пор. Wand. IV (Teufel 515).

188. Такими й дїдько сї помітує. (Наг.)
Се таке ледащо, що його й дїдько не хоче брати.

189. Такого дїдько й за дармо не бере. (Дрог.)
Такий лихий, ледачий чоловік. Дїдько не бере його, бо має таких досить.

190. Там до дїдька! (Наг.)
Сердитий окрик, коли чоловікови впаде щось із рук і розібєть ся. Пор. Wand. IV (Teufel 1414).

191. Там то му дїдько в писку сїдит. (Наг.)

Згірдно говорять про чоловіка балакучого, брехливого, сварливого, мовляв: усе те він говорить не власною силою, а дїдьчою.

192. Там то му дїдько на язицї сїдит! (Наг.)
Знач. говорить усяку погань, сварить ся, бреше. Пор. Wand. IV (Teufel 1339).

193. Тїкає, як дїдько від хреста. (Кол.)
Говорять про боязливого. Пор. Wand. IV (Teufel 1684).

194. Тїшит сї, як дїдько сухов вербов. (Войн.)
Суха верба — один із найчастїйших осїдків дїдька. Знайшовши її дїдько тїшить ся, бо знайшов собі хату.

195. То вже дїдько чоловіка бере. (Льв.)
Чоловік не може витримати, сердить ся, тратить терпливість. Пор. Wand. IV (Teufel 1105).

196. Того й дїдько з перцьом не ззїсть. (Наг.)
Говорять про недобре зладжену страву, а також про лихого чоловіка.

197. Той ще й дїдька закасує. (Льв.)
Се поганий, лукавий чоловік. Пор. Wand. IV (Teufel 1275).

198. Тому дїдько мудрий, бо старий. (Кол.)
У всякім випадку має довгий досьвід. Пор. Adalb. Djabeł 32.

199. То ще куций дїдько! (Наг.)
Говорять про малого а збиточного чоловіка, про такуж дитину або скотину.

200. То якийсь дїдько! (Наг.)
Говорять про злого, хитрого, мудрого чоловіка. Пор. Wand. IV (Teufel 1476).

201. Трафив дїдько на поганого. (Збар.)
Зійшли ся оба однаково лихі. Пор. Brzoz. Djabeł 24.

202. Тьфу до сто дїдьків! (Наг.)
Сердитий окрик, знак обуреня або обридженя.

203. У дїдька гроший богато. (Кол.)
Він наділяє ними своїх прихильників та запроданців.

204. У дїдька смоли не купити. (Кол.)
Смола, се дїдьків елемент, її у нього богато.

205. У нього би й дїдько душі не купив. (Цен.)
Scil. бо вона й без того дїдькова. Се чоловік без сумлїня, на якого слово не можна покладати ся.

206. У таке би сї дїдько вс—в. (Наг.)
Се дїло зовсїм непутяще, його не слїд вести далї.

207. Хиба би му дїдько помагав. (Сквар.)
Scil. щоб я його не переборов.

208. Хиба би там не знати-який дїдько був! (Наг.)
Хиба би була Бог зна яка перешкода або трудність, щоб я сього не зробив. Пор. Wand. IV (Teufel 1537).

209. Хиба би тут дїдько сидїв! (Сквар.)
Говорить сьмілий чоловік, мовляв: не злякаю ся нїчого, хиба самого дїдька.

210. Хитрий як дїдько. (Крех.)
Про злого а хитрого чоловіка.

211. Хап її дїдько! (Товсте)
Прокляте: нехай її чорт бере, нехай вона пропаде.

212. Хочеш, дїдьку, гріш? На тобі два, тілько відчепи ся! (Вікно)
Говорять до якогось влазливого чоловіка, або в випадку якоїсь біди, від якої можна відкупити ся грішми.

213. Ци тебе дїдько мордує? (Голоб.)
Сердитий окрик, коли хтось кричить без причини, нетерпливить ся, кличе помочи, де міг би й сам помогти собі.

214. Ци ти дїдько лице подрапав? (Цен.)
Кепкують із рябого та струпуватого.

215. Ци ті дїдько зі ськири дре? (Наг.)
Scil. що так кричиш. Сердито запитують, коли хтось дуже кричить. Пор. Wand. IV (Teufel 1481).

216. Чеши дїдька з рідка. (Лев., Петр.)
Знач. не задирай ся з лихим чоловіком, потурай йому, щоб не вчепив ся тебе.

217. Чеши дїдька з рідка, бо як покрачеш, то певно заплачеш. (Городен.)
„Покрачеш“ не походить від „кракати“, а від нїм. kratzen — дряпати.

218. Чеши дїдька з рідка, нех іде до дїдька. (Ільк.)
Знач. потурай лихому чоловікови, нехай іде далї, минає тебе.

219. Чеши дїдька з рідка, щоби гладкий бив. (Явор.)
Заходи ся з усяким чоловіком так, щоб не кривдував собі на тебе.

220. Чеши дїдька костуром, аби не був кострубатий. (Кол.)
Злого, напасливого чоловіка побий, щоб прикоротити його охоту до зачіпок.

221. Чигає, як дїдько на душу. (Сян.) Чатує... (Наг.)
По загальному віруваню чорт ненастанно полює на людські душі і добирає всяких способів, щоб уловляти їх.

222. Ще го дїдько не взьив. (Наг.)
Мовлять про лихого, ненависного чоловіка. Зам. ще не вмер, ще живе.

223. Щезай дїдьку від мене! (Наг.)
Значіне двояке: 1) заклинане від духа, і 2) сердитий окрик до нелюбого, напасливого чоловіка.

224. Щез як дїдько від кропила. (Наг.)
Почув погрозу і втїк.

225. Ще ті дїдько не хапле. (Наг.)
Знач. чого кричиш, чого кличеш помочи, ще не гинеш.

226. Що дїдько вхопит, того не пустит. (Наг.)
Що впало ся йому в руки, те пропало на віки. Пор. Wand. IV (Teufel 142).

227. Що дїдько назначит, то вже його. (Дрог.)
За дїдькові знаки вважають зизоватість, кульгавість, руде волосє, рябину і инші подібні тїлесні хиби. Загальне віруване, що люди з такими прикметами бувають злі і служать чортови.

228. Що дїдько, що чорт, то єдна біда. (Стан.)
Всї три назви в устах народа означають одну категорію лихих демонів. Приказка вживаєть ся також, коли мова про лихих людий; один назве даного чоловіка так, другий каже, що він не називаєть ся так, а он як, а перший

відповідає: „Е, що дїдько, що чорт“ і т. д. Пор. Čelak. 20; Wand. IV (Teufel 536).

229. Що му дїдько зробит? (Наг.)
Він не боїть ся дїдька, resp. нїякого лиха. Пор. Біда ч. 201.

230. Що сї до дїдька наставило, то дїдько возьме. (Цеп.)
Що попсоване, нездале, те й пропаде. Пор. Wand. IV (Teufel 788).

231. Що там за дїдько? (Наг.)
Сердитий окрик: що там таке? Коли щось докучає чоловікови, не в пору добиваєть ся до хати. Пор. Wand. IV (Teufel 1111).

232. Що то дїдько може! (Наг.)
Говорять, коли стало ся якесь велике нещастє через недогляд або злу волю когось близького, прим. пожежа або крадїж. Пор. Wand. IV (Teufel 1616).

233. Який дїдько печений, такий і варений. (Ільк.)
Говорять про якусь погану страву, а також образово про лихого чоловіка, що все однаково напакостить другому, чи причепить ся до нього в добрім чи в злім способі. Пор. Adalb. Djabeł 44.

234. Який дїдько тото зробив? (Наг.)
Сердитий окрик при видї якоїсь поганої роботи, наковної шкоди. Пор. Wand. IV (Teufel 1125).

235. Який еден дїдько такий і другий. (Наг.)
Один не лїпший від другого. Пор. висше ч. 187; Adalb. Djabeł 43; Zátur. II, 286.

236. Якийсь мі дїдько обпутав. (Наг.)
Говорить чоловік про своє минуле блукане, про безпідставну сварку чи бійку, яку зчинив був з иншим.

237. Якийсь там дїдько страшит. (Наг.)
Говорять при всякім невиясненім тріскотї та гуку, особливо в ночи.

238. Якого дїдька рогатого кричиш? (Наг.)
Сердито говорять такому, що кричить без причини, або кричить там, де би слїд було мовчати.

239. Якогось єм дїдька вродила замість дїтини. (Наг.)
Говорить мати про непокірну, непослушну дитину.

240. Я сї й самого дїдька не бою. (Наг.)
Говорить сьмілий чоловік. Пор. Wand. IV (Teufel 594).

Дїдьчий. 1. Він у дїдьчої мами на хрестинах був. (Ком.)
Се поганий, лукавий чоловік.

2. Іди до дїдьчої мами, аби тї обйойкала! (Наг.)
Сердитий окрик, яким виганяють когось нелюбого, наприкрого.

3. На дїдьчу маму ми того треба. (Наг.)
Сього менї зовсїм не треба.

4. Пішло в дїдьчі руки. (Наг.)
Пропало, дістало ся поганим людям.

5. По дїдьчому тото йде. (Бор.)
Се йде лихо, тут доброго кінця не жди.

6. То дїдьча робота. (Наг.)
Знач. се важка, погана робота.

7. То дїдьча справа. (Наг.)

Се погана, нечесна справа. Пор. Wand. IV (Teufel 1569).

8. То дїдьчий накоренок. (Наг.)

Се людина з поганого, злодїйкуватого роду.

9. То дїдьчий писок. (Наг.)

Се язиката, сварлива, брехлива людина.

10. То дїдьчий танець. (Унят.)

Говорять про вихор, що схапує ся раптово і крутить ся довкола.

11. Що за дїдьча мама? (Наг.)

Сердитий окрик, коли чоловік шукає чогось даремно або взагалї не може чогось виснити собі.

12. Якої дїдьчої матери тут чекаєш? (Наг.)

Сердитий окрик: чого тут чекаєш? Тут тобі не дадуть нїчого.

Дїжа. 1. Бодай ти дїжа не росла! (Сквар.)

Кляла одна господиня другій.

2. Дїжу мішу, біду тїшу. (Ком.)

Говорить жінка, що не може знайти кінця щоденній роботї.

Дїжка. 1. Дїжками коробок. (Гнїдк.)

Значіне неясне. Мабуть кепковане з чванька, який хвалить ся своїми достатками, мовляв: у мене повні дїжки такого й такого збіжя; та народнїй гумор замість сього каже: коробок, тоб-то знов таки порожнїх посудин.

Дїл. 1. Дїлами сї закурило на дощ. (Наг.)

Коли над горами підіймає ся клубами мрака, віщують дощ. Дїлом називають крайне пасмо Карпат, що притикає до Підгіря.

2. Щезай на Дїли та на гори! (Наг.)

Прокляте. Дїли, покриті лїсами, вважають ся осїдком нечистих духів „диких баб“ і т. и.

Дїло. 1. Дїла не дїлай, а від дїла не бігай. (Гнїдк.)

Чи робиш сам, чи не робиш, а все таки держи ся при дїлї, хоч удавай, що робиш. Мабуть вислід панщизняної цівілїзації.

2. Дїло майстра величає. (Гнїдк.) ...хвалит. (Наг.)

По довершенім дїлї пізнаємо майстра. Пор. Wahl. I, 70, 175; Гильф. 305; Сим. 410.

3. Добрим дїлам не все добрий кінець. (Гнїдк.)

Конець усякого дїла залежить не лише від доброї волї та вмілости робітника, але й від маси постороннїх обставин, які добре почате і добре ведене дїло можуть знївечити.

4. От то ми дїло! (Наг.)

Іронїчно: се пуста річ, нїкчемна людина.

5. Яке дїло! (Мшан.)

Окрик здивованя, маловаженя, коли якийсь недоросток добирає собі права старших. Пор. Етн. Зб. VI, 20.

Дїра. 1. А вмієш ти двома дьирами єдну залатати? Запхай ніс до рота. (Дрог.)

Говорять, коли хтось строїть фантастичні пляни допомогти якомусь лиху зовсїм невідповідними способами.

2. Дїру дїрою латає. (Лучак.)

Говорять, коли хто одній хибі силкуєть ся зарадити другою, прим. щоб спекати ся одного довгу, затягає другий.

3. До кривої дїри тра кривого ківка. (Мінч., Ільк.)

На хитрого, нещирого чоловіка треба хитрого та дипльоматичного поводжения.

4. Дьира на дьирі. (Наг.)

Говорять про дуже подерту одежу.

5. Нема дїри в плотї, свиньи не лїзе. (Явор.)

Не дай лихому чоловікови заохоти, то він не присусїдить ся до тебе.

6. Потрібний як дїра в мостї. (Льв.)

Зовсїм непотрібний.

7. Яка дїра, такий клин. (Гнїдк.)

Яке дїло, такий спосіб для його довершеня.

8. Як не зашиєш малої дїри, то буде велика. (Комар.)

Як не зарадиш лиху в самих початках, то воно з часом виросте і зробить ся великим. Пор. лат. Principiis obsta.

Дїравий. 1. Дьираве насїньи. (Наг.)

Говорять легковажно про женщин.

2. Дїравого міха не напхаєш. (Кол.)

Скупого, марнотратника не наситиш нїколи. Пор. Дик. 857.

3. Куда не вивернеш, а всюда дїраве. (Лучак.)

Мудруй як хочеш, а все кінцї з кінцями не сходять ся. Говорить бідний чоловік, якому в господарстві не сходять ся кінцї з кінцями.

4. Куда оберну, то все дзюравим на верха. (Лучак.)

Говорять про подерту одежу.

Дїстодї. 1. Дїсто-дї то він, а то Грім. (Наг.)

„Дїсто-дї то“ — місцевий прислівок у значіню: неначеб то, нїби то. Значіне приказки: говорили на нього, що зробив щось, а се зробив хось инший.

Дїти. 1. Дав Бог дїти, дасть і на дїти. (Сор.)

Потїшають себе бідні а многодїтні люди. Пор. Brzoz. Dziecko 2; Adalb. Dziecko 46.

2. Дай вам кумоньку, Боже, многая лїта тай дїти такі файні як сови! (Стан.)

Іронїчне бажане.

3. Дай ти Боже здорові дїти, бо файні вже мінї дав. (Кол.)

Жартливе бажане.

4. Десь у людий дїти як дїти, а тут єдно, тай то якийсь вирід, не дїтина. (Борисл.)

Бідкаєть ся чоловік над своєю невдатною дитиною.

5. Дїти, а де вас подїти? (Бар.)

Жартливий окрик до дїтий, що роблять галас у хатї.

6. Дїти годувати — не меду лизати. (Гнїдк.)

Се важка праця, богато заходів та гризоти.

7. Дїти, де вас подїти? Поставлю вас в коробочку, мете шкроботїти. (Снят.)

Жартлива погроза бідного а многодїтного чоловіка, що не знає, як йому вистачити всього потрібного на прогодоване дїтий.

8. Дїти, дїти, де вас подїти? В грубу сховати, кілком заткати. (Лучак.)

Жартує многодїтний чоловік. Пор. Дик. 1683.

9. Дїти дрібні, як у скринцї врізані. (Орел.)

Знач. усї однакового росту, однаково малі. Скринка — давня ручна сїчкарня.

10. Дїтий як бобу. (Наг.)

Знач. богато, а всї дрібні.

11. Дїти мої гарбузові, чи ви хорі, чи здорові? (Гнїдк.)

Жартливо говорить до дїтий чоловік, вернувши з якоїсь не дуже далекої дороги.

12. Дїти, ремінь!

Жартлива погроза, що має метою замаскувати щось инше. Приказка оперта на анекдотї про гостя, що обївши ся в гостинї не знав, як попустити пояс на туго навантаженім животї, та користаючи з тої нагоди, що дїти в запічку почали щось гомонїти, крикнув: Дїти, ремінь! і розщепивши пояс защепив його потім на дальшу дїрку.

13. Дїти ховати, а камінь глодати на одно вийде. (Лучак.)

Значінє як висше Дитина ч.

14. Дїти як роса: тут є, тут нема. (Петр.)

Натяк на велику смертність селянських дїтий, а також на те, що підростаючи дїти покидають своїх батьків і йдуть у сьвіт.

15. Добрі дїти вінець, а лихії конець. (Ільк, Петр.)

Добрі дїти для батьків гордощі й потїха, а лихі загибіль. Пор. Muka 2038; Wand. II (Kind 294).

16. Є дїти, то нема що з'їсти; як підростут, то нема в що огорнути ся. (Зазул.)

Поки малі, то головний видаток на їх прогодовок, а пізнїйше на їх одежу.

17. Єдного тата мами, та не єдні дїти. (Наг.)

Не однакові, мають ріжні вдачі й уподобаня. Пор. Нос. 391.

18. З дїтьми спав, мокрий устав. (Цен.)

Хто зайшов собі в дїло з нерозумними, той зазнає халепи й сорому. Пор. Гильф. 2914.

19. І ми дїтьми були. (Наг.)

Знач. повинні бути вибачні дїтям. Пор. Wand. II (Kind 1060, 1246).

20. Коби не дїти, лиш би в коршмі сїдїти. (Мінч., Петр.) Як би... (Ільк.)

Говорять пяниці, яким думка про полишених дома без призору дїтий бентежить коршемну забаву.

21. Має дїтий як льиду дрібного. (Рогат.)

„Льид" — дрібний горошок, що росте в збіжу. Знач. у нього дїтий богато. Пор. Нос. 294.

22. Малі дїти — малий клопіт, а доростут — хату рознесут. (Кобил.)

Дорослі дїти хотять дїлити ся батьківським добром. Пор. Нос. 342; Wand. II (Kind 652—4).

23. Малі дїти — малий клопіт, великі дїти — великий клопіт. (Ільк., Петр.)

Разом зі зростом дїтий більшають також обовязки батьків супроти них та видатки на них.

24. Малі дїти не дають спати, а великі дїти не дають жити. (Мшан.)

До малих дїтий треба вставати в ночи, а дорослі дїти бажають жити кожде по свойому, і батьки їм на завадї. Пор. Brzoz. Dziecko 8.

25. Не годит сї, аби дїти татів розум касували. (Наг.)

Старосьвітське правило, що вимагало, аби дїти жили зовсїм за показом батьків і не виходили з утертої ними колії.

26. Обложив ся дїтьми, як дїд онучками. (Ільк.)

Говорять про многодїтного чоловіка.

27. Свої дїти наймилїйші. (Кол.)

Очевидно для своїх родичів. Пор. Wand. II (Krähe 1).

28. То не для дїтий. (Дрог.)

Сього дїти не повинні чути, бачити, їсти. Пор. Wand. II (Kind 1104).

29. У дїтей високі пороги, а в родичів бодай ще висші були. (Ільк.)

Родичам до дїтий важко ходити за запомогою; супроти того висловлено бажанє, щоб родичі заосмотрюючи своїх дїтий були обережні і дбали також за свою старість.

30. Хто дїтий не має, той біди не знає. (Добрс.)

Говорить многодїтний чоловік, не міркуючи, що бездїтному нераз гірше лихо без дїтий.

31. Хто з дїтьми спати лягає, той мокрий устає. (Терноп.)

Хто заходить ся з дурними, неповажними людьми, той дізнає шкоди й сорому, Пор. висше ч. 18.

32. Хто має дїти, той має смрід. (Наг.)

Терпить усякі недогоди при їх вихованю. Пор. Wand. II (Kind 1013).

33. Що єсте дїти робили? — Болїли. — А хлїб де? — Поїли. (Гнїдк.)

Жартують із дїтий, що все нїби то хорують, а їсти їдять добре.

34. Як дїти підростут, то хату рознесут. (Цен.)

Подїлять між себе батьківське господарство. Пор. висше 22; Нос. 294.

Конець першого тому.